

Ortutay Gyula

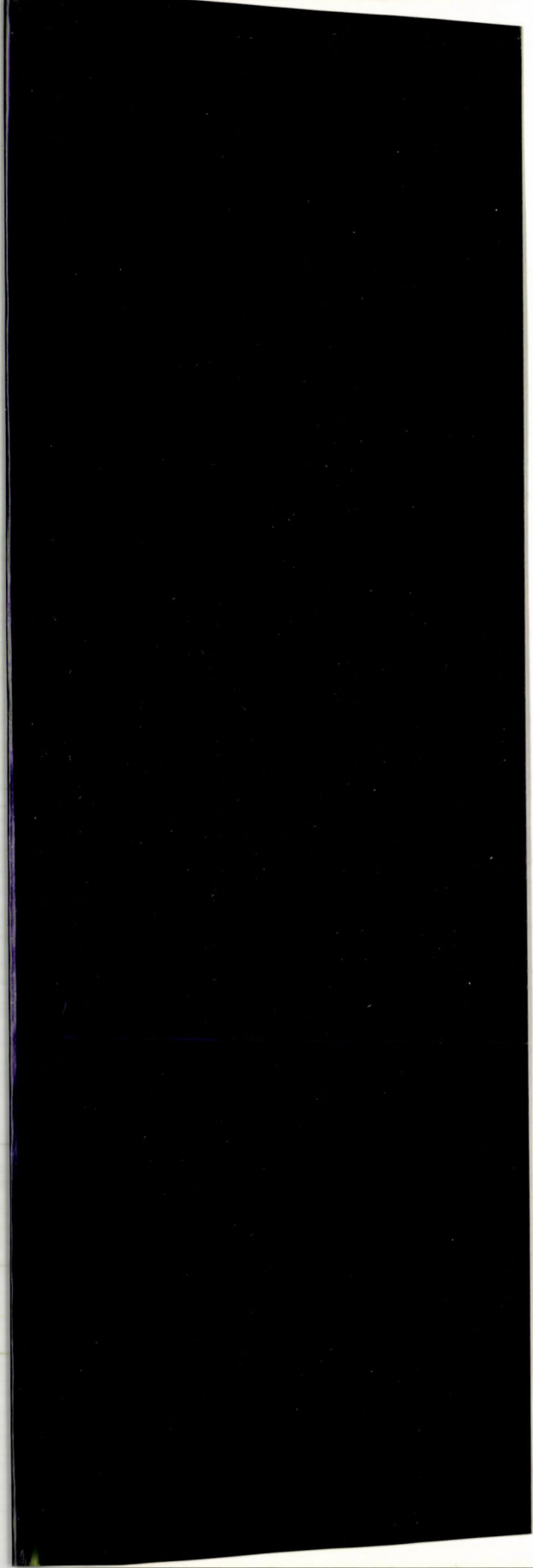

*MAGYAR
NÉPKÖLTÉSZET*

NÉPBALLADÁK

NÉPMESÉK

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST

Magyar népköltészet

NÉPBALLADÁK

NÉPMESÉK

In memoriam Ortutay Gyula

Ortutay Gyula

MAGYAR NÉPKÖLTÉSZET

NÉPBALLADÁK

NÉPMESÉK

AKADÉMIAI KIADÓ

BUDAPEST 1985

A KÖTETET TERVEZTE
ÉS A KÉPANYAGOT ÖSSZEÁLLÍTOTTA
SZÁNTÓ TIBOR
A NÉPBALLADÁK SZÖVEGÉT GONDOZTA
ÉS JEGYZETEIT ÖSSZEÁLLÍTOTTA
KRÍZA ILDIKÓ
A NÉPMESÉK SZÖVEGÉT GONDOZTA
ÉS JEGYZETEIT ÖSSZEÁLLÍTOTTA
KOVÁCS ÁGNES
© AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1985
PRINTED IN HUNGARY

ISBN 963 05 3465 7

TARTALOM

ELŐSZÓ / 9

ORTUTAY GYULA: BALLADAKÖLTÉSZETÜNK / 11

NÉPBALLADÁK

KLASSZIKUS BALLADÁK / 29

1. Kőmíves Kelemenné / 29	16. Fogarasi István / 55
2. Kőmíves Kelemenné / 32	17. Seprődi Borbára / 56
3. Kőmíves Kelemenné / 35	18. Anna / 57
4. Kádár Kata / 36	19. Én Ilonám / 58
5. Gyulainé, édesanyám / 38	20. Egy asszonymnak kilenc fia / 60
6. Budai Ilona / 39	21. Piros szép Örszébet / 63
7. Szegény árva asszony / 41	22. Nagy Bihal Albertné / 64
8. Gyönyörű Bán Kata / 42	23. Szögedi bíróné / 66
9. Szép Júlia / 45	24. Ráersz férjhez menni / 68
10. Kis Lília / 46	25. Fehér Anna / 69
11. A nagy hegyi tolvaj / 47	26. Királfé és királlaány / 71
12. Bíró szép Anna / 48	27. Barcsai / 72
13. Lányom, édes lányom / 51	28. Bátor Boldizsár / 74
14. Rákóci kis úrfi / 52	29. Darvas Kis Kelemen / 75
15. Szép piros Örszébet / 54	30. Szegvári Katica / 77

HŐSBALLADÁK / 79

- 31. Kerekes Izsák / 79
- 32. Hallottad-e hírit / 81
- 33. Szilágyi és Hagymási / 82

LEGENDABALLADÁK / 84

- 34. Júlia szép leány / 84
- 35. A szálláskereső Jézus / 85
- 36. Hova mégy, te három árva? / 86

37. Molnár Anna / 87	54. Szolgalegény / 106
38. Görög Ilona / 88	55. Szomszéd legény Gyurka / 107
39. Bálint vitéz / 90	56. Kedves feleségem / 108
40. Od' alá szolgáltam / 91	57. A megétegetett János / 109
41. Ilonácska Györgyikével / 93	58. A rossz feleség / 110
42. Kis Júlia / 94	59. Császárné pávája / 111
43. Pendzsóka / 95	60. Kihajtottam ludaimat / 112
44. Katát kérették / 96	61. Kövecses víz közepibe / 113
45. Viszik már nénémet / 97	62. Megöltek egy legényt / 113
46. Elindulék este guzsalyasba / 98	63. Én leányom pávát őriz / 114
47. A molnár inasa / 100	64. A szép rózsavirág / 115
48. Sírdogáló János / 100	65. Ifjú Mátyás király / 115
49. A gyáva legény / 102	66. Fújdogál egy nagy szél / 116
50. Cinege madár / 103	67. Rászállott egy hattyú / 117
51. Egy bagoly-asszony / 104	68. Lengyelország szélén / 117
52. Haj, révész, révész / 105	69. Basa Pista / 118
53. Csillagom, révészem / 106	70. Dancsuj Dávid / 119

BETYÁRBALLADÁK / 120

71. Angyal Bandi / 120	79. Csehó Pista / 125
72. Vidrócki / 120	80. Kismargita / 127
73. Bogár Imre / 121	81. Barna Péter / 128
74. Csütörtökön virradóra / 122	82. Szegén Barna Péter hun eszik
vacsorát? / 129
75. Fábian Pista / 122	83. Vasba vagyok, vasba / 130
76. Rózsa Sándor az én nevem / 123	84. Jáger Jóska / 130
77. Rózsa Sándor Bársony lovát
nyergeli / 124	85. Zöld Marci / 131
78. Rózsa Sándor / 125	86. Sobri / 131
	87. A főcinkos / 132

BALLADÁK GYILKOSSÁGOKRÓL, SZERENCSETLENSÉGEKRŐL / 134

88. Szedri báró Mariska / 134	95. Győne Józsi siratója / 140
89. Szűcs Marcsa / 135	96. Dávid / 141
90. Szabú Vilma / 136	97. Pápainé / 142
91. Sára asszony / 136	98. Vaskó Mihály / 142
92. Barna Jancsi / 137	99. Jaj, de magos a kendergyár
teteje / 143
93. Fölszállott a páva / 139	100. Farkas Julcsa / 143
94. Nyőrincc Ferenc siratója / 139	

NÉPMESÉK

1. János szolga / 165	16. Ilók és Mihók / 295
2. Az iszákos katona / 170	17. A halál és a vénasszony / 299
3. Az aranyhajú két testvér / 172	18. Mondjad hát: széna! / 300
4. Az Úr Jézus Krisztus és a parasztyerek / 188	19. Többet tud az apjánál / 304
5. Kígyókirályfi / 210	20. Egy juhász meséje / 305
6. Az öztestvér / 224	21. A rátóti csikótozás / 309
7. Virág Péter / 239	22. A táltos ökör és gazdája / 310
8. Égig erő fa / 245	23. Mátyás király aranyszőrű báránya / 314
9. A koporsóba tett fiú / 264	24. Az apám lakadalma / 316
10. A gazdag ember szegény komája / 275	25. A rest macska / 320
11. Az öreg halász és nagyravágyó felesége / 279	26. Rózsa és Ibolya / 321
12. A három bolond / 281	27. A halkisasszony / 325
13. A három barát / 286	28. A kis Kolozs mög a nagy Kolozs / 329
14. A három siket ember / 288	29. Milyik jobb: a Szöröncse-jé vagy a Boldogság? / 334
15. A cigány az égben és a pokolban / 289	30. Hogy lopta el a juhásztul két embör a szamarát? / 335

JEGYZETEK

A NÉPBALLADÁK JEGYZETEIBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK / 339

JEGYZETEK A NÉPBALLADÁKHOZ / 341

A NÉPMESÉK JEGYZETEIBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK ÉS JELEK / 362

JEGYZETEK A NÉPMESÉKHEZ / 364

MUTATÓK

A NÉPBALLADÁK BETŰRENDES MUTATÓJA / 373

A NÉPMESÉK BETŰRENDES MUTATÓJA / 375

ELŐSZÓ

Ortutay Gyula utolsó szövegválogatását tartja kezében az olvasó, mely egy elgondolt, de a tervezett formájában meg nem valósult Magyar népművészet sorozathoz készült, s célja a magyar népballada és a magyar népmese bemutatása. Ortutay e célnak megfelelően kiválogatta a ballada- és a meseszövegeket, kijelölt egyes kísérőtanulmányokat — újakat írni már nem volt ereje —, de már arra sem engedett neki időt a kérlelhetetlen betegség, hogy a gyűjtemény végső formáját megadja, a szövegeket gondozza, a jegyzeteket elkészítse. Ránk, egykori tanítványaira, munkatársaira hárult a feladat, hogy az elkezdett kötetet legjobb tudásunk szerint, Ortutayhoz méltó formában befejezzük.

A ballada- és a meserész bevezetőjét a *Magyar népballadák* (1968), illetőleg a *Magyar népmesék* (1960) című gyűjtemények kísérőtanulmányaiból állítottuk össze, Ortutay intenciója szerint. Az általunk elkészített jegyzetanyagban is felhasználunk idevonható Ortutay-szövegrészeket.

A kötetben található balladák nagy részének forrása az Ortutay Gyula—Kríza Ildikó: *Magyar népballadák* (1976) című gyűjtemény. A balladaszövegek gondozása ennek alapján történt. A meseszövegek különböző korú és különböző ortográfiájú kötetekből származnak. Ezeket a Balogh Lajos—Voigt Vilmos: *A népköltési (folklor) alkotások kritikai kiadásának szabályzatában* (1974) lefektetett elvek alapján helyesírási szempontból egységesítettük. A mondatok szórendjét, a szövegek nyelvjárási jellegét megőriztük; a központozás alkalmazásában, a hosszú magánhangzók jelölésében a mai helyesírást követtük. Szöveggondozó munkánkat Balogh Lajos irányította és ellenőrizte, fáradságáért ezúton is köszönetet mondunk.

Az illusztrációk a Néprajzi Múzeum fényképgyűjteményéből valók. A fotók a hagyományos falusi kultúra századfordulón megörökített dokumentumai, a balladák és a mesék atmoszféráját tükrözik.

A kötet jelenlegi formájának kialakításában a szerkesztőkön és a lektoron kívül Balassa Iván és Dömötör Tekla működött közre. Illesse őket lelkiismeretes, önzetlen munkájukért köszönetet.

KOVÁCS ÁGNES ÉS KRÍZA ILDIKÓ

BALLADAKÖLTÉSZETÜNK

A magyar népballada az európai, s különösen a kelet-európai balladaköltésztől nem elszigetelten fejlődött. Ellenkezőleg: a történeti alakulását, műfaji kialakulását és változásait létrehozó tényezőknek mindegyike összefügg a kelet-európai balladáéval. Nem lehet tehát a magyar népballada kérdéseire még általános vonásokban sem válaszolni, ha legalább egy rövid pillantást nem vetünk az európai népballada-költészet történetére. Ezért érdemes foglalkoznunk részint a népballadára vonatkozó meghatározási kísérletekkel, részint azokkal az elméletekkel, amelyek az európai balladaköltészet keletkezésével, műfaji alakulásának, témáinak, formáinak történetével foglalkoznak.

Természetesen nem lehet szó arról, hogy a balladaelmélet európai irodalmát csak megközelítőleg is bemutassuk. A balladakérdés olyan általános problémáiról adok összefoglalást, amely az egész műfaj európai fejlődésében is eligazít, amellet a legjobban használható a magyar ballada kérdéseinek megoldásánál is.

Hogy a ballada fogalmának meghatározása mily nehézségekbe ütközött, azt jól mutatja, hogy az ebben a műfajban író költők, tehát tudatos alkotók is bizonytalanok voltak. Bürger, a híres balladairó írja egyik barátjának: „Hier empfangen Sie eine Romanze, oder wenn Sie lieber haben wollen, eine Ballade.”¹ Schiller is a *Bürgerschaftot* hol balladának, hol pedig románcnak nevezi. Goethe éppen a balladában leli meg a költészet ősfarmáját, amelyben mint egy „őstojásban” (*Urei*) benne van a költészet minden műfaja, mintegy komprimált egységben. Herder is különböztetni akarván a ballada és a románc között, nem talál jobb módszert a földrajzinál: az északi zord balladák és a déli románcok különbségét fejt ki, s ez hat a későbbi elméleti irodalomra, F. Vischerre, E. T. Echtermeyerre, s mint tudjuk, Gregussal az élén a magyar elméleti írók jó részére még a századfordulón túl is. Érthető számunkra, hogy azok az elméleti törekvések, amelyek nem a történeti-társadalmi szempontokat alkalmazták, szinte megoldhatatlan nehézségek előtt állottak: mitizáló törekvések, esztétikai formulák, a földrajzi s későbbben faji elméletek nem voltak alkalmasak arra, hogy egyetlen formulába gyömöszöljék össze annyi korszak, társadalmi forma, különböző műfajok egymáshoz kapcsolódó, egy gyűjtőnév alá vont alkotásait. Alkotásokat, melyekben annyi volt a különbözőség, s mégis, a nemzeti, történeti, műfaji különbözőségeik ellenére, volt valami közös. S ráadásul ennek a „valami közös”-nek a gyökerét is nehéz volt megtalálni: vajon valami ősi előadásmód, táncsal egybekötött epikum, a keresztény középkor vagy a földrajzi táj hatása az a

centrum, ahonnan a változatok kibomlottak? Az olasz ballada (táncdal), a kelta gwaelawd (epikus ének), az orosz bilina, az ukrán dumi, a délszláv narodne pesme, junacke pesme, a spanyol romances, a dán, norvég folkeviser, a mi balladánk — ugyanaz a műfaj, ugyanazt a funkciót tölti be, a rövid, sokszor drámai jellegű epikus énekét, s mégis annyi köztük a különbség, helyesebben mindegyik más-más műfajokat is magába vont, s a műfajok ötvöződése, a ballada külön nemzeti alakulása mindenütt más-más formákat fejlesztett ki. Mindez magyarázza az elméleti meghatározások, általánosító formulák bizonytalanságait.

Child, az angol és skót balladák ismert kiadója elsősorban a szájhagyományozott, természetes, spontán születésű balladák (ez a népballada) és az irodalmi balladák közt tesz különbséget.² Az ún. ponyvára kerülő s a nép által énekelte váló balladákat (broadside ballad) az utóbbiak közé sorolja, tekintet nélkül a szóhagyományban való elterjedtségükre. Ez a meghatározási módszer valójában pozitivistá kibúvási kísérlet a meghatározás alól, s tovább kísért az angol—amerikai szakirodalomban. Brimley Johnson kézikönyvében³ rámutat arra, hogy milyen sokféle meghatározás lehetséges a balladáról — egészen odáig: „bármiféle könnyed, egyszerű dal” —, ami mutatja, hogy a meghatározás nagyon tág. A balladakutatás egyik klasszikusa, Gummere is rámutat, hogy szinte csak azon az alapon határozzák meg a balladát, hogy beleillik-e Child gyűjteményébe: ez a gyűjtemény a norma.⁴ Érdemes figyelembe venni, miket is sorol, előszava szerint, Child köteteibe: balladákat, melyekbe belekeverednek babonás elemek, tündéres történeteket, amelyekben kísértetek, különböző szellemek jelennek meg, a hősök legendás történeteit, tragikus szerelmi balladákat, egyéb tragikus történeteket, Robin Hood-énekeket, szerelmi balladákat, de tragikus befejezés nélkül, történeti énekeket stb. Ez a „norma” aligha ad alkalmat szoros és zárt meghatározásra. Le is szögezi Gummere, hogy a ballada szónak homályos és laza a jelentése, s voltaképp egy nagy műfaji gyűjtőmedence. Hustvedt, sok vitát keltő könyvében,⁵ a balladakérdés hatalmas területeit öleli át, s leszögezi, hogy szinte lehetetlen nyomon követni a balladát közös eredetéig, s rámutat arra, hogy mint terjesztették ki a szerinte „eredeti” északi formát a spanyol, a görög, az orosz stb. elbeszélő költészetre, egy adott korszak terminusa hogyan vált később általánossá. A műfaj lényegében valóban van valami közös európai, az európai középkorhoz tartozó. Arra is rámutatnak a kutatók, hogy a ballada szó egyértelmű meghatározása eleve történetietlen kísérlet, mert annyi történeti változatot foglal magába, hogy kialakult műfajként csak mint irodalmi balladát lehet meghatározni.

A meghatározás útja mások szerint csak társadalomlélektani lehet. Csakhogy a *közösségi teremtés mozzanata*, melyet különös nyomatékkal Sharp, Graves hangsúlyozott, önmagában nemcsak a balladára vonatkoztatható, s így nincsen definíciós értéke. Érthető tehát, hogy az általánosítható meghatározások nem jutnak sokkal tovább Greguss ismeretes három tételénél,⁶ sőt az egyik amerikai kutató, Reed Smith meghatározása a balladáról⁷ szinte szó szerint megegyezik Greguss tételével, s az a megállapítása sem tűnik újnak, hogy a népdal

szubjektivitásával szemben a ballada az objektív, személytelen ábrázolását adja költői formában. Csak megemlítjük, hogy pl. Vulcanunak a román népballadáról adott meghatározása is nagyban fedi Gregussét, a különbség inkább annyi, hogy a román népballadák valóban meglevő sajátosságát, a lírai elemet erősebben hangsúlyozza.⁸

Az ismert népzeneegyűjtő, C. J. Sharp, a balladák általános meghatározását abban látta, hogy bennük elbeszélő tartalom egyesül lírikus formával.⁹ Ugyanitt hangsúlyozza a népi balladaköltészetnek generációkon át ható emlékezetét, kollektív formáit, a kezdő, záró formulák egységét. A legújabb nyugati meghatározások sem jutnak tovább az eddiginél: a ballada a középkori Európában keletkezett elbeszélő ének, amely egyes drámai ütközéseket mond el, s a nép körében szájhagyományozó formában, nemegyszer tánccal egybekötve él. Ez a definíció is magában hordja az általánosítást minden veszedelmét, s éppen a nemzeti, történeti eltérések, társadalmi s műfaji problémák megoldásánál nem segít.

A szovjet kutatók nem egyértelmű definíciókra törekednek sem a balladával, sem a bilinával, dumival kapcsolatban, bár pontosan elkülönítik az irodalmi és népi balladákat, s vizsgálják a két típus közötti kapcsolatokat, hanem azt tartják feladatuknak, hogy a népi epikus költészet konkrét társadalmi és történeti háttérét feltárják, az epikus énekmondás műfajának az egymásra következő történeti rétegeit elemezzék. Éppen a bilinákkal kapcsolatban alakította ki, Ribnikov és Gilferding múlt századi kutatásai nyomán, az orosz,¹⁰ majd a szovjet folklorisztika¹¹ a népköltészetben megmutatkozó egyéni változtató-alakító alkotásmód elvét. A szovjet folklorisztika tehát nem egy-két általános formula kialakítására törekszik, hanem a formulák helyébe konkrét, gazdag tartalmi elemzéseket ad.

A balladameghatározásoknak van egy olyan eleme, mely már a ballada eredetének a kérdéséhez vezet közel, s egyben alkalmas a ballada két döntő elemének megragadására is. Már Greguss is rámutat erre a két elemre: egyik a *táncdal*, a másik az *epikus dal*, s mindkettő ballada. Az egyik a *ballare* — táncolni igéből származik, s benne elsősorban a refrénes strófák, a táncdalok vonása fedezhető fel, a másik a kelta *gwaelawd* — hősenek kifejezéséből való. Egyesek szerint ugyan a fejlődés során az énekelt epikus dal és a tánc különváltak, fejlődésük eltért. Annyi azonban bizonyos, hogy az európai népballada születésénél a táncdal és az epikus ének egyaránt munkált, s akár jelképesnek is tekinthetjük, hogy a szó megfejtési kísérleteiben ez a két műfaj így találkozott.

E meghatározási kísérletekből következnek az európai balladaköltészet főbb kérdései. Vegyük röviden szemügyre ezeket is.

Nem tűnik kétségesnek a kutatók előtt, legalábbis jelentős többségük előtt, hogy a ballada, sokféle műfaji színeződése, eltérése ellenére is, jellegzetesen európai műfaj, s ha e műfaj kialakulásának tényezőit, e kialakulás történetét illetően van is vita elegendő, azt aligha vitatják, hogy maga ez a kialakulás Európában történt. Akad ugyan hivatkozás néhol hindu, tibeti balladákra stb., ezek a rövid epikus énekek azonban azoktól az epikus énekektől és táncdaloktól, aminők az európai

balladák, eltérnek keletkezésük módjában, mondanivalójukban s formai, szerkezeti sajátosságaikban egyaránt. Újabban Tőkei Ferenc kutatásai nyomán a kínai balladaköltésről, Kara György tanulmányai nyomán mongol „balladáról” is beszélünk, mégis az a meggyőződésünk, hogy ezek a csoportok külön történeti-társadalmi fejlődés eredményei, genetikus kapcsolatuk nincs az európai balladával. Ahol Európán kívül a ballada műfajába tartozó epikus énekköltés fellelhető, mindenütt európai telepések hagyományainak továbbélése. Így terjedt tovább Szibériában az orosz epikus énekköltés, így vitték a francia és angol telepések Kanadába, Észak-Amerikába a maguk balladáit, így lett a spanyol romanceróból Mexikóban az ott kialakult új balladatípus, a corrido. Amikor Jorge Amado a kakaóföldek kizsákmányolt dolgozóinak harcát megéneklő vak énekesről beszél, a portugál balladaköltészet formáit továbbalakító, az újat is kifejezni tudó költészetéről tudósít. Így gazdagodott új elemekkel, földrajzi határaiban így táugult az Európában megszületett ballada.

Sokkal kisebb az egyetértés a ballada keletkezésének kérdésében. Hol, mikor, milyen időpontban, milyen műfaji tényezők ösztönzésére s milyen történeti-társadalmi fejlődés következtében, az alap- és felépítményváltozások milyen időszakában alakult ki a ballada? Ezen a téren letűntnek és rég megcáfoltnak tartott elméleti kérdések kerülnek eddig homályban volt tények hatására új megvitatásra. Így került elő újra az eposz és a ballada egymáshoz való történeti viszonyának a kérdése. Több mint 150 éve, hogy a maga híres, majd hírhedtté vált elméletét a homéroszi epika keletkezéséről F. A. Wolf kidolgozta (1795). Szerinte a homéroszi epika kisebb epikus énekek egybefűzéséből alakult a két nagy hőskölteménnyé, s erre építették azt a tetszetős elméletet, hogy *általában* az európai hősepika balladaszerű kis epikus egységek összeszőződéséből keletkezett volna. A századvégi balladakutatás éppen ezt az elméletet cáfolta meg. Így Fontanals már bebizonyította, hogy abban az esetben, amikor a hősköltemény és a ballada ugyanegy témakört, ugyanegy motívumot dolgoz fel, törvényszerűen kimutatható, hogy a balladai forma a századokkal fiatalabb. Így derült ki az északi germán költészet vizsgálata során, hogy a 11. századi epikus Hildebrandslied alliterációs szerkezetű, s a 14. századi balladás formái már refrénes-rímes strófákban, a versfejlődés újabb szakaszában jelentkeznek. A skandináv balladák formái is újabb keletűek a sagákénál, a skandináv epikus költészetnél. (Nálunk már Erdélyi Arany, Gyulai megfigyelték a balladaköltészet verstanának történeti rétegeit — két főtípust nyomban megkülönböztetvén.)

Újabb kutatások ismét felvetik mégis a kérdést, s a balladák, illetőleg a balladaszerű kisebb epikus énekek elsőbbségére hoznak fel bizonyítékokat. Az aligha kétséges E. Drerup kutatásai után, hogy a homéroszi epika monumentalitása kisebb méretű hőskölteményekből nőtt ki. Az utóbbi évek kutatásai éppen a görög területen konkrét bizonyítékokat is hoznak. Így előkerült a bizánci görögség hőseposzának, a *Digenis Akritas* eposz mondakörének több évszázaddal előbbi, vagy harminc balladából álló ciklusa, balladák, amelyek az időszámításunk utáni

9—10. századra mennek vissza, balladák, amelyek megelőzték az eposzt, s mód van arra következtetni, hogy ezek a balladás énekek jelentős mértékben hatottak az eposz kialakulására. Az újabb német kutatás pl. a *Beowulf*-saga és a ballada kapcsolatát kereste — eléggé negatív értelemben. [A kettő történeti összefüggését megkérdőjelezve — A szerk.]

Mégis felvetődött az az igény, hogy ismét az epikus alkotásokba beleszövődött, önállóságukat elvesztett balladák után nyomozzanak, s ezért úgy tűnik, mintha a ballada keletkezésének időpontja a több-kevesebb bizonytalansággal megállapított időkörnél jóval előbbre tolnának. Hiszen voltak kutatók, akik már e felfedezés előtt hangoztatták elégedetlenségüket, így C. J. Sharp nyíltan vallotta, hogy a hivatásos énekmondók, minstrelek előtt már a nép körében éltek kisebb epikus dalok, s szerinte a északi sagák is mitikus balladákból és legendákból alakultak.

Azt hisszük, a kérdés feltevésében van a hiba. Mit mondanak a tények a ballada európai megjelenésével kapcsolatban, s mire következtethetünk ezekből a tényekből? A balladára vonatkozó legkorábbi adatok időponthatárát az akriti görög balladák felfedezése óta az időszámításunk utáni 9—10. századig tolhatjuk ki. Mind ez ideig kiindulópontnak hol a 12. századi Franciaországot, hol a 12. század eleji Skandináviát tették, s a feltételezések szerint innen került át ez az epikus-dramatikus-táncos ének a normann hódítás után Angliába, s a 13. században terjedt el a német nyelvterületen. (Arra most nem is térek rá, hogy egyes kutatók szerint már északon is a 10. század óta bizonyos jelek a ballada megjelenésére mutatnak. Azzal sem kell foglalkoznunk, hogy ezek a dátumok nem a balladák első lejegyzésének az időszakai. Az első hiteles lejegyzések többnyire későbbiek mindenütt, sajnos, a magyar lejegyzések kezdete Európában a legkésőbbiek közül való.)

A szláv népek balladaköltészetét, illetőleg balladaszerű epikus énekeinek kialakulását szintén a 11—13. század közé tették. A ballada műfajának virágzása ezek szerint az időmeghatározások szerint a 13—16. század volt, akkor bontakozott ki műfaji változatainak teljes gazdagságában, akkor alakult ki témáinak az a tömör, drámai szerkesztésű formája, ami az epikus énekköltésben a balladának oly különleges helyet biztosít.

Nem az a kérdés tehát, hogy a balladából születhetik-e eposz, vagy *minden* eposz balladás énekből születik-e — ez nyilván helytelen kérdés. A tényekből számunkra az következik, hogy a ballada az európai népek költészetében nem jelentkezik a feudális társadalom megszilárdulásának kezdeteinél előbb. Más kérdés ugyanis az, hogy a nemzeti társadalmat vagy a feudalizmus egyes korszakait tükröző epikus költeményeket esetenként megelőzték-e vagy sem kisebb epikus formák (bizonyos esetekben ez igazolható), ez a műfajtörténeti kérdés nem téveszthető össze a ballada kialakulásának kérdésével. A népballada (s a műballada kezdetekre is ez vonatkozik) földrajzilag Európában keletkezett, időben pedig a feudalizmus megszilárdulásának kezdeti szakaszán kezd kiforrni alakja, hogy szinte a feudalizmus csúcspontján érjen el virágzásának tetőfokára.

Az csak sajátyszerű jelenség, hogy felfedezése hanyatlásának idején, háttérbe, zártabb földrajzi tájakra szorulásakor történik, s ezt követően szökken a műköltészetben, a romantika időszakában új virágzásba.

Vannak, akik a ballada első jelentkezését a görög Bacchylides kardalaiban látják, e dalok az epika és a drámai fogalmazás határán állnak, s úgy vélik, hogy ennek az európai műfajnak is görög lenne az előképe. Ez a kérdés tovább vezetne, annak vizsgálatához is, hogy a feudális társadalom kialakuló felépítményrendszerében miért is, az alap milyen közvetlen vagy közvetett hatásaira alakul ki ez az új műfaj. Mind e kérdések fejtegetése már részletező szaktudományok feladata, s nem e vázlatra vár. Annyi azonban tény, hogy a ballada a feudalizmus megszilárdulásának kezdeteinél jelentkezik mindenütt mint műfaj, s nyilván látni, hogy a nagy formátumú eposz mindjobban kiszorul, elhallgat, s valójában a nagyobb méretű epikus formák ott élnek tovább, akár még évszázadokon keresztül, ahol lényegében megmaradt a nemzeti társadalom. Ez tartja fenn sokáig a Kalevalát, amit Lönnrot gyűjtő és szerkesztő zsenije mentett meg, azért tudott a délszláv hősi epika oly hosszú időn át virágozni a 19. századig, s ez magyarázza az albán népepika korunkig tartó életét.

Természetesen aligha lehetne egységbe foglalóan jellemezni az európai balladaköltészetet, hiszen kezdete, műfaji, költészeti előzményeivel, az egyes népek történetének sajátos fejlődésével összefüggő átalakulások — más és más ötvözetet hozták létre ennek az epikus-dramatikus táncdalnak. Az orosz bilina-költészet s a főlzabadulásért küzdő jobbágyság történeti énekei (Sztenka Rjazin, Pugacsov-énekek stb.) elsősorban epikus-dramatikus jellegűek a monumentális drámai felépítésen keresztül, és a nagyobb lélegzetű epika ereje érződik soraikban, míg egy sereg táncdalban, különösen az ukrán csúfolódó táncdalokban nem is egy, a mi vígballadáinkra emlékeztető ének akad. Ezzel szemben például a dán balladás éneket az európai balladaköltészetben tán a legerősebben jellemzi a visszatérő refrénes szerkezetű epikus táncballada, pedig nekik is van hosszú históriás balladájuk, míg az angol, a skót balladát a tündéres és tragikusan véres történetek mesei előadásmódja jellemzi. Ugyanígy különböztethetnénk a komor epikus menetű délszláv balladák és a szlovák, cseh táncballadák között, vagy a tündéres, mitikus elemeket oly szívesen beolvasztó bolgár balladák közt, melyeknek egy csoportja pedig közeli kapcsolatot mutat a délszláv balladaköltéssel. S így folytathatók a hasonlóságok és különbségek felsorolását e nagy európai műfajon belül.

Mégis, nagy vonásokban három fő réteget különböztetnek meg az európai ballada témáiban. S ebben a három témakörben osztozik egész Európa balladaköltészete, akár a szláv népekéről, az északi, az angol—skót vagy a román (francia, vallon, spanyol, portugál, román, olasz) balladákról, a német vagy a magyar balladákról van szó. Az első réteget a „mitológiai” (vagy mesei) témák jelentik, s ilyen énekek valóban a bilinák közt éppúgy akadnak, mint a délszláv vagy a norvég, skót balladák közt. A másik réteg a történeti epikus témák, s ezek körében

külön összefüggő csoportnak tekinthetjük a kelet-európai népek törökökkel folytatott küzdelmeire vonatkozó balladákat, epikus énekeket. Ez a csoport a bolgár, a román, a délszláv s a magyar balladák közt egyaránt megelhető, s megelhető az ukrán és orosz anyagban is. A harmadik csoport — a legáltalánosabb, legváltozatosabb anyagú — az egyéni, családi tragédiákat és komédiákat eldaloló-eltáncoló epikus ének. Itt találjuk a társadalmi konfliktusokat feltáró epikus drámai mondanivalót a népköltészet műfajai közt a leghatásosabban.

Hosszú és szenvedélyes vita volt a balladák költőivel kapcsolatban is az európai folklorisztikában. El kell utasítanunk azt a feltevést, hogy a balladákat éneklő és előadó nép csak szolgálai átvevője lett volna a királyi és főúri udvarokban előadott énekek, táncok „hulladék”-elemeinek, s a felújítás során kézen-közön alakult volna ki a ballada primitívebb népi formája. A modern folklorisztika világosan kielemezte a népköltészet és a műköltészet közötti állandó kölcsönhatás útvonalait, s ebben az állandó dialektikus kölcsönhatásban a névtelen népi közösségek alkotói éppúgy szót kapnak, mint az udvarok hivatásos énekesei, költői. A balladaénekesek (az orosz udvari énekköltők, a druzsina-énekesek, a népi szkomorchok, az angol minstrelek, a skandináv skaldok stb.) különböző csoportjai között természetesen a társadalmi mozgás jelentős volt felfelé is, nemcsak lefelé: a nép énekeseitől, vándorló komédiásaitól az udvari előkelő, lovagi énekesekig, kiknek nevét is, nemcsak költészetét, megőrizte az idő. Ilyen közvetítő (s persze, alkotó) réteg a vágáns diákok, iskolamesterek sorából is adódik. Hasonló szerepe van majd a 16. századtól kezdve Oroszországtól Spanyolországig a vándorló ponyvaárusnak s társának, a képmutogatónak. Így kapcsolódik bele a szájhagyományozó költészet alakításába már korán az írásbeliség is.

Az csak a ballada európai egységének — minden változékonysága mellett — sajátos varázsú bizonyítéka, hogy mennyi rokon vonást mutat az előadásmód maga is. Mily hasonló a kép, amit a különböző leírások adnak a víg vagy szomorú refrénes táncballadákat éneklő, táncolva játszó ifjúságról — akár az ukrán, az észt, a dán vagy az olasz leírásokra, ábrázolásokra, akár a refrénes táncdallamok változékonysága mögül is mindegyre kivilágló rokon szerkezetre gondolunk. Mily belső rokonság mutatkozik meg a komor epikus balladákat éneklő-recitáló öreg énekesek alakjában, akár Gogol *Bulyba Tárászának* bandurát cincogató vak balladaénekes aggastyánjára gondolunk, vagy Korolenkó kiszűrt szemű kolduló kozák balladaénekesére, a rendszerint vak délszláv öreg énekmondókra, az északi népek magányos öreg énekesére, kik már alig emlékeznek a régi énekeken kívül másra, vagy gondoljunk a Jorge Amado által annyiszor megrajzolt vak ilheusi énekesekre, a vásárok előadóira — mennyi a közös vonás. (Mintha mindenikük mögül Homérosz világokat teremtő világtalan tekintete sütné ránk.) S ugyanígy értesítenek bennünket az angol leírások arról, hogy szorítja ki a balladaárus a vándorló bárdot, a francia balladaénekes mint árulja rekedt hangon kinyomtatott szövegeit (már Carlyle megemlíti mint a francia forradalom plebejus irányának egyik utcai főhősét, az ilyen balladaárust), s ugyanígy tudósít V. N. Csernyecov az

orosz ponyvaballada nagy terjedéséről. Mindez azt bizonyítja, hogy különböző előfeltételek, népi sajátosságok közepette a társadalom, a fejlődés erői s a hagyomány erői azonos törvényszerűségek szerint működtek. S az európai balladaköltészet mélyebb kapcsolatát ezek a törvényszerűségek adják, nem csupán a történeti-földrajzi motívumösszevetések.

Ennyi az, amit röviden, a *legáltalánosabb* vonásaira ügyelve, az európai balladáról mondhatunk.

A magyar népballada kialakulásában a históriás és táncos epikus ének, az a két nagy műfaji tényező munkált, ami az európai népballadát is létrehozta. Nem jelenti ez nemzeti jellegének, egyéni alakulásának kétségbevonását, csak azt, hogy a nagy történeti, társadalmi és irodalmi tényezők a magyar nép költészetének alakulására is kifejtették törvényszerű hatásukat, s a kutatónak épp arra kell ügyelnie, hogy a közös fejlődés, az általános jegyek mellett azokat a sajátosságokat felmutassa, amelyek az egyes nemzetekre, nagyra, kicsire egyénítően jellemzőek, amelyek meghatározzák azt a többletet, amit a népek, nemzetek az emberiség közös kulturális kincstárába visznek.

Milyen rétegei vannak hát, hogyan alakult történetileg a magyar népballada? Mondani se kell, hogy egy-egy ballada vagy balladacsoport korát nem a lejegyzés időpontja határozza meg. Az, hogy a 19. században kezdték meg népballadánk lejegyzését, nem jelenti azt, hogy a magyar ballada kialakulását messzibbre vezetni már történetitlen kísérlet. (Volt ilyen felfogás is.) Az előbbiekkal éppen azt akartuk bizonyítani, hogy a magyar népballada tagja volt egy eleven folyamatnak, melynek régibb láncszemeire már csak következtetni tudunk, de meglétének bizonyosságát ez a műfaj is igazolja. Balladánk legrégebb, történetileg meghatározható rétegét a 15—16. századra tehetjük, utalásaik, történeti atmoszférájuk, témájuk oda helyezi. Vannak viszont balladák, amelyek kora így aligha meghatározható, mert hisz mesei szerkesztésük, ősbib hiedelmekhez (pl. építőáldozat, bajt jelző motívum stb.) való kapcsolódásuk, sőt az a tény, hogy e balladák fordulópontját egy-egy ilyen hiedelem jelzi, arra ad lehetőséget, hogy sokkal régebbre datáljuk. Ugyanakkor az is föltehető, hogy ezeknek a balladának csak elemei az ősbibek, továbbhagyományozottak, s műfaji alakulásuk szintén nem tehető régebbre a 15—16. századnál. Az bizonyos, hogy az európai ballada egy-egy mitikus motívuma szintén régibb századokra utal, nemegyszer az ősközösség koráig vivő hiedelmekre, maga a ballada műfaja mégsem születik előbb, mint a 9—10. század fordulóján. Annyit mondhatunk tehát bizonyossággal, hogy népballadánk egyes elemei ősbib emlékek őrzői, de maga a ballada műfaja nálunk aligha bontakozott ki előbb, mint a 13—14. században. Az első ellenőrizhető utalások a lejegyzett balladánkban a 16. századra utalnak. A műfaj kibontakozása, kivirágzása, új rétegeket, csoportokat alkotó ereje már folkloristáink gyűjtéseiből világosan áll előttünk, s azt láthattuk, hogy ez a teremtőerő a népballadaköltésben sem apadt el, bár a kapitalizálódás romboló folyamata itt is nyomon követhető.

Népballadánk történeti periodizációja, témák és korszakok szerinti beosztása ma még sok nehézséggel jár, s hogy mily nehéz az ilyen kísérlet, azt jól igazolhatná a különböző felosztási kísérletek bemutatása, melyekben a legkülönbözőbb s a legönkéntesebb szempontok keverednek a helyes történeti felfogással. Még tán Solymossy Sándor volt a legkövetkezetesebb, aki egyszerűen századok szerint osztotta be népballadainkat. Csakhogy ez a felosztás a kezdőpontok megjelölésére alkalmas ugyan, de távolról sem határolja körül a nagyobb egységeket. Az is nehezíti a felosztást, hogy a történeti szempontot össze kell kapcsolni a műfaji szempontokkal is. Ezért először csak a témák szerinti történeti periodizáció egy kísérletét adnám itt, sohasem feledkezve el arról, hogy a paraszti osztálytársadalom kulturális elemeinek sajátos, de érthető konzervatizmusa semmilyen irányban sem enged zárt korszakhatárokat. Ez a korszakbeosztás egyben annak a rövid jellemzésére is alkalmas, hogy népballadánk hogyan is tükrözték a társadalom képét, hogyan olvasható ki belőlük egyik osztályunk alakulása s ez átalakulásnak tudata.

A magyar népballadák legősibb rétegeként nem őrződött meg a balladának egy mitikus csoportja, mint akár az orosz bilinák, a bolgár balladák vagy a skandináv, germán balladaköltészet. De a mi balladánk sorában is van egy réteg, amelyben a történet mesei szerkesztésű, befejezése is mesei jellegű, ilyen a *Görög Ilona* balladája, ilyen a leánynézőbe járó királyfi balladája is, s mindkettő a táncos-játszott epikumok csoportjába is tartozik. Formájuk, stílusuk szerint az újabb balladakorszakokba oszthatnók mindkettőt. Nem sok ilyen, lényege szerint a népmese mondanivalóját és szemléletét tükröző balladánk van. Szerkezetük, a téma bonyolítása elkülöníti ezeket a széphistóriás jellegűektől, melyekkel nemegyszer összevetették. A széphistória akár víg, akár tragikus témát mond el, novellisztikusan mondja el, a népmese előadásmódja jelképes, sűrítő, a konfliktusok általános és nem egyéni érvényűek. A népmese igazságszolgáltatása és derűs ereje, furfangja érvényesül ezekben a balladákban. Csak megemlítem, hogy a „házasuló királyfi” típusú balladákhöz kapcsolódik nemegyszer a két nővér sorsáról szóló táncballada is, sőt nemegyszer ez adja meg értelmét az előző történetnek. De önálló alakjában is (pl. *Katát kérték...*) valósággal csodálatos példázata az elnyomatásban, szenvedésekben is a maga végső diadalát és boldogságát éneklő népnek, s egyben a fokozásnak, a versszerkesztésnek egyik remekműve.

Ugyanebbe a csoportba tartozik, de már nem a mesék derűs, győzedelmeskedő hangját üti meg, hanem az elháríthatatlan tragédiáét, a *Kőműves Kelemenné* balladája (ismerünk ugyan mesei végződésű, mesei elemekre épülő prózai befejezést is ennek a csoportnak a magyar anyagában), amelyben a tragikus konfliktus egyszerre épül az embertelen kizsákmányolás és kapzsiság motívumára és egy ősi hiedelemre, az építőáldozat hiedelmére, amelyre már az időszámításunk előtti ötödik évezredből tártak fel az ásatások adatokat Ur városában. Anélkül, hogy sekélyes vulgarizálásra, erőszakolt magyarázatokra törekednénk, a jobbagyi, a földhöz kötött, a végsőig kizsákmányolt paraszti sors egyik legfélelmetesebb

jelképének tekinthetjük ezt a balladánkat. Az osztálytársadalmak szörnyű embertelenségét mondja el: a hősnek nemcsak véres verejtékével kell a várat felépítenie, hanem, ha máshogy nem megy, feleségét kell elevenen feláldoznia, vagy gyenge „hammát” kell belekevernire a mészbe, hogy a várfal tartson. S az a megrendítő éppen ebben a balladában s magában a hiedelemben is, hogy parasztságunk mintegy magától értetődő áldozatnak tekintette: hiába akarná megállítani előérzet, férje féltő könyörgése, a természet ereje, a kényüket töltő urak parancsa szent, az asszonynak életét áldozatul kell adnia. Parasztságunk számára e történetnek nagyon is megvolt a maga „epikai hitele”.

Hiedelmekhez kapcsolódó, illetőleg hiedelmeknek epikus szerepét hangsúlyozó balladánk akad még természetesen, s az efféle felosztások nehézségét mutatja, hogy más és más csoportba is beoszthatók. *Kádár Kata* balladája is egy hiedelmet tartalmaz (bajt jelző véres kendő, sírból kinövő s megszólaló virág: mindkét motívum más balladákban és mesékben is gyakori), pedig ezt a balladánkat jellege már inkább a széphistóriás énekek közé sorolja. Hiedelemszerű s ugyanakkor mesei motívum segíti elő a *Gyönyörű Bán Kata* szökését, értelmezi a három árva balladájának panaszait. Még betyárballadánk egynémelyikében is előtűnnek ilyen motívumok, több évszázados természetszemlélet és hiedelem tükröződik a *Párjavesztett gerlice* lírai panaszában. Mindez csak igazolja azt, hogy nehéz a merev elhatárolás, s a népköltészeti teremtés ősi motívumokat is meg tud eleveníteni, új tartalommal töltve meg azokat.

A hiedelemszerű motívumokra épülő balladák sorába tartoznak az ún. vallásos motívumokat tartalmazó balladáink is. Ezek között találunk megragadó szépségűeket is, mint a kevés változatban élő *Júlia szép leány* balladáját, amelynek egyes motívumai kutatóink közül többet is a pogány kori vallásos képzetekre emlékeztetnek; tartoznak ide középkori latin műfajokat (disputatio: vita) felidéző énekek, mint a *Virágok vetélkedése*, melynek befejezése azonban éppen nem egyházi, hanem virágénekszerű, világi. Ide sorolhatók ponyvára került, kevésbé értékes epikus vallási énekek s távolabbról, énekes koldusok effajta szerzései.

Népballadáink következő s igen jelentékeny csoportja, a 15—17. századhoz kapcsolódó széphistóriás és török kori témákat megéneklő históriás balladáké. Ezeket a balladákat érezte már Erdélyi, Kríza s Gyulai is a régi balladastílus legékesebb példáinak; ritmikájuk, szerkezetük, nyelvezetük és dallamaik mind a népköltészet legrégebbi elemeket őrző rétegébe vonják. A *Molnár Anna*, *Kádár Kata* balladája, a *Szilágyi és Hagymási*, a *Szép Júlia* s *Kis Júlia* balladák, a *Fogarasi István* és társai tartoznak ide. Természetesen a török kori, a szultán börtönére stb. való utalások a széphistóriás előadás kellékei közé tartoznak, s nem a hiteles történeti előadáshoz, mint egyesek szívesen hitték. Ezeket a balladákat valójában nemegyszer csak átmeneti árnyalatok különböztetik meg az egyik későbbi csoporttól, amelybe a feudális viszonyokból adódó ütközések, tragédiák és komédiák tartoznak. Mutatja ezt az is, hogy ezeknek a balladáknak költői megfogalmazása, változatokon keresztül régibb és újabb költészeti stílus jegyeit

viseli; másrészt a töröknek eladott s inkább meghaló leány témája (*Fogarasi István*) újkori változatokon: a falu molnárjának, egy úrnak eladott leány tragédiáján keresztül elevenedik meg. Ezt a széphistóriás balladakört nemcsak a témák előadásmódja, az elbeszélés szerkesztése köti össze, hanem mindenekelőtt a társadalom tükrözésének részben népmesei, részben már novellisztikus módja is. Nem véletlen, hogy a 14—16. századi novella- és széphistóriás irodalom Európaszerte felhasználta az ábrázolásnak ezt a módját. A kettős áramlás jelenségeit ezen a területen is seregével igazolhatják a példák. A társadalom tagoltságának, zárt törvényeinek elképzelése még élénken emlékeztet a népmesékre, de már a bonyodalom, a konfliktus kezd megtelni a valóság, a reális ütközések elemeivel. Ez a sajátos kettősség, az ábrázolás belső ellentéte egyik oka a balladakör megejtő varázsának.

Csak megemlítjük, hogy éppen az ebbe a körbe tartozó balladák alakulásának egyik tanulságos szájhagyományozó jelensége a ballada prózai szerkezet felé való formálódása. Az előző csoportban a *Kőműves Kelemenné* egyik változata a mese szerkezetét vette fel. Ebben a csoportban a prózaivá alakulás különböző fokozatait figyelhetjük meg egy olyan, egészében prózai változatig, amelynek sorain átlüktet még a vers ritmusa, valósággal a szöveg szíve dobogását adja. Ez a titka különös, önkéntelen szépségének, s arra is példa, hogy a szájhagyományozó átalakulás (ahogy lebecsülő éllel nevezték egyes elméleti irányok: a „széténeklés”) nemcsak romlott, hanem új szépségű alakokat is teremt. Úgy tűnik, mintha az epikus előadás novellisztikus menete teremtené meg a prózaivá alakulás feltételeit, a szájhagyományozás törvényszerűségeit azonban még alig vizsgáltuk néhányan.¹²

Külön csoportot jelentenek a 17—18. századra tehető bujdosó- és rabballadáink. Ez a korhatárolás sem vehető merevnek, inkább csak a kialakulás, a jellegzetes vonások kialakulásának időszakát jelzi, hiszen ezeknek a bujdosó- és rabballadának nem is egy fordulata, szakasza, egész összefüggő része átment a szabadságharc leverése utáni időszak dalaiba, más részük beépült a 19. századi betyárballadákba. Ezekből a kesergő balladákból a költészeti ábrázolás hitelességével áll elibénk a török hódoltság dúlta, a nemzeti szabadságért kétfelé is harcoló magyarság sorsa. Már nem a széphistóriás, királyi, főúri udvarokat megjelenítő balladák világa ez. Nem is a Kossuth-nóták, 48-as katonadalok hetyke jókedve, kemény elszántsága jellemző rájuk. Feldúlt, füstölgő parasztfaluk, elhagyott nemesi porták, a veszített csaták utáni kétségbeesés, a rabságba esett rimánkodása a kapzsi és nemtörődöm családhoz, a hasztalan várakozó szerető, az úttalan téli erdőkön bujkáló katona. Ezek közt a darabok közt akad egyéni szerző éneke, deákok, kóborló katonák panaszdala, régibb balladák hangját megütő epikus ének — egységük mégis feltétlen hitelű, s világosan megmutatja, hogy mi különbözteti meg a költői utánérzést a népi újraalkotástól, állandó csiszolástól, a szájhagyomány roppant erejétől. Ezek az énekek s a portio-dalok mutatják meg a korszak költői képét a jobbágyság gondolkodásán keresztül. Csak megemlítjük, hogy ezek a századok alakították ki a román, a bolgár, az albán s a délszláv

énekköltészet úgynevezett „törökös” katonadalainak, hajdú- és bujdosó énekeinek egy sajátos rétegét. Ezeknek az énekeknek összehasonlító vizsgálata (s ide vonható az ukrán népköltészet egy része is) a kelet-európai folklorisztika előttünk álló feladata még. Amíg az első csoportok balladáinak előadásmódját jobbra az epikus jelleg uralja, még a drámai párbeszédeken át szövőődöket is, addig ezt a csoportot a lírai előadás jellemzi.

Balladáink következő csoportját meg éppen a drámai szerkesztés, drámai ábrázolás határozza meg. E balladák szerkesztését jellemzi, hogy a mondanivalót egy vagy több erőteljes drámai jelenetbe sűríti össze, s ha több jelenetről van szó, mindenik szinte önálló drámai egész, telve a kis terjedelem ellenére is roppant feszültséggel, indulatok, szenvedélyek összecsapásával. Történeti korát e balladának is a 17—18. század körébe vonhatjuk, bár van olyan — stílusában pedig nem a régi balladastílushoz tartoznék —, mint a *Fehér László* balladája, amelynek motívumai az összehasonlító vizsgálat szerint legalább a 16. századig nyomon követhetők, s ugyanakkor nem is egy mozzanata már a betyárballadák felé vezet. Ez a csoport is a kiemelkedő szépségű balladák egész sorát tartalmazza; a nagy hegyi tolvajról, Budai Ilonáról, Bíró Szép Annáról, Barcsairól, Bátor Boldizsárról, Bethlen Annáról, Fehér Lászlóról, a halálra táncoltatott leányról szóló balladák tartoznak ide. Ezekben a drámai erővel megszerkesztett epikus-drámai énekekben az eddigieknél sokkal inkább megmutatkozik a feudalizmus könyörtelen, kemény, zárt rendszere. Gregussal szemben éppen az állapítható meg, hogy a drámai ütközések oka éppen az egyéni akaratot, az egyéni érzést elnyomó, könyörtelen társadalmi, családi rend, ami azt bizonyítja, hogy az egyén mennyire ki van szolgáltatva a társadalom vak és vad erőinek. A konfliktusok mind ebből adódnak. Az indulatok is mind ilyen zárt áramkörökben futnak: gyűlölet, féltékenység, kapzsiság, erőszak, gyilkosság hálózta át a történeteket. Szó sincs itt a keresztény akaratszabadság tragédiáiról, inkább az derül ki mindegyre, hogy ebből a determinált, zárt rendszerből kitörni lehetetlen. Ezeknek a balladának emberábrázoló ereje, egy-egy szenvedélyen keresztül emberi sorsokat formáló ereje páratlan a maga nemében. A témát nyomban egy-egy robbanó tömör jelenet kezdi, s ezeknek a balladának egyik nagy csodája éppen az, hogy alig néhány jelenet, alig néhány szereplő a nagy drámák tragikus feszültségét adja. *Az eposz és ballada közt megmutatózó nagy különbség, a többi közt, a szerkesztésnek ebben a módjában, a történet ilyen drámai, tömör megfogalmazásában található.* Az is sajátos, hogy amíg a 16—18. század között a drámai balladákban már megjelenik a szereplők közt a parasztság is a maga társadalmi ütközéseivel, addig a mesei, históriás jellegűekben szinte alig, néha mint mellékszereplők kerülnek elő ennek az osztálynak a tagjai, hogy a táncballadákban forduljon a helyzet: a királyfiról szóló balladát kivéve, a táncballadák szereplői már csak a parasztság köréből valók.

A táncballadák a dramatikus szerkesztésű balladáinknak egyik külön csoportját alkotják. Korszakmeghatározást adni tán még nehezebb, mint egyéb balladáink sorában, hiszen nyomós okkal feltételezhetjük, hogy balladáinknak ez a csoportja

szinte kialakulásától kíséri műfaját, annak egyik jellemző része. Tán annyit megkockáztathatunk, hogy kialakulásának virágkora hazánkban a 18. századra esik, jellemző vonásait akkor nyeri el. Ezek közt a táncballadák közt akadt tragikus menetű ének is, sőt betyárballadánk némelyike is fölvette a táncballada formáit, mégis java részük a játszott-táncolt, társastánc jellegű vígballadák körébe tartozik. Nem is egy tragikus kifejlésű balladánknak meglehető víg ellenpárja a táncballadák között, a hűtlen feleség bűnhődésének éppúgy, mint a kevélység tragikumának, vagy a házasság előtt áldott állapotba kerülő menyasszony történetének. Ugyanakkor ebben a balladakörben a realista, ironizáló ábrázolásnak, az élesen megfigyelt komikus jellemeknek egész sorát találhatni. Hogy ennek a hangnak a kialakításában mennyire részes a „deákság”, amelynek a népzeneben Szabolcsiék, nem joggal, jelentős stílusformáló erőt tulajdonítanak, azt tanulságos számba venni, de egyedül nem tekinthető kor- és stílusmeghatározónak.¹³ Hiszen van olyan vígballadánk (*A megcsalt férj*), amelynek nehézkes, irodalmias előképét ismerjük, de az országszerte elterjedt, jókedvű népi változata nemcsak jóval értékesebb ennél, hanem az irodalmi formákban megvolt stílusjegyeket is a népi alakba olvasztotta. Vagy gondoljunk arra a különbségre, amely a táncballadánk ismétlődő (sokszor tréfásan értelmetlen) sorai, refrénszerű szakaszai és Amadéék hasonló stílusjegyei közt, az összefüggés ellenére megmutatkozik. Ezekben a táncballadákban már arra is felfigyelhetünk, hogy új hang próbálja kifejezni a feudalizmus zárt szerkezetének bomlását; a polgáribb, szabadabb témakezelés, az irónia tükrözi az egész társadalomnak, benne a jobbgáyságnak is a születő új gazdasági, társadalmi erővel való találkozását. Mindez természetesen csak a közvetett kifejezésmódon keresztül nyilvánul meg, de a ballada műfajának alakulásában épp a táncballada mutatja e feltevés jogosultságát.

A táncballadák műfaja hát mintegy átvezet bennünket az előző századok balladaköltészetétől a 19. században kialakuló csoportokhoz. Mondani sem kell, hogy ezek a 19. századi népballadák is számtalan szállal kapcsolódnak az előző korszakban kialakult hagyományhoz, de kibontakozó új műfajuk, stílusjegyeik egyben el is különítik attól. Ezt a csoportot szokták „új stílusú” balladáknak nevezni, a dallamosztályozás mintájára.

Első s legfontosabb csoportjuk még nem is egy vonásával a 18. századi balladák hangját üti meg. Ez a betyárballadák köre. Elterjedtségüknek, országos kedveltségüknek egyik legfőbb okát már Erdélyi János is felfedte: a szegény, elnyomott nép a maga hőseit, a szegények oltalmazóját, az urak regulázóját látta a betyárballadák hőseiben, s szívesen örült virtuskodásának is, s minden szánakozása a bilincsbe vert, akasztófára kerülő betyáré. (Az irodalmi divat kérdéseire nem is akarok kitérni.) De ezek a balladák már új költői nyelven, az ábrázolás új módszereivel élnek. Ismét visszatér az epikus-lírai hang a balladába, nem a drámai tömörítés eszközeivel, hanem reális ábrázolásmódjával éneklie meg hőset. Néha valósággal meghökkentő ez a higgadt-reális hang a legkegyetlenebb történet elmondásakor. Valóban új hang ez, azt mondhatnók, lazább, kötetlenebb, nincs

meg benne az előző korszakok balladáinak fülledt feszültsége, fojtó tömörsége. Különbösen éppen ez a kötetlen hang, az ábrázolásnak ez a világos, szinte virtuskodó módja az, ami a magyar betyárballadákat megkülönbözteti orosz, ukrán rokonaitól, a kegyetlen hangú spanyol rablóballadáktól, az angol Robin Hood-balladáktól. A betyárballadák mutatják ugyan a rokonságot e kor másik csoportjával, a ponyvára került s onnan ismét a nép közé kerülő gyilkossági és egyéb ponyvaballadákkal, de sokkal érettebb, művészebb, a színhagyomány rostáján jobban átment alkotások immár.

A betyárdalok epikus előadásmódja némileg rokon azokkal a siratóballadákkal, amelyek első személyes előadásban, mintegy a halál csúcspontjáról mondják el tragédiájukat. A betyárballada szerkezete, témakezelése is sokban hasonló ehhez, s nemegyszer jellemző rá — esetleg egy bevezető rész után — az első személyes előadásmód. A ballada hőse itt is egy befejező pillanatban, a rabságba jutás, az ítéletvégrehajtás előtti pillanatban tekint át életén, és siratja el. Ez a két csoport tagadhatatlanul bizonyítja a strukturalista elemzés számára, hogy részint a siratóénekek, részint az első személyes előadásnak milyen alakító szerepe volt az epikus műfajok születésénél. A siratóballadák kérdése azt is szemléletesen igazolhatja, hogy a népi előadásmód, hagyományozás mennyire a saját formái szerint kívánja meg még a „földről jött”, kántori stb. előadók szerzéseit, s mennyire művészebbé formálja azt.

Aligha régebb a 19. századnál a ponyvaballadának a csoportja, amelyek ún. megtörtént eseményeket mondanak el, szerelmi hűtlenséget, szerelemfeltésből történt gyilkosságot, családi bosszút, vagyonra törő családtagok gyilkosságát, gyermekgyilkosságot s hasonló témákat. Ezeken a balladákon még érezni, hogy most léptek le a ponyvaárus kiterített ponyvájáról, s alig kezdte meg rajtuk a színhagyományozás a maga építő, alakító munkáját. Nemegyszer döccen a vers; az ábrázolás, a téma felépítése primitív fametszetekre, a képmutogatók képes ábrázolásaira emlékeztet; morális tanulságai erőszakoltan kapcsolódnak a történet befejezéséhez, mintha a történetet magát erőtlennek éreznék belső igazsága hirdetésére. A ballada a históriás előadás döcögősségével egymás mellé szinte mereven odaállított képekben fejleszti ki témáit, amelyekben már a parasztságon belüli társadalmi ellentétek, egymás ellen feszülő indulatok fejeződnek ki, sokszor egy család történetén belül az egész osztály képét rajzolják meg. Ezekben a történetekben nemcsak a társadalom tükrözésének új módja, maga a kapitalizáló feudális paraszti képe tűnik elélni, hanem a ballada születő alakja is. Ez a ponyvaballada nálunk nem tekinthet olyan messzi múltra, mint az európai balladaköltészetben, de tudjuk, hogy Arany János maga látott még ilyen képmutogató-énekeseket, kiknek kezdetleges előadásmódja egyik legművészebb szerkezetű balladájának írására ihlette, s tudjuk, hogy falusi vásáraink egyik ismert alakja volt a ponyvaárus, kalendáriumaival, mesés és verses történeteivel.

De nemcsak abban tanulságos számunkra a ponyván születő ballada, hogy a szóhagyomány útján mint vesz föl egyre szebb, egyre tisztább alakot (így a *Szőcs*

Mariska balladájának ismertetésében), hanem abban is, hogy ezen a területen figyelhetjük meg az öntudatosodó paraszti alkotó tehetségeket, az egyénivé válni akaró s majd egyénivé váló paraszti alkotókat, kikre még hosszú és nehéz, vívódó út vár. Ez az a terület, ahol több mint egy évszázados erőfeszítésnek folyamatát megfigyelhetjük, mint annak egyik legújabb kori szakaszára legutóbb Takács Lajos mutatott rá.¹⁴ Már ugyan Kazinczy Ferenc és Pálóczi Horváth Ádám levelezéséből kitűnik a latinul tudó s verselő juhász alakja, de a paraszti alkotó, költői tehetségre a múlt században kezdtek felfigyelni, elsősorban a sokoldalú Abafi—Aigner lapjában, a Figyelőben. Azóta a ponyva segítségével s a szóhagyomány révén egyre több paraszti, félnépi költő alakját ismerjük, akik a szájhagyomány fordulatait felhasználva, hallgatóik igényeit kiszolgálva igyekeztek megverselni az eseményeket. Hosszú az út odáig, amíg ezeknek a verselőknek a rendjéből nemcsak a históriás énekek modorában, nemegyszer még a Tinódi-féle fordulatokat is felhasználó, nehézkesen verselők, hanem a nép legmélyebb fájdalomait megéneklő költők is megszületnek.

A 19. századi balladának, a századforduló balladáinak legutolsó csoportja már a kapitalizálódás témáiról szól. A falu találkozik a géppel, s benne még csak a félelmetes ismeretlent, a tragédiák okozóját, s nem a segítőtársat látja. Akad már olyan ballada, amelyben a parasztlány gyári sorsa, szerencsétlensége szintén a géptől való félelmet tükrözi, egy másikban az árvezetetőt öli meg a hajléktalan, s a balladához fűzött vallásos-kegyes strófák sem enyhítik a kopár, kegyetlen hangulatot. A kapitalizálódás balladáiban a témák a paraszti sors kietlenségét, reménytelenségét mutatják, a kivándorló énekek a bujdosó balladák hangvételére emlékeztetnek. Ezek a balladák, ha nem is mindig művészileg érett formában, de nemegyszer kísértetiesen idézik elénk a kifosztott, útjátévesztett, meggyötört szegényparasztságot.

JEGYZETEK

1. A Bürger-idézet fordítása: „Itt küldök önnek egy románcot, vagy ha úgy jobban tetszik, egy balladát.” — Az idézet forrását nem tudtuk megállapítani. — Kríza I.
2. *Francis James Child: English and Scottish Popular Ballads. I—V.* Boston—New York 1882—1898. (New York 1956²)
3. *Johnson Brimley: A Book of British Ballads.* London—New York 1931.
4. *Francis B. Gummere: The Popular Ballad.* New York 1959.²
5. *Sigurd Bernhard Hustvedt: Ballad Books and Ballad Men.* Cambridge, Mass. 1930.
6. *Greguss Ágost: A balladáról.* Pest 1865.
7. *Reed Smith: The Traditional Ballad and its South Carolina Survivals.* (Bulletin of the University of South Carolina. No. 162.) Columbia, S. C. 1925.
8. *Vulcanu József: Román népdalok.* (A hazai nem magyar ajkú népköltészet tára. 3.) Bp. 1877.
9. *Cecil James Sharp: American—English Folk Songs.* New York—Boston 1918.
10. *P. N. Ribnikov: Pesznyi. I—III.* Moszkva—Petrozavodszk 1861—1864.; *Alexandr Fjodorovics Gilferding: Olonyeckaja gubernyija i jevo narodnie rapszodi.* St.-Peterburg

- 1873.; A folklór és irodalmi művek kapcsolatáról I. *Alekszandr Nyikolájevics Veszolovszkij*: Isztoricseszka poetyika. I—III. St.-Peterburg 1904.
11. *V. E. Guszev*: Esztetika folklora. Leningrad 1967.; *V. I. Csicserov*: Tradicija i avtorskoje nacsaló v folklore. Szovjetszkaja Etnografija, 1946. 29—50.
 12. *Vö. Ortutay Gyula*: Variáns, invariáns, affinitás (A szájhagyományozó műveltség törvényszerűségei). Az MTA Társadalmi—Történeti Osztályának Közleményei, IX. 1959. 195—238.; A szájhagyományozás törvényszerűségei. Nemzetközi szimpozion Budapesten. 1969. május 28—30. Sajtó alá rend. Voigt Vilmos.
 13. *Szabolcsi Bence*: Adatok az új magyar népdalstílus történetéhez. In: Sz. B.: Népzene és történelem. Bp. 1954. 26—58.
 14. *Takács Lajos*: Históriások, históriák. Bp. 1958.; Uő: Népi verselők, hírversírók. Ethnographia, 1958. 1—49.

NÉPBALLADÁK

KLASSZIKUS BALLADÁK

1 / KŐMÍVES KELEMENNÉ

Tizönkét kőmíves esszetanakodék,
Magos Déva várát hogy fölépítenék,
Hogy fölépítenék fél véka ezüstér,
Fél véka ezüstér, fél véka aranyér.
Déva városához meg is megjelöntek,
Magos Déva várhoz hezza is kezdöttek,
Amit raktak délig, leomlott estére,
Amit raktak estig, leomlott röggelre.

Megint tanakodék tizönkét kőmíves,
Falat megállítani, hogy lössz lehetséges,
Mig elvégre ilyen gondolatra jöttek,
Egymás között szoros egyességet töttek:
— Kinek felesége legelőbb jó ide,
Szép gyöngén fogjuk meg, dobjuk bé a tűzbe,
Keverjük a mészbe gyöngé teste hammát,
Avval állítsuk meg magos Déva várát.

*

— Kocsisom, kocsisom, nagyobbik kocsisom,
Én uramhoz mönni lönne akaratom!
— Kőmíves Kelemön felesége mondja —
Fogd bé a lovakat, fogd bé a hintóba,
Fogd bé a lovakat, állj is gyorsan elé,
Hadd mönnyünk, hadd mönnyünk Déva vára felé. —

Mikor fele útját elutazták vóna,
Erős üdő vala, záporosó hulla.
— Asszonyom, csillagom, forduljunk mü vissza,
Rossz jelenést láttam az éjjel álmomba,
Az éjjel álmomba olyan álmod láttam,
Kőmíves Kelemön udvarában jártam,
Hát az ő udvara gyásszal van behúzza,
Annak közepibe mély kút vala rakva,

S az ő kicsi fia oda beléhala. —
Az éjjeli álom nem telik ma jóra. —
Asszonyom, asszonyom, forduljunk meg vissza! —
— Kocsisom, kocsisom, nem fordulunk vissza,
A lovak se teéd, a hintó se teéd,
Csapjad a lovakat, hadd haladjunk elébb. —

Mönnek, möndögélnek Déva vára felé,
Kőmíjes Kelemön őket eszrevövé,
Megijede szörnyen, imádkozik vala:
— Én uram istenem, vidd el valahova!
Mind a négy pej lovam törje ki a lábát,
Vessen a hintómnak négy kereke szakát,
Csapjon le az útra tüzes istennyila,
Horkolva térjenek a lovaim vissza! —
Mönnek, möndögélnek Déva vára felé,
Sem lovat, sem hintót sömmi baj nem lölé.

— Jó napot, jó napot tizönkét kőmíjes!
Neköd is jó napot, Kelemön kőmíjes!
Köszöne az asszony, az ura válaszolt:
— Édös feleségöm, neköd is jó napot!
Hát ide mér jöttél a veszedelmedre,
Szép gyöngén megfogunk, bédobunk a tűzbe.
Tizönkét kőmíjes azt a törvényt tötöte:
Kinek felesége hamarébb jó ide,
Fogjuk meg szép gyöngén, dobjuk bé a tűzbe,
Annak gyöngé hammát keverjük a mészbe,
Avval állítsuk meg magos Déva várát,
Csak így nyerhetjük el annak drága árát.

Kelemönné asszony, hogy átalértötöte,
Bánatos szüvének így lött felelete:
— Várjatok, várjatok, tizönkét gyilkosok,
Amig búcsút vöszök: csak addig várjatok,
Hogy búcsút vöhessek asszony barátimtól,
Asszony barátimtól s szép kicsi fiamtól:
Mert a halottnak is hármát harangoznak,
Én árva fejemnek egyet sem kondítanak. —
Kelemönné asszony avval hazamöne,

Egyször mindönkorra, hogy végbúcsut vönne,
Hogy végbúcsút vönne asszony barátitól,
Asszony barátitól s szép kicsi fiától.

Avval visszamöne Kőmíjes Kelemönné,
Sírva haladt magos Déva vára felé,
Mefogák szép gyöngén, betövék a tűzbe,
Az ő gyöngé hammát keverék a mészbe,
Avval állíták meg magos Déva várát,
Csak így nyerheték meg annak drága árát.

Kőmíjes Kelemön mikor hazamöne,
Az ő kicsi fia jöve véle szömbe,
— Isten hozott haza, kedves édösapám!
Hol maradt, hol maradt az én édösanyám?
Az ő édesapja neki így felele:
— Hadd el, fiam, hadd el, hazajő estére.

— Istenem, Istenem, este is eljöve,
Mégis édösanyám még haza nem jöve!
Apám, édösapám! mondja meg igazán,
Hogy hol van, hogy hol van az én édösanyám?
— Mönny el, fiam mönny el, magos Déva várra,
Ott van a te anyád, kőfalba van rakva.

Elindula sírva az ő kicsi fia,
Elindula sírva magos Déva várra,
Háromszor kiáltá magos Déva várán:
— Anyám, édösanyám! szólj bár egyet hozzám!
— Nem szólhatok, fiam! mert a kőfal szorít,
Erős kövek közü vagyok bérakva itt. —

Szüve meghasada s a föld is alatta,
S az ő kicsi fia oda beléhulla.

2 / KŐMÍVES KELEMENNÉ

Tizenkét kőmíves, tizenkét kőmíves
Elfogadták ők az magos Déva várát,
Magos Déva várát.

Hezza is fogának, hezza is fogának,
Mit délelőtt raktak, délután leomlik,
Délután leomlik.

— Istenem, istenem, mi annak az oka,
Hogy a mű szép várunk nem akar épülni,
Nem akar épülni. —

Tizenkét kőmíves nagy fogadságot tett,
Melik felesége hamarább odajő,
Hamarább odajő,

Fogják meg, öljék meg, keverjék mész közé,
Minden apró csontját rakják kőfal közé,
Rakják kőfal közé.

Kőmíves Kelemen rikoltá szolgáját:
— Szolgám, szolgám, szolgám, én azt mondom néked,
Én azt mondom néked:

Menj el te csak haza, monddad asszonyodnak,
Ne siessen haza, késsen az ebéddel,
Késsen az ebéddel. —

Erre a jó szolga haza es indula,
A kapun bemene s kapu megcsattana,
Kapu megcsattana.

Kifuta asszonya s kérdi hogy mi baj van.
— Az a baj, az a baj, szép kedves asszonyom,
Szép kedves asszonyom.

Azt üzeni gazdám siessel ki hozzá,
Siessel ki hozzá, siess az ebéddel,
Siess az ebéddel.

— Szolgám, szolgám, szolgám, fogd bé az hat lovat,
Fogd bé az hintóba s állítsd az ajtóba,
Állítsd az ajtóba. —

Mikor már félútig elérének oda:

— Asszonyom, asszonyom — szólítá a szolgál,
Szólítá a szolgál.

— Asszonyom, asszonyom, én egyet gondolék.

— Szolgám, szolgám, szolgám, mondd meg, mit gondoltál,
Mondd meg, mit gondoltál.

— Én aztat gondoltam, térjünk meg mü innen.

Jobb lesz nekünk, jobb lesz — térjünk meg mü innen,
Térjünk meg mü innen.

— Szolgám, szolgám, szolgám, kezedben a gyeplő,

Kezedben az ostor, hajtsad az hat lovat,
Hajtsad az hat lovat.

Kőműves Kelemen felállott kőfalra,
Meglátta hintáját, meglátta hat lovát,
Meglátta hat lovát.

— Istenem, Istenem, szerelmes Istenem,
Talán az én szolgám nagy hazugsággal járt,
Nagy hazugsággal járt.

— Istenem, istenem, adj egy sötét záport,
Hogy ne tudjon jönni az én szép kedvesem,
Én jó feleségem!

Mikor eztet mondá, oda es érének,
Erre jó Kelemen kapá az puskáját,
Meglövé szolgálját.

— Jónapot, jónapot, Kőműves Kelemen,
Jónapot, jónapot, Kőműves Kelemen,
Kőműves Kelemen!

Istenem, Istenem, mi annak az oka,
Hármat es köszönék, egyet sem fogada,
Egyet sem fogada.

— Az a baj, az a baj, kedves feleségem,
Megfogunk, megölünk, mész közé keverünk,
Mész közé keverünk,

Minden apró csontod kőfal közé rakjuk
Magas Déva várát véle megállítjuk,
Véle megállítjuk.

Az asszony már erősen viselős, s ahogy befalazták, megszülte kicsiny fiát. Mer nem ölték meg, hanem elevenen falazták el. Szerencséjére az egyik karját tudta mozgatni, és ezzel a kezivel adta a csecsit a gyerekeknek. Így nevelte hét esztendeig. Ez alatt a hét esztendő alatt Kőműves Kelemen gyászoló feleségét, de a hét év elteltével új lakodalomra készült. Megérezte ezt a befalazott asszony, szétlökkintette a falat, és útnak indult kisfiával hazafelé. Mikor a kapu elé értek, levetette utolsó rongyát (mer a ruhája hét esztendő alatt lenyűtt a falban), rátekerte a fiára, kinek nem volt ruhája. A gyerek szájába tette a mátkagyűrűjét, s kitanította, menjen be egyenesen a násznép közé, álljon meg Kőműves Kelemen előtt, köszöntse fel, s ha már ivott, lökje be nyelvével a pohárba a gyűrűt. A gyerek be is megy. Csak nehezen jut apja elé, mer a násznép taszigálja, de végre elibe ér. Fölköszönti, iszik, s visszaadja a poharat. Kőműves Kelemen, ahogy szokás, kiissza a maradékot; a szája pereméhez ér valami, megnézi — hát látja, hogy ez az ő régi mátkagyűrűje. Megkérdi a gyerektől, kitől kapta a gyűrűt. A gyerek megmondja. Kőműves Kelemen kimegy. Amikor meglátja a régi asszonyát mezítelenül, visszamegy a házba, leszedi az új asszonyról a selyemszoknyát, a bársony ingvállat, a gyöngyöket, az arany ékszereket, kiviszi s ráadja a régi asszonyra. S mikor behozza az egyik ajtón, a másikon kimegy az új asszony pőrén a násznéppel. Attul fogva mindig együtt éltek.

3 / KŐMÍVES KELEMENNÉ

Elindult, elindult tizenkét kőmíves
A tizenharmadik Kelemen kőmíves.
Építéné kezdték magos Déva várát —
Amit estig raktak, reggelig leomlott.

Tanakodni kezdtek, tizenkét kőmíves,
A tizenharmadik Kelemen kőmíves
— Kinek legelőbb jön ide felesége,
Aztat elégessük, dobjuk be a tűzbe.

Az elégett testből hamut szedjük össze,
Mind egy szemig dobjuk az olvasztott mészbe,
Így hát megállítjuk magos Déva várát
Szíp asszony hamvával.

Akkor éjjel látá Kelemenné álmát,
Hogy vérkút fakada az ő udvarába.
— Kocsisom, kocsisom, kedvesebb kocsisom,
Húzd elő hintóm, fogd be a lovakot.

Amikor meglátta Kelemen kőmíves,
Imádkozni kezdett: — Istenem, Istenem,
Hulljon záporoső, hintód törjön össze,
Az utat veszítse, hogy ne érjen ide! —

Nem hallgatá meg a kérését az Isten,
Hanem közelebb jön kedves felesége.
— Jó napot, jó napot, tizenkét kőmíves,
A tizenharmadik Kelemen kőmíves.

Másodszor köszöntök és nem fogadjátok,
Ugyan mi baj van itt, nékem megmondjátok.
— Fogadjuk, fogadjuk, kedves feleségem . . .

Nagy törvényt csináltunk, meg kell neked hálnod,
Kedves feleségem. Drága szép gyermekem —
Mi lesz csak tevéled — édesanyád meghal . . .

— Fogjátok meg gyöngén, dobjátok a tűzbe,
A fölszedt hamuját keverjétek mészbe,
Evvel építjük fel magos Déva várát,
Evvel menthetjük meg a faluk romlását.

— Jó estét, jó estét, édes jó apukám,
Hol maradt anyukám, hogy nem jön oly soká?
— Ne sírj édes fiam, haza jön estére,
És ha este nem jön, haza jön reggelre. —

Este is eljőve, mégsem jöve haza,
Reggel is eljőve, mégsem jöve haza, . . .
— Mondd meg édesapám, hol maradt anyukám,
Hogy nem jön oly soká?

— Édes jó gyermekem, tovább nem tűrhetem,
Édesanyád meghalt, mert elégettetett,
És a hamujával magos Déva várát,
Magos Déva várát fölépítettük már.

Átkozott légy hát, magos Déva vára,
Még a nap se süssön fényesen már rája.
Elvesztettem érte kedves feleségem,
Árván maradt immár egyetlen gyermekem.

4 / KÁDÁR KATA

— Anyám, anyám, édősanyám.
Gyulainé édősanyám!
Én elvőszöm Kádár Katát,
Jobbágyunknak szép leányát. —

— Nem öngedöm, édös fiam,
Gyula Márton!
Hanem vödd el nagy uraknak
Szép leányát. —

— Nem kell neköm nagy uraknak
Szép leánya,
Csak kell neköm Kádár Kata,
Jobbágyunknak szép leánya. —

— Elmehetsz hát, édös fiam,
Gyula Márton!
Kitagadlak, nem vagy fiam,
Sem eccör, sem máccor. —

— Inasom, inasom, kedvesebb inasom
Húzd elé hintómat, fogd bé lovaimat! —

Lovakat befogták, útnak indultanak,
Egy keszkenyőt adott neki Kádár Kata:
— Mikor e' szénibe vörösre változik,
Akkor életöm is, tudd meg, megváltozik. —

Mönyön Gyula Márton högyekön, völgyekön,
Eccör változást lát a cifra keszkenyőn.

— Inasom, inasom, kedvesebb inasom!
A föld az Istené, a ló az eböké.
Forduljunk, mert vörös szén már a keszkenyő,
Kádár Katának is immár rég vége lött.

A falu végénél vót a disznyópásztor:
— Hallod-e jó pásztor! mi újság nálatok? —

— Nálunk jó újság van, de neköd rossz vagyon,
Mert Kádár Katának immár vége vagyon,
A te édösanyád ötöt elvitette,
Feneketlen tóba belé is vettette. —

— Jó pásztor, mutasd meg, hol vagyon az a tó,
Aranyim mind tiéd, a lovam s a hintó.

El is mönének ők a tónak széjire:
— Kádár Kata lelköm, szólj egyet, itt vagy-e? —
A tóba mögszólalt Kádár Kata neki,
Hozzája béugrék hamar Gyula Márton.

Édösanyja vízi bűvárokat küdött,
Megkapták meghalva, ésszeölelközve;
Egyiköt temették ótár eleibe,
Másikot temették ótár háta mögi.

A kettőből kinőtt két kápolna-virág,
Az ótár tetejin esszekapcsolódtak,
Az anyjok odamönt, le is szakasztotta,
A kápóna-virág hezza így szólala:

— Átkozott légy, átkozott légy
Édösanyám, Gyulainé!
Éltömbe rossz vótál,
Most is meggyilkótál.

5 / GYULAINÉ, ÉDESANYÁM

— Gyulainé, édesanyám,
— Engedje meg azt az egyet,
Hogy vegyem el Kádár Katát,
Hogy vegyem el Kádár Katát!

— Mintsáb én azt megengedjem,
Inkább hónap elveszesztem,
Inkább hónap elveszesztem,
Feneketlen tóba vetem!

— Hámold szolgám e lovamat,
E lovamat, paripámat,
Hogy induljunk hosszú útra,
Hosszú útra, háborúba. —

Mennek, mennek, mendegélnek,
Csak odaértek kapujához,
Nytitni kezdé a kapuját,
Nytitni kezdé a kapuját.

— Ne nyisd, ne nyisd, Kádár Kata,
Ne nyisd, ne nyisd, Kádár Kata,
Nem mehetek én most oda,
Nem mehetek én most oda.

— Gyer bé, gyer bé, Miklós úrfi,
Adjak neked egy kis ruhát,
Adjak neked egy kis ruhát,
Egy kis ruhát, s egy pár gyűrűt.

Mikor ruha vérválhozik,
Akkor tudjad, hogy elvesztem,
Akkor tudjad, hogy elvesztem,
Feneketlen tóba vettem. —

Mennek, mennek mendegélnek,
Csak elévé a ruháját,
Hát a ruha vérválhozik
Hát a ruha vérválhozik.

— Térjünk vissza, édes szolgám,
Térjünk vissza, édes szolgám.
Kádár Katát elvesztették,
Feneketlen tóba vették.

Visszatértek ők es oda,
Feneketlen tó martjára,
Feneketlen tó martjára,
Hát a tó es vérválhozott.

Ő is leveté gunyáját,
Ő is leveté gunyáját.
Ő is csak beszökék oda,
Ő is csak beszökék oda.

Gyulainé ezt meghallá,
Vízibuvárt kerestette,
Vízibuvárt kerestette,
Mind a kettőt kivetette.

Ez egyiknek csináltatott,
Veres mármuly*kököporsót,

A másiknak csináltatott,
Fehér mármuly kököporsót.

Az egyiket temettette,
Az ótárnak elejibe,
S a másikat temettette,
Az ótárnak háta megé.

S az egyikből nevelkedett,
Egy igen es szép aranyszál,
S a másikból nevelkedett,
Egy igen es szép aranyszál.

Addig nőttek, nődögéltek,
S ott es összekapcsolkodtak,
Gyulainé ezt meglátá,
Mind a kettőt leszakasztá.

— Átkozott legyen az anya,
Az az anya, s az az apa,
Ki két szüvet elválassza,
Ki két szüvet elválassza.

6 / BUDAI ILONA

Budai Ilona ablakba könyökle,
Hallja, hogy ellenség rabol a környékbe.
Csak eszibe juta kéncsös küs ládája,
S kéncsös küs ládáját hónya alá fogja,
Hajadon küs lányát jobb kezén vezette,
Futkosó küs fiát bal kezére vötte.

Mönyön, mönyön, mönyön sűrű fenyves erdőn,
Egy föl hagyott úton, sötét röngetegön;
Hát mintha hallaná lovak dobogását,
S csakhamar letöszli hajadon küs lányát.

*márvány

Hajadon küs lánya ilyenképpen síra:
— Anyám, édősanyám, ne hagyj el az útba,
Essék meg a szüved, ne hagyj itt ingömöt!
— Bizony itt hagylak én leányom tégödöt:
Mert leány helyibe leányt ad az Isten,
De pénzöm helyibe ingyen nem ad Isten. —

Mönyön tovább, mönyön sűrű fenyves erdön,
A föl hagyott úton, sütét röngetegön;
Hát mintha hallaná lovak dobogását,
S csakhamar letöszki futkosó küs fiát.
Futkosó küs fia ilyenképpen síra:
— Anyám, édősanyám, ne hagyj el az útba,
Essék meg a szüved, ne hagyj itt ingömöt!
— Bizony itt hagylak én, édös fiam tégöd:
Mert fiú helyibe fiút ad az Isten,
De pénzöm helyibe ingyen nem ad Isten. —

Mönyön tovább, mönyön sűrű fenyves erdön.
Az el hagyott úton, sütét röngetegön,
Míg eljuta végre egy szép tágas rétre,
Hát egy bivaltehen azon jődögél le,
Az idei bornyát szarva között hozta,
A tavalyi bornyát maga után rítta.
Ezt hogy megpillantá Budai Ilona
A földre borula, keservesön síra,
Keservesön síra, kárhoztatá magát:
— Az oktalan állat nem hagyja el bornyát.
Istenem, Istenem, én édös Istenem,
Hát én lelkös lévén, hogy hagyám gyermekem?!

Avval visszafordult a nagy fenyves erdön,
Az el hagyott úton, sütét röngetegön;
Csakhamar elérte s odanyújtá ujját,
S hini kezdé szépön az ő kicsi fiát.
— Bizony nem mönyök én, mert nem voltál anya,
Ha az löttél volna, itt nem hagytál volna. -

Mönyön, tovább mönyön a nagy fenyves erdőn,
A fölhagyott úton, sütét röngetegön;
Csakhamar elérte s odanyújtá ujját,
S hini kezdé szépön hajadon küs lányát.
— Bizony nem mönyök én, mert nem voltál anya,
Ha az löttél volna, itt nem hagytál volna. —

Hogy ezt így hallotta, ilyenképpen síra:
Immár olyan vagyok, mint út mellett a fa;
Aki ott elmönyön, ágaimot rontja,
Ágaimot rontja s a sárba tapodja.

7 / SZEGÉNY ÁRVA ASSZONY

Szegény árva asszony
Hogy megszabaduljon
Keserű fogságtól,
Tatár rabságtól,
Jobb karjára vette
Síró fiucskáját,
Bal karjára vette
Síró lányecskáját.

— Istenem, Istenem,
Szerelmes Istenem! —
Fohászkodni kezdé,
— Melyiket tegyem le?
Talán csak leteszem
Síró lányecskámot;
Magammal elviszem
Kedves fiucskámot. —

Ő es csak letevé
Síró lányecskáját.
Ülj le ide, ülj le,
Síró galambocskám,

Hogy menjek el én es
Rózsavirág-szedni
Ki rózsamezőbe,
Rózsabokrok közé.

Sírva elindula
Ki rózsamezőbe,
Egybetalálkozik
Egy barom ünővel,
Ez idei borját
Szájába felvette,
De tavalyi borját
Utána eresztette. . .

— Istenem, istenem,
Szerelmes Istenem!
Ez egy barom ünő,
Én egy lelkes állat,
Mégsem hagyá el ő
Még egyik borját sem.
Én sem hagyom itt el
Egyik gyermekem sem. —

Mire visszatére:
Körmibe es vette
Három fene farkas.
Van asszony mit sirass!
Legnagyobb azt mondja:
— Szakasszuk háromba —
Középső azt mondja:
— Mi hasznunk van abba? —
Legkülsőbb azt mondja:
— Ne tépjük háromba,
Jobb lesz, vigyük szegényt
Apánk barlangjába,
Neveljük fel ott őt
Gyenge bárányhússal,
Ne töltsük be mezőt
Ártatlan sírással! —

Ők hárman elvivék,
Ők es felnevelék
Gyenge bárányhússal,
Farkas ordítással.
Kéredzeni kezdék:
— Apám, édesapám,
Édes farkas apám!
Eresszen el ingem

Erdőbe jácodni,
Mezőbe nyargalni,
Virágokat szedni.

- Ne menj el, ne menj el,
Te síró lányecskám,
Elfoghatnak téged
Vadak kergetői. —
Nem lén mit csináljon,
El kelle eressze,
Kedves szép lánykának
Szovát nem szeghette.

Őt es csak meglátá
Szülő édesanyja;
— Itt vagy-e anygalkám,
Te síró lányecskám.
Jere hezzám immár,
Te síró lányecskám.
Nézd be szépen megnőtt
Kedves szép fiucskám!
— Hallgass, asszony, hallgass,
Nem vagy nekem anyám,
Anyám lettél lenne,
El nem hagyta! lenne!

8 / GYÖNYÖRŰ BÁN KATA

— Gyere csak, gyere csak
Gyönyörű Bán Kata
A mi országunkra:
Szép Törökországra!

— Nem mék én, nem mék én,
Fekete Rácz Pétör:
Mer van neköm fiam,

Kis futosó fiam,
Karonülő lányom,
Kedves, hitvös párom!

— Ne gondolj te vele!
Gyere csak, gyere csak,
Gyönyörű Bán Kata,
A mi országunkra,

Szép Törökországra!
Kutya se úgy ugat
Szép Törökországban,
Mint Magyarországon!

— Nem mék én, nem mék én,
Fekete Rác Pétör:
Mer van neköm fiam
Kis futosó fiam,
Karonülő lányom,
Kedves, hitvös párom!

— Gyere csak, gyere csak,
Gyönyörű Bán Kata,
A mi országunkra,
Szép Törökországra!
Kétszáz ezüst pénzér,
Hatvanhat tallérér,
Háromszáz aranyér!

Ekkor már elmönt vele.

Elérték az erdőt,
Otthagya a fiát,
Kis futosó fiát,
Karonülő lányát.
— Jegőnyefa mellett
Itthagylak titöket.

Mikor a madarak
Szárnyukkal csattognak,
Csak azt gondoljátok,
Hogy édosanyátok
Beszél tehozzátok!

Mikor eső esik:
Csak azt gondoljátok,
Hogy én fürösztgetlek,
Az édosanyátok!

Föltötte őket a fára,
elmönt.

Sasok vágik szívit,
Hollók szödik szömit,
Szögény ártatlan lélöknök
Hasítja bús szívit.

Möntek, möndögeltek,
Azután leültek,
Fejibe keresött
Kata a töröknök.

— Mi dolog, mi dolog,
Gyönyörű Bán Kata:
Se eső nem esik;
Sem föjhő nem látszik,
Mégis az én fejem
Csupa csavaró víz?!

— Most kereködött itt
Egy fekete fölhő,
Abbul csöpörödött
Egynihány szöm eső.

Fölnézött, oszt látta, hogy
egy madár éteti a fiát, azér sirt.

— Induljunk, induljunk,
Gyönyörű Bán Kata,
Induljunk, induljunk,
Mer mán este lösz ránk! —

Ahogy odaértek
Török lakására,
Hogy pihenést vöttek
Török szobájába,
Fekete Rác Pétör,
Mingyár csak azt mondja:

— Főzzél mán, főzzél mán,
Gyönyörű Bán Kata! —

Gyönyörű Bán Kata
Kimönt a konyhára,
A nyálát leköpte
Konyha közepire:
— Most édös kis nyálom,
Ha mondja a török:
Főzzél mán, főzzél mán,
Gyönyörű Bán Kata!
Csak azt feleld néki:
Mingyár készen lösz mán!

— Tálalj mán, tálalj mán,
Gyönyörű Bán Kata!
— Mingyár tálalok mán
Fekete Rácz Pétör!

— Tálalj mán, tálalj mán,
Gyönyörű Bán Kata!
— Mingyár tálalok mán,
Fekete Rácz Pétör!

— Tálalj mán, tálalj mán,
Gyönyörű Bán Kata!
— Mingyár tálalok mán,
Fekete Rácz Pétör! —

Nem győzte mán várni
Fekete Rácz Pétör,
Kimönt a konyhára,
Sehun se tanálta
Gyönyörű Bán Katát.
Gyönyörű Bán Kata
Útnak vötte magát.

Mingyár fölnyergölte
Fekete Rácz Pétör
Legjobb paripáját;

Erdőrül erdőre
Rugtatott nyomába,
De mög nem tanálta.
Vissza is rugtatott
Fekete Rácz Pétör.

Gyönyörű Bán Kata amikor
odaért ahhon az erdőhön,
ahun a kisedöktül elvált;
nem tanált semmit se, csak
a csontokat; — vitt belüle haza
anyja lakására.

— Nyisd ki anyám, nyisd ki
A záros ajtódat!
Én vagyok, a lányod,
A te Kata lányod!

— Mönj el sátán, mönj el,
Ne késértgess engöm!
Nincs énnéköm lányom,
Kilenc hete elmúlt,
Tizedikre fordul
Múta a halászok
Hálóval keresik,
Sehogy se tanálik!

— Nyisd ki anyám, nyisd ki
A záros ajtódat!
Én vagyok, a lányod,
A te Kata lányod!

— Mönj el sátán, mönj el,
Ne késértgess engöm!
Nincs énnéköm lányom,
Kilenc hete elmúlt,
Tizedikre fordul
Múta a halászok
Hálóval keresik,
Sehogy se tanálik!

— Nyisd ki anyám, nyisd ki
A záros ajtódat,
Mert ha ki nem nyitod,
A szívem möghasad!

— Nem nyitom, nem nyitom,
Nincs énnéköm lányom!
Kilenc hete elmúlt,
Tizedikre fordul
Múta a halászok

Hálóval keresik,
Sehogy se tanálik!

Mikor kinyitotta az ajtaját
az édesanyja,
ott feküdt Bán Kata,
arcra borult
a kisgyerök csontja mellett.

9 / SZÉP JÚLIA

— Szép Júliám, szép leányom,
Kertemben nyílt tulipánom,
Ne szeresd te jobbágyodat!

— Nem szeretem jobbágyomat,
Csak szeretem az ifiat,
Szép ifiat, a lelkemet! —
Jaj, kimene öreg király,
Mefogatá az ifiat,
Fölteteté csonka torony,
Csonka torony tetejére.

Hej, kimene szép Júlia,
Meglátá őt az ifjú:
— Hej, Júliám, szép Júliám,
Kertbe nyíló szép violám,
Menj be te is az apádhoz,
Essél térdre eleibe,
S mondd meg neki ilyen szókkal:
Atyám, atyám, öreg király!
Vétesse be az ifiat,
Csonka torony tetejéből,

Ne veresse az esővel,
Ne fútassa hideg széllel,
Ne süttesse a napfényel! -

Hej, bemene szép Júlia,
Térdre esék apja előtt,
S monda neki ilyen szókkal:
— Atyám, atyám, öreg király!
Vétesse le az ifiat
Csonka torony tetejéről,
Ne veresse az esővel,
Ne fútassa hideg széllel,
Ne süttesse a napfényel! —

Jaj, kimene öreg király,
Levéteté az ifiat
Csonka torony tetejéről,
Kiviteté sík mezőre,
Sík mezőnek közepére,
Ott őt mindjárt megöleté,
Szívét, máját kiviteté,
S Júliának hazaküldé.

Hogy meglátá szép Júlia,
Hogy megölték az ifiat,
Fejét földre csüggesztette,
Magát halni eresztette.

Hogy meglátá öreg király,
Hogy haldoklik Júliája:
— Hej, Júliám, szép leányom,
Kertembe nőtt tulipánom!

Ha én ezt így tudtam volna,
Dehogy megölettem volna:
Fiamnak fogadtam volna,
Királyságom, országomat,
Mind-mind nekiadtam volna.

10 / KIS LILIA

A pogány király leánya,
Szépen sétál az utcába,
A szép kedves éfiúval,
Azt meglátá pogány király:
Mefogatá szép éfiút,
Feltéteté a várfokra.
Ott fúvatá hideg széllel,
Ott vereté az esővel.

Odamene kis Lilia,
Szépen termett szép viola:
— Mit csinálsz itt, szép éfiú?
— Én bizony csak mint egy árva,
Ki társától meg van válva . . . —

Hazamene kis Lilia,
Szépen termett szép viola:
— Atyám király, egyet szólnék,
Ha nehezen nem is esnék:

Azt izente szép éfiú,
Vétesse le a várfokról,
Ne fúvassa hideg széllel,
Ne veresse az esővel. —

Megfordula pogány király,
S úgy megrúgá az ő lányát:
Piros szoknya elhasada,
Piros vére elindula,
S ahajt szörnyű halált hala.

Húzni kezdék hírharangot,
Meghallá a szép éfiú:
— Jaj, de szépen harangoznak,
Talán az én Liliámnak?
Jaj, ha ő megholt énértem,
Én is meghalok őérte. —
Lefordula a várfokról,
S ahajt szörnyű halált hala.

— Nem szoktam, nem szoktam
Hajnalba felkelni,
Piros hajnal előtt
Véres ruhát mosni.

Könnyemmel áztatni,
Jajszóval súlykolni,
Könnyemmel áztatni,
Jajszóval súlykolni.

Eleget könyörgék
Apámnak s anyámnak,
Hogy ne adjon engem
Nagy híres tolvajnak.

A nagy híres tolvaj
Most es oda nagyon
Keresztút-állani,
Embert megfosztani,
Egy pénzért, kettőért
Lelkit elveszteni . . . —

A nagy híres tolvaj
Az ajtón hallgatja,
Hogy a felesége
Magát siratgatja.

— Asszony feleségem,
Nyisd ki az ajtódat!

— Nyitva van, nyitva van,
Édes jámbor uram!

— Mért sírtál, mért sírtál,
Édes feleségem?

— Nem sírtam, nem sírtam,
Édes jámbor uram!

A konyhán forgódtam,
Cserefát égettem;
Cserefának füstje
Húzta ki a könnyem.

— Mért sírtál, mért sírtál,
Édes feleségem?
Hónap álló-délbe
Fejedet vétetem! —

Fut hátra az asszony,
Kiáltja a szógát:
— Jánoskám, Jánoskám,
Nagyhajú Jánoskám!

Készítsd a hintómat,
Fogd bé hat lovamat,
Hónap álló délbe
Vigy fejvevő helyre!

Mikor fejem veszik,
Mosd meg ürmös borba,
Édes ürmös borba,
Takard gyenge gyócsba!

Tedd fel a hintómba,
Vidd bé Móduvába,
Apámnak s anyámnak
Tedd az asztalára.

Hogy egész Móduva
Vegyen példát róla,
Senki a leányát
Tolvajnak ne adja!

Ehol eszik-iszik három szép katona,
 Aj, Bíró Pannának kötött kapujába,
 Azon csak kimene, aj Bíró szép Anna;
 — Hova valók vagytok, három szép katona?
 — Nem is igen közel, nem is igen messzi,
 Csak a Maroson túl mező-detrehemi.
 — Hát ismeritek-e az én édesemet,
 Az én édesemet, Hajdu Benedeket?
 — Ismerjük, ismerjük, jó legény barátunk,
 Jó legény barátunk, kenyeres pajtásunk,
 — Valamit izennék, megmondanátok-e?
 Valamit küldenék, odaadnátok-e?
 — Mü bizony nem viszünk, nem is mondunk semmit,
 Jőjj el te is velünk Mező-Detrehemig.

— Várjatok hát kicsit, három szép katona,
 Míg felöltözködöm innepi gúnyámba;
 Innepi gúnyámba, vont-arany szoknyámba,
 Kajszen katrincámba,* szép piros csizmámba.
 Fátyolkeszkenőmet kössem a fejemre,
 Kevés költőpénzem tegyem a zsebembe. —

Mikor megyen vala udvar közepéig,
 Fátyolkeszkenője elhasada végig.
 Aj, Bíró szép Anna szóval kérdi vala:
 — Anyám, édesanyám, mi legyen az oka,
 Ág nem érintette, szél nem fuvintotta,
 Szép fátyolkeszkenőm mégis elhasada?
 Szóval így felele az ő édesanyja:
 — Ne menj el, leányom, nemigen jó jel az.
 — Biz elmegyek anyám, aj, én édesanyám,
 Hogy lássam még egyszer az én kedves mátkám. —

Mennek, mennek addig, mennek jó darabig,
 Míg egyszer eljutnak a jegenyefáig;
 Szóval mondja vala nagyobbik katona:

*katrinca = elől-hátul hordott női kötény

— Üljünk le, üljünk le, aj, Bíró szép Anna!
— Bizony nem ülök én, bizony nem ülök én. —

Mennek, mennek addig, Citrom patakáig;
Míg ismét így szóla nagyobbik katona:
— Üljünk le, üljünk le, aj Bíró szép Anna! —
Ahajt leülének, hogy megnyugonnának,
Hogy megnyugonnának, ennének, innának.
Álomba borúla aj, Bíró szép Anna.

Súgni-búgni kezde nagyobbik katona:
— Öljük meg, öljük meg, kedves jó barátim,
S osztozzunk a pénzin, drága szép gúnyáin! —
Szóval mondja vala a nagyobbik társa:
— Bizony nem bánom én, bizony nem bánom én. —
Szóval mondja vala az ő kisebb társa:
— Bizony nem ölöm én, bizony nem ölöm én.
— Bizony, ha nem ölöd, ölünk mi tégedöt!
— Bizony nem bánom én, bizony nem ölöm én!

Hallá álomnesszel, haj, Bíró szép Anna,
— Ne ölj meg, ne ölj meg, három szép katona,
Háromszáz forintom, azt is nektek adom,
Azt is nektek adom, s senkinek se mondom. —
A nagyobb katona bicskát elékapá,
Hasának akasztva torkáig hasítá.
A holtról lefoszták a sok drága gúnyát,
Kardokra facsarták s karokra hajíták.

Hajdu Benedek is felnyergelé lovát,
Felnyergelé lovát, hogy kövesse útját.
Felfordula frissen piros pej lovára,
Úgy hántassa magát a Maros partjára,
A Maros partjára, egy fa árnyékába
Ott reá bukkan a három katonára.
— Jó napot, jó napot, hajdu legényeknek!
— Jó napot, jó napot Hajdu Benedeknek!

Szóval felkérdezi nagyobb hajdu legényt:
— Honnan jötök mostan, három hajdu legény?
— A Maros vizin túl Nyárád vize mentin
Temetésen voltunk, nénénk temetésin.

Onnan hozzuk mostan, amit itt nálunk látsz.
Háromszáz forintot s a sok ékes gúnyát.

— Ismerem, ismerem, a sok ékes gúnyát!
Bizony megöltétek aj, Bíró szép Annát. —
Szóval mondja vala nagyobb hajdu legény:
— Bizony nem öltük mi, bizony nem öltem én. —
Szóval mondja vala az ő nagyobb társa:
— Bizony nem öltük mi, bizony nem öltem én. —
Szóval mondja vala az ő kisebb társa:
— Bizony megölték ők, bizony megölték ők.
Ingem is akartak, de ingem elhagytak.
Ingem is akartak, de ingem elhagytak.

Hajdu Benedek is megragadá őket,
— Jertek a bíróhoz — vasba verék őket!
Még egyszer fordula kisebbik pajtáshoz:
— Vigy el ingem, vigy el, én kedves mátkámhoz,
Pej paripám tied, nyereg szerszámokkal,
Ékes öltözetem háromszáz forinttal,
Csak vezess el engem, csak mutasd meg nekem,
Hol van az én mátkám, az én szép jegyese? —

Mennek, mennek addig, Citrom patakáig,
A keserves gyászos nagy halom sírjáig,
Amikor meglátta az ő kedves párját,
Az ő kedves párját, aj Bíró szép Annát:
Nem sírt, nem könnyezett, csak csókolta vala,
— Vérem a véreddel egy patakot folyjon,
Lelkem a lelkeddel mennyországba jusson! —
Azzal az ő kardját csakhamar felüté,
S bele ereszkedik szép mátkája mellé.

— Lányom, édes lányom,
Eladtalak téged.

— Anyám, édesanyám,
Kinek adtál ingem?

— Szilvási Lőrincnek
A polgárhitűnek.

— Anyám, édesanyám,
Mikor jönnek értem?

— Piros pünkösöd napnak
Harmad vasárnapján.
Menj el, édes lányom,
Nézd meg: talán jönnek.

— Jönnek, érzem, jönnek,
Két ökrös szekéren,

— Lányom, édes lányom,
Talán nem is azok.

Nézd meg másodszor is,
Talán immár jönnek!

— Jönnek, érzem, jönnek,
Négy ökrös szekéren.

— Lányom, édes lányom.
Talán nem is azok.

Nézd meg harmadszor is,
Talán immár jönnek!

Jönnek, érzem, jönnek,
Négy lovon, szélkocsin!

— Menj el, édes lányom,
Röjtök-kamorádba,

Öltözzél-vetkőzzél

Drága szép ruhádba.

— Jó napot kívánok,
Édes anyámasszony,

Hol a menyasszonyunk?

— Röjtök-kamorába

Ötözik-vetkőzik

Drága szép ruhába . . .

Menj el, édes fiam,

Kocogass az ajtón!

— Jó napot, másodszor,

Édes anyámasszony.

Hol a menyasszonyunk?

— Röjtök-kamorába

Ötözik-vetkőzik

Drága szép ruhába.

Menj el, édes fiam,

Kocogass jól néki!

— Kocogattam néki,

De nem nyitotta ki.

— Menj el, édes fiam,

Törd be rá az ajtót,

Addig üssed, vágjad

Az fakó lovakat,

Míg tégedet hitves-

Társának nem fogad.

— Lassabban hajts, lassan,

Édes felajtárom.

Tele vagyon vérrel,

Kerék arany szoknyám!

— Indítsd a lovakat,

Vidrai Pál fiam,

Mennél jobban lehet,

Mennél jobban mehet!

— Lassabban hajts, lassan,

Kedves hitves társam.

Tele vagyon vérrel,

Fakó lovad nyoma! —

Ugrik a kocsiról,

Kapja az ölébe,
Kérdi a mátkájától,
— Mit innál, mit ennél,
Kedves édes mátkám?

— Nem innám, nem enném,
Mind eleget adtál!
— De mégis mit ennél,
Kedves, édes mátkám?
Szólj csak egyet hozzám,
Aranyos virágszál!

— Nem innám, nem enném,
Mind eleget adtál,
De mégis megenném,
Gyöngé szajkó szárnyát. —

Ugrik a kocsiról,
Lövi a vadakat,

Égi madarakat,
De mire odaér
Gyöngé szajkó szárnyal,
addig a mátkáját,
Fel is öltöztetik,
Fel is öltöztetik,
Ki is nyújtóztatták.

Átkozott az apa,
Átkozott az anya,
Ki az ő gyermekét,
Messze-föl odadja.
Idegen országba,
Hol sohasem látja!

Más menyasszonyának,
Éjfél muzsikálnak,
Én menyasszonyomnak
Hajnalt harangoznak!

14 / RÁKÓCI KIS ÚRFI

Rákóci kocsmába
Két karajcár a bor,
Arra mén, arra mén
Szegény özvegyasszony.

— Gyere be, gyere be
Szegény özvegyasszony,
Igyál egy icce bort,
Vagy ha kettő köll is.

Sem magad pénzére,
Sem a fiadéra,
Hanem a lányodér,
Bodor Katalinér.

— Lányom, édös lányom,
Bodor Katalina,
Eladtalak téged
Rákóci kocsmába,
Rákóci kis úrnak.

— Anyám, édösanyám,
Kedves szülődajkám,
Mér adtál gyilkosnak,
Rákóci kis úrnak,
Ki nappal aluszik,
Éjjel gyilkolódik?

— Anyám, édesanyám,
Kedves szülődajkám,
Micsoda sereg az
a fekete sereg:
Napkeletről jönnek,
Napnyugatra mönnek.

— Lányom, édes lányom,
Bodor Katalina,
Az teérted jön az
A fekete sereg.

— Jónapot, jónapot,
Kedves napamasszony.
Fogadja el Isten
Kedves lányom urát.

— Hol vagyon, hol vagyon
Én jögybéli mátkám?
— Az első szobába
Ékesíti magát.

— Jónapot, jónapot
Én jögybéli mátkám!
— Fogadja el Isten
Rákóci kis úrfit! —

Akkor ott fölkapja,
Lófarkához köti
Tüskékről tüskékre,
Bokrokra hurcolja.

— Lassun járj, lassun járj,
Rákóci kis úrfi,
Már piros cipellőm
Sarkig vérben úszik! —

Akkor ott fölkapja,
Kengyelt megszorítja,

Tüskékről tüskékre,
Bokrokra hurcolja.

— Lassun járj, lassun járj,
Én jögybéli mátkám,
Már arany koszorúm
Félig vérben úszik! —

Akkor ott fölkapja,
Keblére szorítja,
— Mit önnél, mit innál,
Én gyöngybéli mátkám?

— Se innám, se enném,
Csak ágyba fekehtném,
Sem innám, sem enném,
Csak ágyba fekehtném.

— Mit ennél, mit innál,
Én gyöngybéli mátkám?
— Anyám asztalárul
Csecse-madár szárnyát,
Anyám ablakárul
Jó fehér bort innám.

— Nyisd ki, anyám, nyisd ki
Zöldellő kapudat,
Hadd vigyék be rajta
A te hü lányodat.

Nyisd ki, anyám, nyisd ki
Zöldellő kapudat,
Vesd meg, anyám, vesd meg
Víg halott ágyamat,
Vesd meg, anyám, vesd meg
Víg halott ágyamat.

— Elattalak férhez
Szép piros Örzsébet.
Szép fejr legényhez,
Orcája oly fejr
Mint a fejr hattyú.
Még annál fejrőbb,
Mint a bárány-gyapjú. —

Elmegyen Örzsébet
Cinterem-komrába,
Felötözik cifrán
Zöd selyem ruhába.
Hányja a zsebibe
Számptalan pótráját,*
Kerülyi, fordolja
A szegények házát.

— Szegények, szegények,
Isten szegényei,
Kérjétek az Istent,
Hogy engem vegyen el!
Mikor hitre menek:
Hideg borzongasson,
Mikor hitet mondok:
Szörnyen ki is fogjon! . . .

— Kocsisom, kocsisom,
Én első kocsisom!
Vágd meg azt a lovat
Hadd ugorjon hármát!

— Kocsisom, kocsisom,
Én első kocsisom,
Adj egy pohár vizet!
Szörnyethalok szomjan . . .

— De nem vizet adok,
Ha' piros bort adok.
— Mikulám, Mikulám,
Én német Mikulám,
Adj egy pohár vizet!
Szörnyethalok szomjan.
— De nem vizet adok,
Ha' piros bort adok.

— Fiam, édes fiam,
Én német Mikulám,
Mi menyasszonyt hoztál,
Hogy nem szól éhhozzám?
Se kezit nem nyújtja,
Se szavát nem adja,
Lábát se mozdítja.

— Menyem, édes menyem,
Szép piros Örzsébet,
Nem is ösmertelek,
Mégis szerettelek.
Sok szép vendégeim
Gyászba ötöttetted,
Fiamot, magamot
Megkeserítetted!

*poltura = aprópénz

Ablakba könyököl Fogarasi István,
 Mellette könyököl az ő testvérhúga.
 — Hallottad-e hírit, édes testvérhúgom:
 Elköteleztelek be Törökországba,
 Nagy török császárnak, jegybeli mátkának!
 — Nem hallottam hírit, édes testvérbátyám!
 Adjon Isten nekem inkább víg vacsorát,
 Víg vacsora után könnyű betegséget,
 Szép piros hajnalba világból kimulást. . . —
 Meghallgatá Isten az ő kívánságát,
 Ada Isten neki egy jó víg vacsorát,
 Víg vacsora után könnyű betegséget,
 Szép piros hajnalba világból kimulást.

Eljöve, eljöve a nagy török császár,
 Kérdezi: — Hol vagyon gyűrűsöm, jegyösöm?
 Virágos kertiben virágokat plántál. —
 Odamene, oda, a nagy török császár,
 Hát a virágok is mind elhervadoztak,
 Az ő szeretője pedig sehol sincsen.
 Visszajöve, vissza a nagy török császár,
 Kérdezi: — Hol vagyon gyűrűsöm, jegyösöm?
 — Leányok házában magát öltözteti. —
 Odamene, oda, a nagy török császár,
 Hát a leányok is mind gyászba öltöztek,
 S az ő szeretője nyújtópádon fekszik.

„Add ide, add ide Fogarasi sógor,
 Add ide énnékem gyűrűsöm, jegyösöm!
 Csináltatok néki márványkő koporsót,
 Be is behúzatom földig bakacsinnal,
 Meg is megveretem aranyfejű szeggel,
 Meg is gyászoltatom hatvan katonával.”

Nem adom, nem adom, te nagy török császár,
 Csináltatok én is márványkő koporsót,
 Be is behúzatom földig bakacsinnal,
 Meg is gyászoltatom hatvan katonával, —
 Hadd nyugodjék itten apjával, anyjával,
 Apjával, anyjával, szülötte földiben.

Úgy sír, úgy kesereg Seprődi Borbára,
Kerek udvarába, pilota* ágyába.
Ablakba varr vala Seprődi Borbára,
Ő es varrja vala az ő gyászruváját.

Varrást varrja vala fekete selyemmel
Hímzést hímzi vala sűrű könnyeivel.
— Mit sírsz, mit keseregsz, Seprődi Borbára?
— Hogyne sírnék, hogyne, s hogyne keseregnék:

Odaadott apám bé Lengyelországba,
Bé Lengyelországba, nagy lengyel királynak.
Nem is ő magának: feltartott fiának,
Nem is ő magának: feltartott fiának! . . . —

Úgy jönnek, úgy jönnek hat lóval s hintóval,
Hatvan katonával s egy rongyos szolgálval.
Még a dobokat es mind táncra veretik,
S még a lovakat es mind táncra léptetik.

S ők es csak érének Seprődi Jánoshoz,
Seprődi Jánosnak kötött kapujához.
— Hallod-e, hallod-e, Seprődi János úr!
Add ki szép lányodat, Seprődi Borbárát!

— Nem adom én nektek, Seprődi Borbárát!
Az apám házánál nagyobb urak jártak.
Azkot sem uraltam s tüktök sem urallak,
Azkot sem uraltam s tüktök sem urallak!

— Hallod-e, hallod-e, Seprődi János úr!
Add ki szép lányodat, Seprődi Borbárát!
Ha nem adod, bizony mink es reád vessük,
Bizony reád vessük a császár adóját! . . .

*párnás, pelyhes

Ej, ki kelle adja, nem vala mit csányjon,
Nem vala mit csányjon Seprődi János úr.
Úgy viszik, úgy viszik Seprődi Borbárát,
Seprődi Borbárát, hat lóval, hintóval.

Hat lóval, hintóval, hatvan katonával,
Hatvan katonával s egy rongyos szolgálával,
Még a dobokat is mind táncra veretik,
Még a lovakat is mind táncra léptetik.

18 / ANNA

— Készülj mán, készülj mán,
Anna, te szép leány!
Nekünk adott apád
Az anyád méhibe!

— Készülök, készülök
Édös lánykérőim!
Egy kicsit várjatok,
Mosdóvizem nincs kész!

Kiszalad, kiszalad
Kakasülő alá:
— Kakasim, kakasim,
Fekete kakasim!

— Édös kakaskáim
Kukurékujjatok,
Mer elvisznek engöm
Isten tudja, huva! —

A fehér feleli:
— Szóljon a fekete! —
Fekete feleli:
— Van még üdő rája!

— Készülj mán, készülj mán,
Anna, te szép leány!
Nekünk adott apád
Az anyád méhibe!

— Várjatok, várjatok,
Édös lánykérőim!
Hagy vögyem magamra
A piros szoknyámat!

— Szoknyáim, szoknyáim,
Szép piros szoknyáim!
Szögrül lehulljatok,
Gyászba boruljatok! —

Akkor is kiszalad
Kakasülő alá:
— Kakasim, kakasim,
Fekete kakasim!

Édös kakaskáim,
Kukurékujjatok,
Mer elvisznek engöm
Isten tudja, huva! —

A fehér feleli:
— Szóljon a fekete! —
Fekete feleli:
— Van még üdő rája!

— Siess mán, siess mán,
Míngyá üt az óra!
Nekünk adott apád
Az anyád méhibe!

— Várjatok, várjatok,
Édös lánykérőim!
Hagy búcsúzzak el még
A virágaimtúl!

— Virágim, virágim,
Szép piros virágim!
Kóróvá váljatok,
Gyászba boruljatok! —

Akkor is kiszalad
Kakasülő alá:
— Kakasim, kakasim!
Szép fehér kakasim!

Szép fehér kakasim
Kukurékujjatok!
Mer elvisznek engöm
Isten tudja, huva!

— Nem kukurékulunk,
Mer nem adtál önni!
A többinek adtál
Minket elzavartál!

(A fehér kakasok árva
gyerökök vótak.)

19 / ÉN ILONÁM

Egy fiatal lány szeretője, aki katona volt, a háborúban elesett. A lány még egyszer szerette volna látni kedvesét. Elment hát egy boszorkányhoz tanácsot kérni. Ez azt mondta neki:

— Nagypénteken éjjel menj ki, lányom, a temetőbe a szeretőd sírjához, végy le egy darabkát a keresztjéből, és úgy éjjel 11 óra tájt főzd bele a kásába. Ha aztán püffög a kása: a szeretőd is megjön.

A lány megtette. A kása püffögött, az ajtón pedig zörgetni kezdett valaki:

— Eressz be már, Ilonám,
Én Ilonám, szép rózsám!
— Nem eresztlek, nem én,
Nem vagy az én rózsám!

Hanem azért mégiscsak beeresztette.

— Főzz vacsorát, Ilonám,
Én Ilonám, szép rózsám!
— Nem főzök én, nem én,
Nem vagy az én rózsám!

Hanem azért mégiscsak főzött.

— Teríts meg már, Ilonám,
Én Ilonám, szép rózsám!
— Nem terítek, nem én,
Nem vagy az én rózsám!

Hanem azért mégiscsak megterített.

— Adjál ennem, Ilonám,
Én Ilonám, szép rózsám!
— Nem adok én, nem én,
Nem vagy az én rózsám!

Hanem azért mégiscsak adott neki.

— Ül le mellém, Ilonám,
Én Ilonám, szép rózsám!
— Nem ülök én, nem én,
Nem vagy az én rózsám!

Hanem azért mégiscsak leült melléje.

— Csókolj meg már, Ilonám,
Én Ilonám, szép rózsám!
— Nem csókollak, nem én,
Nem vagy az én rózsám!

Hanem azért mégiscsak megcsókolta.

— Gyere velem, Ilonám,
Én Ilonám, szép rózsám.
— Nem megyek én, nem én,
Nem vagy az én rózsám!

Hanem azért mégiscsak elindult vele. De amint kifelé mennének, Ilona letekint a szeretője lábára, és észreveszi, hogy *lólábai* vannak. Ezen aztán nagyon megrémült és elkezdett énekelni:

— Ó, kakasok, szóljatok,
Angyalok, trombitáljatok!
Mert én beteg vagyok,
Talán meg is halok.

Az *ördög* pedig azt mondta:

— Szerencséd, hogy az angyalokat hívod, különben rögtön széttéptelek volna.
Mert hát az ördög vette ám fel a szeretője alakját.

20 / EGY ASSZONYNAK KILENC FIA

Egy asszonynak kilenc fia,
Kilenc fia, egy leánya
Egy asszonynak kilenc fia,
Kilenc fia, egy leánya.

Házasítá kilenc fiát,
S eladá az ő leányát.
Házasítá kilenc fiát,
S eladá az ő leányát.

Csak eljőve az az idő,
Hozzajöttek leánykérni.
Csak eljőve az az idő,
Hozzajöttek leánykérni.

Idegen országból jöttek,
Elmene nagyobb fiához.
Idegen országból jöttek,
Elmene nagyobb fiához.

— Fiam, fiam, édes fiam,
Hozzánk jöttek leánykérni.
Fiam, fiam, édes fiam,
Hozzánk jöttek leánykérni.

Idegen országból jöttek,
Odaadjuk, vaj ne adjuk?
Idegen országból jöttek,
Odaadjuk, vaj ne adjuk?

Odaadjuk, vaj ne adjuk?
Soha többet meg nem látjuk.
Odaadjuk, vaj ne adjuk?
Soha többet meg nem látjuk.

— Jaj, ne adjuk, édesanyám,
Soha többet meg nem látjuk.
Jaj, ne adjuk, édesanyám,
Soha többet meg nem látjuk. —

Mene közbelső fiához.
— Fiam, fiam, édes fiam. —
Mene közbelső fiához.
— Fiam, fiam, édes fiam.

Hozzánk jöttek leánykérni,
Idegen országból jöttek.
Hozzánk jöttek leánykérni,
Idegen országból jöttek.

Odadjuk-e, édes fiam?
Odadjuk-e, vaj ne adjuk?
Odadjuk-e, édes fiam?
Odadjuk-e, vaj ne adjuk?

— Jaj, ne adjuk, édesanyám,
Soha többet meg nem látjuk.
Jaj, ne adjuk, édesanyám,
Soha többet meg nem látjuk. —

Mene legküsőbb fiához.
— Fiam, fiam, édes fiam. —
Mene legküsőbb fiához.
— Fiam, fiam, édes fiam. —

Hozzánk jöttek leánykérni,
Idegen országból jöttek.
Hozzánk jöttek leánykérni,
Idegen országból jöttek.

Odadjuk-e, vaj ne adjuk?
Soha többet meg nem látjuk.
Odadjuk-e, vaj ne adjuk?
Soha többet meg nem látjuk.

— Adjuk oda, édesanyám!
Odaadjuk, édesanyám.
Adjuk oda, édesanyám!
Odaadjuk, édesanyám. —

Csak eljőve egy nagy humáj,
Felemelé az ő lányát.
Csak eljőve egy nagy humáj,
Felemelé az ő lányát.

Úgy elvitték, úgy elvitték,
Többet soha meg ne lássák.
Úgy elvitték, úgy elvitték,
Többet soha meg ne lássák.

Édesanyja megátkozá
Az ő legküsőbbik fiát.
Édesanyja megátkozá
Az ő legküsőbbik fiát.

— Isten engedje meg, fiam,
Még a föld se primiljen bé!*

— Isten engedje meg, fiam,
Még a föld se primiljen bé! —

Csak eljőve az az idő,
Meghala legküsőbb fia.
Csak eljőve az az idő,
Meghala legküsőbb fia.

Kivivék a temetőbe,
Még a föld se primilte bé.
Kivivék a temetőbe,
Még a föld se primilte bé.

Csak elindula az a hőtt,
Csak elindula az a hőtt.
Csak elindula az a hőtt,
Csak elindula az a hőtt.

Addig mene, mendegéle
Nagy mezőkön, nagy erdőkön,
Addig mene, mendegéle
Nagy mezőkön, nagy erdőkön.

Csak elére egy nagy házat.
Az a ház fordult kereken.
Csak elére egy nagy házat,
Az a ház fordult kereken.

Nem tetszedett az ajtója,
Sem ajtója, sem ablakja.
Nem tetszedett az ajtója,
Sem ajtója, sem ablakja.

*fogadjon be

Meglátá az ő testvére,
Az a kurtyé* jár kereken,
Meglátá az ő testvére,
Az a kurtyé jár kereken.

— Mit kerestél te magad itt,
Mer az fejedet elveszik.
Mit kerestél te magad itt,
Mer az fejedet elveszik.

— Jer magad haza velem. —
Csak felvevé a hátára.
— Jer magad haza velem. —
Csak felvevé a hátára.

Elindulnak visszafele,
Mennek, mennek, mendegélnek.
Elindulnak visszafele,
Mennek, mennek, mendegélnek.

Nagy erdőkön, nagy mezőkön,
Nagy mezőkön, nagy erdőkön.
Nagy erdőkön, nagy mezőkön,
Nagy mezőkön, nagy erdőkön.

S a madarak mind azt mondják:
— Né min visz a hótt az élőt. —
S a madarak mind azt mondják:
— Né min visz a hótt az élőt.

Né min visz a hótt az élőt,
Né min visz a hótt az élőt.
Né min visz a hótt az élőt,
Né min visz a hótt az élőt.

— Mit mondanak a madárkák?
— Ne hallgass a madárkákra.
— Mit mondanak a madárkák?
— Ne hallgass a madárkákra.

Ne hallgass a madárkákra,
Mer nem igaz, amit mondnak.
Ne hallgass a madárkákra,
Mer nem igaz, amit mondnak. —

Elmén az öreg házához,
Hazavivé a testvérit.
Elmén az öreg házához,
Hazavivé a testvérit.

Csak mikor hazaérének,
Elmene a temetőbe.
Csak mikor hazaérének,
Elmene a temetőbe.

S a föld es béprimilé őt,
S a föld es béprimilé őt.
S a föld es béprimilé őt,
S a föld es béprimilé őt.

*kunyhó

Folydogál, folydogál
A szép Duna vize,
Rajta mosakodik
Piros szép Örszébet.

Rajta mossa, rajta . . .
Két szép fehér karját,
Két szép fehér lábát,
Piros szép orcáját.
Mindjárt ott mögfogta
A fő török basa.

Mönnek ők, mönnek ők,
Törökország felé;
Eccör csak azt kérdi
A fő török basa:

— Piros szép Örszébet,
Szeretsz-e engömet?
— Ha nem szeretnék,
Mög se fogtál vóna! —

Mönnek ők, mönnek ők
Törökország felé, —
Mögén csak azt kérdi
A fő török basa:

- Piros szép Örszébet,
Szeretsz-e engömet?
— Ha nem szeretnék,
Mög se fogtál vóna! —

A fő törököknél
Esik nagy vendégség,
— Álom-bort is iszunk,
Piros szép Örszébet,

De te mög ne igyad,
Ha szeretsz engömet,

Mer, ha te mögiszod,
Örökre elalszol!

A többi mögitta,
De ő mög nem itta,
A többi elaludt,
De ő el nem aludt.

Mögfordult, mögfordult
A hazája felé,
A hazája felé,
Édösanyja felé:

— Nyisd ki anyám, nyisd ki
Rostélyos kapudat!
Nyisd ki anyám, nyisd ki
Gyantáros ajtódát!
Mert mindjárt itt lepnek
Azok a sátánok!

Mikor mán az anyja
beeröszttötte a leányát,
akkorára odaértek
a törökök.

— Mönj el, sátán, mönj el,
Ne késérgess engöm!
Nincs énnéköm lányom,
Dunába halászom.

Kilenc hete elmúlt
Mióta keresöm,
Tizenkét forgácsom.
Dunába keresi . . .

Elbújtatta a lányát,
oszt nem tanálták mög
a törökök,
oszt elmöntek.

Egy asszonynak vala három szép leánya,
Hármat adta férjhez — három országba.
A legkisebbiket bé Törökországba,
Hallotta: nagy gazda, a szegényt nem szánja . . .

— Uram, édes uram arra kérlek téged:
Eressz el ingemet bé Törökországba,
Legkisebb lányomnak látogatására!
Legkisebb lányomnak látogatására!

— Eridj, kocsis, eridj, fogd be az lovakot,
Vitesd el asszonyod bé Törökországba,
Legkisebb lányának látogatására!
Legkisebb lányának látogatására!

El is indulának bé Törökországba,
Legkisebb lányának látogatására.
A város szélébe leszálla az asszony,
— No te kocsis, menj el, menj el az hazádba.

Három hónap múlva jere el utánam,
Három hónap múlva jere el utánam!
Öltözött az asszony koldusi ruhába,
Elment leányának az ő kapujába.

Elkezdte fújni búba s bánatjába,
Hogy — egy kis kenyeret, egy kis pohár vizet! —
Meghallá a szolgál, bément asszonyához:
— Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,

Életem, halálom kezébe ajánlom,
Szegény koldusasszony mind azt fújdogálja,
Hogy: egy kis kenyeret, egy kis pohár vizet!
Hogy: egy kis kenyeret, egy kis pohár vizet! —
— Indulj, s takarodjál, mert sok dolgom vagyon!
Indulj, s takarodjál, mert sok dolgom vagyon! —

Regősök / Komárváros

Betlehemesek / Komárváros

Betlehemesek / Sármellék

Majális / Felsőhuta

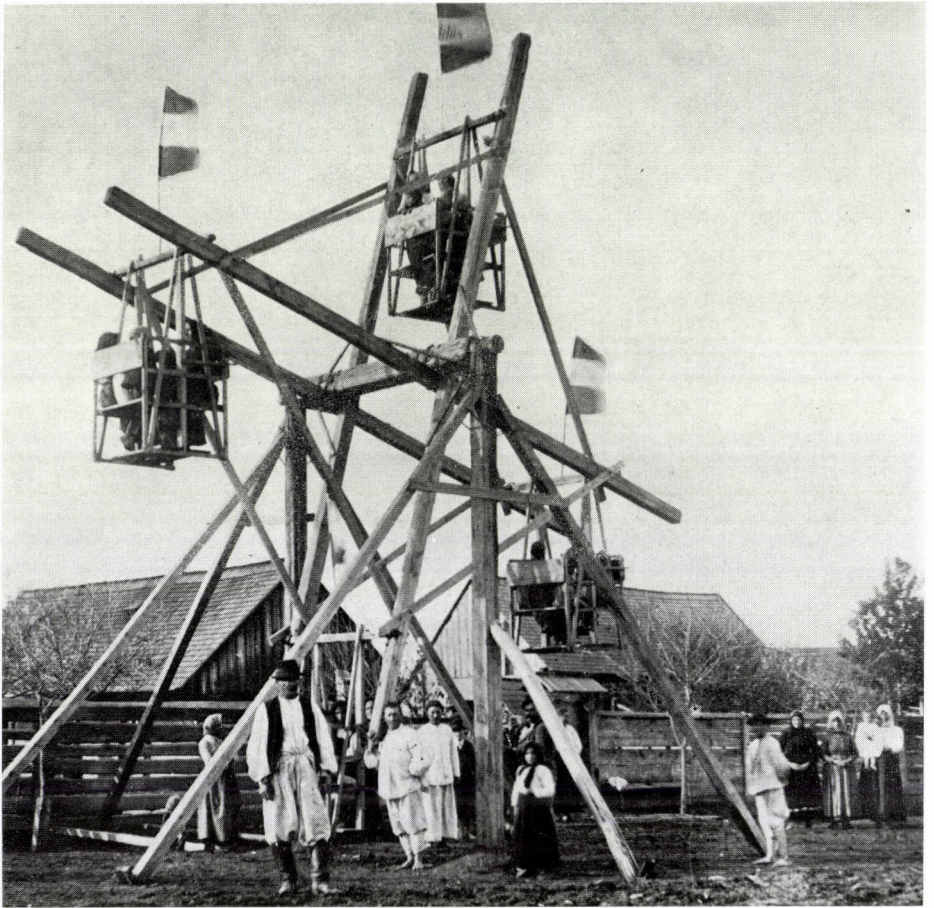

Gyermekjáték / Dévaványa

Újmenyecske fátyolban / Galgamácsa

Csángó-székely húsvéti körhinta / Déva

Szegény koldusasszony csak azt fújdogálja,
Meghallá a szolga, bement asszonyához:
— Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom!
Életem, halálom kezébe ajánlom.

Szegény koldusasszony csak azt fújdogálja,
Hogy — egy kis kenyeret, egy kis pohár vizet! —
— Szolgám, szolgálóim, ebem s kutyáim,
Menjete, s tegyétek a setét tömlöcbe! —

Szegény koldusasszony ott azt fújdogálja:
— Tartsd fel anya, tartsd fel, tartsd fel leányodat,
S ontasd ki magadból a piros véredet,
Szípasd ki magadból az édes tejedet,
Méges azt érdemled, hogy tömlöcbe tegyen,
Méges azt érdemled, hogy tömlöcbe tegyen!

Meghallá a szolga, bement asszonyához:
— Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
Életem, halálom kezébe ajánlom,
Szegény koldusasszony csak azt fújdogálja:

Tartsd fel anya, tartsd fel, tartsd fel leányodat,
S ontasd ki magadból a piros véredet,
Szípasd ki magadból az édes tejedet,
Méges azt érdemled, hogy tömlöcbe tegyen!

— Indúl, s takarodjál, mert sok dolgom vagyok,
Az én édesanyám, az nem jő el hozzám! —
Szegény koldusasszony csak azt fújdogálja,
Meghallá a szolga, bement asszonyához:

— Asszonyom, asszonyom, nagyságos asszonyom,
Életem, halálom kezébe ajánlom,
Szegény koldusasszony csak azt fújdogálja,
Szegény koldusasszony csak azt fújdogálja!

— Eridj szolgám elől, hadd menjek utánad,
Azt a koldusasszonyt hadd lám, milyenforma?
Kinyitá az ajtót, meglátá az anyját,
Nyakába borula, úgy megsiratozta:

— Anyám, édesanyám, mért nem mondta maga,
Hogy magával eztet nem tettem volna!
Jőn be, édesanyám, a belső szobámba,
Első pohár borom most magának adom!

— Vesse fel pokolszél a belső szobádat,
Dűtse fel pokolszél első pohár borod,
Mert nem azért jöttem, hogy ingem megkínálj,
Hanem hogy meghallám, hogy milyen asszony vagy!

23 / SZÖGEDI BÍRÓNÉ

— Isten jó nap! Isten . . .
Szögedi bíróné!
Azér küdött engöm
Az én kedves bátyám:
Hogyha adna néki
Egy karaj kinyeret!

— Eridj te, szógáló,
Vágj a kutyákébül! —
Szógáló mögszánta,
Adott cselédébül.
Azt felelé néki
Szögedi bíróné:
— Mönj ki a házambúl
Szolgám csábitója,
Katonám kurvája!

Hazamén a lánka
Nagy sírva-zokogva:
— Még azt mondta neköm
Szögedi bíróné:
Mönj ki a házambúl
Szolgám csábitója,
Szolgám csábitója,
Katonám kurvája!

— Eridj, édös húgom,
Kérjél hát csak tüle
Csak egy darab vásznat,
Csak egy darab vásznat,
Hogyha adna neköm,
Néköm szömfödélnek, —
Ki ne jelönts magad
Legkisebb szavadbúl!

— Isten jó nap, Isten . . .
Szögedi bíróné!
Azér küdött engöm
Az én kedves bátyám:
Hogyha adna néki
Csak egy darab vászont.

— Eridj te szógáló,
Adj a lópokrócbúl! —
Szógáló mögszánta
Vágott a vászonbúl.
Másodszor is mondja
Szögedi bíróné:
— Mönj ki a házambúl
Szolgám csábitója,
Szolgám csábitója,
Katonám kurvája!

Hazamén a lánka
Nagy sírva-zokogva:
— Még azt mondta neköm
Szögedi bíróné:
Mönj ki a házambúl
Szolgám csábítója,
Szolgám csábítója,
Katonám kurvája!

— Eridj édös húgom,
Kérjél hát csak túle
Csak egy darab deszkát
Csak egy darab deszkát,
Hogyha adna neköm
Csak koporsónak is.
Ki ne jelönts magad
Legkisebb szavadbúl!

— Isten jó nap! Isten . . .
Szögedi bíróné!
Azér küdött engöm
Az én kedves bátyám:
Hogyha adna néki
Csak egy darab deszkát,
Csak egy darab deszkát,
Csak koporsónak is!

— Eridj te, szógáló,
Adj a rossz hídlásbúl!
Szolgáló mögszánta,
Adott jó deszkábúl.
Harmadszor is mondja
Szögedi bíróné:
— Mönj ki a házambúl
Szolgám csábítója,
Szolgám csábítója,
Katonám kurvája!

Hazamén lánka
Nagy sírva-zokogva:
— Még aszonta neköm
A mi édösanyánk:
Mönj ki a házambúl
Szolgám csábítója,
Szolgám csábítója,
Katonám kurvája!

— Eridj édös húgom,
Mondd mög az anyámnak,
Azt izente néki
Maga édös fia:
Hogy hát csak jöjjön el
Takarításomra!

— Isten jó nap! Isten . . .
Azt izente bátyám,
Az én édös bátyám,
Mint szülött magzatja,
Aki katona vót,
Maga édös fia,
Hogy gyűjjön el hozzá,
Most van utolsóba,
Hogy hát csak gyűjjön el
Takarítására!

Mikor odaméne
Az ű édösanya —
Mán akkor a lélok
Alig vala benne —
Két karral ölelte,
Hazafelé vitte,
Paplanyos ágyába
Mindjár beletötte,
Mikor beletötte:
Életinek lött vége.

— Ráérsz férjhez menni,
Ráérsz férjhez menni,
Engemet itthagyni,
Egyedül itthagyni,
Engemet itthagyni
Egyedül itthagyni.

Mikor a hitre még,
A hideg leljen ki.
Utolsó vacsorán
A lelked szálljon ki!
Utolsó vacsorán
A lelked szálljon ki!

*

Először kiáltja
A kisebbik vőfény:
— Édes ágyomasszony!
Bágyadt a menyasszony.
Édes ágyomasszony!
Bágyadt a menyasszony. —

— Hadd csak, hogy bágyadjon,
Hadd csak, hogy bágyadjon!
Messziről hozódott,
Nagyon megrázódott.
Messziről hozódott,
Nagyon megrázódott. —

Másodszor kiáltja
A nagyobbik vőfény:
— Édes nénémasszony!
Bágyadt a menyasszony;
Édes nénémasszony!
Bágyadt a menyasszony.

— Hadd csak: hogy bágyadjon,
Hadd csak, hogy bágyadjon!
Messziről hozódott,
Nagyon megfáradott,
Messziről hozódott,
Nagyon megrázódott. —

Harmadszor kiáltja
a vőlegény maga:
— Édesanyám asszony!
Meghalt a menyasszony;
Édesanyám asszony!
Meghalt a menyasszony!

— Kocsisok, kocsisok
Csak hamar fogjatok!
Elátkozott lánynak
Az anyját hozzátok!
— Hulljatok levelek,
Rejtsetek el engem,
Mért is átkoztam el
Egyetlen gyermekem!

Csillagok, csillagok,
Szépen ragyogjatok,
Elátkozott lánynak
Utat mutassatok!
Elátkozott lánynak
Utat mutassatok!

Utat mutassatok
A falu végére,
Vagy a sűrű erdő
Dúló közepébe!

A fekete halom alatt
 Fehér László lovat lopott:
 Minden nyeregszerszámostúl,
 Csikó fékü kantárostúl;
 Nagyot pattant az ostora,
 A vármegye meghallotta.

A vármegye meghallotta,
 Fehér Lászlót megfogatta.
 Fehér Lászlót hogy megfogták,
 Vig-Egerbe be is csukták;
 Vig-Egerbül a tömlöcbe,
 A legnagyobb setítségbe.

Meghallotta Fehér Anna,
 Fehér Anna, szép vilója;
 Mindjárt mondja a kocsisnak:
 — Fogd bé, kocsis, a lovamat,
 Tegyel mellém tál aranyot,
 Tál aranyot, tál ezüstöt,
 Tál ezüstöt, tál aranyot,
 Hagy váltsam ki az bátyámat!

Vigy el engem Vig-Egerbe:
 Vig-Egerbül a tömlöcbe,
 Vig-Egerbül a tömlöcbe,
 A legnagyobb setítségbe! —

Mindjár megyen az ajtóra,
 Tömlőcajtó rostélyára:
 — Bátyám, bátyám, Fehér László!
 Aluszol-e vagy meghaltál?
 — Húgom, húgom, Fehér Anna,
 Fehér Anna, szép vilója!
 Nem aluszkok, nem nyugoszkok,
 Csak terőlád gondókozkok.

— Bátyám, bátyám, Fehér László!
 Kicsoda most itt a bíró?
 — Húgom, húgom, Fehér Anna,
 Fehér Anna, szép vilója!
 Fehér Anna, szép vilója,
 Horvát Miklós itt a bíró.

Mindjárt megyen Fehér Anna,
 Fehér Anna, szép vilója,
 Mindjár megyen az ajtóra,
 Horvát Miklós ajtójára.
 — Miklós, Miklós, Horvát Miklós,
 Eresztesd ki az bátyámat!

Adok néked tál aranyot,
 Tál aranyot, tál ezüstöt,
 Tál ezüstöt, tál aranyot,
 Eresztesd ki az bátyámat!

— Anna, Anna, Fehér Anna,
 Fehér Anna, szép vilója!
 Nem kell nekem tál aranyod,
 Tál aranyod, tál ezüstöd,
 Háljál vélem az éccaka,
 Kieresztem az bátyádot. —

Mindjár megyen az ajtóra,
 Tömlőcajtó rostélyára:
 — Bátyám, bátyám, Fehér László!
 Aszondotta itt a bíró:
 Háljak véle az éccaka,
 Kiereszti az bátyámat.

— Húgom, húgom, Fehér Anna,
 Fehér Anna, szép vilója!
 Ne hálj véle a huncuttal!

Az akasztani-valóval;
Szüzességedet elveszi,
Nekem pedig fejem veszi. —

Erre nem szól Fehér Anna,
Csak elmén a folyosóra,
Folyosórúl az ajtóra,
Lefekszik a nyoszolyába.
Nem hajtott az ő szavára,
Véle hál ő az éccaka.

Egyszer, mint úgy éjfél tájba,
Csörgést hall az udvarába.
— Miklós, Miklós, Horvát Miklós!
Mi csörög az udvarodba?
— Aludj, aludj, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!
Lovam viszik az ivóra,
Zabla csörög a szájába.

— Miklós, Miklós, Horvát Miklós!
Nem bírok én itt alunni:
A nagy puskacsattogástúl,
A nagy ágyucsattogástúl!
— Aludj, aludj, Fehér Anna!
Lovat lopnak az halomnál.

Alig várja Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója;
Alig várja, hogy virradjon,
Hogy a hajnal meghasadjon,
Mindjárt megyen az ajtóra,
Tömlőcajto rostélyára.
— Fehér László, édes bátyám!
Mevagy-e még vagy meghaltál? —

Meglátotta egy katona:
— Anna, Anna, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!
Ne itt keresd a bátyádot:
Ződ erdőbe, ződ mezőbe,
Akasztófa tetejibe. —

Mindjárt megyen Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója;
Mindjárt megyen az ajtóra,
Horvát Miklós ajtójára.

— Miklós, Miklós, Horvát Miklós!
Átkozott légy, Horvát Miklós!
Gyöngy-koszorúm letöretted
Szüzességem elvesztetted.
A kinyered köjé váljon,
Mosdóvized vérré váljon,
Törülköződ lángot hányjon,
Páros késed néked álljon!

— Anna, Anna, Fehér Anna,
Fehér Anna, szép vilója!
Ne évelődj olyan nagyon,
Ne átkozódj olyan nagyon!
Szedek néked ződ istenfát,
Kötök néked szűz koszorút.

— Szedhetsz is már, köthetsz is már,
Nem leszek én többet szűz jány;
Szedhetsz is már, köthetsz is már,
Nem leszek én többet szűz jány!

26 / KIRÁLFI ÉS KIRÁLLÁNY

Egyszeri királnak vót egyszeri lánya,
Aranyhajú, csillagszömű; nem vót néki párja.
Ezüstbe, aranyba, gyémántos ruhába,
Őtítettik mindig királi pompába.

Egyszeri királnak vót egyszeri fia,
Aranybúl vót kargya, ezüst paripája;
Nap vót az homlokán, hódvelág az mellén.

Egyszeri királnak vót egyszeri fia,
Az másik királnak meg vót egy szép lánya;
Az szép királ-úrfi gyütt hatlovas hintón,
Mekérette az királ-lánt azon úton-módon.
Meg is egyesültek, néki ajánlották,
És álló egy hétig lagziját tartották.

Vütte királ-úrfi az lánt szeretettel,
Szép hatlovas hintón, arany kerekkel.
Hát köröszkül möntek egy nagy erdőségen,
Négy hajdu katona állott elejükben.

— Jó napot kívánunk kendnek királ-úrfi,
Ebben az órában kendnek meg kő halni!

— Jaj csak ne bántsatok, vérem ne vegyétek:
Aranyom, ezüstöm, lovam adom néktek!

Kéri az királ-lány: — Négy hajdu katonák!
Az mi halálinkat magik ne kívánják.

— Hallja meg, hallja meg, fölséges királ-lány!
Meválthatja magát, segéthet az urán:
Három éjjel háljon kapitányunk ágyán,
Urastúl, lovastúl, elmehet azután! —

Rállott az ura, ráállt az királ-lány,
Három éjjel rajt hált az kapitány ágyán;
Negyedik reggelen az hajdu katonák
Urának, magának az főjét levágták.

— Áldjon Isten, áldjon ides, kedves uram!
Lölkönk másvelágon összetalálkozzon!
— Áldjon Isten, áldjon kedves feleségem!
Lölköd másvelágon éngöm fölkeressen.

27 / BARCSAI

— Menj el, uram, menj el aj, ki Kolozsvárra,
Aj, ki Kolozsvárra, apám udvarába,
Hozd el onnan, hozd el a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat s ingyen kapott gyolcsot.
— Ne menj, apám, ne menj, aj, ne menj hazól ki,
Anyámasszony, bizony Barcsait szereti!
— Hallod, asszony, hallod, mit ebeg a gyermek?
— Ne hidd, édes uram, részeg az a gyermek. —

Avval elindula az asszony szavára,
Az asszony szavára, aj ki Kolozsvárra.
Mikor fele útját elutazta volna,
Csak eszibe juta kússebb gyermek szava,
Ahajt megfordula, hazafelé tére,
Hazafelé tére, hazájába ére.

— Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony-feleségem!
— Mingyár nyitok, mingyár, édes jámbor uram!
Hadd vessem nyakamba viselő szoknyámat,
Hadd kössem előmbe az előruhámat.
— Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony-feleségem!
— Mingyár nyitok, mingyár, édes jámbor uram,

Hadd húzzam lábamba fejelés csizmámat,
Hadd kössem fejemre viselő ruhámat.
— Nyiss ajtót, nyiss ajtót, asszony-feleségem!—
... Aj, mit tuda tenni, ajtót kelle nyitni.

— Add elé, add elé a nagy láda kólcsát!
— Nem adom, nem adom a nagy láda kólcsát:
A szomszédba jártam, kerten átalhágтам,
A nagy láda kólcsát ottan elhullattam,
Hanem megtaláljuk szép piros hajnalkor,
Szép piros hajnalkor, világos virradtkor. . . —
Ahajt csak bérúgá gyontáros ládáját,
Végig lehasítá az egyik oldalát,
Csak kihengeredék Barcsai belőle,
Aj, kapja a kardját, fejit vevé véle.

— Hallod feleségem, hallod asszony, hallod,
Három halál közül melyiket választod?
Avagy azt választod, hogy fejedet vegyem,
Vagy selyem hajaddal házat kisöpörjem,
Avagy azt választod, reggelig virrasztasz,
Hét asztal vendégnek vígan gyortyát tartasz?
— Három halál közül én is azt választom,
Hét asztal vendégnek vígan gyortyát tartok.

— Inasom, inasom, én küsebb inasom,
Hozzad elé, hozzad a nagy kászu* szurkot,
Hozzad elé, hozzad a nagy vég vásznakat,
A nagy vég vásznakat, ingyen kapott gyolcsot.
Fejinél kezdjétek, talpig tekerjétek,
A sok ingyen gyolcsot fejire kössétek,
Fejinél kezdjétek, talpig szurkozzátok,
Talpánál kezdjétek, végig meggyújtsátok!
Fejihez állítok egy oláh furulyást,
Lábához állítok egy cigán hegedűst,
Fújjad, oláh, fújjad az oláh furulyát,
Húzzad, cigán, húzzad a cigán hegedűt;
Fújjátok széltibe, húzzátok ízibe,
Mostan hadd vigadjon feleségem szive.

* faháncs edény

Asztal mellett üle gyöngé Judit asszony,
Lábával röngette kinn-futkosó fiát.

— Beli fiam, beli, kinn-futkosó fiam,
Mert nem az az apád, Bátor Boldizsár,

Hanem az az apád: erdélyi kapitány,
Aki adta neked arany rengő bölcsőd,

Arany rengő bölcsőd, pozsonyi süvegöd,
Pozsonyi süvegöd, lobogós gyolcs ingöd. —

Az ajtón hallgassa Bátor Boldizsár;
— Meg ne tagadd, asszony, mostan-mondott szódat!

— Nem tagadom, uram, leányokat szidtam,
Virágomnak szépét nyilatlan leszödték,

Bokrétába kötték, legényeknek tötték,
— Készülj asszony, készítsd hatlovas hintódat,

Hatlovas hintódat, legszebb inasodat,
Pozsony városába, nagy lakodalomba!

Készülj asszony, készülj, holnap álló délkor! . . . —
Ők is elmenének, odaérkezének.

Csak táncolni kezdte erdélyi kapitány.
Erdélyi kapitány gyenge Judit asszonyt

Kétször fordította, kétször megcsókolta.
Szemmel tartá őtet Bátor Boldizsár.

— Készülj asszony, készülj, holnap álló délre,
Holnap álló délre, a fővevő helyre,

Fejdeddel játszodnak, fejedet leütik! . . . —
Csak felhúzza kardját erdélyi kapitány,

Csak felhúzza kardját, beleereszkedik:
— Te megholtál értem, én is meg éretted.

29 / DARVAS KIS KELEMEN

Táncolnak, táncolnak
A sári legények
A sári ivóba.
Köztök van, köztök van
Darvas Kis Kelemen.
Nem eszik, nem iszik,
Sem a táncba nem áll.

Elmentek, elmentek
A sári legények
Sári bérónéhó,
Sallai Katáhó:
— Jó napot, jó napot
Jó sári béróné,
Elgyöttünk, elgyöttünk
Sári bérónéhó,
Sallai Katáho.

— Anyám, édesanyám,
Gazdag édesanyám,
Hozza be hát nekem
Azt a bályi ruhám!
Aranyfejő pártám,
Kis kamuka* szoknyám
Keskenyaltalpó csizmám! —

Elmentek, elmentek
A sári legények
A sári ivóba.
— Gyere hát táncolni
Sári béró lánya,
Sallai szép Kata!

— Nem menek, nem menek,
Darvas Kis Kelemen;
Piszkos a te ruhád,
Szennyes leszek tőle.

— Másodszor is mondom;
Gyere hát táncolni
Sári béró lánya,
Sallai szép Kata!

— Nem menek, nem menek
Darvas Kis Kelemen;
Piszkos a te ruhád,
Szennyes leszek tőle.

— Még harmadszor mondom:
Gyere táncba, gyere!
Csúfot tettél rajtam,
Csúfot teszek rajtad.

* damaszt

— Anyám, édesanyám
Hozza be hát nekem
Azt a bályi ruhám!
A selyem kalapom,
A bársony kabátom,
A zsebit rakja meg
Aranyval, ezüstvel!

— Gyere hát táncolni
Sári béró lánya,
Sallai szép Kata! . . .
Muzsikás, muzsikás,
Tizenkét muzsikás,
Ha este meghúzod —
Reggel legyen végi,
Ha reggel meghúzod —
Este legyen végi!

— Eressz el, eressz el,
Darvas Kis Kelemen!
Aranyfejő pártám
A fejembe dagadt.

— Dehogy eresztelek,
Hétszer kérettelek, —
Ha nekem nem adtak, . . .
Másnak se adjanak! . . .

Muzsikás, muzsikás,
Tizenkét muzsikás,
Ha reggel meghúzod
Este legyen végi.
Ha este meghúzod
Reggel legyen végi!

— Eressz el, eressz el,
Darvas Kis Kelemen!
Kis kamuka szoknyám
Derekamra dagadt.

— Dehogy eresztelek,
Hétszer kérettelek,
Ha nekem nem adtak, . . .
Másnak se adjanak! . . .

Muzsikás, muzsikás,
Tizenkét muzsikás,
Ha reggel meghúzod,
Este legyen végi.
Ha este meghúzod,
Reggel legyen végi.

— Eressz el, eressz el,
Darvas Kis Kelemen!
Vékonytalpú csizmám
Teli aludt vérrel!

— Dehogy eresztelek,
Hétszer kérettelek,
Ha nekem nem adtak, . . .
Másnak se adjanak . . .

Muzsikás, muzsikás,
Tizenkét muzsikás,
Ha reggel meghúzod
Este legyen végi.
Ha este meghúzod
Reggel legyen végi.

— Eressz el, eressz el,
Darvas Kis Kelemen!
Jaj, má odavagyok,
Mingyár szörnyűt halok! . . .

Fogjatok meg engem
Jó lány-pajtásnéim!
Vigyetek el engem
Sári bérónéhó, . . .
Az édesanyámhó . . .

Nyisd ki, anyám, nyisd ki
Leveles kapudot!
Vesd meg nekem, vesd meg
A fekö ágyamot!
Keresd is ki nekem
A haló ruhámot.

— Anyám, édesanyám,
Ugyan kinek húzzák
A hármás harangot?
— Fiam, édes fiam
Darvas Kis Kelemen,

Sári béró lányának,
Sallai Katának.

— Jó napot, jó napot
Jó sári béróné!
Elgyöttem még egyszer
Sári bérónéhó
Sallai Katához.

Ekkor Darvas Kis Kelemen
ráborult a Sallai szép Kata
holttestére, és ott halt meg.

30 / SZEGVÁRI KATICA

Katica, Katica
Szegevári Katica!
Varratok én neked
Kerekaljú szoknyát,
Kerekaljú szoknyát;
Magossarkú csizmát.

Ó lányom, ó lányom!
Mi dolog az lányom:
Kerekaljú szoknyád
Elöl rövidedik;
Elöl rövidedik,
Hátul hosszabbodik?

— Ó anyám, ó anyám!
Mi gondja van reám?
Szabó nem jól szabta,
Olló nem jól nyírta,
Cérna nem jól varrta:
Mert összerántotta.

— Ó lányom, ó lányom!
Mi dolog az lányom:

Kerekaljú szoknyád
Elöl rövidedik;
Elöl rövidedik,
Hátul hosszabbodik?

Ó anyám, ó anyám!
Mit tűröm-tagadom?
Mit tűröm-tagadom,
Csak ki kell vallanom:
Ármádi Jánostól
Estem szerelembe.
Virágos kis kertbe
Almafa tövébe.

— Hóhérok, hóhérok,
Gyulai hóhérok!
Vigyétek a lányom
A siralomházba,
A siralomházból
Az akasztófára.

— Gólyám, édes gólyám!
Írjál egy levelet:

Ármádi Jánosnak
Az én szeretőmnek!

Gólyám, édes gólyám!
Vidd el a levelet
Ármádi Jánosnak,
Az én galambomnak;
Ha sétálva látod;
Tedd az ablakába;
Ha fekvé talárod:
Tedd a vánkósára! —

Sétál az úr, sétál
Maga szobájában,
Majd meghasad szíve
A bús bánatában.

— Szakácsom, szakácsom,
Én édes szakácsom!
Ne főzzél már nekem,
Főzzél már magadnak,
Meg a kocsisomnak!

Kocsisom, kocsisom,
Én édes kocsisom!
Fogd be a hat lovat
Az üveg hintóba,
Fekete bíborba,
Az ezüst szerszámba!

Kocsisom, kocsisom,
Hajts édes kocsisom,
Tied lesz a hat ló,
Meg az ezüst szerszám.

— Jó reggelt, jó reggelt
Édes öreganyám!
Hol van a kend lánya:
Szegegyári Katica?
— Kiment a kis kertbe,
Almafa tövébe,
Baba-dunnát varrja.

— Jó reggelt, jó reggelt,
Édes öregapám!
Micsoda sok nép az
Ott a város alján?
— Egy lányt vesztenek ott:
Szegegyári Katicát.

— Kocsisom, kocsisom,
Hajts, édes kocsisom!
Tied lesz a hat ló,
Meg az üveg hintó,
Meg az ezüst szerszám! —
Mire odaértek,
Nem marad csak két ló.

— Vérem a véreddel
Egy patakot mosson!
Testem a testeddel
Egy sírban nyugodjon!
Lelkem a lelkeddel
Mennyországba jusson!

Ezután Ármádi a kardjába
dült és meghalt.

HŐSBALLADÁK

31 / KEREKES IZSÁK

— Hallottad-e hírét a híres Szebennek,
A híres Szebennek s a híres Mohának,
A Mohában lakó Kerekes Péternek,
S Kerekes Izsáknak, ő felnőtt fiának?
Ez egyszer ittason ment az istállóba,
Ott is lefeküvék a lovak jászlába.

Egyszer csak kimene az ő édesapja
A tornácba, s lenéz onnan a határra.
Hát bizony jődögel nagy fekete sereg,
Úgy látszik messzűnven, mint a setét felleg.
Nem tudják, miféle, kuruc-e vagy labanc.
De mégis gondolják: a szebeni rácok.

Ekkor csak lemene Izsák édesapja
A lovak jászlához s ilyen szókkal mondja:
— Kelj fel, fiam, kelj fel, jó Kerekes Izsák!
Mert bizony jődögel nagy fekete sereg,
Úgy látszik messzűnven, mint a setét felleg,
Nem tudjuk, miféle, kuruc-e vagy labanc
De mégis gondoljuk: a szebeni rácok.

Ekkor megfordula az első álmából,
De mégsem kele fel a lovak jászlából.
Másodszor kimene az ő édesanyja,
S ilyen szókkal költi igen hamarjába:
— Kelj fel, fiam, kelj fel, jó Kerekes Izsák!
Mert bizony jődögel nagy fekete sereg,
Úgy látszik messzűnven, mint a setét felleg,
Nem tudjuk, miféle, kuruc-e vagy labanc,
De mégis gondoljuk: a szebeni rácok. —

Ekkor megfordula második álmából,
De mégsem kele fel a lovak jászlából.

Harmadszor kimene szép gyönyörű mátká
A tornácba, s mindjárt lenéz a határra.
Hát jó az ellenség igen hamarjába —
És leszalada ő a lovak jászlához,
És így kezd beszélni a kedves urához:
— Kelj fel, szívem, kelj fel, itt van az ellenség,
Nem tudjuk, miféle, kuruc-e vagy labanc,
De mégis gondoljuk: a szebeni rácok.

És ekkor felugrék jó Kerekes Izsák,
Igen hamarjába a lovát kihozák,
Felköté a kardját mindjárt oldalára,
S felfordula szépen jó barna lovára,
És visszatekinte s ilyen szókkal beszélt:
— Kiontatom vérem apámért, anyámért,
Megöletem magam szép gyűrűs mátkámért,
Meghalok én még ma magyar nemzetemért. —

E szók után lovát sarkantyúba kapja,
S az ellenség felé nagybátran ugratja;
Hát, jönnek a rácok, ő meg előttök van,
Kard-emelve vágat igen iszonyúan.
— Add meg magad, add meg, jó Kerekes Izsák! —
A rácok előre neki azt kiáltják —
Látjuk, hogy vitéz vagy, de csak egyedül vagy,
A reménység téged most mindjára itthagya,
Akármint mesterkedj, a mi kezünkbe vagy!

— Mit adok rajtatok, ha egyedül vagyok!
Kard nem jár meg engem, akármint vágjátok! —
Mond Kerekes Izsák s vagdal jobbra-balra,
Hullatja a rácot a kardja egy-másra,
Egy élémenetébe gyalogösvényt vága,
És visszajöttébe szekéruat nyita,
De ekkor megbotlék a lovának lába,
Ő meg a lováról a földre borúla.

Jó Kerekes Izsák így járt a lovával,
A rácok pediglen karddal és dárdával
Vágják, ölik ötet s mindaddig göbődik,
Amíg egyet sem rúg s nem is vergölődik.
Így pusztították el Kerekes Izsákot,
Aki a kardjával levága sok rácot.

Hallottad-e hírit a Kis Cserepesnek,
 A Kis Cserepesnek és Szent Margitának,
 Szent Margitán lakó juhász Veres Pálnak
 És az ő fiának: Veres Jóskának?
 Aki a Koponyán hét hajnalig ivott,
 Hét álló nap táncolt, hét bárányt megevett,
 És egy álló hétig rejtőzött, aludott.
 Ettül az ereji hét emberre rúgott.
 Hét emberre rúgott altában ereje,
 Hetvenhétre mikor rejtekiből ébredt,
 Hét szív bátorsága az mind az övé vót;
 Ílő Veres Jóska aludt, mint a meghótt.
 Kötötte az apja: — Kelj fel, fiam, Jóska,
 Szél fú az Intárúl, nagy fekete felleg,
 Kerüli a nyáját tenger csikasz fireg,
 Valami ellenség, tatár vagy affile. —
 Felserkent oszt Jóska e szók hallatára,
 Hanem nekifordult még nagyobb alvásra,
 Még nagyobb rejtésre, még nagyobb húnýásra,
 Fel nem kellett apja semmi hívására.
 Akkor ment az anyja, szülő ídesanyja,
 Néki az elgyövő nagy bajt hogy elmondja;
 Kötötte e szókkal: — Kelj fel fiam, Jóska! —
 De csak félíg kelt fel, visszaesett alva.
 Ment osztán a párja, a jegyes mátkája;
 — Szél fú az Intárúl, nagy fekete felleg,
 Valami ellenség, tatár vagy affile,
 Kerüli a nyáját tenger csikasz fireg. —
 Kedvese szavára, a baj hallatára
 Jóska fel is ugrott nyomban a lovára,
 Kardját felemelve, fennen fohászkoda,
 Szaladt rá a pogány temirdek hadára.
 — Hej, aki Isten vagy, lássad most vígemet!
 Meghalok hazámír, szerelmes mátkámír,
 Magyar nemzetemír, apámír, anyámír,
 Tiszta jó nevemír, az én Krisztusomír. —
 Ily szavakat szólla, ösvínyt vág mentibe,
 Szekérutat nyitott visszagyövisibe.
 Hanem akkor a lú kibukott alóla,

Szívit dárda járta, fejit tatár nyila . . .
Meghótt a hazájír, úgy ahogy azt monta:
Apjáír, anyjáír, magyar nemzetünkír,
Hites mátkájáír, a mi Krisztusunkír,
Ide van temetve a Veres halomba.

33 / SZILÁGYI ÉS HAGYMÁSI

— Pajtásom, pajtásom, kinyeres pajtásom!
Már hét esztendeje, hogy mű fogván estünk
Császár tömlöcébe, két gerezd szöllőért;
Azután nem láttuk a napnak járását,
Hódnak, csillagoknak változó forgását! . . . —

Ezt ajtón hallgatta császár szép leánya:
Szóval így felmondja császár szép leánya:
— Halljátok meg szómat, két magyar úrfiak!
Atyám tömlécéből szabadult ifiak:
Felfogadjátok-é, ha innen kiviszlek,
Hogy Magyarországba ingemet bévisztek? —
Arra szóra mondja nagy Szilágyi Miklós:
— Bizon felfogadjuk, császár szép leánya! . . . —

Azonnal elmene császár szép leánya
Az apja házába,
A kezéhez vevé tömlecnek kócsait,
A zsebébe tevé kevés aranyait,
Sietve elmene s megnyitá az ajtót.
Megindulának ők onnan el, sietve,
Mikor mentek volna, vissza-visszanéze
Császár szép leánya.

— Halljátok meg szómat, két magyar úrfiak!
Atyám tömlécéből szabadult ifiak:
Imhol jön, imhol jön az atyám tábora;
Jaj, már ha elérnek, tüktöket levágnak
S ingem visszavisznek!

— Ne félj semmit, ne félj, császár szép leánya!
Münköt se vágnak le, ha kard el nem törik;
Téged se visznek el, ha az Isten segít! —

Azon megérkezett a kegyetlen tábor.
— Pajtásom, pajtásom, láss a kűsaszonyhoz,
Ne hagyjam magunkat! —
Elérte a tábor, harcba mene véle.

Egy elmenetibe gyalog-űsvényt vágott
Visszajűvetibe szekűrutat csapott
A nagy táborból csak őrve egyet hagyott,
Aki mene haza s a hírt mondaná meg.

Mikor az eltelék — hogy elindulának,
Őgy mondja, őgy mondja Hagymási László ezt:
— Pajtásom, Pajtásom, próbáljuk meg egymást,
Hogy melyiké legyen császár szép leánya!

— Halljátok meg szűmat, két magyar űrfiak,
Atyám tűmlecéből szabadult ifiak!
Őrettem de soha ne vagdalkozzatok,
Hanem tűrdre állok — vegyűtek fejemet. . . —

Azonnal azt mondja nagy Szilágyi Miklűs:
— Pajtásom, pajtásom, kenyeres pajtásom!
Őn neked bocsátom császár szép leányát,
Mert van nekem otthon jegyesem, gyűrűsűm;
Hittel elkűtűzűtűt hites felesűgem! —

Őrr' a szűra osztán császár szép leánya
Hagymási Lászlűnak ottan elmarada.
Nagy Szilágyi Miklűs haza elindula,
Hagymási Lászlű is kűsaszont elvivű.

LEGENDABALLADÁK

34 / JÚLIA SZÉP LEÁNY

Júlia szép leány egykoron kimőne
Búzavirág-szödni a búzamezőbe,
Búzavirág-szödni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magát ott mulatni.

Föl is föltekinte a magos egekbe,
Egy szép gyalog-ösvény hát ott jődögél le,
Azon ereszködék fodor fejr bárány,
A napot s a hódat szarva között hozván;
A fényös csillagot a homlokán hozta,
Két szép arany perec, aj, a két szarvába.
Aj, a két ódalán két szép égő gyertya,
Mennyi szőre-szála, annyi csillog rajta.

Szóval mondja neki fodor fejr bárány:
— Meg ne ijedj tőlem, Júlia szép leány!
Mert most esött héjja szüzek seröginek,
Ha eljönél velem, én oda vinnélek,
A mennyei karba, a szönt szüzek közi,
Hogy bételnék veled azok kegyös rendi.
A mennyei kócsot adnám a kezedbe
Első kakasszókor jönék nézésödre,
Másod kakasszókor tégöd megkérnélek,
Harmad kakasszókor tégöd elvinnélek.

Az anyjához fordul Júlia szép leány,
Szóval mondja neki: — Anyám, édősanyám!
Én is csak kimőnék búzavirág-szödni,
Búzavirág-szödni, koszorúba kötni,
Koszorúba kötni, magamot mulatni.
Föl is föltekinték a magos egekbe,
Egy szép gyalog-ösvény hát ott jődögél le,
Azon ereszködék fodor fejr bárány,
A napot és hódat szarva között hozván;

A fényös csillagot a homlokán hozta,
Két szép arany perec, aj, a két szarvába.
Aj, a két odalán két szép égő gyertya;
Mennyi szőre-szála, annyi csillag rajta.
Szóval mondja neköm fodor fejér bárány:
Meg ne ijedj tőlem, Júlia szép leány!
Mert most esött héjja szüzek seröginek;
Ha elmönnék velle, hogy oda vinnének
A mennyei karba, a szönt szüzek közi,
Hogy bételnék velem azok kegyös rendi;
A mennyei kócsot a kezembe adja,
Első kakasszókor jönnek látásomra,
Másod kakasszókor ingömöt megkérnek,
Harmad kakasszókor ingömöt elvisznek.

Sirass, anyám, sirass, éltömbe hadd halljam,
Hadd halljom éltömbe, hogy siratsz hótomban!

— Leányom, leányom! Virágos kertömbe
Első raj méhömnek gyöngé lépecskéje,
Gyöngé lépecskének sárguló viasza,
Sárog viaszának földön futó füstje,
Földön futó füstje s mennybe ható lángja!

A mennyei harang húzatlan szólalék,
A mennyei ajtó nyitatlan megnyílék,
Jaj! az én leányom oda bévezeték.

35 / A SZÁLLÁSKERESŐ JÉZUS

Mikor az Úr Jézus
Krisztus a földön járt,
Jeruzsálem városba
Szállást ő nem talált.

Hogyha adnál szállást
A Jézus Krisztusnak,
A Krisztus Jézusnak
Az ő érdemiért?

Beméne egy házba,
Vendégfogadóba,
— Adj Isten, jó estét
Néked, édes uram!

— Nem adhatok szállást
A Krisztus Jézusnak,
A Jézus Krisztusnak
Az ő érdemiért,

Mert majd nékem lesznek
Nagy gazdag vendégim
Mert azok belőlled
Nagy csúfot üznének.

— Menj el, Péter, menj el
A város végére,
Ott lakik, ott lakik
Árva özvegyasszony.

— Adj Isten, jó estét,
Veronika asszony!
Hogyha adnál szállást
A Krisztus Jézusnak?

A Krisztus Jézusnak
Az ő érdemiért,
A Krisztus Jézusnak
Az ő érdemiért?

— Mért ne adnék szállást
A Krisztus Jézusnak,
A Krisztus Jézusnak
Az ő érdemiért?

Van énnéköm házam,
Három vetett ágyam,
A legszebbikében
Fekhetik a Jézus!

A fejinnél fölkel
A fényes napvilág,
A lábánál fölkel
Ragyogó holdvilág.

Aki úgy tündöklük,
Meglátni világát,
Aki úgy tündöklük,
Meglátni világát.

36 / HOVÁ MÉGY, TE HÁROM ÁRVA?

— Hová mégy, te három árva?
— Hosszú útra, szolgálatra!
— Ne menj el, te három árva,
Hosszú útra szolgálatra.

Adok nektek három vesszőt,
Verjétek meg a temetőt . . .
— Kelj fel, kelj fel édesanyánk,
Elszakadt már ingünk, ruhánk.

— Nem kelhetek három árva,
Koporsóba vagyok zárva,
Vagyon nektek mostohátok,
Aki gondot visel rátok.

— Mikor fészüli a fejünk,
Sarkunkon foly piros vérünk;
Mikor kenyeret ad kézbe
Hét ördög van a szemébe.

ROMÁNCOK, VÍGBALLADÁK, BALLADÁS DALOK

37 / MOLNÁR ANNA

— Jere velem, Molnár Anna!
Rengetegre, hosszú útra.
— Nem mehetek, Ajgó Márton!
Vagyon nekem hütös társam,
Hütös társam, jámbor uram,
Karonülő kicsi fiam. —
Addig hitta, addig csalta,
Lóra kapta s elrabolta.

Elindulnak, mennek, mennek,
Hosszú útnak, rengetegnek;
Találtak egy burkós fára,
Leültek az árnyékába.
— Molnár Anna, édes kincsem!
Nézz egy kicsit a fejembe. —
Addig nézett a fejibe,
Míg elaludt az ölibe.
Föltekintett feje föli,
Burkos fának ága közli,
Hát ott vagyon hat szép leány
Fölakasztva egymás után;
Aj! gondolá ő magába,
A hetedik én leszek ma!

Könny szemibül kicsordula
Ajqó Márton orcájára.
— Mér sírsz, mér sírsz, Molnár Anna!
— Nem sírok én, Ajgó Márton!
Harmat vagyon a faágon,
Az hullott le az orcádra.
— Hogy hullana harmat mostan,
Mikor éppen álló dél van . . .

Készülj, készülj Molnár Anna!
Indulj föl a burkos fára!
— Nem megyek én, Ajgó Márton,
Nem szoktam én mászni fákon,
Mutass példát, menj előre,
Megtanulom majdég tőled. —

Ajqó Márton fölindula,
Éles kardja visszahulla.
— Add föl, add föl Molnár Anna!
— Mindjárt, mindjárt jó katona. —
Úgy fölhajta éles kardját,
Ketté csapá gyenge nyakát.
— Úgy kell néked, Ajgó Márton
Mér csaltál ki a házamtól! —

Fölköltözék gúnyájába,
Talpig vörös angliába,*
Fölfordula jó lovára,
Elvágatott hazájába.
Ott megállott kapujába,
Békiáltott udvarába:
— Aluszol-e, jámbor gazda?
— Nem aluszom, jó katona!
— Adsz-e szállást éjszakára?
— Nem adhatok, jó katona:
Elhagyott a feleségem,
Síró gyermek tűzhelyemen.
— Attól ugyan adhatsz szállást,
Hallottam én gyermeksírást.
— No ha úgy van, jere bé hát,
Eltöltünk itt egy éjszakát.

*angol ruhasövet

— Hallod-e, te jámbor gazda!
Van-e jó bor a faluba?
Ha van jó bor a faluba,
Hozz egy kupát vacsorára.
—Aj, a jó bor messze vagyon,
S a gyermekem kire hagyom?
— Míg az apja odajárna,
Én viselek gondot rája. —

S hogy elmenjen, alig várja;
S míg a gazda borért jára,
Kigombolá a dolmányát
Megszoptatá síró fiát,
Megszoptatta megcsókolta,
S a tűzhelyen elaltatta.

Hogy az apja megérkezik,
Sírást nem hall, csudálkozik,
A gyermek tán azér hallgat,

Hogy a háznál idegen van.
Leültek a vacsorához,
S szól a vendég a gazdához:
— Hallod-e te jámbor gazda,
Egyet kérdek, felelj rea:
Feleséged ha még élne,
S élve hozzád hazajőne,
Megszidnád-e, megvernéd-e?
Még éltibe fölvetnéd-e?
— Meg se szidnám, meg se verném,
Még éltibe föl se vetném.
— Én vagyok a feleséged,
Kivel elmondtad a hitet. —

Ők egymásra ismerének,
Össze is ölelkezének,
Vígón is vacsorálának,
S holtig együtt maradának.

38 / GÖRÖG ILONA

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért.
Karcsú derekáért, gombos ajakáért,
Gombos ajakáért, piros orcájáért.

— Ne halj, fiam, ne halj, Bertelaki László;
Csináltatok néked olyan csudamalmot:
Kinek egyik köve bélán-gyöngyöt hányjon,
Másod-köve pedig sustákat, petákat.
Oda is eljönnek szűzek, szép leányok,
A tied is elgyün: szép Görög Ilona.

— Eresszen el anyám, anyám, édesanyám,
Csudamalom-látni, csudamalom-látni.
— Ne menj, lányom, ne menj: megvetik a hálót,
Megvetik a hálót, megfogják a márnát!

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért,
Karcsú derekáért, piros orcájáért,
Piros orcájáért, gombos ajakáért.

— Ne halj, fiam, ne halj, Bertelaki László;
Csináltatok neked olyan csudatornyot,
Kinek magassága az eget föléérje,
Kinek szélessége Tisza partját érje.
Oda is eljönnek szűzek, szép leányok,
A tied is elgyün: szép Görög Ilona.

— Eresszen el anyám, anyám, édesanyám,
Csudatorony-látni, csudatorony-látni,
Kinek magassága az eget föléri,
Kinek szélessége Tisza partját éri.

— Ne menj, lányom, ne menj, szép Görög Ilona,
Megvetik a hálót, megfogják a márnát!

— Bizony csak meghalok, anyám, édesanyám,
Görög Ilonáért, karcsú derekáért,
Karcsú derekáért, gombos ajakáért,
Gombos ajakáért, piros orcájáért.

— Halj meg, fiam, halj meg, Bertelaki László:
Ide is eljönnek csudahalott-látni,
A tied is eljő: szép Görög Ilona,
A tied is eljő: szép Görög Ilona.

— Eresszen el anyám, anyám, édesanyám,
Csudahalott-látni, csudahalott-látni,
Ki érettem megholt, halálé változott!

— Nem eresztlek, lányom, lányom, édes lányom;
Megvetik a hálót, megfogják a márnát! —

Avval csak beszökött öltöző házába,
A nyakába vette fontalan szoknyáját,
Elejébe vette [a] fehér előruhát,
A lábába húza piros patkós csizmát.

— Kelj föl, fiam, kelj föl, Bertelaki László,
Mert a határon jön szép Görög Ilona,
Kiér te megholtál, halálé változtál!
Kelj föl, fiam, kelj föl, mert a lábodnál áll,
Kiér te megholtál, halálé változtál!

— Láttam én halottat, de ilyent sohase,
Kinek az ő lába felszökőleg álljon,
Kinek az ő karja ölelőleg álljon!
Kinek az ő szája csokolólag álljon!

Avval csak felszökött Bertelaki László . . .

39 / BÁLINT VITÉZ

— Fiam, fiam, Bálint vitéz,
Szíved-i fáj, fejed-i fáj?
— Sem szívem fáj, sem fejem fáj,
Meghalok szíp Ilonáér,
Ilonának szépségeér.
Sárga-bokor gyöngyhajaér.

— Fiam, fiam, Bálint vitéz,
Meg ne halj szép Ilonáér.
Ilonának szépségeér,
Sárga-bokor gyöngyhajaér.
Csináltak kő-kiskertet,
Ültess bele virágokat.
Mind eljönnek a szép lányok,
A szép lányok, szép legények,
Közöttük lesz szép Ilona. —

Csináltak kő-kiskertet,
Vetett bele virágokat,
Mind eljöttek a szép lányok,
A szép lányok, szép legények,
Nem volt köztük szép Ilona.

— Fiam, fiam, Bálint vitéz,
Szíved-i fáj, fejed-i fáj?
— Sem szívem fáj, sem fejem fáj,
Meghalok szép Ilonáér.
Ilonának szépségeér,
Sárga-bokor gyöngyhajaér.

— Fiam, fiam, Bálint vitéz,
Meg ne halj szép Ilonáér,
Ilonának szépségeér,
Sárga-bokor gyöngyhajaér.
Csináltak aranyalmot,
Őröltessél apró gyöngyöt,
Mind eljönnek a szép lányok,
A szép lányok, szép legények,
Közöttük lesz szép Ilona. —

Csináltak aranyalmot.
Őröltetett apró gyöngyöt,
Mind eljöttek a szép lányok,
Nem volt köztük szép Ilona.

— Fiam, fiam, Bálint vitéz,
Szíved-i fáj, fejed-i fáj?
— Sem szívem fáj, sem fejem fáj,
Meghalok szép Ilonáér,
Sárga-bokor gyöngyhajaér.

— Csináltattam hírharangot,
Húzasd meg a halálodra.
Húzasd meg a halálodra.
Mind eljönnek a szép lányok,
A szép lányok, szép legények.
Közöttük lesz szép Ilona. —

Csináltatott hírharangot,
Mehúzatta halálára,
Mind eljöttek a szép lányok,
A szép lányok, szép legények
Közöttük volt szép Ilona.
— Lányok, lányok, lány pajtásim,
Velem felnőtt jó barátim,
Sose láttam ily halottat,
Mint Bálint vitéz halottat.

40 / OD' ALÁ SZOLGÁLTAM

— Od' alá szolgáltam,
Szolgalegény vótam,
Csóri patakon túl,
Nyóc ökröt őrzöttem.
Lehajtván fejet
Csipkebukor alá,
Kebelembe bújott
A nagy sási kígyó,
Szívem szorongatja,
Piros vérem szíjja,
Gyenge derekamot
Már átalszakajtja.

— Vedd ki atyám, vedd ki
Kebelembe bújót,
Kebelembe bújót,
A nagy sási kígyót.
Szívem szorongatja,
Piros vérem szíjja,
Gyenge derekamot
Már átalszakajtja.
— Inkább elleszek én
Az egy fiam nélkül.

Minthogy már ellennék
Az egy kezem nélkül.
Eridj az anyádhoz,
Majd talán kiveszi.

— Vedd ki, anyám, vedd ki
Kebelembe bújót,
Kebelembe bújót,
A nagy sási kígyót!
Szívem szorongatja,
Piros vérem szíjja,
Gyenge derekamot
Már átalszakajtja.

— Inkább elleszek én
Az egy fiam nélkül,
Minthogy már ellennék
Az egy kezem nélkül.
Eridj a bátyádhoz,
Majd talán kiveszi.

— Vedd ki, bátyám, vedd ki
Kebelembe bújót,
Kebelembe bújót,

A nagy sási kígyót!
Szívem szorongatja,
Piros vérem szíjja,
Gyenge derekamot
Már átalszakajtja!
— Inkább elleszek én
Az egy öcsém nélkül,
Minthogy már ellennék
Az egy kezem nélkül.
Eridj az ángyodhoz,
Majd talán kiveszi.

— Vedd ki, ángyom, vedd ki
Kebelembe bújót,
Kebelembe bújót,
A nagy sási kígyót!
Szívem szorongatja,
Piros vérem szíjja,
Gyenge derekamot
Már átalszakajtja.
— Inkább elleszek én
Az egy kisebb uram nélkül,
Minthogy már ellennék
Az egy kezem nélkül.
Eridj az öcsédhez,
Majd talán kiveszi.

— Vedd ki, öcsém, vedd ki
Kebelembe bújót,
Kebelembe bújót,
A nagy sási kígyót!
Szívem szorongatja,
Piros vérem szíjja,
Gyenge derekamot
Már átalszakajtja.
— Inkább elleszek én
Az egy bátyám nélkül,
Minthogy már ellennék
Az egy kezem nélkül.
Eridj a rózsádhhoz,
Majd talán kiveszi!

— Vedd ki, rózsám, vedd ki
Kebelembe bújót,
Kebelembe bújót,
A nagy sási kígyót!
Szívem szorongatja,
Piros vérem szíjja,
Gyenge derekamot
Már átalszakajtja!
— Inkább elleszek én
Az egy kezem nélkül,
Mintsem én ellennék
A galambom nélkül.

A kert fenekibe,
Egy körtefa alatt
Ott ül Ilonácska
Györgyikével, sírnak.

— Tudd meg Ilonácska,
Hogy én holnap megyek,
Megyek katonának,
Hogy legyek katona!

De nem sok üdöre,
Három esztendőre...
Tudod Ilonácska,
Mit mondok én neked?

Hogy te íngem várj meg
Három esztendeig!
A három esztendő
Nem olyan sok üdő.

Ha meg nem vársz íngem
Magad Ilonácska,
Isten engedje meg,
Mikor eléjövök,

Kerek udvaridat
Ki kapjam seperve,
Testi koporsódat
Udvaridon lássam.

Anyád s testvéreid
Téged sirassanak.

— Eredj, Györgyi, eredj,
Ne átkozz meg íngem! —

Elment már Györgyike,
Elment katonának, —
S Ilonácska, jaj már,
Itt maradott másnak...

De nem sok üdöre
Hazajött Györgyike.
Kérdi egy szomszédját,
— Hol van Ilonácska?

— Elvannak, elvannak,
Eskünni elvannak,
Elvannak, elvannak,
Eskünni elvannak. —

Elment már Györgyike,
Elment a templomba,
Lássa meg Ilonát
Már ő a templomba.

Mikor Ilonácska
Meglátta Györgyikét,
Szíve megszakadott,
S abba helybe meghótt.

Elment már Györgyike,
Nézze meg Ilonát.
Szíve megszakadott,
S Györgyike es meghótt.

— Hallod-e, te királyúrfi!

Jere este guzsalyasba.

— Nem mehetek, te királynány,

Hogy juthatnék túl a Dunán,

Este későn sötét leszen,

S a Dunába belésem.

— Vagyon nekem szövétnekem,

Tornácomba kitétetem,

S meg is gyújtom, mihelyt lehet,

Világánál átaljöhetsz. —

Megindula királyúrfi

Este későn guzsalyasba;

S beléésék a Dunába,

A Dunának közepibe.

Úgy sír, úgy sír királynány

Királynány, kis Júlia.

Szóval kérdi asszony-anyja:

— MÉR sírsz, fiam, kis Júlia?

— Hogyne sírnék asszony-anyám,

Elvesztettem gyöngyös pártám,

Beléésett a Dunába,

A Dunának közepibe.

— Vagyon nekem gyöngyös pártám,

Azt én mindjárt neked adom.

— Nem kell nekem senki másé,

Csak kell nekem a magamé.

Hallod-e, te asszony-anyám,

Hívassuk fel Bíró Jankót,

Bíró Jankót, vízi-búvárt,

Hogy fogja ki gyöngyös pártám... —

Hallod-e, te Bíró Jankó,

Vedd ki az én gyöngyös pártám! —

— Nem kapok én gyöngyös pártát,

Csak kapok én király fiát.

— Az kell, az kell Bíró Jankó,

Bíró Jankó, vízi-búvár.

Hozd fel ide palotámba,

Tedd fel ide én ágyamba! —

Úgy sír, úgy sír királynány,

Királynány, kis Júlia:

Neki szíve meghasada,

Mindjárt szörnyű halált hala.

Az egyiknek csináltattak

Fejér márványkő koporsót,

A másiknak csináltattak

Vörös márványkő koporsót.

Virágos kertbe temették,

Egy más mellé elültették;

Az egyikre palántáltak

Fejér csíkos tulipántot,

A másakra palántáltak

Tiszta vörös tulipántot.

A szerelmeseknek lelke

Élő tulipánttá leve,

S addig s addig nevelkedtek,

Amíg összeöllekedtek.

Elindula három árva
 A három kis csiporkával
 Az erdőbe eper-szedni.
 Az édes mamácskájuknak
 Maradt volt sok drágagyöngye.
 Azt osszák vala útközbe.
 Három árva azt egyezte:
 Azé lészen a gyöngyöcske,
 Ki teliszedi hamarább,
 Teliszedi a csiporkát.
 Kis Pendzsóka teliszedte,
 Azért két nénje megölte.
 Bétették egy fa odvába,
 Hazamentek hamarjába.

Kérdi tőlük édesapjuk:
 — Hol maradt kisasszonyka,
 Kisasszonyka, kis Pendzsóka?
 Hárman mentek, ketten jöttek,
 Kisasszonykám hol maradt el?
 Jaj Istenem, merre menjek,
 Hol keressem s hová menjek? —

Elutazott az erdőbe,
 Kis árváját-keresésre.
 Bétékint egy fa odvába,
 Hát ott vagyon egy muzsika.
 Nézegeti, ki is veszi,
 Gondolkozik: mit csináljon,
 Bújába hogy muzsikáljon?
 De csak mégis reáhúzza,
 Szépen szól a kis muzsika:
 — Húzzad, húzzad, király-atyám,
 Édes felnevelő dajkám!

Én is voltam királyleány,
 Királyleány, kis Pendzsóka,
 Már most vagyok kis muzsika.
 Teliszedtem a csiporkám,
 S a nénéim megölelének.
 Fa odvába bétevének.
 Nem szánták volt a véretem,
 Elvették az életemet,
 Hogy kaphassák gyöngyeimet. —

Hazaviszi hamarjába.
 Nagyobb nénje reáhúzza,
 Szépen szól a kis muzsika:
 — Ne húzz úgy, te nagyobb gyilkos!
 Én is voltam királyleány,
 Királyleány, kis Pendzsóka,
 Már most vagyok kis muzsika.
 Teliszedtem a csiporkám,
 S megöltetek, ti gyilkosok!
 Nem szántátok én véretem,
 Elvettétek életemet,
 Hogy kapjátok gyöngyeimet! —

Kisebb nénje reáhúzza.
 Szépen szól a kis muzsika:
 — Ne húzz úgy, te kisebb gyilkos!
 Én is voltam királyleány,
 Királyleány, kis Pendzsóka.
 Már most vagyok kis muzsika.
 Megöltetek, ti gyilkosok!
 Nem szántátok én véretem,
 Elvettétek életemet,
 Hogy kapjátok gyöngyeimet!

Katát kérezték bé Barassóba,
 Íngöm is igön — Oláhfaluba.
 Haj, a víg kedvem, víg akaratom
 Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
 Bánatba esnöm.

Katát ültették hat-ló-hintóba,
 Íngöm is igön — szántó-taligára.
 Haj, a víg kedvem, víg akaratom
 Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
 Bánatba esnöm.

Katának adtak selyöm viganót,
 Neköm is adtak csüpi* rokolyát.
 Haj, a víg kedvem, víg akaratom
 Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
 Bánatba esnöm.

Katának töttek fejire fátyolt,
 Neköm is igön — csüpi mazlagot.
 Haj, a víg kedvem, víg akaratom
 Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
 Bánatba esnöm.

Katának húztak karmazsin csidmát,
 Neköm is igön — kapca bocskorkát.
 Haj, a víg kedvem, víg akaratom
 Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
 Bánatba esnöm.

Katát ültették főő asztalhoz,
 Íngöm is igön — disznyóváluhoz.
 Haj, a víg kedvem, víg akaratom
 Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
 Bánatba esnöm.

*csepű

Katának adtak hétféle ételt,
Neköm is igön — korpa-kevertet.
Haj, a víg kedvem, víg akaratom
Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
Bánatba esnöm.

Katának adtak pohár piros bort,
Neköm is igön — szapulott lúgot,
Haj, a víg kedvem, víg akaratom
Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
Bánatba esnöm.

Katát fektették paplanyos ágyba,
Íngöm is igön — disznyó alomba.
Haj, a víg kedvem, víg akaratom
Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
Bánatba esnöm.

Katát csókolták gombos ajakkal,
Íngöm is igön — balta fokokkal.
Haj, a víg kedvem, víg akaratom,
Mégsem hagy íngöm bánatba esnöm,
Bánatba esnöm.

45 / VISZIK MÁR NÉNÉMET

Viszik már nénémet a király fiához,
Engemet is visznek egy rongyos kanászhoz.
Ó jaj, jaj, ó jaj, jaj!
Egy rongyos kanászhoz.
Ó jajajaj, jajaj! egy rongyos kanászhoz.

Viszik már nénémet egy arany hintóban,
Engemet is visznek a kocsi derékban.
Ó jaj, jaj, ó jaj, jaj!
A kocsi derékban,
Ó jajajaj, jajaj! a kocsi derékban.

Ültetik nénémet kerek asztal mellé,
Engem is ültetnek disznóvályú mellé.
Ó jaj, jaj, ó jaj, jaj!
Disznóvályú mellé,
Ó jajajaj, jajaj! disznóvályú mellé.

Köszöntik nénémre a cifra poharat,
Énrám is köszöntik a mázlós fazékot.
Ó jaj, jaj, ó jaj, jaj!
A mázlós fazékot,
Ó jajajaj, jajaj! a mázlós fazékot.

Fektetik nénémet a toromos ágyba,
Engem is fektetnek a kuckó szájába.
Ó jaj, jaj, ó jaj, jaj!
A kuckó szájába.
Ó jajajaj, jajaj! a kuckó szájába.

Kötik már nénémet szép muzsikaszóval,
Engem is kötenek egy nagy bunkós bottal.
Ó jajaj, ó jajaj!
Egy nagy bunkós bottal;
Ó jajajaj, jajaj! egy nagy bunkós bottal.

46 / ELINDULÉK ESTE GUZSALYASBA

Elindulék este guzsalyasba,
Elindulék este guzsalyasba,
Megtalálám János szeretőmvel,
Megtalálám János szeretőmvel.

Megbeszélem búmat, bánatimat,
Megbeszélem búmat, bánatimat,
Ott meglátott ördögsülye bába,
Ott meglátott ördögsülye bába.

Azt befújá apámnak, anyámnak,
Azt befújá apámnak, anyámnak.
Hazajövök én a guzsalyasból,
Hazajövök én a guzsalyasból,

Foga verni apám s édesanyám,
Foga verni apám s édesanyám.
Ne üss, ne üss, apám s édesanyám,
Ne üss, ne üss, apám s édesanyám.

Mert most kötik az én koszorúmat,
Mert most kötik az én koszorúmat,
Ágból-bogból fehér liliomból,
Ágból-bogból, fehér liliomból;

Ágból-bogból, fehér szemecsből,
Ágból-bogból, fehér szemecsből,
Tisztán-tisztán szép piros rózsából!
Tisztán-tisztán szép piros rózsából!

Kisétalék padlott istállóba,
Kisétalék padlott istállóba,
Felnyergelem lovamat, magamat,
Felnyergelem lovamat, magamat.

Felöveztem selyem övedzővel,
Felöveztem selyem övedzővel,
Felnyergeltem domború nyeregbe,
Felnyergeltem domború nyeregbe,

Elindultam hosszú útra vele.
Elindultam hosszú útra vele.
Elszürkültem egy vadászerdőbe,
Elszürkültem egy vadászerdőbe.

Ágyat vettem lovamnak, magamnak,
Ágyat vettem lovamnak, magamnak.
A lovamnak cserefalapiból,
A lovamnak cserefalapiból;

S én magamnak ága-bogaiból,
S én magamnak ága-bogaiból.
Elaludtam legelső álomba,
Elaludtam legelső álomba,

Megöbredtem szép piros hajnalba,
Megöbredtem szép piros hajnalba;
Feltekintek fejem felett ágra,
Feltekintek fejem felett ágra,

Hát ott van egy küs gerice madár,
Hát ott van egy küs gerice madár,
Körme között uti cédulácska,
Körme között uti cédulácska;

A szájával reá somolyogta,
A szájával reá somolyogta,
S a körmivel reá körmölcsölte:
S a körmivel reá körmölcsölte:

Z én szeretőm hogy küldi szándékját.
Z én szeretőm hogy küldi szándékját.
Még elmenék este guzsalyasba,
Még elmenék este guzsalyasba,

Ha nem lenne ördögsülye bába,
Ha nem lenne ördögsülye bába,
Összerontsa szeretkezők titkát.
Összerontsa szeretkezők titkát.

47 / A MOLNÁR INASA

Este guzsalyasba,
Reggel a malomba
Játszadozni kezdtem
Molnár inasával.
Bárcsak hajnal lenne,
Meg se is virradna,
S a mi szerelmünknek
Vége ne szakadna
Molnár inasával.

Széles e világon
Mennyi malom vagyok,
Ha külső kereke
Sárig arany volna,
A belső kereke
Fehér-ezüst lenne,

Béla-gyöngyöt járna,
Aprópénzt hullatna:
Mégse cserélném el
Molnár inasával.

A tenger mélysége
Kalamáris volna,
Tengernek habja,
Ha mind tenta volna,
Földön mennyi fűszál —
Ha mind penna volna,
Égen mennyi csillag
Íródeák volna:
Nem tudná leírni
A mi szerelmünket
Molnár inasával.

48 / SÍRDOGÁLÓ JÁNOS

A szép asszony kapujában sírdogál a János,
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megengedné:
Udvarára bemehetnék.
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János,
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megengedné:
Konyhájába bemehetnék!
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János,
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megengedné:
Szobájába bemehetnék!
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János,
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megengedné:
Díványára leülhetnek!
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János,
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megtehetné,
Hogy ide mellém leülhetnek!
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János,
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megtehetné:
Hogy a díványra lefekhetnek!
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János:
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megengedné:
Díványárúl lemehetnek!
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János:
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megengedné:
Szobájából kimehetnek!
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János,
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megengedné:
Konyhájából kimehetnék!
— Lehet, szívem, János!
De lehet, szívem, János!

De csak azért sírdogál a János,
Kérdi tőle a szép asszony: — Mi lelt, szívem, János?
— A szép asszony megengedné:
Udvarából kimehetnék!
— Elmöhetsz mán, János!
Elmöhetsz mán, János!

49 / A GYÁVA LEGÉNY

— Hogy járhatnék én tehozzád,
Édös szép szerelmöm?
Az anyádnál gyertyavilág
Majd elárul engöm!
— Vedd el a gyertya hamváját,
Hogy ne adja a világát.
Úgy eljárhat sz hozzám!

— Hogy járhatnék én tehozzád,
Édös szép szerelmöm?
A lovamnak dobogása
Majd elárul engöm!
— Adjál zabot a lovadnak,
Vége a dobogásnak,
Úgy eljárhat sz hozzám!

— Hogy járhatnék én tehozzád,
Édös szép szerelmöm?
A kutyátok ugatása
Majd elárul engöm!
— Vess egy csontot a kutyának,
Vége lösz az ugatásnak,
Úgy eljárhat sz hozzám!

— Hogy járhatnék én tehozzád,
Édös szép szerelmöm?
A lúdatok gágogása
Majd elárul engöm!
— Adjál önni a ludunknak,
Vége lösz a gágogásnak,
Úgy eljárhat sz hozzám!

— Hogy járhatnék én tehozzád,
Édös szép szerelmöm?
A csizmámnak kopogása
Majd elárul engöm!
— Vesd le sarkantyús csizmádat,
Húzd föl barna harisnyádat,
Úgy eljárhat sz hozzám!

— Hogy járhatnék én tehozzád,
Édös szép szerelmöm?
Az ajtódnak nyikorgása
Majd elárul engöm!
— Kend mög az ajtómnak sarkát,
Nyomd be lassan a nyitóját,
Úgy eljárhat sz hozzám!

— Hogy járhatnék én tehozzád,
Édös szép szerelmöm?
A macskának nyávogása
Majd elárul engöm!
— Adjál tejet a macskának,
Vége lősz a nyávogásnak,
Úgy eljárhat sz hozzám!

— Hogy járhatnék én tehozzád,
Édös, szép szerelmöm?
Az egernek cincogása
Majd elárul engöm!
— Elmöhetsz már gyáva vitéz,
Ha még egy egértől is félsz,
Mönj el tülem, mönj el!

50 / CINEGE MADÁR

— Hol jártál az éjjel, cinege madár?
— A kapudban háltam, szívem asszonykám.
— Mér beljebb nem jöttél, cinege madár?
— Uradtól nem mertem, szívem asszonykám.

— Nincs itthon az uram, cinege madár.
Folyópatakra jár, új hidat csinál.
— Jó lova van annak, gyakran hazajár,
Jó lova van annak, gyakran hazajár.

— Hol háltál az éjjel, cinege madár?
Ablakodban háltam, szívem asszonykám.
— Mér beljebb nem jöttél, cinege madár?
— Uradtól nem mertem, szívem asszonykám.

— Nincs itthon az uram, cinege madár.
Folyópatakra jár, új hidat csinál.

— Jó lova van annak, gyakran hazajár,
Jó lova van annak, gyakran hazajár.

— Hol háltál az éjjel, cinege madár?

— Az ágyadon háltam, szívem asszonykám.

— Mér beljebb nem jöttél, cinege madár?

— Uradtól nem mertem, szívem asszonykám.

— Nincs itthon az uram, cinege madár.
Folyópatakra jár, új hidat csinál.

— Jó lova van annak, gyakran hazajár,
Jó lova van annak, gyakran hazajár.

51 / EGY BAGOLY-ASSZONY

Pusztá malomba,
Pusztá malomba,
Cserfa gerenda,
Cserfa gerenda.

Otthon feledtem,
Otthon feledtem
Vetett ágyamat,
Vetett ágyamat,

Abba sírdogál,
Abba sírdogál,
Egy bagoly-asszony,
Egy bagoly-asszony.

Abba feledtem,
Abba feledtem
János uramot,
János uramot,

— Mit sírsz, mit bánkódsz,
Mit sírsz, mit bánkódsz,
Te bagoly-asszony,
Te bagoly-asszony?

Amellett hattam,
Amellett hattam
Ringó bőcsómet,
Ringó bőcsómet,

— Hogyne sírkonnék,
Hogyne sírkonnék,
Hogyne bánkónnék,
Hogyne bánkónnék:

Abba feledtem,
Abba feledtem
János fiamot,
János fiamot,

Amellett hattam,
Amellett hattam
Hímes ládámot,
Hímes ládámot,

Abba feledtem,
Abba feledtem

Karika-kontyom,
Karika-kontyom,

Ha az itt vóna,
Ha az itt vóna,
Olyat ugornék,
Olyat ugornék,
Mint a karika.

52 / HAJ, RÉVÉSZ, RÉVÉSZ

— Haj, révész, révész,
Magyar ifjú révész,
Vigyázz a nagy hajón,
Vigyázz a nagy hajón!

Uramról maradt
Egy fekete pej ló,
Azt is neked adom,
Azt is neked adom . . .

— Nem kell kedvemnek,
Szép szerelmemnek,
Bánat a szívemnek!
Bánat a szívemnek . . .

— Haj, révész, révész,
Magyar ifjú révész,
Vigyázz a nagy hajón,
Vigyázz a nagy hajón!

Uramról maradt
Egy láda kincsem,
Azt is neked adom,
Azt is neked adom . . .

— Nem kell kedvemnek,
Szép szerelmemnek,

Bánat a szívemnek!
Bánat a szívemnek . . .

— Haj, révész, révész,
Magyar ifjú révész,
Vigyázz a nagy hajón,
Vigyázz a nagy hajón!

Uramról maradt
Egy hajadon lányom,
Azt is neked adom,
Azt is neked adom . . .

— Az kell kedvemnek,
Szép szerelmemnek,
Öröm a szívemnek,
Öröm a szívemnek . . .

— Búcsúzz, Magdal, búcsúzz,
Apádtól, anyádtól,
Leány-barátidtól,
Leány-barátidtól;

Leány-barátidtól,
Legény-mátkáidtól —
Leány-temagadtól,
Leány-temagadtól . . .

53 / CSILLAGOM, RÉVÉSZEM

— Csillagom, révészem, vígy által a Dunán!
Uramtól maradott subám neked adom!

— Nem viszlek át, nem biz én,
Mert nagy zaj mén a Dunán,
Mert nagy zaj mén a Dunán!

—Csillagom, révészem, vígy által a Dunán:
Uramtól maradott lovam neked adom!

— Nem viszlek át, nem biz én,
Mert nagy zaj mén a Dunán,
Mert nagy zaj mén a Dunán!

— Csillagom, révészem, vígy által a Dunán:
Uramtól maradott magam neked adom!

— Át is viszlek a Dunán,
Aranyszőrű paripán, —
Megölellek a partján!

54 / SZOLGALEGÉNY

— Csillagom, asszonyom,
Füzess ki engemet!

— Én szógám, én szógám,
Ne hagyj itt engemet.
Odadom, odadom
Sok fóka gulyámat!

— Nem köll nékem, nem köll
A te fóka gulyád.
Itt van az esztendő,
Füzess ki engemet!

— Én szógám, én szógám,
Ne hagyj itt engemet.
Odadom, odadom
Ládabeli kincsem.

— Nem köll nékem, nem köll
Ládabeli kincsed.
Itt van az esztendő
Füzess ki engemet!

— Én szógám, én szógám,
Ne hagyj itt engemet.

Odadom, odadom
Az hajadon lányom.

— Nem köll nékem, nem köll
Az hajadon lányod.
Itt van az esztendő,
Füzzess ki engemet!

— Én szógám, én szógám,
Ne hagyj itt engemet.
Odadom, odadom —
Magamat ajánlom.

— Csillagom, asszonyom,
Eddig is ezt vártam! . . .

55 / SZOMSZÉD LEGÉNY GYURKA

Ablakba könyöklék gyöngé rácmönyecske,
Hát künn sétál vala borbélylegény, Gyurka;
— Jer bé hezzám, jer bé, borbélylegény, Gyurka,
Jer bé hezzám, jer bé, szomszéd legény, Gyurka!

Söröm is jó vagyon, borom is jó vagyon,
Neköd ingyön adok, másnak pénzér adok,
Sönki sincsen itthon, csak én vagyok itthon,
Sönki sincsen itthon, csak én vagyok itthon.

Uram a városba piros-csidma-vönni,
Apám az erdőbe somfa-vesszőt vágni,
Anyám a malomba fejr-liszt-ölleneni,
Anyám a malomba fejr-liszt ölleneni . . . —

Addig csalogatá borbélylegény Gyurkát,
Amíg az ereszbe ökemit bécsalá. —
Egyszer hazamöne az ő édös ura,
Egyszer hazamöne az ő édös ura:

— Feleségöm, kéncsöm, eresz bé ingömöt,
A városba jártam, piros csidmát hoztam,
Piros csidmát hoztam, szépöt, milyent kaptam,
Piros csidmát hoztam, szépöt, milyent kaptam.

— Minnyá béeresztlek, édös kéncsöm uram,
Hagy vessem nyakamba kövári szoknyámat! . . . —
Mégis csak kéredzék az ő édös ura,
Mégis csak kéredzék az ő édös ura:

— Feleségöm, kéncsőm, eressz bé ingömöt,
A városba jártam, piros csidmát hoztam,
Piros csidmát hoztam, amilyent csak kaptam,
Piros csidmát hoztam, amilyent csak kaptam.

— Minnyá béeresztlek, édös kéncsőm uram,
Hagy húzzam lábamba kövári papucsom! . . . —
Mégis csak kéredzék az ő édös ura,
Mégis csak kéredzék az ő édös ura:

— Feleségöm, kéncsőm, eressz bé ingömöt,
A városba jártam, piros csidmát hoztam,
Piros csidmát hoztam, amilyent csak tudtam,
Piros csidmát hoztam, amilyent csak tudtam.

— Minnyá béeresztlek, édös kéncsőm uram,
Hagy kössem előmbe fekete ruhámot! —
Mégis csak kéredzék az ő édös ura,
Mégis csak kéredzék az ő édös ura:

— Feleségöm, kéncsőm, eressz bé ingömöt,
A városba jártam, piros csidmát hoztam: —
Ő is béereszté az ő édes urát —
A jobb hónya alól kibocsátá Gyurkát.

56 / KEDVES FELESÉGEM

— Kedves feleségem!
— Mi bajod, angyalom?
— Mit keres itt ez a ló
Az udvaromon? —

Ide s tova néz az asszony:
— Hol van itt az a ló?
Tehenet eresztette ki
A szolgáló.

— Tehén hátán bársony nyereg?
Ó ki látott már,
Mióta a csillagos ég
És a világ áll?

— Kedves feleségem!
— Mi bajod, angyalom?
— Mit keres itt ez a sapka
Az én ágyamon? —

Ide s tova néz az asszony:

— Hol van itt a sapka?

Tejesköcsögök azok,

Én tettem oda.

— Tejesköcsög, sarkantyúval?

Ó ki látott már,

Mióta a csillagos ég

És a világ áll?

— Kedves feleségem!

— Mi bajod, angyalom?

— Mit keres itt a katona

Az én ágyamon? —

Ide s tova néz az asszony:

— Hol van itt a katona?

Szolgálómat hideg leli,

Az feküdt oda.

— Szolgálónak vörös bajusz?

Ó ki látott már,

Mióta a csillagos ég

És a világ áll?

— Kedves feleségem!

— Mi bajod, angyalom?

— Bál lesz itt még ma este,

Ha én akarom.

Ide s tova néz az asszony:

— Hogy lehet itt még ma bál?

— Ajtó mögött vizeskötél

És egy dorong vár!

57 / A MEGÉTETETT JÁNOS

— Hát te hol jártál, szívem, lelkem, Jánosom?

— Jaj, én ángyoméknitt, édesanyám-asszony!

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!

— Hát ott mit adtak, szívem, lelkem, Jánosom?

— Ott négy lábú rákot, édesanyám-asszony!

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!

— Hát azt mibe adtak, szívem, lelkem, Jánosom?

— Azt egy szép tányérban, édesanyám-asszony!

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!

— Azért vagy tán beteg, szívem, lelkem, Jánosom?

— Az a földbe viszen, édesanyám-asszony!

Jaj, fáj szívem, fáj, vesd meg ágyamot!

- Hát, mit hagysz apádnak, szívem, lelkem, Jánosom?
 — Jó vasas szekerem, édesanyám-asszony!
 Jaj, fáj szívem, fáj, vedd meg ágyamot!
- Hát, mit hagysz bátyádnak, lelkem, szívem, Jánosom?
 — A szép négy ökrömet, édesanyám-asszony!
 Jaj, fáj szívem, fáj, vedd meg ágyamot!
- Hát mit hagysz ecsédnek, szívem, lelkem, Jánosom?
 — Négy szép hámos lovam, lelkem anyám-asszony!
 Jaj, fáj szívem, fáj, vedd meg ágyamot!
- Hát, mit hagysz húgodnak, szívem, lelkem, Jánosom?
 — Házi rakományom, édesanyám-asszony!
 Jaj, fáj szívem, fáj, vedd meg ágyamot!
- Hát mit hagysz ángyodnak, szívem, lelkem, Jánosom?
 — Örök kárhozatot, édesanyám-asszony!
 Jaj, fáj szívem, fáj, vedd meg ágyamot!
- Hát mit hagysz anyádnak, szívem, lelkem, Jánosom?
 — A bút s a bánatot, édesanyám-asszony!
 Jaj, fáj szívem, fáj, vedd meg ágyamot!

58 / A ROSSZ FELESÉG

— Jöjjön haza, édesanyám,
 Mert beteg az édesapám! . . .
 — Várj, lányom, egy kicsit,
 Hadd táncójak egy kicsit,
 Minnyár én is menyek, —
 Egyet-kettőt fordulok,
 S minnyár otthon leszek!

— Jöjjön haza, édesanyám,
 Dörgölje meg édesapám! . . .
 — Várj, lányom, egy kicsit,
 Hadd táncójak egy kicsit,
 Minnyár én is menyek, —
 Egyet-kettőt fordulok,
 S minnyár otthon leszek!

— Jöjjön haza, édesanyám,
Gyóntassuk meg édesapám! . . .
— Várj, lányom, egy kicsit,
Hadd táncójak egy kicsit,
Minnyár én is menyek, —
Egyet-kettőt fordulok,
S minnyár otthon leszek!

— Jöjjön haza, édesanyám,
Már meghót az édesapám! . . .
— Várj, lányom, egy kicsit,
Hadd táncójak egy kicsit,
Minnyár én is menyek, —
Egyet-kettőt fordulok,
S minnyár otthon leszek!

— Jöjjön haza, édesanyám,
Temessük el édesapám! . . .
— Mondd meg: akik viszik,
Hogy kert mellett ne vigyék,
Mer horgas a karja,
Megakad a karóba,
Visszajő a nyakamba!

— Jöjjön haza, édesanyám,
Eltemették édesapám! . . .
— Jaj, jaj, lepedőm,
Szép fehér lepedőm!
Mer én urat még kapok,
De lepedőt nem szabok, —
Mer én fenni nem tudok,
Lepedőt sem csinállok!

59 / CSÁSZÁRNÉ PÁVÁJA

Héj páva, héj páva, császárné pávája!
Szegény legény vótam, gazdag leánt vettem;
S a gazdag leánnak kedvit nem lelhettem;
A vásárba mentem, piros csizmát vettem,
Avval hazamentem s az asztalra tettem.
— Kéncsem, feleségem! mondj uradnak ingem!
— Én bizony sohasem, teljes életembe!
Mert apám házánál nagyobb urak jártak,
Őket sem uraltam, téged sem urallak. —

Héj páva, héj páva, császárné pávája!
Szegény legény vótam, gazdag leánt vettem,
S a gazdag leánnak kedvit nem lelhettem.
A vásárba mentem, rojtos ruhát vettem.
Avval hazamentem, s az asztalra tettem.
— Kéncsem, feleségem, mondj uradnak ingem!
— Én bizony sohasem, teljes életembe!
Mert apám házánál nagyobb urak jártak,
Őket sem uraltam, téged sem urallak! —

Héj páva, héj páva, császárné pávája!
Szegény legény vótam, s gazdag leánt vettem,
A gazdag leánnak kedvit nem lelhettem;
Az erdőre mentem, somfabotot szeltem,
Avval hazamentem, a pad alá tettem.
— Kéncsem, feleségem, mondj uradnak íngem!
— Én bizony sohasem, teljes életembe!
Botom elékapám, hátára vagdalám; . . .
— Uram vagy, uram vagy! halálíg, uracskám!

60 / KIHAJTOTTAM LUDAIMAT

Kihajtottam ludaimat A szép pázsitra, Arra jött a bíró fia Meghajigálta.	— Meghajintotta a fiad Hamvas gúnárom. — Mi kell érte, Szép Ilona, Mindjárt megadom.
— Ne hajigáld, bíró fia, Hamvas gúnárom! Hazamegyek, az apádnak Bepanaszolom. . .	— A szárnyáért, a fejéért Két aranyalma, A táncoló két lábáért Két mázsa búza.
— Adjon Isten, bíró gazda, Kendnek jó napot! — Adjon Isten, Szép Ilona, Mondd hát mi bajod?	Hát még az a gúnárnyaka, Hát az mennyit ért?! . . . Végy el engem, bíró fia, Nem kell semmi bér!

Asszonnyá avatás a templomban /₈ Csomád

Rozmaringos jegykendős lány / Pusztafalu

Matyóvőfélyek és menyasszony / Mezőkövesd

Gyermekmajális / Vácrátót

Csókolózó menyasszony / Buják

Ifjú pár / Mezőkövesd

Csángó párostánc / Gyimesfelsőlak

61 / KÖVECSES VÍZ KÖZEPIBE

Kövecses víz közepibe
Feredgetik két gerice,

Odamene egy nagy madár,
Az egyiket elvadászá.

Az egyiket elvadászá,
S a másikat megitatá.

Felreppene kis gerice,
Bereppene zöd erdőbe.

S ott sem szálla szép zöd ágra,
Leszálla egy aszu ágra.

Aszu ágát kopogtassa,
Társacsckáját rikótgassa:

— Társam, társam, édes társam,
Rikojtnálak, de nem hallod,

Keresnélek, de nem kaplak,
Intenélek, de nem látlak.

Társam, társam, édes társam,
Rég az ideje, hogy várom,

Várom, várom, addig várom,
Míg szememre jó az álom.

Ha én téged meg nem kaplak,
Én sem szállok szép zöd ágra,

Én sem szállok szép zöd ágra,
Leszálok egy aszu ágra,

Aszu ágnak zöd levele
Az az árvának öröme.

Aszu fának nincs levele,
Árvának nincsen öröme.

62 / MEGÖLTEK EGY LEGÉNYT

Megöltek egy legényt
A hatszáz forintjáér,
Beledobták a Murába
A hét szürke lováér.

A Mura be nem vette,
A partjára kivetette;
Arra járt a halászegény
Hálójába vette.

Onnan is elvitte
A lendvai temetőbe,

A lendvai rózsás temetőbe
Belihelyeztette.

Odamegy az anyja,
Költi de nem hallja,
— Kelj fel, fiam, édes fiam,
Borulj a vállamra.

— Nem kelhetek én fel,
Mer meg vagyok halva,
Szép fekete göndör hajam
Vállamra van fagyva. —

Odamegy az apja,
Költi, azt se hallja,
— Kelj fel, fiam, édes fiam,
Gyere velem haza.

— Nem mehetek haza,
Mer meg vagyok halva,
Csép fekete ráncos csizmám
Lábamra van fagyva. —

Odamegy babája,
Kelti, azt meghallja,
— Kelj fel rózsám, édes rózsám,
Borulj a vállamra!

— Nem kelhetek én fel,
Mer meg vagyok halva.
Hű szerelmed, a te szerelmed
Visz éngem a sírba!

63 / ÉN LEÁNYOM PÁVÁT ŐRIZ

Én leányom pávát őriz
A hegyeken csak egyedül.
Jaj, leányom, jaj!

Jönnek hozzá jövevények,
Három szép ifjú legények.
Jaj, leányom, jaj!

Mondták neki a legények:
— Jövel velünk az erdőbe! —
Jaj, leányom, jaj!

— Ha veletek útam veszem,
A pávámat hova teszem? —
Jaj, ja-ja-ja, jaj!

— A pávádat hajtsd forrásra,
Mert azt nem bízhatod másra. —
Jaj, leányom, jaj!

Így elmének az erdőbe,
Sötét erdő sűrűjébe.
Jaj, leányom, jaj!

Gonosz szívekkel otthagyták,
S a páváját elhajtották.
Jaj, leányom, jaj!

— Lányok, én azt mondom nektek,
Álnokságnak ne higgyetek!
Jaj, ja-ja-ja, jaj!

64 / A SZÉP RÓZSAVIRÁG

Készek veszekedni szép búza-mezőbe,
Szép búza-mezőbe háromféle virág.

Elsőnek elkezdte a szép búzavirág:
— Szébb vagyok, szébb vagyok mindannyiótoknál,

Mer engem leszednek, az oltárra tesznek,
Jézus szent testének imádnak ott engem. —

Másodiknak kezdte a szép szőlővirág:
— Szébb vagyok, szébb vagyok mindannyiótoknál,

Mer engem leszednek, az oltárra tesznek,
Jézus szent vérének imádnak ott engem. —

Harmadiknak kezdte a szép rózsavirág:
— Kedvesebb vagyok én mindannyiótoknál,

Mer engem leszednek, bokrétába kötnek,
Legények, leányok adnak kedvesüknek.

65 / IFJÚ MÁTYÁS KIRÁLY

Ifjú Mátyás király
Olyan álmod látott:
Ivegablak alatt
Nagy hosszú almafa;

Nagy hosszú almának
Tizenkét szép ága,
Tizenkét szép ágán
Hatvanhat virágja;

Hatvanhat virágja,
Háromszáz levele . . .
Ifjú Mátyás király
Sírogatni kezdte.

S ez ő kicsi lánya
Ő es csak azt mondá:
— Mért sír, mért kesereg,
Édes, kedves apám?

— Hogy ne keseredjek,
Édes, kicsi lányom.
Nekem azt mondták,
Hogy fejemet veszik.

— Ne sírj, ne keseredj,
Édes, kedves apám.
Nagy hosszú almafa
Nagy hosszú esztendő;

Tizenkét szép ága
Tizenkét szép hónap;
Háromszáz levele
Háromszáz miesnap;

Hatvanhat virága
Hatvanhat vasárnap,
Hatvanhat virága
Hatvanhat vasárnap.

66 / FÚJDOGÁL EGY NAGY SZÉL

Fújdogál egy nagy szél,
Azt se tudom, merről,
A nagy hegyek felől,
Vaj édesem felől.

Csak bézúrának
Hetvenhét katana,
Hetvenhét katana
Egész kompánia.

— Hol van az leányik,
Adnák az kezünkbe!
— Túl van kamarába,
Bébútt a ládába. —

Megfogták a lányát,
Elvivék örökre,
Bé es rekesztették,
Setétségre vették.

— Anyám, édesanyám,
Felnevelő dajkám,
Temlecnek feneke
Az én derekaljam!

Kígyók-békák szemik
Az égő gyertyáim,
Itt leszen már nekem
Az én végső óráim!

Könnyű neked, rózsám
Az ágyba heverni!
Jaj, de nekem nehéz
Csak rád es gondolni!

Az eső es esik,
Gyenge lábam fázik,
Én szomorú szívem
Rólad bánkódozik.

Csendesen folyó víz
Télbe megáll, s nyugszik,
Jaj de az én szívem
Sohasem es nyugszik!

Mind éjjel, mind nappal
Bánatba feredik,
Mint tengernek habja
Erekké hánkódik.

Sír az egyik szemem,
Sírjon a másik es!
Sírjon mind a kettő,
Mint a záporosó!

Záporosó után
Eszterhijján csepeg,
Régi szeretőmnek
Szíve hozzám fordul.

67 / RÁSZÁLLOTT EGY HATTYÚ

Rászállott egy hattyú vármegye házára,
Mosdóvizet hozott a rabok számára.
Rab vagy, rózsám, rab vagy, én es beteg vagyok,
Ha te megszabadulsz, én es meggyógyulok.

Megunta két lábam tömlec földjét nyomni,
Karcú derekam a rabszíjat viselni.
Két virág szemvel vasrostén kinézni,
Két virág szemvel vasrostén kinézni.

Fúvom az éneket, de nem jókedvemből,
Csak a bú mondassa szomorú szüvemből!
Istenem, Istenem, szerelmes Istenem,
Hogy kell világomat búval eltöltenem!

Szomorú az idő, meg akar változni,
Szomorú a szüvem, meg akar hasanni.
Veres tenger habja mind a martját mossa.
Széles világ búja mind a szívem nyomja!

68 / LENGYELORSZÁG SZÉLÉN

Lengyelország szélén egy aranyalmafa,
Alatta sétálgat két lovaskatona.

Mind azt fújdogálja, mind azt fújdogálja:
— De keserű kenyér, a katonakenyér!

A kardjával szántja, vérrel boronálja,
A kardjával szántja, vérrel boronálja.

Legkeserűbb kenyér az idegen kenyér,
Kit kardjával szánt meg, vérrel boronál meg. —

Az egyik katona csak azt sóhajtozza:
— Idegen az ég is, idegen a föld is! —

A másik katona csak azt sóhajtozza:
— Jaj, mire jutottunk e nagy bujdosásba!

Istenem, Istenem, mért kell karddal szántni,
Mért kell karddal szántni, vérrel boronálni? —

Az egyik katona erre elindula,
A másik katona arra elindula.

69 / BASA PISTA

Megölték a Basa Pistát,
Fejedelem katonáját,
Útszélén hótan találták,
Lengyelországnak határán.

Lengyelországnak határán,
Rákóczinak bujdosásán;
Basa Pistát ott megfogták,
Az életit kioltották.

Édes aranyos dolmányán
Végigömlött piros vére:

— Jaj Istenem, jaj Szűz Márja,
Mért is jöttem bujdosásra?

Életimet feláldoztam,
Vezérim megótalmaztam.
Hazám határin megálltam,
Gyilkosokkal megcsatáztam.

Fehér Julis hazavárja
Minden este vacsorára:
— Ne várd Julis, ne várd Julis . . .

Bodok felett vagyon egy kis sűrű berek,
Szegény Dancsuj Dávid akörül kesereg.
— Nem jó, Dávid, nem jó neked itten járni,
Ha meglát valaki, hová tudsz ellenni?

— Ha itt nincs nyugalom, akkor merre térjek,
Hogy végre egy biztos helyecskére érjek,
Ahol nem kergetnek mindig a zsandárok,
Hol nem kell remegni szüntelen halálom? —

Ha a fekete föld kettéhasadhatna,
Szegény Dancsuj Dávid beléborulhatna!
De a fekete föld ketté nem hasadhat,
Szegény Dancsuj Dávid belé nem borulhat.

— Istenem, Istenem, hol van a kedvesem,
Ki egy biztató szót mondana most nekem?
Azt ígérted, rózsám, szárnyakon jössz hozzám,
De szárnyakon nem tudsz, bár lábakon tudnál!

Olyan lettem, rózsám, mint a száraz kóró,
Kit aratás után elhagyott a sarló,
Eljöhetnél, rózsám, látogatásomra,
Én is itt fekszőm, holtakkal egy sorba.

— Fiam, édes fiam, ne búsulj sorsodon,
Igazitunk neked valahogy dolgodon.
Gyere haza immár és add meg magadat,
Ne fitesse mindig zsandár a nyomodat.

— Nem megyek, hanem megköszönöm magának,
Édes jó anyámnak, édes jó apámnak,
Hogy jó fiat nevelt császár szolgájának,
Császár szolgájának s az akasztófának.

BETYÁRBALLADÁK

71 / ANGYAL BANDI

— Lám, megmondtam, Angyal Bandi,
Ne menj az Alföldre,
Mert megtanulsz csikót lopni
Izibe, izibe.

Csikósoknak, gulyásoknak
Kerülsz a kezibe,
Majd úgy kerülsz a vármegye
Elibe, elibe.

Mikor kezdi Angyal Bandi
A lovát nyergelni,
Rajta ütött Gönc városa,
Mégfogni, mégfogni.

Rajta van az aranyrojtos
Gatyája, gatyája,
Tréziából van a meté-
Riája, riája.

Megkötözték Angyal Bandit
Kötéssel, kötéssel,
Úgy kísérték fel Kassára
Fegyverrel, fegyverrel.

Túl a Tiszán most faragják
Azt a fát, azt a fát,
Amelyikre Angyal Bandit
Akasszák, akasszák.

Egy icce bor egy font kenyér
Bandinak számára,
Harminchárom fontos vasat
Kezére, lábára.

A dorogi csaplárosnak
Két lánya, két lánya, —
Hívja Bandit éjszakára
Az ágyra, az ágyra . . .

72 / VIDRÓCKI

A Vidrócki híres nyája,
Csörög, morog a Mátrába,
Csörög, morog a Mátrába,
Mert Vidróckit nem találja.

Megyen az nyáj, megyen az nyáj,
Környes-körül a gaz alján,
Ugyan hol állok elejbe,
Kerek erdő közepébe?

— Hozd ki babám, szűröm, baltám,
Hadd menjek a nyájam után,
Mert levágják az kanomat,
Keselylábú ártányomat.

Esteledik már az idő,
Szállást kérnék, de nincs kitől,
Sűrű erdő a szállásom,
Csipkebokor a lakásom. —

A Vidrócki sírhalmára
Gyöngy hull a koporsójára;
— Hej, Vidrócki, most gyere ki,
Hat vármegye vár ideki!

— Mit ér nekem hat vármegye?
Tizenkettő jöjjön ide!

73 / BOGÁR IMRE

Zavaros a Tisza,
Nem akar apadni,
Az a híres Bogár Imre
Átal akar menni.

Átal akar menni,
Csikót akar lopni,
Kecskeméti nagy vásáron
Pízt akar csinálni.

— Kocsmárosné, hallja,
Száz icce bort adna,
Megkínálnám a vármegyét,
Hogy ne lennék rabja. —

Huncut a vármegye,
Nem iszik belőle,
Mert a szegény Bogár Imre
Most van a kezébe.

Nézz ki, Marcsa, nézz ki
Ablakod firhangján,

Most kísérik Bogár Imrét
Aranyszín paripán.

Arany a zablája,
Ezüst a kantárja,
Az a híres Duli Marcsa
Mán hiába várja.

Harangoznak délre,
Féltizenkettőre,
Most kísérik Bogár Imrét
A vesztőhelyére.

Harangoznak délre,
Féltizenkettőre,
Hóhér mondja: — Bogár Imre,
Álljál fel a székre. —

Kiapadt a Tisza,
Csak a sara maradt,
Meghalt szegény Bogár Imre,
Csak a híre maradt.

74 / CSÜTÖRTÖKÖN VIRRADÓRA

Csütörtökön virradóra
Ráültem egy pej csikóra,
Azon hajtottam a tinót,
Mind a három daruszőr vót.

Egyet adtam a bírónak,
Másikat a főbírónak,
Harmadikat alispánynak,
Hogy könnyebben szabaduljak.

Könnyebben is szabadultam,
Fejérvárnak elindultam,
Fejérvári fogadónál
Kilenc zsandár előmbe áll.

Azt kérdezi, mi a nevem,
Hol az utazó-levelem?
Dolmányomat kigombolom,
Leveletem megmutatom.

Éles kés a bal kezembe,
Töltött pisztoly jobb kezembe,
Hármat mindjárt fejbőlöttem:
— Itt az utazó-levelem!

Jaj, Istenem, micsinyáljak,
Szaladjak-e vagy megálljak?
Ha szaladok, fejbőlőnek,
Ha megálllok, megkötöznek!

75 / FÁBIÁN PISTA

Engöm hívnak Fábián Pistának,
A némöt szökött katonájának.
Nem viselöm szürke köpönyegit,
Nem is öszöm a némöt kinyerit.

Fekete föld termi a jó búzát,
Sűrű erdő neveli a betyárt,
Kocsmárosné, viselje hát gondját,
A jó Isten hordozza a baját.

Szöged felül fújdogál a szellő,
Gyün a zsandár, mint a záporoső,
Szögény Fábián, maga van egyedül, . . .
Ű is fordul a fegyvere felé.

— Bátor szívem, szömbeszállok vélek,
Mögfelelök magyar beszédömnek! . . .
Jaj, Istenöm, de nagyot vétöttem,
Hogy a zsandártisztet agyonlüttem!

Jaj, Istenöm, halált köll szenvednöm,
Vagy örökös rabságot viselnöm!
Szögedön túl van egy akasztófa,
Hej, csak odáig lösz sétálásom.

Eltemetnek a némöt agarak,
Mögsiratnak az erdei vadak;
Inkább löszök sasok vacsorája,
Mint én lögyek némöt katonája!

Isten hozzád Szalonta városa!
Én már többet nem löszök betyárja.
Terömhét mán zöd fövet laposa,
Nem legeli a Fábián lova!

76 / RÓZSA SÁNDOR AZ ÉN NEVEM

Rózsa Sándor az én nevem,
Az urakat nem ismerem,
Bakony-erdő a lakásom,
Ezer betyár a pajtásom.

Aki betyár akar lenni,
Nem kell annak megijedni,
Én is az akarok lenni,
Én sem szoktam megijedni.

Tizenhat esztendő voltam,
Mikor lopni megtanultam,
Loptam harminchárom lovat,
Mégsem csörgetem a vasat.

Tele a zsebem bankóval,
Az istállóm lopott lóval:
Harminc fakó, harminc deres,
Hej! Az mind szép jányra keres.

Fut a betyár a pusztába,
Sír babája ablakába.
Ne sírj babám olyan nagyon,
Nem lövik a betyárt agyon.

Csinos makra az én pipám,
Száz aranyért nem is adnám,
Csinos az én rózsám ajka,
Mikor szám csókja borítja.

Rózsa Sándor Bársony lovát nyergeli,
Harminchárom lovas zsandár keresi;
Rózsa Sándor se veszi ezt tréfára,
Felugrik a Bársony nevű lovára,

— Korcsmárosné, adjon isten jó napot!
Nem jártak itt magyar lovas zsandárok?
— Nem jártak itt magyar lovas zsandárok,
Most mentek el a szegedi betyárok.

— Korcsmárosné, töltsön bort a kupába,
Szolgálóját küldje ki istrázsára!
Szolgálója fut be egyszer nagy jedve:
— Kilenc zsandár jó fel ezen sietve! —

Rózsa Sándor se vette ezt tréfára,
Kiugrik a kamarici pusztába;
Lova lába megbotlik egy gödörbe,
Ott fogták el Rózsa Sándort fektébe.

— Azon kérem zsandár káplár uramot:
Szabadítsa bár a jobbik karomot! —
De a káplár nem hallgatott szavára,
Mind a kilenc belélőtt a karjába.

Rózsa Sándort viszik, viszik felfelé,
Kamarica gyászos kapuja felé.
Város, város, sárga város, de sárga!
Abba vagyon Rózsa Sándor bezárva.

Ezön a sütét éccakán
Csillag ragyog az ég alján;
Csillag ragyog, hajnal hasad,
Szeretnék, de nem szabad.

Csütörtökön virradóra
Tanáltam egy csőzgunyhóra,
Mellém raktam fegyverömet,
Öleltem a kedvesömet.

Még jó el se szöndörödtem,
Kilenc zsandár áll mellettem:
— Zsandár urak, mit akarnak?
Talán bizon mögvasalnak?!

— Mögvasalunk, mögkötözünk,
Kalocsára bekísérünk!
Kalocsai nagy törvénybe
Harminchat úr ül a székbe,

Kacsingatnak a szömömbbe:
— Hány csikó jut az eszömbe?
— Nem jut neköm több eszömbe:
Mint miért vagyok tömlöcbe.

Csittög-csattog a vas ajtó,
Talán gyün a tömlöctartó?
Vizitálják a rabokat:
Mivel mulatják magukat?

Mondjátok tömlöctartómnak:
Ne örüljön rabságomnak,
Mer, ha rabságomnak örül,
Nemsoká ű is bekerül.

Vigyétek ruzsámnak hírül,
Holtakkal vagyok egyszínű,
Amit öszök, nem jó ízű,
Étel-ital mind keserű.

Mondjátok édösanyámnak:
Küldjön egy párnát fiának;
Mögsegít még a jó Isten,
Nem kénlódok mindig itten.

Rózsa Sándor az én nevem,
Ösmerős is mindön helyön.
Csongrád megye a lakásom,
Hatvan betyár a pajtásom.

79 / CSEHÓ PISTA

Csehó Pista Bársony lovát nyergeli,
Komiszáros harminchárom keresi.
— Szépen kérem komiszáros urakat,
Nem én loptam el az oláh lovakat;
Szépen kérem komiszáros urakat,
Nem én loptam el az oláh lovakat. —

Halas alatt van egy kocsmakerítés,
Csehó Pista lova abba nyerítez.
— Édes lovam ne nyerítsél sokáig,
El nem hagylak koporsóm bezártáig;
Édes lovam ne nyerítsél sokáig,
El nem hagylak koporsóm bezártáig.

— Kocsmárosné, ide halat hozzon kend,
Amellé meg citromos bort adjon kend.
Szolgálóját strázsára állítsa kend,
Ha zsandár jön híradással legyen kend!
Szolgálóját strázsára állítsa kend,
Ha zsandár jön, híradással legyen kend! —

Egyszer beszalad a kislány ijedve:
— Amoda gyün kilenc zsandár sebesen, —
Csehó Pista nem vette ezt tréfára,
Felugrott a Bársony lova hátára;
Csehó Pista nem vette ezt tréfára,
Felugrott a Bársony lova hátára.

Csehó Pista csak azt hitte magába:
Néki zsandár meleg nyomát sem vágja.
Lova lába megbotlott egy gödörbe,
Kilenc zsandár ott nyomta el fektébe;
Lova lába megbotlott egy gödörbe,
Kilenc zsandár ott nyomta el fektébe.

Mikor Pistát kötözik a kocsiba,
Még akkor is Bársony lovát óhajtja.
Azt feleli néki zsandárkapitány:
— Pista fiam, nem ülsz többet paripán! —
Azt feleli néki zsandárkapitány:
— Pista fiam, nem ülsz többet paripán!

— Megüzenem az én kedves feleségemnek:
Gondját viselje a gyermekeimnek.
Sem csikósnak, sem gulyásnak ne adja,
Inkább szegény béreslegénynek adja;
Sem csikósnak, sem gulyásnak ne adja,
Inkább szegény béreslegénynek adja. —

Falu végén most csinálnak egy csárdát,
Csehó Pistának az akasztófáját.
Csehó Pistát viszik a csúf halálra,
Felesége szívbeli fájdalmára;
Csehó Pistát viszik a csúf halálra,
Felesége szívbeli fájdalmára.

80 / KISMARGITA

Nem messze van ide Kismargita,
Tisza vize környes-körül folyja,
Közepibe a Becsali csárda,
Benne iszik hat betyár magába.

Amoda jön hat zsandár magába,
Egyenesen betart Margitára,
Egyenesen betart Margitára,
Be abba a Becsali csárdába.

— Jó napot, te cifra csaplárosné,
Hát ez a hat szilaj csikó kié?
— Odabe van annak a gazdája,
Jó bort iszik, nincs egy fél órája.

— Küldje ki csak annak a gazdáját,
Vagy jöjjön ki, vagy adja meg magát.
— Ki se megyek, meg se adom magam,
Hogyha tetszik, vigye el a lovam.

Pej paripám nem nagyon sajnálom,
Csak a cifra, sallangos szerszámom,
Szügyellőbe a bugyellárisom,
Benne hever százezer forintom.

— Eridj, Pista pajtás, nyergeld meg a Pirost,
Kivel átugratom a zavaros Marost.
Zavaros Maroson magam által tettem,
Bánati gulyásnál jó vacsorát ettem.

— Egyél-igyál pajtás, hisz ez csak áldomás,
Mert ha visszafordulsz, tudom hogy hajtol mást.
Egyél-igyál pajtás, hisz ez csak áldomás,
Mert ha visszafordulsz, tudom hogy hajtol mást.

— Ha visszafordulok, hajtok egy tehenet,
Kiér a mézáros bánkót ad eleget.
Ha visszafordulok, hajtok egy tehenet,
Kiér a mézáros bánkót ad eleget.

A szegedi várban negyvennégyen ülnek,
Mind a negyvennégyen rólam törvékeznek.
Egy része azt mondja: — fel kő akasztani!
Más része azt mondja: — kár vóna bántani.

— Uraim, uraim, kárvallott uraim,
Kár vóna még nekem akasztófán függni,
Gyócs ingem, gyócs gatyám szélnek lobogtatni,
Rézsorkantyús csizmám szélnek összeverni.

Jó ló vót a Piros, jó ló is ellette,
Áldja meg az Isten, aki fölnevelte;
Jó ló vót a Piros, jó ló is ellette,
Áldja meg az Isten, aki fölnevelte.

Áldja meg az Isten, aki fölnevelte,
Mert az én életem sokszor megmentette;
Áldja meg az Isten, aki fölnevelte,
Mert az én életem sokszor megmentette.

82 / SZEGÍN BARNA PÉTER
HUN ESZIK VACSORÁT?

Szegín Barna Péter hun eszik vacsorát?
Egy kis erdőszílen süti a szalonnát.

Szegín Barna Péter, de sok lovat lopott,
Románné két jánya abból ruházkodott.

Szegín Barna Pétert két csendőr kíséri,
Románné két jánya az ablakon nizi.

Szegín Barna Pétert két csendőr vallasza,
Románné két jánya az ajtón hallgatja.

— Ó, te híres dáma! ne hallgass íngemet,
Hisz ti vígítettetek szenvedem ezeket.

A kállai urak huszonnígyen vannak,
Jaj de sokat szenved, akit ott befognak.

Huszonnígyen vannak, mindnyájan vallasznak,
Jaj de sokat szenved, akit ott befognak.

Az egyik azt mondja — fel kék akasztani,
A másik azt mondja — nem kéne bántani.

A huszonnegyedik, ki nevemet írja,
Mellette egy dáma, ki nevem diktálja.

— Ó, te híres dáma, ne diktáld nevemet,
Hiszen teíretted szenvedek eleget.

Vasba vagyok, vasba,
 Könyökig a vérbe.
 Könyökig a vérbe,
 Két szemem beesve,
 A nagy sötétségbe.

Látom az urakat,
 Tizennégyen vannak,
 Tizennégyen vannak,
 Mind a tizennégyen
 Rólam törvényt szabnak.

Te tizennegyedik,
 Jól diktáld nevemet,
 Jól diktáld nevemet,
 Meg ne hosszabbíjják
 Rabi életemet! —

Megverték a dobót
 A hegyek tetején,
 A hegyek tetején,
 Rám verték a vasat
 A börtön fenekén.

Ki fogok még menni,
 Nem fogok rab lenni,
 Nem fogok rab lenni, . . .
 A jószágotokat
 Meg fogom szolgálni.

Ti, kedves pajtásim,
 De hűtlenek vagytok,
 De hűtlenek vagytok,
 A sötét zárkába
 Meg se látogattok.

84 / JÁGER JÓSKA

Jáger Jóska nagy huncut vót,
 Míg ezen a világon vót,
 Felöltözött jány ruhába,
 Pipi-piros rokolyába.

Végigsétált a piacon,
 A piacon mint kisasszony,
 Bémegeyen a szilsó bótba,
 Válogat a viganókba.

— Válogasson a kisasszony,
 Ne siessen olyan nagyon!
 — Sietek én, görög uram,
 Sokfelé van az én útam. —

A szegedi akasztófa,
 Márványkőből van kirakva,
 Míg a töve ki se száradt,
 Jáger Jóska rajtaszáradt.

Addig gyűj el én Mártonom,
Míg a szöszöm le nem fonom.
Ha el nem gyűsz akkorára,
Mást kötök föl a rokkára.

Már harmadik orsóm járja,
Szívem a szívedet várja,
Gyere, Marci, bebucsájtak,
Jaj, de tiszta szívből várlak.

Zárott ajtóm nyitva tartom,
Szép galambom bebucsájtom,
Teszek széket, leültetek,
Vetek ágyat, lefektetek.

Igyunk, együnk, ha jóllakunk,
Még reggelig jót alhatunk.

Burónyi látom az eget,
Egy terhes felhő fenyeget,
Fúj a szellő Fegyvernektül,
Reszketek a mennykövektül.

Kértem Marcit az egekre,
Hogy ne menjen Fegyvernekre,
De nem hajlott kérésemre,
Bánatot hozott szívemre.

Megengedjél, szép angyalom,
Nem hibából cselekedtem,
Megtámadt egy ellenségem,
Elvesztette, remínsyígem.

Mikor a vígbúcsút vette,
Száját az én számhoz tette,
Úgy csókolt meg utoljára,
Úgy ült fel a lovára.

Háromszor tért lova vissza,
Hogy hordozta ide s tova,
Tán érzette szerelmünköt,
Szerencsétlen esetünköt.

Ha Zöd Marcim veszni talál,
Ragadj el engem is, halál; . . .
Mert nála nélkül az ílet
Már énnekem csak ítillet.

— Hej, haj! kis menyecske!
Kivel háltál a múlt este?
— Hej, haj! Nyirfaival,
Az én kedves galambommal.

— Hej, haj! Sobri pajtás!
Hogyan tetszik a mulatás?
— Hej, haj, nem jól tetszik,
Mert Nyirfai halva fekszik.

— Hej, haj! Sobri pajtás!
Micsoda az a sárga ház?
— Hej, haj! Sümeg város,
Ott lakik a komiszáros.

— Hej, haj! Sobri pajtás!
Elvitték a pej paripát.
— Hej, haj, csak hadd vigyék,
Van még a ménesen elég.

— Hej, haj! Sobri pajtás!
Elvitték az irhás subát.
— Hej, haj, csak hadd vigyék,
Van még a szücsöknél elég.

— Hej, haj! Sobri pajtás!
Elvitték a selyemruhát.
— Hej, haj, csak hadd vigyék,
Van még a boltokban elég.

— Hej, haj! Sobri pajtás!
Elvitték a nyalka csizmát.

— Hej, haj, csak hadd vigyék,
Van még a vargáknál elég.

— Hej, haj! Sobri pajtás!
Elvitték az inget, gatyát.
— Hej, haj, csak hadd vigyék,
Van még a tótoknál elég.

— Hej, haj! Sobri pajtás!
Hozzák már az akasztófát!
— Hej, haj, csak hadd hozzák,
Sobrit arra nem akasztják!

87 / A FŐCINKOS

Amott kerekődik
Egy fekete fölő,
Abba tolláskodik
Sárga lábú holló.

— Szállj le, holló, szállj le
Tömlőc ablakára,
Onnat is szállj holló,
Tömlőc ajtajára.

Hagy üzenők tüled
Apámnak, anyámnak,
Apámnak, anyámnak,
Jegybéli mátkámnak!

Szállj le holló, szállj le
Az idegön földre,
Hagy írom levelem
A száraz mejjedre!

Vidd el az anyámnak,
Jegybéli mátkámnak,
Ha kérdi, hogy vagyok?
Mondjad, hogy rab vagyok.

Rab vagyok, rab vagyok,
Szabadulást várok,
Szögedi fogházba
Térgyig vasba vagyok.

Térgyig vasba vagyok,
Könyéig bilincsbe,
Kiapadt a szömöm
A nagy sütétségbe.

Az én fejem alja
Egy téglaküvecské,
Takaródzó dunnám
A tömlőc teteje.

Az én derekaljom
A tömlőc feneké,
Az én égő gyertyám
Kégyók, békák szöme.

A szögedi fogház
Kübül van kirakva,
Az én édesanyám
Sírva jár alatta.

Ne sírj édösanyám,
Így köll ennek lönni,
A sok rosszságér
Így köll mögszenvedni.

Édösapám, anyám
Sokat kért a jóra,
De én mind rossz gyerök,
Nem hajlottam szóra;

Ráhajlanék, de mán
Késő, hull az könnyem, . . .
Tizönkét rablónak
Főcinkusa löttem.

Tizönkét rablónak
Főcinkusa löttem,
Szögedi fogházba
Köll érte szenvedni.

Szögedi törvénybe
Huszonnégyen vannak,
Mind a huszonnégyen
Rúlam tanácskoznak;

A huszonötödik
Levelemet írja,
Az a hírös dáma
A nevem diktálja.

No, te hírös dáma
Ne diktáld a nevem,
Az Istenre kérlek,
Hadd mög az életöm!

Adta vóna Isten:
Ne láttalak vóna,
Hírödet, nevedet,
Ne hallottam vóna:

Hírödet, nevedet
Ne hallottam vóna;
Talán egypár évvel
Tovább éltem vóna!

Leterítik néköm
A fekete könyvet,
Abbul olvassák ki
Az én sentenciám.

Egyik azt kiáltja:
— Föl kő akasztani!
Másik azt kiáltja:
— Fejit el kő vönni!

— Uraim, uraim,
Gyöngyös jó uraim!
Kár vóna még néköm
Akasztófán csüngni;

A göndör hajamat
Varnyúknak kiszönni,
Fekete szömömet
Hollóknak kiszönni;

Szép piros orcámat
Napnak hervasztani,
Szép pamuk gatyámat
Szélnek lobogtatni;

Szép pötyke csizmámat
Szélnek összeverni,
Sárga sarkantyúmat
Szélnek mögpöngetni!

Uraim, uraim,
Gyöngyös jó uraim,
Segítsetök rajtam,
Ha Istent üsmértök.

BALLADÁK GYILKOSSÁGOKRÓL, SZERENCSÉTLENSÉGEKRŐL

88 / SZEDRI BÁRÓ MARISKA

Oda alá a szedrényi határba,
Kivirágzott egy nagy hársfa magába,
Kivirágzott egy nagy hársfa magába,
Juhászlegény furulyáztat magába.

Éjfél után hármát ütött az óra,
Még akkor is szépen szól a furulya,
Furulyaszó fölhallik a kastélyba,
— Ébren vagy-e Szedri báró Mariska?

Kinyílik a hálószoba ablaka,
Kis Mariska búsan tekint ki rajta,
Kis Mariska föl-fölsóhajt magába:
— Mért is lettem Szedri báró leánya! —

Kis Mariska juhásznének nem való,
Gyenge lábát fölböködi a tarló...

Szedri báró fölnyergeli a lovát,
Körüljárja a szedrényi határát.
Meggérdezi legöregebb juhászát:
— Nem látta-e Szedri báró leányát?

— Nem láttam én, tekintetes uram, ha mondom.
A juhászom három napja nem látom,
Azzal ment el a nagyságos kisasszony;
Elbúcsúzott ettől a nagy világtól. —

Szedri báró kiválasztja azt a fát,
Amelyikre juhászlegényt akasztják,
Fújja a szél fekete göndör haját,
Más öleli Szedri báró Mariskát...

Este van, este van
Hétre jár az óra,
Minden eladó lány
Készül a fonóba.

Szegény Szűcs Marcsa is
Oda készült volna,
Ha az ég fölötte
Be nem borult volna.

Beborult már az ég.
Be is estvéledett,
Szegény Szűcs Marcsa is
El is keseredett.

Elment a fonóba,
Leült a lócára,
Kihívta egy legény
Csak egy minutára.

— Jertek lányok, jertek,
Rajtam segítsetek!
Jaj, soha fonóba
Nem jövök veletek. —

Elmentek, fölfogták.
Letették a földre,
Pirosra füstötte
Földet is a vére,

— Lányok, lányok, lányok,
Rólam tanuljatok,
Hogy a legényeknek
Csókot ne adjatok.

Mer az az édes csók
Nem esik hiába,
Hull a könnyeitek
A bölcső gombjára,

— Lányom, édes lányom,
Mi bajod van neked?
Talán a vacsora
Nemigen jólesett?

Lányom, édes lányom,
Itt van egy üveg bor,
Igyál csak belüle,
Maj meggyógyulsz tüle. —

Ivott is belüle,
De rosszul lett tüle.
Meg volt mételyezve
Szűz leány szépsége.

— Lányom, édes lányom,
Mi bajod van neked?
Szoknyád és kötényed
Elöl oly rövid lett.

— Anyám, édesanyám,
Szabó nem jól varrta,
Kötényem szabása
Tüzérek dolga volt.

— Tüzérek, tüzérek,
Lányomat vigyétek!
Vigyétek börtönbe.
A legsötétebbre!

— Anyám, édesanyám,
Csak azt engedje meg,
Utolsó napomon
Virágim nézzem meg.

Virágim, virágim,
Ha engem elvisznek,
Ha engem elvisznek,
Mind elhervadjatok.

90 / SZABÚ VILMA

Arra alá dörög az ég alja,
Szabú Vilma paradicsomalma;
Nem jó íze van annak az almának,
Kit a Vilma választott magának.

Szabú Vilma kiment az erdőre,
Lefeküdt a tőfa levelire.
Ötöt-hatot kiáltottak neki,
- Kelj föl Vilma, mert meglát valaki! —

Szabú Vilma nem vette tréfára,
Beszáladt a közeli csárdába;
Csak ippeg hogy ajtaját becsukta,
Kilenc zsandár zörgetett hozzája.

— Szabú Vilma, nyisd ki az ajtúdat,
Hová tetted három magzatodat?
— Kettőt dobtam Tisza fenekire,
Egyet ástam cédrusfa tüjibe.

— Vilma, Vilma, nem fáj a te szüved,
Hogy megölted három gyermekedet?
— Dehogynem fáj, talán meg is hasad!
Halálomig zörgetem a vasat.

91 / SÁRA ASSZONY

— Mit mosogat Sára néném a kúton?
— Az uram ágylepedőjít, azt mosom;
Beleejtettem a ruca vízibe,
Ki kell mosni a hónapi ünnepre.

— De sok víre vót annak a rucának,
Talán még több, amennyi az urának!
— Pedig én csak rucavírbe ejtettem,
A hónapi ünnepre dörzsölgetem.

— Sára néni, hát az ura merre van,
Tán a rucát koppasztja a konyhában?
— Favágni ment öccsivel az erdőbe,
Én meg jöttem tisztálni az ünnepre. —

Sára asszony tömlöcbe is azt hajtja:
Adják oda lepedőjit, hagy mossa,
Beleejtette a ruca vízibe,
Ki kell mosni a hónapi ünnepre.

92 / BARNA JANCSI

Jaj, be széles, jaj be hosszú ez az út,
S amelyiken Barna Jancsi elindult.
Jaj, be széles, jaj be hosszú ez az út,
S amelyiken Barna Jancsi elindult.

Barna Jancsi azt mondja barátjának,
Ne ölelje az ő kedves babáját.
Barna Jancsi azt mondja barátjának,
Ne ölelje az ő kedves babáját.

Barna Jancsi lefeküdt a ződ fűre,
Barátjának kést ütött a szívébe.
Barna Jancsi lefeküdt a ződ fűre,
Barátjának kést ütött a szívébe.

Bevérezve fehér inge, ruhája,
Majd kimossa az ő kedves babája.
Bevérezve fehér inge, ruhája,
Majd kimossa az ő kedves babája.

Mosd ki, babám, a ruhámat fejérre,
Holnap megyek csendbiztos úr elibe.
Mosd ki babám a ruhámat fejérre,
Holnap megyek csendbiztos úr elibe. . .

Csendbiztos úr, adjon isten jó napot.
— Barna Jancsi, adjon isten, mi bajod?
Csendbiztos úr, adjon isten jó napot.
— Barna Jancsi, adjon isten, mi bajod?

Csendbiztos úr, nagyon nagy a bánatom,
Egy kislányért megöltem a barátom.
Csendbiztos úr, nagyon nagy a bánatom.
Egy kislányért megöltem a barátom.

— Barna Jancsi, kár volt néked azt tenni,
Egy kislányért barátodat megölni.
Barna Jancsi, kár volt néked azt tenni,
Egy kislányért barátodat megölni.

*

Házunk előtt folyik el a halastó,
Abba úszik egy fekete koporsó.
Házunk előtt folyik el a halastó.
Abba úszik egy fekete koporsó.

Koporsóból kilátszik a szemfedél,
Ugye babám, de hijába szerettél.
Koporsóból kilátszik a szemfedél,
Ugye babám, de hijába szerettél.

93 / FÖLSZÁLLOTT A PÁVA

Fölszállott a páva
Vármegeye házára,
Látod, Bagi András
Most esett rabságba:

Se nem a gulyáér,
Se nem az ökörér,
Hanem Sinka Pista
Fejbeccsapásáér.

Már Bagi Andrásnak
Minek a bokréta?
Mikor mán ő is csak egy szál,
Egy szál levendula.

Egy szál levendula,
Két szál tubarúzsa;

Mer Sinka Pistának
Ő vót a gyilkosa.

Egyszer ütött oda,
Véres lett fokossa;
Másszor ütött oda,
Elállott a szava.

Pátfalvi temető
Balra van bevetve,
Szegény Sinka Pista
Oda van temetve.

Már Sinka Pistának
Húzzák a harangot,
De Bagi Andrásnak
Csörgetik a láncot.

94 / NYŐRINC FERENC SIRATÓJA

— Nyőrinc Ferenc, mit gondoltál,
Mikor borvizért indultál?
— Én egyebet nem gondolék,
Az Olton általindulék.

Nagyobb volt az Olt mélysége,
Mint két karomnak ereje.
Úgy elvesztem a nagy vízben,
Mint kicsi hal a tengerben.

Jó pajtásim, kik valátok,
Kik a víz martján állátok,

Hogy énrajtam nem kapátok,
S életem végét várátok?

Szentkirályi torony alatt
Jaj, de szépen szól a harang,
Azért szól az olyan szépen,
Sírjon a nép keservesen.

Engem anyám, ne sirasson,
Értem könnyet ne hullasson,
Sírasson meg az a madár,
Mely az égen le s fel sétál.

Gyöne Józsi négy szép ökrét
 Béfogá ő a járomba
 S a nagy utcán leindítá.
 Hát Szöcs Máris a kapuba
 Azt kiáltja teli szájjal:
 — Józsi, Józsi, Gyöne Józsi,
 Ne menj a rétre takarni;
 Ha a rétre mész takarni,
 Ne menj a vízre feredni! —

Kilenc rendet feltakara,
 Tizedikhez hozzáfoga.
 — Lovász Józsi, jó barátom,
 Feredjünk meg, azt kívánom!
 — Én nem bánom jó barátom,
 Nagy kedved van reá, látom. —

Leüle a víz martjára,
 Lehúzá fényes csizmáját,
 Aba-posztó harisnyáját,
 Leveté selymes bundáját,
 Leoldá selyem ruháját,
 A derekán általköté.

A nagy vízbe beléugrik.
 Nincs a víznek rokincája,*
 Nagyobb a víznek mélysége,
 Mint két karó nehézsége.
 Ott esett az ő halála.

Aj be szépen harangoznak,
 A harangot verik félre,
 Rév-Komolló gyül seregbe.
 Osztán kifogták.

Gyöne Józsi négy szép ökre,
 Vízbe, habba keveredve;
 Gyöne Józsi piros vére
 A nagy utcát megfestette.
 — Nyisd ki anyám a kapudat,
 Halva hozzák szép fiadat.
 Nem zörgeti meg ajtódát,
 Nem tapodja udvarodat.
 Engem anyám ne sirasson,
 Értem könnyet ne hullasson.
 Sirasson meg az én mátkám,
 Az én Pünkösdi Márikám. —

Zúg az erdő, zúg a mező,
 Gyászba borult az esztendő.
 — Édes Pünkösdi Márikám,
 Vig szívedet gyászba hagyám;
 Gyere rózsám, állj mellettem,
 He nem beszélhetnél velem!
 — Akkor beszélhettem veled,
 Amikor a bokrétát köttem.
 Köttem negyvennyolc bokrétát,
 Koporsódat őrizgetem,
 Könnyeimmal öntözgetem.

*szekér oldalát tartó rúd

Dávid felesége betegségbe esett,
Dávid mégsem hitt neki.
— Kelj fel, Helénám, kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem! —

Dávid feleségét az orvoshoz vitték,
Dávid mégsem hitt neki.
— Kelj fel, Helénám, kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem! —

Dávid feleségét az ágyba fektették,
Dávid mégsem hitt neki.
— Kelj fel, Helénám, kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem!

Dávid feleségét ki is terítették,
Dávid mégsem hitt neki.
— Kelj fel, Helénám, kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem! —

Dávid feleségét temetőbe vitték,
Dávid mégsem hitt neki.
— Kelj fel, Helénám, kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem! -

Dávid feleségét a sírba letették.
Dávid mégsem hitt neki.
— Kelj fel, Helénám, kedves feleségem,
Nem fáj neked semmi sem! —

Dávid feleségét mikor be is fedték,
Dávid akkor hitt neki.
— Nyugodj, Helénám, kedves feleségem!
Nyugtasson meg az Isten.

Jaj, de sáros, jaj de hosszú ez az út,
Amelyiken kilenc betyár elindult,
Kilenc betyár, kilenc kés a kezébe,
Így mentek a Pápainé elébe.

— Pápainé, adjon isten jó estét!
— Adjon isten az uraknak szerencsét!
— Pápainé ne kívánjon szerencsét,
Még az éjjel kés járja fel a szívet.

— Eredj lányom, eredj le a pincébe,
Hozzál bort az ici-pici bögrébe.
— Pápainé, nem kell nékem a bora,
Az élete és az összes vagyona! —

Pápainé kiszaladt a kis kertbe,
Feltekintett a csillagos kék égre,
— Jaj, Istenem, hogy kell nékem meghalni,
Hat hónapos kis árvámat itthagyni!

98 / VASKÓ MIHÁLY

Vaskó Mihály kiment a gőzekéhez,
Le is feküdt a nagykerék elébe.
Gépész uram, füttyölni kellett volna,
Vaskó Mihály életben maradt volna.

Kozák Julis átkozta a gőzekét,
Mert elvágta a kedves szeretőjét,
Nem adhat már több kendőt a kezébe,
Hármat adott, beelégedett véle.

Vaskó Mihályt feltették a szekérre,
Elvitték a buji orvos elébe,
Buji orvos félrefordul, azt mondja,
Ennek csak a jó Isten az orvosa.

9 / JAJ, DE MAGOS A KENDERGYÁR TETEJE

Jaj, de magos a kendergyár teteje,
Ráhajlott a mandulafa levele,
Mandulafa levelestül, sej, de ágastúl, —
Elválásom tegnap volt a babámtúl.

Hat órakor megyünk a kendergyárba,
Édesanyám sírva tekint utánam,
Sírhatz anyám, sírba tesz a magas kendergyár,
Elhervaszt egy kökényszemű barna lányt.

Tegnapelőtt kigyulladt a kendergyár.
Abba égett tizenhárom barna lány,
Verd meg Isten, verd meg azt a jó édesanyát,
Ki a kendergyárba adja a lányát.

Tegnapelőtt leégett a kendergyár,
De sok anya hazavárja a lányát.
Engemet már nem vár haza az édesanyám,
Mer tudja, hogy temető lett a hazám.

100 / FARKAS JULCSA

Telepesen megindult a masina,
Farkas Julcsát felküldték az asztalra,
Farkas Julcsa fel is ment az asztalra,
Véletlenül beleesett a dobba.

Az etető lekiált a gépésznek,
— Gépész uram, álljon meg a masina,
Gépész uram, álljon meg a masina,
Mert a húgom beleesett a dobba! —

Feltették a Farkas Julcsát szekérre,
Elvitték a király orvos elébe.
Király orvos megvizsgálta, azt mondta:
— Ennek csak a jó Isten az orvosa. —

Farkaséknál meggyulladt a mécsvilág,
Ugyis talán Farkas Julcsát virrasztják.
Farkas Julcsa körül virágkoszorú,
Mellette van édesanyja, szomorú.

Farkas bácsi ha bemegy a szobába,
Ráborul a diófa asztalára,
— Én Istenem, de megvertél engemet,
Hogy elvetted egyetlen gyermekemet! —

A gépész is kimegy a temetőbe,
Leborul a nagy keresztfa elébe,
— Én Istenem, vedd hozzád a lelkeket,
Ha elvetted a kedves szeretőmet!

MESEKÖLTÉSZETÜNK

1782 januárjában a pozsonyi Magyar Hírmondó arra szólítja fel olvasóit, hogy az angol, német, francia példákön okulva, kezdjünk hozzá mi is a hazai népköltészet összegyűjtéséhez. Ezt a buzdító felhívást több is követi még, s lassan hazánkban is megindul a népköltészet gyűjtésének mozgalma, s összekapcsolódik a nemzeti nyelv elismertetéséért, a magyar irodalmi nyelvért való harccal. Így részese a népköltészeti gyűjtés s a népköltészet irodalmi elismerése a nemzeti önállóságért folytatott harcunk: a 48-as szabadságharc szellemi előkészítésének, valamint Petőfi és Arany nemzeti-népi költészetének. Az első, sokáig kéziratban maradt népmegyűjteményt egy Szabolcs megyei földbirtokos, Szilcz István állította össze 1789-ben. Kézirati füzetében nemcsak a nyolc, számunkra fontos népmese található; lefordított néhány Veit Weber-regét, sőt német nyelvű érzelmes elbeszélések másolatát is megtaláljuk itt. Ezért aztán volt kutatónk, aki azt állította, hogy a mesék sem egyebek, mint pusztán németből való fordítások. Ez a feltevés azonban nem igazolható. Elsősorban cáfolja ezt az a tény, hogy az e korban ismert német gyűjtemények (pl. a Musäusé) és a miénk közt semmi kapcsolat ki nem mutatható. Aztán minden mese végére odajegyezte a szerző a sign. (signavit) rövidítést, s néhány esetben egy-egy név mellé, a mese elmondójának neve mellé a narr. (narravit) rövidítést. Ez arra vall, hogy néhány meséjét nem emlékezetből, hanem elmondás után jegyezte volna le! A nyolc lejegyzett mese közül kettő töredék. A mesék elmondása — bizonyos irodalmias csiszolást ezek a szövegek is mutatnak — arra vall, hogy beleillenek a magyar mesék közé, sőt e mesék egyike (a „hálás halott” típusú) néhány év múlva már színdarabban kap jeles szerepet. Találunk e gyűjteményben még az „Amor és Psyché”, a „hálás állatok”, a „bűvös segítőeszközök”, a „Turandot”-mese típusába illő mesét, megvan az AaTh 300, a sárkánypárbaj a nyelvkivágással, a hazug mesék egyik típusát is megtalálhatjuk, s a gyűjtemény nem egy ízben szépen adja vissza a népmesék hármasság ismétlődő szerkezetét. Formulái közt a népmese állandó formulás elemei is előtűnnek.

Néhány évre rá, 1793-ban, e korbéli legnagyobb írónknak, a szintén tisztántúli Csokonai Vitéz Mihálynak *Tempetői* című vígjátékában szerepel betétként a „hálás halott” mesetípus egyik változata — megdöbbentően hű költői utánzásával az élőszónak. Az öreg Szuszmir cigány úgy mondja a mesét meg-megakadva, kitérésekkel, díszítgetésekkel, hogy ma is hitelesnek érezzük előadását. Csokonai, akinek népdalgyűjteményéről is tudunk, akit az olasz és a bécsi tündéres játék műfaja is érdekelt, több helyen szeretettel szól a meséről, ugyanakkor, amikor

lenézően emlegeti a paraszti vásárokon árult tündéries ponyvákat. Csokonai városából, Debrecenből ezekben az években, 1797-ből ismerünk egy kéziratos naplót, amelyben tizenhárom népmesecímet jegyzett fel egy kollégiumi diák. A címekből következtethetünk a mesékre (csak néhány típust ezek közül: AaTh 301, 510, 875, 706 stb.), s jellemzőnek tartjuk, hogy ez a címjegyzék az előzőekkel egy etnikai, földrajzi tájról került elő.

A kor népköltészeti gyűjtői közül említést érdemel a népmese kapcsán Dugonics András piarista atya is, aki népszerű regényeiben többször is megemlékezik a mesemondás szokásáról, mesei típusokról, s egyik nevezetes művében: a *Magyar példabeszédek és jeles mondások* I—II. (1820) című gyűjteményében a közmondások magyarázatása közben helyi történetekre, Mátyás-mesékre, -mondákra, trufákra is utal. (Éppen csak érintjük, hogy a 16. század óta szólásgyűjteményeink szintén a népmesékre, helyi történetekre, anekdotákra való utalásaikkal becses források.)

Az első népmese-gyűjteményünk kéziratban maradt, az első nyomtatott gyűjteményünk nem magyarul, hanem németül jelent meg 1822-ben, Gaal György készítette, aki az egyik legnevesebb Eszterházy herceg bécsi könyvtárosa volt, s több más munkája mellett egy összehasonlító közmondás-gyűjteményt is kiadott 1830-ban. Bécsi könyvtárosnak nehéz magyar meséket gyűjtenie, de nem lehetetlen: a Bécsben állomásozó nagykun huszárezred katonái között gyűjtött. A Magyar Tudományos Akadémia kéziratárában ott van a Máriaissy-huszárezred katonáinak lejegyzése, akik óbesterük parancsára nehézkes vonásokkal leírták emlékezetből meséiket. Némelyik mese aztán így kezdődik: „Vitéz Obester úrnak, Kovács János közhuszár alássan jelenti, hogy . . . Hol volt, hol nem volt . . .” Könyvének előszavában maga is megírja, hogy tíz év nehéz munkájába telt, amíg gyűjteményét összeállíthatta.¹ Megemlíti, hogy a Grimm testvérek hírneves mesemondó asszonyához, Frau Viehmannhoz hasonló mesemondóra jó ideig nem talált, csak sokára egy öreg közvitézre, aki csak magyarul tudott, s egy sor mesét mondott el neki. A mesemondó fontossága tehát már az első nyomtatott magyar gyűjteményben is előkerül. Gaal maga is bevallja, hogy a mesegyűjtés iránti érdeklődését a Musäus- és főként a Grimm-gyűjtemény kelti fel. Gyűjteménye fő hibáját már W. Grimm is kifejtette, amikor bírálatában rámutatott arra, hogy Gaal erős kézzel alakította mesemondóinak anyagát. Ez föltétlenül igaz, s Gaalt az sem menti, hogy a Grimm-mesék átírásainak történetét is elég részletesen ismerjük már. Jelentősége mégis nagy a mi számunkra: az első, prózai epikánk szinte minden műfaját megszólaltató gyűjtemény az övé, igaz, a nem népi hangvételő, érzelmes ponyva történetei közül több is helyet kap kötetében. S ha megjelenése után csak egy rövid ismertetés szól róla magyarul, a későbbi német, majd a magyar kiadás igazolta népszerűségét, korabeli jelentőségét. Erdélyi János 1855-ben kiadott *Magyar népmesék* című gyűjteményében az anyagot elsősorban Gaal gyűjteményéből válogatja. S ha az írói átírás sokat rontott is Gaal szövegeinek használhatóságán, mégis gyűjtésének nem is egy részletére illik az, amit Toldy Ferenc, a kor

legnevezetesebb irodalomtörténész mondott róla: „Vér ez a mi vérünkből.” Nyolcvan mesét tartalmazó kéziratos gyűjtésének kisebb része jelent meg. Mesék közt varázsmeséket, tréfás történeteket, obsitos katonák történeteit, ponyvátörténeteket, tréfákat, vallásos anekdotákat, a Ponciánus- és Apollonius-népkönyvek anyagát mind megtalálhatjuk.

Gaal gyűjteménye után alig három évre, ismét németül, megjelenik Majláth János gyűjteménye: *Magyarische Sagen und Märchen* (1825), s 1837-ben a híres Cotta-cég kiadásában megjelenik kétkötetesre bővített második kiadása is. Nos, ennek a műnek sokkal kevesebb köze van a magyar népmeséhez, mint a kor német novelláihoz, Tieck, Pfeffel s mások írásaihoz. Csak néhol csillan át a népmese hangja, a mese szövése csak néhol emlékeztet a népi szerkesztésre. Pedig Majláthnak vannak érdekes megfigyelései a paraszti mesemondók éjszakákon át tartó mesemondásáról, az ehhez kapcsolódó szokásokról. S hogy ebben a korban már a magyar mesemondásnak bizonyos hírneve volt, arról érdekesen tanúskodik egy osztrák utikalauz: „Von Volkspoesie hat aus den alten unruhigen Zeiten wenig sich erhalten. Reichtum an Bildern, orientalisch-phantastische Märchen, lyrische Sprünge charakterisieren diese Dichtungen, die haupt-sächlich, wie bereits erwähnt in Märchen und Sagen, dann in Liedern bestehen. Es gibt in Ungarn wie im Oriente eigene Märchenerzählerinnen, deren manche im ganzen Lande berühmt sind” — írja A. Schmidl.² Ez az említés — számunkra — már csak azért is fontos, mert a mese mellett nyomban ismert mesélőkre is utal.

Nem érdemes emitenünk az olyan gyűjteményeket (Pulszky, Mednyánszky), amelyek magyarul is, németül is megjelentek, de bennük a népmesei hangot szinte teljesen elnyomja az irodalmi, felcicomázott romantikus, biedermeier elbeszélés. Csupán a korra jellemző, hogy az első, hiteles gyűjtésre buzdító felszólítások nyomán először az efféle kötetek jelennek meg.

E kor legjelentősebb gyűjteménye az Erdélyi János által közrebocsátott *Népdalok és mondák* című munka (1846—48), melyet a szerkesztő a Tudományos Akadémia és a Kisfaludy Társaság felhívásai nyomán egybegyűlt népdal-, népballada- és népmeseanyagból állított össze. A háromkötetes gyűjtemény tükrözi a kor felfogását: bár a törekvése már a „parasztlegényektől való” dalok kiadása volt, mégis nem egy műköltői alkotást közöl, s mesepublikációin is érezni a szerkesztő simító kezét.

A magyar népmese gyűjtésének ez az első korszaka a 19. század második harmadában már jelentős eredményeket ér el. S éppen ezekben az években szépirodalmunk legjelentősebb alkotásaiban kiemelkedő szerepet kap a népmese. Vörösmarty Mihály legjelentősebb színjátékában, a *Csongor és Tündében* varázslatosan egyesíti a tündérmesék egy sor motívumát, s a mesei kalandok hősei, a tündérr királyleány, a királyfi mellett a trufák két bohókás paraszti szereplője s a bűvös varázsszükszökökért verekedő, ostoba ördögfiókák is ott vannak a színpadon. Petőfi Sándor pedig, politikailag is nagyhatású epikus művében, a *János vitéz*ben, szintén a tündérmesék és a népi trufák anyagából merít, s verses előadása is

kitűnően érzékelteti a népmese valódi hangját. Arany János *Toldija* szintén elevenen élt parasztságunk szó hagyományában. De az irodalmi feldolgozások mellett mind nagyobb erővel kér helyet magának a nép száján élő mesészó is. Egyre több olyan népköltészeti szöveg jelenik meg, amelyen az írói alakítgatás ellenére is átüt a hiteles népi előadás. 1842-ben már gyűjt és gyűjtőtársait irányítja az erdélyi Kriza János, aki Berlinben, fiatal unitárius teológus korában ismerkedik meg Herder eszméivel. Hazatérve nemcsak a népköltészeti gyűjtést tartja feladatának: saját költeményeiben a jobbágyság felszabadításáért küzd, majd a nemzeti önnállóságért. 1863-ban megjelent gyűjteménye, a *Vadrózsák* már olyan népmeséket tartalmaz, amelyeket hiteles előadású népmeséknek tekinthetünk. Természetesen (levelezéséből kiderül) bizonyos írói simítások az ő szövegközlésein is fellelhetők, mégis az tartjuk, hogy ez az első gyűjtemény, amelyben a paraszti mesemondó hangja szólal meg. Több értékes meséjét közöljük is. A múlt század hatvanas éveiben több kötetnyi népmesét ad közre Merényi László. Arany János igen élesen elítélte a cicomázó átírásnak azt a módszerét, melyet Merényi követett. Gyűjteményeit ma már csak mint mesetípusok, meseszerkezetek meglétét bizonyító adattárat használhatjuk — egyébként alig. Már sokkal inkább megközelíti a népmese valódi hangját, ha az átírást kényszerűen alkalmazza is, Arany László. *Eredeti népmesék* című gyűjteménye 1862-ben jelent meg. Arany László előadása közel áll a népi előadásmódhoz, aminek az is próbája, hogy egynéhány formulás láncmeséjének ismerjük régibb és újabb feljegyzését, s azok hitelesítik az Arany-féle szövegeket.

Krizával egy időben kezd a mesegyűjtéshez, közel hetven gyűjtőtársával együtt, Ipolyi Arnold is, aki *Magyar mytológiája* (megjelent 1854-ben) számára gyűjti a meséket. Közel ezer meséje közül jóval később, 1913-ban Kálmány Lajos ad közre egy kisebb gyűjteményt. Ezekben az évtizedekben indul meg a magyar népköltészet anyagának szervezett publikálása: a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* (első kötete 1872-ben jelent meg), s kötetekben egyre hitelesebb hanggal, a gyűjtés egyre megnyugtatóbb pontosságával találkozhatunk. Ez a hitelesség a mai követelményekhez képest erősen viszonylagos, de már ennek az első korszaknak a végén egyre inkább kialakul az a követelmény, hogy a gyűjtőnek nincs joga átírni, kiigazítani a meséket.

Ebben a korban jelennek meg az első elméleti írások a népmeséről. Sajnálatos, hogy Kriza, a hegelianus műveltségű Erdélyi János éppen a népmeséről nem ír semmi lényegeset. Az első, elvi természetű tanulmányt a népmeséről 1847-ben Henszlmann Imre írta, aki teljesen a szoláris mitológiai felfogás és részben még a Grimm testvérek mesefelfogásának alapján áll. Tanulmányában a magyar, a szláv, a román és néhány nyugati mesekiadvány alapján a nyugat-európai meséket is igyekszik összehasonlítani, s azt akarja bizonyítani, hogy minden mesének egyetlen központi témája van, a természet küzdelmeinek s mindenekelőtt a tél megtöréséért vívott küzdelemnek az ábrázolása. Minden mese ennek a küzdelemnek a jelképes kifejezése, ez a mesék mögött rejlő ősi tartalom. Magyarázatai éppoly nyakateker-

ten naivak, mint a szoláris mitológiai iskola más dolgozatai. Igyekszik osztályozni a meséket, de erre ez a hármás osztályozási elv (jelképes, jellemző mesék, trufák) teljesen alkalmatlan. Ipolyi a Grimm: *Deutsche Mythologie* szerkezetét követve akarta a maga *Magyar mythológiájá*t felépíteni, s munkája, teologikus-monoteisztikus fejlődéselképzelése miatt éles bírálatban részesült. Mégis, nagy érdeme éppen az eleven folklór anyagának, s mindenekelőtt a népmeséknek értelmező felhasználása. Hazánkban ő az első, aki igen nagy kiterjedésű anyag alapján az egész európai mesekincs összehasonlítására törekszik. Arra is felfigyel, hogy a közmondások, szólások mögött sok esetben elhomályosult helyi történet, anekdota, kis helyi monda rejtezik, s rámutat arra, hogy a Salamon és Markalf-népkönyv népszerűségét az is bizonyítja, hogy történeteiből, szólásaiból népünk több szólást, közmondást alkotott. Egyike volt azoknak, akik a hazai népmese gyűjtés megszervezését követelték.

E korszak legjelentősebb meseelméleti tanulmányát Arany László írta, 1867-ben tartott székfoglaló előadásként (*Magyar népmeséinkről*). Áttekinti a magyar gyűjtés és kutatás addigi történetét, bírálatot mond Henszlmann nézetei fölött, ismerteti a Grimm-, a Benfey-féle elméletet, s kissé eklektikusan igazolja-vitatja felfogásukat. Kísérletet tesz a magyar népmesék osztályozására, s osztályozó szempontjai a főműfajok meghatározásában a maga korában a legátgondoltabbak közé tartoztak Európában. Első csoportnak a jelképes meséket tekinti (ezek a tulajdonképpeni varázsmesék, s itt három alcsoportot jelöl meg), majd az állatmesék csoportjait határozza meg, utána rendezi a trufák, helyi anekdoták csoportjait, s végül a láncmesék, formula-mesék kis csoportját említi. Arra is kísérletet tesz (Herder óta ez a gondolat az egyik legfőbb eszme a népköltészeti kutatásban), hogy meghatározza a magyar népmese legjellemzőbb vonásait, s szembeállítsa más népek meséinek jellegzetes vonásaival. Végül bírálja a magyar népmese gyűjtés átírásait, s apjának, Arany Jánosnak tanítását fogadja el: úgy kell a meséket átírni, följegyezni, ahogyan azt a nép legjobb mesélői mondanák, szokták elmondani. Ez az elv jellemző arra a korszakra, sőt bizonyos korlátozásokkal még később is él, ezért nevezhetjük e kor lejegyzéseinek hitelességét csak viszonylagosnak.

A magyar népmese gyűjtésének és értelmezésének második korszakát a század utolsó évtizedeitől, a Magyar Néprajzi Társaság megalakulásától (1889) az első világháború végéig számíthatjuk. A *Magyar Népköltési Gyűjtemény* (1872—1924) tizennégy kötetében megfigyelhető az a fokozatos fejlődés, amely a szöveg lejegyzésének pontosságában (még a fonetikai hűségekre való törekvésben is) kibontakozik. Most már nemcsak a mese tartalmi összefüggéseinek, típusainak, motívumainak meghatározására alkalmasak gyűjteményeink, hanem a népmese stílusának, a szájhagyomány alakulásának elemzésére is. Mai szemmel tekintve azonban (az érdemek elismerése mellett) aligha hallgathatnók el a hibákat. Ezek a gyűjtemények szinte semmit sem törődnek magával a mesemondóval. Eleinte még a földrajzi hely megjelölése is általános, pontatlan, később a mesemondó nevét is

odairják, minden közelebbi meghatározás nélkül. Alig ügyelnek a mesemondás körülményeire, csak szórványos megjegyzéseket szedhetünk össze a népmese eleven létére, a paraszti társadalom szokásai között elfoglalt helyére vonatkozóan. A meseszövegek elsősorban mint szövegek, mint filológiai anyag érdeklik kutatóinkat. A gyűjtés is eléggé esetleges, egy-egy etnikai egység lehető teljes anyagának közlésére kevesen vállalkoznak (bár pl. Horger, Berze Nagy és Vikár Béla kötetei már ezt a törekvést mutatják), s arról különösen nincs szó, hogy egy-egy kiemelkedő mesemondó anyagát összegyűjtsék. Mégis úgy véljük, nem a hibák kerülnek túlsúlyba: A *Magyar Népköltési Gyűjtemény* kötetei, valamint a mellettük megjelenő szakszerű és népszerűsítő mesegyűjtemények (ezek közül különösen kiemelkedik Benedek Elek munkássága) arra törekszenek, hogy a magyar nép mesekincsét minél nagyobb műfaji teljességgel bemutassák.

Egy gyűjtőnk van ebben a korban, akinek munkássága külön is hangsúlyt kaphat, akinek érdemei kiemelkedők a népköltészeti gyűjtőmunkában, és ezen belül a mesegyűjtés terén is. Kálmány Lajos munkássága során arra törekedett, hogy egyetlen etnikai csoportnak, a dél-alföldi magyarságnak, a szegedi és a Szeged környéki parasztságnak minél teljesebb népköltészetét összegyűjtse. Minden népköltészeti műfajban gazdag és értékes anyagot gyűjtött, s kiemelkedően értékesek népballada- és népmesegyűjtései. Amellett *Hagyományok* című gyűjteményének egyik kötetét egyetlen mesemondó, Borbély Mihály teljes tudásának összegyűjtésére szánta. (Csak zárójelben említjük, hogy a magyarországi németiség körében ebben az időben ismerünk egy nevezetes gyűjteményt, amely ugyancsak egyetlen mesemondó anyagát őrizte meg: egy soproni hienc mesemondó tudását, nagyobb időbeli távolságban, többször is megörökítette J. R. Bünker: *Schwänke, Sagen und Märchen in heanzischer Mundart* [1906] című gyűjteményében.) Fontos megjegyzései vannak Kálmánynak a mesemondás szokására, a mese életére vonatkozóan is, bár ezen a téren az ő tanulmányai sem adhatnak mai, egyre több irányú kérdéseinkre feleletet. Többször hangsúlyozta, hogy magát nem elméleti szakembernek, hanem mindenekelőtt gyűjtőnek tekinti. Aligha gondolhatunk elegendő hálával erre a munkájára.

Említhetnénk még érdemes gyűjtőket (mint pl. Sebestyén Gyulát) e korból, de nem lehet célunk a teljes felsorolás. E korszak elméleti igényű folkloristái közül kiemelkedik mint első s ugyanakkor legjelentősebb: Katona Lajos, aki hazánkban az összehasonlító történeti folklor megalapítója volt. Grácban nyeri el doktori diplomáját, s már disszertációja az összehasonlító irodalomtörténet és folklor kérdéseivel foglalkozik (*Über magyarische Folklore, zur vergleichender Literaturgeschichte*); különösen H. Schuchardt pártfogolja, irányítja őt — s később is igen jó barátok maradnak. Már doktori értekezése előtt is behatóan foglalkozik nyelvészeti (a kreol nyelv kérdései) és folklor tanulmányokkal, de Schuchardt és G. Meyer biztatására most már e stúdiumok töltik ki egész életét. Egyik megalapítója a Magyar Néprajzi Társaságnak, s részt vesz a Társaság folyóiratának, az Ethnographiának (1890—) a szerkesztésében. Tanulmányai az összehasonlító

irodalomtörténeti és folklór kutatások egységes szemléletét mutatják, ugyanakkor jelentős dolgozatai vizsgálják a folklór és az etnológia elvi, módszertani kérdéseit, az önelvű néprajztudomány kibontakozásának kérdéseit. Szigorúan bírálja a mesekutatás előző iskoláit, az összehasonlító történeti módszer kialakításán munkálkodik, s még a finn földrajz—történeti iskola kibontakozása, A. Aarne típuskészítő munkássága előtt néhány évvel igyekszik elkészíteni (sajnos, torzónak maradt) magyar típuskatalógusát. Hahn, Gomme és a román Șăineanu kísérleteihez kapcsolódva ő is a finn iskola előfutárai közé tartozott, s később örömmel üdvözölte Krohnék, Aarne irányát. J. Krohnnal való levelezése e kérdésben igen tanulságos és figyelemreméltó. A filológiai pozitivizmus igen érdemes teljesítményének tekinthetjük gondos szövegkiadásait (a magyar *Gesta Romanorum*, Temesvári Pelbárt példái), amelyeket a történeti folklórkutatás ma is használhat. Ő neveli a magyar folklór egész következő nemzedékét, fiatalabb kortársait, barátait is.

Katona Lajos jellemzésén keresztül valójában e korszak elméleti kutatásának legjobb törekvéseit jellemeztük. Sorolhatnók a neveket: Király Györgyét, Sebestyén Gyuláét, akik elsősorban a magyar ősmonda, honfoglalás kori népköltészetünk kérdéseivel foglalkoztak, azokat a kutatóinkat, akik egy-egy mesetípus, motívum összehasonlító vizsgálatával, az összehasonlító szövegfolklór kérdéseivel foglalkoztak (Solymossy Sándor, Heller Bernát, Binder Jenő, Bán Aladár s mások). Mégis, aligha mondhatnánk ily rövid összefoglalásban róluk többet, mint azt, hogy mesterük módszerét igyekeztek továbbépíteni. Ekkor a magyar kutatás már elég széles összefüggésben megismerkedett az európai folklór irányaival, s egyértelműen állást foglalt a finn iskola mellett mind a gyűjtés módszerében, mind az anyag feldolgozásában, értelmezésében. Közülük többen a két világháború közt is jelentős munkát végeztek, mint pl. Solymossy, de kutatási irányuk ebben a korszakban alakult ki. Merev korszakhatárok amúgy sincsenek, hiszen a következő korszak nem is egy ponton összefügg az itt kibontakozó iránnyal: hibáiban, eredményeiben egyaránt.

Népmesekutatásunk harmadik szakaszának az első világháború befejezése utáni időszakot tartjuk. Mint mondtunk, részben folytatódnak azok a gyűjtési és elméleti módszerek, amelyek a korabeli európai elméletekkel, főként a finn iskolával együtt alakultak ki. Így igen értékes társadalmi gyűjtőhálózatot szervezett dél-dunántúli tanítókból Berze Nagy János, s népköltészeti gyűjtésüket — köztük jó meseanyagot — három kötetben publikálta.³ Berze Nagy János elméleti munkásságában a finn iskola követője, sok kisebb tanulmánya mellett elkészítette a magyar népmesék összehasonlító típuskatalógusát.⁴ Korrigálni akarta ebben Honti János vázlatos összeállítását,⁵ és az egyes típusokhoz bő magyarázó jegyzeteket írt. Ha műve a két világháború közt megjelenik, bizonyára hasznos szolgálat, azóta azonban összeállításának szempontjait meghaladta az idő. A magyar mesék új típuskatalógusát több munkatársával Kovács Ágnes készíti, figyelembe véve az utóbbi évek nemzetközi vitáinak tanulságait.

A gyűjtésnek s ezzel együtt a népmesék elméleti kérdéseinek új módszerét igyekezett kidolgozni e sorok írója s az álláspontját osztó munkatársai. Felfogásunk kialakítását elősegítette Asadowskij egyik jelentős tanulmányán⁶ keresztül az orosz és a szovjet folklorisztika módszereinek megismerése. Ez az irányzat arra törekedett, hogy a mese szövegeinek megértése, interpretálása mellett elsősorban a mesemondás gyakorlatának, a mese életének törvényszerűségeit vizsgálja. Még a régi szövegek, irodalmi emlékek tanulmányozása során is erre törekszenek,⁷ s ez az irány már a múlt század hatvanas éveiben kibontakozott. Magunk e módszert igen termékenynek tekintettük, s ma is úgy látjuk a különböző nyugati irányok vitáit tanulmányozva (vö. a J. Schwietering-iskola és G. Henssen napjainkig tartó vitáját, C. W. von Sydow iskoláját, B. Malinowski idevágó kutatásait, L. Uffer, Tillhagen s mások publikációit), hogy ez a módszer nemcsak a mese társadalmi létének, hanem a meseszövegek változási, alakulási folyamatainak a megértését is jól szolgálja. Ma is azt tartjuk, hogy az összehasonlító történeti szövegkutatást szervesen ki kell egészítenie a mesemondásra vonatkozó minél elmélyültebb kutatásoknak. Azt jelenti ez, hogy meg kell ismernünk a mesemondás szokásait, hagyományos módjait, a mesemondó *egész tudását szerves egységnek kell tekintenünk*, és vizsgálnunk kell a mesehallgató kis közösségek szerepét a hagyományozásban, továbbadásban, a közösségi ízlés kialakításában. (A népdalok kapcsán ehhez hasonló elveket már 1906-ban fejteget C. J. Sharp is, a neves angol zenefolklorista — sajnos, ezen a téren igen kevés történt, pedig a szempont itt is gyümölcsöző, mint néhány monográfia mutatja). Ezért mi az *Új Magyar Népköltési Gyűjtemény* köteteiben arra törekedtünk, hogy részint kiemelkedő mesemondói egyéniségek teljes tudását összegyűjtjük és értelmezzük, másrészt egy-egy kisebb etnikai egység minél elmélyültebb vizsgálatát adjuk. Így e sorok írója *Fedics Mihály*, Dégh Linda *Pandur Péter*, majd *Palkó Józsefné* mesetudását vette vizsgálóra. Közöltük az összegyűjtött szövegeket, s miközben egyes meséket igyekeztünk elhelyezni a nemzetközi anyagban, ugyanakkor azt is vizsgálóra vettük, hogy van-e ezeknek a kiemelkedő mesemondóknak az előadásában elsősorban és csakis rájuk jellemző mozzanat, s az része lehet-e a közös hagyománynak? Kovács Ágnes egyetlen község, Ketesd mesemondóinak tudását, Banó István pedig Baranya megye néhány mesemondójának tudását elemezte. Mind e kötetek arra törekedtek, hogy a mesemondás törvényszerűségeit, a hagyományozás menetét, a közösség és az egyéniség egymáshoz való viszonyát vizsgálják. Arra törekedtünk, hogy megfigyeljük: a hagyományt (a közösség történeti, időbeli megvalósulását) mennyire befolyásolja a mese újramondója és a hallgatók. Sokan vitatták e módszer helyességét, mondván, hogy elmossa a közösség jelentőségét, s csupán esetleges, egyéni tehetségeket tartunk szem előtt, márpedig a folklór módszere éppen a közösségit kutatja a szóhagyományban. Mi úgy gondoljuk, ez téves nézet. A népköltészeti kutatásoknak a szóhagyományozás törvényszerűségeit kell feltárniok, a szóhagyományozás filológiáját kell kialakítaniok, s az úgynevezett „közösségi”-t sem érthetjük meg a kisebb-nagyobb tehetségű (vagy egyenesen

tehetségtelen) előadók, hagyományozók különböző típusainak ismerete nélkül. Számos mesemondói személyiség *teljes anyagának összegyűjtése* segíthet csak e folyamatok törvényszerűségeinek megértésében. Gyűjtőmunkáinkkal, elméleti írásainkkal ezt a célt igyekeztünk szolgálni.

Ha beszámolóinkból úgy tűnnék, hogy a közel másfél évszázad alatt sok mesét gyűjtött a magyar kutatás, ez félrevezető lenne. Messze elmaradtunk a finn, észt, orosz és szovjet s különösen az ír mesegyűjtés eredményeitől. Ezt azért is sajnálatosnak tartjuk, mert véleményünk szerint a magyar népmese a gazdagon megőrzött, szép előadású mesecsoportok közé tartozik.

Viszont aligha kell hangsúlyoznunk, hogy a népmese gyűjtése során a magyar kutatók (akik között az eddigiek mellett a mi korunkban meg kell még említenünk Katona Imrét, Hegedüs Lajost, Végh Józsefet, Béres Andrást, Istvánovits Mártont) arra törekcsenek, hogy minél hívebben jegyezzék le a paraszti meseszót. Az elmúlt évek során igen sok nehézséggel kellett küzdenünk, a két világháború között sokáig semmi támogatásban nem volt részünk. Ma már különböző hangrögzítő eljárással (elsősorban magnetofonnal) vesszük fel meséinket, sőt vannak eredeti mesefelvételek hanglemezen is. A legutóbbi években arra törekszünk, hogy a mesegyűjtésben volt számbeli elmaradásunkat kiküszöböljük, s bár a mesemondás régi hagyománya egyre inkább a múlté, még mindig van módunk hazánkban is a mese gyűjtésére. A mesemondói személyiség s a mesemondás folyamatainak elméleti vizsgálata mellett e korszakban más irányzatok is éltek és hatottak tudományunkban. Továbbra is hatott természetesen mindaz, amire a finn iskola (különösen W. Anderson, Jan de Vries, K. Krohn, A. Aarne tanulmányai foglalkoztatták kutatóinkat) tanít bennünket, s bár többször is kritikái megjegyzéseket fűzünk a finn módszer bizonyos merevségéhez, mégsem osztottuk pl. A. Wesselski elméletét, mely olyan végtelenen szembehelyezkedett a népmesekutatás eredményeivel, s oly végtelenen hirdette az írásbeliség primátusát a népmesei szövegek keletkezésében is. megmaradásában is. (Azt hisszük, W. Anderson vitairatai erre meggyőző választ adtak.) Az eddigiekből következik, hogy kutatóink a szövegekre vonatkozó stúdiumok mellett egyre inkább tanulmányozzák azokat az elméleti irányokat, amelyek a mese és társadalom különböző összefüggéseit tárják fel.

Két kutatónról kell még megemlékeznünk. Az egyik Marót Károly, aki bár kutatásai során elsősorban a homéroszi epika kérdéseivel s a prehomerekus költészet problémáival foglalkozott, több jelentős tanulmányában a népköltészet egy sor elméleti kérdését (a költészet keletkezése, szóbeliség, írásbeliség egymáshoz való viszonya, az alkotó személyiség szerepe a népköltészetben stb.) vitatta, s a mai magyar folklór legjelentősebb elméleti általánosításait neki köszönhetjük.

Végül, de nem utolsósorban kell megemlékeznünk Honti Jánosról, aki munkaszolgálatos táborban halt mártírhalált, mint idősebb pályatársa, Heller Bernát is. Honti már egész fiatalon, alig tizennyolc éves korában készíti el a *Folklore Fellows* számára említett magyar népmesekatalógusát, majd néhány évre rá megjelenik ma is vitatott könyve a mese és a hősmonda egymáshoz való

viszonyáról.⁸ Munkássága kétirányú: részint szigorú filológiai módszerességgel foglalkozik mesei, balladaszövegek összehasonlító történeti elemzésével, másrészt — nem kis mértékben Frobenius hatására — egy időben a mesetudománytól is a goethei „Ergriffenheit” igényét követelte. „Lazább”, a merev filológiától elszakadó mesetudományt követelt, s e gondolatait fejtegette *A mese világa* (1937) című könyvében. Sokat foglalkozott a kelta filológia kérdéseivel, s az európai mese keletkezésének megértését egyre inkább itt vélte megtalálni. Munkássága utolsó éveire erősen hatott A. Jolles szemléletmódja. S míg mi néhányan az orosz iskola, Malinowski és von Sydow iskolája nyomán a mesemondás és társadalom felől faggattuk a mese világát, ő a mese világképe, formaadása felől kereste a rejtély megoldását. Élete tragikus torzó, kérdéseire már nem adhatja meg a feleletet. Emlékét fájdalunk és szeretetünk őrzi.

A meséket inkább elmondani, hallgatni, mintsem elolvasni kell. A 18. század végéről Musäus érzékletes leírásából megismerhettük a német mesemondás, meshallgatás módját, ahogyan a fonás közben mesélgető öreg anyókákra, a kiérdemesült s békésen pipálgató obsitos katonákra figyelnek a mindjobban homályosodó szoba néma csöndjében hallgató gyermekek. Th. C. Croker is szemléletesen állítja elének a hatalmasan lobogó konyhai tűz mellett mesélgető öreg ír mesemondókat, a rémtörténeteket, kísérteti meséket halotti csendben hallgató parasztokat még az 1820-as évekből. Orosz vallásos legenda már a 12. századból lefesti a henyélő gazdagot, akit legyezzetni kell, a talpát is vakargatja egy muzsik, a harmadik meg a meséjét mondja, s számos orosz leírást ismerünk a Rettegett Iván híres mesemondóitól kezdve a 17—18. század nemesi udvarházainak mesemondóiról, a szibériai falvak, telepek vándorló fegyenc mesemondóiról, a brodjagokról, akik mesemondással tengetik életüket. S hozhatnók még a példákat az eurázsiai nagy mesetartományok szokásairól. A magyar mesemondásról is vannak vallomásaink, hiszen már az első krónikás, Anonymus említése elének állítja a mesemondá és hallgatás atmoszféráját a „quasi sompniano audiret” kifejezéssel. A rusticusok említése is — mintegy elutasítóan — a magyar nemzet alsó rétegeihez kapcsolja a mesemondás szokását. De éppen az egymást követő századok kárhoztatásaiból tudjuk, hogy nemes úrfiak, udvarházak kisasszonyai között is gyakori volt a mesemondás, s még a 18. században a nemes kisasszonyok is meghallgatták a cigány jobbágy meseszavát. Tudjuk, még a polgárság körében is divatozott az élőbeszédben elmondott mese, tréfás történet. A templom előtt a 13—16. században meghallgatták az istentelen mulattatókat, trufamondókat is. Arra is vannak adataink a 18. századtól, hogy a katonáskodás nehéz és hosszú éve alatt a mesészó volt az egyik vigasztalója annak a kis kényszerű közösségnek, amelyet egy regementbéli, egy-egy hálószobába került legénység jelentett.

Hogy mondta el 1938-ban a 86 éves Fedics Mihály gyermekkorának mesélő szokásait? „Régibe nem vót lámpa, a fonóba is kandallónál a tűz világított, azt ülték körül az asszonyok ... Összejöttek a férfiak is. Gubájuk vót mindnek, összehajtogatták, a ház földjére letették, oszt ráült, vagy pediglen némelyiknek

tetszett, elterítette, oszt ráhasalt. Danoltak ezek a férfiak, mesélgettek ott a földön. Csendesség vót. Én meg legtöbbit mindig a sutba hallgattam, oszt mindet szedtem a fejembe befele. A férfiak meséltek, vót olyan, hogy annyit szól: »Na, most én mondok!« Mikor azt elmondta, egy másik vállalkozott, vagy ha nem vállalkozott is, ráutalták, hogy »mondjál te!« Mikor ölfát vágtam, erdőirtásnál mesélgettem, meg én is tanultam. Van itt egy nagy kunyhó, belefértünk hetvenen. Ebben a kunyhóban mesélgettünk egész éjszaka. Aki mesélt, néha-néha elkiáltotta magát élesen: csont! akkor osztán ha feleltek rá, hogy: cserép! akkor mondta tovább, ha csak ketten-hárman, mán akkor nem mondta, mert mese alkalmával egyiket is — másikat is elnyomta az álom, mert hát dologba voltunk egész nap. De én, ha hétszámra mondta volna, se tudtam a szemem bezárni. . . » A szenvedélyes mesetanuló és mesemondó vallomása ez, s egyben hiteles elbeszélése a pihenő és a munkaalkalmak mesemondási szokásának, legalábbis fő vonásainak, s legalább egy-két évszázadra visszamenően.

Közismert, hogy a népdal magányos dúdolgatása lehetséges, de a népmese csakis a maga kis eleven közösségeiben él. Magányos mesemondás nincs. Ezért mindennél inkább fontos a hallgató közösség és a mesemondó viszonya: ez a viszony határozza meg a mese létét, hagyományozódásának módjait, az újramondás, újraalkotás művészi-előadói folyamatait. A jó mesemondók nem is szívesen mesélnek egy-két hallgató előtt. A népmese csak ott él meg igazán, ahol a kis falusi, tanyai stb. közösség körében szívesen hallgatják, ahol elismerés, bírálat övezi a mesemondót. A mesehallgató közösség egyszerre serkenti a mesemondót újabb, szebb előadásra, a vetélytársakat a küzdelemre, ami mind visszahat a mese formálódására, gazdagodására, új meg új motívumok kapcsolására. Ez tehát az egyik útja a hagyományos mesekincs továbbalakulásának, változásának: maga a hallgató közösség így vesz részt a változatok teremtésében. Ugyanakkor a hallgatók bíráló megjegyzéseikkel vagy a régi, hagyományos forma követelésével ellenőrzik a mesemondót.

A paraszti közösségek vizsgálata arra vall, hogy ilyen kisebb-nagyobb mesemondói közösségek szinte behálózzák a paraszti életet. Ismerjük a családi körre korlátozódó kis közösséget: a szülők, még inkább a nagyszülők mesélnek a kicsiknek; de tudunk arról is, egyes helyeken szokásos, hogy a fiatal férj mesélget a feleségének. A gyermekeknek való mesemondásban a nagyszülők mellett leginkább az anya szerepe jelentős, de ez nálunk nem törvényszerű. Dégh Linda osztályozása szerint a mesemondásnak megkülönböztetjük falusi és falun kívüli alkalmait, közösségeit. A falusi mesemondás közösségei kialakulhatnak egyrészt a különböző munkaalkalmakkor (még a nehéz aratás éjszakai pihenőidejében is, de szokásos a dohánycsomózáskor, kukoricatöréskor, a mezei és szőlőmunka különböző alkalmainál, a favágók esti pihenőjén), másrészt a falusi élet hosszú pihenőidején, a téli hónapok késő délutánjain, estéin; a múlt század végén, a század elején még divatozott fonókban, ahol a fiatalság társasjátékai, éneke mellett az öregek meséjére való figyelés volt a fő szórakozás. A falun kívüli mesemondás közösségeit

elsősorban a pásztorok, halászok között (nem tartják magukat parasztnak!), valamint a katonaság, a városi munkára (építkezés) elszegődöttek csoportjainál találjuk. De ismerjük az ipari munkásság körében (legényszállások) kialakult, valamint a falusi kisiparosságnál a műhelyekben kialakuló mesehallgató közösségeket is.

Véleményünk szerint ezek a mesehallgató közösségek is különböznek egymástól. Részint állandóbb jellegűek, s ha időnként meg-megszakad létük, mindegyre időszakosan újraalakulnak. Más részük esetleges, rövidebb időre szóló. Ilyenek a falun kívüli mesehallgató közösségek.

A magyar mesehallgató közösségek sajátosságai közé tartozik — erre is ismerünk nemzetközi analógiákat —, hogy bizonyos mesei műfajoknak valóságos specialistái vannak. Van, aki az erotikus trufákat, más a vallásos vagy varázsmeséket mondja szívesen, s hallgatói is mindegyre azt kívánják tőle. Van, aki mestere a mesébe szőtt aktuális, a hallgatóira vonatkozó utalásoknak, s ez alkalmat ad a közbeszólásokra, tréfás megjegyzésekre. A hallgatók ily igénye lehetőséget teremt, hogy a jó mesemondó valósággal kivesse a maga legkedveltebben előadott meséinek formai, szerkezeti vonásait, kiszínezza az érdekesebb mozzanatokat, s ezzel egyben elősegítse a mese emlékezetben maradását is. Ugyanakkor ezek a mesehallgató közösségek élénken bírálják a rossz előadást, leintik a kezdő mesemondót, a hebehurgya előadót. Azt is tudjuk, hogy egyes mesemondó közösségek (ebben különösen az alkalmiak vezetnek: favágók, katonák, halász, pásztori mesehallgató közösségek) hosszú napokon át szívesen hallgatják, megszakításokkal is, a hosszú meséket — érthetően következik ez helyzetükből. Ilyen alkalmakkor a mesélők törekednek arra (ez a szibériai brodjagak gyakorlata is!), hogy minél inkább elnyújtsák, kiszínezzék meséiket. Mindennek közvetlen hatása van magára a mesei szövegre, alakulására, hagyományozódásának módjára.

Ismerünk speciális mesemondói alkalmakat is: a cselédsorban, nagy vásárokbán, vándorlások, az ország más táján, külföldön vállalt munkaalkalmak során, még a századforduló idején s a századunk elején, a magyar paraszti mesemondó új meg új, idegen mesehallgató közösségekbe kerül, új meg új mesemondókkal, témákkal ismerkedik meg. Az ilyen kapcsolatok s az érintkező etnikai, nyelvi határok teremtik meg a mesék sokszor ugrásszerűen tűnő „vándorlására” a lehetőséget.

Ha a mesemondó alkalmak, a mesehallgató közösségek közvetlen s közvetett hatása kimutatható a mesék szövegein, hagyományozódásukon, legalább ugyanilyen erősen hat a meseszövegek alakulására a mesemondó személye. Ma már egyre világosabban látjuk, hogy mesehallgató közösségek is csak ott alakulnak ki, ott virágzik a mesemondás szokása igazán, ahol tehetséges mesemondó él. A magunk gyűjtése során mindegyre azt tapasztaltuk, hogy a falukban, olyan közösségekben is, ahol még él a népmese mondása, igen különböző képességű mesemondók vannak. Külföldi hasonló megfigyelésekből is látható, hogy ez mindig is így volt.

Szó sincs arról, hogy a szóhagyomány csak rombol, mint olyan sokan hirdették. Inkább az a tapasztalatunk, hogy akkor kezd romlani, s akkor „mállik szét” egy-egy ballada, mese, amikor a közösség már nem él vele, amikor már csak az egyre bizonytalanabb egyéni emlékezet őrzi.

A magyar mesemondókról csak a legújabb kutatások alapján szólhatunk. Bár Kriza János már szeretettel emlékezik meg néhány székely mesemondójáról 1863-ban, s nevüket is említi, ennél többet nem tudunk róluk. Ugyanebben az évben Greguss Ágost, a magyar népballada jeles kutatója, egyik cikkében ezt írja: „Sok függ attól is, vajon kitűnő vagy ügyetlen mesemondótól hallunk-e valamely mesét. Ezért igyekezzenek a gyűjtők kitűnő mesemondókat keresni.”⁹ A helyes alapelv hát megvolt, csak jó ideig nem volt foganatja. Az elszórt adatok s az újabb vizsgálatok alapján a következőket mondhatjuk. A jó mesemondók rendre a szegény, sőt a legszegényebb parasztság, az agrárproletariátus köréből kerülnek ki. Ezt már W. Wisser is leszögezte,¹⁰ s az idevágó többi külföldi adat is erről tanúskodik. Módos gazdához, akinek tekintélye van, a paraszti rendtartás szerint nem illett a mesemondás, még meghallgatására se nagyon vetett ügyet. Legfeljebb ritka kivétel volt az, ha módos paraszt mesélt, akkor is inkább egy-egy anekdotát. A szegényparasztság körében virágzott és él ma is a mesemondás, a legjobb mesemondók is közülük valók.

Mesemondóink között rendre megtalálni azokat a típusokat, amelyekre az eddigi leírások alapján másutt is van példa (Szokolov, Csicszerov, L. Uffer, Tillhagen stb.). Ismerünk olyan mesemondót, aki tudatosan arra törekszik, hogy az elődöktől tanultakat lehető hűséggel mondja el, nemcsak a mese szerkezetén nem változtat, de még a mondatokhoz is ragaszkodik. Ez a hűség a visszaadásban természetesen viszonylagos. Más mesemondóink (mint Fedics Mihály, Pandur Péter, Palkó Józsefné) valósággal örvendenek a változtatásnak. Fedics számos tudatosságra valló nyilatkozatát ismerjük, amellyel azt bizonygatta, hogy a mesék motívumkészletét szabadon variálja, előadásának az az értéke, ha minél több változtatást tud tenni. Sok jó mesemondó előadásmódjának sajátossága ez hazánkban, még a régi gyűjtések szövegelemzései is ezt igazolják — s ezért van az, hogy a magyar mese távolról sem mutat olyan valósággal megmerevült szerkezetet, mint igen sok nyugat-európai mese.

Régibb folklór feljegyzések, a falusi élet megfigyelése azt mutatta, hogy hazánkban szinte mindenütt eleven volt a mesemondás, szerették hallgatni a hosszúra nyúló tündéries történeteket s a pergő, friss anekdotát, a jókedvű falucsúfoló történeteket. Az öreg mesemondók visszaemlékezése szerint a közösség mindig megbecsülte a „szépszavú, nagy emlékezetű” mesemondókat. Szerves része volt úgy a falu életének, mint a katonasorsnak, a vándorló munkások kietlen estéinek idegenben a hazai mesészó vagy a soha nem hallott történet tanulgatása. Ma már mindez teljesen felbomlóban van. Régi értelemben arról sem beszélhetünk, hogy a parasztság hagyományosan él a mesével. Fogytán vannak a mesemondó alkalmak, illetőleg a közösségi összejövetelek jellege, tartalma változik meg, a régi

mesei témák kikoptak a közösség érdeklődéséből. A falusi közösségekben egyre inkább a mindennapi élet kérdéseit, eseményeit vitatják meg. Még leginkább az anekdoták, a helyi csúfolkodó történetek a legéleterősebbek, a legtovább megmaradók. A tündérmese hallgatása s az a sajátos varázsos atmoszféra, amely a hallgatókat a mese hihetetlen kalandvilágába emeli, s amelynek hatása alatt a hallgatók azonosulnak a mesehőssel — egyre ritkábban átélhető élmény. Természetesen sok kiváló mesemondónk van még, ismerünk etnikai csoportokat, ahol még eleven a mesehagyomány, ha maga a mesemondás szokása egyre ritkábbá válik is. Mégis látnunk kell két folyamatot: a varázsmesék, tündérmesék műfajának fokozatos háttérbe szorulását és a mesehallgatók lassú hűtlenné válását a mesélőkhöz, ami azt is jelenti: megszűnőben van a mesehallgató közösségek aktív szerepe a mese őrzésében és ellenőrzésében.

Ha a magyar mesemondás, mesei előadás formai stílusait vesszük szemügyre, először is az előadásmód és a stílus erős drámaiságáról kell néhány szót szólnunk. Nem állítjuk, hogy ez a drámai előadásmód és szerkesztés kizárólagos tulajdonsága a magyar népmeséknek. Az orosz mesemondásról is több kutató említi ezt, s magunk is hallgattunk cseh és szlovák mesemondókat, akiknek előadása, még rövid trufák elbeszélésében is, nagy dramatizáló készségről, frisseségről, a párbeszédes részek ragyogó érzékeltetéséről tanúskodott. Számos példát tud erre az összehasonlító vizsgálat Európában s Európán kívül is. Ugyanezt elmondhatjuk a magyar mesemondókról, a magyar népmesékről is.

Természetesen a mese felépítésében magában — itt elsősorban a tündérmesékre gondolunk — van valami a drámai szerkesztésből. A bevezetést követő három kaland, amelynek során fokozódó nehézségekkel kell megküzdenie a hősnek, s a harmadik, a legnehezebb kaland, mely már magában hordja a feszültség feloldásának befejező eseményeit, ha kezdetlegesnek tűnő fogásokkal is, de emlékeztet a drámai felépítésre, szerkesztésre. A magyar népmese nemcsak ennyiben drámai jellegű. Drámaisága abban is megnyilatkozik, hogy a mese elmondása során szinte minden jó mesélőnk drámai hatású jelenetekből építi fel a meséjét, ami arra vall, hogy itt nem egyéni leleményről, hanem a magyar mesemondás közös hagyományáról, nem esetlegességről, hanem törvényszerűségről van szó. S ezek az egymást követő jelenetek többnyire a szereplő személyek párbeszédein keresztül fejeződnek ki, a cselekvés puszta leírása, harmadik személyes elmondása ritka. Vannak meséink, amelyekben szinte eltűnik a közbevetett leíró, magyarázó rész, alig több jelzésnél, viszont az egész történet, a cselekménysor ügyes, eleven viták, párbeszéddek segítségével jelenik meg. S hát még aki a mesék eseményeit az áhitattal hallgató paraszti közösséggel együtt követhette végig, az tanúskodhatik a jó mesemondók előadásmódjának drámaiságáról. Kielezik a párbeszéddek fordulóit, szinte hangot váltanak, ha más és más szereplő beszél, a lelkes hallgatóság előtt az érdeklődés felkeltésének, a feszültség megteremtésének minden eszközét igénybe veszik.

A magyar mese formai vonatkozásainak elemzése során ismét említenünk kell egy olyan vonását, amelyről a mesemondók kapcsán már szóltunk. A régibb, részben átírt, részben „javítgatott” meseszövegek alapján eleinte el sem akartuk hinni, hogy különösen a varázsmeséket milyen hosszan, milyen részletező kedvvel mondják el mesemondóink. Igaz, a régibb gyűjtéseinkből is ismertünk ilyen hű megőrzésű meséket. A magyar mesékre jellemző, anélkül hogy az előadás drámai erejét ellaposítaná, a részletek bőséges kitergetése. Jó mesemondóink szinte dúskálnak még az apró mozzanatok halmozásában is, szívesen bővítenek egyet a mese szerkezetén, beleillesztenek újabb motívumokat. Ezért aztán a magyar népmese típusaival kapcsolatban mindegyre arra figyelhetünk, hogy seregével találkozunk átmeneti alakokkal, több típus olvad zavartalan szerkezetben össze.

Fedics Mihály, kedves mesemondóm egyszer azt mondta: „Aki csak pár mesét tud is, csak tízet is akár, az százat is tud belőlük csinálni.”¹¹ Máskor meg azt magyarázta, hogy a jó mesemondó kedve szerint kurtíthat, bővíthet: „Lehet a mese vége itt a pitvarban, de akár messzire az erdő szélén is.”¹² A mesemondók azzal a szuverén tehetséggel, hogy alakíthassanak és variálhassanak, mindig bátran éltek, és ma is ezt teszik. Ilyen szép vallomást tett erről egyszer az egyik mesemondó, a 43 éves halász, Czapár Ferenc: „Egy hétig is elment, amíg egy mesét elmondottam. Azt el lehet kezdeni mindenről. Asztalról, tányérról, ami éppen jön. A mese éppen olyan, mint ugye, van egy kis facsemete. Fejlődik, az ember megnyesi, oltja, pucolja, lesz ága, levele, gyümölcse. Egy élet fejlődik, akár az ember is, úgy. Ki gondolná, mi lesz belőle? Ilyen a mese is ugyan. Egyszer elkezdtem egy mesét arrul, hogy egy kisasszony talált egy kis ládát. Felvette, azt nézte, mi van benne, kinyitotta, hát egy sárkány volt. Az aztán fölkapta és vitte. Hogy mi lett vele, azt egy hétig mondtam. A mese úgy megy, ahogy akarjuk, csak az alapja meglegyen, abba mindent bele lehet hordani.”

Népmeséinknek ezekkel a jellemzőivel függ össze egy harmadik formai vonásuk: színességük, érzékletes erejük. Azt hisszük, semmi nemzeti elfogultság nem vezet bennünket, mikor meséink e csillogó fényeire, sokszínű formai gazdagságára, tréfákat pergető ötletességére is felhívjuk a figyelmet. (A népmesék ilyen varázslatával annyi nép mesekincse ékeskedik még!) Szólanunk kellene itt a magyar népnyelv színességéről, hajlékonyságáról és erejéről, a népnyelv jellemző fordulatainak telibe találó biztonságáról: mesemondásunk izességét, felragyogó színeit, finom árnyalatait e nyelvi gazdagságnak köszönheti. Erről a mesék stílusa ad bizonyosságot. Szeretnők, ha kötetünk mellettünk tanúskodna.

Népmeséink előadásmódjának van egy varázslatos kettőssége: a reális ábrázolásmód a mindegyre felröppenő csoda, varázslat kifejezésére. Meséinknek ez a jellegzetessége sem áll egyedül Európában. Csakhogy éppen az apró részletek reális ábrázolása a magyarul elhangzó, szerte Euráziában ismeretes mesékbe, mesei motívumokba mindegyre belevisz valamit a magyar tájból, a magyar paraszti életből, s a mesehősök jellemeit is egy kissé a magyar temperamentum szerint formálja. S ez nem is lehet másként. A többi közt éppen a reális ábrázolásmód

különíti el a magyar népmesét eurázsiai rokonaitól. A magyar népmese kalandjainak színtere, akárhol jár is a mesehős, a magyar paraszti világ, a falu, a tanyai udvar, s még a királyi város is inkább egy-egy falucska, mint járás, a környék valamelyik városkája. A királyi udvar valami módosabb nagygazda tekintélyes portáját idézi, s a népmese egyik bűvös kettőssége, hogy a titokzatos kalandok, földöntúli csodák, varázslatok mind össze vannak szöve a mindennapi élet apró realitásaival. A mese varázsos eszközei is: egy köpés, kiömlő vércsepp, fésű, a tengődő gebe s más efféle — elválaszthatatlanul összekötik a leghihetlenebb kalandot is a hétköznapi paraszti szemlélettel. Azt most ne is elemezzük, hogy milyen különös bájt ad a népmesének az a vonása, hogy a legképtelenebb kalandot, a leggroteszkebb ötletet oly magától értetődő természetességgel tudja elmondani. Minden bizonnyal ennek az előadási módnak köszönhető, hogy a népmesét oly beleélő elhívással hallgatták a téli faluk sötétbe-hóba süppedt házaiban, a messi puszták, feketéllő erdők karmos lángjai mellett.

A népmese elhívésének, a népmese kalandjaival azonosuló szorongásnak és örömmnek azonban nemcsak ez az oka. Nem először mondjuk, hogy a magyar népmese — szinte minden műfajában — kifejezője a nép szociális vágyainak, igazságot és bosszút áhító önértetének. Sokan és sokféleképpen szóltak már erről. Talán ennél valamivel többet kell mondanunk a népmesében kifejeződő szociális tendenciákról. A nép nem utolsósorban azért is őrizte, hallgatta s építette tovább a népmeséket, mert ez a költői műfaj minden másnál teljesebben kifejezte, hol nyílt példaszóban, hol nagyon is érthető példaképekben szorongásait, kegyetlen elnyomók közé vettetését s a leggyengébb győzelmének diadalmas reményét. Nem is egy paraszti nyilatkozatból tudjuk, hogy a sárkánnyal, gonosz vitézekkel, hazug barátokkal megvívó mesehőssel mennyire azonosítják a maguk paraszti sorsát — a jelképet nagyon is valóságosan magyarazzák. Világos, hogy nemcsak ez fejeződik ki a népmesékben, bennük van a játékosság, a csoda öröme s a kaland szeretete is, mindaz, ami az elbeszélésben gyönyörködtetni tudja az ismeretlen világokat immár annyi évszázada ismerni áhító paraszti hallgatót. De minél nagyobb elnyomatás, minél kegyetlenebb sors alatt görnyedt a parasztság, meséi annál inkább voltak kifejezői e szociális feszültségnek, s annál inkább vált a szociális feszültség a népmese egyik leglényegesebb megtartó tényezőjévé.

A népmeséről szóló nagy művében Smith Thompson néhány szót szentel a magyar népmese európai helyének is.¹³ Mintha a magyar mesében (és a cseh, a délszláv mesében is) csak a félreismerhetetlen germán vonásokat tartaná jelentősnek, bár utalásában szó esik a kelet- és nyugat-európai mesetartományok közötti helyzetünkről is. Amennyire nehéz egy nép mesekincsét egyetlen antológiában bemutatni, éppoly nehéz néhány olyan jellemző vonását kiemelni, amely elsősorban csak erre a mesekincsre vonatkoznék. Az eurázsiai mesekincsben vannak elkülöníthető nagyobb mesetartományok, s nem kétséges, hogy a magyar népmese helye a kelet-európai mesék között van. Mégis, nem egy mozzanatában régiebb örökséget is beolvasztott meséibe a magyar nép is. A finnugor eredetű magyarság

már a honfoglalás előtti évezredben elválaszthatatlanul ötvöződött turk törzsekkel, s műveltségének alapszínét ez a kettősség határozta meg már a honfoglalás előtt. Ne firtassuk a magyarság eredetének, őshazájának kérdését, de annyi bizonyos, hogy hazánkba való eljutásáig érintette népünket belső-ázsiai, Kaukázus-vidéki, iráni művelődési hatás is, kapcsolatba jutottunk az ószláv, a bizánci műveltséggel, s 896 után Kelet és Nyugat között hazánk az egyik érzékeny, kultúrákat összekötő gócponttá vált. Nem kétséges, hogy mindez a magyar művelődés történetét s benne parasztságunk kultúráját is bonyolulttá, sok ellentmondásos elemet összefogóvá, egybeépítővé tette.

A kelet- és a nyugat-európai mesevilág határán állanak valóban népmeséink, színességük, gazdagságuk nem kismértékben innen ered. Vannak meséink, amelyek alkalmat adnának számos történeti és kulturális réteg fölfejtésére: egyetlen mesében is megannyi század, művelődési áramlat találkozik. Ha tehát a magyar népmesék sajátos vonásairól akarunk beszélni, aligha mondhatnánk többet, mint amit előadásmódjukról, stiláris vonásairól mondottunk (s itt is mindegyre emlitenünk kell a más nemzetek mesekincsének hasonló vonásait!), s emellett jellemzőnek tarthatjuk népmeséinkre is ezt a Kelet—Nyugat közötti helyzetet. Az oly sokféle érintkezést biztosító földrajzi helyzetünkéből ered népmeséink sokrétősége, számos bonyolult történeti, etnikai kapcsolatra emlékeztető gazdagsága.

JEGYZETEK

1. Märchen der Magyaren, bearbeitet und herausgegeben von Georg von Gaal. Wien 1822.
2. Reisehandbuch durch das Königreich Ungarn. Wien 1835. 27.
3. Baranyai magyar néphagyományok. I—III. Pécs 1940.
4. Magyar népmesetípusok. I—II. Pécs 1957.
5. Verzeichnis der publizierten ungarischen Volksmärchen. Helsinki 1928. (FFC 81.)
6. Eine sibirische Märchenerzählerin. Helsinki 1926. (FFC 68.)
7. Vö. G. Sokolov: Russian Folklore. New York 1951. passim.
8. Volksmärchen und Heldensage. Helsinki 1931. (FFC 95.)
9. Az idézet forrását nem sikerült megállapítani. — Kovács Á.
10. Plattdeutsche Märchen. Jena 1927. XVI.
11. *Ortutay Gyula*: Fedics Mihály mesél. Bp. 1940. (MNGY I.) 84.
12. I. m. 84.
13. The Folktale. New York 1946. 18.

NÉPMESÉK

I / JÁNOS SZOLGA

Vót egy szegín özvegyasszonnak három fia. Olyan szegínyek vótak, mind a tēplom egere. Azt mondja az öregasszon a nagyobbik fiának:

— Erēdj, fiam, szógálj valamit, nē íhezzünk itthon, me még szígyēn is.

Elmēgy a fiú. Útközbe ahogy mēnyēn az úton, tanálkozik egy pappal.

— Adjon isten szerēncsēs jó napot, tisztēletēs úr!

Azt kérdezi a pap:

— Hová mész, fiam?

— Biz én, tisztēletēs úr, szógálatot kērēsni.

— Ippen jó — azt mondja a pap —, én meg ēppen szógát fogadni akarok. Minek hínak? — azt mondja a pap.

— Engēm bizon Pistának — feleli a fiú.

Azt mondja a pap:

— Elég baj, én Jánost szerettem volna. De mán mindēgy, így is mēgfogadlak.

Mēgfogadja a fiút úgy, hogy amelyik hamaráb mēgharagszik, bocskorsziút hasítsanak a hátábul. Elmēgy a fiú a pappal. Ippen csíplis ideje vót, de [a] rígi időbe nēm vótak azok a motorok, gépek, hanēm csak másfél-fával* vertik el, amit ma csípnek nevezünk. Nekifog így csépelni [Pista] a két csíplő embērrel, csipelik a búzát fájinul. Jelzem, akkor az év is csak három napbul állott. Első nap csipel Pista. Ej, de mikor behíjják a két csíplőt a frustokra, űtet nēm híjja sēnki. Nēm hitták űtet ebídelni sē, vacsorára szintēn nēm hitták bé. Mēgbosszankodik Pista:

— Tisztēletēs úr — azt mondja —, itlen hát én nēm tudok dógozni!

Azt mondja a pap:

— Hát fiam, arrúl nēm besziltíl. Én nekēd kosztot nēm adok.

— Én akkor nēm űlök itt — azt mondja a fiú.

— Mi a — azt mondja a pap —, tē haragszol?

— Na — azt mondja a fiú —, hát hogynē haragunnám, tisztēletēs úr. Hát csak nēm kípzeli, hogy én itt dógozom itlen?

Lēfordít a pap a hátárul két bocskorsziúnak való bűrt.

— Most már elmēhetsz isten hírivel — azt mondja a pap.

Elmēnyēn a fiú haza, elmondja az anyjának, hogy milyen rosszul járt.

— Nēm baj — azt mondja a közbűlső —, mēnyēk én. Háha — azt mondja — én jobban járok majd.

*cséppel

Ményen a [másik] fiú is azon az úton, ahun a bátyja ment. A pap is elindult, hogy másik szógát keressén. Tanálkozik a fiúval a pap.

— Adjon isten szerencsés jó napot, tisztéletés úr.

— Hová mész, fiam?

— Én bizon — azt mondja — béállanék cselédnek, me — azt mondja — szegínyek vagyunk, nincsen amibül iljünk.

— Haj, té fiam, de jó, hogy tanálkoztunk. Minek hínak?

— Engem bizon Gyurinak.

— Kicsit baj — azt mondja a pap —, nekem János szóga kellött vóna, de má mindég. Adok én nekéd jó fizetést, de én kikötöm, hogy amelyik hamarabb megharagszik a másikra, annak az orrát levágjuk.

Hazaményen a pap a fiúval. A csíplis akkor is tartott. Behíjják a két csíplőt frustokra, Gyurit sènki. Ebídelni szintén nem híjják Gyurit. Megharagszik Gyuri, bészalad:

— Tisztéletés úr, csak nem gondolja, hogy én ítlen dógozom. Hát adjon valamit, hogy egyem.

— Fiam — azt mondja —, arról nem is besziltél.

— Már ha nem is besziltem, én koszt nélkül nem dógozom! Azt nem követelheti tüllem sènki!

— Így tehát haragszol, Gyuri fiam?

— Hát tisztéletés úr nem haragunnék? — azt mondja Gyuri.

— Hozsze, fiam, az orrodát — szépen levágja a pap Gyurinak az orrát.

Hazaményen még azon az estén.

— Na, vigen el az ördög, két marhája — azt mondja a légkisebbik —, hagyjátok el, mer elbánok én avval a pappal, csak éppen akadnék rá.

Következő réggel elindul a kisebbik, hogy álljon bé szógának csak azonn az úton, ahol a két bátyja ment. A pap szintén elindult, hogy keressén szógát. Tanálkoznak az úton. János még messzünnet kalapot emel.

— Szerencsés jó napot, tisztéletés úr.

— Áldjon még az isten, fiam, há mi járatban vagy?

— Biz én, tisztéletés úr, szógálatot kerésnék — azt mondja a fiú.

— Minek hínak? — azt kérdi a pap.

— Engem bizon Jánosnak.

— Ej de jó — azt mondja a pap —, éppen János szógát kerésék. Mindig János nevű vót a szógám, csak kettő vót más nevű, de azokkal nem méhettem sém mire.

Azt mondja János:

— Tisztéletés úr, én nemcsak egy évre állok, me az nagyon rövid. Én szeretnék kukukkszóig béállani, me jú a tél, s otthon nincs mit énni. A tisztéletés úréknál biztos lesz munka.

— Nem baj, fiam — azt mondja a pap —, kukukkszóig is megfogadlak, csak aztat kikötöm, amelyik hamarabb megharagszik a másikra, levágjuk mind a két filit.

— Sëmmi baj — azt mondja János —, tudom, énrám nem kerüll sor.

Elmënnék haza, nekifog János is csípleni a két csíplő embërrel. A két csíplő embërt bëhíjják frustokra, Jánost sënki së. Akkor még nem is vót nagyon éhes János. Azt gondolta, vár egízsz ebédig. Ebidkor bëhíjják a két csíplőt, Jánost sënki së híjja. Ű së rëst, hamar szíjjelníz, lát ëgy üres zsákot, telimeri búzával, hátára kapja, s a szomszídiba majdnëmhogy vót ëgy nagy vendíglő, odaszalad, s azt mondja:

— Vendíglős úr, adjon ezír a búzáír nekëm ënnivalót most azonnal.

Azt mondja a vendíglős:

— Fiam, én azír ëgy hétig adok, nemcsak most ëccër.

— Nekëm csak most az ëccër kell — azt mondja János —, mikor mëgëhëzëm, hozok én megin. Van hunnét, elíg.

— Annál jobb — azt mondja a vendíglős. Adott neki ënnivalót, finomat, jót, eleget.

Jóllakott János ëgy-kettőre, s hazaszaladt. A két csíplő embër még ki sëm mënt, ű már a csürbe fütyörëszëtt. Vacsorakkor së hitták Jánost bë. Mondja a pap a két csíplőnek, jöjjenek bë, János künn marad. Akkor is elszalad ëgy zsák búzával. Kapott írte jó vacsorát. Frustokra hasonlókëppen megin vitt ëgy zsák búzát. Nagyon magos kedve vót Jánosnak. Csodálkozott a pap, hogy nem haragszik mëg már ez a fiú, hogy bírja az íhsíget? Mikor a két csíplőt bëhíjják ebídelni, utánaníz Jánosnak a pap. Látja, hogy János mér ëgy zsák búzát, s mënyën véle. Kërdi a pap:

— János, hova viszëd azt a búzát?

— Èn, tisztëletës úr — azt mondja —, viszëm a vendíglőbe, hogy adjanak írte ebídet. Tán haragszik, tisztëletës úr, amiért viszem? — azt kërdi János.

— Dehogy haragszom, nem szoktam én soha haragunni, de azír, légy szíves, hozd vissza. Adok én nekëd benn a konyhán ebídet — azt mondja a pap.

Ebídel János a konyhán, s kimënyën, s vígzik a csíplíst a másik két embërrel. Mikor a csíplisnek víge lëtt, vót a papnak ëgy nagy rakás ganaja, trágyája:

— Të János — azt mondja —, ezt a trágyát ki këll most hordjad. Milyen jó most az út, az idő, ki këll most hordjad a földemre.

— Jó van, tisztëletës úr, mind kihordom, csak mëg këll valaki mütassa a földet, nëhogy a másíra hordjam.

— Ó — azt mondja a pap —, szüksígtelen, hogy valaki mütassa. Elmënyën véled a vizslakutyám, az tudja, hogy hol a földem, s odahányod lë a ganét.

Vót a papnak két jó lova. Bëfogja János a lovakat, mëgrakja a szekeret trágyával. Mikor kiérkeznek a falubul, vót ott ëgy nagy árok, a vizslakutya bëszaladt az árokba, s ott kezdëtt hengërgözni. János szépen odahajt, és bëhányja a ganét az árokba. Mikor hazamënt, kërdi a pap:

— Nahát, lëfeküdt a vizsla?

— Lë biz az, tisztëletës úr, mëg hengërgözött — azt mondja János.

Rakta ű a ganét gyorsan. Tán ötvenszer is vitt akkornap, úgy estëre sëmmi së maradt. Gyönyörü őszí este vót, azt mondja a pap a felesëginek:

— Gyere, Katica, sétáljunk ki a földünkhöz, lássuk, hova tette ez a fiú azt a sok ganét.

Elmennek, istenem, ki a földhöz, de lássák, hogy egy szem gané sincs a földjükön. Mikor jönnek visszafelé, akkor látják, hogy az árok van megtötve az ű ganéjokkal. Azt mondja a pap otthun:

— Të János, há hova hordtad azt a sok ganéjt? Egy szemet sē vittél a földemre — azt mondja a pap.

—Hát b. . . a még tisztületēs úr a kutyáját, azt mondta, hogy oda hordjam, ahova a kutyája lēfekszik. Tán haragszik, tisztületēs úr?

— Dehogy haragszom, nem is haragudtam soha, mióta vagyok a világon.

Eléáll valami esős üdő, sár lett a papi laktul a tēplomig is. Mikor elmēt a páp a tēplomba reggel, azt mondja:

— Të János, ebbe a sárba rakjál valamit, mire kijövök, nē merüljön a sárba a cipőm bele.

Vót a papnak vagy huszonöt darab juha. János mind a huszonötnek lēvágta a fejit, odarakta űket szépen sorjába, egyikrül lehetett lipni a másakra. Mikor jú ki a pap, látja, hogy az ű juhái mind oda vannak rakva a sárba, feje egyiknek sincs. Mēgyen haza nagy bosszúson.

— Të János, hát mé pusztítottad el a juhaimot?

— Hát mír nem mondta még, tisztületēs uram, hogy mit rakjak a sárba. Tám haragszik?

— Dehogy haragszom, fiam, nem is haragudtam soha — azt mondja. Ű is féltette a filit.

A következő vasárnap szintén elmēgy a pap a tēplomba, de akkor mēt a papné is. Vót nekik egy kis gyerekek, egy olyan hét-nyóc hónapos fiúgyerek. Azt mondja a papné:

— Të János, ha esetleg a gyerek sír, vedd fēl, és takarítsd ki — akarta mondani, hogy ha esetleg odapiszkol, tēgye tisztába, de hát nem így mondta, hanēm hogy János takarítsa ki. Hozzá még azt is parancsolta Jánosnak, hogy ha fő a levesnek való, abba is vessen cellert, petrēzselymet.

Vót egy kis kutyája a papnak, Cellērnek hitták, egy kis macskája, azt pedig Petrēzselyēmnek. Mēgfogja János a kettőt elevenēnn, belényomja a fazikba. Egy-kettőre mēgdöglöttek ott a forró vízben. Azonban kezdett a gyerek is kuncogni. Odaszalad János, fēlhasítja a kis gyomrát a gyereknek, kimossa szépen egy tekenőben a kis belit. Visszatette szépen a böcsőbe, bétakarta, hatta, hogy alugyík tovább. Kúső rízit is mēgmosta, mindēnit.

Kijönnek a tēplombul. Ű abba igyekēzett, hogy a kutya s a macska alúl kerüljön, a murok* fejül, me tett ű azt is, s a tyúkhús is fejül került, me úgy akarta János. A papné aztán belēvette** a tészát, ahogy kijöttek a tēplombul, a levesbe.

*sárgarépa

**belevetette, beledobta

Nekifogtak enni. A pap észégette arról a csirkecombokrul a húst, a csontot mind hánta az asztal alá.

— Hogy nem jű a Cellēr, hogy rágcsálja ezeket a csontokat, hogy szereti?

— Hát hunnét jőjön — azt mondja János —, há ott van a fazikba.

Akkor mēnyēn a papné, fēlkavarja, há ott a kutya s a macska is mēgfőzve szőrösönn. Majd mēgcsömörlöttek mind a ketten. Azt mondja a papné:

— Aj, tē Laci, hogy elaludt az a gyērmēk.

Mēnyēn, hogy nízze mēg a gyērmēkēt, hát látja, hogy olyan mint a szűrt viasz, halott teljesēn.

— Tē János, mit csináltál a gyērmēkēm̄mel?

— Hát mēgparancsolta a tisztēletēs űr, hogy takarítsam ki. Ēn — azt mondja — kitakarítottam, amennyire csak tudtam. Tām haragszik, tisztēletēs űr? — azt kērdi János.

— Dehogy haragszom, fiam, nēm is haragudtam soha — azt mondja a pap.

Ēltemetik a kōvetkezō nap a gyērmēkēt, s annyi vót az egisz. Ēlkōvetkezik a māsik vasárnap. Akkor is mēnt a pap a tēmplomba. Akkor mán nēm bízta rá konyhai munkát, hanem azt mondja a pap:

— Tē János, nē lopd itt az isten áldott napját, csinálj tēs is valamit.

— Nagyon szeretek én dōgozni — azt mondja János —, csak mondja mēg, tisztēletēs űr, mit dōgozzam.

Azt mondja:

— Nēm kell azt mindig mēgmondani. Níz szíjjel, mit dōgoznak a szomszídok, tēs is azt csináld.

Látta János, hogy a szomszídba vagyōn ēgy rossz ház, aztat az ácsok fēlvállalták, hogy ēlbontsák. Ippen nekifogtak házat bontani. János sē sokat tekētóriázik, kap ēgy fészit a kezibe, fēlszalad a hiúba,* kezdi verni lē a lécet, zsendēt,** mindēt lē a házrul. Mire kijōtt a pap a tēmlombul, egiszēn kitakarta a házat, lēverte a ház fēdelit. Jōnn a pap, látja, hogy mit csinát János.

— Ejnye, tē János, hát mit dōgoztál?

— Sz' a tisztēletēs űr mondta, hogy azt dōgozzam, amit a szomszídba dōgoznak. Tām haragszik, tisztēletēs űr?

— Dehogy haragszom, nēm is haragudtam soha — pedig nagyon is haragutt.

Vót a papnak a kertjibe ēgy nagy, magos csērēsnyefa, s vót neki ēgy öreg anyja. Létrát támaszt a pap a csērēsnyefa mellē, s azt mondja az anyjának:

— Ēdesanyám, másszon fēl a csērēsnyefára. Ēn aztán a létrát elvēsžēm, hogy a fiú mēg nē lássa. Kezdjēn ott szōlani, mint a kakukk, akko tām el tudom hajtanni a házamtul — azt mondja a pap.

*padlásra

**zsindelyt

Felmászott a vín bonya* nagy nehezénn a csērēsnyefára, odahelyezkedik valami ág közzé. A pap elviszi a létrát, hogy néhány János gyanítson valamit. Éj, de János leste az egisz dógot.

Éccēr elkezdi az öreg papné, a vénasszony a fán:

— Kúukuk — vagy néccer, öccör utánozta —, kúukuk kúukuk!

Mēghallja János, szalad, istenēm, szalad bé a szobába, kapta a puskát. A pap éppen az irodába vót, nēm vette észre, hogy János kiszaladt a puskával. Szépen csak célba vēszi bonyát, lēlōvi a fáru.

— A kutya fáját a kukukkjának, sz' még hó van mindēnfelől. Hogy mér szólanni a kukukuk, sze még nēm jōtt el a tavasz!

Szaladt a pap a lōvisre, a papné. Mire odaszaladtak, az öregasszon már halott vót.

— Tē János — azt mondja a pap —, há mīr lūtted még anyámot?

— Besziljen bolondot, tisztēletēs úr! Én csak kukukkot lūttem. Há hallott olyat, hogy má februárba kezden a kukukuk szólanni? Sz' az éppen bolond, azēr lūttem még.

— Jaj, tē János, elpusztítád a juhaimat, elpusztítád a gyērmēkēmet, elpusztítád anyámat. . .

— Tartsa ide a filit, tisztēletēs úr, hadd vágjam lē.

Kifizette a pap a szógát, aztán elmēnt isten híruvel, s máig is ílnek, ha még nēm hóttak.

2 / AZ ISZÁKOS KATONA

Katona vót, hát olyan iszákos vót. Éjárt a királyi palota előtt. Ittason. Hon danolta, hon kiabálta:

— Eszem van, de pénzem nincsen. Eszem vóna, de nincsen pénzem.

Hallgatta király több renden is. Akkor a király beszōllította, fōlhívatta magáhon.

— Mit beszélsz, te? — azt mondja.

— Hát azt beszélem, felséged, eszem vóna, de nincsen pénzem.

— Na megállj! Ne, adok neked háromszáz pengőforintot. De úgy adom, hogy vissza fogod adni. Majd meglátom, hogy mit fogol belőle csinálni.

Csak gondolta a király, ha olyan iszákos, legyenek tülle a szōkék meg a barnák!

Az osztán szekeret, lovat vett, elindút vāndorolni. Úgyannyira-mennyire, lassan más országra utazott. Más országon pediglen észrevette, hogy egy ódal setétségbül áll. Ű meg oszt szerzett hamut, oszt arra közeledett, ahun az a setétség vót.

*öregasszony

Megfítézte* ű aztat előbb. Akkor agyonütötte a lovat. Azt a hamut pediglen leöntötte csomóba. Lúhúsából is vitt és rátette arra a hamura.

A madarak pediglen úgy keresték élelmeket, gyémántot fogott a szájába és az világitott néki. Úgy lelte meg az enivalót. Kisejtették nagy örömmel, hogy van mit enni. Odagyülekeztek nagy örömmel, a szájokból lerakták a gyémántot. Hozzáfogtak enni. Tépték, marták, cibálgatták a húst, a gyémántot meg berúgdosták a hamuba. Mikor kellett vóna, a gyémántot nem lelték a setétbe. Elmentek úgy.

Ű meg kikapargatta a hamuból. Csak összeszedett vagy ötven darabot.

— Na, mán evvel micsináljak, hogy is legyék, hogy ezt ne tudja senki?

Hát félig-meddig sejtette a téglavetést. Beállott egy téglamesternél. Elmagyarázta, hogy ű másországra való, hát ű vagy ötven téglát akar a királynak vinni látogatóból. Ez ki vót kötve. És űtet ki is késértesse az országbul avval az ötven téglával. Ott dógozott, vetette a téglát. Mán mikor közeledett az üdő, azt az ötven téglát kivette magának, s minden gyémántot a közepibe tette. Na, hát az üdő lejárt.

— Nahát, nézze mester, itt van ez az ötven téгла.

— Na jó, hát téгла, téгла.

A szekere megvót, lovat vett. Felrakta a téglát, oszt kikésértette az országbul jó bizonyítvánnyal a mesterje.

Estére érkezett haza a királyi palotáho. Kiabálja az öröknek, nyissák ki a kaput. De azok nem akarták kinyitni. De ű erősködött:

— Csak nyissátok ki! Pénzem is van, eszem is van!

Csak nem akarták.

— Menjetek a királyho!

Elmentek a királyhoz.

— Ez meg ez hazakerült, kiabálja, eresszük be.

— Hát eresszétek be, tartozik ez nekem pézzel.

Odarakatta le a gangra az ötven téglát, ű hozzá se nyúlt, hogy annak valami bántása ne legyen. Ű meg oszt elment a jószágával.

— Majd oszt reggel felkelünk!

A király is felkött. Bekopogtatott a királyhoz.

— Na kérem, feleséged, hoztam ötven téglát más országrul, itt a bizonyítvány is, hogy honnan való. Mostmár tessenek megbecsülni, mit ér az az ötven téгла.

Legyintettek aztán:

— Istenem, hát téгла, téгла, egy darab téгла.

Bevárta a becsülést, akkor közbeszólott:

— Hej, nem tudnak az urak becsülni!

Beviszen egy téglát, valamihen odacsapta, kétféle tört, kibontotta a gyémántot. Elvette a szemefényeket. Akkor nézték:

— Így drága téгла a! Így nem tudjuk megbecsülni, mer nem ér annyit két királyi birodalom se.

*megfigyelte, megvizsgálta

Hát azt nyerte a katona, ű lett a kormányzója, ű kormányozott aztán, űrá lett bírva az első minisztérium.

Ha el nem halt, még most is kormányoz.

3 / AZ ARANYHAJÚ KÉT TESTVÉR

Vót egy királyfi. Elgondolta magát, hogy meg is kéne nősülni. Majd osztán a lovászával összebeszél:

— Menjünk világot próbálni!

Elindultak űk osztán, jöttek-mentek országon-világon, rátanáltak oszt egy országon egy királyi palotára, ahogy mentek a városon.

Megsejtette a királyfi is, hogy királyi palota. Három kisasszony pediglen onnet lefele nézett. Mikor közeledtek oda, azt mondja a lovásznak:

— Hallod, csendesen gyere. Én el fogok elöttök nyargalni, majd amoda meg foglak várni, te pediglen hallgasd meg itt, mintha nem is hozzám tartoznál, hogy mit fognak felőlem mondani.

Avval elnyargalt a királyfi. Ű meg ott jött-ment errül is, arrul is, ott szádorgott.* Azt mondja a legvénebbik:

— Héj — azt mondja —, ha éngem az a királyfi elvenne feleségül, egy szál kenderbül egész országát, katonaságát eltartanám ruházattal.

Majd a másik középső megin feleli rá:

— Héj — azt mondja —, ha éngem elvenne, én meg — azt mondja — egy szem búzábul eltartanám az egész országát, katonaságát kenyérnek valóval.

Azt mondja a harmadik:

— Héj — azt mondja —, ha éngem elvenne, szülnék olyan két aranhajú gyermeket, hogy széles ez világon, bú Magyarországon annak párja nem vóna!

Befejezte a három kisasszony a beszédet, nincsen tovább.

Akkor a lovász megsarkantyúzta lovát, ényargalt, oda, ahon a királyfi várta.

— No — azt mondja —, hát mit hallottál?

— Hm, még ezt furcsa — azt mondja — el is gondolni, ha ez igaz lenne.

— Mégis! — azt mondja.

— A legvénebbik azt felelte: Ha elvenne az a királyfi éngem feleségül, hát — azt mondja —, egy szál kenderbül eltartanám az országát, katonaságát ruházattal.

— Hm, ez szép, derék! — azt mondja.

— Azt mondja a másik, a középső: Hej — azt mondja —, ha éngem elvenne, egy szem búzábul az egész országát, katonaságát eltartanám kenyérnek valóval.

— Ez is szép — azt mondja —, megjárja.

*ácsorgott

— Azt mondja a harmadik: Hm, ha engem elvenne, szülnék olyan két aranhajú gyermeket, széles egy világon, bü Magyarországon annak párja nem vóna!

— Ejnye, ez is derék! — azt mondja.

— Hallod — azt mondja —, ruházatra nekünk olyan nagy szükségünk nincsen, se kenyérnek valóra, de mán ez, ez szükséges, két aranhajú gyereket szülni. Hát tudod mit? Menjünk vissza. Oszt te el leszel foglalva lent, hiáságod* nem lesz. Én pediglen felmenyek hozzájuk az emeletre. Itt osztán én egyformán fogok nekijek udvarolni, szeretgetni, majd addig, míg én nem gondolok egyebet, hogy haza is kéne mán menni vagy jobbrul, vagy balrul. De nem tudom a három közül, hogy melyik is az. Majd én osztán üzenek le néked, fel fogol jönni egy pohár bort innya. Hát akkor ki fogod jelezni, hogy mék lesz az. Addig egyformán udvarolok nekijek, egyformán szeretgetem üköt.

Na jól van, hát ott egyet-mást mint olyan feljön, udvarolnak, hogy minden beszéd felfolynak.** Egyszer osztán odakerül a dolog, hogy mán másképp is kén fordítani a dógot.

— Hej — azt mondja —, még a lovászmurul el is felejkéztem! Még én annak egy korty pohár bort nem adtam.

— Hej, kérem, van annak minden, van annak ez, van annak az!

— Én nékem nem az a hitem! Az, ha én tötöm néki és akkor tudom, hogy iutt.*** Hát nem vót maradság, csak muszaj vót felhívni.

Felhívták osztán:

— Gyere mán, gyere mán — azt mondja —, el is felejkéztem rullad, igyál egy pohár bort.

Kitötötte néki a bort, felvette a poharat, felköszöntötte egyformán mindre, akkor arra az egyre ráköszöntötte:

— Isten éltesse a mi gazdasszonyunkat, sokáig éljen ez világon! — Akkor megitta a pohár bort.

Akkor aztat különösen udvarolt neki, annyira-mennyire ment a dolog, hogy mán lejárt az üdejük, haza is kéne menni. Mindjárt azután látták, hogy megesküdnék. Mivelhogy meg is esküdtek, és így takarosán elindultak hazafelé. De mind a két nénje ment vóna vélük, de ű azt mondta, ne jöjjenek, ne izéljenek, maradjanak itt. De nem, de így, de úgy, mégis ez a Szembúzás**** ez addig siránkozott, addig, hogy megsajnálta a király, mer mán király lett, nem királyfi, mer házas vót:

— Hadd jöjjön, no, hadd jöjjön, teljen be a kedve.

Elmentek osztán haza. Hát otthon mint király, hát osztán kormányzott, minden.

* hiányod

** (beszéd) felfolyik = (beszédben) előjön

*** ivott

**** Ez lesz az állandó neve a „középső” lánynak, aki velük ment: a név értelmét a bevezetőben mondott ígérete adja.

Egy kis üdő múlva, nem soká üdő mulva hadat üzent neki egy másik király. De mán oszt viselős maradt az új asszony.

Oda van a háborúba, oda van a háborúba, addig-meddig, addig-meddig, hogy elérkezett az óra, hogy a fiatalasszony meg is szaporodott. De vót egy vén vasorrú bába, bejáratos vót az udvarba. Hát az valahogy összeszűrte a Szembúzással a levét, hogy hogy kén ezt a fiatalasszonyt elsikkasztani, hogy a Szembúzás lenne a felesége. Vagy pediglen a vasorrú bába szerette vóna a jányát, mer neki is vót egy jánya, hozzátukmálni. De az mán azt gondolta, hogy ezt nem teheti, mer ez van itt, ez az első.

Leszaporodott a fiatal menyecske, meg is szülte a két aranhajú gyermeket, hát hogy a vasorrú bába vót a bába, a gyereket félretette. Éppen akkor fiazzott egy kopókutya, két kopókölyköt fogott alá, ezt [a két gyereket] meg elsikkasztották, nem is látta.

— Na, micsináljunk vele?

— Belelököm — azt mondja — a szilaj gulya közzé, összegázolja, összetapossa. Ott mindján a bika feleli a teheneknek:

— Aki szoptatós, szoptassa, aki meddő, melegítse, a mi királyunk gyermekének valami bántása ne legyen!

Addig-meddig, addig-meddig de szépen nevedetek. Maj üdövel:

— Megyek is mán — azt mondja —, megnézem, mi is történt vélek?

Hát ott feküdt a tehény, oszt a szőri alatt játszanak a csecsivel a tehénnek. Mindjárt szeg ütődött a fejébe.:

— Na, itt most mán mi is lesz velünk?

Bemegyén, mondja a Szembúzásnak:

— Itt bajba vagyunk!

— Hogy-hogy?

— Élnek a gyerekek, mán hogy játszanak, hogy izélnek itt a tehén csecsivel mind! — Ott játszik a két gyerek. Na oszt: — Ajajaj — azt mondja —, mit is csináltunk most, mi is lesz velünk? Na, de még teszek egy próbát!

Kihozta onnat a gyerekeket, belökte a szilaj ménes közzé. Majd azok összetapossák, majd! Ott is csak a csődör mindjárt felelte:

— Vigyázzatok! Akki szoptatós, szoptassa, aki meddő melegítse, a mi királyunk gyermekének valami sérülése, bántása ne legyen. — Hát mindjárt osztán igazgatták ott, lefeküdt, aki szoptatós vót, osztán a meddő meg ott rijjogott* [a] lábára, melegítették. Csakhogy nevedett szépen a két gyerek. Odakerült oszt a dolog:

— Megyek mán — azt mondja, összebeszélt az izével —, megnézem, hogy hogy is van mán? — Hát még még különbek lettek mán a gyerekek. Mán még birkóznak, játszanak a, a, a kancákkal. — Jaj, jaj — bemegyén, óbégat, sir —, mit tettünk most?

— Hogy-hogy?

*fújt

— Nincs annak a gyerekeknek semmi bántása, amelyen gyönyörűk azok, olyat nem lehet látni!

— Éjnye, ejnye — azt mondja —, mi is lesz ez, hogy is csináljuk mán? Na, még teszek egy próbát, belököm — azt mondja — a kocák közzé, azok széjjeltépik.

Oda is behajította, a kocák közzé. Ott is a kan mindjárt:

— Akki szoptató, szoptassa, aki meddő, melegítse, a mi királyunk gyermekének valami bántása ne legyen.

Mindjárt a gyerekeket a kocák körülfozták, szoptatták, minden. Játszottak, birkóztak, beszélgettek, mán minden, hancuzott* a két gyerek. Megyen eccer megént oda.

— Megyek mán, megnézem — azt mondja —, hogy mi történt vélek.

Hát még nem is lehetett olyan gyönyörűséget látni, mint az. Bemegyem, sír:

— Mit is tettünk most! Halál fejünkön, előttünk víz, utánunk tűz! Mi is fog most velünk lenni! — Nahát, micsináljunk, mostmán hova is tekeredjünk?

Kieszelték aztán, egy kis ládába bezárták őket, oszt egy nagy folyóvíz folyt el közel mellettük, a sok mesterek jöttek-mentek vásárra, minden, elvitték arra hídra, arrul belökték a folyóba. Elvitte a víz.

— Na, most mán nyugodtan vagyunk, elvitte a víz, mostmán odavannak, mostmán írjuk meg az apjoknak, hogy hát mi történt idehaza!

Megírták osztán a királynak, hogyhát mi is történt a szaporodással, a két aranhajú gyerek helyett két kopókölyköt szült az új menyecske.

— Nem baj — azt mondja —, ha mán úgy adta az Isten, várni kell véle odáig, míg én hazamenyek.

De megint csak gondoltak egyet, hogy hogy kén hamarosan láb alól elcsavarni. Visszaírnak:

— De nem lehet még a szobába se lenni a rossz szagtul, a bűdösségtül, kéntelen vagyunk valamit csinálni.

Na, mán ha éppen annyira van írva: A kapuho kell kű közzé rakatni és ráírni, őrséget állítani, aki arra megyen, mentül csúnyábbakat ráköpdösni, ha eccer olyan történt véle! Ezt osztán kaptak rajta!

Na, de mivel osztán egy halász halászatott, kifogta a kis ládát. De nem nehéz a láda, bevitte, viszi befele. Kikötötte mingyán, a csónakját. Érzi, hogy kotyog benne, lötyög, hogy mi lehet, nem tudja. Vásárosok jöttek-mentek ott, hát leesett a szekérrül, vagy valami. Felesége megsejtette az ablakon, még kiszalad elibe:

— Mit hozol, hékám?

— Én nem tudom magam sem, egy kis láda, hogy mi van benne.

Bevitte oszt a házba, felszakasztja, hát két aranhajú gyermek, hogy mán a hajuk eltakarta őket, a szemek fényét elvette a fényesség, hogy nem tudják, hogy mi az. Mindjárt azért az egyik megfogta az egyiket, a másik a másikat. Az ember tanálta a fiút megfogni, a felesége meg a jánt.

*hancúrozott

— Na, az enyém a fiú — azt mondja az ember.

— Na, az enyém meg jány! Na, ezt az Isten adta nekünk!

Mer gyerektelenek vótak.

— Ezt Isten hozta nekünk — azt mondja —, hogy legyen nekünk is.

Űk osztán nagyba izéltek, mindjár a hajából még ugyan megboldogultak,* mer mindjár nyirogatta a haját, hurcolta a városba erre-arra, sok kincseket kapott érte. Annyira nevedtek, annyira izéltek, kitanították űköt, kiiskoláltatták, minden. Mán olyan siheder formák vótak, a fiatalember járkált mindig az erdőkön, vadászgatva errül is, arrul is, még megtanult szépen klánétozni is, így mulatta magát.

Hát űk anyjoknak esmerték, meg apjuknak, szülőjüknek, merthát nem tudták, hogy kicsodák, vagy hogy, hogy származtak. Csak eccer odakerül a dolog, hogy elment vízér, korsóba hozta a vizet a kútrul. Hogy, hogy nem hát olyan nyálkás, esős, lanyhás idő vót, ahogy felveszi a korsót a karjára, megsiklott a lába, arra csapódott a kút gárdja** fele, eltört a korsó a karján. Hát megejtődött*** a szíve, hogy „Mi is lesz, hogy is lesz, mit mond édesanyám” — mit hogy. Megyen hazafele pityorogva,° szomorkodva.

— Hát téged mi lelt? Hát a korsó hon van?

— Eltört.

— Héjnye, hogy víz hozott benneteket, hab hajtott! Hát hogy törted el azt a korsót? Hát micsináltál?

— Hát megsiklottam.

— Ejnye, ejnye!

Akkor gondolt egyet a jány.

— Kend nekünk nem édesszülénk, ha mán ilyet felelt. Ez nekünk nem.

Na, majd hazakerül a bátyja, azt mondja neki:

— Hallod, bátyám, mit sejtettem meg, mi újságot mondok néked?

— Mit, hallod?

— Ez nekünk nem szülénk!

— Hogy-hogy?

— Gondold meg, tegnap oszt vagy máma kimentem — azt mondja — vízér. Hát hogy ez a lanyházó idő^{oo} vót, mi, hát nyálkás vót ott a sár, mikor a karomra veszem a korsót, a teli korsó megsiklott, arra buktam a kút gárdja fele, eltört a korsó a karomon. Hát megszompolyodtam^{ooo} meg mi, jöttem oszt hazafele szomorán, pityorogva. Észrevette mamám, de mán — azt mondja — nem mamám, mer amit az

* meggazdagodtak

** gárd = kerítés, itt káva

*** megdöbbsent

° hangosan pityeregve, sírva

oo esős idő

ooo megszeppentem

Lakodalmas kocsi / Sárköz

Magyar ház / Csököly

Székely ház / Szováta

Palóc csoport / Húgyag

Kun ház / Törökszentmiklós

Matyó nők / Mezőkövesd

Menyasszonyi dunyhát vivő asszonyok / Kazár

felelt, nekünk csak nevelőnk! 'Hát téged mi lelt? Hát a korsó hun van?' ,Eltört.'
,Éjnye, víz hozott, hab hajtott, vesztetek vón az anyátokba! Hát hogy nem vigyáztál, hogy törhetted el?' Hogy így, hogy úgy.

És azt mondta:

— Akkor nekünk nem édesszülénk, akkor csak űk nevelőnk. Na nem baj, tudod mit, hónap elmensz vízért, próbára — korsó, hát korsó nem egy vót —, hát annak daccára is vágd oda a kút gárdjáho, törd el, és eridj vissza szomorán, és mintha sírnál is, hogy hogy jártál a korsóval.

Észrevette aztán mán másnap űket. Ű elment vadászni, ez meg elment vízér. Megmerítette a korsót, még talán meg se merítette, odavágta! „Hász mit!” Mán nem nagyon vót kedvek, örömök, hogy sejtették, hogy nem valódi szülénk. Ment haza még sírva. Még így, még úgy.

— Mi lelt? Hol a korsó?

— Eltört.

— Jaj, hogy vesztetek vón anyátokba! Víz hozott, hab hajtott, vesztetek vón az anyátokba! — Még majdhogy nem hozzáfogott űtni. — Hogy törhetted el mán két korsót egymásután?

Hát abbamaradt. Hazajön a bátyja, mondja neki:

— Hát így van az, bátyám! Még most vót, ami nem vót, még most jött meg minden! De mérgesen, dühösen csak ezt kiabálta, hogy víz hozott bennünket, hab hajtott! Hát ez nekünk nem édesszülénk!

— Na, nem baj, húgom. Mán most én elindulok űtnak, helyzetet keresni, te pediglen csak legyél addig nyugodton.

Ű osztán úgy indult el űtnak.

Úgy erdőről-erdőre mendegélt. Eccer osztán egy nagy erdősegen megyen keresztülfele, hát mikor úgy egy madarat lelű kedvébül, vagy ezt, vagy azt, sokszor osztán a vállára vette a puskát, akkor a klánétot a kezébe vette, aztán szépen klánétozott. Úgy még sétál az erdőn, eccer csak elibe ugrik egy sárkány.

— Hűhó — azt mondja —, hát hogy mersz itt járni, mikor itt még egy madárnak sem szabad?

De ű semmit nem szóllott, csak szépen fújta a klánétot.

Majd eccer oszt azt mondja néki:

— Hallod, hát meghagyom az életedet, oly mód alatt, ha te engem megtanítol erre, hogy így tudjam fújni, mint te.

— Hát megtanítlak! — azt mondja, akkor felelt neki. — Na, nesze! Vedd a kezedbe.

Rárakta az ujját, de nem pásszolt, meg hát nem is tudta úgy mozgatni.

— Hm, itt hiba van, nagy!

— Micsoda?

— Még a te ujjaidat hajtogatni kell — azt mondja —, mer nem pásszol a lyukra.

— Hát hogy, te?

— Maj — azt mondja — egy fába, egy nyílásba, ott fog egyenesedni.

Elvezette oszt egy nagy fáho, fére egy kicsit az úttul megtalálta a nagy istentelen fát. Gondolta, hogy ezt nem igen bírja meglógnatni könnyen.

— Ebbe kéne tenni a kezedet — azt mondja —, ebbe kiegyenesedik.

— Dehát hogy!

— Hát mán én nem tudom. Na, megállj csak! — azt mondja. — Van nekem fejszém.

Hozott fejszét, csináltatott véle ékeket is. Addig verte a nagy fába, hogy megnyílt a nagy fa, a nagy fejszével, másikkal meg az ékeket a hasgatásba veregette, addig, hogy mindig jobban nyílt a fa, mindig jobban nyílt a fa, verték az ékeket belefele. Utoljára oszt belement csüklőig* a két keze szépen.

— Na, tartsad úgy. — Ű megéntlen kikocogtatta az ékeket, akkor a nyílás összeszorult, megfogta ott a két kezét, hát fájt is néki.

Azt mondja:

— Hallod, nincsen mán még jól?

— Hát — azt mondja —, körülbelül mán jó lesz, hát vedd ki! — azt mondja. Megrántja, hát az egész fa mozog, de a keze nem.

— Hát nem tudom kivenni! — azt mondja. — Űsd mellé az éket, hogy nyíljék meg!

— Hallod, nem úgy lesz a! Te meghagyta az én életemet, én is meghagyom a tiédet. Hát maradj itt magadnak!

Avval Ű oszt elment. Elér az erdőszélire, ott meg a rengeteg sok nép! mindenféle mester! Mennének a vásárra, oszt nem mernek attul a sárkántul. Mikor űtet meglátták, annyi, hogy nem tudtak kicsinálni!

— Hát hogy mer, hogy tudott keresztüljönni ezen az erdőn?

— Azt mán csak én tudom — azt mondja —, meg a jó Isten, hogy jöttem keresztül.

Sok kincset ígértek néki, hogy vezesse űköt, kísérje keresztül az erdőn.

— Hallják! Nem kell nékem a kincsek! Tudják, mint mondok, látom, hamar kitelik, mer mindenféle van a teremtett világon.

Megnézett egy helyet ott az útszélbe az erdő szélén.

— Ide nékem egy szobát, meg egy konyhát, egy kis lakást üssenek össze.

Míndjárt hozzáfogtak a sok nép, olyan áncvájra összeremtették, csak a kócsot odaadták a kezébe.

Na, akkor oszt nagy vígsággal megindult az a sok nép, de azért csak félve ment. Ű osztán elől ment, oszt megette űk, mikor odaért a sárkánhoz, a fába, akkor megállította űköt, az elejét.

— Na, most mán jöjjenek, megmutatom azt a hatalmas embert!

De még akkor is fejszével, ki még mi szerszámmal nem mertek menni. Odamentek.

*csuklóig

— Na, lássák, ahol van az az ember. Ű meghagyta az én életemet, én is meghagytam az övét, de odatétettem a kezét abba. Na, most csináljanak véle, amit akarnak.

Szerteszéjjel verték, csak az a két csüklő maradt a fába. Így lett ű oszt ottan, űk meg elmentek vígon.

Ű meg oszt visszatért haza a hűgáért, elment oszt haza.

— Nahát, hűgom — azt mondja —, ami a tiéd, szedegess össze és útnak indulunk.

Akkor kap a két öreg észhe.

— Hát mit akartok, gyerekeim?

— Hőj — azt mondja —, víz hozott bennünket, hab hajtott, hát vesztünk vón az anyánkba! Így magok nekünk nem édesanyánk, sem édesapánk, hát mostmán megyünk tovább.

— Nem így, fiam, nem így, pujáim, nem erre, nem!

— Nincs tovább semmi szó! Isten velek, mivéllünk is.

Elútaztak. Oda abba a kis viskóba. Űk osztán mindján hajbul, mibül, hát hamar rájöttek, osztán péz dolgába, addig se vótak oszt olyan szegények, hogy oszt szerezgettek egy kis darabot, másik darabot, micsodát.

Csakhogy oda is került abba a városba a hír, meg a hajbul, ahová valók vótak. Meghallotta a vén vasorrú bába, hogy hogy fűj a szél a városba. Mondja a Szembúzásnak:

— Nem jó szélt hallok, hogy fűj.

— Hogy-hogy?

— Így hallom, hogy itt meg itt, ilyes meg ilyes két fiatal van, ilyen meg ilyen a hajjuk. Hát — azt mondja —, azok lehetnek, akit a vízre bocsáttunk. Na, de elmegyek, megnézem űköt, és ki is tudakolom alaposan, hogy biztosan azok-é?

Na osztán ű elugrott, a vén vasorru bába, hát osztán vigasztalta az új fiatal cselédet, hogy így, hogy úgy, hogy erre, hogy arra, így is, úgy is, hogy kerültek ide, honnen származtak ide, több afféle, micsoda. Addig-meddig, az meg kibeszélte osztán ű mindent alaposan, hogy „Itt meg itt egy halásznál nevedtünk fel, hát mink azt hittük, hogy édesapánk, vagy édesanyánk. De utoljára oszt odakerült a szó, hogy korsónk eltört, hát űk magokat kiadták, hogy nem szűlönk. Mer azt felelték, hogy a víz vitt bennünket, a hab hajtott. Így oszt kisejtettük, hogy nekünk nem szűlönk, hát így oszt elpályáztunk túllök. Úgy jöttünk ide.”

— Hejajaj, milyen vígságba vónának, ha — azt mondja — itt meg itt, még magam sem tudom jókelvén,* hogy hon, három orgonafalevél, ha azt elhozná a bátyja! Milyen szép vón itt, vigasztalna, muzsikálna. De hozzátéve, ne mondja, hogy valaki mondta, csak mondja, hogy álmodta. — Még az meg adott neki táca aranyat ezér a beszédér.

*jóformán

Elment haza a vén vasorrú bába. Mondja a Szembúzásnak:

— Na, valódi tűz van előttünk, de utánnunk meg a víz, mostmán végünk.

— Hogy-hogy?

— Éppen azok — azt mondja —, micsoda cselédek, micsoda! Bátyját nem is láttam, mer az mindig odajár vadászni. Hanem most küttem egy veszélyhelyre, ha ezt elpusztítanak ott. Ű odamaradna, akkor a jányt én elpusztítanám, eltenném láb alól, de így nem tehetem — azt mondja —, míg a bátyja megvan.

Na, hazajön oszt a bátyja, hát teszen neki enni.

— Gondold meg — azt mondja —, bátyám, mit is álmodtam.

— Mit, te?

— Há itt elszenderedtem — azt mondja —, azt álmodtam — azt mondja — elszenderedés képembe, hogy van valahon, de nem tudtam kifejtteni álombul, hogy hol, három orgonafalevél, de ez szebbnél-szebb nótákat muzsikál. Hanem azt elhoznád, hát milyen vígságba vónék itt! Legalább nem unnám úgy magamat.

— Hej, húgom — azt mondja —, elhozom, hacsak lehet.

Na osztán felvirradtak. Ű osztán hozzákészült hosszú útnak, maga se tudta, hogy hon lesz a végi. Mendegélt darab időt, eccer osztán esteledett, ráesteledett. Hát egy kis világosságot látott, mán csak annak vett utat éccakára. Hát bekopogtat oda, beköszön:

— Jó estét adjon isten, édes öreganyám.

— Isten hozott, édes fiam — azt mondja —, jól jártál, hogy anyádnak szólítottál, mert ha anyádnak nem szólítottál vóna, ha ezer lelked lett vóna is, meg kellett vón halnod.

Lerugta a pendelyt, megkeresztelte saját fiának, megfüröszttötte tébe-vajba, vacsorát adott neki, lefektette a selyemágyba.

Na, Ű osztán reggelig nyugott. Reggel osztán ismét megfüröszttötte, mint saját fiát. Felötözött. Früstököt adott neki.

— Na, mostmán mondd meg, hogy mi járatba vagy? — Ű mán tudta, hogy mi járatba van, hanem „Majd — azt mondja — végén cserdül a csapó!”

— Hát így, meg így — azt mondja — álmott a húgom ilyet meg ilyet, hogy három orgonafalevél van valahol, szépen muzsikál.

— Hát én nem tudok felőlle semmit, van itt egynihány szógám, ha csak azok nem tudnak.

Kiállott, egy nagy ustorrall, csörgött-kongott, csörgött-kongott, jönnek a gonoszok varjú képibe, mint a felleg. Odajönnek:

— Mit akarsz?

— Ennek, meg ennek, nem hallottátok-é hírét?

— Nem tudunk felőlle semmit.

— Van még oda belölletek?

— Még hátul van az öreg. — Az vót a legöregebb.

Előjön osztán, csörgetett neki egypárt.

— Nahát, mi a hiánságod?

— Hallod — azt mondja —, van nekem itt egy fiam és ez után esdek, hogy van valahon, de hon, én magam se tudom, három orgonafalevél, és azért elmentek. Tudsz felőlle valamit?

— Tudom, tudom én hon van — azt mondja —, na most küdöd te jó helyre, most küdöd jó helyre. Ha a szavam áthágja, akkor még az én életem is odamarad. De mindjár, parancsolj.

— Hát így meg úgy, hát azt el fogjátok hozni.

— Na küdd ki, hagy jöjjön.

Felült osztán rá, elvitte oda, elmentek a kisajtóhon, lepihentek.

— Na, hallod, vigyázz — azt mondja — a széles világig, mer most ide be fogunk menni. Ez a kisajtó kinyílik előttünk, de mindenfelől kiabálnak, hogy: Éngem vigyél, éngem vigyél, éngem vigyél! Sehová te ne tekints, csak az én fejem nézzed, és fogjad a félkézzel a nyakamat, majd én odafordulok véled az alá a fa alá, ahon az a három orgonafalevél muzsikál. Nyakamat fogjad, félkézzel meg beleveheted a három levelet, zsebedbe is teheted. Csak a nyakam el ne bocsásd, se ne nézz se erre, se arra, csak a nyakamat, fejemet!

Nahát megállotta addig, míg mán a kisajtón kívül vótak, dehát farka hosszú vót a csókának, míg bevágódott az ajtó, ű visszafordította, mán nem tudta kiállani. Odamaradt a csókának a farka.

— Aa, ládd, most micsinátá! Egy perccel elébb visszatértél vóna, se te nem vónál többet a világon, se én! — azt mondja. — Hát így tartottad te be az ígéreted! — Dorgálta aztán, ott picsogott:

— Hát mán nem tudtam.

— De muszáj betartani amit, a parancsot, mer akkor oszt ha az ember azon bukik, mán akkor a kárban van. Na, osztán nem baj — azt mondja —, csak máskor vigyázz a szózatra!

Na, oszt elmentek, osztán felültek, elvitte oszt haza.

— Na, megjöttetek?

— Meg, hálá istennek!

— Megvan a három?

— Meg.

— Na, nem baj semmi.

Megfüröszttöte téjbe-vajba, vacsorát adott neki, mer estére érkeztek űk, avval lefeküdt, osztán lepihent. Na, reggel megint megfüröszttöte űtet tébe-vajba, früstököt adott neki.

— Na, mostmán indulj, fiam, útnak. Na, veszett vón az anyjába, aki téged hajkász,* de majd ráfordul űkrájok a súlykerék.

Elment osztán haza. Mindján otthon osztán kiakasztották, szépen muzsikál, juj, gyönyörűn!

*hajkurász

— Na, ládd — azt mondja a húga —, milyen szép vígságba [vagyunk]! Mosmán nem unom magam annyira!

Hát ű csak a magáét folytatta, ű járkált, madarakat, mit lövöldözött, vadhússal éltek, mikor hogy.

Eccer osztán a vasorrú bábának eszébe jut, hogy:

— Mék én mán megnézni, hogy még nem jött-é haza? Akkor mán többé nem is jön, akkor én elsikkasztom ott azt a cselédet, elteszem láb alól.

Elment ű osztán. Hát mán messzirül hallja a muzsikaszót.

— Héj, mán itt baj van, baj van, de nagy! Mán most micsináljunk?

Bément osztán, beköszönt:

— Na ugyi, ugyi, lássa — azt mondja —, az én beszédem mit hozott!

— Ó, áldja meg az isten! — azt mondja.

— Tudja mit — azt mondja —, még mondok egyet! Van — azt mondja — a világon, még magam sem tudom — azt mondja — jókélvén, hogy hon van, csak a neve az, hogy világátallató tükör. De az az egen csüng, ha azt elhozná, még akkor vónának a világ közepin! De ne mondja, hogy valaki mondta, csak mondja, hogy álmodta!

A vén vasorrú bába meg gondolta, hogy el fog ű sikkadni. Csak mindég abba sántikát, hogy azt elpusztíthatta vóna a nyomozáson, az utazásba, evvel aztán ű könnyen bánt vóna, de addig nem bátorkodott. Még adott neki osztán a húga egy tányér aranyt az ízéjér.

Avval elment. Mondja otthon a Szembúzásnak:

— Hej, nagy bajba vagyunk, nagy bajba leszünk! Mi is fog velünk történelni? Mit is csináltunk! — Suhajtoznak ott egymásnak. — Hát mán mindegy, benne vagyunk, nem tudunk tenni semmit! Most elküdtem még egy veszélyhelyre, ha hátha elpusztulna, elpusztulna ott — azt mondja —, akkor evvel könnyen elbánnék.

Majd hazajön osztán az erdőről. Hát teszen neki enni.

— Hű, gondold meg — azt mondja —, mit álmodtam, elszenderedtem egy kicsit.

— Mit?

— Nem tudtam kiálmodni végig — azt mondja —, hogy honnan vagy honnét, csak így álmodtam, hogy egy világátallató tükör, de abba az egész világokat, mindenfélét látni! — azt mondja. — Ha még azt elhoznád! milyen vígasságba vónunk itt, a világot látnók, hogy miben áll, hogy is van, meg ez a muzsikaszó! Milyen vígságunk vóna a világon.

— Elhozom, húgom, ha csak az Isten segít, mán megtudom, hogyha igaz lesz.

Na, felvirradtak másnapra, útnak indult, de csak hát hova? az öreganyjáho, mán ű tovább nem, csak oda! Onnen, ott kap utasítást, onnan tudják űtet merre menni. Elment oszt, hát este vót már, mire odaért.

— Adjon isten jóestét, édes öreganyám!

— Adjon isten jóestét, fiam, isten hozott. Hát hogy-hogy, hát te mindig útba vagy?

— Hát kénytelen vagyok.

— Héj — azt mondja —, veszett vón az anyjába, aki téged hajkász. Na, de ü maga-magát hajtsa! — azt mondja — nem baj.

Megfüröszttötte téjbe-vajba, vacsorát adott neki most is.

— Na, pihenj le! — Vacsorát adott neki, megpihent.

Nahát, reggel mondja aztán:

— Hát mostmán miér jöttél?

— Hát — azt mondja —, így álmodta a húgom — azt mondja —, hogy valahon van a világon egy világátallató tükör, de magam se tudom, hogy hon.

— Hát bizony, én se tudom.

— Azt szeretném én elhozni.

— Na, megpróbálkozunk véle — azt mondja.

Megfrüstökölt mán akkor, minden, kiállott csörgetni.

Jönnek a szógák, kérdezik tülle:

— Hát mit akarsz, mi a baj?

— Ennek, meg ennek nem hallottátok hírit?

— Nem tudunk felőlle semmit.

— Van még oda belőletek?

— Van — azt mondja —, az öreg.

Na, kongatott még ű vagy kettőt, megérkezett az öreg. Mikor megérkezett:

— Na, mit akarsz? Tán mán megént itt van a fiad?

— Itt van — azt mondja.

— Hát mi a hiánysága?

— Ennek, meg ennek — azt mondja —, a világátallató tükörnek hallottad-é valaha hírit?

— Hallottam — azt mondja —, tudom is, hon van. Hát tán arra vóna a fiadnak szüksége?

— Arra! — azt mondja.

— Na, akkor most kűdöd te jó helyre. Fogj is hozzá átalvetőt varrni néki, mert az onnan nem jön haza életbe.

Hozzáfogott osztán varrni a csóka szava után. Mikor elkészült:

— Na, jere, ülj fel rám!

Elvitte. Mikor iránba vótak, az egen csüngött aranláncon, lepihentek ott. Azt mondja néki:

— Na, pihenjünk meg, hallod. De megmondom néked, jóelőre, nehogy elfelejkezz a szavadrul vagy a szavamrul, ahogy én mondom! Hogy ha félkézzel a nyakamat fogjad, féllal ragadj bele. Ha nem szakad el, bocsásd el. Megállni nem állhatok meg, de mindig aláfordulhatok. Hát akkor, na ügyelj rám, de eztet betartsd, mer ha nem, akkor vége az életednek.

Hát mentek osztán. Ű osztán meg is felejtkezett, vagy pediglen örömébe is, mikor fordult oda alá, hogy meglátta, a nagy fényesség, a lánc is, meg a tükör is!

Beleragózott* ű félkézzel, de nem engedett a lánc. Hű, hozzákapott a másik kézzel is, a csóka kiment alóla, elszakadt a lánc. Jött osztán ű lefele, azér a zsebbe dugta a tükröt, hogy jött lefele. De hogy hová lyukadt ki az eséssel, egy nagy vízre, dehát ott nem ment széjjel, nem loccsant széjjel, csak kocsonyának vállott. Na, mikor lejött, bevárta csóka, elment oda a vízbe, szépen bele az átalvetőbe, belesodorta ütet. Be vót jól takarva. Elvitte haza.

— Na, hát megjöttetek?

— Meg.

— Hát a fiam hun van?

— Itt van az átalvetőbe. Nem megmontam néked, hogy ez így fog járni! Hiába magyaráztam neki, nem hallgat ez a szóra. Örömébe, vagy micsináljon! Hát én azt mondtam néki: félkézzel fogózzon bele, ű meg beleragadt mindakettővel, így szakadt el! Én meg nem állhatok meg ott, mer . . . Mondtam neki, odafordulok én kétszer is, akarmeddig, hogy meggyengítéd a láncot, az oszt csak a kezedbe ragad utoljára. De ű meg eccerre nagy örömébe beleragadt mind a két kézzel.

— Na, nem baj!

Előhozta, addig fürüszgette, addig ízélte végig, addig surulgatta, mosogatta, hogy még százszerre különb ember lett belőle, mint azelőtt. Mikor felserkent:

— Hű, de elaludtam!

— Elaludtál, te fiam, örökre! Hát miér nem hallgatod te meg a csókának a beszédét, te?

— Miér nem, hát így mamám, hát így édesanyám, micsoda erre-arra.

— Na, nem baj, csakhog azt elhoztad, a tükröt.

Akkor osztán meghált, reggel oszt útnak indult.

— Na, eridj haza. Veszett vóna az anyjába, aki téged hajkász! Nem messze van az ideje, majd meglátja a következését.

Elment ű osztán haza, bemutatta osztán ott néki, a testvérjének. Hát mindent látnak, még egy utolsó moccanásig az ég boltozatja alatt. Még az anyjukat is, úgy, hogy ott bé vót köpködve, minden. Azon meg szánakozott:

— Hallod, szegény, hogy ráköpdöstek, ki lehet, ki lehet?

Na, jól van, hát eszébe jut a vén vasorrú bábának:

— Megyek mán — azt mondja —, előjött-é? Ha nem jött elő, biztosan nem jön többet, akkor elteszem láb alól azt a cselédet.

De mikor bement, meglett a nagy öröm, meg messzirül kiáltott néki a fiatal jány, hogy:

— Hej — azt mondja —, elhozta a bátyám a szép tükröt!

— Csakugyan elhozta?

— El.

Nézegetik ott osztán:

* belekapaszkodott

— Nézze csak — azt mondja —, a világátallató tükör ez, mindeneket látni benne, nézze csak itt, nézze csak ott, nézze csak azt a sarkon forgó várat a forró tenger szigetben, hogy forog az — azt mondja.

— Ez a Világszép Erzsók palotája. Ha még ezt elhozná feleségül, akkor vónának egy vígságba, így akkor nem vóna magába.

— Elhozatom én a bátyámmal — azt mondja —, akar így, akar úgy, elhossa az én bátyám.

— De ne mondja, hogy valaki mondta . . . csak hogy álmodja. — Megint kapott egy tányér aranyat, mindég jól megfizet neki az izéér, ha ű felel.

Eccer osztán hazakerül oszt a bátyja, ad neki úgy enni. Leül ű.

— Hű, gondold meg, bátyám, mit álmodtam!

— Mit?

— Nézzed csak — azt mondja —, nézzed csak azt a várat — azt mondja —, ott a forró tenger szigetbe, hogy forog az ott a sarkon. Abba van — azt mondja — Világszép Erzsókja. Ha aztat te elhoznád magadnak feleségül, te se vónál magad. Így oszt akarmerre mennél — azt mondja —, legalább idehaza ketten vónunk, nem vóna nekem olyan unalmas.

— Hát elhozom én, húgom — azt mondja —, ha csak az Isten segít.

Na, osztán lepihentek. Felvirradtak, megin csak útnak indult ű az öreganyjáho. Elment ű oszt az öreganyháho, estére odaiparkodott, oda is ért.

— Adjon isten, jó estét, édes öreganyám!

— Ejnye, fiam — azt mondja —, be sűrven* járkálsz te. Na de nem baj, majd lesz mostmán zárva.

Megfüröszttötte téjbe-vajba, vacsorát adott néki, lefektette a selyem ágyba.

Na, mánmost reggel megin megfüröszttötte téjbe-vajba, früstököt adott néki.

— Hát mostmán mi a kívánságod?

— Hát így meg így — azt mondja —, édes öreganyám, kinéztük a tükörbül, hogy van, de magam sem tudom, hogy hol, a forró tenger szigetbe Világszép Erzsóknak a várja, sarkon forgó vár. Abban lakik Világszép Erzsókja, aztat szeretném elhozni magamnak feleségül. Nem lennék mán — azt mondja —, én is ilyen soká özvegy, meg a húgomnak is jobb kedve vóna, hogy ha nem vóna maga.

— Hát nem tudok felőle semmit — azt mondja —, mindjár megtudjuk!

Csörget-kongat, csörget-kongat, jönnek a szógák, kérdezik:

— Mit akarsz?

— Ennek meg ennek nem hallottátok hírét?

— Nem tudunk felőle semmit.

— Van-e még oda belőletek?

— Oda hátul az öreg.

Na, kongat neki egypárt, megérkezik.

— Na, mi a hiányságod megin? Mán megént itt a fiad?

* sűrűn

— Itt — azt mondja.

— Mit akar?

— Világszép Erzsóknak a várját tudod hol van a forró tenger szigetibe?

— Tán oda akarod küdeni?

— Oda — azt mondja.

— Na, ott is jó helyre küdöd, ott is jó helyre küdöd, ha a szavam áthágja. Elviszem én üt, de még most viszem jó helyre! Na, küdjed ki! Ülje rám!

Na, elrepült véle oda, lepihentek ott a tenger szélibe a fűbe. Ott heverték, nézték a várat, hogy ott forgott a közepen a valami szigeten.

— Na, hallod — azt mondja —, mán két helyen vótam véled, még mindenütt hibáztál, de mostmán erre vigyázz, hogy ne hibázz, mert ha hibázol, én eljövök, de te ott maradsz. Nagyon betartsd a szavamam. Tudod, én beviszlek a kéményen, és a konyhára fogok ülni, arra leszek kifele. Te pediglen, majd megmutatom én, hogy mék ajtót nyisd meg. Világszép Erzsókja ott az asztalnál stikkel, nyisd be az ajtót, és annyi legyen a szavad: Jó napot adjon isten, Világszép Erzsókja, jössz-e vélem, vagy nem? Ha nem jössz, maradsz! De már akkor szaladj is, de markold meg a nyakamat.

Na, bevitte osztán, leszállott. Megmondta neki, hogy mék ajtót nyissa meg. Megnyitja, ránéz a Világszép Erzsókja.

— Jónapot adjon isten, Világszép Erzsókja! Jössz-e véllem vagy nem? Ha nem jössz, maradsz!

De mán akkor szaladt visszafele, megmarkolta a csóka nyakát. Az ű nyakát is megmarkolta, meg ölonkapta Világszép Erzsókja. Akkor a csóka csak, csitt, a kéményen! Túlfelől szállott le véle.

Akkor visszanézett Világszép Erzsók:

— Na, te — azt mondja —, mikor annyi vótál az anyádba, mint egy kásaszem, még akkor megálmodtam, hogy te hozol ki éngemet az orszá . . . a várambul. De nem hittem, de mostmán elhiszem, mer kihoztál. Hát mostmán mit akarsz vélem?

— Hát leszel párom.

— Na, jól van.

Elvitte osztán haza az öreganyjánál.

— Na, megvan, fiam?

— Meg, hálá istennek!

— Na, gyere csak!

Egy folyóvíz folyt ott, lefektette [t. i. a leányt], ráhágott a féllábára, a másikat meg fogta. Kétfele hasgatta, kiömlött belőle sok csúszó,* békák, minden.

— Na, ládd, fiam, ez megölt vóna téged, ha ezer leked lett vón is.

Kimosta tisztára, összetette, összeforrott. Még százszorte szebb lett, mint addig, mer addig gonosszal vót tele, meg ördöggel.

Na, mostmán nyugodtak. Akkor azutt oszt nekiek adott enni.

— Na, mármost — azt mondja —, hogy mentek haza?

* kígyó

— Hát hazasétálunk valahogy.

— Nem úgy lesz a! Megállj csak!

Kiállott a nagy ustorral, csörgött-kongott, csörgött-kongott, eccer csak odakavarodik egy üveghintó négy lúval, megáll a kis ház előtt.

— Na, lássátok, mán van kocsi is, amin mentek.

Még oszt elhozták a kastélyt is, egy aranyalmának vállott, a zsebbe tette.

— Na, ezt ládd, ezt tedd a zsebbe, ezt oszt otthon kinyithatod, osztán kastély lesz belőle, olyan mint ott vót.

Na, akkor felültek osztán, megköszönte a szívességét az öreganyjának mindenekért és elindultak.

Ű hátraül, Világszép Erzsókja, az ülésbe, ű meg, mint kocsis előre. És azt mondta néki:

— Hallod, csak ereszd a lovat, te ne fogd a lovat se errül, se arrul, tudja az mindenütt, hon kell megállani, hol kell mindent megkerülni. Te csak bocsásd a lovat.

Ment a lú, mint a forgósél, mikor odaért az ű kis palotájáho, megállott, mintha lecövekelték vóna.

— Na, eridj be, szedjétek össze magatokat, amit csak könnyedesen — azt mondja —, a többi hadd maradjék, hiszen nem olyan nagy valami, ha marad is.

Hát tükröt, ezt ilyeneket, mit, ami könnyedesen vót, összekapták magukat. Na, akkor már együvé ültek a hűgával beszélgetve. Beszélgettek, ű meg hajtotta oszt a lovat.

— Csak ereszd te azt a lovat, ne törődj vele, majd megáll az megént, ahun szükséges!

Elröpült vélek a ló, hon állott meg, az anyjok előtt, ahun küvel, kű közzé vót rakva. Az apjok meg sétált az udvaron, nézi, hogy micsoda hintó áll ott?

Még kezdi bosszankodni, mer azt mondja aztán Világszép Erzsók:

— Na, szálljatok le! Ez néktek édesanyátok, ha útáljátok megcsókolni, terítsétek rá a selyemkendőt, a zsebkendőtöket, és úgy mint anyátokat csókoljátok meg!

Itt meg a király bosszankodik ott errül-arrul, jobbrul-balrul, az apjuk. Hát nem értette itt a szózatot, hogy mirül van szó. Majd osztán a fia ment hozzá, hát bosszankodott, hogy így, hogy úgy!

— Hogy jön véllem, kardra, vagy öltre?

Hát az apjának kardra vót. Na jó, hozzáfogtak oszt, a kardot ki is csapta az apjának kezéből, a kardot, akkor nekiment az apjának:

— Így vágnám le a nyakát, ha akarnám!

Akkor elment, felvette kardját, megtörülte a zsebkendővel, ismét a kezébe, akkor megint összecsaptak a karddal, hát kirepült a kard az apja kezébül. Akkor megint nekimeré a nyakának:

— Így vágnám le a nyakát, ha akarnám!

Akkor megint elment, felvette a kardját, megtörülte a zsebkeendőjébe, megén visszaadta a kezébe. Megént az apja még mérgesebb lett, megint csak össze, hát kicsapta a kezébül. Akkor az üvét is kihajította, akkor ugrott az apjának a nyakába:

— Na, édesapám, én vagyok az az elveszett fiú, aki el vót takarva a földszínrül, de most előadott a jó Isten. Hát hogy, hogy, úgye, hogy megvágott vóna, úgye, hogy én levághattam vóna a nyakát.

Összerogyott az apja, osztán nem tudott ű mondani. Így oszt befordult a hintó az udvarra, még mai napig is élnek, ha meg ne hóttak.

4 / AZ ÚR JÉZUS KRISZTUS ÉS A PARASZTGYEREK

Hát útazott az Úr Jézus Krisztus Szent Péterrel, eccer oszt egy községbe elesteledtek. Olyan helyre beküdte Pétert, hogy kérjen szállást, ahun három fiú vót. Kér szállást. A három fiú megosztozott a birtokon, a házon is. A nagyobbik, meg a középső nem olyan legénysorba vótak, még csak ilyen felserdültek. Vót egy kis végi, egy kis ódalszoba, a legkisebbiknek azt adták, űk meg az első végibe laktak ketten. Hát először ott kért Szent Péter szállást. Hát mi vót nekik, üres vót a ház, háltak egy kis kákán, egyen-máson, reggel kitakarították a házat, azér azt felelték:

— Mink nem adhatunk szállást, mer itt két gazda lakik, hanem menjen be, bácsi, a másik házba, ott csak egy gazda lakik.

Bement osztán oda, beköszönt a kis fiúnak, olyan kis felserdült vót az is.

— Hát fiam, nem adnál nekünk szállást?

— Hányan vannak?

— Ketten.

— Én — azt mondja —, szívesen adok, de látják a bútoromat, hogy hogy állok. Majd ha le akarok feküdni, behozom az ágyamat, elterítem itt a ház földjén a szalmát, oszt lefekszek, hát ha elfogadják, akkor hozok be a maguk számára is.

Kiment osztán a Szent Péter:

— Hát gyerünk be, kaptunk — azt mondja —, ilyen meg ilyen szállást.

— Nem baj, csak nem az ég alatt hálunk, fedél alatt.

Bementek osztán. Köszönt az Úr Jézus Krisztus is:

— Jó estét adjon isten, fiacskám.

— Isten hozta édesapámat is, adjon isten jóestét.

Még felugrott a fattyú, és odament hozzá, fogta a kezét, parolát adott néki, és megcsókolta a kezét. Feleli a fiú:

— Több esmeretséget adjon az Isten közöttünk.

Hát aztán hozzáfogott a fattyú magának vacsorát készíteni, leültette osztán űköt. Amit csinált magának, egy kis kolompért süített vagy mit vacsorára. Kiugrott osztán, hozott egy kis szalmát kákával vegyest.

— Hát tessenek lepihenni. Én készítek itt egy kis vacsorát, mán ha tehetségem vóna, úgy készítenék, hogy magoknak is jutna. Dehát bizony gyenge lábom állok abba a dologba.

— Nem baj, fiam — feleli az Úr Jézus Krisztus —, van nekünk, csakhát csak jobban találjuk magunkat így házba, mint az ég alatt.

Beszélgettek, kérdezősködtek. Ű is elkészítette a vacsorát, megeszegette. Amennyi vót, annyi vót, azt mán az ű hasa érezte. Csak akkor eredtek osztán beszédbe, mondtak egyet-mást.

Feleli az Úr Jézus Krisztus eccer beszéd közbe:

— Fiam, adjál egy kis vizet.

— Ej — azt mondja —, mán legyék szíves várni, hozok frisset. Így magamnak jó lett vóna, de mán ha eccer vendéget adott a jó Isten, egyébbel nem tudom ellátni, hát legalább egy kis friss vízzel. Elszaladok a kútra. De nem messze van, rögtön itt leszek.

Elpattant a fiú, de hamar is előjött, oda is adja a korsót az Úr Jézus Krisztusnak.

— Itt van — azt mondja —, édes öregapám, poharam, ilyesmin nincsen, én csak így szoktam innya.

— Jó van ez, fiam.

Iutt oszt az Úr Jézus Krisztus, kiát a Péterre is.

— Most — azt mondja — nem kívánom.

— Na, nesze fiam, igyál mán tésis.

— Köszönöm — azt mondja —, nem vagyok szomjas.

— Ne köszönd, mer ez nagyon jó víz.

— Hát tudom én milyen — azt mondja —, mióta emlékszem életem sorjára, csak onnet iszunk.

— Fiam, nem olyan ézü ez most.

Csak szabadkozott, de az Úr Jézus Krisztus addig noszogatta, hogy elfogadta. Megkóstolja, nagyot gondolt.

— Mi dolog ez? Ha más hozta vón, azt mondanám, hogy bort hozott.

Akkor fogott hozzá a korsónak, oszt meghúzta. Mindján bátrabban beszélt a fiú. Odaadta Szent Péternek, Szent Péter elfogadta tülle, ű is ivutt.

— Ejnye, fiacskám — azt mondja, mikor jót iutt —, honnen hoztad te eztet?

— Hát én, bácsikám — azt mondta —, csak a kútbul hoztam.

— Lehetetlen, fiam!

Nahát, a beszéd alkalmával csak felvette az Úr Jézus Krisztus, megént ivutt belőle.

— Na, nesze, fiam. Most igyál belőle, ugi, hogy hát jó?

— Hát ez bizony jó, édes öregapám.

Bizony lecsutoráztak,* nagy beszédbe estek, még a beszédgül harmadikszor körülment a korsó. Mán a fiú nótát is hozza előfele, bátran beszélnek.

* letelepedtek

A két gazda hallgatja az első házba nagy szomorán. Vacsoráltak-é, nem-é.

— Gyerünk be mán — azt mondják egymásnak —, jó lakója került az öcsénknek.

Bementek. Mindján kínálgatják őket is. Isznak, mulatoznak, még mán danolnak is. Kihítták a fiút.

— Honnen hoztad ezt a jó bort?

— Halljátok, egy istenem, egy lelkem, hogy én a kútbul merítettem. Hogy hogy lett az olyan, én mán azt nem tudom.

— Nem igaz, hazudhatol te.

— Na, jóelőre elmondtam néktek, hogy a kútbul merítettem.

De nem tudta vélek elhítenni.

— Na, menjünk be!

Bementek aztán, beszédbe eredtek, de mán bátrabban forog a korsó is körül, ahogy ültek karikába a földön. Majd a másik két gazda is rákezdte a nótát. Nótáztak, de a korsóba mindég egyformán van, hiába isznak, annak híja nincsen. Ezen még fennakadtak osztán, a három gazda.

— Mán csak iszunk, amennyi jólesik, és híja még sincsen. Ez nagy isteni szerencse. Mégy ilyet is lehet érni. Az ember hiányosítja valamit, és mindég egészbe áll.

Beszélgettek osztán, mikor beszéltek, mikor daloltak, annyira, hogy mán a három gazda elálmosodott a bortul.

— Nahát, mán menjünk a nyugovóra.

Elcsendesedtek osztán, elnyugodtak.

Majd osztán megvirradtak. Elkészülősködtek a vendégek. A fattyúnak megköszönték a szállást, és útnak indultak.

Elmennek a harmadik kapu ellen. Megáll az Úr Jézus Krisztus, azt mondja Szent Péternek:

— Hallod, te Péter, mit gondoltam?

— Mit, uram?

— Eridj vissza, hídd el azt a fiút nekünk szógának, mer azt most az a két bátyja megöli, mer mostmán faggatni fogják a fiút, hogy csakis honnet hozta a vizet. Hát ű nem mondhatja csak a valódit, hogy a kútbul hozta. Ezér osztán belevesznek,* mer azok nem fogják hinni sehogyse.

Visszament osztán Szent Péter.

— Kis fiacskám, tudod minek jöttem?

— Majd megtudom, ha megmondja, bácsikám.

— Gyere te minálunk szógának.

Gondolkozott a fiú egy kicsit élete-sorsa felől.

— Ehen ni — azt mondja —, most tanálkoztunk, és milyen vígságba eredtünk! Jobb is lesz nékem, ha elmegyek, úgy se olyan nagyon van bűvön, amit egyek. Ott

* belekötnek

talán csak bővebben fogok enni. Hát összekapom magam, bácsikám, csak elmengyek.

Hát olyan nagyon sok ez is-az is nem vót neki, avval:

— Na, menjünk, bácsikám! — Elmentek osztán.

Mendegélnek hármacsán beszélgetve, mikor a fiú újít valamit, meghallgatják, majd osztán űk is beszélgettek egyet, a fiú hallgatta. Eccer oszt egy nagy erdőségbe esteledtek elfele, kinéztek egy sűrű lombos ligetet.

— Hát itt mán hova is menjünk? Falut, várost messzi találunk, nem muszáj nekünk éccaka kóborogni. Nyár van most, úton-útféleken meg lehet most húzódni, ki hon esteledik, hát mink is csak itt maradunk. Hanem szedjetez egy kis fát, tüzet fogunk rakni, majd sütünk egy kis szalonnát, meg fogunk vacsorálni.

Úgy is tettek, mindján elindultak. De ű mondta Szent Péternek:

— Bácsikám, csak tördelje összefeze, szedek én, hozok én. — Ügyes vót a fiú.

Nem is vót összeszedve, hogy nagyon keresni kellett vóna, még inkább válogatni kellett, ami csak könnyen tört. Csakhogy összehordott jócsomót. Mán a tűz is ég.

Mondja az Úr Jézus Krisztus:

— Elég lesz mán, fiam, ég ez reggelig is.

— Van itt elég, édes öregapám, had égjen, csak jó a tűz, ha nyár van is. Ha nem egyéb végett is, jobban esik a beszéd is, ha világos van.

— Hát abban igazságod van, fiam.

Nahát hozzáfogtak sütni a szalonnát, meg is vacsorálnak. Elmúlt a vacsora.

— Na, Péter — mondta az Úr Jézus Krisztus néki —, mán most mondja csak egy szép mesét.

Rákezdett, mondja a mesét, majd osztán be is végezte. Azt mondja a fiúnak:

— Köszönd meg, fiam, ládd, milyen szép mesét mondott ez a bácsi.

Hát nem tudott mit ráfelelni, elhallgatta, elmúlt a mese.

Azt mondja az Úr Jézus Krisztus Péternek:

— Péter, eridj csak abba a bokorba, vágjál le egy vesszöt. . .

Vágott egy vesszöt.

— Csap rá, a szógára, menjék, tanulja meg, melyik fán terem a köszönöm!

Rácsapott Péter a szógára, szógából csak lett egy aranyszarvas. Nekiszaladt a sűrűnek, elment. Na, oda a szóga. Lenyugodtak, elpihentek.

Maj meg is virradt. Előjött a szóga.

— Csap rá Péter!

Rácsapott, szóga lett belőle.

— Na, fiam, tudom, megéheztél, szedegessél fát, oszt früstökölni lássunk.

Így a fiú nekieredt, hordta befele. Hozzáfogtak osztán, sütögettek, megfrüstököltek, aztán beszélgettek egyet-mást. Lassacsán elmúlt a nap. Majd estére megén vacsora körül látnak, megvacsorálnak. Elmúlik a vacsora.

— Na, Péter, mondjál egy szép mesét.

Elkezde a Szent Péter a mesét, mondja, hallgatják. Majd osztán csendesen,

szórol-szóra elérkezett a végi. Befejezte Szent Péter a meséjét. Nem szól senki semmit. Várja az Úr Jézus Krisztus, hogy majd azt mondja a fiú, hogy megköszöni.

— Köszönd meg, fiam. Ládd, milyen szép mesét mondott a bácsi.

Hát nem tudta, hogy még fán terem a köszönöm.

— Csap rá, Péter! Menjen, tanulja meg, melyik fán terem a köszönöm.

Rácsapott Szent Péter. Egy arany vaddisznónak vállott, és útnak elment a sűrűségbe. Hon járt, hon szaladgált, azt már még ű se tudja. Csakhogy neki reggelig jönni-menni kellett.

Reggel oszt hazakerült. Rácsapott újra, visszaváltozott szógának. Hozzáfogtak oszt früstök után járni. Megfrüstököltek, azutt osztán beszélgettek egyet-mást. A fiú beszélt a sorsáról, hogy hogy is vót a sora, hon szegényebben, hon még annál is alacsonyabban. Hát így múltak a napok. Majd osztán az Úr Jézus Krisztus is mondta az utazásokat, ezt is, azt is. Eltött a nap.

— Na, már most vacsorázzunk, elértük az estét, hálistennek.

Hozzáfogtak sütni a szalonnát, vacsorálnak. Elmúlt a vacsora. Azt mondja az Úr Jézus Krisztus Szent Péternek:

— Na, Péter, mondjál egy szép mesét. — Mondott osztán, mesélgetett.

Mikor oszt befejezte, hát hallgat mindenki. Azt mondja a fiúnak:

— Hát köszönd meg, ládd, milyen szép mesét mondott ez a bácsi.

Hát nem tudott rá semmit mondani.

— Csap rá, Péter, a szógára! Menjen, tanulja meg, hon terem, melyik fán a köszönöm.

Rácsapott Szent Péter, egy arany sajómadárnak vállott. Felrepült a levegőbe, olyan szépen fütörészett, jön-megyén, elment dógára.

Addig jött-ment, egy országon, félen, egy fatetőn meghált. Odafele sok mesterek mentek vásárra szekérral. Inasok is velük. Ű is ott tanált állni madár képibe. Oszt ezek a mesterek, egyféle, másféle, hozzáfogtak mesélgetni, ű meg ott hallgatta a fatetőn. Majd oszt mikor a mesét befejezték, vótak ott apró inasok, zajongva:

— Köszönjük, bácsi, aj, de szép mesét mondott! Áldja meg a jó Isten! Köszönjük szépen, mondjon még csak egyet. — Hát ű ezt figyelembe vette.

Elmúltak a mesék, elmúltak a nagy köszönetések, elő is fordul a nagy virradás. Akkor oszt összecsapta a szárnyát, ment oszt nagy örömmel a szállások fele, hogy ő mesét hallott, meg a köszönetést megtanulta.

— Na, Péter, jön a szóga, csap rá csak!

Rácsapott, mindjá szógának vált. Hozzáfogtak osztán früstökhö látni. Megfrüstököltek. Így osztán hát beszélgettek estéig, egyik egyet, másik másat. Elérkezett az este is.

— Hát szedjete fát, vacsoráljunk.

Megvacsoráltak, tüzet raktak, szalonnát sütöttek. Befejezték a vacsorát.

— Na, Péter, mondjál egy mesét.

Elmondta a mesét, befejezte, akkor osztán a fiú megvárta, hogy elmondja:

— Héj, köszönöm bácsikám, de szép mesét mondott, mondjék még egyet.

— Elég egy is, fiam.

Mondja az Úr Jézus Krisztus Szent Péternek:

— Ládd, hogy megtanulta, hogy melyik fán terem a köszönöm.

Hát osztán beszélgettek, míg rájuk nem jött az álom. Tüzelgettek, mi, ki alhatnék vót, aludt.

Majd oszt felvirradtak.

— Rakjunk tüzet, früstököljünk meg. Mostmán elég vót itt a szállásunk, tovább utazunk.

Megfrüstökölnek. Csendesesen ott összeszedődtek. Útnak indultak, mendégéltek mindaddig, eccer két út jött elibek, egyik innét, másik onnat összejött egybe. Megállottak a középponton. Azt mondja az Úr Jézus Krisztus a szógának:

— Na, fiam, kitött az esztendő, már nekünk többet nincs szógára szükségünk. Hanem tudod, mit mondok neked? Indulj meg ezen az úton, aztán eridj, mink emezen fogunk menni. Hát a fizetésed a lesz: mikor neked arra van kívánságod, ha akarod, lehetel aranyszarvas, ha akarod lehetel arany vaddisznó, ha akarod arany sajómadár. Ez lesz a fizetésed, fiam, meg azt az egyet megmondom neked, ha mensz az úton, veres embernél ne állj szógálni, mer az vagy megöl, vagy megcsal. Ezt az egyet betartsd.

Nahát megköszönte a fiú. Adott neki az Úr Jézus Krisztus útravalót.

— Ne éhezz meg, míg valahol meg nem telepedel.

Dehát ű asse tudta, örömebe, azér a jó fizetésér, hogy hálálja meg a jó Istennek. Hozzáfogott imádkozgatni, mer ezér meg kell szógálni. Ment lassacskán imádkozva. Lassan-lassan a városcho közeledett. Jön egy lóhátas ember, köszön neki. Fogadja a lóhátas ember. Megsejti a fiút: ez valami ügyes fiú! Azt mondja neki:

— Hova mensz te, fiam?

— Én bizony megyek, bácsikám, szógálatot keresni.

— Hallod, fiam, állj be énnállam! Megfogadlak én.

— Nem állok, bácsi.

— Hát miér, fiam?

— Hát megmondta az öregapám, hogy veres embernél ne álljak szógálni, mer vagy megöl, vagy megcsal. Maga pedig veres.

— Á, fiam — azt mondja —, erre mind veres emberek vannak.

— Hát én nem bánom, mindaddig megyek, míg szőkét nem találok vagy barnát.

Elnyargal a lovász mellette, a másik úton hamarosan visszakanyarodott. Hazaszaladt, mer a királynál vót lovászmester, oszt egy lovász hiányzott, azt akart fogadni. Más lovat nyergeltetett, más ruhába átötözött. Felút a lóra, megyen visszafele rá szembe. Nem üsmer rá a fiú. Köszön a fiú, fogadja.

— Jónapot adjon isten!

— Adjon isten. Hova mensz, fiam?

— Én bizony — azt mondja — szógálatot keresnék, ha kapnék.

— Ilyen fickó kap, mint te, állj be nállam.

— Nem állok én.

— MÉR nem állasz?

— Hát vót egy öregapám, azt mondta, veres embernél ne álljak szógálni, mer az vagy megöl, vagy megcsal.

— Ejnye, fiam — azt mondja —, erre akarmeddig mensz, mind veres emberek vannak.

— Mán én nem bánom, csak addig megyek, még szókét, barnát nem tanálok.

De mán a város közeledett. Megént elossant* hátrafele a lovasz, másik útra visszakanyarodott, hazapattant.

— Nyergeljtek csak más lovat! — Ű meg addig átötözött. Hirtelen ment a dolog, kivezették neki a lovát, felpattant rája, hajtott sebesen, hogy a fiú ne közeledjen a városhon.

Látta, hogy a fiú még jó messze van, csendesebben megyen. Elért hozzá, köszön neki:

— Adjon isten, fiacskám, hova mensz?

— Hát szógálatot keresnék.

— Hát állj be énnálam.

— Nem állok.

— Miér fiam?

— Vót egy öregapám, meghatta hogy veres embernél ne álljak szógálni, mer vagy megöl, vagy megcsal.

— Fiam, itt akarmeddig mensz a világba, erre mind veres emberek vannak.

— Félig-meddig, kicsibe igazságot is adok, de nem egészen, csak annyiba, hogy mán harmadikkal tanálkozok, és csak veres. Hát kétséges előttem a dolog.

— Hát fiam, no ugye. Mán nem mondhatod, hogy nem igaz, akarmeddig mensz itt, mind veres ember van. Hát állj be nállam.

Csak addig forgatta, hogy ne érvék a városba, hogy megfogadta legénynek. Itt oszt kimondta, hogy:

— Én a királynál lovászmester vagyok, öton lesztek a kezem alatt. Egy felmondott, annak a helyén leszel, mer mindég az ötnék meg kell lenni.

Adott neki felpénzt is, mindent. Egy kicsit kedve is vót, hogy gazdája van, míg a városho nem érvék.

De mikor a városba beértek, mán is látja akkor, mondja a lovászmesternek:

— Na — azt mondja —, nem tudom, nem teljesül-é az öregapám szava?

— Miér, fiam?

— Már veszem észre, hogy meg vagyok csalva.

— Miér, fijam?

— Hász azt mondta maga nékem, hogy erre akarmeddig megyek, mind veres emberek vannak. Hát ilyen embernek is lehet hazudni? Hát úgy van itt, mint másutt, ki szőke, ki veres, ki barna a nép.

*elosont

— Hát nézzed, fiam — annyi vót a felelet —, nem mondhatod, hogy én nem veres vagyok.

Nahát elmentek osztán az istállóba. Ott asztán köszöntek egymásnak, ott vannak a többiek is:

— Szerbusz, cimbora!

— Szerbusz cimbora!

Hogy lesz, mint lesz, szerbuszoltak.

Akkor oszt a lovászmester átadta néki, megmutatta a lovat.

— E lesz a tiéd, meg ez — amennyi vót —, eztet fogod gondozni. Gyere, odaadom a hozzávalót is. — Átadta a kefét, vakarót, mit. Na, így osztán űk megvótak.

De nem sok ideig. Mer lejárt a király is héba-hóba az istállóba, meg űk is, a lovászok, a konyhán étkeztek. Sejtették a fiúk, hogy igyes* ember.

Felelte a lovászmesternek a király:

— Ehelyett az új lovászlegény helyett keríts másat, mer ezt bevesszük magunknak inasnak, betanítatjuk. Űgy látom, hogy ez nem lovak közzé termett. Ez urak közé született.

Na, a lovász mán megszompolyodott,** hun kerítsék ű új lovászt?

— Nem bánom én, ha a föld alul is.

Hamarosan tanált oszt a lovászmester, nem tött bele egy három nap, mán negyedik nap rátanát. Beszóllott oszt a királynak:

— Hát tanálkoztam mán, felséged, eggyel.

— Na, jól van — azt mondta —, ezt pediglen küdd a konyhára, ezt meg betanítjuk. Itt még az inas tanítsa be, mutogasson meg néki mindeneket, mi lesz a dóga.

Majd osztán elkütte azt, és az új inast keze alá vette.

— Na, jöjjön csak véllem, hogy mutogassam csak meg, mit fog dógozni, mi jön utána a sorba, mikor mit kell csinálni, mikor eljön az óra.

Ott is betanult, hogy igyes vót, nem kellett neki még három nap se, majdnem jobban tudta, mint az óinas. Nagyon megteccett osztán a királyi palotán:

— Nahát, amint veszem észre, sok inas tib-lábozott mán itt, de még, úgy veszem észre, ilyen nem lépkedett, mer még a lábát se úgy emeli, mint azok. Nem tudhatom, de kikérdezem tülle, milyen ágybul származott, hogy neki az az ügyessége van. Paraszt ágybul származott-é vagy úri ágybul?

Felkérdezte osztán:

— Fiam, mondd meg csak, milyen ágybul származtál? Megtudod-é mondani? Paraszt ágybul, vagy pediglen úri ágybul?

— Kérem felséged, onnen fogja fel, a legeslegalsóbb ágybul származtam.

— Hát milyen lehet az a legalsó ágy, fiam?

*üeves

** elkedvetlenedett, elszontyolodott

— Olyan, felséged, hogy a földön heverészttem, szalmán meg a kákán. Hát mán annál alacsonyabb ágy nincsen, csak akit alól ásnak a föld alá.

— Ejnye, fiam — azt mondja —, mégis hát meg tudsz te felelni.

— Hászen, kérem, bocsanat, én csak a valódi igazat mondom. Másképp nem mondhatom, csak ahogy rajtam történt.

— Na, fiam — azt mondja —, nem tudom, meddig lesz nálam a lakásod, de én is azt veszem észre, mer még nem kísértem figyelemmel, csak most jöttem rá, hogy a lépés sem egyforma, a menés se. Mer csak egy próbát mondok néked, arról sejtettem. Van itt pedig sok, de arrul vettem észre. A többit nem győztem várni, hogy elvégezze a dógát, most utána néztem a dolognak, figyelemmel kísértem, eccer látom, hát mán rendbe van. Hát mikor csináltad meg?

— Mikor odaállottam, akkor mindján megcsináltam. Így megyen a dolog!

— Na, viseld egészséggel a szolgálatodat!

Majd osztán mán üdő múlva, de nem sokára, hát még az inast a király jánya kísérgeti szemmel. Még szinte jól esik néki, ha felhozzák a nevét, annak örvend, ha a nevét hallja, ha nem is látja. Még mondja eccer neki az apja:

— Vigyázz, jányom — azt mondja —, az inasba bele ne szeress.

— Nahát apuka — azt mondta —, ilyen inas nemigen lépkedett még a szobába.

Nahát osztán, csak múlnak a napok, telnek az üdők, semerrül nem történik semmi hátránnya, minden nagyon jól van. De a lovászmester sajnálja, az is felhozza:

— Kezem alatt is sok inas megfordult, de csak kétszer-háromszor tette a lóra a kezét, még a mozgása se olyan vót a lúnak.

Mondta a királynak:

— Bizony, felséged, én is sajnálom, mert ha olyanok vóna a kezem alatt, egy tizedannyi bosszúságon se vóna, mint így mérgelődök hon egyikkel, hon másikkal.

— Hát hiába — azt mondja —, mink is nagyon be vagyunk vele elégedve, 'öbbet tud mán a másiknál is. Mink is azt sejtjük, ezidáig, hogy még ilyen inas nem járt a szobánkba. Hogy oszt meddig lesz, hogy lesz, azt nem tudjuk.

— Én meg mindég azt vártam, felséged, hogy be fogják utalni nállam.

— Dehogy utaljuk, dehogy utaljuk.

Múlnak az üdők, telnek az esztendők. Eccer csak jön a királynak egy levele egy másiktul. Ide meg ide álljon ki a harcba. Itt mán hiba van a kréta körül. Itt nagy csendesség vót, semmit nem sejtettek, hogy történt ez a dolog, de nem is halasztják. Ennek mán csak lenni kell valami okának.

Hát az üdő is elérkezett, hogy el kellett menni. Nahát osztán kiment velle a lovászmester meg az inas. Elkészülgettek, aztán útnak eredtek. Mendegéltek úk osztán, haladgattak lúháton, csakhogy mán majd más országhon értek, ahon a csatatér lesz. Mán ott elrendezte a katonáit oda.

Hát ott leszállottak egy helyre, a lovászmester mingyán a három lovat gondozza az istállóba, az inas meg a konyhán ott melázott,* hogy ügyes ember vót, a

*tréfált

cselédekkel. A király meg benn vót a szobába, többen is vótak ott. Eccer üdő múlva körülnézi a király magát, megtapogatja, de amit keres, sehon nem találja.

— Na, itt mán baj van!

De a többieknek nem szólt semmit se, csak kiment az istállóba a lovászmesterhez. Mondja a lovászmesternek:

— Na, hallod, itt nagy baj van!

— Micsoda, felséged?

— Hm — azt mondja —, itt oszt amilyen baj van, talán még azt is megtenném, fele királyságon, lányom neki adnám, a győző gyűrűm otthonhattam, ha aztat elhozná.

— Emmán nagy baj, emmán nagy baj, felséged — mán itt szurkálódott a lovászmester —, hol vagyunk a hazátul! Született-é olyan gyermek, aki azt megszaladja? Nincs rá eset.

Király meg csak befordult nagy szomorán. A többinek nem szólt semmit, gondolta, még kikacagtatja magát.

A lovászmester jön-megyén, törí a markát.

— Milyen nyertes ember vónék, ha mán én ezt megtehetném!

Mer nőtlen vót a lovászmester is, ű is meg szerette vóna a dógot tenni. Jön-megyén a lovász, bemegy a konyhára gondolkozva. Látja, az inasnak nagyon jó kedve van.

— Na — azt mondja —, neked jó kedved van.

— Van — azt mondja —, hát mit búsuljak? Tán lesz mit enni, innya, azon nem töprékedek, hogy éhen maradok. Én is kisegítő leszek az ételhordásba, ha másképpen nem, én is megszopok egy csontot, amirül leeszik a húst, meg kitürülök egy tánygyért, csak éhen nem maradok.

— Hallod, hallod, ne mélázz mán, gyere sűgok neked valamit, mondok neked valamit.

Elhitta félre, mondja neki:

— Hallod, itt nagy baj van.

— Micsoda?

— Hm, ha te azt tudnád, nem kérdeznéd! Gondold meg — azt mondja —, éjöttünk hazúrul a háborúba, osztán felséged nagyon szomorú lett.

— Miér?

— Hm, otthonhagyta a győző gyűrűt.

— Á — összecepta a bokáját —, a csak kis gond, nem nagy bánat, legyen nyugodt, maj meghozom én.

Kicsit vígasztalódott a lovász, de nem mondta neki az ígéretet.

A lovász lement oszt az istállóra, ű meg kijött a konyhábul később. Annyi üdő alatt ű oszt megtette, mintha kimegy az ember gondolkozva peselni. Nekigondolta magát aranszarvasnak, szalad, ugrik, halad, lesuhítja magát, de mán evvel is nagyot haladt. Rágondol a vaddisznóra, hujj, hajigálja magát! Az is csak elfárad, de mán közel vót a határjokba.

— Hát nem muszáj nékem olyan nagyon megszorítani magamat, tudok én magamon könnyebbíteni.

Elgondolta az arany sajómadárra. Felcsapódott, összecsapta a szárnyát, nekifütyölte magát, rögtön otthon vót.

Még a királykisasszony stikkelt a szobájába, odaszállott az ablakra, elfütyölte magát. Mikor az azt meglátta, örömebe nem tudott mit tenni.

— Ugyan, miféle madár — gondolta magába —, hogy tudnám bekecsegtetni a szobába?

Csendesen odahúzódott, az ablakot kinyitotta, de hogy az a madár meg ne ijedjen tülle, el ne repüljön.

— Hátha bejönne énnálam.

Kinyílt az ablak, bejött a madár. Jaj, örömebe súrlódik az ablak fele, észre ne vegye a madár, becsukta.

— Na, madaram, az Isten nékem adott! — Simogatja a madarat. Micsoda madár ez?

Tyü, eccer csak rágondolta magát, hát az inast simogatja. Akkor mondja:

— Hát te vagy az?

— Én bizony! — azt mondja.

— Ejnye, be gyönyörű madár vótál, tudnál még olyan madár lenni?

Rágondolta magát, rögtön arany sajómadár lett belüle.

— Jaj, de gyönyörű farkod van — azt mondja —, nem fáj, ha kitépem?

— Nem.

Hát kitépte a szép farkát.

Na, akkor rágondolta magát, visszavált inasnak. Kérdezte a kisasszony:

— Tudnál még valami más figurát?

— Hogyne — azt mondja.

Akkor rágondolta magát aranyszarvasnak. Akkor a gyönyörű szarvast simogatta.

— Nem fáj — azt mondta —, be gyönyörű szarvad van, ha letöröm?

— Nem — azt mondja.

Letörte mind a két szarvát, hát suta lett.

— Jaj, nem tudsz még valami egyebet?

— Dehogynem — azt mondja —, tudok én. — Akkor rágondolt az arany vaddisznóra.

— Jaj — oszt simongatta —, be gyönyörű sertéid vannak, nem fáj, ha kicibálom?

— Nem. — Kicibálta a sertéjét.

Akkor rágondolta magát, visszavált inasnak.

— Na, most mondom meg, minek jöttem. Felséged itthonhagyta a győző gyűrűjét, azér jöttem — azt mondja.

Az is oszt kapta magát a szobájába szaladt, rögtön megtanálta a mosdóasztalán. Előhozta.

— Na, itt van.

Zsebre pakolta:

— Na, isten véle, én vélem is.

De ott meg, ahonnét jött, csak azt gondolták, kiment széjjelnézni, peselni. Rágondolta osztán magát, mikor kívül ment, az aranszarvasra. Ugrált oszt, ment egy darabig. Elfárasztotta magát, de nem várta, hogy nagyon elfáradjék. Rágondolt az arany vaddisznóra. Akkor megén hajtsa magát, de sebesen. Avval se várta magát, hogy nagyon elfáradjon, megváltoztatta magát arany sajómadárnak. Füttyentett egyett, mindjárt az udvarra szállott.

Rágondolta az inasra magát, azzal csak belépett, mintha csak kinn vót. Rákezdett mindjárt a cselédekkel jobbrul-balrul ugrándozeni.

Eszébe jut osztán a lovászmesternek az inasnak a szava.

— Be kén mán menni!

Hát ugrándozik az inas, ű meg ott busonkodik.

— Hej, ha ezt meg tudnám tenni, milyen jó vóna, fele királyság, meg a jány!

Jobbrul-balrul ott tünölődik. Eccer csak szól hozzá, az inashon, ahogy ott figurázik:

— Haj, gyere csak!

Odapattan hozzá mélázva:

— Minek híj?

— Hát mit mondtál az előbb? — súgja neki.

— Hász mán itt van!

Megjött oszt a kedve a lovászmesternek.

— Acide hát!

Zsebbe nyúl, odaadja neki.

Héj, annak se kellett több! Milyet nőtt a lovász! Alig van kinn egy kis korig az istállóba, mán megyen nagy búsan a király, suhajtozva:

— Hej, mi lesz most velem? Mi lesz most velem?

Azt mondja arra:

— Hát felséged, egy kérésem van.

— Micsoda, he?

— Az ígéretet csináljuk meg, hát akkor meglesz.

— Micsoda ígéretet?

— Mit ígért az előbb?

— Ezt meg ezt ígértem.

— Nahát akkor csináljuk meg, akkor meglesz.

Ott megcsinálta előtte a kontrektust: „Aki a kezembe adja a győző gyűrűt, a jányomat ajánlom neki meg a fele birtokomat.” Megírta, a gyűrű kövébe benne vót a neve, avval lepecsételte.

A lovászmesternek meg mán a markába vót a gyűrű. Mikor a kezébe adta a kontrektust, ű meg akkor nyújta a kezét.

— Tessék! — Kezébe nyomta a gyűrűt.

Meglett a nagy öröme a királynak is, de a lovászmesternek is. Nem tudott örömébe micsinálni, még a nyugalom se fogta. Majd oszt behitták űtet vacsorára, örömébe enni se tudott, hiába kínálgatták.

— Tessék, tessék, lovászmester úr! Talán beteg?

— Nem, jól érzem magam, beteg nem vagyok, csakhogy otthon nem vagyunk, nem érzem magam jól mégse. Majd a hónapi nap mi történik véllünk.

— Mégis a vacsorából olyasmit csészébe, papírba lehetett pakolni, vigye ki magának az istállóba, hátha megjön az étvágya.

Ett, amit ett, kóstolgatta, addig-meddig, elmúlt a vacsora. Keresztülestek rajta. Ű osztán csak felállott, jóéccakát köszönt.

— Megyek mán ki az istállóba, mer nekem a lovak közt a helyem, valami hiba ne történjen. Mer lehet képzelni, idegen helyen a jószág sem úgy viselkedik. Hát arra nagyon kell vigyázni.

Jóéccakát köszönt, ki is lépett, örömébe nem tudta, hogy megyen kifelé. Csak egész éccaka mindég örvendett, hon bánatnak esett.

— Ez mán csak megvan, de egy görcs van előttem, ezt hogy bontom ki? Ezt vóna mán jó kigondolni, hogy az inast hogy kéne elsikkasztani? Mer még ha kijönne, hát én csak valahogy elrejténém, mer megfojtánám, és a lú farához lökném. Beszaladnék, jelenteném, hogy az inast megrúgta a lú, de meg is hótt. Mán akkor rendbe vónék a dógommal. De tudom, hogy nem jön ki. Megpróbálkozok vélle, csalom ide ki, hátha rá tudnám venni. Mán ha jóéccakát köszöntem is, de ennek a dacára megyek vissza. Mondom néki: Héj, tudod-é minek jöttem?

— Megtudom, lovászmester úr, ha megmondja — nagy büszkén feleli.

— Hallod, unom magamat, nagyon nyughatatlan vagyok, gyere ki hozzám az istállóba. Hátha nyugodtabban tudok nyugodni. Beszélgetek egyet-mást, tésis, hátha álom ereszkedik a szememre.

— Na, azt mán csak nem teszem, mer mán az én órom a lúszagtul el van szokva — feleli az inas. — Mán én nem megyek. Ez az istállóság sért éngemet nagyon. Mán bocsánat, engedjen meg nekem abban, mindent megteszek, de azt sehogyse tehetem.

— Ejnye, ejnye — azt mondja —, de meg is nyugodnék, ha kijönnél.

— Mán nem tudom cselekedni, hogy kimenjek.

Kiment osztán nagy szomorán, elköszönt. Gondolkozik magába, menésébe:

— Na, itt mán nem sikerült a tervem, mi történik felőlem? Hogy is fog e nekem jóra kijönni? Így nem fogom tudni, kinek is fog e használni, amit most én csináltam? Nem tudom osztán magamnak vettem-e fejjét vagy annak? Csak még valamékönknek bukni kell ebbe.

Ezen vergődött, ezen esgődött az eszméletje. Vagy egyiknek, vagy másiknak rossz fog lenni.

— Mert ha hazamegyünk is mind a ketten, majd a kisasszony megmondja, hogy ki vót otthon. Mán akkor én bukni fogok. Nem is tudom, mi fog véllem történelni, biztosan a fog ebbül kijönni, jó előre magamnak megástam a vermet, bele fogok

bukni. Hogy is gondolkozzak, hogy is csináljam magamnak? Ezt is eszelem magamnak, elibe kén állani a királynak, kimondani a véleményemet: Kérem felséged, bocsánatot kérek. Feleli a király, hogy: Mit? Hát egy példát mondok. Nem én hoztam elő a gyűrűt. Kérdezi a király: Ki hozta elő? Az inas. — Így se jó lesz. Mostmán akkor is meg fog rám neheztelni. Mit is csináljak, hova is csavarjam az eszem, hogy ez jóra jöjjön nekem? Sehogysz tudom elsütni magamnak, hogy micsináljak?

Addig-meddig tűnődik, megint észbe kap.

— Mér nem is mondtam azt először — mondja magába —, itt legalább tiszta lettem vóna, de így magamat tettem a zavarba. Édes, jó Atyám, tekintsz énrám, mostmán a királyom előtt sem lesz becsületem, ha ez a dolog létre fog jönni, hogy nem én hoztam a gyűrűt, hanem az inas hozta. Istenem-uram, nem tudom az eszem megállítani. Na, de hasztalan az én dógom, hiába ötölök-hatolok, csak a jó Atya az igazságpontokra fogja igazítani. Úhm, hasztalan az én fejtörésem, más parancsol abba! Hiába töröm én a fejemet, csak az igazságpontot más fogja előállítani. Mán mindegy e. Ebbe a zavarba bele kellett nekem esni. Ha odakerül a dolog, kiigazul világosra, hát nem tudom, életbe maradok-é? De mán mindegy, ennek mán csak így kell lenni. Mint a nótába van, hosszú szeretetnek csak el kell eccer szakadni. Hm, hát fennhagyok mindenen. Ucca te, fenn is hagyhatok mán, hiszen megvirradt. Adom mán a lúnak az abrakot, itt mán nincs tovább idő a gondolkodásra, csak hozzáfogni a dologhoz. Legyen úgy, ahogy a Jó Atya akarja. Végzem mán én a dógomat, majd megvigasztal valaki, vagy megszorít, de inkább előfordul a szomorítás, mint a vigasztalás. Elvégzem a dógom csendesen, kefélgetek, pucolgotok . . .

Nyílik az ajtó, ki jön be az ajtón, mint a király.

— Na, hallod, megvan a nagy örömöm!

— Miért, felséged?

— Hm, elmúlt a csatatér.

— Hálistennek akkor.

— Na, jobb szeretem én ezt — azt mondja —, mint harcba keveredni, hát kibékültünk. De azér, amit megígértem néked, hű cselédem vótál, nem is mondhatod, sértettelek meg valamikor, nem cáfolom meg a szavam. Mer ha gondolnám, emilyen-amolyan cselédem lettél vóna, nem régi, hát még én megcáfolhatnám a szavam. De azért hogy sose bosszantottál meg, te se mondhatod, hogy rossz vótam hozzád.

— Nem, nem mondom én.

— Hát csak úgy készülj el. Útnak indulunk hazafelé. Majd otthon osztán maj lesz, várj, ahogy sose vót.

Megjött a lovászmesternek valahogy a kedve. Effelől mán nincs semmi hiba. Pucolásába megint a fejébe csapott a gőz, hogy a görcs még sincs kibontva. Emmán lesz a hiba. E hogy bomlik ki simára? Ezen töprénkedett az egész pucolásba, a görcs kibontásába.

— Na, de meglátjuk utazás közbe, hátha fordul valami elő. Bízunk Istenre. Az inas is kiugrott nagy hálálkodva, mer ő még hamarébb odabenn megtudta.
— Hallja, lovászmester úr, jóreggelt adjon isten! Jött ránk egy szép reggel. Nem búslakodhatunk, hanem nagy örömet nyertünk.

Feleli a lovászmester:

— Mit hé? — azt mondja.

— Hm, ha kimondom — azt mondja —, örömébe kiugrik az ajtón, meg beugrik.

— Mondjad hát, mit teketóriázol?

— Na, ki is mondom hát. A felségünk kibékült a többivel, nincs háború, hazafele megyünk.

— Hejej, baszuti,* előbb tudtam én azt mán, mint te. Hát most ment el a felség, most magyarázta.

— Na — azt mondta —, akkor mink nyertünk a turóslepénybül, akkor minek beszélgessek tovább. — Összecsapta a bokáját. — Jaj, de nehéz ez a lúszag, megyek is mán elfele, fel ne járjon éngemet.

Beugrott a konyhára, beköszönt. Sürvítének** a konyhán, iparkodnak a früstökkel, ott is kezdi oszt mélázni vélek.

— Na, mink betötöttük a háborút, hála istennek!

Mondja oszt neki:

— Örül ennek?

— Hogyne örülnék, mikor senkinek semmi hátránya nincsen.

Mondják a hetesnek, menjen, híjja föl a lovászmestert, hogy früstököljenek, mer mán odabe az urak jóvába esznek. Elmúlt a früstök, früstöknek ideje. Lehordták az asztalrul az edényt.

Cselédek is megfrüstököltek, hálát mondtak a szakácsok:

— Hálá istennek! Most egy kicsit vót melegünk, mer sok vendégünk lett, de azér a jó Isten megsegített bennünket, keresztülestünk rajta. Nem tudjuk meghálálni. Amennyi sokan összejöttek, nem is tudtuk, hogy fogunk ezen keresztülesni. Mer mán vótak vendégek eccer-máskor, dehát füle-botját se hajtottuk, mer kevesen vótak, de most bizony sokan összejöttek a nyakunkra.

— Én is megvakartam a fejemet — feleli a szakács —, ott is viszketett, ahon nem csíptek. Mi történlik vélem, evvel a sok vendéggel, nem lesz-é valakinek panasza? No de nem baj, hálá istennek mindenfelől jó hírt hallok magam felől.

Ezek is bevégezték itt a früstököt, a cselédek.

— Na, mán most magokra szól a felelet. Mit mondanak?

— Hálá isten, minden jó vót, semmi hiányosság nem vót.

— Na, magam is azt akarom, aki a főztömbül részesült. Ugyan ki bírom mondani, hogy nemhogy szót hallottam vón magam felől rosszat, de mindég ha hallottam, mindég jó hír jött felőlem. Most azér egy kicsit, ennyi vendég ide

*bolondos

**nyüzsögnek, sürgölődnek

összejött, mán nagyon sokat kavartam ezen a konyhán, de eztet nem tudtam kitanálni, hogy hogy bontom ki. Mer az ecceri szakács is megakadt, az is jól viselkedett, hát magam is azt gondoltam, hogy majd oda jutok. Azt tanálták neki mondani: Tudnál-e száz tál étkezetet előállítani? Hát, hogy jó fejem vót, rámondtam: Én, hogyne tudnék, még kétszázra is, ha arra van kedvek. Itt osztán engem megfejeztek, hogy nem kell kétszáz, csak száz. Hadd lássuk hát a virtusságát, százfélét állítsék elé hát. De nem úgy! Errül tegyünk egy nagy fogadást. Ez furcsa kérdés nekünk is! Százfélét enni. No, dehát úgy lesz a fogadás, nem muszáj azér olyan túl jól lakni, csak kóstolgatni, hogy terhünkre ne essen. Na, de a szakács most kösse meg a gatyát, hadd lássuk meg hát a virtusságát.

Hozzáfogott osztán a szakács jobbrul-balrul csápolni,* mint a hal, ahon mán a vízbül kiszurul. Mindég kitanálgatta ű, könnyen is ment néki, de mán mikor a sok összegyűlt, mán akkor gondolóra vette a dógot. Ugrándozott ide-oda, hon ebbül is, hon abbul is, de mindég tött lefele a summa.

Elöttem még kevesbedett, de fejemre meg mindég nagyobb terhek estek, hogy mi is kéne mán. Ez mán vót! Ezen is fő a fejem. Igaz, hogy könyvelem, meg is nézem mán a könyvet. Valahol tévedésbül kétszer ne készítsek egyet. Mer minden fel van jegyezve. Mennyi is lehet még hátra? Megolvasom. Van még itt! Igen, kigondolni nem sok, de megtenni nagyon nehéz, mer mán mindeneket kigondoltam, de mán nem tudom, hova hajtsam a fejem. Most ide ugrottam, most onnet ezt hoztam, majd menőbe egy másikat is tanáltam. Ez nagyon jó van, hálá istennek. Igaz, hogy nem sok van mán, de ez a legtöbb, az elmúlnál, ez a kevés.

Annyira-mennyire merült, hogy kilencvenkilencedikhez jutott, de mán a századikkal sehogy se tudta elsütni, hogy mi legyen ez. Még mán az istállóba is ugrál, hogy is találja ki a századikat.

Bementem a tehénistállóba, kis bornyastehenek vótak, addig még ott széjjel-nézek, egy kis gyenge borjú hozzáfog piszkolni, de az olyan szép sárga, mint a citrom. A nekem nagyon megtetszett, még el is kacagtam magamat, mer ahogy piszkolt, nem szakadt el egymástul, földet érte a végi, akkor szakadt el. Énnékem nagyon megtetszett, bizony felmarkoltam és bepattantam vélle. E lett a századik. Elkészítettem. Na, amott is könyvelték, én is könyveltem. Kérdésre vették: Nahát megvan? Meg. Na, most mán felszólalunk, mind az egész, melyiknek milyen vót az ézi.** De mán most ezt ízéljük a századiknak, annak vót a legjobb ézi. Ezt mondja meg hát a szakács, hogy mi lehetett az, hogy olyan kegyetlen jó vót. Hát — azt mondom —, mondanám is, nem is, mer mint a példabeszéd hozza magával, egymásnak el is mondjuk: Hogy tudnál két ócskából egy újat csinálni?

Csak ránéznek a szakácsra. Hát fejezze ki, micsoda az? Mondanám is, nem is. Ezt akarhogy, de ki kell mondani, mer ez vót a legjobb ézü, a legjobb falat. Hát, kérem, bocsánat az egész dolog, én kimondom, de senki meg ne undorodjék tülle.

*csapkodni, hadonászni

**íze

Ez van három félebül. Hát hogy lehet a? E kérem úgy lehet, hogy elébb a tehén megette a füvet, majd abbul téj lett, a teje pediglen a bornyúnak jutott. Ugrándoztam ide-oda a századik étkezésért, mán ki nem tudtam tanálni, hogy mi történik. Ott megéntelen kis bornyak, tehenek vótak. Egy kis bornyú éppen hozzáfogott piszkolni, mikor beléptem, mán féligmeddig csüngött a fara alól. Bámulom ott egy kicsit. Eccer mán a földet is éri, még akkor se szakadt el a farátul. Szemembe tűnt ez nékem, hogy ez milyen gyönyörű szép, én bizony ezt teszem századiknak! Olyan szép sárga vót, mint a viack, mégha, ahogy gondoltam, éhes ember meg is ehetne vón. Én oszt rágondoltam, ez lesz jó századiknak. Csak felvettem én a földrül, de az nem ragadt a kezembe, vittem be, mint egy madarat. Nem is soká kellett vele teketóriázni, mer mán főve vót, csak sütni kellett. A sütés meg nem sokat kívánt. Csakhamarosan betálaltam. Na — erre rámondta az egész —, ki gondolta vóna eztet, hogy olyan jó legyék? — Összenéztek. — Igaz, hogy csak kóstoltuk, azér ez vót a századik, de egy se vót ilyen jó, mint ez.

Eddig vót a szakács mesélése.

Na, oszt a királynál összehánytak egy csomó ajándékot a szakácsnak, bekiáltották:

— Na, szakács úr, amiér sokat ugrándozott, a fejét ide-oda rángatta gondolkozásába, ez a magácé.

— Aláson megköszönöm a tisztelt urak szívességét.

— Mink is köszönjük, végbevítte a dógát.

Na, mán most emezek is lovat nyergeltek, útnak eredtek. Az inas, a király nagy örömmel van, de a lovászmester bánatos gondolkozásába. Mi történik vele? Mennek. Kérdezi a király:

— Hát mi a? Mi a hiba?

— Hát — azt mondja —, örülök én is, hogy felséged nem esett a próbára.

— Mégis — azt mondja —, olyan bús vagy.

— Hát én — azt mondja —, felséged, gondolkozok a jövőrül, hogy is lesz velem.

— Na, amit megmondtam, az lesz. Itt nincsen hátrány nálam, amit elmondtam, nem cáfolom én meg. — De errül az inas semmit se tudott, errül a beszédrül. — Hát úk tudják az üvéket, én az enyémet. Úk az enyémet nem tudják, én meg az üvéket nem tudom.

Mennek, haladnak, ahon früstök van, früstökölnek, ahon ebéd van, ebédelnek, mikor hogy tötik az időt. Közelednek mán a hazáho is. Mán a város nem messze van. Eccer hátramarad az inas a lovászmesterrel.

— Hallja, lovászmester úr, kegyetlen szomjas vagyok.

— Na, hászen hogy is ihassunk?

— Mindján jön itt egy kút ránk nem messze, hát majd iszunk ott valahogy.

Mennek osztán beszélgetve, a király megyen előttök. Folytatják a beszédet, hogy hogy is lesz. Elérnek a kútho. Na, itt mán vóna víz!

A kúton túl egy kis domb vót, a király túlhaladt a dombon.

— De hogy iszunk, hogy iszunk? Nincs mivel.

A víz pedig nem mélyen vót, mer egy jó méternél szaporábban vót.

— Hogy találjuk ki?

Azt mondja a lovász:

— Hallod-é — megkötötték addig a lovakat —, a két lábad megfogom, oszt leeresztlek, igyál annyit, amennyi jól esik!

— Hát jó is lesz a!

Lebocsátja, iszik, iszik, eccer oszt elbocsátotta:

— Igyál, amennyi jól esik!

Ű meg elődta a lovát, a nyeregbe, aló a király után.

Elmennek a lova ottmaradt. Vergődött, elszakasztotta a kantárszárát, utánuk! Elérte mán a királyt a lovász. E meg ott megyen cikázva, azt hitte a király, ott az inas. A lú, ahogy nekihajtott, előreszaladt, akkor látja a király, hogy a nyereg üres.

— A fene bele, mi történt evvel?

— Én nem tudom, micsinált ott a domb alatt. Ott tüllem — azt mondja — elmaradt, én meg eljöttem. Hogy oszt mi történt velle, nem tudhatom.

De mán majd otthon vótak. Gondolta a király:

— E bizony — azt mondta —, valami nem tetszett neki, megszökött. — Ráhárították, hogy megszökött. Evvel mentek oszt haza, hogy elszökött az inas.

Na, itt osztán lenyergeltetett a lovászmester, kiadta a parancsot a lovásznak, addig a király odafent elmesélte az esetet. Hát nagyon szomorú lett a jánya, de nem szólott semmit. Ránéz az apja:

— Hát, jányom, emmá mindegy, szavamat adtam. Tudod te aztat nagyon jól, nem csak királynak, de más rendes embernek csúnya dolog, ha a szavát megcáfolja. De a királynak meg sehogyse lehet. Amit a szájam kiereszt, jó vagy nem jó, annak úgy kell lenni. Ugye — azt mondja —, az ecceri király is úgy járt, olvastad is a példát. Ellopta a bátyjátul a feleségét egy kis jánkával más országrul. Avval élte világát. Itt az ország azt gondolta, hütös felesége, mer nem tudta senki, nem vót a lakadalmába. Hát tudod te aztat, hogy a hamisság előbb-utóbb kiderül. Szent János mikor uralkodott, arra tanált érni. Szent János kiprédikálta, hogy lehet az ilyet tenni, másnak a feleségét ellopni, és avval világát élni. Még mindig megjárt vóna, ha más idegenyé lett vón, de önnön a testvérbátyjáé vót. Hát kicsoda ez az országba? — feleli Szent János. A nép csak összenéz. A király is ott feleségestül, jányostul. Kérdezi a néptül, mer külön trónon ültek azok, kicsoda az, aki ott fére ülnek? Rájok mondja a nép, ránéz: Az a királyunk! Na, lássátok — azt mondta —, a követte azt a gazságot köztetek. Az lopta el a bátyjának a feleségét, amit az előbb magyaráztam, de mosmán jobban értelmetekre adom, hogy evvel éli világát. Hát nem elég nagy gazságot vitt véle végbe. Mégha nem hozzá tartozandó lett vóna, nem kerítette vóna szűfájdalomba, de a saját bátyját kerítette bele.

Így oszt a nép nagyon a fejébe vette, hát nekik ilyen királyuk van? Nagy szégyen ütötte a fejét. Elmondta a magáét. Na — azt mondta —, hát történlik ez máshon is, hogy nem tudják. Tudom, hogy tik se tudtátok eddig. Ajaj, eszünk ágába se vót. Akkor felmondott a népnek, a nép oszt széjjeloszlott, elment haza mindenik.

A felesége nagyon megszegyelte. Elővette a királyt dorgálni: Hallod, fogasd meg azt az embert és pusztítsd el! Nem lehet — azt mondja —, nem lehet. Azt meg lehet tenni, hogy megfogatom, de elpusztítani nem lehet. Mit gondolsz — azt mondja —, kihirdette az országbeli népnek, a városbeli népnek, ez most az egész országba cseng. Hanem börtönbe, azt tehetem. — Meg is fogatta, és lezáratta.

Ú mán errül meg is feledkezett, mer idők múltak, napok, hetek, évek. Csakhogy eccer ű tartott egy nagy vendégséget. Itt meg az asszony mán nyughatatlan vót, hogy hogy pusztítsák aztat el. A jány pedig nagyon szép vót, meg jó táncót. Az apja meg, nem apja vót ugyan, mer most ugyis kisült az igazság, hanem a bátyjának a jánya. Hát így a szóbeszédbe az mondhatja ennek, hogy: sógorom. Hát űk errül megfeledkeztek. Felőtöztette az anyja nagy cifrán. Mulattak, szóllott a zene, mivelhogy szép is vót a jány, jó táncos is vót, belípett, hozzáfogott táncolni. Ha táncolt valaha szépen, de azok előtt az urak előtt kirúgta a mejjét. Ez mindenkinek megtetszett. Még az atyjának is, mer mán csak atya vót, ű nevelte.

— Ejnye, jányom, be kedvemre táncoltál, táncolj még egyet, amit kérsz, azt adok. — Még jobban hozzáfogott, a jánynak is megjött a terve. Az anyja meg a főrcimmerbe* hallgatta, örült. Táncolt osztán. Eltáncolta. Elment hozzá az atyjáho. „Na atyám! hát az ígéretet!” „Nahát mit kérsz?” Sújja: „Szent Jánosnak fejt venni.” Megszompolyodott a király, megcsóválta a fejét, hogy nem jót szóllott.

Azt lehetett érteni — mán csináljátok! Elment osztán a jány nagy örömmel, mán az anyja várta, eccer ű is hallotta. Mán a hóhért elő is állította a bárdal. Ú megént a tálat elkészítette, mentek. Szent János a pincébe vót lezárva. Szent János megörült egy kicsit, hogy zörgött a kócs. Mán szabadlábra fogok kapni! De mikor kinyitották az ajtót, kit látott? A hóhér ment elől a bárdal. Akkor oszt megszompolyodott. Itt mán nem szabad lábra kapok, életemtül fosztanak.

Akkor megkapta a hóhér a feje tetején a haját, megmarkolta, férehajtotta, a bárdal le is csapta. Folyt a vér, alá tartották a tálat, belefolytatták a vért. Még osztán a királyné kihúzta a szájából a nyelvét, és tüvel szurkálta, hogy űket kivilágosította, hogy űk hogy élnek.

No, majd eljött az éjjel, micsináljanak most mán evvel, nem tud senki felőle, legfeljebb itt van az a nagy folyóvíz, majd az éccaka belelökjük. Eljött az éccaka, éccaka oszt belevették. Na, meglett osztán a nagy öröm a királynénak. Na, senki ezt nem tudja. Mikor belelökték, felgyulladt a folyó, nagy világosság lett, nagy fényesség, nagy lett a félelem a városba, nagy riadás, hogy ég a város. Kapja magát a királyné menekülni lányostul ladikba, majd elmenekül. Azokat eltemette a hullám, az ura meg megháborodott, bele is halt.

Itt oszt Szent Jánosnak hozták a koporsót nagy énekszóval, az angyalok a mennyekbül. Kifogták Szent Jánost, beletették a koporsóba, és űk azt el is szállították, azt mán űk tudják, hogy hova. Elmúlt a világosság, de se király, se királyné nem uralkodik tovább. Na, mostmán nyugodtan lett a város.

*előszobában

Így kell a királynak megtartani a szavát, ha mán a száján kieresztette.

Az inas is ihatott azóta vizet a kútba. Mindég várja idáig a királykisasszony. Erőlteti apja, anyja. Áll a lakodalom, készüljenek az esketőre. De a menyasszonynak mindég lett hiánnya. Mindég húzta-vonta, halasztotta. Majd valamerrül az inas előkerül. A lovászmester nyugodtan vót, mer mán sok ideje elmúlt. Mán ha addig nem jött, ezután se fog jönni, mer mán a kútba el is saslódott.* Ű csak mindég evvel állott a maga esze szerint elő.

Majd osztán az Űr Jézus Krisztus arra utazott Szent Péterrel. Jó előre mondta Szent Péter:

— Na, hálá istennek!

Mer mán akkor beszélgették, hogy szomjasok vótak. Péter oszt megsejtette a kutat. Mondja osztán:

— Hálá istennek, rendelt mán a Jó Atya, hogy kutat fogunk érní.

Hát ű még elébb iparkodott, mint az Űr Jézus Krisztus. A persze mindent előre tudott, ű meg előre iparkodott, hogy csak a vizet láthassa mán. Belenéz a kútba, látja, hogy egy hótt ember van benne. Feleli vissza az Űr Jézus Krisztusnak:

— Mán nem iszunk vizet!

— Miér, Péter?

— Mer egy hótt van benne.

— Hótt? Hogy lehet a?

Vót ott egy csepp gallyforma, kezébe vette Péter, megpizkálta. Ahogy megpizkálja, felfele fordult arccal.

— Ó, mesterem, hász ez a mi szógánk vót!

— Ne mondd mán! No ládd — azt mondja, odaért, —, ilyen a csalfaság. Ugyi hogy megmondtam neki! Emlékezel már?

— Igen — azt mondja —, hogyne emlékeznék, mikor kétfelé mentünk, hogy veres embernél ne állj szógálni. Mer a veres ember vagy megöl, vagy megcsal.

— Ládd — azt mondja —, hogy csak megcsalta, itt pediglen, ládd, a kútba ölte. Ilyen a csalfaság. Meg is csalta, de ű ölte meg is. Na, hamar csak utána, vegyük ki belőle.

Kivették osztán, megsimogatta az Űr Jézus Krisztus. Felugrott az ű módja szerint.

— Jaj — azt mondta —, de elaludtam!

Feleli az Űr Jézus Krisztus:

— El bizony, fiam, de örökre. Mostmán jól jártál, hogy erre jöttünk, nyugodhattál vón itt mindörökké. Már most mondok néked egyet, azt úgy cselekedd meg. Odahaza a királyodnál áll a lakodalom. De az esküvő terád vár. Hát ha hazamensz, a legyen az első. Szakácsok tálalnak, az ételt hordják felfele a vendégeknek. De te fogd meg az első. Köszönts fel a vendégnek. Utána osztán kérd fel a vendéget. Hercegek, bárók, királyok! Egy kis figurát mutatnék!

*elsaslódik = elpusztul, elrohad

— Lehet, lehet! — ki hogy felelte. — Mink az olyat nagyon szeretjük látni s hallgatni.

Rágondolta magát az aranyszarvasra. Tágasság vót az asztalok közt, sétatér. Hozzáfogott sétálni. Ott lett oszt a nagy dicséret. Azt mondták:

— Ilyet nem láttunk soha! De gyönyörű állat! Nem lehet kitalálni, mi kincset ér ez. Így se, de még ha szarva vóna! Még akkor mi vón belőle!

Elkiáltja magát a menyasszony:

— Megvan a! Mindján is előhozom.

Szalad a szobájába. Felkapja a két szarvat. Előpattant véle. Csak odaállította előbb az egyiket, azutt a másikat. Odaforrott. Na, még akkor lett ott a nagyobb izé. Nem azután láttak, hogy egyék, hanem megvót a nagy csudálkozás, nagy bámulás, öröm. Minden előügyekezett a nép közt az egész palotán.

Na, akkor rágondolta magát vissza inasnak. Összecsapta a bokáját:

— Hercegek, bárók, királyok! Megvótak-é elégedve a figurámmal?

Nem tudta a sok nép örömébe, hogy ejtse ki a szót, vigságába.

Ű meg oszt kiugrott a konyhába, ott is nagyot néztek rajta a szakácsok.

— Mégis maga valami egy ember! Még a mocanása is figuraságbul áll.

Hozzáfogtak oszt újbul tálalni. Ismét viszi felfelé a második ételt. Felköszöntötte ismét a vendégeknek, elmondta a magáét:

— Jó étvágyat hozzá, de mégeccer felszóllalok hercegek, bárók, királyok! Mit mondanának erre, ha egy figurát mutatok? — Ki hogy szólította.

— Csak tessék! Többet ér a figurája, mint az étkezése, inkább nekünk se kéne, ha mindég ilyen forogna előttünk.

Akkor rágondolta magát az arany vaddisznóra. Hozzáfogott az asztal közt sétálgatni. Nem győzték rajta csodálkozni, hogy milyen gyönyörű állat, hol vehette magát? Nem is lehetne kimondani az árát, hogyha kivált sertéje vón. Felsikóttya magát a menyasszony:

— Megvan a! — Elpattant a szobájába. — De mán elő is hozom.

Előpattant, végighúzta azon az üres helyen, minden serény helyre állott.

— Na — azt mondták —, ennek fizethetetlen az ára, amennyi kincset ér ez, nem lehet kibeszélni.

Simongatták. Lefordult vissza az ajtó felé, mikor odaért rágondolta magát inasnak. Összecsapta a bokáját:

— Hercegek, bárók, királyok! Meg vannak elégedve a figurámmal?

— Ó, ó! Mindég ilyent szeretnénk látni, többet ér az étkezésnél, ha ilyent láthatunk, talán fél annyival is megérjük.

Akkor kiugrott a konyhára megént. A szakácsok megint körülfogták:

— Ó — azt mondták —, maga éppen csak egy figura köztünk, minden mocanása még méla.*

*tréfa

Tálatnak újbul. Mikor kész lett, beköszönt a vendégnek.

— Csendességet kérek! — Elmondta a magáét, felköszöntötte, megén rámondta:

— Hercegek, bárók, királyok! Még mutatok egy figurát, ha hajlamok lesz rá meglátni!

Nagy örömmel szállott vissza a kiáltás:

— Miér ne vónunk, miér ne vónunk!

Arra rágondolta magát az arany sajómadárra. Elfűttenette magát. Felrepült abba a nagy palotába. Ott repkedik felül rajtok, ott fűtörészet, ott szállong fölöttük, hogy kézzel is érhetik. Simongatják, nem tudják, micsináljanak, ki nem tudják mondani, mi kincset érhet az.

— Olyat látni földön élő ember közt! E csupán az égből szállott közénk, ez felejthetetlen lesz.

Na, eccer aztán azt mondták:

— Ó, be szép állat, hát ha még farka vóna.

Felsikóttya magát a menyasszony:

— Megvan a! De megyek is érte, elő is hozom!

Hamarosan vissza is tért. Odatartotta, odaforrott. Akkor felrepült megén repkedve farkával, meg-meg leszállott közéjük.

— Na, mostmán mégeccer annyit mutat, mint az elébb. A világon, az országokba, ha összeszednék is, de nincs annyi kincs, hogy ennek az árát kifizessék.

Akkor közelébb ment a menyasszonyhoz, rágondolta magát az inaslétre.

— Hercegek, bárók, királyok! Meg vannak-é elégedve a sorsommal?

Nem tudják azok, hogy köszönjék az ű jó sorsát. Akkor összecsapta a bokáját. Kezdene ugrani. Megkapta a menyasszony a derekát!

— Hercegek, bárók, királyok! Mit érdemel az az ember, aki ilyen egy párt elszakaszt egymástul?

Ott lett oszt a nagy ítélet. Kire szállott, mint a lovászmesterre. Avvót hát meghúlve.

Elmondták az ítéletet. El is múlt a lovásznak azonnal az életsorsa. Tovább nem uralkodott felül a földön.

— Mars! gazember, a föld alá, ha te ezt tetted! Eccer megcsaltad, másszor megölted. Ilyeneket tettél.

No, oszt mentek az esketőre nagy örömmel. Nem vót mán híjja a menyasszonynak, hogy e nincsen, a nincsen, megesküdték, hazamentek, jól lakodalmaztak. Nagy lakodalom is vót, a kutyák elindultak távolyrul, hogy maj jólaknak. Mire a hátulja odaért, az eleje megdőglött éhen. Összeszövödtek hánt-vetett cigánylegények, felőtöztek nagy cifrán, hajadonfűtt, mezítláb, hogy milyen módjok lesz nekijek a királyi lakodalomba. Én is ott ugráltam, ott pattogtam, én vótam a nagy vőfily. Táncolunk, mulatunk, szalmasarkantyúm zabtaréja, csak úgy pengetem esszefele, szól, mint a csengő. Egy nagy zsák ott az ajtónál, sarokba oda van állítva. Egy vendégódal rúddal görcsre van kötve, egy pórázsal meg van támasztva, hogy el

ne dőljön. Ott szökdösök, ott ugrálok, forgolódom, valahogy a sarkantyúm a zsákot kihalította. Hőj, hozzáfogott onnet ömleni Tisza, Duna, hát éngem idehozott egy nagy gondra.

Aki evett kását, mondjon ennek társát.

5 / KÍGYÓKIRÁLYFI

Vót éccēr, hol nem vót, hetedhét országon túl, még az ópērenciás tēngērēn ēs túl vót, s az Éveghēgyēn ēs túl vót. Vót itten a Vārhegy alatt ēgy rēttenētēs nagy fūzfa, s annak a fūzfának vót kilencvenkilenc āga, s a kilencvenkilenc āgán kilencvenkilenc varjú, s aki ezt a mesēt mēg nem hallgassa, vājja ki a szēme vilāgāt!

Vót éccēr ēgy király s ēgy kirālynē. Mindig szomorkodtak, hogy nem vót nekik magzatjik.

— Feleség, te vagy az oka, te vagy az oka, te nem akarod, hogy nekünk lēgyēn bār ēgy magzatunk.

— Ne mondd, met nekēm ēs ūgy fāj a szūvem, hogy nincs, ēppen, mint nekēd. De ha Isten nem akar adni, én erővel mit tēgyek?

Nahāt, éccēr a király elmēt a maga bajāba a parlamētomba. A kirālynē erőst elkeserēdēt, hogy nem élég, hogy fāj neki, hogy nincs gyermekē, hanem még az ura hirēlgeti. Aszondja, fēlvette a két kezēt az ēg felē:

— Istenēm, métt nem vagyok én érdēmēs gyermekre? Ha nem akarsz adni gyermekēt, adj bār ēgy kēgyófiat, hogy nekēm ēs lēgyēn bār ēgy magzatom!

S ahogy kiszólta, minnyā lēt ēgy kēgyófiū.

— Istenēm, evvel ēs vétkeztem veled. Mennyire āldott még ingēm az Isten evvel a csúf állatval. Hāt mit mond nekēm az uram, he mēgtudja? De még az idegēnēk, ha mēgtudják, hogy a kirālynak kēgyó gyermekē szūletēt.

Éccēr minnyā tēlēfonāl az ura után, hogy jōjön haza. Fut is az ura, hogy mi baj?

— Nēzd — aszondja —, hogy mēen fiunk van nekünk. Ezt az Isten adta, met én kērtem.

— Hāt métt kērtél ējet? — aszondja.

— Hāt keserūségēmben azt mondtam ha nem vagyok érdēmēs gyermekre, bār ēgy kēgyófiút adj. Azonnal mēgszūletēt Hāt mit csināljunk?

Aszondja a király:

— Nem kell külön kērēszūltetni, met még szēgyēllēm, hogy még a pap ēs mēgtudja, hogy nekünk ēen magzatom adott az Isten, hanem tēsūnk mū neki majd nevet később. De — aszondja — ne szoptasd, hanem ēnni kell adni, rēa kell venni, hogy ēgyék. De a csicsēdet ne add a szājāba, nehogy valami bajod lēgyēn!

Nahāt, a kēgyófiúnak vettek ēgy kosārba jō āgyat, jō puha āgyat, s oda bētēttek. Bētēttek a legūnnepélyēsēbb szobāba, hol nem ēs jár sēnki, bētēttek oda. Aztān vitt

a királyné neki enni, inni. Hát még és tanút ő enni. Hát mindent megétt. De úgy fejlődött, hogy üdő nap előtt úgy nőtt, hogy szemlátomást. De igazán, hogy ne búsultak volna a szülők, arról szó se vót. Búsultak, met szégyélték. Gondolták, sose tudják a világ elejibe kicsapni, hogy valaki azt meglássa. Mindig titokba kell tartsák.

Hát amikor akkora lét a kégyó, mint egy szekérlekötőrúd, akkora lét vót a kégyó, oan vastag karikába vót fonódva ott a kosárba, s fejét kopóra tartotta,* úgy vigyázott.

Hát imán az anyja irtózott bemenni hëzza, úgy félt, mett oan irtóztató ronda nagy vót. Éccër bévitte neki a délebédét, s mikor jóllakott a kégyó, hát éccër úgy kezdett fütüülni, akkorát, hogy rázkódott a fal. De odáig ezt nem tette.

Aszondja a királyné az urának:

— Hallod-ë, király, mekkorán fütüül a funk? Nem tudom, mi baja van.

— Eridj és kérdëzd mëg, met valami baja van, met ezt mostanáig nem cselekëdte, hogy fütüüljön!

Bémënyën az anyja:

— Mondd, fiam, mi bajod, mit akarsz? Mire való ez a fütty?

— Ez arra való édësaným, hogy házasodhatnám.

— Jaj, édës gyermekëm, hát ki mënyën el hëzzád?

— Hát — aszondja — én mëgmondom këndnek, hogy kit hozzon ide. Van a szomszéd királynak egy igën-igën szép, gyönyörü lëánya, s én azt el akarom vënni felesëgüül. És én tégëdet elküldelek mint követët, s kérd mëg a kezit nekëm. Mondd mëg, hogy a királyfiú kéret, s feleletët vár! Égyebet ne mondj, csak azt, hogy gyere most velem háztüznëzöbe, s ha mëgtetsëtték ëgymásnak, akkor ott maradsz.

Hát én nem tudom, mëen világ vót akkor, az apa elëngedte a lëánt a királynëval, hát hogy lássa, hogy mëen a király, s ha mëgtetszik, akkor ottmarad. Hát el ës vitte a királyné, de nem ëgyenësen oda, ahol a kégyó vót, hanem bévitte öt ëgy másik szobába, ahol ök szoktak ülni a királyval.

— Hát eljártam, s elhoztam — aszondja a királynak.

— Na jó, hogy elhoztad, nem kell béëngedni a fiunkhoz, elöbë ëgyék, igyék, s akkor kell béëngedni, a fiunkhoz bévinni. Addig ne mutasd mëg!

Nahát, asztalt terítettek minnyá, de aszondja a királylány:

— Hol van a királyfi?

— De minnyá jó. Mëg kell pihenni, met fáradt vagy, s kell enni s inni. Arra az idöre hazajö ő ës.

Le ës ülték, s ësznek, isznak, beszélgetnek. De a királylëán riszketët, hogy lássa mëg a királyfiút, hogy mëen, hogy mëgtetszik-ë neki vaj nem. De igazán nem jó a királyfi. Aszondja a királyné:

— Gyere, lepjük mëg, lëhet, hogy a szobában van. Gyere nëzzük mëg!

*figyelt

Hát bé és lépnek, hát nincs sënki benn. De az öreg királyné mënnyën hátra, met hátul vót a szëgletbe ëgy póc csináva, s a kosár ott vót. Odamënnyën, s hát a kégyókirályfi fëlemeli a fejit, s vigyázkodik. Mikor mëglátta a lëán:

— Jaj, mifële kégyó van itt?

— Hát ez a mi fiunk — aszondja a királyné.

Akkorát sikított a lëán, hogy elesëtt, elájút.

— Uram, Terëmtóm, ne hagyj el — aszondja —, hát ëen legëne vagyok én ërdëmës királylëán létëmre? Ëngedjën ki innet!

Fëlhúzzák, fëlmosdassák vízzel a lëánt. Fëltért, magához tért.

— Édës lëányom — aszondja a királyné —, jer, met ez nem bánt tégëdet, met ez jámbor, s ez tégëdet nem bánt. Csak ő nagyon szeret, el akar tégëdet vënni feleségül.

— Inkább vágják le a nyakamot — aszondja —, s akárhova temessenek el, minthogy én ennek a felesége lëgyek. Hát hol az eszik magiknak, kégyóhoz mënnek én fërhëz? Hát métt tudott ingëmet kivënni az édësapám kastélyából? Métt vëtt ki onnan, s métt hozott el? Métt nem mondta mëg ott, hogy mën fia van?

— Hát nem mondtam mëg, met gondótam, hogy akkor nem jössz el. Hát maradj itt — aszondja —, s lëgy türelëmvel vele, s mëglátod nem bánod mëg, met eröst jó lësz hëzzád.

— Nem bánom, ha ezërszër oan jó lëssz ës, nem kell nekëm. Utáлом ránëzni, met ez ëgy rút állat, ëgy undorító rút állat — aszondja. — Hát én mellë feküdjem az ágyba? Inkább mëggyilkolom magamot.

Hát könyörög a királyné, hogy csak lëgyën türelëmvel, s ne lëgyën oan izgatott, s ne feljën.

A királyné békujcsolta az ajtót, otthatta a lëánt. Ő nem tudott sëmmire mënni. Futott az ëgyik ablakhoz, s neki a másik ablaknak. Rácsok vótak rëjta, vasrostélyok. Nem lëhetëtt mënnekülni. A király s a királyné kimëntek a házból. Fut kereken a házban, hogy vót, hogy megörüljön bánatában. Fut kereken, s úgy sír, úgy görcsöli a kezét, hogy hogy fusson ki, mit csináljon. Mëg eltelik a nappal, de az ëjcaka mit csinál itt? Sír, sikójt keservessen, de sënki sem szánta mëg, hogy kiëngedje.

Nahát, estëre viszi bé a királyné az ételt. Dehát ő csak leste az ajtót, hogy kiugorjék. Dehát azonnal bëzárta kúcsval az ajtót, s nem bír kimënni. Muszáj vót csak bennmaradjon. Hát csak letëtte az ételt. De bizon rëgvel ës ott látta az ételt, nem ëvëtt ëgy falatot sem. Met annak nem këllëtt ënni. Nahát, egész ëjjel sëtált, s sikójtott, s mind hallták a másik szobából, hogy hogy sír az a lëán. S elmëntek, hogy ne hallják, de nem ëngedték ki. Ez így megy ëgy hétig. De ëgy falatot nem ëtt a lëán, se nem feküdt le, csak mindig bolygott kereken a kastéba, s a kigyó örökkë vigasztalta:

— Ne félj, angyalom. Nem bántalak én tégëdet. Ha te tudnád, hogy én szeretlek tégëdet, të nem félnél tőlem.

— Jaj, ne szeress te ingëmet! Jobb lëtt vóna, ha az Isten elvësz, mikor erre a világra kibuktál. Nem hogy mëg ingëmet elvársz, hogy lëgyek a feleségéd!

Hát ő csak örökké hántorgott ott, s a kégyó csak könyörög neki szép szóval. Mindig kocogott a helyibe.

Mikor egy hete eltött, gondolja magába a királylén: imán mindëgy neki, imán egy hete, hogy egy csëppët se aludt. Se éjjele, se nappala, se nem észik, se nem iszik. Ó bizon lefekszik, kipiheni magát.

Ott pillogtatott a kigyó a hasán. Hát eléjött szépën. Az ágy még vót ágyazva, met a királyné, hogy odamënt, minnyá mégágyazott neki. Hát ő el és aludt, met ki vót merülve a sok álmatlanságtól. Éccër arra ébred, hogy a kégyó csúszik fél a csóré* lábán, csúszik fél az ágyba. Oat sikójtott, hogy a király s a királyné mind talpra szöktek, s le az ágyból:

— Öli még a léánt odabé a fiunk!

Bészaladnak, hát egyéb baj nincs, csak a kégyó félcsúszik az ágyba. S a léán sikójtott oat, hogy még a szëme és ki vót meredve a fejből:

— Mënj el tőlem, tē ronda állat! Mënj el tőlem, tē rūt állat, csak ne közelíts hëzzám!

De az csak szép szóval:

— De engedd, hogy feküdjek le melléd, nem bántlak én tégëdet.

S a király s a királyné megszëmlélte, hogy mi a baj. Avval kimëntek, s az ajtót bécsukták. Otthatták őket.

Hát így mënt egész éjën, ëen veszekëdve, s ëen sírva. S rëgvel félëbrednek: — Hát az éj letött, s mëgmënekëdtem tőle, dehát más éjcaka mi lëssz? Bár kapnék egy kést, vaj valamit — aszondja —, hogy megsúrjam magamat, hogy haljak mëg! Hát én ki nem tudom bírni, hogy jöjjön fél az ágyba, met úgy félëk tőle, hogy esëm kétsëgbe.

Na, héába vót, met el vót onnan téve mindënféle szërszám, hogy ő magát mëggyilkolja. Más éjcaóra mëntek, akkor és csak így történt. A kégyó csúszott fél hëzzá. Hát akkor mán ënni és kezdëtt a léán. Vitte az asszon, leült az asztal mellé. A kégyót hatták külön ënni. Gondolja magába, mán mindëgy, ha mán búsulok, legalább ne búsuljak éhëssen. Hát imán ëtt a léán rëndëssën.

Hát egy éjcaka úra lefekszik, s hát a kégyó odacsúszik. Nekifogott, s egy párnát a közre tët a léán, egy párnát, egy vánkost a közre tët, hogy a kégyó ne éjjen hëzzá.

— Imán hëába sikójtok, hëába sírok, mëgës csak idejő. Legalább ne jöjjön közel hëzzám. — Hát egy párnát odatët a közre, s avval a léán elaludt.

Éccër félëbred, s hát egy oan gyönyörü királyfi legën fekszik mellette, királyi legën, királyi fiú, hogy napra lëhetëtt nëzni, de arra nem. Oan szép, gyönyörü szép legën. Nëzi, nëzi, hogy álmába lássa-ë vaj imitten?*** Hát egy oan szép gyönyörü legën, hogy oat mëg sose látott ő, mióta a szëme kipattant. Hát mëg ëen legëre nem talált. Gondolja magában:

— Honnan jött ez a legën?

* meztelen

** ëbren

Vigyázkodik. A kígyót sehol se lássa. Hát éccer megöleli a legént a királyküsasszon, s a legén felbredett. Azondja neki a léán:

— Honnan jöttél ide, királyfi?

— Én idehaza vagyok, nem jöttem én sehonnan, met itthon vótam.

— Hát hogy — aszondja —, tē vagy a kégyó?

— Én vótam, de most nem vagyok — aszondja —, most kibúttam a kégyóbűrbül.

— Hát ne es bújjál vissza, az Istenre kérlek. De szép legén vagy, hát métt húztad magadra azt a rúť állatbűrt? Hogy irtódtam, nagyon kétségbe vótam esve tüle. Hát ha tē királyfiú vagy, akkor métt búttál bé a kégyóbürbe?

— Hát nekēm így kell, hogy bēbújjak.

Nem mondta mēg, hogy métt, vaj hogy hogy történt. Ő csak azt mondta, hogy ez így lessz ēgy űdeig. Azzal hát a léán mēgörvendett. Gyönyörködött, gyönyörködött a szeretőjibe, hogy hát éccer mēgmásodēggyesēdett.*

A királyküsasszony hát éccer búsulni kezdett, hogy ējjel királylégén, s nappal húzza vissza a kégyóbűrt, s nappal kégyó vót. Ő azt nem mutatta, még az apjáék se látták, hogy ő el tud változni. Hát mind könyörög neki, hogy ne húzza magára azt a kégyóbűrt.

— Hát — aszondja — azt muszáj, mert ez az enyém, az én subám.

Hát gondolkozott, hogy ő már elalszik a kégyóval, hogy lefekszik mellé, met el tud változni, királyfiú es tud lenni. De még be szép, be gyönyörű legén. Hát hogyha éccer elhagyja ezt a kégyóbűrt, s még hogyha közel, akkor es későn lessz.

Vót ott a szomszédba ēgy őrdögős asszon, s a léán mēghallta, hogy ott lakik ēgy őrdögős asszon, hogy az tudott varázsolni mindēnt. Hát bémēnt oda éccer, mikor az öreg király nem vót jelēn. Hát bémēnt a szomszédba az asszonhoz. Azt mondotta az őrdögős asszon neki, hogy:

— Mi van magával, hogy oan sován? Oan, hogy csak a csont s a bűr, csak csontváz. Mi van magával az életbe, hogy nincs mit ēgyék, vaj rosszul van, vaj búsul, vaj mi van magával?

Aszondja:

— Ne es kérdēzze, mer nagy az én bánatom. Ne gondolja, hogy ēen sován vagyok, mett nincs mit ēgyek, mett módomban áll.

— Hát métt? Ęgy királyküsasszonnak ekkora bánata tud lenni?

Aszondja:

— Hogy ne lenne, nē, mēen a vőlegényēm.

Elbeszélte, elmesélte, hogy került ő oda, s hogy került ő el, s nem mondták el, hogy kégyófiuk van. S az őrdögős asszon es akkor tudta mēg, hogy kégyófia vót a királynak. Addig nem hallta sēnkitül, ezt nem beszélték ott. Aszondja neki a királyküsasszon:

* állapotos lett

— Éjcaka oan gyönyörű királyfiú lett belőle, hogy a napra lehet nézni, de réa nem az ő szépségétől, s hajnalban húzza vissza a kégyóbürt. S azért búsulok én, imán nem hagyja ő, s visszahúzza ő azt. S úgy félök tőle, mikor kégyó, met rettenetös nagy, óriási kégyó, hogy esöm kétségbe.

— Tudod mit, királyküsasszon? Én mégtanyítlak, mit csinálj. Ha úgy akarsz, hogy megménéküljön a kégyóbürtül — aszondja —, amikor lefeküsztek egygyütt, s ő elalszik, akkor tē kelj fél, s a kemencébe rakj tüzet, s azt a kégyóbürt, mikor félhevül a kemence, hát akkor vesd a kégyóbürt belé s égesd mēg. S mikor félkél, előbbször es azt kérdēzi, hogy hol a kégyóbür, hol a subám. S te azt mondod, hogy te nem láttad. S akkor azt mondja: — Miféle büdös szagot érzök itt? Akkor mondd azt, hogy fésülködtél, s a hajadat bévetted a kemencébe, s annak érzik a szagja.

Hát úgy es tett a királyküsasszon. — Nahát, hogyha ez igaz, hogy ő megszabadul a kégyóbürtül, én magának akkora ezüstöt s aranyat adok — aszondja —, hogy szégenségēt sose ér, de még kényérvel sem lēs mēg, annyit adok.

— Nahát — aszondja —, ezt tēdd mēg, s mēglátod, jó lēs.

Hazamēnyen a királyküsasszon. Hát este lett, lefeküsznek. S akkor es félēbrednek éjcaka, s hát akkor es oan szép az ura, hogy oan, mint egy virág. Azt hitte, hogyha ő el kell hagyja, a szüve szakad mēg érte, oan szép embēr vót. Hát a kégyóbür a hátán állott. Félkél lassan, s tett tüzet a kemencébe. S mikor legjobb égēt a tűz, a kégyóbürt elvette csēndesen, s bévette a kemencébe, s elégette.

Hát nemsokára kēl fél a királyfiú. Aszondja:

— Hol a subám? Hát miféle rossz szag van idebe?

— Hát — aszondja —, mēgfésülködtem, s a hajamat bévettem a kemencébe, s annak en a szaga.

— Ne hazudj nekēm, met imán bélátok a szüvedbe, hogy ezt tē égetted el. De azt tē bánod mēg, nem én. Tudd mēg — aszondja —, kellēt vóna mēg várj csak egy hónapig. Még kellēt vóna várni egy hónapot, egy hetet, egy órát, egy percēt, egy minutát, s akkor lejárt vóna az üdō, met én el vagyok átkozva, s nekēm eddig kellēt vóna hordjam ezt a kégyóbürt. S mivel tē ezt tētted, hogy tē elégetted hirēm nekül, s tē el merted ezt égetni, ezēt te lakolsz mēg, ezt te mēgbánod. Most állj mēg!

Félkelt a királyfiú:

— S kelj fél te es — aszondja. — Még addig lássuk egymást, amig itthon vagyok.

Kimēt, s béhozott egy száraz magyarófalácát, s béhozott egy szēm búzát:

— Én, feleség, én most nekēd aszondom, hogy én elmēnyēk. De úgy elmēnyēk, hogy híretem se hallod, hogy én hol vagyok. S ezt a száraz magyarófalácát nekēd hagyom, hogy te ezt ülted el. De úgy ülted el, hogy gondját viseljed, s hogy mindēnnap öntözzed, s vigyázzál réa, hogy nehogy valami ezt kitólja, hanem te csak öntözzed a könyveiddel s kútvízzel, s akkor indulj te ingēmet félkeresni, mikor ez a száraz magyarófaláca kizöldül, s teremni kezd magyarót. S amikor elhozod a magyarót s ennek a szēm búzának a kényerit, akkor indulj mēg tē félkeresni!

S akkor egy abrincot réa tett a dērekára s egy arangy gyūrüt az ujjára húzott, s aszondja:

— Szüld még a tē gyermekēdet, amikor átölelēm a dērēkadat, s akkor told le vagy akkor pattanjon le a gyűrű az ujjadról, mikor hēzzaérintem az én ujjamat a te ujjadhoz. S addig te ne indulj el ingēm keresni, amig te még nem töröd ennek a száraz magyarófapálcának a magyaróját. S vesséd el ezt az ēgy szēm búzát, a jövōben nagyon ügyelj rēa, a jövendōben azt ēs learatod, s akkor több lēsz belōle, s addig szaporítsad, amig kēnyeret tudsz sütni belōle, s akkor indulj el ingēm fēltalálni. Addig hēába indulsz el.

De sír az asszon, hogy bocsásson még neki, met ő nem a maga eszitől tette azt, őt úgy tanyították.

— Hát ha tanyítottak tégēdet, akkor kérj segítségēt, hogy az vigasztaljon még tégēdet!

— Hát ne hagyj itt ingēmet, s bocsáss még nekēm! Hogy nem sajnálsz itthagyni, hát így vagyok, ahogy vagyok.

— Hát ha így vagy, de addig még ne szabadulj, amég én a dērēkadat átal nem ölelēm. Sem a gyűrű le ne pattanjon az ujjadról, még az én ujjam hēzza nem érttem.

S avval kezefogott, mēgcsókolta, s avval elmēnt a királyfi. Sír a királylēán oan keservessen, hogy van hogy a szüve megszakadjon. Kérdi a király és a királyné:

— Hát métt sírsz?

— Hát elbujdosott a királyfi.

— Hát hova lētt?

— Hát elbujdosott. S nē, mit mondott nekēm. S addig ne ēs keressem, s addig nem találom még, amig ez a száraz magyarófapálca még nem fogódzik, még nem újul, s gyümōlcsöt nem hoz. Égy szēm búzát szaporítsak még, s azt szaporítsam addig esztendōről-esztendōre, még kēnyeret nem tudok sütni belōle. S akkor vigyek kēnyeret, s vigyem ezt a magyarót, s akkor fēltalálom. S addig ne szüljem még a gyermekēmet, amig fēl nem találom, s át nem öleli a dērēkamat. S hogy ne sírjak — aszondja. — Mikor lēs az?

—Hát nēzd csak — aszondja a király —, lehet, rossz fát tettél a tűzre, s azétt haragutt még. Máskülōnben ő tégēdet nem hagyott vóna itt.

Hát ő nem merte mēgmondani a királynak, az apósának s anyósának, hogy ő mit csinált. Métt búsulta még magát a királyfi, nem merte azt mēgmondani.

Nahát, elültette a magyarófapálcát, s öntözte, öntözte mindēn nap, vaj vízzel vaj a könyveivel öntözte. De örökké sirt. Azt a búzát elültette. Csinált ēgy kerítésēcskét neki, hogy nehogy a tyúk onnan kikaparja, vaj mi. S hát más esztendōbe nōtt búza belōle. Nem tudom, ēgy fajta, ēgy búzagyūkér, vaj több, hát ő azt levágta az üdejében, s úra elültette, s azt úgy ápolgatta, örökké öntözgette. Úgy adta az Isten, hogy mēgfogamzott a száraz magyarófapálca, s kirügyszett. Élég a hēzza, hogy mikor az mēgnōtt, s a szárai kinōttek, s amig virágozott, hét esztendō tōtt el. S ő, az anya mán oan vastag vót, hogy nem tudott lēnni. Sír keservessen.

— Hogy tudok sütni kēnyeret? Annyira fēlszaporodott az a szēm búza, s lēs —

aszondja — magyaró és, de most merre induljak, hogy félkeressem? Dehát imán elindulok Isten nevében. Addig utadzatok, amíg valahol hírt hallok felőle.

Nahát, felpakkolt magának eleségét az útra, egy kicsi pénzt vett magához, feltette azt a kényeret, s elindult. Ményén, ményén egyik országból a másikba, s a másiktól a harmadikba, s csak mégy, utadzat. Hát kiért ő egy rettenetős nagy pusztá mezőre, s imán alig tudott menni.

— Jaj, Istenem — aszondja —, este van, mekkora erdőt látok, s én azon az erdőn valahogyan keresztül kell menjek. Hát mi lesz velem éjcaka, met az erdőn keresztül kell menjek. Hát, Istenem, rendelj vaj egy házacskát, met ha az ördögök laknak és benne, béményék, békérezküdöm szállásra, csak ne háljak az ég alatt.

Hát mikor elérte annak az erdőnek a végit, hát lássa, hogy világosság süt ki az erdő közül.

— Hát nem bánom, akárki lakik itt, de én béményék, hátha befogannak éjcekára.

Bé és ményén. Koppant az ajtón, s hát onnan hallott ki hogy:

—Béjöhetsz.

Hát lássa, öregasszon ül a tűz előtt. Oan hosszú fűtő vót, mint a régi világban szokott lenni. Szitogassa egy szénvonóval a tüzet. Visszanéz, de akkorra orra vót, hogy leért az orrahégye a melléig az öregasszonnak.

— Jó estét adjon isten, öreganyám!

— Jó estét adjon isten! Hol jársz te, ahol még a madár se jár?

— Hát idehozott a balszērēncse. Vóna oan szüves, hogy befogadjon éjcekára, hogy ne háljak az ég alatt, met a vadak eltépnek.

— Hát nézd csak léányom, befogadlak, csak nem tudom, hogy a fiam mēgharagszik-é, vaj nem, hogyha hazajő, met nincs idehaza. Hát lehet, nem haragszik mēg.

— S ha mēgharagszik, akkor inkább kiményék.

— Miféle járatban vagy? Hol járkálsz ebbe az idegēnbe?

— Hát hol járjak, édēs öreganyám? Mēgkérdezēm kēndtől, met kēnd öregasszon, sokat látott, hallott, járt ide s tova, nem hallotta-é a kégyókirályfi hírét?

— Nahát, édēs léányom, mēgőregēdtem, életemnek jóvát leéltem mán, de nem halltam. De azt mondom nekēd, mēgalszol itt éjcaka, s holnap elindulsz. S holnap este tájban mēglátsz egy ēen házat, mint amēen az ēnyém. S ott lakik az én néném. S ő ha nem tud mondani valamit felőle, met öregebb mint én.

— Hát köszönöm szépēn ezt a jó tanácsot — aszondja.

Minnyá vacsorázott, s ágyat vetett, s lefeküdt. Hát egy kicsi üdő múlva hát jó a fia. Béront az ajtón:

— Hát édēsanyám — aszondja —, miféle idegēn bűz* van itt? Ki alszik itt?

— Ne haragudj, édēs fiam, met egy szēgēn vāndor asszon békéredzēt, s befogadtam. Kégyókirályfit üldözi. Nem halltad-é fiam, valahol a hírét?

* szag

— Hát, édesanyám — aszondja —, én az egész világot bėjártam, s mindén lukon bésütök — met az öregasszon a Hold anyja vót —, még a kút fenekibe es benézék. Erdőkön, mezőkön, vizekén kérésztüljárók, s mindénbe belátok, de ennek soha híret nem halltam.

Mėgbúsulta magát a szėgén asszon, hogy ő többet egy csėppėt sem tudott aludni. Ő annyit sírt akkor éjca, hogy a párna a feje alatt vizes vót. Rėgvel fėlkel a szėgén asszon, s mėgmosdik s útra készülődik:

— S mėnyėk el én, édes öreganyám — aszondja —, én evvel a szomorúsággal sėmmi vigasztalást nem találtam.

— Hát csak úgy csinálj, lėányom, ahogy mondtam. Ha mėgtalárod az én nénémet, ha ő nem tud valamit felőle, met ő öregėbb.

— Jól van, öreganyám, köszönöm szépėn.

— Nėzd csak, lėányom — aszondja —, adok én nekėd egy aranygyorsót. S ezt az aranygyorsót tėdd el, mert ennek tė még hasznát vėszėd.

Mėgköszönte, el es tette az aranygyorsót, s elindult. Hát úgy es lét, hogy este odaért a másík házhoz, s kopogtat az ajtón. Ott es oan halottvaló hang szól ki, hogy: — Tessék, bejöhetsz.

Belépik a szobába. Hát ott es egy oan öregasszon van, még öregėbb, mint a másík. Annak es oan orra van, hogy a köldökėig leér, még hosszabb vót. Hát kinėz, de alig tudott az orrától kinėzni. Aszondja a lėán:

— Jó estét, édes öreganyám!

— Isten hozott lėányom. Hol jársz tė itt, ahol még a madár se jár?

— Hát idehozott ingėmet a balszėrėncse, a balsorsom. Azt kérdezném magától, látom, öregasszon, hát befogadna-é, lenne oan szűves, hogy befogadjon éjcaára?

— Hogyne — aszondja — Istené a szállás, embėre a nyugalom. Lėhet — aszondja —, a fiam mėgharagszik, de kibėkítėm. Én vagyok a Nap anyja.

— Hát — aszondja —, fėlkėrném kėndet, jó öregasszon, sokat járt, sokat hallott, s tud, a kėgyókirályfinak valahol híret nem hallta?

— Nem halltam, fiam, életėm jobbját leéltem, de nem halltam soha híret, hogy hol van. A fiam ha nem tud valamit mondani róla. Csak gyere, égyél, s mėgvetėm az ágyat, met látom, hogy fáradt vagy — met sírt, s erőt panaszkodott a szėgén asszon.

Az öregasszon erőt mėgsajnálta. Hát ahogy lefekűdt a mėnyecske, még el se aludt, hát jó a Nap. Bėjő, bėdobban s:

— Jaj — aszondja —, mifėle idegėn szag van itt, édesanyám?

— Ó, édes fiam, ne haragudj, egy szėgén vándor asszon jött ide bė szállásra. Bėfogadtam szėgėnt — aszondja —, nagy a keserűsėge neki.

— Hát mėt van ő elkeserűdve?

— Hát — aszondja —, hogy fėlkeresi a kėgyókirályfit. Nem hallottad-ė, fiam, valahol híret?

— Édesanyám, az egész világot bejáróm, vizeket, erdőket, mindėnűtt, mindėnűvé bėvilágítok, mindėnűvé bésütök, mindėn ablakon bėlátok — aszondja —, de én hírit sose halltam.

Aszondja az öregasszon:

— Szégén asszon, ha mēgtudja, mēghallja, hogy tē se tudsz sēmmit, a szüve szakad mēg. Nahát — aszondja —, mēg ha elmēnyēn az öreg nēnihēz, met útjában van, hát ha nem tud valamit mēg mondani róla.

Hát félkelnek rēgvel, s mondja az öregasszon:

— Lēányom, nem tud sēmmit mondani a fiam róla. Nem hallta hírét. Hanem — aszondja —, ēgy ēen idótájba, mint ahogy idejöttél, elérēd a nēnémet, ő mēg őregebb, mint mük, ő ha nem tud valamit mondani róla? S ha mēg ő se tud, akkor nem tudom, hogy mit mondjak, hogy kapod mēg,* arról nem szólok.

Az adott neki ēgy motollát:

— Na, lēányom — aszondja —, a hūgom adott nekēd ēgy orsót, én mēg adok nekēd ēgy arangymotollát, s ügyelj rēa, vigyázz, met ennek tē mēg hasznát vēhetēd!

S avval rēgvelit adott a szégén asszonnak, s avval útjára bocsátotta. S elmēt. Mēnyēn szégén, mēnyēn, mēnyēn, mēnyēn, de többet sírt, mint amennyit mēt. Majd elérte azt a házat ēs. De bé vót alkonyodva, sötét vót. Hát imán mēt ő bé bátran. Mēgkopogtassa az ajtót:

— Tessék — aszondja —, bējöhetsz.

Hát bé ēs lépik. Hát annak akkora orra vót, hogy a térdit verte. Visszanēz az öregasszon:

— Hol jársz, édēs lēányom?

— Adjon isten jó estét, öreganyám!

— Adjon isten, édēs lēányom. Hol jársz, ahol mēg a madár se jár?

Aszondja:

— Ingēm idevetēt a balsorsom, édēs öreganyám, ha szállást adnál éjczakára.

— Hát nēzd csak, édēs leányom, Istené a szállás, embéré a nyugalom, jere bé!

Hát minnyá leültette, s kérdēzte, hogy mi járatban van.

— Hát édēs öreganyám — aszondja —, látom, hogy öregasszon, sokat járt, sokat hallott, sokat tud, hát mondja mēg nekēm, hogy a kégyókirályfinak valahol hírét nem hallta-é?

— Édēs lēányom, én nem halltam, a fiam ha nem tud valamit mondani felőle, hogyha hazajő, de én nem tudok.

Hát minnyá vacsorát adott neki, ágyat vetēt, lefektette, hogy pihenjēn. Hát le ēs feküdt a mēnyecske, de nem tudott alunni. Várta, hogy mi lēs a követkēző, hogy ez bár valami hírt mond neki.

Hát ēccer jő valami nagy zúgás. Hát bējött az a kicsi szelecske, aki a gabonák között jár. Bélibbent az ajtón.

— Édēsanyám, mifēle idegēn būz van idebé?

— Édēs fiam — aszondja —, ne haragudj, nēzd, szégén vāndor asszont fogadtam bé. Nem halltad-ē a kégyókirályfi hírit valahol? Azt keresi.

* megkap = megtalál

— Hát édésanyám — aszondja —, én nem halltam. Pedig én a gabonák közt, erdők közt, füvek közt, mindénütt járok, de én nem halltam hírit soha. Hanem bátyám mikor hazaér, ő ha valamit nem tud mondani.

Na, évett a Szellő, s avval lefeküdt. Egy kicsi üdő múlva akkora dörönduca* esött künn, oan zúgás, hogy azt hitték, hogy a házacskának a teteje leverődik, akkora orkánszél vót.

Éccēr jő bé:

— Jó estét adjon isten, anyám!

— Isten hozott, édés fiam.

— Hát miféle idegēn búz van idebé?

— Ne haragudj, fiam, nēzd, egy szēgēn vāndor asszon ērkēzett szállásra, s befogadtam. De — aszondja — mielőtt ēnnēd adnēk, mēgkērdēzlek tēgēd, a kēgyókirályfinak hírit valahol halltad-é? Azt keresi szēgēn.

— Mēglēhet — aszondja —, tēgnap vēttem le a várának a fél szēgit.

Jaj, úgy mēgōrvendēt az asszon, mikor ezt hallta az āgyba, hogy a szūve szinte mēghasadott örōmibe, mikor ő már hírt hallott felōle.

— Akkor tē tudod, fiam, hol lakik.

— Hogyne tudnām — aszondja —, nem hallod, hogy a vārnak a fél szēgit levēttem? — Met Orkánszél vót.

— Na, fiam — aszondja az ōregasszon —, légy szūves, rēgvel vidd el ezt a szēgēn asszont, met mán ēlni se tud, oan.

— Hát mēglássuk, ha mēgvirrad, mi lēs.

Na, jó vacsorát adott a fiának, lefeküdtek, s elaludtak. Rēgvel fēlkelnek. Azt mondja az ōregasszon:

— Hát lēányom, most mēgvigasztallak.

De ő imán hallta, met addig nem aludt, míg haza nem jōtt az Orkánszél.

— Nēzd csak fiam — aszondja —, hazajōtt, s azt mondta, hogy tēnnap vettle le a várnak a fél szēgit, s kērtem őt, hogy vigyēn el tēgēdet odaig, met tē nem talālsz el oda, s azt ígerte, hogy elviszēn.

Na, jól van, minnyā adtak az asszonnak ēnni, de örōmibe nem kēllēt neki se ēnni, se innya. Sēmmi se kēllēt, csak várta, hogy induljon, minél hamarabb ērjēn oda. Az asszon adott neki egy aranygomolyát. Egy gomolyag fonalat tiszta aranyból.

— Nēzd, lēányom, ezt nekēd adom, s tēdd el, tē ennek még hasznát vēszed.

Mēgkōszōnte szēpēn a mēnyecske az aranygomolyát, s eltette. Aszondja az Orkán:

— Ūlj fēl a hátamra, s humd bé a szēmēdet!

Fēlült az Orkán hátára, s a szēmēt bēhunta. S hipp-hopp, ott lēgyek, ahol gondolom, ott vagyok: már ott vótak a vár mellett, a várkasténál. Oda letette az asszont, s aszondja:

* zaj, csörömpölés

— Të kéredz bé a kapun, met itt örök állnak. Kéredz bé, s ha béengednek, eridj bé, s a többi a të dolgod! (Mégfeledkéztem. De imán nem mondom bé.)

Hát bé es mënyën az asszon a várba, s elmënyën tüstént a király kastélyához, s ott járkál. Elévette az arangyorsót, s kezdett sétálni a kastély előtt. S ëccër a királyné az ablakba ült, s mëglátta, hogy ëgy kereskedő árul ëgy arangyorsót. Minnyá küldi a szobalányát, hogy híjja fël azt a kereskedőt, mëen szép arangyorsót tart, s kérdëzze mëg, hogy eladó-ë az orsó. S le ës szalad a lëán, s kérdëzi hogy:

— Eladó ez az orsó?

— Eladó, eladnám.

Aszondja:

— Akkor jöjjön fël a palotába.

Fël ës mënyën ő örömvél, s aszondja a királyné, hogy:

—Mit kérsz azëtt az orsóétt?

Hát ő azt mondotta, amire tanyította az öregasszon:

— Nem kérek ëgyebet, csak ëngedd mëg, hogy ëgy ëjën háljak az uradval, s ezëtt nekëd adom az orsót.

Mëggondolja magát a királyné; ez mëg nem nagy valami. Aszondja:

— Nem bánom, de addig lemëhetsz — aszondja — ki a városba sétálni, met ő csak este jó haza. Elmënt, oda van vadászni, csak este érkezik haza, s akkor visszajöhetsz.

Hát a szëgën mënyecskének nem kellëtt a sétálás, hanem leült ëgy szëgletbe, s ott ült, sirt egész nap. Hogy mi lëssz a következökből. Nahát, este lëtt, a király hazajött. Minnyá mëgvacsoráztak, ëtt-ivutt, s akkor fëredëtt. Ki lëtt tötve a víz, béültették ëgy nagy kádba. Fëresztették meg a kégyókirályfit. Hát amin fëresztették, hát álombort hozott bé az inasa, s odanyújtsa neki, s ő fëlhajtsa a pohár álombort. Mëg a fëredöbe elaludt a király. Úgy elaludt, hogy csak eltoppant minnyá. Két testöre minnyá odamënt, s az ágy mëg vót vetve szépën, bëtették ëgy selyëm ágyba, s letakarták. S ëccër az öreg királyné, a mostoha királyné kinyitotta az ajtót, s bélökte a mënyecskét:

— Éridj — aszondja —, imán büzöld mëg a likát, eridj!

S avval bélökte, s az ajtót bézárta. Hát ez a királyné csak ezt várta, hogy elaludjon, met az inasa, a testöre a királynak ëgy mellékszobában aludt, mëg az ajtó se vót betéve, csak ëgy szönyeggel vót eltakarva, hogyha valami baja történik a királynak, hát ők legyenek közel, bëjőjenek. Hát mëg el se vótak aluva a testörei a királynak, ëccër aszondja, elindítsa:

— Eljöttem, édës hütös társam, hëzzád. Kelj fël, öleld által a dërékamat, hogy szüljem mëg a gyermekëmet, tëdd rëa az ujjadat az aranggyürüre, hogy lepattanjon az aranggyürü, met minnyá mëghalok. Elhoztam a szëm búzának a kënyerit s a magyarófa pälcának a magyaróját. Kelj fël, kelj fël, édës hütös társam!

Ez így mënt hajnalig, de az fël nem ëbredëtt, mintha mëghótt vóna. Sirt keservessen az asszon, kerüli azt az ágyat, hogy ki tudja hányszor mondta:

— Kelj fél, édés hütös társam, met kerestelek. Eljöttem — aszondja —, s amit mondtál, elhoztam, hogy szabaduljak még, met minnyá mëghalok.

Kivirradott szépën, s ëccër férevágtá a királyné az ajtót, s mënt:

— Ki innen të bëcstelen, të k . . . a!

Kihajtotta. Akkor kimënt szomorúan. Mit csináljon? Lemënt úra a földre az emeletből, s ott gondolkozott. Már ëgy ëj eltött, s nem hasznát sëmmit. Mi lész vele, ha még ez az ëj ës így telik el? Elévëtte ő az arangyomolyát, s kezdi oldozni. Mëglássa ezt a királyné az ablakból.

— Szaladj csak le, lëányom, s hídd fél azt a kereskëdőt, talán árulja azt az arangymatollát.

Leményën, s kérdëzi:

— Eladó?

Aszondja:

— El.

— Akkor tessék bëjõnni — aszondja — a palatába a királynéhoz.

Hát az bé ës mënt, nem mondatta magának keccër. Bëmënyën.

Aszondja a királyné:

— Mit kërész a matolláétt?

Aszondja:

— Ennek az ára ës az, hogy ëgy ëjën lëgyëk az urad babája.

Ëj, gondolja magába a királyné, ez még nem nagy valami. Adok én neki álombort, s odamëhetsz. Nem féltëm az uramat. Hát aszondja:

— Csak addig még elmëhetsz.

Kërdi, hogy ëhës, vaj valamit nyújtott vóna neki. Nem, sëmmit sem. Az a szëgën asszon imán ëgy hete vót ëgy falás nélkül. Hát kimënyën az a szëgën a kastély szëgletibe ëgy sarokba, s ott siránkozik:

— Istenëm, még csak ëccër tudok bëjutni, s ha még akkor is ennyit ërëk, amennyit elërtem, mëghalok. Abba a helybe mëgszakad a szüvem, met én azt nem bírom kiállni tovább. — Még a keze ës elkezdett puffadni, hogy nem tudott fogni a kezivel, úgy mëg vót puffadva. Hát mëg vót dagadva. Hát este lëtt úra, hazajött a király a vadászatból. Elmënyën bé.

— Várj — aszondja a királyné —, met még nem feküdt le a király. — Bëlökte ëgy kamorába az asszont. Hát ott sirt szëgën. Ëccër kinyitsa a kamorát, s elëngedte:

— Hát eridj — aszondja —, imán büzöld mëg a likát!

Úra ellátták álomborval a királyt, s mëgbüzölhette a likát. Bëmënyën, hát ő azt se várja, hogy elaludjanak a testörök. Nem törödött avval, hogy lëhet, a királyné nem aludt el, met ëgy másik szobában vót a királyné, hanem úra elindítja:

— Jaj, jaj, kelj fél, kelj fél, édés hütös társam. Eljöttem úra hëzzád. Kelj fél — aszondja —, édés hütös társam, met elhoztam a szëm büzának a kenyërit s a magyarófapálcának a magyaróját, s öleld átal a dërekamat, szüljem mëg a gyermëkëmet, s tëdd az ujjadat az ujjamra, hogy pattanjon le a gyürü, met minnyá mëghasad a szüvem, ebbe a helybe kahasad!

Nahát, harmadik napjára ért szegén asszon, akkor elővette az arangyfonalat, s sétált azzal a kastély alatt. Hát a királyné meglássa az ablakban, hogy ő azt az arangygomolyát árulja. Leküldi minnyá a szógálóját, hogy híja fél. Féljön.

— Eladod — aszondja — ezt az arangygomolyát?

— Eladó.

— Hát mi az ára?

— Ennek kérés-hagyás, ha megengeded, hogy én egy éjjen az uradval háljak, az lesz az ára.

— Hát megengedem — aszondja.

Nahát, megvásárolta azt a gomolyát.

— Imán te kiméhetsz a városba, ahova akarsz, sétálhatsz estig, met csak estére jó haza az uram, akkorra visszajő.

Nahát, kimént a szegén asszon. Lehúzódott egy sarokba. Sírt keservesen:

— Istenem, mi lesz velem, ha még ez az éjcaka és hēába lesz az én fáradságom?

A király ehelyt megin elmént vadászatra. Amint mentek az úton, aszonta neki az inassa:

— Fēlségēs királyom, mondok valamit, de nem es merēm mondani.

— De — aszondja —, ha elkezdted, akkor mondd el!

— Hát én mán életēm-halálom kezedbe ajállom. Nē, mi történt — aszondja. —

Már két éjcaka, mikor kivészünk a fēredőbül, s lepihensz az ágyba, hát a királyné egy asszont béenged. Aszondja: — Eredj, bűzöld még a likát! s avval a szobába csapja bé. Akkor az az asszon vár egy kicsikét, úgy hiszēm, hogy akarta, hogy mü elaludjunk, vaj a királyné es lēgyen imán álomba, hogy ne hallja sēnki, elindítsa: — Eljöttem, édēs hütēs társam, kelj fél, s érints még az ujjamat, hogy pattanjon le az arangygyürü, met — aszondja — úgy még vagyok dagadva, hogy minnyá kihaladok. Elhoztam a szēm búzának a kēnyerit, magyarófavesszőnek a magyaróját. Kelj fél, kelj fél, édēs hütēs társam. Sajnálj még imán ingēmét!

De mán ő akkor este ébrēn vót. Nem aludt, met akkor este az inas az álombort béöntötte a fēredővizébe, s így nem vót elaluva, csak tette magát, hogy elaludott. Hát eltoppant a fēredőbe, s a két inasa kiemelték onnat, s bétették az ágyba. Hát a királyné bécsapta az asszont:

— Eridj, bűzöld még a likát! — s bélökte oda.

Mégvárta, hogy háromig mondja, s akkor félült a király, met addig feküdt. S minnyá megüsmerte a feleségit. Átölelte a dērēkát. Azonnal egy oan szép aranyhajú gyermekēt hozott a világra, hogy a napra lehet nēzni, de a gyermekre nem. Nem kellett oda sēmmi rongy, se gyertyavilág, ragyogott, világossá vált a szoba. Megörvendettek, de nem es egy gyermek, hanem ikērgyermēkēk születtek. Mind a kettő fiúgyermēk, s mind a kettőnek arany a haja. Na, megörvendett a király. Hēzzaérintette az ujját az ujjához, minnyá a gyürü lepattant. Az asszont minnyá szépen lefektette a maga helyire az ágyba. Örvendēt a gyermekēknek. Küldi a testōrit, hogy mēnjēn, hozzon segítségēt, egy asszont oda. Elmēt a császár bábájához, elvitte oda, s az asszont minnyá ellátta, a gyermekēket megfērēsztette,

bépókálta, s letette az asztal mellé kétfelől a két gyermeket. S örvend a király úgy, hogy lábujjhégyen járkált, hogy ne hallják a koppanása, a felesége tudjon pihenni. Úgy öltözött fél. Elegét kínálta mindén jókkal, hogy egyék, igyék. Dehát ő oan nagyon beteg vót, nem kellett neki sëmmi étel. Hát a király nem aludt egész éjcaka, csak mindig sétált a felesége előtt. Rëgvel, amikor annyira kivilágosodott, hát jó a királyné, végre, s kivágja az ajtót:

— Mënj ki te bestiális k...a innét — aszondja.

Akkor a király csak eléugrott:

— Kinek mondod te, hogy k...a? Ki itt a k...a?

Úgy mëgijedett a királyné, az előző királyné, hogy majdnem kétségbe esëtt, hogy mi dolog van. Minnyá kiált a király, hogy:

— Fogják mëg az asszont, a vót királynét, s dobják bé egy pincébe!

Hát mëg is fogták a királynét, bévették a pincébe. Akkor ësszehívta a tanácsosait, hogy tanácsolják mëg, melyik jobb, az esküdt vagy eskütlen. Mëlyik jobb, mëlyiket bëcsülje mëg, mëlyiket marassza mëg.

Aszondják:

— Az esküdtet, akivel megësküdtek.

— Hát hogy? — aszondja — Ègy bitangot félvinni, s a maga hitësét elvetni?

— Ez így jár, hogy a maga hütësét bëcsülje mëg.

— Na — aszondja —, akkor most kijelëntëm, hogy hozzátok ki a két leghamisabb csitkót az istállóból, s azt a gonosz asszont kössétek a farkához, de mëg a vén boszorkán anyját ës! Met — aszondja — az takargatta a lëányát, hogy nehogy valami félfedődjék. Hát ez ës csak arra érdemës, az anyja.

Mind a kettőt a csödörnek a farkához kötték. Két korbácsot két legën a kezibe vëtt, jól odavágott arra a csödörökre. Tizenkeccër a várat mëgkerittette velik, hogy dirib-darabba szakadott mëg a csontjik ës. Mëg ezt ës szertevette a király, s kiszögezte a vár falára, s elégette onnan, hogy mëg a porukból se maradjon. Akkor ëgy nagy kërësztelőt csináltak, ëgy nagy bált. Èsszehívta az egész kerekën való királyokat, hërcegëket, bárókat. Akkor elhozták a kërësztlésre a kumatriákat,* közte elhozták a püspököt, újból esküdtek, s oan jól éltek, mint két galamb. Ma ës élnek, ha mëg nem haltak.

6 / AZ ŐZTESTVÉR

Na, vót hol nem vót, hetedhët országon, az Ópërencián túl vót, az éveghëgyekën ës túl, vót ëccër ëgy szëgën embër s ëgy asszon. Annak annyi gyermeke vót, mint a rosta lika, mëg ëgyel több. De oan szëgényëk vótak, mint a tëmplom egere. A szëgën

* komákat

Bugárné, a falu nyelve / Nagymegyer

Asszonyok / Magyarnándor

Csángó cigány muzsikus pár / Gyimesközéplak

Búcsúbéli legénycsoport / Vitnyéd

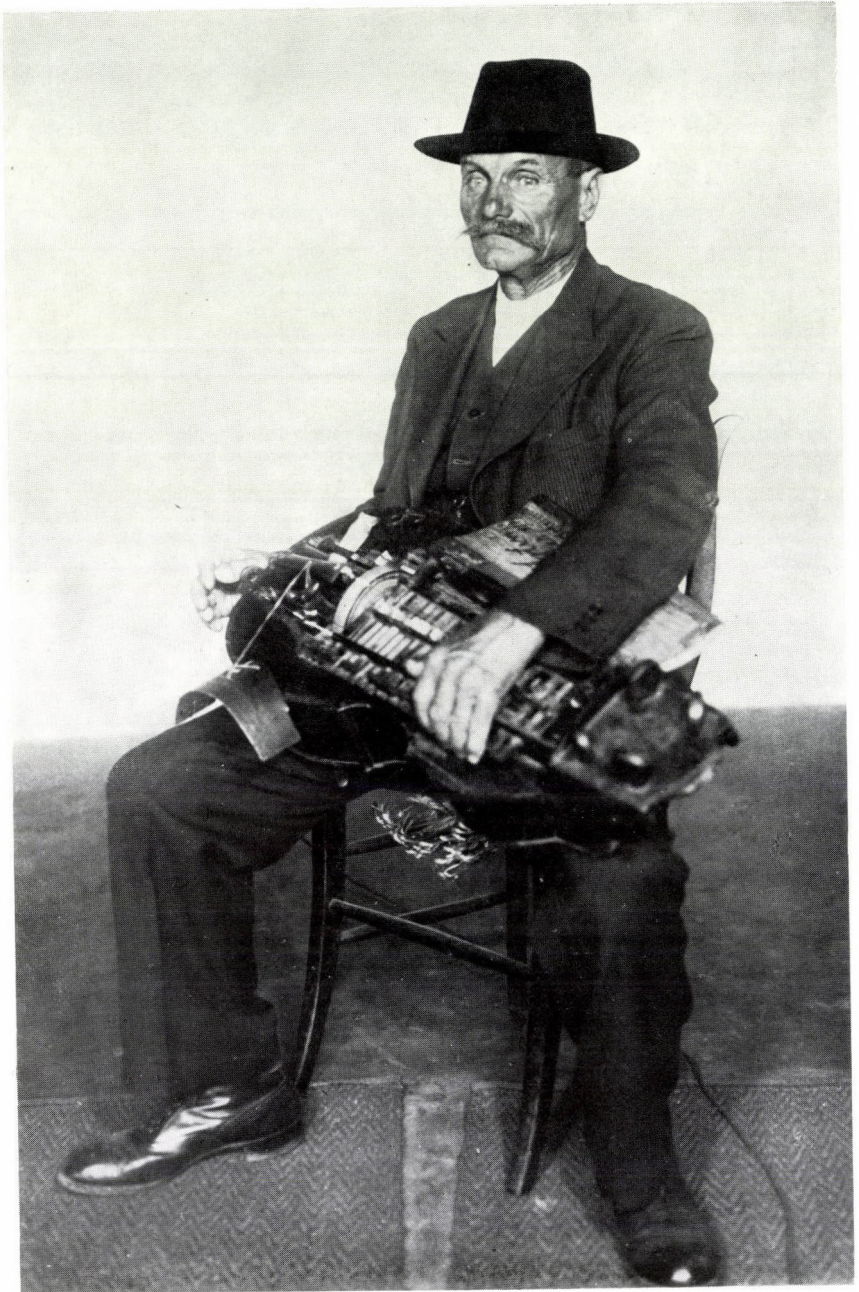

Táncoló párok / Kecsetkiszfalud

Turkajárás / Rézbánya

Tekerős / Szentés

embër járt mindën nap napszámba, a két karjával kereste mëg a mindënnapi kënyeriket.

Ëccër aszondja a feleséginek:

— Feleség, azt se tudom, mikor ëttem húst. Ën este hozok a napszámból, főzzél nekëm, hogy legalább ëgyem ëccër, hogy lakjam jól húsvál, met én mán nem bírom a csépët evvel a szëgën ételëkvel. Nem bírok hëzzajutni ëgy jó faláshoz a sok gyermek mián. Csak örökké ócsó ételt kell csinálni.

— Hozzál — aszondja —, én mëgfőzöm szüvessen. Ën és mëgënnëm.

Na, elmënyën dógozni ehelyt a szëgën embër. Az asszon este várja haza, hát hozott négy kiló húst.

— Na, van elég — aszondja —, mëgfőzöd hosszilére, s akkor ëlegendő lész.

— Jó — aszondja.

Másnapra virrannak. Az asszon odatette elöször főzni. Ettek napközben, amit lehetett. Hát estefelé már dolog vót künn, mert vót vaj ëgynéhány tyúkocskája, hogy majd tojása essék. Kimënt, hogy azoknak ënnik adjon, vizet adjon, ellássa. Ellássa az ott kinnvaló dógot. Hát aszondja a lëányának, vót ëgy tizënhárom éves lëánka, az vót a legnagyobbacska, utánna ëgy gyermek, ëgy kilencesztendős. Hát aszondja:

— Hát, lëányom, én kimënyëk, elvégzëm a künnvaló dógot, addig të vigyázz, hogy főjjon a hús, s tëgy bé sót, s fővögessën! Apád hazajó, lëgyën készën.

— Jól van, ëdësanyám.

Kimënyën az asszon, lássa dógát. Itt az a sok ëhës gyermek. A lëán fëlkevergette, hogy oda ne süljön a hús, hát kivëtt ëgy kanálval, ëgy vágással húst, hogy lássa, mëgvan-ë főve. Hát látták azt a többi gyermekëk. Mind nekirohantak a fazaknak. Mindëgyik kivëtt ëgy vágást, vaj kettőt. Mëg ëgy vágást se hagytak, mëg ëgy vágás se maradt a fazakba. Ëccër jó bé a szëgën asszon, fut a fazakhoz, hogy keverjen ëgyet rëjta. Hát, nincs ëgy vágás hús se benne.

— Uram Terëmtóm, hát hol inet a hús? Mit csinýáltatok? — aszondja.

— Ën csak ëgy vágást vëttem, ëdësanyám, s mëgkóstótam, hogy mëg sokáig kell-e főjjon.

— Hát a többi hol van?

— Hát mindëgyik testvérëm odamënt — aszondja —, mindënik vëtt ëgy vágást. Hëába mondtam, hogy ne nyúljanak hëzzá, s így elfogyott.

Jaj, mëgbúsúta magát az asszon. De mëg mëg és ëjedëtt. Ha az ura hazajó, hát mit tész elejbe? Hát a szëgën várta, hogy húst ëgyék. Hát nem vót, mit tënni, nem vót, hogy mit csinýjon. Hát elment ëgy kamarába, azt a két kiló húst a lába szárából kivágta. Bëmënt, s kiáztatta, s kimosta, ësszevagdalta, s odatette főni. A lábát békötözte valamivel. A vért ecëtvel mëgállította, s avval főzi azt a húst. — Na, eljó az este. Hazajó az ura.

— Na, feleség, kész a vacsora? Nagyon ëhës vagyok.

— Hát azt hiszëm, eddig készën van. Tëszëm és ki, hogy ëgyél.

Elmënt, s kitálalta az ételt. De a gyermekék még akkor és sirtak, met hogy erőst elverte őket. Az égyik az ágy alatt, a másik a sütőbe, a másik az asztal alatt, s mindönüvé jutott, másik a böcsőbe, mindenüvé jutott belüle. Két-három helyen vótak.

— Hát métt sírnak a gyermekék?

— Hát mégvertem, met rosszak vótak.

De nem merte mégmondani, hogy métt. Kitálalja az ételt, s leülnek enni, s a gyermekéknek adott külön. S mikor jóllakott az embër, a gyermekék lefeküdtek mind. Künn háltak, a két nagyobb az ereszbe. Vót egy keménce és, a keménce tetejin és háltak. Met hogy nem vót hely a házba, hogy elférjenek mind. Hát ott altatta a két nagyobbat. Itt az asszon s az embër beszélgettek. Éccër aszondja az asszon az urának:

— Hogy tetszött neköd a vacsora?

— Oan jó édés ézü hús vót, hogy régën ettem oan jó édés húst, mint ez vót.

— Hát tudod, mēen húst ettél tē?

— Hát — aszondja — tudom, hogy mēen húst vőttem.

— Csak nem az a hús, amit vőtél.

— Hát hol az a hús, amit vőttem?

— Azt megétték a gyermekék. Éppeg azétt vertem el őket, hogy még most és zokognak. Kiméntem, hogy végezzem azt a dógot, s mire bójöttem, egy vágással mind megétték.

— Hát — aszondja —, hol kaptad ezt a húst?

— Nēzd csak hol. Bé van kötözve a lábam. Ezt a puha húst kivőttem a lábam szárából, mind a kettőt — aszondja —, s azt főztem még.

— Jaj, tē, tē, tē, hát ēen jó az embër hús? Én mostanáig nem tudtam, nem ettem. Hát nēzd csak — aszondja —, mit talátam ki!

Azt gondóták, hogy a gyermekék mind alusznak, le vannak feküve.

— Nēzd, én gondókozom, hogy holnap vágjuk le a léánkát, s holnapután a gyermekēt, a nagyobbat. Azok kövérebbeskek. Vágjuk le — aszondja —, s a húsuat sózzuk le, s amíg ez tart, nem búsulok, hogy mit együnk.

Hát az asszon helyésnek látta, jónak. De ezt a gyermek még hallta, met nem vót elaludva, s hallgatta a kuptoron,* hogy mit magyaráznak az apja még az anyja. Hát elszëndéredtek.

— Hát — azt mondja az embër — ez és jól van, csak hírt ne kapjon valaki. Hiszēn az országút mellett lakunk, s ha sikítnak, kihallszik.

— Hēj — aszondja az asszon —, még tudom én azt tēnni, hogy még arra se jut, hogy jaj! Iskolás mind a kettő, s holnap nem engedēm az iskolába őket, mégmondom, hogy a léánkát még kell fērdessem, s mégmosom a fejit, s mégfésüljem, s a gyermek ki kell sēpërje az udvart, s össze kell szédje a holmit künn, s nem engedēm iskolába. S akkor — aszondja —, mikor a léánkának mégmosom a

* kuptor = kemence

haját, megmosom, én a kést előre megfeném, s letészem, s eldugom, s mikor leül egy székre, hogy fésüljem, hát akkor — aszondja —, mikor kezdém fésülni, a nyakát kettébe vágom úgy, hogy nem ér rá sikójtózni. S így jó lesz. Besózzuk a húszakat egy odúba, s lesz, mit enni holnap és meg holnapután és.

De ezt hallgassa a gyermek. Mikor eltervezték, hogy hogy lesz, mint lesz, lefeküdtek, s elaludtak. Mikor hallta a gyermek, hogy jól horcognak, hát megmozgassa a nénjit, a nagyobbik leánkát. Aszondja:

— Édes tesvérém, kelj csak föl, s gyere ki velem.

— Hát métt akarsz kimenni?

— Mënjünk ki pisilni!

— Hát tē hánszor kiméntél, mit zavarsz ingemet? Mënj ki egyedül!

— Nem mënyék, mett félék egyedül — aszondja —, gyere ki velem.

— Hát máccor nem féltél? Mi lelt tégedet?

— Mënj el, ne könyörögjek annyit, gyere ki vélem, met muszáj kimënjek.

Hát nincs nagy mulatsága a leánkának, a leánka félkótt, kimënnék:

— Eridj na, pisilj!

— Nem — aszondja —, gyere hátra a ház szégélyihez.

Hát hátramënt nagy haragval a leánka, hogy nem hágy békét neki, hogy kimegy a szemébül az álom, s nem tud egy ideig elalunni, visszaalunni. Éccër aszondja:

— Édes testvérem, nem azért hittalak ki, met félék, met én nem félek, ahogy máccor kijártam, most és kimëntem vóna. De nézd csak, mit halltam édesapámtól s édesanyámtól. Te el vótál aludva, de én nem. Nézd csak — aszondja —, mit terveztek ők itt.

— Mit? — aszondja.

— Azt — aszondja —, hogy mü azt nem és tudtuk, hogy mëen húst főzött anyám másodsor, de hogy azt a puha húst kívágta a lába szárából, odatette, s azt vacsoráztuk estére. S mikor számították, hogy mü alszunk, s kezdte kérdezgetni az édesapámat, hogy jó vót-é, jól esett-é az a hús, aszondja: — Nagyon jó vót, még ëen édes ízű húst nem ëttem. Aszondja: — Tudod-é, ez mëen hús vót? Hát hogyne tudnám, én vëttem. Marhahúst vëttem. Aszondja: — Ez nem az, met në, a lábam szárából vëttem ki azt a puha húst, s azt főztem meg, met amit te vëttél, a gyermekeid mind félëtték, még meg se vót főve, s megëtték. S a férjem jó haza, vartalak tégedet, hát nem vót mit tēgyek, hát kívágtam a lábamból azt a húst. — Hát ëen jó az embërhus? Másképp csináljuk. Úgyës vannak ëlegën, holnap levágjuk a leánkát, az nagyobbacska, kövérebb s holnapután a gyermeket, s így — aszondja — míg belüle tart a hús, lesz, mit együnk. Hát hogy törtënjék, hogy hírt ne halljon valaki? Hát országút mellett lakunk, s sikójtanak, s valaki bëjön. Nem úgy — aszondja —, hanem hónap nem ëngedëm iskolába üket, megmondom, hogy a leánkának meg kell mossam a haját, s megfésüljem, s a gyermek meg az udvart ëssze kell sëpërje, s fát kell vágjon, dóga van neki. Így — aszondja — itthon marasztalom. A gyermeket kiküdöm sëpërgetni, a leánkának megmosom a fejit, s mikor hëzzafogok fésülgetni, már a kés ott lesz megfenve, s csak kërësztlühúzom a

nyakán, s kész lesz — aszondja. Jó lessz — aszondja —, helyessen hatta. Most mondd meg, édes tésztvérem, mit csináljunk, hogy meg ne haljunk? Hát éen fiatalon hogy meghaljunk, a szüvem szakad meg előre. Hát mit csináljunk? Egyezzünk meg ketten, most nem hallja sënki.

Aszondja a lëánka:

— Tudod-ë mit? Én a holnapot megvárom. Én éjcaka nem mënyék suhuva, mett félék. De holnap, mikor édesanyám a hajamat megmossa, s én a szalagot tekergetëm így az ujjamra — aszondja —, te csak szökjél bé az ajtón, a kötöt szëdd ki a kezemből, mondd: — Met kell nekëm ostornak. S én akkor kezdék sírni, hogy ne véd el a kötöm, ne véd el, s akkor te ugorjál fél, s előre, ahogy mëhetsz, s én utánnad rikójtova, hogy ne véd el, s ne vidd el a kötömet, s így — aszondja — nem vész sëmit se észre, s te szaladj, ahogy lehet s ahogy bírsz. Kiërünk a mezöre, ahol nem félünk, hogy meglát valaki, s akkor elbarangolunk a gabonák közt, s így — aszondja — mënekülünk, amerre látunk. Nem hagyjuk, hogy meggyilkoljanak.

Így ës lett. Rëgvelre remëg mind a kettő, met tudta, mi vár rëa. Hát az asszon kezd sápitozni, az ura elmënt dógozni, s kezd lármazni az édesanyjuk:

— Nekték — aszondja — ma nincs idő az iskolába mënni, met nekéd — aszondja — Juliska, mëg kell mossam a fejed s mëgfësüljem. Te mëg mënj ki — aszondja —, vágj fát, met holnap vasárnap, lëgyën fa vágva, szëdd rëndbe az udvart, sëpërd ki — aszondja —, eldógoztok máma itthon.

— Jól van — aszondja —, édesanyám, én vágok fát, csinállok, ami kell.

Kimënyën a gyermek, hëzzafog dógozni. Itt az asszon kibontja a haját a gyermeknek, s mëgmosta a fejit, s akkor a kötöt odaveti a lëánkának:

— Simogasd elötted ëgy kicsit, ne lëgyën éen rücskös.

A lëánka kezd simítani, ësszehajtotta. Éccër a gyermek bëugrik, a kiragadja a kezéből:

— Éppen jó lesz nekëm ostornak! — avval kiszökött az ajtón. S hallja:

— Édesanyám, elvette a hajkötömet! Mit fon bé a hajamba? Szaladok én utánna, elvëszëm tőle minnyá — aszondja —, kiszökött.

Aszondja az asszon:

— Ne fuss suva* életëm, kapunk mást.

— Nem ëngedëm én ezt ostornak, ez az enyëm.

Kiszökött a gyermek után, de a gyermek isten tudja, hol vót, az úgy szaladott. Fut utánna:

— S állj mëg — aszondja —, vëgyem el a kötömet.

S addig futott utánna, s kiabáltak ëgymás után, kiërtek a faluból. Hát imán kiërtek a faluból, szökdőstek a tërëkbúzába,** búzákba, gabnákba, hát ahogy csak mëhettek, úgy futtak. Addig mëntek, hogy abból a határból kiërtek, bëértek ëgy más községi határba. Onnat ës kiszaladtak, de örökké futtak. Akkor kiërtek az

* sehová

** tërëkbúza = kukorica

országból, bé egy más országba. Hát mēnnek, s hát oan erdőség van, hogy sötét vót az az erdő a nagyságától. Aszondja a lēánka:

— Nēzd csak, testvérēm, mekkora erdő ez. Ha ēccēr bēmēntünk, imán nincs métt féljünk. Az erdő közt imán nēm találnak mēg. Itt imán úgy hiszēm, nem ēs ēsmer mēg sēnki, met imán messzire vagyunk.

Bēmēnnek abba az erdőbe, de ott ēs szaladnak, mēnnek előre, Hát ēccēr aszondja a gyermek:

— Jaj, édēs Juliska, úgy mēgszonnyasztam, oan szonnyas vagyok, hogy minnyá mēghalok.

— Á, édēs testvérēm, tūrjél, met itt víz nincs. Hátha találunk valahol vizet.

Hát elértek ōk egy sērhedéshēz,* oan pocsolyás vót, és a vadaknak a nyomikba víz vót. Ęgyebütt nem vót, csak az állatoknak a nyomikban víz fakadt, vaj esővíz vót, mi vót, hát víz vót. Aszondja:

— Nēzd csak, édēs testvérem. Ez a farkas nyoma, víz van benne, én ebből iszom.

Aszondja:

— Ne igyál édēs testvérēm, met ha farkasnyomból iszol, farkas lēs belüled, s mēgēsžél.

Akkor a gyermek mēgjedēt, nem ivutt. Akkor elérkeztek egy mēdvenyomhoz.

— Nēzd csak, édēs testvérem, ez mēdvenyom, s én ebből iszom.

— Nē igyál, édēs testvérem, met medve lēs belüled.

Na, akkor nem ivutt. Mēnnek tovább, s elérnek egy őzecske nyomához. De a lēán nem vōtte észre, met a gyermek hátul mēnt utánna. Hát ō bizon bēhajolt, s ivutt ebből a vízből, nem ēs mondta mēg a nēnjének. Ęccēr mēgnēzte a lēánka, nēz vissza, hát egy őzecske jōtt utánna. Abba helybe eszibe jutott, hogy most ivutt az őzecske nyombul, s őzzé változott.

— Jaj, jaj, édēs testvérēm, mostanig bár vót, akinek szōljak, de most az sē lēsž, akinek szōljak, akivel beszélgessek. Mēgmondtam, hogy ne igyál a vadállatok nyomából, met az lēsž belōled, ha a nyomból iszol.

Hát követte az őzecske, az őzecske mēnt utánna, s ō mēnt előre, s nem maradott el tüle. Oan szēpfejű őzecske vót, hogy gyōnyörű. Kiértek ōk egy pusztaságra. Csak egy erdő s egy darab fa vót. Csak egy kaszálló, s a kaszálló már le ēs vót vágva, buglyába vót téve. Aszondja a lēánka:

— Édēs testvérēm, ide bújjunk bé a buglya alá, s pihenjünk, met — aszondja — én mán nem bírom a futást s a menést. Pihenjük ki magunkot, s aztán majd mēnyünk tovább.

Aszondja az őzecske:

— Nem bánom, nēnikēm, húzódjunk bé.

Bēhúzódta a buglya alá, de a lēánka már oan rongyos vót, met úgy elszakadt a ruhája, ahogy szaladott a bokrok közt, letēpte a sok tövisēs ág a ruháját, hogy majdnem meztelen vót imán. Hát bēhúzódott a buglya alá, s az őzecske mellēje.

* vizenyős helyhez

Most egy boly szénát visszahúzott ő a buglyába, s odatette a lyuk szájára, s lefeküdtek. Még el se aludtak, hát hallanak valami nagy beszédet. S hát megijedtek, hogy hát istenem, ki jár ott. Megijedtek, hogy őket üldözik a szülők. Kidugta a fejit a lőánka, met mán a lőánka erőst lőánszámba járt. Kidugja a fejit, s kukucsálgat, hogy ki beszélget. Hát lássa, hogy a király eljött vadászni egy sereg katonával, s a lovakat megkótték a fához, s a puskákat összeállították, s leültek ők oda énni a pusztaságra egy kicsit félrébbre a buglyától, le vadnak telepédve énni. S ott beszélgetnek. Visszakapja a fejit a lőánka, nehogy észrevégyék, hogy ők ott vadnak, s hallgatnak. Aszondja a király:

— Na, most hēzza kell fogni az ebédhēz. Égyünk, s utánna vadászunk!

Nahát, mind elévette a táskáját, vaj az ételit, hogy egyenek. Nahát, a király es leüt, s elévette a táskáját, hogy egyék. Az tele vót zsēmlékvel. Elévett egy zsēmlét, s először a kutyájának vetett egyet, hogy egyék. Vót egy agár vadászskutyája, legelébb es annak adta a zsēmlét, s akkor ő elévette a másikat, még szalonnát, s tudom es én még mit, s elkezdett énni. A kutya elragadta a zsēmlét, s a kutyának oan szokása vót, hogy nem észzi még ott az ételt, ahol kapta, hanem elkapja, s fut vele, hogy ne lássák, amikor ő észzi. Hát félragadta a zsēmlét, s elmēnyēn a buglya mellé énni. S a két első lábát réatette a zsēmlére, rágni akarja. A lőánka észrevette, s szépēn elragadta a kutyától, s kétfelé törte. Felét odaadta az őzecske, a felét megētte. A kutya visszafut a gazdájához. Leül a király elejibe, a farkát csombógassa, s nēz a zsēme kōzi a királynak, s nyalogassa a száját. Nēzi a király.

— Nēzd — aszondja — szēgēn, hogy még van ehülve! Na éen hamar, még kettőt se falt, s imán megētte a zsēmlét.

Újra odatett egyet elejbe:

— Na, lakjál jól!

Elkapta a zsēmlét úra, s úra elfutott. A buglya mellé letette. A lőán újra kinyúlott, úra békapta a zsēmlét. Hát oan éhēsēk vótak, mint a farkas. Úra megētte az őzecskevel. Úra odafutott a kutya a királyhoz.

— Né — aszondja a király —, nem tiszta dolog ez. Hát nem képes, hogy ez a kutya éen gyorsan megēgye a zsēmlét. Hát máccor es adtam neki, de éen gyorsan nem ette még, s két zsēmlével jóllakott. Ez valahova el kell ássa a zsēmlét.

Mondja egy katonának:

— Eridj — aszondja —, nēzd még, hogy hova viszi a zsēmlét. Én még egyet odaadok neki, de nēzd még, viszi, lēhet, elássa a földbe. Ez oan kutya, hogy elássa.

Hát mēnyēn, késēri úgy, hogy ne vēgye számba a kutya. Hát úra odamēgyēn a buglyához, s letette a zsēmlét, s egy szép fehér kéz kinyúlik, s elragadja. A katona nem merete mēgnēzni, hogy ki van, mi van ott a buglya megētt. Hát a királyhoz visszazaladott. Aszondja:

— Fēlségēs királyom, mit láttam, hogy a kutya nem észzi még a zsēmlét, hanem elviszi a buglya mellé, s egy szép fehér kéz kinyúlik a buglya alól, s a zsēmlét elvēszi, s bēhúzza a buglya alá. Hát biztosan a más kettő es odamēnt, ha harmadszor odamēnt.

Aszondja a király:

— Még kell nézni, hogy ki van ott!

Minnyá fél és szökik a király, elévütte a puskáját, s egy katonával ményen oda. A király a katonával elhúzatta a szénát onnan, s beszól oda:

— Ki van odabé? Ki van a széna alatt? Ha lelkés állat, szólaljon még, vaj ha lucéros,* ebbe a helybe bélövök. Ha lelkés állat, szólalj még, hogy ki vagy!

Hát erőst megjedött a léán.

— Nem vagyok én vadállat, lelkés állat vagyok, ne bántson — aszondja —, met nem vétettem soha sēnkinek. Ne bántson!

— Hát akkor gyere ki, gyere ki élembe! Ki vagy, mi vagy?

— Kimēgyék — aszondja —, de szégyéllem magamat, met oan mezteleny vagyok, szégyellēm magamat — aszondja —, met leszakadott a ruhám.

— Na — aszondja a király —, odaadom a köpenyemet, védđ magadra, s gyere ki!

Odaadta a köpenyegét, s a léán félvütte, s kijött. Végignēz rējta a király, met a királyfiú dērēk vót. Hát oan szép, gyönyörű léán, hogy mēgtetszett neki egészen.

— Te léán — aszondja —, hogy kerültél te ide?

— Hogy kerűtem? — Hát elmeséte, hogy hogy kerūt oda. Mēgmondta az igazat.

— Földönfutóvá lēttem.

Az édēsapja, az édēsanyja miatt, met le akarta őket vágni. S így elfutott a testvérēvel.

— Hát — aszondja a király —, odavészlek az én kastélyomba.

— Jaj, nem, met kicsoda maga?

— Én vagyok a királyfi, a király fia.

— Jaj, királyfi, hogy mēnjenk én el magával, mikor nekēm ēgy testvérēm van itt?

— Hát hol van?

— Hát odabé van — aszondja.

— Hát jōjjon a testvérēd ēs.

— Dehát hogy, mikor őzzé van változva. Őzecske. Mondtam — aszondja —, hogy ne igyék a vadak nyomából, s a farkas nyomából nem ivutt, hogy lebeszéltem, s nem ivutt a medve nyomából se, s mēgtalálta — aszondja — az őzecske nyomát, arról nem ēs adott hírt, s ivutt belőle, s őzecske lēt, s maradott a nyomomba, de én nem hagyom el, mert édēs testvérēm. Ámbár ha őzecske ēs, de nekēm testvérēm.

Aszondja a királyfi:

— Vidd csak magaddal!

Kihíjja az őzcskét a léán, hat oan szép, hogy a király aszondja:

— Hát ha nem akarod hozni, még akkor ēs elvinnēm ezt a szép állatot. Ez ēgy gyönyörűszép állat. Gyere el — aszondja —, met nem lēsž sēmmi híja az őzcskének. Jó kezelés alá vészēm. Én tēgēdet elvészlek feleségül, s az őzecske ott lēsž, én kezelés alá tēsžēm, s nem lēsž sēmmi bántódása.

* lidérc

Mögörvend a lėánka. Hát a király fėltette a kocsira, a vadászokat otthagya, s ő elmént haza a lėánkával. Hazavitte, s minnyá parancsolta, hogy vigyék fürdőre a lėánt, s őtöztessék ki úgy, mint királylėánt szoktak fėlőtöztetni, királyi ruhába. Hát ki ős őtöztették, kifērésztték, s hát oan szép lėán lett, hogy a napra lėhetett nézni, de rėá nem.

— Nahát — aszondja — te enyém, s én a tėéd, s ásó, kapa válasszon el ęgymástól.

A szakácsné asszont minnyá bėhivassa, aszondja:

— Tudja mit mondok én magának, szakácsné? Ezt az őzecskét vigye bė magához a konyhára, s azt ęgyék ez az őzecske, amit én ęszém, s azt igyék, amit én iszom, s azt ős mondom, hogy ennek ęgy szőrszála ne hėányozzék, mert ha erről leesik ęgy szőrszál, vegye fėl, s aranykatulyába tęgye, nekēm jelentsē męg, hogy ęgy szőrszál leesett, s nē, hol van, nehogy ęgy szőr hiánya lęgyen az őzecskenek.

Azt mondja a feleségének:

— Nėzd csak, feleség, ami kėvánsága lėssz az őzecskenek, én segítėk, nem szaladok el tőle, én mindėnben teljesitēm a kedvit. S ne búsuld az őzecsket, met ennek igēn-igēn jó sora lėssz, ott ahol van, met én azt mindēn nap męgvizsgálom, męgkontrollirozom, hogy nincs-é valami baja.

Nahát, a lėán ős męgörvendett. Úgy ős lett. Szėpen a lelkire kötötte a szakácsnének, hogy viselje jól gondját. A szakácsné bėvitte a konyhába, ęnni azt ętt, amit a király, inni azt itt, amit a király. Szėpen fejlődött az őzecske, oan gyönyörű vót, hogy látta magát a király a szőribe, oan fenyēs vót a jó ęlettől. Nahát őrvend a feleséginek ős. Imán teherben van a felesége. Nahát, őrvend, hogy a jó Isten lėhet, męgáldja őket magzatval.

Hát kurtára, röviden tartott az öröm, mert ęcčēr csak odaállit ęgy lovag, s átnyújtott a királynak ęgy bepėcsėtėlt levelet. Elvette, olvassa. Hát azt ęzeni, hogy a kutyafejű tatár rá akar törni az országra. Ha úgy akarja, hogy męgmėntse az országot, állitson katonákat szēmbe vele.

Jaj, męgbúsulja magát a király úgy, hogy nem tudja, mit csináljon. De az a szakácsné ęgy őrdőngős asszon vót, s ennek vót ęgy lėánya, s a lėány miatt lopta, annak adott ęnni, lopta a királyi kastét, amit lėhetett, mind dugdosott neki. Erőt szerette vóna, hogy a lėánt valahogy odavigye a királyhoz, s a király męgkérje. Hát fėlolvassa a király azt a levelet, s erőt męgszomorodott.

— Ędēs feleség — aszondja —, elvállunk ęgymástól. Izenet jött, tör ki a háború, szēmbe kėll álljak a kutyafejű tatárokkal. Erőt szomorú ez nekēm, hogy itt kėll hagyjalak. Hogy mi lėsz veled, nem tudom. Bár ędēsanyám ęlne, hogy ő gondodat viselje. De ő męg van halva, hát kire bízalak én tęgęd? Csakēs a szakácsnéra kėll bízalak, hát hogyha jól gondodat viseli. De nekēm męg az a nagyobb, hogyha én haza nem jövök a szülésre, annak ős mennyi gondozás kėll, annak a kis babának. Hát ki lássa el, ki dajkálja?

— Nėzd csak — aszondja a királyné —, kedves férjem, ne búsulj. Nėzd csak, férjem, ne búsulj, velünk van az Isten, nem hágy el. Csak tęgėdet męgmėntsēn

valami szerencsétlen golyótól, ingem ne búsulj, mert én itthon vagyok, s én meglészek.

Eljön a szakácsné, s mondja neki:

— Nézze, maga már elég rég, hogy itt van, tíz esztendeje, hogy ismerem, mint egy igazságos asszont. Én magának a keze alá adom a feleségemet, a királynét, hogy oán gondját viselje, mint maga a saját gyermekinek, s még jobban. S ha Isten elhozza a szülő óráját, akkor valami bántódása ne legyen!

— Hát — aszondja — hát, félségés király, tőlem félnöd nem kell, megbízatsz. Én még jobban gondját viselém, mintha az enyém, saját gyermekem vóna. Ne szomorkodj, ne búsulj, ne epeszd magad!

Nahát, eljött az a nap, hogy kell indúni. A katonaság nagy trombitaszóval megállt a kastély előtt, s ott megálltak, s várták a királyt, hogy mēnjenek. Na, a király nem tudott mēnni ki a házból. Nekimēnt tízszér és a feleséginek, össze-vissza csókóta, elmēnt ki az ajtón, s mēg visszatért:

— Kedves feleségem, vigyázz magadra! Vigyázz magadra, nehogy valami bántódásod legyen! Ha beteg lészél, ha rosszul vagy, orvost hozass, az űljön melletted, hogy dajkáljon!

— Ne búsulj miattam — aszondja —, az a jó Isten örözzön mēg, s vezéreljēn szerēncsēssen vissza!

Elbúcsúztak egymástól, s elmēnt a király.

Hát jól viselte gondját a királynénak a szakácsné. Jól főzött, ēnni adott. Dejsze aztán a lēánya és odamēnt vele egy helyre. Őtöztette, vetköztette a királynét, ételt béhozott neki, oda nem kellēt más asztali inas, ő azt és magára vállalta.

Hát hogy az Isten megadta, eljött az ő szülőórája. Egy oán kedves, aranyhajú gyermeke született, hogy mind egy angyal. Na, örvend a királyné a gyermeknek, de közbe sír és mēgent, hogy az apja meglátná, hogy örvendene annak a gyermeknek.

Hát telik-múlik az űdō. Éccēr a gonosz irégység ördōge mēgszállta a szakácsnét. Tette-vette a lēányával, hogy valami úton-módon el kell pusztítani a királynét, s mēgfosztani ruhájától.

— Fēladom nekēd, s fēlöltöztetlek tēgedet belé, s majd befekszél te a gyermekágyba, a picikét magad mellé vészēd, s te lészél a királyné — aszondja.

— Jaj, jó és lész!

Égy nap aszondja a szakácsné a királynénak:

— Na, fōlségés királyné, máma meg fogom fērēsztēni, s a fejét mēgfēsülōm. Mēgfēsülōm a haját, kitakarítom, met mēg szokott a tetű terēmni a fejbe, hogyha fekszik sokáig. Nehogy vaj egy tetű követkēzzék a fejibe, ingēmet agyonverne a király.

— Hogyne — aszondja —, nekēm életēmbe soha nem vót.

— Nahát nem, nem — aszondja —, met akkor maga puccolta magát, de most — mivel gyermek van, mēg lázas — aszondja —, hát hamar mēgterēm a tetű.

— Nahát, nem bánom.

Mégfērészttette akkornap, levetkőztette meztelenyre, mēgszappanozta, mēgmos-ta. Világétt sem gondót, sēmmi sem sejtett a királyné, hogy hát utóssó fērédője lész ez neki. Hát amikor mégfērészttette:

— Hát fél se adom a ruháját addig, ameddig mēg nem fēsülöm. De — aszondja — fēlségēs királyné, üljön fél az ablakba!

Hogy-hogy, a kasté fundamēntomát mosta a tenger. Fēlültette az ablakra, ēccēr csak kitaszította az ablakon. Béésētt a tēngērbe. De hogy béésētt, nem fulladott belé, met azonnal ēgy aranykacsává változott, s elúszott.

Itt a szēgēn küsgyermēk otthon maradott a szakácsné lēányával. Melléje ültette, fektette a mostoha anya mellé. Úgy tartotta, mint az ő gyērēkét.

Éccēr, rövid üdő múlva a király hazajött. De az őzecske soha mēg nem száradt a szēme, úgy sirt, hogy ēccēr a nēnjét bévetették a tēngērbe, mert ő tudta. Hazajött a király, mēnyēn ēgyēnēssen az ágyhoz:

— Hogy vagy, kedves feleségēm?

De majd mēgütte a guta, mikor mēglátta, hogy be csúf lētt a felesége.

— Mi van veled, kedves feleségēm? Hát te nem ēen vótál, mikor elmēntem.

— Hát — aszondja —, ne kérdēzd! Ingēm mēgētt a sok sírás. Mióta elmēntél, mēgölt a sok bánat. Úgy búsultam örökké, s ez a gyērēmākágyasság, hogy nem tudom, mikor jövök hēre, mikor jó vissza az én szépségēm.

De a király keresētt, kétkēdētt. Na, a király gondókozott, hogy hát métt oan csúf színű, oan csúf, sēmmi formája nincs a feleséginek.

— Hát nēzd csak, fiam, nēzd csak, fiam, csak mēghúzta a gyērēmākágy, a sok sírás, a sok bánat — aszondja az anyja. — Értēd hogy mennyit sirt, hogy te odapusztulsz, s mi lész veled. De mēglátod, hogy hēre jó a szépsége, még mēgigazodik.

Hát abbahagyta a király, hogy hát hēre jó.

De biza, nem jött hēre, met az mindēnnap csúfabb vót, nemhogy szēbb lētt vóna. Hát a kicsikét rēatette a csicsire, mintha szoptatta vóna, s annyi nem vót ott a csicsibe, mint nekēm. S hát a kicsike sirt, sirt estétől rēgvelig, s rēgveltől estig, örökké sirt, s az őzecske ēs örökké vele.

Éccēr aszondja az őrdōngős szülő a lēányának:

— Lēányom, nem szeretēm a levegőt — aszondja. — Imán, nēzd csak, az őzecske örökké sír, a király valamit észrevészēn. Én aszondom, hogy tēdd magadat halálos betegnek, s hívasd oda a királyt a parlamēntomból, s hívasd haza, met halsz mēg. S mikor hazajő a király, mondd neki azt, te érzēd, hogy most mēghalsz, de ha bétartsa azt, amit te mondsz, akkor még mēgmaradsz. Álmomba idejött hēzzám ēgy öreg embēr, s aszonta nekēm, hogy a király vágassa le az őzcskét, s a szüvét s a máját adja nekēm, hogy ēgyem mēg. S ha én abból észēm, én mēggyógyulok. Ha nem — aszondja —, akkor a király valamit fēlfēdēz a titokból, met örökké sír az őzecske.

Hát ēccēr hivassa gyorsan a királyt a parlamēntomból. Nyúlva van az ágyba, úgy el van epedve.

— Mi van veled, feleség?

— Mi van velem? — aszondja. — Én most érzem, hogy mēghalok.

— Hát métt, mi történt veled?

— Hát mindēnem fáj, érzem, hogy ebbe beléhalok.

— Hát mit csináljak? Hozok nekēd orvost.

— Ne hozz nekēm orvost, mert az nem használ nekēm. Nē, mit láttam álmomba: egy kicsit észendērdtem, s ideállított egy öreg embēr, egy ősz öreg embēr, s aszondta nekem: — Lēányom, te nagyon beteg vagy, de ha a király le nem vágassa az őzecskét, s a szüviből s a májából te nem ēhetsz, te harmadnapra a ravatalon lészél. De te mondd mēg a királynak, hogy vágassa le, s készíttesse el a szüvit s a máját, s adja oda nekēd elő, s te ēdd mēg, s akkor mēggyógyulsz. Ha mēgtészēd, lehet még lész feleségēd, ha mēg nem tészēd, mēghalok.

— Hát gondókozz, hogy hogy vágassam le azt az őzecskét, hogy szeretem én azt. Ugyē, mikor el akartalak venni, aszondtad, hogyha az őzecskét nem hozom, nem jős el. Ha királynē és lészek, nem kell nekēm se királyság, se sēmmi, biztos, hogy a testvérēmet el nem hagyom. Hát most hogy mondod te, hogy vágassam le?

— Hát nēzd, ha az őzecskét jobban sajnálok, mint ingēmet, hát haljak mēg.

— Nahát, ha úgy van nekēd kedved, hogy levágjam — aszondja —, hát nekēd testvérēd, akkor én imán nem sajnállom jobban, mint te. Várjál két napig, s ha jobban nem lészél, levágatom.

Nahát, belégyēzētt a királynē, hogy vár két napig. Aszondja másnap az őzecske a királynak. Met bēmēnt hēzza a király, s aszondja:

— Mi van veled, őzecske — aszondja —, métt vagy te oan szomorú?

— Hát, ēdēs sógorkám, aszondom nekēd, hogy teljesítsd az én kívánságomat.

— Mi a te kívánságod?

— Az, hogy kösd hēzza az én kicsi ēcsécskémet a nyakamhoz, hogy én vigyem körül a virágoskertben, s hordozzam mēg, s vigyem ki sétálni, met úgy sajnállom, egész éjcaka sírt. Én azt mindig hallgatom, hogy mennyit sír. Nappal s éjjel örökké csak sír.

De nem árúlta el, hogy mit csináltak az ő testvérivel.

— Nēzd csak, őzecske — aszondja —, mivel én azt ígértem, hogy sēmmi kérésēdet mēg nem tagadom, hát mēgadom. Mēgēngedēm nekēd — aszondja. S maga odatette a nyakacs-kájához. De úgy sápítózott a királynē:

— Ne kösd oda! Elejti a gyermekēmet, ne kösd oda!

— Mit akarsz? Hadd csak el — aszondja —, hadd el, hogy vigye, hordozza mēg!

Odakötte a gyermekēt a nyakacs-kájához, s az őzecskét lecsapta a virágoskertbe, s az őzecske futta bé. Nēzte, a virágok között utak vótak s finom illatok. Vitte a gyermekēt, ringassa. A gyermek úgy elhallgatott, hogy mukkanás se vót. Hát hogy futott egyenēsen hátra, a túlsó végire a virágoskertnek, ott folyt el a virágoskert mellett a tēngēr. Mosta a kastély oldalát, de a virágoskert mellett mēnt el. Hogy odamēnyēn a tēngērpartra az őzecske, elkezdētt kiabálni:

— Nénikém, nénikém, kelj ki a tenger fenekiről! Elhoztam a magzatodat, szoptasd még, s pókáld még,* tedd bé a szárazba s szoptasd még, met fenik a kést gyöngé nyakacs-kámnak, s mossák a tálát a piros vérémnek. — S háromszor és mondta: — Nénikém, nénikém, kelj ki a tenger fenekéről, elhoztam a magzatodat, szoptasd még, s pókáld még, s tedd bé a szárazba, s szoptasd még, met én nem bírom a sok sírást, s fenik a kést gyöngé nyakacs-kámnak, mossák a tálát a piros vérémnek!

S hát éccer csak jó egy aranykacsa úgy, hogy kétfelé szelte a vizet, úgy úszott. S mikor a partra ért, csak kivetette magát a tengerből, s kérésztülvette magát a fején. De oan szép királyné lett belüle, hogy százsorta szébb vót, mint azelőtt. Odaményen, megöleli a gyermekit, össze-vissza csókolja, kipókázza, s addig le sém ül szoptatni, megmossa a tenger vizibe a ruháskát, virágokra kiterégette. S akkor leüt, s kezdte szoptatni a gyermekét. De örökké hullott a könyve a gyermek arcára. Eröst szép gyermek vót. Szoptatta, s sírt. S az őzecske vele.

— Nénikém, nénikém, el vagyok ítélve, levágják a nyakacs-kámat, mán mossák a tálát piros vérémnek.

Hát sírtak ottan mind a ketten. Mëgszoptatta a gyermekét, hogy az elaludt tüstént. Akkor a gyermekét szépen félöltöztette, bépókálta, szárazba tette, s visszatette az őzecske nyakára. S avval kérésztülvette magát a fején, s újra bészökött a tengerbe, s elúszott.

Hát hazavitte az őzecske a gyermekét. Hát úgy hallgat a gyermek, hogy sém mi sírás nincs. Leoldja a király a gyermekét, össze-vissza csókolja, s bétette a gyermekét az ágyba, az anyja mellé. Hát úgy aludt másnapig a gyermek, hogy még egy kesergés sincs. Aszondja a király:

— Háf látod, mégés használt, hogy kivitte a gyermekét a kertbe. Nem tudom, hogy kifáradt vóna, jól esett neki, vaj mi, nézd hogy elnyugodt. Máccor hogy sírt.

— Hát — aszondja —, aluszik, mert én és mëgszoptattam, de nemcsak éccer. Másnapra virradnak, s úra odaményen az őzecske:

— Mi bajod őzecske? — aszondja a király. — Van-é valami kéréséd?

— Van sógorkám. Kötözze még az écsécskémet a nyakacs-kámhoz, hogy hordozzam még a virágos kertbe, met nem sokáig hordozom mán.

S aszondja:

— Mëgëngedem. — S kihozta a gyermekét. A király maga félkötötte a nyakacs-kájára, hátraëngedte a virágos kertbe, s ez úra tüstént hátrafutott a tengerpartra, s úra elkezdti:

— Kelj fél, kelj fél, nénikém, a tenger fenekiről, s gyere ide a tenger fenekiről, fërésztgesd még a gyermekedet, mert oan fërésztést nem kap másától, met mióta te elpusztultál, oan fërésztést nem kapott, csak éjjel-nappal sír mindíg. Kelj ki, édés nénikém, met mossák a tálát a piros vérémnek, s fenik a kést gyöngé nyakacs-kámnak!

*pólyázd be

Hát éccer csak jó úgy, hogy kétfelé hasította a vizet, úgy úszott, s kivette magát úra a tengerszélből, s oán szép királyné lett, hogy a napra lehetett nézni, de reá nem. Úra főlemeli a gyermekét, s a szüvihez szorítja. Kipókálta, s megfőrsztette, a ruháit kimosta, s a pölénkáit kiterigette oda a virágokra, hogy száradjon, amíg szopik a gyermek. Hát amíg szoptatta, erőst szépén sütött a nap. Nyár vót, megszáradtak a pölénkák. Akkor bépókálta.

S na, aszondja:

— Édés testvérem —, s megcsókóta az őzecskrét, az éssze-vissza csókóta, s a gyermekét es, s visszakötte a nyakacsára, s úra útnak eresztette. Ez úra hazavitte, az őzecske. Úgy el vót aluva a gyermek, hogy másnapig fél sem ebredött.

— Hát mégés jó, hogy hordozza, édés feleség. Erőst sajnálom levágni ezt az őzecskrét. Nem látod, hogy mēen jó dajka. Ez es mégéri, hogy mēghagyjuk az életjit.

— Hát ha te az őzecskrét jobban sajnállod, mint ingēmēt, s jobban szeretēd, hát hagyjad, hogy mēghaljak.

— Hát ha nekēd úgy van kedved — aszondja —, hát én leöletēm holnap.

Nahát, rēgvelre virradnak, s a király odamēnyēn az őzecskehēz. De siratta a király az őzecskrét. A könnye hullott, de az őzecske es sírt. Aszondja neki:

— Mi a kérésēd még, őzecske?

Aszondja hogy:

— Nekēm még az a kérésēm, hogy még kösd a nyakacsámra az écsécskēmēt, hogy én még úra hordozzam mēg.

Fél es kötte:

— Csak ügyekēzz vissza!

Nahát, hátrafutott, s hátraēngedi, s a kertbe futott az őzecske úgy, hogy még trapba futott, úra visszahozta a tengerspartra, s megállt, s kiáltta:

— Kelj fél, kēlj fél, nēnikēm, a tengerspartra, met elhoztam úra a magzatodat, szoptasd mēg mēg, met nem lēssz, aki többet elhozza, met mossák a tálát piros véremnek, s fenik a kēst gyēnge nyakacsámna. Még ma találkozunk, többet soha.

Hát éccer jó az aranykacsa, s kiveti magát a vízből. (Mondom na előre, kihagytam belőle!)

A király es eljött, leselkēdēt utánna, aszondja:

— Mēg kēnne nēzzem, hogy hogy viszi, hogy ringassa, s ha levágotom az őzecskrét, hogy tudjam, met én magam viszēm ki, hogy én tudjam, hogy mit csináljak, hogy hogy fogom hordozni a gyermekét, hogy úgy elalszik.

Hát a király mēnt ēgy titkos úton a virágok közt, hát lássa, hogy fut végig a virágos kerten az őzecske, s a tengers partján mēgáll, s elkezdi mondani:

— Nēnikēm, nēnikēm, kēlj ki a tengers fenekiből, met elhoztam utójára a magzatodat. Szoptasd mēg — aszondja —, fērsztgesd mēg, met többé soha nem fogsz látni, s búcsúzzál el, met mán mossák a tálát piros véremnek, s fenik a kēst gyēnge nyakacsámna.

Hát hallgassa a király. Hát nem jó. Másodsor, harmadsor:

— Nénikém, nénikém, kelj föl a tenger fenekiről, s gyere ide, elhoztam a magzatodat szoptasd meg, s pókáld bé, t added bé a szárazba, s szoptasd meg, met fenik a kést gyenge nyakacskámnak, s mossák a tálat piros véremnek.

Hát akkor éccer csak a ruca kijött a vízből, kérésztülvette magát a fejin. Hát oan kedvös királyné lett belüle, hogy százszor szébb lett, mint előtte, mikor még el nem nyelte vót a tenger. Jaj, megöleli a gyermekit, a szüvire szorítsa:

— Kedves szép gyermekém, hogy én többet ne lássalak még! Hová, métt vótam akkora bünös, hogy elválasztottak tuled? Hallod, édes testvérem, hát métt vannak — aszondja — úgy réád, hogy tégéd még akarnak gyilkolni, mikor te nem bántottál soha sēnkit, sēmmit. S most mégēs arra vagy érdemes, hogy meggyilkoljanak tégēdet. — Eröst megölelte a királyné az őzecs két. Le vót hajolva, s az őzecs két ölelte magához. Hát a király csak a hátához állott, s aszondja:

— Mi van itt? Mi van itt?

S a királyné megijeddett, talpra állt, megēsmerte, hogy az ő felesége.

— Jaj, kedves feleségem, hát hol vótál mostanáig? Hát te vagy az én feleségem!

— Én — aszondja.

Égymásba borultak, égymásba kapcsolódtak, sirtak s csókolták égymást.

Hát nem gyöz panaszkodni a királyné, hogy mit csináltak vele. Aszondja [a király]:

— Nem vagyok én ennek oka, mert én erről sēmmit sem tudtam, s hogy hazajöttem, kétszinkēdtek nekem, hogy azét oan csúnya a feleségem, met az ágyba elbúsulta magát. Kérdēztem, métt oan paraszti? Aszondja, hogy majd visszajő a szépsége. Azután a gyermek hogy szopja, hogy húzza, s azétt sovánkodik. Így hazudtak nekem — aszondja —, s elhitették velem, hogy ő az én hitēs feleségem. S hadd el, drága feleségem, met majd lakolnak ōk — aszondja —, meggyógyítom őt, a beteg asszont.

Hát nem tudott elválni a feleségitől. Csókóta őtēs s a gyermekētēs. Az őzecskeēs kérésztülvette magát a fejin, s lett belüle egy szép legén. Édáig kellēt neki, hogy elviselje azt az őzecskebürt, s akkor oda levedlēt belüle. S akkor szépēn négyēn eljöttek. A király a feleségivel s a kicsi gyermekvel, az őzecske embērnek, legēnnek változva velük, s mikor bēsétáltak, a királyné meglátta az ablakon.

— S jaj, édesanyám, kivel jő a király? Hozza a vendégēket, de ēen finom asszon s ēen finom legén. Nem tudom, nem lēhet királyfi — aszondja —, de mēen szépēk, mēlyen gyönyörűek.

— Hadd el, lēányom, hogy meggyőjjenek, megvendégeljük, ha eljōnek!

S hát akkor az öregasszon megēsmerte, met ördöngős vót, s megēsmerte, hogy ez az igazi királyné.

Aszondja a király:

— Most jōjjon ide az anyós a lēányával együtt! Elvēszi a jutalmukat, amit kerestek, megkapják a jutalmukat, amit kerestek.

— Hát hogy mertēk egy királynak ekkorát hazudni, hogy azétt van elcsúnyulva, hogy megölte a nagy bánat, s a gyermek elsatnyította. Ez hát azétt sirt annyit, az

ártatlan magzatom, hogy szoptatta azt a ricskös száraz csicsit bé a gyermekvel, s aszondta, hogy a gyermek beteg, hogy imán sír. Élyet merték nekem hazunni, hogy métt sír. Élyet merték nekem hazunni, s elhitették, hogy ő a királyné, s az én drága feleségemet bévetették a tengerbe a halaknak. Hogy a jó Isten nem túri a hazudságot, s ki kellett világosodjék az ártatlanság. Hát majd lakolnak.

Minnyá parancsolta, hogy a két csődört hozzák elé, s azt a két gonosz lelkét kössék a hajuknál fogva a farkukhoz, s kerüljék még azt a tengert, amően hosszú, el s vissza, el s vissza!

— Az késő nekem, itt lássam a szememvel, hogy hogy veszik el. Hát hajtsátok el a tengerparton a csődöröket, hogy diribdarabra szakadjon a testjük.

Alig tudták a bőruktól elválasztani a husukat, hogy mind kocsonyává vált a húsuk s mindén.

— Égessék el — aszondja —, s még a hammát és a szélbe fuvassák el ennek a két gonosznak.

S akkor csapott a király nagy bált, s össze-vissza hívott királyokat, hércégéket, bárókat. Odavitték a püspököt, újbul mēgesküdtek, s oan lakodalmat csaptak, hogy négy nap szólott a bānda, úgy, hogy még a kácsák és kikerültek a tenger fenekirül, s azok és táncótak. A halak mind feljöttek a tengerből. S így újból esküdtek, s máig és élnek, ha még nem hótak.

7 / VIRÁG PÉTER

Hol volt, hol nem volt, volt a világon egy gazda, nemes ember. Vót három fia, három lánya. Gyönyörüen kiiskoláztatta a hat pulyát. Meghalt az ember. Eltemette a felesége, árván maradt a hat pulya, meg az asszony. Az asszony mondta a pulyáknak:

— Kedves gyermekeim, megyek és fogadok egy szolgát.

— Édesanyám, ne menjen! Azt, amit a cselédnek adnánk, egyébre fordítsuk. Én fogok szántani, vetni. Én fogok gazdálkodni, de nekem minden délre ebédet hozzanak.

— Kedves fiam, főzök minden délre neked ebédet, és kiviszi a legidősebb leány.

— Én fogok vinni, kedves bátyám, ebédet. Ha kimégy az ekével a kapun, rögtön akaszd bele az ekét, hasíts egy barázdát.

Kihasította a barázdát. Arra ment a hatfejű sárkány és bekaparta. Más barázdát hasított egészen a kastélyig. Odavitte a lány az ebédet a sárkánynak. A sárkány ölbe kapta a cselédet, bevitte a kastélyba, és megette az ebédet. A fiú hazament a szántásból mérgesen, mert nem kapott ebédet.

A középső lány vállalta, hogy holnap ő visz ebédet. A fiú befogott az ekébe. Kihasította a barázdát a föld végéig. Vitte az ebédet a középső lány. Jött a

tizenkétfejű sárkány, bekaparta, s másikat hasított egészen a kastélyáig. Megint a sárkány ette meg az ebédet. Ott is maradt a lány gazdasszonynak. Hazament a fiú nagy mérgesen, mert nem vittek neki ebédet.

— Édesanyám, hát így hoznak nekem ebédet?

— Már két lánnyal küldtem, odaveszett mind a kettő. A föld nyelte el, vagy mi!

— Kedves bátyám, én viszek holnap ebédet! — mondta a legkisebb lány.

Kihasította a barázdát harmadszor is. A huszonnégyfejű sárkány bekaparta, másikat hasított a kastélyához. Odavitte a lány az ebédet.

— Kedves gyermekem, te leszel az én feleségem — mondta a sárkány. — Én leszek a te urad. Mit én mondok neked, azt fogod megfogadni.

A fiú abbahagyta a szántást, és elment megkeresni a három lányt. Elment a hatfejű sárkányhoz, megtalálta a legidősebb testvérét.

— Szedd össze magad, testvérem, eredj haza.

— Dehogy megyek! Nem megyek!

Készül a sárkány haza. Hatmázsás buzogányát hajította haza először.

— Most fog indulni!

Hazament a sárkány.

— Jó napot kedves sógorom! Rakjál tüzet, főzzél ebédet, kedves feleségem.

Megfőtt az ebéd, jóllaktak. Elment a pincébe kancsóval, hozott egy kancsó bort, megitták. Kimentek az udvarra birkózni. Úgy belevágta a sárkány a sógorát a földbe, hogy minden csontja összetört. Eltemette. Nyárfát ültetett rá. A fa többet nőtt éjjel, mint nappal.

Elment a középső fiú a tizenkétfejű sárkányhoz.

— Kedves testvérem, jó napot adjon isten! Mikor jön az urad haza?

— Majd megtudjuk, mikor a tizenkétmázsás buzogányát hajtja haza.

Hazahajította a buzogányt, haza is jött a sárkány.

— Főzzél, kedves feleségem.

Főzött is, jól is laktak. Elment a sárkány a pincébe egy kancsó borért. Megitták a kancsó bort.

— Na most gyere, kedves sógorom, birkózni.

Kimentek az udvarra birkózni. A sárkány megfogta a sógorát. Úgy belevágta a földbe, hogy összetört minden része. Meghalt.

Elindult a legfiatalabb fiú, keresni a hűgát. Elment a huszonnégyfejű sárkányhoz, meg is találta a testvérét.

— Jó napot, kedves testvérem. Az urad hol van?

— Elment országolni.

— Mikor jön haza?

— Majd megtudod. Amikor elindul hazafelé, arra a nagy szegre, amelyik a kastély sarkán van, egy huszonnégymázsás buzogány fog rászállni.

Hazahajította a sárkány a huszonnégymázsás buzogányt.

— Főzzél, héjkám!

Jóllaktak. Lement a pincébe, hozott egy kancsó bort. Megitták.

— Gyere, sógor az udvarra birkózni.

Úgy belevágta a földbe, hogy ott maradt, meghalt. Fejfa helyett nyárfát ültetett a sírjára.

Most már odamaradt a három lány. Odamaradt a három fiú. Nem volt gyerek. Az asszony vette a kis ponyvát meg egy sarlót. Elment a ponyvával és a sarlóval a föld végébe, az árokba füvet szedni. Talált egy szép, fehér virágot, leszakította. De véletlenül úgy, hogy nem maradt szára. Megszagolta a virágot, nagyon jó illatú volt. Sajnálta eldobni. Bevette a szájába. Addig tartotta a szájában, amíg lenyelte. Attól kezdve hízott az asszony. Nagyon hízott. Felhívta magához a tiszteletes.

— Jó napot kívánok, tiszteletes uram. Tessék mondani, minek tetszett hívatni?

— Hát azért hívatam, kedves szomszédasszony, hogy nemrég halt meg a férje, és máris hízik. Hát nem fél a jó Istentől, kedves?

— Mióta meghalt az uram, férfit nem ismerek.

— Akkor mitől hízik, szomszédasszony?

— Hát, nagytiszteletes uram, egy virágot leszakítottam. Nagyon jó illatos volt. De szára nélkül szakadt le. Sajnáltam ellökni, bevettem a számba. Elnyeltem. Azóta hízik.

— No, menjen haza, szomszédasszony.

Hazament az asszony. Nemsokára született egy fia, de táltos volt. Elkeresztelték a fiút Virág Péternek. Jól gondját viselte az anyja. Mikor egy hétig szoptatta Virág Pétert, akkor azt mondta az édesanyjának:

— Édesanyám, tegyen le, bontson ki, a pólyát vegye le.

Kibontotta az anyja, Péter az udvarra ment játszani. A kertben volt egy mezsgyefa, elkezdett avval birkózni. Meghajtotta a nagy fát. Bement a fiú az anyjához:

— Édesanyám, pólyázzon be még, és viselje gondomat!

Megint szopott egy hétig Virág Péter, akkor megint mondta az anyjának:

— Édesanyám, pólyázzon ki, megyek játszani az udvarra.

Játszott az udvaron, lement a kertbe, meghajtotta a fát derékban. Visszaszaladt az anyjához.

— Édesanyám, pólyázzon be. Aztán le se tegyen se éjjel, se nappal. A melle mindig a számban legyen. Még a kútra se menjen, egy veder vizet se hozzon.

Addig tette le csak a fiút, míg felöltözött, meg levetkőzött. Három hétig szopott Virág Péter. Akkor az anyja kibontotta a párnából, pólyából. Elment a kertbe, azt a nagy óriás fát a mezsgyén tövinél meghajlította. Bement a fiú az anyjához:

— Hozzék be most édesanyám egy nagy paraszttányért.

Bevitte az anyja a tányért.

— No édesanyám, amennyi tej van a mellébe, azt mind fejje bele ebbe a tányérba.

Kifejte az anya a mellét, egy tányér színültig lett tejjel.

— No édesanyám, hozza be a gyúrótáblát, rá lisztet.

Elkészítette az anya a táblát a liszttel.

— Abba a lisztbe töltse bele a tejet. Három pogácsát gyúrjon, de abba nem szabad vizet tenni. Süsse meg a három pogácsát. No, édesanyám, most már a három lánynak keresse meg a selyemkendőit, a gyűrűit. Pakolja be a selyemkendőbe a pogácsát és az aranygyűrűt, és hajtsa össze szépen.

Akkor Virág Péter vette a három csomagot, elindult keresni a három leányt meg a három fiút. Megtalálta a legidősebb lányt a hatfejű sárkánynál.

— Jónapot adjon az isten, drága egy testvérem!

— Adjon az isten neked is!

— Mikor jön haza az urad?

— Te fiú, te gyermek, miért vagy te nekem testvérem?

— Hátha én mondom, akkor testvéred vagyok. Ne, itt ez a selyemkendő, bontsd ki.

Kibontotta a selyemkendőt.

— Kié ez a selyemkendő és ez a gyűrű?

— Az enyém!

— Törd kétfelé a pogácsát és edd meg. Milyen ízű az a pogácsa?

— Olyan, mint az édesanyám teje.

— Elismered, hogy a testvéred vagyok? Mikor jön haza az urad?

— Azt ne kérdezd. Eredj, amerre láatsz, mert az téged megöl. Az a hatfejű sárkány!

— Ne törődj vele, már ha itthon volna is, késő volna. Főzzél, rakjál tüzet.

— Nem szabad. Majd ha hazajön az uram.

— Mikor jön haza az urad?

— Majd megtudod. Hajítja haza a hatmázsás buzogányát!

Kiment Virág Péter az udvarra. Hajította haza a sárkány a hatmázsás buzogányt, — Virág Péter odaugrott és megkapta a buzogányt. Nem engedte, hogy a földre essen. Visszahajította a buzogányt még hat mérföldnyivel tovább, mint a sárkány volt. Akkor egy nagyott köpött a sárkány:

— Vajon ki gazdálkodik az én udvaromon? Nem tudom, nem-e az a kölyök Virág Péter? Na csak menjek haza!

Hazavitte a buzogányt, letette.

— Jónapot, kedves sógorom. No, kedves feleségem, főzzél, tálalj!

Jóllaktak, a sárkány elővette a pince kulcsát, elment a pincébe, hozott egy kancsó bort. A kancsó éppen két pohárral volt. Kiöntötte. Virág Péter nem itta.

— Hát idd meg, sógor, a borodat!

— Hát kedves sógorom, nem iszom meg. Ha te eljössz énhozzám vendégségbe, akkor én elvezetlek téged a pincébe, és annyit iszol, amennyi jól esik.

Felvette a sárkány a kulcsot, bevezette Virág Pétert. Volt ott hat hordó bor. Fogta a hordókat Virág Péter, és egymásután megivott öt hordóval. A hatodikat nem engedte neki meginni a sárkány:

— Eredj már, hagyjál nekem is egy hordóval, addig, míg az új terem. — És kilökdöste Virág Pétert a pincéből.

Kimentek a kastély udvarára. Mondja neki a sárkány:

— Gyere sógor, birkózzunk egyet.

Elkezdtek birkózni. Megfogta a sárkány Virág Pétert, belevágta a földbe kötésig. Virág Péter kiugrott a földből. Megölelte a sárkányt, belevágta hónaljig a földbe, és levágta mind a hat fejét. A testvére ki akart ugrani az ablakon. Megfenyegette Péter, hogy meg ne mozduljon.

Innen megszabadult Péter, ment a tizenkétfejű sárkányhoz.

Bement az ajtón, köszönt.

— Mit keresel, te fiú?

— Hát mit keresnék? Teérted jöttem, testvéred vagyok.

— Dehogy, mi hatan vagyunk testvérek, és mind a hatan itt vagyunk. Te nekém nem vagy testvérem.

— Ha te nem vállalsz engem testvérednek, itt van az a csomag, bontsd ki.

Kibontotta.

— Kié ez a selyemkendő, kié az az aranygyűrű?

— Ez az enyém.

— Törd kétfelé azt a pogácsát, add meg. Milyen az a pogácsa?

— Olyan, mint az én édesanyám teje volt. Elvállalak testvéremnek.

— Urad mikor jön haza?

— Majd megtudod mikor a tizenkétmázsás buzogányt hajítja haza.

Kiment Virág Péter az udvarra. Várta a tizenkétmázsás buzogányt. Mikor a sárkány meghajította, Virág Péter megkapta a buzogányt, és a sárkányon túlhajította tizenkét mérfölddel. Akkor a sárkány elkezdett köpködni, mint a hörcsög:

— Vajjon ki legénykedik ott? Nem az a kölyök Virág Péter?

Hazament a sárkány. Ettek. Mikor jóllaktak, a sárkány elment a pincébe, és hozott egy kancsó bort. Megitta a sárkány a maga poharát, de Virág Péter nem ivott.

— Miért nem iszod meg, sógor?

— Nem iszom.

— Miért?

— Ha te eljössz hozzám vendégségbe, akkor én odavezetlek a tövére.

Avval bementek a pincébe. Tizenkét hordó bora volt a sárkánynak. Virág Péter tizenegy hordó bort megivott, de a tizenkettediket nem engedte a sárkány.

— Ne légy telhetetlen. Hagyd meg nekem ezt az egy hordó bort! Gyere sógor, birkózzunk!

Összedült Virág Péter a tizenkétfejű sárkánnyal. A sárkány megkapta Virág Pétert, és levágta hónaljig. De Virág Péter ügyes volt, megkapta a sárkányt, és úgy elkapta, hogy kipusztította a sárkányt. A nyakára hágott.

Avval elindult Virág Péter a harmadik leánytestvéréért.

— Jó napot, kedves egy drága testvérem.

— Adjon az isten neked is. Mit keresel itt, te fiú?

- Testvéred vagyok.
— Jaj dehogy vagy nekem testvérem, mi mind a hatan itt vagyunk.
— Ne, itt ez a kendő, bontsd ki.

Kibontotta.

- Kié ez a selyemkendő és ez az aranygyűrű?
— Ez az enyém.
— Itt van ez a pogácsa benne, törd kétfelé és edd meg.

Megette.

- Milyen ízű az a pogácsa?
— Olyan, mint az édesanyám teje.
— Mikor jön haza az urad?
— Majd megtudod. A vár megrendül. A falba van egy óriási nagy szeg, arra fog ráesni a huszonnégymázsás buzogány.

Hazajött a sárkány.

- Adj, héj vacsorát!

Megvacsoráztak. A sárkány bevitt egy kancsó bort. A kancsó bor éppen két pohárral volt. De nem itta meg Virág Péter a bort.

- Há miért nem iszod meg, kedves egy sógor?

— Nem iszom. Ha te eljössz hozzám vendégségbe, én elvezetlek téged a pincébe, és annyit iszol, amennyi kell.

Elmentek a pincébe. Volt ott huszonnégy hordó bora a sárkánynak. Megivott Péter huszónhárom hordó bort.

— Hagyjál meg egy hordóval nekem, amíg új terem. Gyere, kedves drága egy sógorom, birkózzunk egyet.

Akkor összedültek az udvaron, birkóztak. Pétert levágta a hónaljáig a földbe, de Péter fiatal volt és kiugrott. Megkapta a sárkányt, és a földbe vágta nyakig. Akkor kivette a bicskáját, és egy vágásra levágta a sárkánynak huszónhárom fejét. Egy megmaradt.

— Pardon, Virág Péter! Péter sógor. Ezt az egy fejemet hagyd meg, Péter! Meghagyod ezt az egy fejemet, írást adok róla, hogy úgy elmegyünk ebből az országból, hogy senki híremet se hallja!

— No sógor, meghagyom ezt az egy fejedet. Az életedet. Ahogy megöltétek a három fiútestvéremet, lábra állítjátok, akkor meghagyom a huszonnegyedik fejed.

Ömlött a sárkányból a vér, mint a patak. A sárkány mind a három nyárfát, ahol a fiúk el voltak temetve, megkente vérrel. Mind a három fiú talpra állott, és így megmaradt a sárkánynak az élete az egy fejével. . . Szerződést adott a sárkány, hogy ebből az országból elmegy, és a híret sem hallja meg senki. El is utazott a sárkány, ma sem hallani híret.

Maga maradt Virág Péter. Összeszedte a hat testvérét, a három lányt és három fiút, és mentek haza, nagy vígsággal, nagy örömmel. Az anyjuk odahaza az udvart tisztogatta, söpörgette. Mikor hazaértek, az anyjuk meglátta, hogy ott van az hét gyermeke a kapuban, kinyitotta a kaput és beeresztette őket. Bement a hét pula az

udvarra. Az anyja fölkapta Virág Pétert és úgy csókolta, de a többit is. Aztán az anyjuk az egész falut becsődítette.

— Itthon van a három fiam, három lányom, egyszóval a hat gyermekem.

Nagy lakomát tartott. Ettek, ittak, mulattak, ami csak kellett a világon, minden volt. Az édesanyjuk örömében nem tudott mit csinálni. Nagyon örültek. Akkor Virág Péter megcsókolta a három fiút, három lányt:

— Kedves egy testvéreim!

A három fiútól Péter elbúcsúzott. Megfogta Péter az anyját is, megölelte, megcsókolta.

— No, kedves édesanyám, engem most már vezessen oda vissza, ahonnan leszakított, az árokba.

Elementek oda, ahol az anyja leszakította. Megölelte, megcsókolta az anyját.

— Kedves édesanyám! Na édesanyám, hát engem már többé nem lát!

A föld már kétfelé volt nyílvá.

— Hát elmégy, kedves gyermekem?

— El.

A kezét a lábaszárára tette és beleugrott a nagy mélységbe, az árokba.

Hazament az anyjuk. Nagy vígságba volt a hat gyerek. Ettek, ittak, mulattak. Faggyúval mécseltek! Boldogan éltek, még máig is élnek, ha meg nem haltak.

8 / ÉGIG ÉRŐ FA

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl volt, fölnyergeltem egy fakót, fölültem a hátára és kiszaladtam az erdőbe. Jól ittam, jól ettem, a fakót a fejem alá tettem. Egyszer felébredtem, ellopták a fakót. Akkor én megijedtem. Fölzaladtam egy hegyre, hegyről meg a fára. Úgy megráztam a fát, hogy az eper, szilva, mogyoró majd beszaggatta a fejem. Egyszer rámkialtott egy öregasszony:

— Haj, haj te gyerek! Ne gázold el a répát, retket, mert nem te ültetted el a káposztát!

Volt a világon egy király, annak volt egy Jancsi nevű kanásza. Észrevette egy reggelen ő is és a király is, hogy a kastély előtt egy almafa nőtt. De az olyan fa volt: reggel virágzott, délben már almája volt, éjfélre megérett, de el is lopták róla.

Kihirdette a király az országban: hogyha valaki neki arról a fáról hoz egy almát, annak adja a leányát és a fele királyságát, halála után az egészzet. Mert ő már több mint hét éve beteg, és azt jósolta neki egy öregasszony, hogy ha ez az almafa kinő az ablaka alatt, ennek a gyümölcséből ha eszik, akkor rögtön meggyógyul.

Volt is jelentkező sok, de a fára felmászni egyik sem tudott. Azt mondja a királynak az ő kis kanásza:

— Felséges királyom, ha meg nem sérteném a szavaimmal, ha megengedné, én fölmegeyek és hozok almát a fáról.

Kinevette a király:

— Mit akarsz, te taknyos? Te akarsz, ahova egy gróf, egy herceg nem tud felmenni, te akarsz felmenni? Eredj csak a dolgod után!

De a kanász nem hagyott nyugtot a királynak. Mindaddig járt a nyakára, míg meg nem engedte. Azt mondta neki a király:

— No fiú, most mondd, mit akarsz? Mivel akarsz a fára fölmenni? Amit kérsz, mindent megadok.

Azt mondta a fiú:

Csináltasson a király először is három vaskapcsot, amelyik a fát körüléri, és ő azon mint egy létrán tudjon fölmenni. És három pár vasbocskort és egy hétre való eleséget, ami egy embernek elég.

Így a fiú azon a napon, amikor ez készen lett, elindult fölmászni a fára. Azon a napon ő olyan magasra mászott, hogy már nem is látták.

Mászott már egy nap, két nap, három nap, amikor észrevette, hogy az egyik bocskor lyukas. Vágta a lábát a vas. Kapta magát, levette, leeresztette a földre:

— Hadd menjen vissza a gazdámhoz!

Mikor lepuffant a bocskor, leesett, akkor mondta a király:

— No, a gyerek még él, de már kicserélte a bocskorát, mert ez kilukadt.

Így mind a három pár bocskor kilukadt a hetedik napra, amikor ő a fa koronáját elérte. Éppen abban az időben ért fel a fára, amikor a leány, akié a fa volt, kijött. Szedte az almát a kötényébe a fáról.

Mikor a fának a hetedik ágára ért, akkor talált egy lépcsőt, rendes feljáró lépcsőt, amelyiken bátran mehetett. Akkor azt mondta ő magában:

— No, köszönöm a királynak, hogy megsegített. Leeresztem neki mind a két párat, hadd lássa, hogy még mindig életben vagyok. És a kis baltámat is, mert most már nincs tovább rá szükségem.

Mikor leeresztette a fáról a baltát, akkor ő olyan magasán volt, hogy mire a kisbalta leért a földre, kirohadt a nyele. És a bocskor is úgy megrozsdásodott, mire az udvarba ért, hogy alig ismerték meg. De az őr, akit a király kirendelt a fa alá, hogy minden pillanatban várja a gyerek jelzését, ha bármit is ejt le és neki azt rögtön jelentse, megismerte.

Hát ő most a királlyal többet nem gondolt, nem törődött, ő most egy nagy kastélyban találta magát. Végigment az első, második, harmadik, tizenegyedik szobán is, ott talált egy gyönyörű szép lányt. De olyan szépet még ő életében sohasem látott. A király lánya is szép volt, de még csak halvány ibolya se lehetett amellet.

Odaköszön hozzá:

— Adjon isten jó napot, fenséges kisasszony! Nem tudom, minek szólítsam, királykisasszonynak, vagy minek, hát csak én így tisztelem.

Azt mondja a királykisasszony:

— Én — azt mondja — királykisasszony vagyok, csak árva. A szüleim meghaltak, árván maradtam. Mondjad fiú, hogy kerültél te ide, ahova még a hazábeli madár sem jár?

Azt mondja a fiú:

— Én — azt mondja — fenséges királykisasszony, szolgálatot keresek.

— Na — azt mondja —, jókor jöttél, mert én ugyis magam vagyok. Egy jó cselédet fölfogadnék bármelyik pillanatban. Nálam itt maradhatsz, ameddig akarsz. Amit kérsz, azt fizetek, csak a tizenkettedik szobába bemenned nem szabad.

A fiú megértett mindent, megígérte, hogy ő rendbe tesz mindent, és szorgalommal mindent megcsinál. Meg is alkudtak, ott is maradt. Kapott jó ebédet, együtt megebédelt a királykisasszonnyal.

Addig-addig haladtak, hogy el is jegyezték egymást a királykisasszonnyal.

Egyik nap azt mondja a királykisasszony:

— Én most elmegyek a templomba. Itt van tizenegy szobának a kulcsa. Mindegyiket takarítsd ki tisztességgel, és az ebédet főzd meg. Ott van elkészítve minden, csak tüzet kell rakni. De a tizenkettedik szoba kulcsát ne keresd.

Így megvoltak ők ottan pár napig. A gyerek elvégzett mindent, gondja sem volt arra, hogy mi lehet a tizenkettedik szobában. Egy napon azonban nem hagyott neki békét a kíváncsiság. Mégis megnézi, mi lehet abban a szobában. Mikor a kisasszony elment a templomba, ő kereste a tizenkettedik szoba kulcsát, avval a szándékkal, hogy ő kitakarítja azt a szobát is. Az már úgyis régen nem volt kitisztítva.

Meglátott a sarokban egy rossz seprűt. Gondolta, hogy eldobja ezt a rossz seprűt, minek ez itt, tesz ő helyette másikat. Amint ő a seprűt félredobta a helyéről, a szoba ajtaja kinyílt. Azonnal be is lépett a szobába, de az ajtó utána rögtön be is csukódott. Amint ott szétnéz a szobában, látja, hogy ott egy óriási, hétfejú sárkány van kiszögezve a falra. A két lábán két ötven-ötvenmázsás vasgolyó lóg. A két szárnya két óriási szöggel kiszögezve, és két óriási malomkő közé van a szakállá szorítva.

Megszólal a sárkány:

— Jó, hogy megjöttél fiam! Most arra kérlek, hozzál nekem egy vödör vizet, adok egy országot. De — azt mondja — úgy menj ki az ajtón, azzal a szándékkal, hogy rögtön visszajössz, mert másként olyant lehelek rád, hogy mindjárt megfulsz. Különben — azt mondja — nem kell kimenned. Ott van a sarokban három vödör, tele friss vízzel. Én nagyon szomjazom rá, de nem volt senki, aki ideadja. Öntsd a szélső számba a felit, a másik szélső számba meg a másik felit, mert — azt mondja — hét fejem van.

A fiú bele is öntötte.

— Köszönöm fiam — azt mondja a sárkány. — Most egy országot kapsz. Egy országot adtam. Most arra kérlek, add a másikat is. A másik felét is ugyanúgy, mint az elsőt. Az egyik felét egyik szélső számba, a másik felét a másik szélső számba, a mellette valóba.

Amikor ez megtörtént, a sárkánynak a szakála a malomkő alól kiszabadult, és a két lábáról a két vasgolyó leesett, mert már két vödör vizet megivott.

— Most még — azt mondja — add a harmadikat! Azt a középső fejembe, a két szélső köztibe öntsd, felét ide, felét oda, ahogyan a másikat csináltad.

Ezt is megtette a fiú.

Azt mondja a sárkány:

— Köszönöm fiú, hogy ezidáig megszabadítottál, de hát most még egyre kérlek mindakettőnk szabadságáért, hogy ebből a szobából ki tudjunk szabadulni. Mert próbáld meg, az ajtó zárva van. Egyikünk sem tud kimenni.

Nem hiszi a fiú. Megpróbálja az ajtót, hátha mégis nyitva van. De bizony az csak úgy volt, ahogyan a sárkány mondta. Zárva volt. Nem tudott kimenni.

Azt mondja neki a sárkány:

— Arra kérlek, még ott van az a kis szekrény. A középső fiókjában ott van egy kis alma. Dobd azt a legközepű számba!

Megtalálta a fiú az almát, bedobta a sárkány szájába. Az ajtó rögtön kinyílt. A sárkány megrázkódott és elrepült. Az útról visszakiáltotta:

— Majd még találkozunk!

A fiú most kimegy, tovább intézi a dolgait. Volt három táltoslova. Az egyik jobban nyerített már, mint a másik, mert azok észrevették, hogy a gazdájuk be van csapva.

Az idő alatt hazajött a szép Etelka. Amint csak belép a szobába, mindjárt azt kérdezi tőle:

— János, mit csináltál? Lám, megmondtam, a tizenkettedik szobába be ne menj. Most már — azt mondja — nem sokáig leszünk együtt. Hiába vagyunk jegyesek, mert amikor kijövünk az esküvőről, a sárkány engem elvisz.

A gyerek sírva fakadt. Hát ha ő azt tudta volna, sose csinálta volna.

— Jaj, édesem, most már késő. A sárkány ígért neked három országot, de annak semmi hasznát nem veszed. Mert azt a három országot, amit a sárkánytól kapsz, az az én visszaszerzése miatt három úton elveszik.

Bementek a szobába, egymás nyakába borultak, és sírtak mind a ketten. Hogy miért is tudott ő olyan balga lenni, hogy miért is nem hallgatott leendő feleségére? Megvoltak otthon egy hétig. Eljött a vasárnap, az esküvő napja.

Összehívták a közeli rokonokat. Aki közeli hozzátartozójuk volt, elkísérte őket a templomba.

Mikor a misének vége volt, az esküvő megtörtént, nagy vihar keletkezett. Amint a templomajtón kiléptek, abban a pillanatban a sárkány Jánostól elragadta a feleségét. Azt kiáltotta neki vissza:

— Három országot adtam fiam, háromszor eljöhetsz a feleségedet meglátogatni. De hazahozni nem fogod többet.

Így János sírva fakadt. Most ő a nász néppel hazamegy, de a menyasszony nincs. Búslakodott, szomorkodott, hogy mit csináljon, mit is cselekedjék most? Merre

menjen ő most a feleségét megkeresni, mert haza akarta őt hozni, még ha az életébe kerül is.

Nagy búsán bemegy az istállóba. Ott panaszkodik a lovainak:

— Édes lovacskáim, a gazdasszonyotokat elvitték.

Azt mondja a legidősebb ló:

— Ne gondold velem, édes gazdám, mert visszahozzuk. Csak nyergelj föl! Tegyélni, innivalót nekem is, meg neked is a nyeregkápára!

Azzal másnap reggel fölnyergelt. Fölült a lova hátára és elrepült, mert a lova táltos volt.

Mennek, repülnek hegyen-völgyön át, országról-országra, erdőkön, síkokon, mezőn keresztül, de sehol nyomát nem látják, hol, merre lehet, hol merre van.

Azt mondja a ló:

— Nézz csak édes gazdám a földre. Látok ott egy kis házikót, egy nő ül az ajtaja előtt. Nézd meg, nem-e ő az! Teknő van a kezében véres ruhával tele. Megy ki a kúthoz mosni.

Rögtön leszálltak. Hát János felesége volt. Azonnal egymás nyakába borultak, egymást megcsókolták, és sírtak örömben is, meg bánatukban is. Azt kérdi a fiú:

— Van-e egy kis idő, hogy egy kicsit kipihenhessem magam a lovammal együtt?

— Van — azt mondja — egy kicsi, mert a sárkány minden pillanatban itt lehet.

Azt mondja a fiú:

— Ne húzzuk az időt. Pakolj, ülj föl a lovamra és menjünk!

— Fölülök én a lovadra — azt mondja —, de úgyis tudom, hogy feleúton utolér, mert annak a lova még jobb, mint a tiéd.

— Ne törődj velem. Csak ülj fel és menjünk!

Fölült a lovára, és útnak indultak hazafelé.

Egyszer, ahogy észrevette a sárkánynak a lova, hogy a gazdasszonyt viszik, rögtön elkezdett rúgni, kapálni és nyeríteni. Azon nyomban jön haza a sárkány. Ráförmed a lovára szigorúan:

— Kutya egye májadat, holló vájja ki a szemedet! Szép széna előtted, szép zab előtted, szép patak előtted, mi bajod még?

— Viszik a feleségedet!

Azt kérdi a sárkány:

— Ehetek-e, ihatok-e, egy zsák diót megtörhetek-e, megehetem-e?

— Még azt is megteheted, mert úgyis utolérjük.

A sárkány nyugodtan evett-ivott, egy zsák diót megtört és egy mázsza dohányt elpipált. Utána felpattant a lovára, utánuk ered. Pár órai repülés után utolérte, és egyszerűen az asszonyt az öléből kivette. Azt mondja a fiúnak:

— János fiam, egy ország odavan.

János búslakodik: mit csináljon most? Azt mondja a lova:

— Édes gazdám, most elrepülünk haza és felülsz a húgomra. Az fiatalabb, erősebb mint én, jobban kitart. Talán azon sikerül.

Úgy is tett János, szépen elment haza. De az ösztöne nem hagyott neki békét. Alig várta a hajnalt, hogy csak pirkadjon, hogy el tudjon indulni. A ló az utat jól ismerte, mert az utat a nénye megmagyarázta. Mert három testvér volt ez a ló.

Elindultak olyan sebességgel, hogy még aznap délben oda is értek. Meglátta a feleségét, hogy sirva mos a kútnál.

— Gyere édes feleségem — azt mondja —, visszajöttem érted. Most ülj a lovamra és rögtön induljunk vissza.

— Elmehetünk — mondta az asszony —, de úgyis tudom, hogy hiába, mert megint csak utolér.

Azt feleli a lova:

— Édes gazdasszonyom, hacsak lehet, amíg az inam bírja, addig nem!

Felugrottak a ló hátára, és azonnal megfordultak hazafelé.

Nyomban rúg-kapál a sárkány lova, nyerít. Jön a sárkány nagy széllal-lobbal. Ráförmed nagy haraggal:

— Kutya egye ki a májad, holló vájja ki a szemed! Szép széna előtted, szép zab előtted, szép patak előtted, mi bajod van még?

— Viszik a feleséged!

— Ehetek-e, ihatok-e, egy zsák diót megtörhetek-e, megehetem-e és még rá eget alhatok-e?

— Mindent megtehetsz egy keveset, mert azért utolérjük.

Nyomban felpattan a lovára és utánuk ered. Nem is sok idő múlva utolérte a fiút.

— No János — azt mondja —, most már két ország odavan!

Már közel vannak a határhoz, de hát hasztalan. Nem értek át.

Megint elröpültek haza, a harmadik, a legfiatalabb lóért. Másnap reggel korán, alig pitymallott a hajnal, elindultak az útra. Azt mondja a lova:

— Élet vagy halál, gazdám, de mostan megyünk; olyan utat próbálunk, amit még nem csináltunk.

Elindultak, repülnek, csak repülnek, hol a földön, hol levegőn. Megtalálták megint a házat, ahol az asszony újra csak véres ruhát mos a kútnál.

— Na kedves feleségem, eljöttem harmadszor is érted! Ül fel a lovamra.

— Felülök, de úgyis tudom, hiába!

Fel is ültek, el is indultak nyomban, hazafelé.

Nyomban tombol a sárkánynak a lova. Jön a sárkány nagy haraggal haza.

— Miért nem hagysz nyugodtan a vendégeim között? Nem hagysz békével soha! Kutya egye májadat, holló vájja ki a szemedet! Szép széna előtted, szép zab előtted, szép patak előtted, mi bajod van még?

— Viszik a feleségedet!

Azt mondja a sárkány:

— Ehetek-e, ihatok-e, egy zsák diót megtörhetek-e, megehetem-e? . . .

— Megteheted, mert még van időnk.

Azzal a sárkány hozzáfogott evéshez-iváshoz. De mi az: hét száznak egy zsák diót megtörni, megenni, egy pár percet szunnyadni?!

Rögtön felpattan a lovára és utánuk ered. De ezek már közeledtek az utolsó ország széléhez, mert a sárkánynak tizenkét országa volt. Az utolsó ország határának közelében elfogta őket.

— Na János fiam, most a három ország lejárt. Mondtam, háromszor eltűröm, hogy eljössz a feleségedért, de ha még egyszer eljössz, az életedbe kerül.

Elvette az asszonyt, és elrepült haza.

Azt mondja a fiúnak a lova:

— Édes gazdám, ha meghalunk is, de visszamegyünk még egyszer szerencsét próbálni.

Azt mondja a fiú:

— Nem bánom, édes lovam, ha mindjárt meghalok is, de most, most élet vagy halál, de annak most haza kell jönni!

Alighogy a sárkány hazaért, letette az asszonyt és elment vissza a vendégeihez. A fiú azonban akkorra odaért. Könyörgött a feleségének, hogy:

— Kedves feleségem, ülj föl még egyszer a lovamra! Nem bánom, ha meghalok is, de akkor tudom, nem fáj a szíved utánam.

Az asszony könyörgött, hogy ne tegye, mert úgyis tudja, hogy a halálba megy.

— Nem bánom, ha meghalok is, csak ülj fel és menjünk!

Azzal felült a lovára, és nyomban megfordult hazafelé. Azt mondja az úton a lova:

— Édes gazdám, most kapaszkodj meg, mert most vagy meghalunk, vagy hazaérünk!

Alighogy ők elindultak, nyomban tombol a sárkány lova. Újra jön a sárkány nagy mérgesen haza:

— Kutya egye májadat, holló vájja ki a szemedet! Szép széna előtted, szép zab előtted, szép patak folyik előtted, mi bajod van még? Mért nem hagysz engem békében?

Azt mondja a lova:

— Viszik a feleségedet!

— Mit! — azt mondja. — Már megint el mert érte jönni?! Ehetek-e, ihatok-e, egy zsák diót megtörhetek-e, megehetem-e, és még egyszer alhatok-e?

— Ne sokat beszélj, az utolsó ország felé közelednek már!

Azzal megharagudott a sárkány, nyomban a lovára pattant és utánuk eredt. Az utolsó ország árokpartján fogta el őket. Már csak pár méter választotta el őket a szabad országtól, akkor már nem lett volna a sárkánynak hatalma, hogy utánuk menjen.

— Megmondtam — azt mondja — gazfickó, hogy háromszor megkegyelmezek. De negyedszer már nem.

Avval lerántotta az asszonyt az öléből, úgy dobta fel a saját lovának a hátára és rárivallt:

— Hogy mertél még egyszer a lovára ülni, mikor megparancsoltam, hogy még egyszer elő se hozd őt?

Azzal nekiugrott a gyerekeknek és apróra szétszaggatta. Ott volt a lova hátán egy zsák, ráparancsolt az asszonyra, hogy minden darabját szedje össze, abba a zsákba tegye bele, kösse a lova hátára, hadd vigye haza.

— Hadd lássák meg otthon, hogy így jár, aki utánad mer jönni.

Azzal Etelka Jánosnak minden porcikáját a zsákba rakta, feltette a lova hátára és, szóval eligazította haza.

— Vidd a gazdádat haza, és mondd a többinek, hogy utánam többet soha senki se jöjjön!

Evvel a sárkány fölkapta az asszonyt a lovára, és elrepült vele haza.

Most a gyerekeknek a lova búsan ballagott haza. Búslakodott, szomorkodott, az ő gazdája halva a hátán van. Hogy lehetne ebből még egyszer embert faragni?

Amint ballag a gyalogúton, meglátott egy kis kígyót. Egy szép szál fű van a szájában. Azt kérdi tőle:

— Mit viszel, te kis kígyócska?

Azt mondja:

— Élesztőfüvet. Átment a kocsi a fiamnak a derekán, eltörte, hát meg akarom vele gyógyítani.

— Add nekem egy kicsit! Van nekem egy jó gazdám, föl akarnám élesztetni. Itt van — azt mondja — zsákban a hátamon.

— Nem bánom — azt mondja — jó lovacska. De kisfiam ott hentereg az úton, jön egy kocsi, eltöri a derekát máshol is. Hadd gyógyítom meg előbb azt!

— No — azt mondja a lovacska — gyere, majd én segítek. Megfogom a fogammal a farkán, nem harapom meg, csak elteszem az útról, hogy másik kocsi el ne gázolja.

Úgy is tettek. Azzal a kígyó párszor meghúzta azt a fűvet a seb helyén, azonnal meggyógyult fiacskája, és fürgén csúszott tovább.

Akkor a ló keresett egy kis tisztást. Azzal kettőt nagyot rúgott, a hátáról a zsák leesett. A zsák száját kibontotta, és a húst belőle kiszórta. Akkor elkezdte az orrával olyan emberformába igazítani. Ő azt igazgatta, a kis kígyócska meg a fűvet húzogatta. Ahol a táltos megigazította, a kígyócska meg a fűvet húzogatta, ott az azonnal begyógyult.

Amikor készen volt, úgy látta, hogy a gazdája csak alszik, de hétszerte szebb, mint volt. Azzal gyengén a vállába harapott és fölállt. Talpra állította, és gyengéden megrúgta:

— Gazdám, kelj fel, ne aludjál!

Rögtön fölébredt a fiú.

— Ej édes lovam, de jót aludtam!

— A világ végéig aludhattál volna, ha nincs ez a kis kígyócska, aki ezt az élesztőfüvet nekem ajándékozta, hogy téged újra talpra állíthassalak.

— No most, édes lovam, egyszer már fölébredtem, de most gyerünk újra vissza. Vagy menjünk elébb haza?

Azt mondja a lova:

— Menjünk elébb haza. Három nap múlva induljunk útra, gazdám. Legalább a sárkány elfeledi a múltat, ami vele történt, és nem gyanakodik.

Úgy is tettek. Elmentek haza. Kipihenték magukat, és harmadnapon újra elindultak. Amint mennek, harmadnapon, azt mondja a lova:

— Édes gazdám, most hallgass a szavamra. Most nem szabad nekünk egyenesen odamenni a sárkányhoz, hanem egy kis kerülővel meg kell kerülni a kastélyát, mert neki még a halottai is megmondják, hogy idegen jár az országban. De úgy vigyázz, úgy menj oda, hogy a sárkány ne legyen odahaza. A feleségedtől kérdezd meg, hogy a sárkány hol vette a lovát, mert másképp sose kerül haza!

Azzal megkerülték a kastélyt, egy domb mellett elbújtak, és ott meghúzódva hallgatóztak. Mikor a sárkány elment hazulról, a gyerek rögtön az asszonyhoz ment. Az asszony megijedt, amikor meglátta, mert nem hitt a szemének, hogy csakugyan ő.

A gyerek megszólal:

— Kedves feleségem, ne ijedj meg tőlem, mert én vagyok az. Csak bújtassál el, hogy senki meg ne tudja!

— Hát a lovad hol van?

— Az jó helyen van!

Avval megölelte, megcsókolta, bevezette a szobába. Azt mondja:

— Kedves feleségem, arra kérlek, kérdezd meg tőle, hogy hol vette a lovát! Ha megmondja és elmegy hazulról, akkor én már itt leszek. És akkor elmegyek oda, én is szerzek egy lovat, különbet, mint az övé, csak azt nem tudom, hogy hol van olyan ló.

Avval ott kellett neki hagyni a feleségét, mert a sárkány jött haza. Visszamegy a lovához, mondja a lovának:

— Édes lovam, megkérdi majd, de meg kell várnunk. Lehet hogy az éjjel lesz meg.

Megjött a sárkány a vendégségből, azt kérdezi:

— Na, készen van-e már az ebéd?

Azt mondja a felesége:

— Készen lesz rögtön. Gyere, férjecském, gyere, ebédeljünk!

Ez a szép szó nagyon feltűnt a férjének, hogy most nem sír, hanem nagyon hízlegően beszél. Leültek az első tál ételhez. Azt mondja az asszony:

— Mondd meg, édes férjem, ha nem bántanálak meg szavammal: ugyan hol vetted a lovadat?

Erre a szóra úgy csapta pofon a sárkány az asszonyt, hogy az ajtóban állt meg. Azt mondja:

— Mi közöd hozzá? Mit akarsz te avval, hogy én hol vettem a lovamat? Különbem majd megmondom — azt mondja —, csak várj! Majd rákerül a sor. Különbem — azt mondja — menj, hozd a másik ételemet is! Hadd egyek.

Avval fogta az asszony a tálat, behozta, letette az asztalra. Megint megkérdezte:

— Mondtam, hogy nem rossz szándékból kérdeztem, de mondd meg igazán, hol vetted a lovat, mert ilyen jó lovat még sohasem láttam.

Második kérdésére megint csak pofon csapta a sárkány, hogy kiesett a konyhába.

— Mit faggatsz? Mit kérdezzetsz engem mindig? Nem hagysz még nyugodtan enni sem. Menj és hozd a harmadik tál ételemet is!

Behozta a harmadik tál ételt, letette az asztalra. Megint kérdezte:

— Mondd meg, édes férjem, nem rossz szándékból kérdek, ugyan hol vetted a lovat?

Avval harmadszorra úgy csapta pofon, hogy kiesett az udvarra. Akkor aztán sírva fakadt az asszony. Azt mondja a sárkány:

— Látom, hogy igaz szívből kérdeztél, de nem akartam hinni. Majd megmondom, csak várj, előbb kerülök egyet.

Avval a sárkány elment. Megkerülte a temetőkertjét, melyekben az ő halottai voltak, akiket ő gyilkolt meg. Mindegyiket sorba kérdezte, hogy nem láttak-e erre idegent?

A halottak azt mondták:

— Nem jött senki azután az eset után, mióta a feleségedet negyedszer elvitték.

Akkor elment a sárkány haza. Azt mondta a feleségének:

— Hát most gyere ide mellém. Most hallgass meg, megmondom. Most már annak úgy sem tudod megmondani, hiszen a szemed láttára szétszaggattam. Te magad meg nem sokat nyersz vele. A ti kastélyotoknak a bal sarkán ott van egy gyalogút. Nem nagyon látszik, mert ember ritkán jár rajta. De azért észre lehet venni, mert a fű rövidebb rajta, mint másutt. Ez az út az Óperenciás tengerpartra vezet. Azon a darabon, ahol az út kijár, ott vagy húsz öl szélességben csak térdig érő a víz. És annak a tulsó partján, ott megvan ez a gyalogút, az tovább vezet a másik ország szélén. Ott lakik egy öregasszony, egy vasorrú banya. Annak van még három lova. Egy van köztük, a vasderes, az még kétszerte erősebb és ügyesebb, mint az enyém. Csak azt az öregasszonyt hűségesen kell kiszolgálni. Annál három nap az esztendő. Aki azt hűségesen kiszolgálja, alku nélkül, amit kér, azt kap. No most — mondja a sárkány —, hallottad, hogy így van. Evvel elégedj meg. Én most elmegyek, isten veled!

Avval a sárkány elment.

A gyerekeknek a lova rögtön szólt:

— A sárkány most ment ki a kapun. Rögtön, de azonnal menj be, édes gazdám, és kérdezd meg, mit mondott?

A gyerek azon nyomban bement. Átölelte a feleségét, megcsókolta.

— Mondd, kedves feleségem, ugyan mit mondott?

— Ide hallgass, kedves férjem! A mi kastélyunk bal sarkán van egy gyalogút, amely az Óperenciás tenger partjára vezet. Azt arról ismered meg, hogy ott a fű egészen rövid, de másutt nagy. És a tengeren keresztül is csak térdig ér a víz, azon átjuthatsz a tulsó partra. A második országban ott lakik egy öregasszony, azt kell

hűségesen kiszolgálnod. Annak van még három lova. Azok között a legfiatalabb egy vasderes. Az kétszer erősebb, mint a sárkányé, és gyorsabb. De hogy azt hogy szerzed meg, ahhoz az isten segítsen, abban én segíteni nem tudok. — Azzal mondja: — De most isten áldjon, mert a sárkány azonnal itthon lesz, már hallom, hogy tombol a lova. Én megvárlak, akármilyen nehezemre esik is. Csak vigyázz magadra, hogy bajod ne essék!

Avval a gyerek megcsókolta a feleségét és otthagya. Kiment a lovához, felült a hátára. Az úton elmesélte neki, hogy mit hallott. Elmentek haza. A gyerek megetette minden lovát, beállította az istállóba. Másnap fogta a tarisznyáját, avval az egy szál élesztőfűvel, ami az ő lovánál maradt, amit a kis kígyó vele megfelezett, megindult azon a járatlan gyalogúton. Ment, mendegélt.

Megtalálta a tengerpartot. Próbálgatta a vizet jobbra-balra, hát csakugyan nem ért fentebb a térdénél. Avval irányt vett és csak egyenesen átment.

Mikor átért, látja, hogy ott egy szép aranyhjú halacska hentereg a porban. Egyik fele már megszáradt, megégette a nap, de él. Fogta a halacsát, megsajnálta, beledobta a vízbe. Azt mondta:

— Szegény halacska! Itt pusztulsz el, megsütött a nap, a víz meg messze van, nem tudsz belemenni.

A halacska rögvest kiugrott a vízből, de abban a pillanatban kétszer akkora lett, mint volt, és frissebb és egészségesebbnek látszott.

— Na jó fiú, amiért így megsajnálta, megszánta, mert láttad, hogy élve elpusztulhatnék, vegyél ki a baloldalamból egy szál héjat, amelyiket nem sütötte a nap. Ha valamikor bajod lesz, görbítsd meg, én rögtön ott leszek és a bajodon segítek.

Evvel a halacska beleugrott a vízbe és eltűnt.

Elgondolkozik a gyerek:

— Ehol-e, még meg sem gondolná az ember, hogy honnan kerül a segítsége. De hát mit tudna nekem ez a kis halacska segíteni?

De azért szót fogadott, a héjacsát eltette a tárcájába. És ment tovább.

Megy, mendegél egy erdőn keresztül. Az erdő közepén talált egy kis tavat. Ott látott egy szép vadkacsát búslakodni, mert az egyik szárnya el volt löve. Röpülni akarna, de nem tud. Megsajnálta a gyerek, megszólította:

— Te kis kácsa, gyere ki, hadd gyógyítsam meg a szárnyadat!

— Nem megyek! Mit gondolsz? Azért, hogy paprikást, vagy peccsenyét készíts belőlem?

— Ne félj — mondja a gyerek —, nem bántalak! Tiszta szívből mondom, hogy meggyógyítlak.

— No, isten neki, nem bánom. Ha már rászorultál az életemre. Így se sokat ér. A szárnyam el van törve, nem bánom, ha meghalok is.

Ezt mondta a kácsa. Avval kiúszott a patak szélére. A gyerek megfogta, és leült vele. Az ölébe vette, elővette tárcájából az élesztőfűvet, megkenegette vele a sebes szárnyát. Az azonnal meggyógyult. Olyan lett, mintha sohasem lett volna eltörve.

Megörült a kácsa. Mindjárt próbálja a szárnyát, próbál vele repülni. Hát bizony lehet.

— Na, jó fiú, azt gondoltam, hogy elveszed az életemet. De mivel ilyen jót tettél velem, húzz ki a balszárnnyamból, amelyik nem volt törött, egy szál fényes tollat. Ha valamikor bajod lesz, a szélesebbik felét repeszd le. Én rögtön ott leszek. De jól tedd el, hogy el ne veszítsd!

Azzal a kácsa a gyerekeknek megköszönte és elszállt.

A fiú pedig ment tovább a patak mentén. Az erdő szélén talált egy forrást. Ott egy kicsit leült megpihenni. Elővette a tarisznyáját és falatozott. Gondolkodott, hogy mit is fog ő evvel a halhéjacskával és a tollacskával csinálni? De azért gondolta: megőrzöm én, meg bizony. Hadd legyen!

Mikor kipihente magát, elindult tovább az útján. Megkeresni azt az öregasszonyt, hol-merre van? Távolban — de nagyon messze volt még hozzá — meglátott egy házat, egy kis házikót inkább. Pár kilométerre volt még a háztól. Nagyon bokros erdőségbe került. Megy el egy bokor mellett, egyszerre kiugrik egy róka. De csak három lábbon ugrál, a negyedik lábát csak húzza maga után. Azt mondja:

— Várjál, rókapajtás! Látom, fáj a lábad. Állj meg, hogy meggyógyíthassam! Hátranéz a róka, azt feleli a fiúnak:

— Dehogyan állok meg! Űsd le a másikat is? Akkor megnyúzhatsz, jó subát csinálhatsz a bőroomból!

— Nem bántalak én, rókapajtás, csak sajnállak. De ha nem hallgatsz a szavamra, nem tehetek róla.

— No nem bánom — mondja a róka —, hát megállok. De lelkedre bízom. Hogyha megütsz, azonnal megharaplak!

— Dehogyan bántlak — azt mondja a fiú —, örülök, hogyha segíthetek a bajodon.

Avval elővette az élesztőfüvet, megkente vele a róka fájós lábát. Az egyszerre úgy meggyógyult, mintha sohase fájt volna. Úgy ugra-bugrált, szaladgált, szökdel a róka. Nagy örömmel azt mondja a róka:

— No, jó fiú, amiért jót tettél velem, hát szakassz ki a farkam tövéből egy csomó szőrt. Tedd el, és hogyha valamikor valami bajod lesz, tömd a pipádba, gyújts rá, én rögtön ott leszek.

Avval a róka megköszönte a fiú jóságát, és elment.

A gyerek pedig ment, ballagott az útján tovább. Éppen este lett, mire a házhoz ért. Látja, ott ül egy öregasszony a konyhaajtóban. Rákönyökölt a két tenyerére, és nézi a fiút, ki lehet az, aki közeledik hozzája?

Odaért a gyerek, köszönti illedelmesen:

— Adjon isten jó estét, édes öreganyám!

— Adjon isten neked is, fiam! Köszönheted, hogy öreganyádnak szólítottál! Kilencvenkilencnek már karón van a feje, tiéd lett volna a századik. Mondd fiam, mi járatban vagy itt, ahol még a hazábeli madár sem jár?

— Én, édes öreganyám, szolgálatot keresek — mondja a gyerek.

— Éppen jókor jöttél. Én megfogadlak — mondja a szüle. — Nem kötöm ki a béred. Három nap az esztendő. Amit kívánsz, azt adok. De úgy adom, hogy van három lovam, ha azokat tisztességesen megőrzöd, ha azokat nekem este hazahozod, ha azok el nem tudnak szökni.

— Megőrzöm én, édes öreganyám, majd elbánok én velük.

— Na jól van, édes fiam — azt mondja —, gyere be, vacsorázzál! És — azt mondja — megmutatom a lovakat is, hogy hol vannak és hogy milyenek.

A szüle adott a gyereknek jó vacsorát. Készített neki jó fekvőhelyet. Mikor aztán a gyerek jóllakott, kimentek az istállóhoz. Nézegeti a gyerek a három szép lovat, olyat az ő szeme még nem látott.

— Ezek lesznek azok, fiam, melyeket őrizned kell — mondja a szüle.

A gyerek megsímogatta mind a három lovat. A szüle otthagya. A legfiatalabb ló megnyalogatta a kezit, de akkor még nem szólt neki semmit.

A gyerek bement a szülőhöz a szobába. Egy darabig kérdezgette, hogy mit csinált, merre járt. Beszélgettek egy darabig, azután lefeküdtek. Aludtak reggelig.

Másnap reggel fölkeltek. A szüle fölpakolta a tarisznyáját. Ezalatt a gyerek felkantározta a három lovat. Ő mindjárt a vasderes hátára pattant. A szüle megmutatta neki a legelőt. Ugyanaz az erdő volt, ahol ő a forrásnál megpihent. Ott levette a lovakról a kantárt. Azok elkezdtek legelészni, ő pedig egy nagy fa alá telepedett. Heverészett és nézte a lovait, hogy legelnek.

Egyszer csak délfelé, jön egy kis szellő, rászállt a gyerek szemére és ő mély álomba merült. Jó délután volt már, amikor felébredt. Keresi a lovait, hol vannak: nem találja őket sehol. Nincs meg egy sem. Megtalálja a helyet, ahol legeltek, de a lovakat nem találja sehol, bármerre is bolyong.

Eszébe jutott, hogy a halacska adott neki héjat. És azt ígérte, hogy ha baja lesz, hát segít rajta. Meggörcsítette a halhéjat, abban a pillanatban ott termett a kis hal előtte.

— Mit parancsolsz, jó fiú? — kérdi tőle.

— Arra kérlek, kis halacskám — mondja a fiú —, mondd meg, hogy hova lettek a lovaim?

— Hm, a te lovaid — azt mondja a halacska — ott vannak az én táboromban. Az egyik futárom jelentette, hogy három idegen hal került közéjük. Gyere velem egy pillanatra, ott leszel a tengerparton, majd csak vigyázd! Majd mikor a tenger elkezd mozogni, akkor — azt mondja — három nagy, tüskéshátú dörgencs, tiszta fekete, úszik majd a part felé. Az én legényeim szorítják, hajtják a tengerből kifelé. De jól vigyázz! — azt mondja. — A kantárt jól fogd a kezvedbe, hogy mikor a középső a partra ér, úgy üsd fejbe, hogy felforduljon. Abban a pillanatban ott leszel a helyeden és meglesznek a lovaid.

Abban a pillanatban a halacska segítségével a gyerek kinn termett a tengerparton. Nézi a gyerek: a tenger nagyon morog, nagyon zúg és három fekete hal — de egyenesen neki tart — csak úszik ki a partra. Abban a pillanatban a gyerek

jól megfogja a kantárt, úgy megütötte a középsőt, hogy az mindjárt felfordult. A következő pillanatban már ott volt a legelőn a három lovával együtt.

Szépen felkantározta őket, felült a vasderesre és elnyargalt haza.

— Jó estét, édes öreganyám!

— Adjon isten, fiam! Megjöttél, fiam?

— Amint látja, öreganyám! Jó lovacsák ezek! Igen szépen legelésznek!

— No, eredj be, fiam, vacsorázz meg — mondja a szüle.

Míg a fiú bent vacsorázott, a szüle a három lovat az istállóban, az egyiket piszkafával, a másikat szeneslapáttal elkezdte ütni-verní, mint a dobot, azért, mert nem tudtak elszökni.

— Így kellett elbújniotok, hogy megtaláljon benneteket? Ti ilyenek-olyarok! Megálljatok — azt mondja —, majd holnap elbújttatlak én jobban. Mert ha el nem bújtok, akkor adok nektek!

Avval bement a gyerekekhez a szobába, mintha mi sem történt volna. Szépen eldiskurált, elbeszélgetett vele. Aztán lefeküdtek, és aludtak reggelig.

Másnap reggel még többet pakolt a szüle a tarisznyába, hogy jól berúgjon, hogy csak aludjon. Azért adott a fiúnak álomport a borába.

A fiú fölkelte másnap reggel, kiment az istállóba. Fölkantározta a lovait, megint csak a vasderesre ült. Kinyargalt a legelőre, ahol tegnap is volt, és eleresztette a lovakat. Ő lepihent a helyére, a forrás mellé, a hűvösre.

Eljött a dél, megcsapta a szellő a fiúnak a szemét, elaludt újra. Este felé fölébredt, körülnéz, hát a lovai nincsenek sehhol. Gondolkodik, hova menjen, hol találja meg a lovait most? Eszébe jutott a tegnapi halacska. Gondolta, hátha a kácsa is tudna segíteni? Elővette a zsebéből azt a fényes tollat, a szélesebbik felét lerepesztette. Egyszerre megsuhan a levegő fölöttes, hát itt van, megjött a kácsa.

— Mi bajod, jó fiú? Miért hívtál?

— Elveszték a lovaime, nem tudom, hogy hol keressem őket. Ha tudnál tanácsot adni, arra kérek — mondja a gyerek.

— Ó — azt mondja —, afelől ne gondolkozz! Van az én falkámban három fehér holló, tiszta fehérek, ami ritkaság. Majd az én legényeime leszorítják őket olyan alacsonyan, ahogy te vagy, és hajtják feléd. Csak a kantárra jól vigyázz! El ne szalajtsad, és üsd meg a középsőt úgy, hogy rögtön essen le elibéd! Azonnal meglesznek a lovaide. Ott lesznek a legelőn, ahol akkor délben voltál.

Úgy is lett. Elment a kácsa után a patak partján. Egyszer szétnéz, hát mint a felhő, annyi a vadkácsa. De szorítják ám a három fehér hollót. Jönnek egyenes neki, mintha el akarnák őt gázolni. Ő sem volt rest, megfogta a kantárt szorosan, mikor ütésre került, úgy megütötte a középsőt, hogy rögtön a lába elé esett. Abban a pillanatban ott termett a legelőn, ahol reggel volt, ahonnan a lovai elszöktek.

Mindjárt fölkantározta mind a hármat, fölugrott a vasderesre, és elnyargalt haza. Köszön a szüleinek:

— Adjon isten jó estét, édes öreganyám!

— Adjon isten neked is, édes fiam! Hát megjöttél?

— Megjöttem, édes öreganyám!

— Jók voltak-e a lovak?

— Jók voltak, édes öreganyám. Nem mennek ezek sehova.

— No — azt mondja a szüle —, eredj be vacsorázni. Majd én addig megitatok.

A fiú bemegy a szobába, a szüle meg az istállóba. Előveszi a megtüzesített piszkafát — piff-puff —, üti-veri a három szilaj csikóját, egyiket jobban, mint a másikat.

— Nem tudatok jobban elbújni? Megálljatok, bitangok, majd holnap! Kétszer — azt mondja — megtalált benneteket. No, de majd holnap találjon meg! Itt leszek a konyhában a szakajtóban! Tyúk alatt tojások!

Avval otthagya a lovakat, bemegy a fiúhoz:

— No, egyél, édes fiam, én is vacsorázom. Azután ráérünk, egy kicsit beszélgetünk, míg lefekszünk.

Úgy is volt. Beszélgettek egy darabig, azután lefeküdtek, és aludtak reggelig.

Másnap reggel, ahogy fölkelnek, fölpakolta a szüle a tarisznyát a fiúnak:

— Na, itt van, fiam, az ennivaló! Vezesd ki a lovakat, hadd legeljenek!

A gyerek kiment az istállóba. Fölkantározta a lovait, fölpattant a vasderes hátára, kinyargalt a legelőre, a tegnapi helyre. Ott a lovait szabadon eresztette, ő meg lehevert a forrás mellé az árnyékba, a fa tövébe.

Tizenegy óra felé jött a meleg szellő, megsuhintotta a fiú szemét, és ő elaludt. Este felé ébredt fel, hát nincsenek a lovak sehol. Gondolkodik, hogy mit csináljon most? Kétszer megtalálta, de hol fogja őket harmadszorra is megtalálni? Eszébe jutott neki a sánta róka. Fogta a szőrt, beletömte a pipába, és rágyújtott. Alighogy rágyújtott, megzörren a bokor, megjött a róka.

— Mi bajod, jó pajtásom, vagy inkább jóbarátom, hogy ilyen hamar hittál?

— Rókapajtásom, az a bajom, hogy elvesztek a lovaim.

— Ez, pajtás, egy kicsit bizony baj — azt mondja a rókakoma —, de azért megpróbáljuk, majd talán sikerül. Most csak jól hallgass a szavamra! Úgy csináld, ahogy én mondom! Most gyere utánam, egészen közel a házhoz, de úgy, hogy a szüle véletlenül meg ne lásson. Mert van — azt mondja — a szülének egy hétországgra szóló torkú kakasa. Azt majd én megfogom. A szüle azt szereti az összes között a legjobban. Majd én ordítatom, te meg addig húzódj a ház mellé. De olyan közel, hogy mikor a szüle a konyhából kiugrik és fut utánam a piszkafával — én majd futtatom a kakast minél messzebb a bokrok közé —, akkor te meg a kantárral, amit az ajtó mellett a sarokban találsz, ahol a szüle ült — a szakajtóban látsz három tojást — csapj közibük úgy, hogy mind a három szétfröccsenjen, de úgy, hogy még a falra is jusson belőle. Abban a pillanatban meglesznek a lovaidd, ott leszel a legelőn. Most — azt mondja — gyere utánam, csak vigyázz!

El is indultak szépen, egyik bokortól a másikig, tovább-tovább lopakodva. Úgyannyira, hogy a fiú közel ért a házhoz, a róka meg a szemétdombhoz, ahol a tyúkok kapargáltak. Egyszer a róka a bokor mellől kiugrik, villámgyorsan elkapja

a kakast, és fut vele a bokrok közé. Ordít a kakas szörnyen, hogy hét országon hallik. Kiugrik a szüle:

— Megállj, te bitang, már meg ide mertél jönni? Egyszer már letörtem a lábad, de most letöröm a derekad! Megállj, te bitang róka!

Fut a szüle egyik fától a másikig, de a róka szaladt szörnyen.

Ezalatt a fiú beugrott a konyhába. Olyant vágott a kantárral a tojások közé, hogy az mind a három szétfröccsent. Abban a pillanatban ő kinn termett a legelőn a három lovával együtt. Mindjárt fölkantározta mind a hármat. Felült a vasderesre, és elnyargalt haza. Útközben azt mondja a vasderes a fiúnak:

— Édes gazdám, tudom, hogy énértem szolgálsz, de holnap nem ismersz rám. Mert én holnap egy koszos csikó leszek és a szemétdombon hentergek. A szüle majd ígér neked mindent, a két másikat is odaadja, de te csak engemet válassz, még ha a hátadon viszel is egy darabig. Most még arra figyelmeztetek: ha megvacsoráztok, a szüle majd sokáig beszélget veled, azért, hogy elálmosodj, és minél előbb aludj el úgy éjfél felé. De te el ne aludj, mert hiába szolgáltad ki a három napot, a fejed az éjszaka mégis karóba kerül. A szüle majd pontosan tizenegy órakor mondja:

— Jó éjszakát, édes fiam, aludjál te is! — Ő nyomban elalszik, de fél tizenkettőkor már fölkel. És látod, ott lóg a sarokban egy rossz szerszám, kantárral és egy rossz kardhüvellyel. Ő majd fölkel fél tizenkettőkor, kihúzza a hüvelyéből a kardot. Meg ne ijedj tőle, mert kiölti a nyelvét, és azon elkezd fenni a kardot. Akkora nyelve van, mint egy nagy csoroszlya. Amíg háromnegyedre ér az óra a tizenkettőn, addig mindig azt huzigálja, a nyelvét feni. Akkor majd szól: — Szolgám, kelj fel! — De te meg ne mozdulj, mert akkor megtudja, hogy ébren vagy. Majd amikor pontosan üti a tizenkettőt, akkor majd rádkiált: — Szolgám, kelj fel, a durgós ménkü üssön feléd! Mert mindjárt kettéváglak! — Te abban a pillanatban vágódj a fal mellé, mert akkor a szüle elveszti a szemevilágát, nem lát, és úgy suhint a karddal az ágy alá, alulról felfelé. Te a fejnél való végén maradsz, az ágyat kettévágja alattad, és azután majd tapogat, keres, hogy hol vagy darabokban. És majd ha nem talál, az ágy újra összeáll, mint az előbb volt. Akkor elmegy az ágyára, a kardot beteszi a hüvelyébe, és akkor alszik reggelig. Így azután te is aludhatsz, de csak ébren. Reggel azután kérd a szülétől a kantárt, a nyeret és a kardot. Mert olyan kard az, amilyen a világon több nincs.

Amíg ezt a vasderes a gazdájának elmesélte, hogy viselkedjék, mit csináljon, addigra szépen hazaértek. A gyerek nagyon megfigyelte, hogy őt mire tanították. Mire hazaért, szépen köszönt:

— Jó estét, öreganyám!

A szüle is köszön, mintha nappal mi sem történt volna a lovakkal vagy a kakassal.

— Eredj be fiam — azt mondja —, vacsorázzál! Én meg majd — azt mondja — itatok.

Avval fogta a piszkafát, meg a szemétlapátot, avval elkezdte ütni-vernii a lovakat:

— Még most se szöktetek meg tőle, az utolsó napon? Úgysem adlak neki! Az éjszaka megölöm! Vagy olyan ronggyá teszek, hogy nem is kellesz neki! — Ezt mondta a vasderesnek. Avval otthagya a szüle a lovakat.

Bement a gyerekekkel a szobába:

— Na gyere, édes fiam, most ketten vacsorázzunk!

Elkezdtek azután kettesben vacsorázni. A fiú már másodszer, de szót fogadott. A banya sokáig beszélgetett vele vacsora után, hogy minél álmosabb legyen. A fiú azonban vigyázott magára nagyon, megfogadta a lova tanácsát.

Elérkezett a tizenegy óra. Mondja a szüle:

— Jó éjszakát, fiam! Feküdj le és aludj, mert én is lefekszem.

Lefeküdt a gyerek, de csak úgy aludt, mint a nyúl. A szüle aludt, mint a bunda.

Mikor az óra fél tizenkettőt ütött, mint a villámcsapás, úgy felugrott a banya. Lement a kardért a sarokba, kihúzta a hüvelyből, egy darabig nézegeti: — No, ez elég lesz neki! — Kivette rőfös nyelvét, elkezdte a kardot fenni két oldalán, egyiket le, másikat föl.

Háromnegyed tizenkettőkor szól a szolgának:

— Szolgám, kelj fel!

De az meg sem mozdul, mint aki a legmélyebben alszik.

— No csak aludjál, majd adok egy fertályóra múlva!

Pontosan tizenkettőkor szól a szolgának:

— Szolgám, kelj fel, a durgós mennykő vágjon beléd, mert mindjárt kettévág-lak! — Avval a szemevilága elveszett, és a karddal az ágy alá vágott.

Abban a pillanatban a gyerek az ágyfejre felkuporodott. Alatta az ágy összeesett. A szüle rögtön kezdte keresni, hátha valamelyik darabja a kezébe akadna. Az ő feje lett volna a századik, ha a vágás sikerül. De amikor tapogatta, nem találta. Dörmögött magában, hogy hova lehetett ebben a pillanatban?

— No, nem baj — azt mondja —, kiszolgált. Most már lejárt a hatalmam, elmúlt éjfél. Tudom, hogy mit akar elvinni tőlem. De olyan csúffá teszem, hogy úgysem viszi el. — Azután lefeküdt, és mélyen elaludt.

A fiú is töprengett, elaludjon-e vagy sem, de nem mert elaludni. Inkább fennmaradt, nem mert aludni.

Egyszer csak megvirradt. Fölkelt a szüle, megcsinálta a gyerekeknek a jó reggelit.

— Na fiam — azt mondja —, hűségesen kiszolgáltál, mondd, mit kívánsz! Én azt megadom neked!

— Nem kívánok én, édes öreganyám, más egyebet, csak azt a rozsdás kardot és kantárt, meg azt a piszkos nyeret, amelyik az ólban van, meg azt a csikót, amelyik a szemétdombon van.

Nevetett a szüle:

— Ugyan mit csinálsz, fiam, vele? Ez még ócskavasnak sem kell! Meg ezt a rossz csikót a hátadon kell vinned, mert ez téged úgysem bír el.

— Nem bánom én, édes öreganyám, majd kijavítom én odahaza. Ezt meg kisikálom valami kinnal.

A szüle csak nevetett, azt mondja:

— Adok, fiam, aranyat, ezüstöt, amennyit csak elbírsz. Gazdag ember lesz belőled. Nem kell szolgálnod többet az életedben.

— Köszönöm, öreganyám, én megelégszem már csak evvel — mondja a gyerek.

— No — azt mondja a szüle —, ha neked csak ez kell, én nem bánom, hát vidd el! De megmondom, a csikót vinned kell, mert nem tud menni, amíg a határból ki nem ér!

Fogja a gyerek: szutykosan, sárosan, ahogy volt, a csikót, föltette a hátára azt a rozsdás, piszkos nyeret, fölkantározta. A rozsdás kardot felkötötte a maga derekára. Akkor fogta a csikót, a hátára vette, mert az maga nem bírt menni.

— No, isten áldja, édes öreganyám — mondja a gyerek. — Köszönöm a szolgálatot!

— Isten veled, fiam! Csak jól abrakold, mert másként nem áll lábra! — mondja a gyerekeknek a szüle.

El is cipelte a gyerek egészen a szüle határáig. De közben annyira elfáradt, hogy háromszor hajította le a válláról a csikót, és vette fel újra. Mikor átért az árkon, azt mondja a csikó:

— Most tegyél le, gazdám! Ezután már én viszlek!

Avval a csikó odavágta magát a földhöz, másik pillanatban felugrott, megrázkódott, olyan aranszörű vasderes lett belőle, amilyent a fiú még életében nem látott. Abban a pillanatban végignézett saját magán is, nem hitt a szemének! Úgy ragyogott a kardja, ruhája, sarkantyúja, amilyen még sohasem volt. Azt se tudta, hogy ő az, vagy más.

Azt mondja a lova:

— No, édes gazdám, ülj fel a hátamra! És azt kérdezem most tőled, hogy úgy menjünk-e, mint a szélvész, vagy mint a gondolat?

— Úgy menjünk, édes lovam, hogy se tebenned, se énbennem kár ne essék.

Abban a pillanatban, észre sem vette, már repültek is a levegőben. De a lova is háromszor vetette le Jánost a hátáról. Így értek haza. Rokonai alig ismerték föl. Azt mondja a lovának:

— Édes lovam, még most van időnk elég, talán odaérünk. Elmegyünk a feleségemért.

— Ó — azt mondja a lova —, ott leszünk mindjárt! Én azt is tudom, hogy hol van. A nagybátyámnál!

Mert a sárkánynak a lova az ő nagybátyja volt.

Avval fölugrott a hátára, és mire észrevette, már ott is termett nála. A felesége éppen vizet merített a kútnál, amikor ő a vasderesen megjelent. Azt mondja:

— Kedves feleségem, eljöttem ám érted! Amit megígértem, meg is tettem. Itthon van-e a sárkány?

— Nincs — azt mondja az asszony. — Oda van a rokonainál.

— Na, az csak hadd mulasson ott, mi meg majd itt — mondja a gyerek.

Avval aztán bement az asszony. Ugyan régen látták egymást. Megölelte, megcsókolta az asszonyt.

— Na — azt mondja —, kedves feleségem, csomagold össze a holmidat. Most bátran ülj fel a lovamra!

Össze is csomagolt az asszony, fel is ült a lova hátára, a gyerekek az ölibe, és így lassan megindultak hazafelé.

Amikor ők a kapun kiértek, a sárkánynak a lova abban a pillanatban nyerít, meg tombol. Fut a sárkány haza, mérges nagyon. Rákiált a lovára:

— Kutya egye májadat, holló vájja ki a szemedet! Szép széna előtted, szép zab előtted, szép patak előtted, mi bajod van még?

— Viszik a feleségedet! — feleli a sárkány lova.

— Ehetek-e, ihatok-e, egy zsák diót feltörhettek-e, megehetem-e?

— Semmit se tehetsz, mégsem érjük utol!

Eh, megharagudott a sárkány. Fölkötötte a tizmázsás sarkantyúját, fölugrott a lova hátára, sarkantyúját majdnem félig belevágta a lova oldalába. Lehelt, majd kifújta a tüdejét. A gyerekek meg csak kinevette ökelmét.

— Ne tombolj, koma! Most én megyek jobban!

Nyerít a sárkány lova:

— Állj meg öcsém — azt mondja —, kivágja a belemet!

— Nem kár érted, ha nem tudod úgy levágni a hátadról, hogy mire a földre ér, kulimász legyen belőle! — mondja vissza a gyerek lova.

Akkor a sárkány lova nagyot rúgott, a sárkány lefordult a hátáról, azonnal összerogyott, mint a rongy. A másik ló emehhez meg szépen odament. Így az Etelka szépen átült a sárkány lovára, és szép lépésben elbaktattak haza.

Mikor hazaértek, meglepett a nagy öröm. Hitták össze a rokonokat. Megtartották a lakodalmat. Otthon éltek egy darabig.

Egyszer találkozik ott János egy szép fiúval, egy hozzá hasonlóval. Azt mondja neki:

— Hallod pajtás, mondanék neked valamit. Boldog embert csinállok belőled, ha meghallgatod a szavamat. Gyere most velem, az én hazámba, mert az én királyom eddig már meghal bánatában, mert azt gondolja, hogy az ő Jancsi fia sohasem tér többet vissza.

— Elmennék én, pajtás — feleli a másik —, de gyalog úgysem mehetek veled odáig.

— Nem baj, pajtás, segítek én azon. Adok én egy lovat, amelyiken könnyen utazol.

Ebben aztán meg is egyeztek. A rokonoktól elbúcsúztak, és a gyerek hazájába indultak. Meg is érkeztek harmadnap.

Beköszöntött János a királyhoz illedelmesen. Vitt neki almát is egy tele zsákkal, amelyiket a király olyan nehezen és kíváncsian várt. Megkérte aztán a királyt:

— Felséges királyom! Én a leányodat feleségül most már nem vehetem, mert

nekem már van feleségem. Hanem van itt egy igen jó barátom. Ha a királykisasszony beleegyezik, öneki ajánlom.

Beleegyezett a király szívesen, mert amikor ő egy almát megevett, abban a pillanatban talpraállt, és egészséges lett.

Akkor azután iszonyú nagy lakodalmat csaptak. Volt ottan lé, meg lé, hogy még a kutyák is térdig jártak a levesben. De boldog ember volt, aki egy kanállal kapott. A Dunát bekötötték egy nagy zsákba. Sárgarépából sarkantyút csináltak a fiú csizmájára. Amint forgolódtak a nagy vigasságban, a gyerek sarkantyúja beleakadt a zsákba, így a zsák kirepedt, a Duna pedig folyásnak eredt.

Itt a vége, tedd a jégre, majd elcsúszik valamerre!

Mesemondó én voltam! Ha nem hiszed, járj utána!

9 / A KOPORSÓBA TETT FIÚ

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer két vándorló. Amint jöttek-mentek erre s arra, elesteledtek.

Egy faluba érkeztek. Szállást akartak kérni, de nem kaptak az egész faluban. Mindenütt kértek, mindenütt elutasították a két vándort.

Bementek egy szegényemberhez, akinek annyi gyermeke volt, hogy nem tudta azt sem, melyik őszi, melyik tavaszi. A felesége akkor is teherben volt.

Azután azt mondja a szegényember:

— Én adnék szállást, de még hely sincs, ahová lefeküdjének. Annyi a gyermekünk.

— Nem baj — felelte a két vándor —, meghúzódunk mi a földön is egy kis szalmán.

— Na jól van — mondja rá a szegényember —, ha meghúzódunk, de annál még nagyobb baj is van. A feleségem úgy áll, minden percben várom, hogy megszül. Akkor mi lesz magukkal?

— Majd lesz valami — válaszolja a két vándor.

Szép rendben azután lefeküdtek. A szegényember hozott bé szalmát, ráfeküdtek. De még annyi sem volt, hogy lepedőt tegyenek a szalmára. Kértek egy kis kenyeret:

— Van ennivaló?

Azt mondja a szegényember, van hús esztendeje, hogy nem látott kenyeret, csak hamupogácsával élnek.

Nahát így is letelepedtek azért, éhen.

Egyszer eljajdítja magát az asszony:

— Jaj — mondja —, mindjárt meghalok!

Na, megijedt a szegényember, hogy mi lesz most? A két vándor most mit csinál, ha a felesége lebetegszik? De még bába sem volt.

Azt mondja az egyik vándor a másiknak:

— Eredj ki, nézd meg, milyen idő van!

Kiment a vándor, bément vissza. Azt mondja:

— Nagyon felleges az idő.

— Na — feleli a társa —, akkor még nem lehet meg a gyerek.

De az asszony már nagyon jajgatott. Hogy az asszony annyira jajgatott, megint megszólal az egyik vándor:

— Menj ki ismét, és nézd meg, milyen idő van!

Újra kiment a vándor és beszél vissza:

— Most már egy kicsit oszlik a felleg.

— Még most sem lehet meg a gyermek — feleli rá a társa.

De az asszony még jobban jajgatott. Hogy az asszony annyira jajgatott, csak nem állta tovább szó nélkül az egyik vándor:

— Eredj hát ki ismét, nézd meg, milyen idő van!

Megint kiment a társa és visszaszól:

— Nagyon szép, tiszta idő van. Sehol egy darab felleg nincs.

— Most már megszülethetik a gyermek — feleli az öregebbik vándor.

No, egy perc alatt megszült az asszony, lett egy szép fiúgyermek.

Ez idő alatt a szomszédban is született egy gyermek. Egy nagy gazdának, aki nagyon gazdag ember volt, szintén született egy lánya. Annak a gazdag embernek, aki nem adott szállást a vándoroknak.

Na jól van, felvirradtak. A két vándor útnak indult. De az öregebbik otthagya a gyűrűjét a szalma közt, mintha ott felejtette volna. Pedig csak megpróbálta, hogy milyen szíve van a szegényembernek.

Szép rendben a szegényember vitte ki a szalmát a ház földjéről, megtalálta a gyűrűt.

— Jaj — azt mondja —, ez a két vándor itt felejtette a gyűrűjét! A szalma között van. Megyek — szól oda a feleségének —, utánuk viszem. De merre? Azt sem tudom, merre mennek, merre indultak!

De a szegényember azért csak megindult, futott ki a faluból. Hát meglátta a két vándort, ahogy mentek. Kiáltott utánuk, de azok nem hallották. Még a kalapjával is integetett a szegényember.

Egyszer aztán meghallotta az egyik vándor. Odaszól a másiknak:

— Te, a szegényember nagyon fut utánunk, még a kalapját is levette, vajjon mi lehet a baja?

— Várjuk meg — mondja a másik —, lássuk, mi a baj!

Mikor elérte a két vándort a szegényember, lihegve mondja:

— Hát ott felejtették valamelyikük a gyűrűjüket, én pedig maguk után hoztam.

— Megköszönjük szépen, hogy utánunk hozta — mondja az egyik vándor —, és ezt meg fogjuk magának hálálni.

— Hát akkor lenne nekem egy kérésem — feleli a szegényember. — Legyenek

szívesek visszajönni, mert én annyira szegény vagyok, hogy azt sem kapok, aki ezt a gyermeket elviszi megkeresztelni!

— Visszamegyünk szívesen.

Vissza is mentek. A gyermeket nem tudták mibe takarni, nem volt annyi ruhájuk, olyan szegények voltak. Így vitte a két vándor a gyermeket keresztelőre.

De a nagygazdának a lányát is akkor vitték keresztelni, amikor a szegényemberét. Szép rendben a nagygazda lányát tartják a keresztanyák — annak volt, aki elvigye keresztelni a gyermeket —, hogy azt kereszteljék előbb, ne a szegényember gyermekét. Megszólal az egyik vándor:

— Nem úgy, emberek! Előbb való a kalap, mint a főkötő!

Így azután előbb keresztelték meg a szegényember gyermekét, mint a nagygazda lányát.

Ahogy hazamentek a keresztelőről, elmondták az esetet a keresztanyák a nagygazdának. Elmondták, hogy két vándor vitte a szegényember gyermekét keresztelni, és azok nem engedték a nagygazda lányát előbb sorra kerülni. Azt mondták, hogy előbb való a kalap, mint a főkötő.

Erre a nagygazda elkezdett káromkodni. Nagyon haragudott, azt emlegette, hogy majd megnézik, mit ad az a koldus a keresztkomáknak enni, amikor még hamupogácsája sem igen van!

De a szegényasszony nem volt ám beteg, hiába született akkor éjszaka a gyermeke. Szép rendben azt kérdezi az asszonytól az egyik vándor:

— Nincs egy kis lisztje, hogy sütné nekünk pogácsát?

— Jaj — azt mondja a szegényasszony —, hús esztendeje is van, mióta nem láttam lisztnek színét sem!

— Menjen csak — mondja neki a vándor —, nézze meg a hordót! — Oda a hordó csinjába* szokták tenni a lisztet. — Hátha tud egy kis lisztet összekaparni!

Kiment az asszony, aztán a hordó csinjából kapart ki annyit, hogy talán lett volna egy gyűszűvel.

— Na — mondja a vándor —, tegye a teknőbe!

— Hát elvész az a teknőben — mondja a szegényasszony.

— Ne törődjön vele, csak tegye a teknőbe!

Belétette a teknőbe, aztán megáztatta.

— Na, dagassza meg! — mondja a vándor az asszonynak.

Az asszony aztán megdagasztotta. De nem volt ott mit dagasztani, csak összesöpörtc. Lett belőle olyan kicsi csomó, mint egy szem kukorica.

Azt mondja az egyik vándor az embernek, hogy menjen fel a padlásra. Nézze meg, nem maradt-e ott valahol egy kis hús?

— Jaj — sopánkodik a szegényember —, még a szalonnamadzagot is megette az egér, amit a füst bekormozott!

— Menjen csak — bátorította a vándor —, és nézzen körül!

*csin = faedény oldalának a fenekén kívüli párkánya

Megyén az ember fel. Mikor fellép a padlásra, belévágta a fejét egy nagy disznóoldalba. Néz körül, hát annyi a hús, hogy egymást éri a szalonna, orja, kolbász, mindenféle. Leszól a padlásról:

— Melyiket lökjem le? — kérdi.

— Azt — felelték lentről —, amelyiket előbb érte!

Lelökött egy nagy disznóoldalt egészen.

Az asszonynak meg azt mondták a vándorok, hogy ne szakítsa ki még a kenyeret. Gyűjtsen be a kemencébe, hadd égjen a tűz. Rendesen ki is fűtötte a kemencét, ahogy szokták egy sütet kenyérnek.

— Na — mondja az egyik vándor —, szaggassa ki hatfelé a kis tésztát, és vesse bé már!

— Hát hova tegyem én ezt? — kérdi meglepődve az asszony — Ebben a nagy tűzben széjjelég! Sohasem látja ezt meg senki!

— Ne törődjön vele — nyugtatja a vándor —, csak szaggassa ki hatfelé, utána hajigálja bé a kemencébe!

Hát a szegényasszony kiszaggatta a kis tésztát hatfelé, de nem volt nagyobb egy-egy darab, mint egy szem búza.

Béhajigálta abba a nagy kemencébe. Na, gondolta magában, nem lát ebből senki kenyeret!

Egyszer megszólal a vándor, hogy nézze meg, megsütötte-e már a kenyeret a kemencében a tűz.

Benéz az asszony, hát hat olyan nagy kenyér volt a kemencében, mint a véka. Az asszony csak elcsodálkozott, hogy mi lett abból a csepp kis morzsa tésztából!

Megint mondja az egyik vándor a szegényembernek, hogy van-e egy kis bora?

— Haj, hamut tartunk a hordóban, ki tudja mióta. Még az is kifolyt belőle, úgy el van száradva.

— Menjen csak, nézze meg a pincében! — biztatta a vándor.

Elmegyen a szegényember. Lemegy a pincébe, hát a hamus hordó tele van borral, szép piros borral, jó borral. Viszen bé egy kantával belőle.

— Hát — azt mondja a szegényember —, van ott bor egy egész hordóval!

— No ugye — kérdi a vándor —, eltagadta volna, hogy nincsen sem bora, sem húsa!

Nahát, az oldalt odavetették a nagy lábosba. Elkészült a vacsora, vacsorálni ültek össze.

A nagygazdánál meg állott a nagy komaság: daloltak, mulattak. Azt mondja a nagygazda a komáinak:

— Ugyan, az a koldus mit ad a keresztapának most enni?

Hát az asszonyok, mint ahogy szokták, kíváncsiak voltak, és elmentek a szegényemberhez leskelődni. Ahogy ott leskelődtek, az egyik vándor észrevette, hogy az ablak alatt van valaki. Egy-egy nagy oldalcsontot kivetett az ablakon, de a legkövérebbeket:

— Jó lesz ez a kutyáknak! — mondja.

De az asszonyok felszedték az oldalcsontokat, nem hagyták ott.

— Jó ez! Ez komaság! Nem olyan, mint ahol mi vagyunk!

Akkor egy nagy darab fehér kenyeret hajított ki a vándor. Azt is felszedték az asszonyok a kötőjükbe. Végül is annyit hajigált ki húsból, kenyérből, hogy minden asszony szedett egy nagy kötővel.

Mentek vissza az asszonyok a nagygazdához. Csodálkozva kérdi tőlük:

— Nahát mi van ott, asszonyok!

— Ott van a komaság, nem itt! — felelik rá az asszonyok. — Ni, milyen húsokat hajigálnak ki az ablakon, hogy jó lesz a kutyáknak! Mi pedig felszedtük, hogy jó lesz nekünk, nem a kutyáknak — mondják az asszonyok. — Olyan piros bort isznak, mint a vér.

A szegényembernél eszegetnek tovább, evés közben odasúg az egyik vándor a másiknak, de még az asszonyok is hallották, amint mondotta:

— Te, meglásd, ez a fiú még a nagygazdának a lányát veszi el feleségül!

Persze az asszonyok ezt is megmondták a nagygazdának, hogy mit mondott az egyik vendég a másiknak.

— Mi, az én lányomat venné el? — háborodik fel a nagygazda. — Annak a koldusnak a fia?! Inkább megölöm azt a gyereket!

Hát a két vándor azután másnap útnak indult. Elbúcsúztak a szegényembertől.

A szegényembernek sem tartott ám sokáig az a sok hús meg a bor, egyszer csak elfogyott. Megint csak hamupogácsára szorultak.

De a nagygazda mindig azon törte a fejét, hogy a szegényember gyermekét hogyan tudná elcsalni és elpusztítani. Ezért egyszer elment a szegényemberhez, és azt mondja neki:

— Add nekem ezt a kisfiút, úgy sincs mit adnod neki! Még az is lehet, hogy a lányom lesz az ő felesége. Nálam jó dolga lesz. Adok neked érte két véka kukoricát.

Hát a szegényember mit gondolt, mit nem gondolt, hogy ne is éhezzen otthon az a szegény gyermek, odadja két véka kukoricáért a kisfiát. Így is történt.

A nagygazda első dolga volt, hogy fogta magát, csináltatott egy kis koporsót. A szegényember gyermekét beletette a koporsóba, eleresztette a folyón, hadd vigye el a víz.

Vitte a víz a kis koporsót. Ahogy vitte, vitte, volt a vizen egy malom, odaütődött a malomhoz a kis koporsó.

A molnár éppen kint volt, halászott. Meglátta a molnár a kis koporsót:

— Valahol nagy eső lehetett — gondolta magában —, kihozta ezt a kis koporsót a víz a házból.

Szép rendben a molnár azután kifogta a kis koporsót, vitte be. Mondja a feleségének:

— Nézd anyjuk, a víz egy kis koporsót hozott. Nem tudom mi van benne. Bizonyosan valami gyermek.

Hát amint felbontja a molnár a koporsót, van benne egy szép fiúgyermek.

— Jaj, milyen szerencsénk van, hogy a sors nekünk rendelt egy gyermeket!

Nekünk — mondja a molnár —, úgy sem volt soha, s mivel öregek vagyunk, már nem is lesz.

A gyermeket kibontották, tisztába tették, megétették. Azután is mindig gondját viselték neki. Öregember volt a molnár, öreg a felesége is, de annál jobban örültek a gyerekeknek.

Felnőtt a gyermek annyira, hogy már legényszerben volt. De a nagygazdának is felnőtt a lánya annyira, hogy már eladó lány volt. De hamarosan meg is kérték a nagygazda lányának kezét, és az első kérőhöz az férjhez is akart menni.

Egyszer a nagygazda befogott négy ökröt a szekérbe, elment a malomba, egy nagy szekér búzával, hogy öröljön a lakodalomra.

Amikor a malomba megérkezik, látja, hogy egy szép fiatal legény ott van a malomban. Az örölt, az öreg molnár csak ott járkált le s fel. Mindjárt gondolta magában: nem az a fiú lehet ez, akit én víznek eresztettem? Úgy találta, hogy biztosan az a fiú.

— Még most is lehet a lányom az övé, hiába már jegyben van.

Mondja azután a molnárnak:

— Legyen olyan szíves, eressze el a fiút, hogy vigyen a feleségemnek egy levelet, mert elfelejtettem valamit.

Azt mondja az öreg molnár:

— Ereszteném — feleli —, de annyi dolga van neki, hogy nála nélkül nem boldogulok.

— Visszajön az hamar — nyugtatta a nagygazda.

Addig-addig rimánkodott, beszélt a nagygazda a molnárnak, hogy csak eleresztette a fiút.

A fiú vitte a levelet a nagygazda feleségének. Szép rendben egy réten kellett keresztülmennie.

A réten olyan bokrok nőttek. Egyszer, amint megyen a legény a réten keresztül, egy bokorból csak megszólal egy ősz, öreg ember:

— Hova sietsz fiam? — kérdi.

— Megyek — feleli a fiú — ebbe és ebbe a faluba, egy levelet viszek egy nagygazda feleségének.

— Hadd lám azt a levelet — mondja neki az öregember.

— De nem szabad azt felbontani — tiltakozott a fiú.

— Hadd lám csak!

Mégis addig erőszakolta a fiút az öregember, hogy odaadta a levelet és felbontotta.

Az volt írva a levélben:

„Kedves feleségem, ha valaha megfogadtad a szavamat, hát most kétszeresen fogadd meg! Végy egy embernek való mérget, ennek a legénynek add bé valami italban, hogy haljon meg!”

Az öregember mindjárt írt másik levelet. Lezárta a borítékot, úgy, amint volt.

— Na, fiam — mondja az öregember —, nesze a levél, vidd el és add át az asszonynak!

El is vitte a fiú a levelet. Odaadta az asszonynak. Az asszony olvassa, hát az volt a levélben írva:

— „Kedves feleségem, ha valaha megfogadtad a szavamat, most kétszeresen fogadd meg! Ahogy ezt a levelet megkapod, a lányomat azonnal esked össze ezzel a legénnyel! De ezt mindenképpen tedd meg!”

Szép rendben az asszony, hogy megkapta a levelet, azonnal ment a jegyzőhöz, és hívatta esketni. Össze is eskette a két fiataalt.

Na, de az ősz öreg ember nem volt más, mint az a vándor, aki a szegényembernek születésénél ott volt, aki most a fiúnak a levelet is adta.

A nagygazda azután hazament a malomból, mikor megőrölt. Ahogy bément az udvarra, a két fiatal már ott állt a tornácon összeölelkezve, mint ahogy a fiatalok szokták. A nagygazda még az ostort is elhajította mérgében.

— Hát feleség — mondja dühösen —, ezt írtam én neked?

— Hát itt a levél — feleli a felesége —, nézd meg! A te írásod!

Nézi a nagygazda az írást, hát csakugyan az ő írása.

— Nem baj — azt mondja —, azért mégsem az övé a lányom, mert csak elpusztítom valami módon.

Odafordul aztán a szegény legényhez:

— Hiába esküdtél meg a lányommal, azért mégsem lesz a lányom a tiéd. Hanem menj el a felséges Virágkirályhoz, hozz onnan három szál virágot, és akkor lesz a lányom a tiéd!

Na, így azután a fiúnak tarisznyát raktak. Útnak indult, és ment a fiú. Ment, mendegélt hetedhét országon keresztül. Addig ment, míg csak el nem fogyott az ennivalója.

Egyszer beérkezett egy városba. Abban a városban pedig király lakott. Gondolt egyet, és elment a királyhoz, hogy ott leginkább kap egy kis eleséget.

A király meg úgy tele volt sebbel, fekélyekkel, hogy nem tudott tőlük mozdulni. Szép rendben azt kérdi a legénytől:

— Hova utazol?

— Megyek — feleli a legény — felséges Virágkirályhoz, három szál virágért.

— Na — mondja neki —, ha odamégy, kérdezd meg tőle, miért vagyok én így sebbel, fekélyekkel tele. És amikor visszafelé jössz, gyere bé és mondd meg nekem.

Ott azután megint raktak neki tarisznyát, adtak útra pénzt, és elengedték. Megint útnak vette magát a fiú, ment, ment, mendegélt hetedhét országon keresztül. Addig ment, míg egyszer újra csak elfogyott az ennivalója.

Egyszer ismét elért egy várost. Abban is király lakott. Oda is bément ahhoz a királyhoz, hogy majd tovább haladhasson.

Az a király is azt kérdezi tőle:

— Hova szándékozol te menni?

Mondja ezután ennek is a legény, hogy hova akar menni.

— No, ha Virágkirályhoz mégy — mondja ez a király is a legénynek —, kérdezd meg tőle, miért vagyok én vak? Ha visszafelé jössz, gyere bé és mondd meg nekem, mit hallottál!

Na jól van, megint raktak a fiúnak tarisznyát, és útnak eresztették. A fiú el is indult, mendegélt hetedhét országon keresztül. Most is addig ment, míg csak az elesége el nem fogyott.

Egyszer elért egy nagy vizet. Hát itt hogyan megyen keresztül?

Amíg tanakodik magában, látja, hogy egy asszony ott húzgál egy gályát le és fel a vizen. Odakiált az asszonynak:

— Vigyen átal engem ezen a vizen, mert megyek a felséges Virágkirályhoz!

— Na — mondja az asszony —, keresztül is viszlek, de akkor kérdezd meg tőle, miért húzgálom én itt ezt a gályát?

— Jól van — nyugtatta meg a fiú —, megkérdezem.

Szép rendben azután keresztül is vitte a legényt a vizen az asszony.

Bément a fiú Virágkirályhoz. De a király akkor nem volt otthon, csak a felesége. Azt mondja a királyné:

— Jaj, hol jársz ezen az idegen földön, mikor erre még a madár sem jár?

— Eljöttem — feleli a fiú —, felséges Virágkirályné, három szál virágért.

— Az én uram — mondja a királyné — ha hazajön, az téged rögtön megöl. Hanem tudod mit? Elbújtatlak én téged. Úgyis el lesz az uram fáradva, ha hazajön. Ha megvacsorázik, azonnal lefekszik és elalszik.

Hát leborította az asszony a legényt az ágy alatt egy nagy szappanozó teknővel. És azt mondja neki:

— De el ne aludj, hogy halld, mit mond az uram!

Nahát a legény ott van a teknő alatt. Nemsokára rá jött is haza Virágkirály. Ahogy halad a szobában, rögtön mondja a feleségének:

— Ki járt itt, mert idegen szagot érzek?

— Nem járt itt senki, összebarangoltál mindenfélét, azután azért érzed az idegen szagot.

— Itt járt valaki!

Csak faggatta a feleségét, de az asszony váltig mondta, hogy messziről jött, és azért érzi az idegen szagot.

Utóbb is megbékült a király. Megvacsorázott, és ahogy lefeküdt, azonnal el is aludt. Az asszony meg odatelepedett melléje.

Amint aludt a király, a felesége kihúzott egy szál haját. Minden haja virág volt a királynak, minden szál haj egy szál virág.

Ahogy kihúzta az első szál haját, oldalba lökte a királyt. A király fölébredt és azt kérdi:

— Minek bolygatsz engem? Hagyj aludnom!

— Jaj — mondja az asszony —, hallgass meg, mit álmodtam!

— Hát mit álmodtál?

— Azt álmodtam — meséli a királyné —, hogy ebben és ebben a városban van

egy király. Az úgy meg van telve sebbel, fekélyekkel, hogy mozdulni sem tud. Hát miért van az úgy tele sebekkel?

— Úgy kell neki — feleli Virágkirály —, mert van neki egy kemencéje, amelyben sütik a kenyerét. Olyan nagy béka van az alatt, mint egy véka. Azon sütik neki a kenyeret. Azért van úgy megtelve sebbel meg fekélyvel. Ha a kemencét elrontanák, más kemencét csinálnának, és az abban sült kenyérből enne, akkor lehullana róla minden seb. Na de jól van, most már ne háborgass többet — szolt oda a feleségének.

Virágkirály megint elaludt. Alszik jó mélyen, egyszer ismét kihúzott egy szál haját a felesége. Újra csak jól oldalbalökte Virágkirályt. Az fölébredt:

— Miért háborgatsz mindig?

— Jaj, megint mit álmodtam — mondja neki az asszony.

— Hát mit álmodtál?

— Azt álmodtam — meséli a felesége —, hogy ebben és ebben a városban lakik egy király. Az a király vak. De hát miért vakult meg?

— Úgy kell neki — mondja Virágkirály —, mert az egész palotája, de még a tyúkólja is arannyal van fedve, a kerítése, mindene. Ha leháyná róluk az aranyat, és abba a vízbe hordatná bele, amelyik ott folyik palotája mellett, és cseréppel vagy zszindellyel födné be a házat, mindjárt visszakapná szemevilágát.

Így már megvan két szál virág, most már csak egy van hátra!

Megint elalszik Virágkirály. Alszik jó mélyen. Az asszony ismét kihúz egy szál haját, és jól oldalbalökte az urát.

— Hát nem hagysz engem aludni? — mondja a király. — Nem jól jársz velem, ha mindig döfölsz!

— Jaj, megint mit álmodtam! — mondja az asszony.

— Hát mit álmodtál?

— Egy víz mellett ott húz az asszony egy gályát. Mindig húzza le s fel megállás nélkül. De hát miért húzgálja az az asszony ott azt a gályát?

— Úgy kell neki — feleli a király —, mert a szép búzából nem tud jó kenyeret sütni. Süssön jó kenyeret, akkor nem húzgálja majd a gályát! De ha még egyszer bolygatsz, akkor nem jól jársz — mondja a feleségének.

— Ne félj — nyugtatja a felesége —, nem bolygatlak én többet.

El is aludt Virágkirály jó mélyen. Az asszony azután levette a teknőt a legényről.

— Na hallottad — kérdi tőle —, mit mondott?

— Hallottam mind egy szóig.

— De annak az asszonymak meg ne mondd, míg keresztül nem viszen a vizen — mondja a királyné a legénynek —, mert másképp nem jutsz át a folyón. A túlsó parton mondd meg, mit hallottál a királytól!

Megkapta a fiú a három szál virágot, megköszönte a királyné jóságát és elindult visszafelé.

Elment vissza a vízhez. Megtalálta az asszonyt, ott várta a gályával a legényt. Kérdi türelmetlenül:

— Nahát mit mondott a Virágkirály?

Mulatozás cimbalom mellett / Galgamácsa

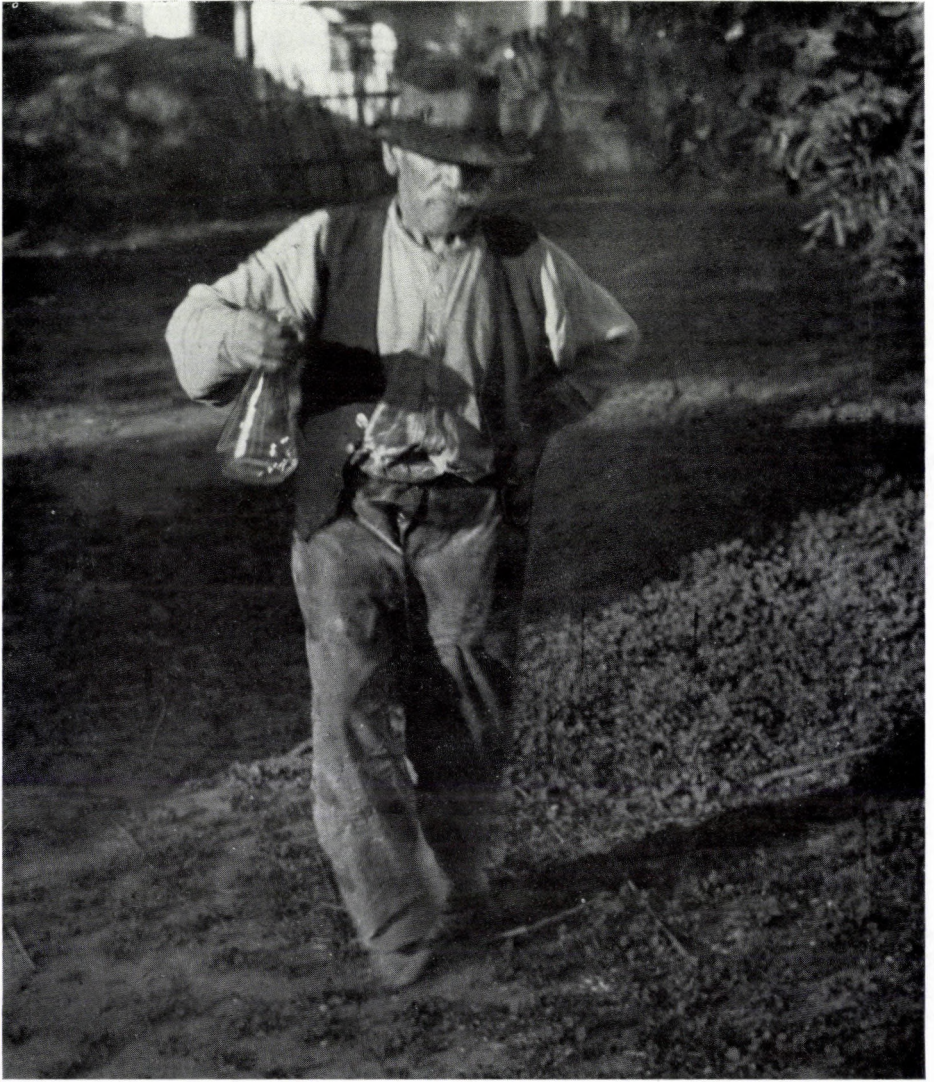
Májusfa tánc / Nagyszeben vidéke

Szüreti mulatság / Keszthely

Régi lakodalmi legénytánc / Mezőkövesd

Jakobi kocsmá udvara / Szabadjakabszállás

Asszonyok viseletben / Varsány

- Vigyél átal — mondja a fiú —, akkor megmondom.
— Én nem viszlek, míg meg nem mondod.
— Én meg nem mondom, míg átal nem viszel — feleli a legény.

Addig osztozkodtak ott, egyszer azt mondja az asszony:

- No, ülj fel hát a gályára!

Felült a legény a gályára, aztán átvitte a vizen. A túlsó parton legelőször is azt kérdi az asszony:

- Nahát mondd meg már, mit mondott?

— Azt mondta Virágkirály, hogy azért húzod itt ezt a gályát, mert nem tudsz jó kenyeret sütni.

- Jaj, miért nem mondtad meg ott túl, akkor sohasem hoztalak volna át!

- Hát süss jó kenyeret!

- De nem tudok!

- Akkor meg húzd a gályát!

— Hát szerencséd, hogy odaát meg nem mondtad, mert örökre ottmaradtál volna.

Így aztán otthagya a fiatalember, eljött a folyótól. Hamarosan elérte azt a várost, ahol a vak király volt. Bement hozzá, hogy elmesélje neki is, mit mondott a Virágkirály.

De amint a legény elmondta, abban a szempillantásban elzárták, amiért ilyet merészelt mondani, hogy az egész épületről hanyassa le a király az aranyat és dobassa vízbe. De azért csak leszedték az aranyfödelet, hadd lássák, igazat beszél-e a legény vagy sem.

Szép rendben azután mestereket hívtak, azok az aranyat szórták le az épületről, kerítésről, mindenről, és dobálták a vízbe. Azután fedték meg cseréppel az egész palotát.

Mikor megfedték cseréppel az egész épületet, a király úgy látott, mint húszéves korában. Örült ám a király, hogy igazat mondott a legény. Mindjárt kieresztették a fogságból.

- Na — kérdi a király —, mit kívánsz tőlem, amiért visszanyertem látásomat?

- Csak azt kívánom — feleli a legény —, amit felséged szán.

Mindjárt eléhozott egy szép lovat a király. Két átalvetőt megtötöttek a legénynek arannyal, feldobták a ló hátára:

- Na — biztatta a király —, ebből élhetsz boldogan.

Jött azután a legény lóháton, nem kellett többé gyalogolnia. Hamarosan elérte a másik várost. A másik városban is első dolga volt, hogy bement a királyhoz.

Ez a király is kérdi tőle:

- Na, megkérdezted?

- Megkérdeztem — feleli a legény.

- Hát mit mondott?

— Azt mondta — feleli a legény —, hogy felségednek a kenyerét olyan kemencében sütik, amely alatt akkora béka van, mint egy véka. De ha azt a

kemencét elrontanák, másikat készítenének, és az abban sült kenyérből enne, minden seb lehullana felségedről, nem lenne többé beteg.

A fiút ott is elzárták, amiért azt merte mondani, hogy rontsák el a király kemencéjét. De szép rendben a kemencét elrontották, és mindjárt csináltak másikat. Míg a kemencét készítették, addig a szakácsnők dagasztották a kenyérnek valót, hogy mire a kemence kifül, vethessék bé a kenyeret. A király pedig minél hamarabb ehessék abból a kenyérből, amely az új kemencében sül.

Készen is lett a kemence. Kifütötték, s bévették a kenyeret. De a szakácsnők, mint ahogy szoktak a parasztasszonyok is, vetettek bé a kenyérrel egy kis cipót is, hogy az hamarabb süljön, a király előbb ehessék.

Egy-kettőre megsült az a kis cipó. Alig várta a király, hogy ehessék belőle. Amikor kezdett abból a cipóból enni, a sebek múltak el róla, mire megelégedett az ennivalójával, egy csepp seb nem maradt a királyon.

— Na — mondja a fiúnak —, hát csak igazad volt.

Kiengedték a legényt a fogságból. Rögtön kérdi a király:

— Hát mit követelsz tőlem?

— Csak azt, amit felséged szánt!

Az a király is mindjárt éléhozott egy szép lovat. Megtöltetett két átalvetőt arannyal és azt mondta:

— Na fiam, ezt neked adom ajándékba, amiért megkérdezted Virágkirálytól betegségemet.

A fiú megköszönte, és azután útnak indult a két lóval a négy átalvető arannyal, és jött hazafelé.

Hát amikor hazaérkezett a legény, a nagygazda ott kuporog egy kerítés tövében, ott didereg. Igen ám, de a háza ablaka is bé volt töviskelve, az udvarát felverte a csalán, minden rosszféle gurdé.* Annyi sem volt az udvarán, hogy jóllakják, alig tudott napról-napra kelepcelni.**

Halad arra a fiatalember, a három szál virág a kalapjába volt tűzve. Odaköszön.

— Na, apám, itt van a három szál virág, elhoztam a felséges Virágkirálytól!

— Jól van fiam, ha elhoztad. Csak viseld, neked való ez, nem nekem. Nincs nekem már szükségem virágra.

— Ne búsuljon semmit — mondja neki a fiú —, csak jöjjön bé!

Elementek azután bé. Így kibékültek a legénnyel. Csináltak azután egy nagy lakodalmat, mert elébb nem volt mikor megesküdtött a feleségével.

Olyan nagy lakodalmat csaptak, hogy hetedhét országra szólt. Meghívta a legény a rokonokat: apját, anyját, a két vándort.

Szép rendben azután állt a nagy lakodalom. Én is ott kucorogtam egy szegletben, s vártam, hátha majd kapok valami koncot. Kaptam is én jó nagy darab húsokat enni, úgyhogy még hazafelé is hoztam belőle.

* magasra nőtt gubancos burján

** evickélni, vergődni

Volt egy lovam: viasz-dereka, kenderfarka, tökfefe, kanálfüle, kukoricaszeme és acélpátkó volt rajta. Amint lovagolok itt a hegy mellett lefelé, a lovam megbotlott egy kőbe. Az acélpátkó tüzet adott, kenderfarka meggyulladott, viasz-dereka elolvadt, a tökfefe kipukkadt, két kukoricaszeme kipattant, és lett belőlük két szép kakas.* Ló helyett két kakással mentem én azután, megyek még máig is. Megvan valahol a kakasom, ha el nem hajtották a tyúkok.

10 / A GAZDAG EMBER SZEGÉNY KOMÁJA

Egyszer vót, hun nem vót, a világon vót egy szegény falu. Abba lakott egy dúsgazda ember. Előtte lakott egy szegényember, sok gyermeke vót, keresztkomák is vótak. Hát a dúsgazda ember elment a községhez, hogy neki az egész falu tartozik.

— Egy sincs, aki nekem ne tartozna!

Mikor mindegyik kifizette, majd felhívhatja a komáját is a községhez. Felmegy a szegényember, kérdi a jegyzőt:

— Minek hívtatok?

Jegyző mondja:

— Kérdezze a komájátul.

Mondja oszt neki a komája:

— Nem tudja, komám uram, hogy három forintommal tartozik?

— Én komám uram, szegény ember vagyok, de én komámtul egy gyufaszállat se kértem kőcsön!

Összeperlekedtek.

— Hát komám uram, a két szemem kiveszi, se tartozok!

— Akkor kiveszem a két szemét!

— Komám uram ártatlanul veszi ki a szememet, de ha ráviszi a lelkiismeret, vegye ki.

Hát nekivetette az acélt, kivette a két szemét.

Mondja neki a komája:

— Kivette a két szememet ártatlanul? Most vezessen el a kereszt alá, a falu végire. Ne mondja a családomnak se, hogy hol vagyok.

Elvezette a falu végire, a kereszt alatt leült az ember. Ott ül, majd hallja, valami susogva gyön. A feszület teteje bádog vót, koppant. Egyszer hallja, megint gyön susogva valami. Majd, aki később gyött, azt mondja amannak:

— Bárány-butty.

Ama feleli:

* pattogatott kukoricát is jelent

— Butyburutty!

Az ember hallgat, mi lehet ez? Hát az vót két fekete holló. Azt mondja az egyik:

— Hallod, mi történt ebbe a szegény községbe?

— Mi?

— Mán két hete hallgatózok. Van itt egy dúsgazdag ember, végighajtotta az egész falut. Ott lakik előtte egy szegény komája, sok gyereke van.

— Ismerem azt a jó szegényembert!

— Hát máma azt hívatta, és kivette a két szemét szegénnek. Elvezettette magát vele nem tudom hova.

Azt mondja a másik:

— Ej, te hallod, milyen jó vóna megkeresni azt a szegényembert, mert az éjszaka esik olyan harmat, hogyha kenegetné a szeme helyét, szeme nőne. És itt és itt, ebbe, meg ebbe a tóba van egy ződ béka, annak a nyelve alatt van egy orvosság. A szomszéd királykisasszonynak, mán hét éve, hogy beteg, nem lelnek neki orvosságot. Ha az az ember azt a ződ békát megszerezné, az orvosságot borba megitatná a királykisasszonnyal, meggyógyulna.

Avval a két holló elrepül.

A szegény ember úgy cselekedett, ahogy a holló mondta: jól látott. Elment ahhó a tóhó, megfogta a ződ békát, kivette a szájából az orvosságot. Haza se ment, betekerte egy kis papiroskába, ment abba a városba, hun a királykisasszon beteg vót. A kapus nem akarta beengedni. De a szegény ember csak erőszakoskodott. Majd kinéz a királyné, kiát a kapusnak:

— Ereszd csak be, nem tudom, kibe mi lakik. Hátha ennek az orvossága a jó.

Beeresztette. A király mindján levetkeztette az embert, mert nagyon rongyos ruhába vót, adott rá királyi ruhát. Avval bement a beteghez, mondja a királynénak, hozzon vagy egy decinyi bort a poharába.

— Ezt meginnya mind egy szemig!

A kisasszony leryelte a bort meg az orvosságot, még le se tette a fejit, elaludt. Aludt vagy fél óráig. Kinyitja a szemét:

— Orvos bácsi, tessék bemenni megmondani mamámnak, hogy hozzon valamit enni, mert nagyon éhes vagyok.

Nagy örömmel szaladt az orvos befele, mondja a királynénak. A királyné rögtön viszen neki enni. Na, de sokat hozott a királyné, megette vóna a kisasszony mindet, de nem hatta az orvos bácsi. Mikor lefeküdt vissza, elaludt. Aludt vagy egy órahosszáig, megint mondja:

— Orvos bácsi, tessék bemenni, hogy hozzék mamám valamit enni.

Hozott neki az anyja nagy örömmel, a kisasszony evett. Majd vissza lefeküdt a kisasszony, elaludt. Valameddig alszik, megin felébred:

— Menjék, orvos bácsi, tessék megmondani anyámnak, hogy hozza ki a ruhámat.

Kivitte a ruháját az anyja örömmel, felöltöztette, sétált végig-hosszig a szobába. Figuráltak, nevetköztek, a királynak meg a királynénak nagy öröme vót.

Azt mondja reggel a király:

— Ugyan, orvos bácsi, milyen ember maga odahaza?

— Ó felséges király-atyám, sok gyermekem van, nagyon szegény ember vagyok, hát csak így élem kenyeremet.

— Na nézze öregem, én magának adok három szekeret, megrakjuk búzával, gabonával, négy-négy ökörrel, oszt megnevezi a béreseknak, merre kell vinni. Az a magáé. Az ökör is ottmarad, a szekér is, csak a béreseket küldje haza az ostorral.

Majd oszt később befogtak egy kocsiba, a szegényembernek adtak ünneplő ruhát, királyi ruhát, meg köznapi ruhát, meg sok pénzt.

— Na öregem, ez a magáé itt! Csak a kocsist küldje vissza az ostorral, meg a bérest.

Na ők mennek hazafelé, a béreseket a falu alatt utoléri. Mondja az ember, hon álljanak meg, melyik kapuba. Dúsgazda komája kinn állt az udvaron, bámulja. Mingyán leugrik a király a kocsirul, nyitja kifele a kaput, dúsgazda beszalad, mondja a feleséginek:

— Gyere csak, te! Egy király megyen ennél a szegény komámasszonyéknál, még a szállott le a kaput nyitni is. Mér nem minálunk száll meg az a király?

Dúsgazda komája ezt lesi, kifogják a lovat, akkor a három béres négy-négy ökörrel odaér a kapuba. Megin mondja a feleséginek:

— Nézzed te, mit visznek ennek, kik ezek, mi lehet ez, hogy ennyi sok mindenfélét hoznak?

Megyen a király nyitni a kaput.

— Nézzed, még a király megy a kaput kinyitni!

Ki lehet ez, mi lehet ez, ott lesik feleségestül. Megállnak az udvaron a béresek, fogják kifele az ökröket, megkötik a járomhon. Az asszony szalad bótba, kocsmába, székbe vásárolni, süt-főz a béreseknak, kocsisoknak. Dúsgazda komáját, meg a komasszonyát a hideg lelte, hogy mi történt? Az asszony jól tartotta a béreseket, meg a kocsist. A béresek mennek az ostorral hazafele, a dúsgazda csak leskelődött.

A szegény komája látja, hogy a dúsgazdának fáj a szíve, mondja a fiának:

— Eridj, kérj a keresztapádéktul egy vékát.

Elment, kérdezősködik a keresztfiátul, hogy

— Ki az az úriember nállatok?

A fiú mondja:

— Apám.

— Apád?

— Az hát. Kivette keresztapám a szemét, hát az Isten megfizetett apámnak érte.

— Hát a vékával mit akartok?

— Pénzt fogunk mérni vele, hogy hány vékát hoztak.

Hát itt oszt a komája, nem bírta a dicsőséget, megszólította a szegényembert:

— Jó napot, adjon isten, komám uram!

Feleli neki:

— Adjon isten, komám uram.
 — Hunnan szerzed ezt a sok holmit?
 — Hát az Isten adta ezt nekem, amiér komám uram a szemem kivette.
 Hát azt mondja a dúsgazda:
 — Gyöjjék fel komám uram, a szememet maga is vegye ki.
 — Én nem ártatlanul venném ki a komámnak a szemét, hanem köcsön. Komám vette ki az enyim ártatlanul, mer én nem tartoztam a komámnak. De én nem veszem ki a magáét.
 — De csak gyöjjék fel, komám uram.
 — Nem megyek, komám uram!
 Elment a dúsgazda a község házához. Felhívatta a komáját.
 — Hát minek hívatott, jegyző úr?
 — Hát a komája hívatta.
 — Hát azért hívatam komám uramat, hogy vesse ki a szememet.
 — Én olyan pogány nem vagyok!
 De a jegyző is ráacsarkodott a szegény emberre:
 — Ha ő nem sajnálta a maga szemét, vesse ki, lökje ki az övét is.
 Kivette a szemét a jógazdának.
 — Na komám uram, kivette a szemem?
 — Mán így ki, komám uram.
 — Vezessen maga is engemet a kereszt alá, hogy fizessen meg nekem is az Isten ezér. De még a családomnak se mondja, hová.
 Elvezette a komája az akasztófa alá, leültette oda. Egyszer gyün egy holló, hamarosan a másik is. Köszönnek egymásnak:
 — Bárány butty!
 — Butyburutty!
 Majd gyön a többi, köszönetnek egymásnak, nagy zúgás van. Az ember mondja az akasztófa alatt:
 — Na, gyönnék az angyalok! Gyülekeznek összevissza, mos fognak tárgyalni, hogy mit adjanak nekem. — Ezt mondja a dúsgazda magában.
 Ott zúgnak a hollók, az, aki ott leskelődött a faluba odamegy. Nagyot kacag, a többi elhallgat, csak ez mondja nagy kacagva, hogy máma mi történt itt.
 — Az a szegény ember, akirül mink beszélgettünk ketten a kereszt tetején, az hallotta, mit beszéltünk, megkereste azt a békát, kivette az orvosságot a szájából, elvitte a királykisasszonynak. Majd nagy vagyont hozott haza. Ez a dúsgazda komája megirigyelte tőle, máma felhívatta a község házához, hogy vegye ki az ő szemét is ártatlanul. De a szegény ember azt mondta, hogy nem ártatlanul veszi ki, hanem köcsön, az övét vette ki a dúsgazda ártatlanul.
 — Jaj — mondja a dúsgazda magába —, az angyalok most nagyon szánakoznak rajtam! Majd én kapok csak sokat!
 — Majd osztán, mikor kivette a szemét — azt mondja a holló —, nem tudom hová vezette. Menjünk, keressük meg!

Széjjelrepednek, keresik, jönnek visszafele, majd egy még amarrul gyött a legkésőbb, mondja a többinek:

— Mit kerestek?

— Azt a dúsgazda embert.

— Hát itt van az akasztófa alatt!

Az az ember meg nagyon remélt, hogy na, mostan fognak nekem fizetni!

Odamegy a rengeteg holló, letépi róla a ruhát, csak a csontja maradt meg, a többit mind megették a hollók.

Oszk ez ennyi vót, mese vót, a mesének vége vót.

11 / AZ ÖREG HALÁSZ ÉS NAGYRAVÁGYÓ FELESÉGE

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, volt egy öreg halász. Volt neki egy nagyravágyó felesége.

Egyszer elment az öreg halász a tengerre halászni. Hamarosan fogott egy gyönyörű szép nagy pontyot. És csodák csodája, egyszer csak megszólal a ponty:

— Te szegény halászember, engedj el engem! Úgy megjutalmazlak, hogy nem bánod meg soha életedben. Minden kívánságod teljesül.

Hát az öreg halász a nagy könyörgésre a pontyot visszaengedte a tengerbe. Hazamegy, kérdezi a felesége:

— No mit fogtál? Hoztál-e valamit?

— Fogtam én egy nagyon szép pontyot.

— Hát miért nem hoztad haza?

— Úgy könyörgött szegény, hogy engedjem el. Minden kívánságunkat teljesíti.

— Hát akkor eredj vissza hozzá, és mondd meg neki, hogy egy nagyon szép házat szeretnénk.

Mert csak egy kis kunyhóban laktak a tenger partján.

Visszaballagott a halászember a tenger partjára. Odaállt a víz szélére és hangosan mondta:

— Hallod-e, te ponty! Az én feleségem azt üzeni, hogy a tenger partján teremts egy szép házat!

— Eredj haza jó ember! Úgy van, amint kívántad!

Hát valóban, ahogy hazaér, gyönyörű szép házuk lett. A felesége ott sürgött-forgott a konyhában. Egy ideig nagyon boldog volt. De egyszer csak megint azt mondja a felesége:

— Hallod-e, eredj vissza ahhoz a pontyhoz, mondd meg neki, hogy a házat meguntam, adjon most egy kastélyt és hogy grófok lehessünk!

Ismét elment az ember a tenger szélére. Azt kiáltja:

— Hallod-e, te ponty! Az a ringy-rongy, az én feleségem, mindig pöröl vélem!

Egy kis idő elteltével felbukkan a hal, azt kérdi:

— Hát mit akar a te feleséged?

— Kastélyt akar, meg hogy grófok legyünk!

— Eredj haza, úgy van, amint kívánta!

Hát ahogy hazaért, látta a gyönyörű szép kastélyt, és a felesége mint grófnő kényelmeskedett egyik szobából a másikba.

— Most már csak meg vagy elégedve? — kérdi a halász.

A felesége nagyon boldog volt.

Másnap reggel, alighogy megébrednek, azt mondja az asszony:

— Hallod-e! Eredj ahhoz a pontyhoz, és mondd neki, hogy királyné szeretnék lenni és palotában lakni.

A szegény halászember mit volt mit neki tenni, ismét elballagott szomorúan a víz szélére. Azt kiáltja:

— Hallod-e te ponty! Az a ringy-rongy, az én feleségem, mindig pöröl vélem.

Eltelik egy kis idő, előjön a hal és kérdi:

— Hát most mit akar a te feleséged?

— Királyné szeretne lenni, palotában lakni!

— Eredj haza! Úgy van, amint kívánta!

Ahogy hazaér a szegény ember, nem győz csodálkozni: a gyönyörű palota, a sok fényes katona majd elvette a szemevilágát. Mind vigyázba vágták magukat a szegény halász előtt, mikor elhaladt előttük. Mikor végre bejutott a hosszú lépcsőn, sok szobán keresztül, kérdi a feleségét:

— No, asszony, meg vagy-e már elégedve a sorsoddal?

— Meg — feleli az asszony boldogan.

Alighogy megvirradt másnap, azt mondja az asszony:

— Hallod-e, eredj vissza ahhoz a pontyhoz, és mondd meg neki, hogy most már császárné szeretnék lenni, és olyan palotát, várakat akarok, amilyen a világon sincs.

Hát csak addig erősködött, hogy vissza kellett mennie a szegény halásznak a víz szélére. Mondja nagyszomorúan:

— Hallod-e te ponty! Az a ringy-rongy, az én feleségem, mindig pöröl vélem.

Zavaros lett a tenger vize, hullámozott és csak sokára jött elő a ponty mérgesen:

— Hát mit akar a te feleséged?

— Most meg császárné szeretne lenni, és olyan palotát és várakat, amilyen a világon sincs.

— Igaz, hogy azért sem dolgozott — mondja a ponty —, nem is érdemli, de menj haza, úgy van, ahogy kívánta!

Hazament a szegény ember. Alig tért magához a nagy ámulatból, olyan fényes paloták, várak és udvari népség volt mindenütt. Azt kérdi a feleségétől:

— Most már csak meg vagy elégedve, mert én többet nem megyek vissza a pontyhoz!

Az asszony nagyon boldognak is látszott.

De másnapra kelve ismét csak azt mondja az urának:

— Hallod-e, eredj vissza ahhoz a pontyhoz, és mondd neki, hogy én a világ úrnője szeretnék lenni. Azt akarom, hogy mindenki nekem hódoljon és leboruljanak az emberek a lábam előtt. A birodalmam a világ egyik végétől a másikig érjen!

Hiába tiltakozott, szabódott a szegény halász, csak vissza kellett mennie. Mondja nagyszomorúan:

— Hallod-e te ponty? Az a ringy-rongy, az én feleségem, mindig pöröl vélem.

Ott kellett állnia nagyon sokáig. A tenger haragos lett, hányta a habot, tajtékozott, és úgy hullámozott, mint még soha. Egy helyen zavaros lett a víz, és nagyon-nagyon sokára felbukkant a hal.

— Mit akar a te feleséged?

— A világ úrnője akar lenni és hogy a világon mindenki a lába elé boruljon.

— Jól van — mondja a hal —, ha azt hiszi, hogy munka nélkül élhet és másokon uralkodhatik, hát legyetek ismét halászok. Eredj haza, megtalálod őt a halászkunyhóban!

Úgy is lett. Ott találta a szegény halász a kis halászkunyhóját és benne a feleségét. Ettől kezdve szorgalmas és ügyes asszony lett. Sokat dolgoztak, jól éltek. Még talán máig is élnek, ha meg nem haltak.

12 / A HÁROM BOLOND

Egyszer vót, hol nem vót, vót egyszer, egy nagy gazdag ember. Ennek vót két szép dali legén fia. Egyiket Jancsinak hitták, a másikat meg Pistának.

Mikor nagyot nőttek a legének, azt mondja az édesapjuk nekik:

— No fiaim, most már házasulandók vagytok. Kerejsetek magatokhoz való leánt, és házasodjatok meg. De azt tanácsolom, hogy nyissátok ki a szemeteket, hogy milyen fehérnépet kértek meg, met a fehérnépekbe es, úgy mint az emberekbe nagy különbség van.

Akkor azt mondja a nagyobbik fiú, Jancsi:

— Édesapám, el es menyek szerencsét próbálok, hogy lám, milyen leánra akadok.

Nagyobbik fiú el es ment, háztűznézelőbe. Egy leános házhoz. Köszönti illendőképpen a leán szüleit, és elmondja, hogy ő szeretne megházasodni, de csak a katona ideje után. Sez előtt szeretne barátságot kötni a leánval, hogy bevárná a leán es a három esztendő.

— Jól van fiam, beszélj meg a leánval. Ha neki kedve lesz hézád, akkor biztos, hogy bévár.

Kérdező a legén a leányt:

— No tubicám, te mit szólasz héza? Én most el kell menjek katonának, oda leszek három esztendeig és megvársz-é engemet, míg én hazajövök? Met ha megvársz,

akkor feleségül veszek. Mit fogadsz nekem, biztonság jeléül, hogy három esztendeig reám fogsz várni?

Azt mondja erre a leán:

— Én azt fogadom kedvesem, hogy én három esztendeig soha sem söpröm ki a házamat, hogy ne tudjon senki legén bójönni ide.

— No jól van, isten veled, s velem is.

Akkor elment a legén egy másik leánhoz. Ott es köszönté a leán szüleit illendőképpen. És elmondja, hogy milyen járásba van. Azt mondja a leánnak az apja:

— Kérdezd meg a leánt, hogy van-é kedve házad?

Kérdezi azt es:

— No drágám, van-é kedved házam? És megváród-é, míg én hazajövök a katonáéktól, hogy akkor feleségül vegyelek, és mit fogsz csinálni biztonság jeléül, hogy más legén meg ne kérhessen?

Erre azt mondja a leán:

— Azt fogom csinálni kedvesem, hogy három esztendeig soha meg nem mosdom, hogy senki ember fia engem meg ne szeressen.

— No jól van, isten veled.

Ezzel a legén megint elment a harmadik leános házhoz. Köszönti ott es illendőképpen az öregeket. És elmondja ott es, hogy milyen járásba van. Utasítsák mindjára a leánhoz:

— Kérdezd meg őt, lám mit szól házad.

Azt es a legén kérdezi:

— Mit szólsz házam, tubicám? Megvársz-é, míg letöltöm a három esztendő, és mit fogsz addig csinálni, hogy más legén beléd ne szeressen?

— Semmi egyebet galambom, három esztendeig minden csepp moslékot a házhíjába* felhordok, és avval foglak várni tégedet:

— No jól van, isten veled.

Most már a legén hazament, felszerelt s elment katonának. Végtere letött a három esztendője.

Megint hazajött, és akkor elment az első leánhoz. De nem tudott az ajtón bémenni, hanem az ablakon kellett bémásson, úgy teli vót szemétvel a ház. A leánra még rá se nézett, csak annyit mondott neki:

— Maradj az apádnak, zabos tarisznyának, az anyádnak mosogató lánynak, nekem nem köllesz, mert én tégedet el nem veszek. — Ekkor otthagya a leánt, és elment a másik leánhoz.

Mikor bényitott a házába és meglátta a leánt, azt hitte, hogy egy háromszáz esztendő vén boszorkános asszon van benn a házba. Mert a mocok meg vót pattogva a pofáján. És a fején virágos kender termett. A lábán kikelt volna a

*padlásra

káposzta. Köszönt illendőképpen a legén. De mikor meglátta a leánt, alig várta, hogy kimenjen a házból. Úgy otthagya a leánt, hogy soha többet nem ment oda.

Akkor elment a harmadik leánhoz. Látta, hogy rendbe van a ház és tisztaság van, folyonda virág, gyöngyvirág és nefelejts nyílik az ablakába. És a leán olyan tiszta és olyan szép, mint a ragyogó hajnalcsillag. Köszönti a leánt illendőképpen, és csókolódások közben ült le az asztal mellé. Kérdé a leánt:

— Hol van a moslák, amit idáig meggyújtottél?

— Gyere fel a házhijába és megmutatom.

Mikor felment a legény a házhijába, nem látott egyebet ott, csak kilenc nagy szalonnát felakasztva a füstön. Annak a sunkáit, hurkáit és kolbászait.

— No itt van, drágám, a moslák, ez a mosogatott lé, amit itt látsz. Ezzel hizlaltam a gyszínókat.

Ekkor lementek a házba, a leán megrántott egy jó darab kolbászt, felhozott a pincéből egy kancsó bort, s azzal jól megtisztelte a legént. A legén nem szóllott semmit, csak a másik vasárnap ótár elé vezette, és elmondta véle a holtomiglan-holtáiglant. És azután vót miből éljenek, amíg a kilenc szalonnából tartott.

A másik legén es hasonlóképpen így cselekedett, elment ő es egy leános házhoz, melyiket látta fonóba, hogy jó volna neki. Bémenyen a leános házhoz, köszön illendőképpen, és elmondja hogy ő milyen járásban van. Szeretne házasodni, ha adnák a leányokat feleségül. A leán es örvendett, hogy neki milyen jó vőlegény került. S azt mondja az apja a leánnak:

— Menj be leányom a pincébe, hojz fel egy kancsó bort. Meg kell tisztelni ezt a legént, hogy nem szégyenlette a mi házunkat felkeresni.

Leán fog egy kancsót, elfut le a pincébe, nagy gyorsan. Pincének a bal oldalában állott a boros hordó. A jobboldalt vót egy nagy káposztás kád. A kád mellett egy szék. Azon egy nagy darab káposztás-nyomató kő. Amint eresztteni kezdte a bort, kezdett gondolkodni magában. „Istenem, istenem, ha most ez a legén elveszen engemet feleségül, nemsokára születni fog egy szép fiúgyermekünk, és veszünk egy ködmönkét neki. Mikor az nagyobbat nő, lejő játszódni a pincébe és ha itt játszódni kezd, véletlenül rea zuhan a káposztanyomató kő. Ez úgy megüti, hogy meghal, és akkor kire marad a kicsi ködmönke?” Úgy belé gondolt ebbe a sorsába, hogy megfeledkezett még a kancsóról es. És sírni kezdett, de keservesen.

Megunták odafent várni a bort, azt mondja a gazda az asszonnak:

— Eredj, hallod-é, nézd meg azt a leánt, mi van véle.

Menyen az asszon le a pincébe, hát hallja, hogy milyen keservesen sír a leánya. Mikor odaér, kérdi tőlle:

— Mi bajod van, leányom?

— Ó, ne es kérdezze, édesanyám, úgy belé gondoltam a jövődöbeli sorsomba, hogy azét sírok ilyen keservesen.

— Jó jó, de mibe gondoltál belé?

— Hát nem érti meg édesanyám, ha most engemet ez a legén megkér, nemsokára születni fog egy gyermekünk, annak veszünk egy kicsi ködmönkét, s mikor

akkorára nő, hogy a lábon le tud jöni ide a pincébe, itt kezd játszódni, és ez a káposztás kő reazuhan és úgy megüti, hogy meghal, s akkor kinek marad a kicsi ködmönke?

— Ó, be okos vagy, édes leánom. — És sírni kezdett az asszon es keservesen.

Már megunta várni odafel a gazda és a legén a bort, lement a gazda es a pincébe. Kérdezi, hogy mét sírtok oljan keservesen? Elmondják neki es minden bajokat, bánatjokat. Ha ez a legén most megkéri a leánunkat, akkor nemsokára születni fog egy gyermekje. Annak vesznek egy kicsi ködmönkét, mikor a gyermek akkorára nő, le tud jöni a pincébe játszódni, véletlenül ezt a nagy káposztás követ magára veri, és az úgy megüti, hogy ő meghal, és akkor kinek marad a kicsi ködmönke?

— Jaj édes jó istenem, milyen okos a mü leánunk, hogy belé tudott gondolni a jövődöbeli sorsába.

Erre a gazda es keservesen elkezdett sírni. Hárman akkorán sírtak.

A legény már nem gyözte várni ököt, ő es lement hézzok a pincébe, gondolta, hogy biztosan reik zuhant a pince. Hát hallja, hogy mind a hárman sírnak odabé. Kérdezi ököt, hogy mét sírnak olyan keservesen. Elmondja a gazda, hogy:

— Milyen okos a mü leánunk, hogy belé gondult a jövődöbeli sorsába. Ha most kelmed elveszi feleségül, nemsokára születni fog egy fiúgyermekjek. Annak vesznek egy kicsi ködmönkét. S mikor a gyermek akkorára nő, hogy lábon le tud jöni a pincébe, akkor ő játszódni kezd a káposztakövel, s véletlenül rea hengeredik a káposztakő, úgy megüti a gyermeket, hogy meghal. És akkor kinek marad a kicsi ködmönke?

Mikor ezt meghallja a legén, azt mondja a gazdának:

— No gazduram, én most elmegyek a nagy világba, más leánt keresni, de ha valahol akadok még ilyen három bolondra, mind kietek amilyenek, akkor visszajövök és megkérem a leánt.

Erre elköszönt és elment.

Alig ment egy mérföldet, meglát az útmentén egy házat. Lássa, hogy egy ember háromágú vasvillával egy zsák érő diót fel akar hányni a ház hídjába.* És akármilyen szaporán dolgozik, de még egy dió sem megyen fel a ház hídjába. Kérdezi a legén az embert:

— Mit csinál kelmed, atyafi?

— Ó, hagyja, ne es kérdezze, fiatal legén. Má minnyá van három hete, hogy ezt a kicsi diót hánynom fel a hídba, mégsem akar fogyni innet a földről fel.

— Ó, bátya, azt nem úgy hánnyák fel! Van-é egy nagy kassa? **

— Van nekem még kettő es, nemcsak egy.

— No akkor adjon nekem egy kast.

Akkor az ember elérte a kast, a legén teli merte a dióval, fölvitte ház hídjába és letötötte. És amikor negyedszer megtötötte a kast, nem maradt még egy se a földön.

*padlásra

**kosara

Elcsudálkozott a gazda, hogy ő három hete, hogy dolgozik véle, mégse vót egy híjja se. Ez a legén egy és negyed óra alatt felhordta az egézet.

Ekkor a legén megint ment tovább. Gondolta magában, akadtam egy jó nagy bolondra, még csak kettő kell, akkor térhetek vissza a leánhoz. Alig ment tovább egy falu hosszát, meglássa, hogy egy öreg asszon a johot élve felkötötte a guzsalyra, úgy fonja le a gyapját rólla. Kérgyi a legén:

— Mit csinál, öreganyám?

— Én gyapjat fonok, fiatal legén.

— Ó, öreg anyám, azt nem úgy kell fonni.

— No csak ne tanítson engemet, mert eddig es úgy fontam.

— Jól van, de még es nem úgy kell.

— Hát hogyan kell akkor?

— Nyírja le a juhról a gyapjat, azt mossa ki jól, tépesse meg, mikor szép fehér lesz, akkor fonja meg.

Megköszönte az asszon a tanácsot. A legén megint ment tovább.

Addig ment, amíg megint elért egy új házat. Meglássa, hogy egy véle egykorabéli házasulandó legén, mint ő, felépítette azt a szép új házat, de se ajtó, se ablak rajta. Alul a talpfa alatt egy nagy lukon hordta bé dagasztó teknővel a világosságot a házba. De oan gyorsan merítette a tekenőt, hogy a veriték hetvenhét águlag csorgott le róla. Vitte s öntötte bé a házba a likon keresztül, de a ház még es örökké csak setét vót. Odamenyen, kérdi a legént:

— Mit csinálsz, jó testvér?

— Ej, hadd a fenébe, jó testvér, három esztendeje fölépítettem ezt a házat, azuta örökké hordom bé a világosságot, még es oan sötétség van benn, hogy elig lehet látni.

— Hő, testvér, azt nem úgy kell csinálni. Meglátod, nem hozok én bé még egy deci világosságot ide, még es meg fog világosodni a ház, csak adj nekem egy jó nagy furut és egy fűrész. A többit bizd reám!

Akkor a legén eléadta a szerszámot, a másik felmérte az ajtó helyit, fúróval megfúrta az ajtó szemöldökfáját, az ostorfűrész keresztüldugta a likon, és méret szerint kivágott egy ajtóhelyet. Ekkor egy kicsit megvilágosodott a ház. Ekkor vágott rea még két nagy ablakot, s akkor oan világosság lett a házba, hogy még a tűt es meg lehetett volna a padláson kapni. Nem győzött eleget hálálkodni a házi legén, hogy megmentette őt a nagy munkától. Ekkor elbúcsúzott a legén a másiktól, és elment vissza a leános házhoz.

No, gondolta magába, nemcsak ez a három bolond van a világon, mert vagynak ezeknél még nagyobb bolondok es. Most már megkérem a leánt. Meg es kérte a leánt.

Szerencséjekre nem fiuk született, hanem leán. Annak nem kellett ködmönke, csak cipő, és így nem nyomta meg a káposztás kő.

Aztán éltek boldogul, s még most es élnek, boldogul.

Volt egyszer, hol nem volt, volt valahol, ezen az élő világon egy barátklastrom. A klastrom harangozójának volt egy ügyibevaló, szép felesége. Olyan egy helyreszál asszony volt az, hogy még az a sok klastrombeli barát is szemet vetett rá. Egyszer olyan kapóra jött az alkalom, hogy megszólíthatá az egyik barát, hogy mikor mehetne ő el hozzá beszélgetni, jó időt tölteni?

Mondta az asszony:

— Jöjjön el éppen ma este hét órakor, de csak úgy, hogy hozzon magával háromszáz forintot.

Kevés idő rátelve egy másik barátnak is kapóra jött az asszony, hát megszólítja, hogy mikor mehetne el hozzá egy kis időtöltésre?

— Hát, ha már úgy akar, éppen ma este nyolc órakor jöhet, de úgy, hogy hozzon is magával háromszáz forintot.

Hát mintha babonázva lett volna ez a nap, a harmadik barátnak is kapóra jött a menyecske, hát ő is kéri:

— Mondjad csak, te derék menyecske, mikor mehetnék én el hozzád, egy kis tereferére?

Azt mondja az asszony:

— Hát az éppen ma este kilenc órára lehetne, de csak úgy, hogy hozzon magával háromszáz forintot.

Na jó, megestült az idő. Hát hét órakor jön az első pap. De hogy szavam ehejt egymásba keverjem, összebeszélt az urával a harangozóné, hogy a pénzt vegyék el, s a mihaszna barátokat tegyék el láb alól.

Jól van, telik-múlik az idő, hát nyolc órakor jön a második barát is.

— Jaj — mondja az asszony —, menjen bé, tisztelendő úr, ide a hátulsó szobába, ki tudja, ki jöhet?

Bémege a barát, hanem a harangozó már várta, s egy miccre végzett is vele. Az asszony pedig béereszti a második barátot is.

Egy kis idő rátelve újra kopogtatnak, s hát jön a harmadik barát is.

— Jaj, tisztelendő úr — mondja az asszony a második barátának —, jöjjön csak szaporán ide a hátulsó szobába, mert ki tudja ki jöhet?

Bémege a barát, hanem a harangozó azzal is csak szaporán végzett. A harangozóné pedig béereszti a harmadik barátot is. Egy kis idő rátelve zörgetnek az ajtón. Ez azonban most már a harangozó volt. Mondja az asszony:

— Tisztelendő úr! tisztelendő úr! jöjjön be hamar ide a kamrába, mert ki tudja ki lehet?

S avval béereszti a harmadik barátot is. Hát a harangozó csak izibe azzal is végzett.

Tanakodni kezdenek, hogy mitevősek legyenek ők most? Hanem a pénzt mindhárom baráttól elvevék. Nagy renyekedésük közben hát újra kopogtatnak.

Mit tehettek egyebet, hát nagy szepegeve ajtót nyitottak. S hát egy szabadságolt katona kért éjjeli szállást.

— Jaj — mondja a harangozóné nagy megkönnyebbülve —, én jó szívvel adok, hanem nálunk az a baj — mondja észbe is kapva —, hogy egész éjjel ég a lámpa, mert egy elkárhozott lelkű barát minden áldott éjjel odajön az ablakra, s mi erőst félünk attól, láb alól eltenni pedig nem merjük.

— Ha csak annyi a baj — mondja a katona —, bízzák csak rám, nem félek én még az ördögtől sem, majd elbánok én vele úgy, hogy nem lesz kedve többé idejönni, ebbe a lúdnymos világba.

Hát jó, a katonát ellátják étellel-itallal. Lefektetik. S ha le, el is alvék az helyből, mert erőst ki volt bágyadva. Hiszen a harangozó is csak ezt várta, helyből hozta az egyik barátot s odakönyököltetete az ablakra. S avval akkor felköltte a katonát, hogy itt a barát. A katona fel is ugrik helyből, néz szereden-széjjel, s meglátja az ablakra könyökölve.

— Aj! aki mindene van barátjának, nette!

Felkap aharról egy fészét, s úgy kólintja föbe, hogy a barát a földre fordul. Avval akkor kapta a vállára, s vitte egyenest a Küküllőre. Útközben összetalálkozik a bakterrel. Rászól a bakter:

— Hó! állj meg, ki vagy? Mit viszel?

— Ördög vagyok, barátot viszek a pokolba, ha tudni akarod.

— Vigyed! vigyed! ott a helye neki! — mondja a bakter. De amíg a katona odajárt, az ablakhoz támasztotta a másikat is a harangozó. Mondja a visszajött katonának:

— Mit csinált, vitéz úr, annak a barátnak, hiszen ismét itt van?

— Hogy lehetne az itt, hiszen a Küküllő kellős közepébe dobtam.

Néz az ablakra, s hát látja, hogy csakugyanvalóst ott van a barát.

Neki a katona, kapja ismét a vállára, s viszi a Küküllőbe. Rákiált az éjjeli őr:

— Hó! Megállj, ki vagy, mit viszel?

— Ördög vagyok — mondja mérgesen a katona —, barátot viszek a pokolba.

— Vigyed! vigyed hamar! ott a helye!

Csak annyi, hogy amíg a katona odajárt, a harmadik barátot is az ablakhoz állítá. Jön haza a katona, mondja a harangozó:

— Hát ugyan mondja, vitéz úr, hogy vitézkedik avval az istentől elrugaszkodott baráttal, hogy vitéz úr előtt mindig visszajön?

— Hogy az ocfalviba! — mondja a katona. — Hiszen most csak nem jött vissza?

— De biz itt van az, az ablaknál.

Hej, szörnyű méregbe jött a katona, hogy ő világeletébe még így se járt. Kapja a vállára a papot, s viszi nagy sebbel-lobbal, hogy végezzen vele. Na, megállj barát, gondolja magában, majd megleslek én, ha addig élek is, hogy jössz te vissza előttem? Ahajt újra találkozik az éjjeli őrrel. Rákiált az őr:

— Hó! megállj, hova méysz, mit viszel?

—Ördög vagyok, barátot viszek a pokolba — mondja mérgesen —, mi bajod annyi, most mindjárt téged is a vállamra kaplak, ha nem férhetsz töllem.

Úgy megijedt az éjjeli őr, hogy szaladvást szaladott haza. Lefeküdült. Bebújt a takaró alá úgy, hogy a fejét se merete kidugni alóla míg az áldott nap fel nem jött. A katona pedig a barátot úgy bédobta a vízbe, hogy megloccsant belé. Avval egy karót keresett, hogy lesse meg véle a barátot, hogy tud az előtte visszamenni. Hát, egyszer csak megy el mellette a barátok esperese egy fehér lovon.

— Hej, azt a fűzfán füttyölőjét a barátjának, ne te! Nem mész te vissza többet előttem.

Úgy megcsapja a karóval az esperest, hogy helyből lefordult a lóról, s avval azt is a vízbe lökte. Avval akkor felült a lóra, s el vissza a harangozóhoz. Mutatja ott, hogy:

— Na! hát nézzék milyen lóval előzött meg engem az a barát.

Nahát, reggelre kerekedik az idő. Keresik a barátokat meg az esperest égen, földön, padláson, mindenütt, de a csak annyi is volt né, hogy semmi, mert sehol nem találták a csillag alatt. Mentek ahajt a bakterhez, hogy nem vett-e észre valamit az éjjel?

— Jaj! dehogy nem, ne is kérdezzék — elkezd nagy dideregve. — Hogyne láttam volna, hogyne. Hiszen az egész áldott éjjel, amilyen hosszú csak volt az éjszaka, megszakadás nélkül hordotta az ördög a sok barátot pokolra. S hogy meg mertem kérdezni, hogy ki az s mit viszen, úgy méregbe jött, hogy csak egy makulamákszem híján múlt, hogy engem is a vállára nem vetett. Nem is leszek én ettől a szent perctől kezdve többet bakter, még a félvilág kincsiért sem.

Elég az hozzá, hogy a barátokat még most is keresik, ha belé nem untak. De bezzeg, hogy a bakter is beadta még aznap a bakterségről való lemondását.

14 / A HÁROM SIKET EMBER

Egy ember vót, elment kaszálni, kaszálgatott. Egy másik ember meg tovább egy dombocskán őrzött három kecskét. És hát az, amelyik a kecskéket őrzötte, elaludt, és addig elmentek a kecskék. Mikor megébredt, nézett, de nem látta sehhol őket. Akkor elindult oda a szomszédba, ahol kaszált az az ember, s mondta neki:

— Nem láttad az én kecskéimet?

Mind a kettő süket vót. Azt mondja a másik, hogy:

— A tavalyit kaszálok.

Azt mondja:

— Ott láttad?

— Hát — azt mondja —, ha jól sietek, még elvégzem estig.

Azt mondja:

- Hát, ha tényleg ott megtalálom, akkor egyet neked adok.
- Hát, ha ma el nem végzem, holnap is ráér.
- És véletlenségből meg is találta a kecskéket a bokorba. Meg is fogott egyet, amelyik olyan suta vót, megfogta és odavitte a szomszédnak.
- Tessék, itt van. Amit megígérek, azt meg is adom.
- Hát még ilyet, nem én törtem ki a szarvát.
- Hát én se mondtam, hogy kettőt adok.
- És így vitatkoztak. És akkor jött egy ember lóháton. Mikor odaért hozzájuk, akkor szaladtak hozzá panaszra.
- Hát nézze ember — azt mondja —, azt mondja, hogy én törtem ki ennek a kecskének a szarvát.
- Azt mondja a másik:
- Hát én se mondtam, hogy kettőt adok.
- A másik is megjédt, mert az is siket volt, leszállott a lováról és elindult gyalog, azt mondta:
- Hát ha mondjátok, hogy ez a ló a tietek, hát akkor csak vegyétek el. Én úgy is úgy fogtam a mezőn.

15 / A CIGÁNY AZ ÉGBEN ÉS A POKOLBAN

Egyszer volt, hol nem volt, még az Óperenciás tengeren is túl volt, volt a világon egy cigány, meg két szegényember. Egyszer ezek így hárman kimentek az erdőre fát vágni. Csak vágják a fát, csak vágják, egyszer megszólal valamelyik:

- Ugyan mit kívánnánk, ha az Isten egy-egy kívánságunkat teljesítené?
- Én — mondja az egyik szegény ember — azt kívánnám, hogy mikor hazamegyek, ott lenne egy tál kolbász, meg egy fehér cipó az asztalomon.
- Én meg — mondja a másik — azt kívánnám, hogy egy tál túróslépény lenne az asztalomon.

A cigány gondolta, hogy hiába kíván akármit, csak nem teljesedik be, tréfálni akart egy kicsit:

- Én meg azt kívánnám, hogy — éppen teherben fekszik a feleségem — mikorra hazamegyek, tizenkét rajkója lenne neki.

No ez abban maradt.

Este, amint hazavitték a fát, bemegy az egyik szegényember a házába, hát ott a tál kolbász, meg a fehér cipó; bemegy a másik is, hát ott a tál túróslépény; hazamegy a cigány is, éppen ott találja a bábaasszonyt, tenné le a fát a szögletbe, rákiált a bába:

- Ne tegye kend oda, ott gyerek van. — Tenné a másik szögletbe. — Oda se tegye kend, ott is gyerek van! — Tenné a kucikba. — Oda meg éppen ne tegye kend,

mert ott két gyerek is van! — Tenné ide, tenné oda, mindenütt tele a ház gyerekekkel, sehova sem lehet tenni. Utoljára megharagszik a cigány:

— Ejnye disznó teremtette, hány gyerek van itt?

— Biz itt — felelte a bábaasszony — éppen kerekszám tizenkettő.

Megijed erre a cigány.

— No, én tizenharmad magammal nem leszek egy háznál, mert az szerencsétlen szám! Inkább elmennék a pokolba kályhafütőnek.

Alig mondta ezt ki, mindjárt ott termett egy sánta ördög, nyakon csipte, elvitte a pokolba kályhafütőnek.

A tizenkét rajkó nőt, növekedett, ugyannyira, hogy mindnyájan legénykort értek. Egyszer a legkisebbik kérdi az anyjától:

— Édesanyám, soha se volt nekünk édesapánk? Vagy ha volt, hova lett, hogy én sohse hallottam róla semmit?

— Bizony nektek, fiam, volt, de mikor megszületetek, azt mondta, hogy a tizenhárom szerencsétlen szám, ő nem lesz tizenharmad magával egy fedél alatt, kiment a házból, azóta senki se látta.

— No, ha így van, édesanyám, majd megkeresem én, haza is hozom.

Evvel a cigányfiú elindult világra az apját keresni. Kereste, kereste, már az egész föld kerekiségét összejárta utána, de csak nem akadt rá.

Amint így keresi egy erdőben, megtalál egy nagy nyárfát, aminek a hegye az égbe ért, a gyökere meg a pokolba. No, gondolja magában, ha a földön nincs az apám, az égben kell neki lenni, fölmegyek, legalább odafent is széjjelnézek. — Evvel elővett egy fejszét, elkezdett magának grádicsot vágni a fába. Mindig feljebb, mindig feljebb vágta maga előtt a grádicsot, utoljára fölér az égbe.

Amint fölér, széjjelnéz, látja a tömérdek sok lelket a mennyország kapuja előtt álldogálni, de az neki mindegy volt. Ellökdöste őket az útból jobbra-balra, odament a kapuhoz, bekopogtatott rajta.

— Ki vagy ott? — kérdezi belülről Szent Péter.

— Én vagyok, a Zsiga cigány tizenkettedik fia.

— Most nem lehet bejönni, várakozzál.

— Nem várok biz én, nem az az én dolgom, hanem eressenek be, hadd keressem meg az apámat.

— Már fiam, most nem ereszhetlek be, nincs itthon az Isten, majd ha hazajön, avval beszélj.

A cigány látta, hogy már így semmire sem megy, kapta magát, behajította a kalapját a kapun.

— Jaj, Szent Péter uram, befűtta a szél kalapomat, adja ki!

— Kiadnám biz én, fiam, de messze elgurult, nem is látom, míg érte járnék, míg keresgelném, a sok ménkü lélek mind bebujkálna a kapu alatt a kutyabejáráson.

— No hát eressen be kelmed, majd megkeresem én!

— Jaj fiam, de ha nem lehet, mondtam már.

— No hiszen jó van, majd bepanaszolom az Istennek, csak jöjjön haza, hogy kelmed benn fogja a más ember igaz jószágát.

Szent Péternek mit volt mit tenni, félt, hogy megpirongatja az Isten, hát beeresztette a cigányt, de megígértette vele, hogy amint a kalapot megtalálja, visszajön. Meg is ígérte az, de bizony neki eszeágában se volt, hogy megtartsa; nem bánta ő, csakhogy egyszer belől lehetett; megkereste a kalapját, a fejibe nyomta, avval elindult az apját keresni, meg széjjelnézni egy kicsit. Amint így kódorog, egyszer egy dombhoz ér, melynek a legtetején egy nagy karos szalmaszék volt, körülötte meg sok gyalogszék. Az a nagy karosszék volt az Isten széke, abból meg lehetett látni az egész világot, eget, földet, tengereket; a gyalogszékeken meg az angyalok szoktak ülni. A cigány nekiindult a dombnak; mikor az Isten székéhez ért, se kérdett, se hallott, beleült, elkezdett bámulni, hogy milyen messze lehet onnan látni. Amint így nézeget, szemébe ötlük az apja viskója, mindjárt jobban odanéz, hahogy az anyját megláthatná; egyszer észreveszi, hogy a szomszéd cigány éppen akkor akarja ellopni az anyja egyetlenegy, nagy üggyel-bajjal lopott malacát. Na, iszen megállj — gondolta magában —, majd rád ijesztek most! — felkap egy gyalogszéket, utána vágja, de biz a még csak közel se járt hozzá; felkap egy másikat, az sem éri, így aztán a harmadikat, negyediket, ötödiket . . . elkezdett ugyancsak hajigálni az apró székekkel. Amint legjavában hajigálódzik, jön ám haza maga az Isten.

— Hát te mit hajigálsz itt, te gézengúz?

— Hogy ne hajigálnék, felséges uram, mikor látom, hogy a szomszédunk el akarja lopni, de azóta el is lopta az édesanyám malacát. Azt akartam oldalba ütni, de nem tudtam.

— Jaj, hé — felelt az Isten —, ha én minden emberhez egy széket vágnék, aki egy malacot ellop, nem győzne engem a világ minden fúró-faragó embere se székkal. Azért azt mondom, hogy elhordd magad a mennyországból, mert ebrüdon vettetek ki.

Megijedt a cigány, úgy elkotródott, mintha ott se lett volna. Mikor kívül volt a mennyország kapuján, elkezdett gondolkodni, hogy hol lehet az apja, ha se a földön, se az égben nincs? Már bizonyosan a pokolban van, az ördögök vitték el, gondolta magában, hanem nem fognak ki rajtam, elmegyek oda is, majd megtanítom én őket.

Avval elindult, meg sem állott, míg a pokol határába nem ért.

Amint ott megy, mendegél, előtalál egy regiment katonát.

— Hová mégy, cigány? — kérdezik a katonák.

— Megyek a pokolba, az apámat keresem.

— De oda ugyan hiába mégy; mi is azért voltunk, mert az ördögök ellopták a királyunk egyetlen leányát, azt akartuk visszavenni, de biz azok nem adták, pedig a királyunk annak ígérte a lányt fele királyságával együtt, aki visszahozza. Azért jobb lesz, ha tovább nem is mégy, hanem visszafordulsz.

— Biz én nem fordulok, ha már eddig jöttem — felelt a cigánylegény, s odább ment a maga útján. Egyszer elérkezett a pokol kapujához. Bekopogtat rajta:

— Itthon van-e a Plútó?

— Nincsen.

— No hát adjátok ki az apámat, tudom, hogy itt van.

— Nem adjuk bizony mi, nem bolondultunk meg.

— Hiszen jól van, majd kiadnátok még, tudom istenem, ha kellene.

Az ördögök csak nevették; a cigány meg se kérdett, se hallott tovább egy szót sem, hanem elővett egy ásót, elkezdett lépegetni a pokol kapuja előtt előre és hátra, az ásóval pécézgette a helyet széltibe, hosszába. Meglátja ezt az ördög, odamegy hozzá:

— Mit csinálsz te, cigánylegény?

— Biz én csak egy templomot rakok ide, hogy se ki, se be ne járhatatok a pokolba, míg az apámat ki nem adjátok.

Megijedt erre az ördög, mindjárt beszaladt, kihozta az öreg cigányt.

— No, itt az apád, most már mehetsz dolgozdra.

— Hohó! nem addig van ám az, ha az imént ki nem adtátok, egy tapodtat sem megyek addig, míg a királykisasszonyt is ki nem adjátok.

— Jaj cigány, csak azt ne kérd, inkább adunk aranyat, ezüstöt, amennyit elbírsz.

— Nem kell nekem sem aranyotok, sem ezüstötök, csak a királykisasszony.

— Jaj, csak addig várj, míg Plútó hazajön.

— Nem várok én egy szempillantást se. Adjátok, nem adjátok? Mindjárt olyan anyaszentegyházat építek ide, hogy maga Plútó is kiszorul a pokolból.

Nagyon megijedtek az ördögök, kiadták a királykisasszonyt; hárman aztán elindultak a felvilág felé.

Hazamegyen Plútó a pokolba, mindjárt észreveszi, hogy mi hibázik.

— Hát a királykisasszony hol van?

— Biz azt odadtuk egy cigánynak, mert azt mondta, hogy oda nem adjuk, olyan templomot épít a kapu elébe, hogy se ki, se be nem tudunk járni.

— Ó, bolondok — mondja Plútó —, hiszen nem tudott volna az templomot építeni, nem is volt neki, amiből csinálja. Eredj utána mindjárt, futárom, hozd vissza tőle.

Elindult a futár, utol is érte a cigányt nemsokára.

— Hohó, cigány, add vissza a királykisasszonyt!

— Nem adom biz én ilyen legénynek, mint te vagy. Kiállok én teveled akármiben.

— No hát fussunk verset — felelt az ördög.

Meglátja a cigány, hogy ott fekszik a bokorban egy nyúl.

— Ó szegény ördög — mondja nagy kevélyen —, ilyen legénnyel, mint te vagy, nem is futtatok magam, csak az öcsémet küldöm. Eridj, szólítsd, ott delel a bokorban.

Odamegy az ördög a bokorhoz, a nyúl felriad, elkezd szaladni, de biz annak csak nyomába se hághatott. Mindjárt elhitte, hogy a cigány különb gyerek nála, nem is merete tovább kérni a királykisasszonyt, visszament nagy szégyenszemre a pokolba.

— Hát hol a királykisasszony? — kérdezi Plútó.

— Biz az odamaradt, mert így meg így jártam. — Itt elbeszélte, hogy hogyan járt.

— Ó te bolond, hiszen nem az öccse volt az, hanem nyúl, nem tudott volna a cigány úgy szaladni. Eredj utána te fiam, buzogányos, hozd vissza tőle a királykisasszonyt.

Útnak eredt a buzogányos, utol is érte csakhamar.

— Hohó, cigány, add vissza a királykisasszonyt.

— Még ilyen legénynek, mint te vagy, nem adom. Kiállok én akármiben veled.

— Lássuk hát, ki tudja ezt a kétmázsás buzogányt magasabbra hajítani?

— No, hajítsd először.

Az ördög fölhajította olyan magasra, hogy alig látszott. Amint leesett, a cigány megfogta a nyelét, avval elkezdett kiabálni:

— Bátyám, bátyám!

— Hát te kinek kiabálsz? — kérdi az ördög.

— Biz én csak a bátyámnak, aki kovács a másvilágon, felhajítom neki a buzogányt, hasznát veheti ennek a sok jó vasnak.

— Jaj, inkább ne is hajítsd, maradjon a tiéd a királykisasszony, csak a buzogányomnak végire ne járj.

Ez is kisasszony nélkül ment vissza a pokolba. Ettől is kérdi Plútó:

— Hát hol a királykisasszony?

— Biz azt nem hozhattam el, mert így meg így jártam a cigánnyal.

— Ó te bolond, hiszen nem bírta volna az a buzogányodat meg se mozdítani.

Eredj utána te fiam ostoros, hozd vissza tőle.

Utánaindult az ostoros ördög, el is érte.

— Hohó cigány, add vissza a királykisasszonyt.

— Különb legénynek se, mint te. Kiállok én versenyre veled.

— Tudsz-e hát ezzel a karikás ostorral nagyobbat kondítani, mint én?

— Csak kondíts, hadd lám, mit tudsz.

Az ördög kondított akkorát, mint egy ágyú.

— No cigány, kondíts párját!

A cigány nem szólt semmit, hanem elővett három abroncsot, beabroncsolta először szép gyengén a királykisasszony fejét, azután az apjáét, utoljára a magáét.

— Hát te mit csinálsz? — kérdi az ördög.

— Csak a fejünket abroncsolom be, mert mindjárt akkorát kondítok, hogy akinek be nem lesz abroncsolva a feje, szétreped.

— No hát abroncsold be az enyimet is.

A cigány elkezdte abroncsolni az ördög fejét, de olyan erősen, hogy utoljára az ördög könyörgésre fogta a dolgot:

— Jaj, ne szorítsd már jobban, inkább legyen tied a királykisasszony! — Erre aztán megtágitotta a cigány az abroncsot, az ördög visszament nagy pironkodva.

— Hát hol a kisasszony? — kérdi ettől is Plútó.

— Nem hozhattam biz azt vissza, mert így meg így jártam az abroncsolással.

— Ó te bolond, hiszen nem tudott volna a cigány semekkorát se kondítani. Eredj utána te kocsisom, hozd vissza már valahára.

Útnak ered Plútó kocsisa egy vasvillával, utol is éri a cigányt.

— Hohó cigány, add vissza a királykisasszonyt, mert mindjárt agyonszúrlak.

— Nem félek én attól — feleli a cigány. — De így a síkföldön nem nagy mesterség viaskodni; ha legény vagy, állj ennek a sövénynek a belső oldalára, én majd kívül állok, lássuk, ki tudja a sövényen keresztül jobban összeszurkálni a másikat.

Az ördögnél egy kétágú vasvilla volt, a cigánynál pedig egy nyárs.

Avval elkezdték szurkálódzni a sövényen át, de biz az ördög sohse tudott átszúrni a kétágú vasvillával, mert az mindig megakadt a sövényben, a cigány meg a nyárssal úgy össze-vissza szurkálta az ördögöt, hogy utoljára megsokallta a dolgot, szaladásnak eredt, visszanyargalt a pokolba.

— Hát te se hoztad vissza a királykisasszonyt? — kérdi Plútó.

— Nem lehetett, mert így meg így jártam, ugyancsak összeszurkált a cigány.

— Úgy kell, bolond, hisz a sövényen át a kétágú vasvillával egyet sem lehetett szúrni. Eredj utána te fiam, szabó, próbálj szerencsét vele.

Nekirugaszkodik az ördögök szabója, utoléri egy kis ház mellett a cigányt:

— Hohó cigány, ha kell a királykisasszony, állj ki velem versenyre.

— Szívesen — feleli a cigány —, hát mi a te mesterséged?

— Az enyim a varrás, próbáljuk meg, ki tud jobban varrni. Gyere, menjünk be ebbe a kis házba, varrjunk verset.

Bementek hát, hozzáfogtak a varráshoz, az ördög, hogy ne kelljen a cérnát sokszor húzogatni a tübe, olyan hosszút behúzott, hogy minden öltésnél ki kellett az ablakon ugrani; a cigány meg a kurta cérnával öltögetett, úgy, hogy az ördög alig öltött még tízet-húszat, már ő készen volt. Így tehát ez az ördög sem nyerhette el a királykisasszonyt; üres kézzel visszakullogott.

— Hát te is a királykisasszony nélkül jössz vissza? — kérdi Plútó.

— Úgy bizony, mert nagyon jól tud az a cigány varrni; olyan hosszú cérnát húztam a tübe, hogy minden öltésnél ki kellett ugranom az ablakon, ő meg csak kurtát, mégis hamarább kész lett vele.

— Ó bolond, hisz éppen azzal telt el a sok idő, míg kiugráltál, beugráltál. Szaladj utána te fiam, kanász, hátha te el tudnád venni tőle.

Vesd el magad! — utánarugaszkodik az ördögök kanásza, utoléri éppen a pokol határánál.

— Hohó cigány, nem a tied ám a királykisasszony!

— Hát kié?

— Azé, aki jobban érti a kanázmesterséget. Itt van egy nagy disznóól, tele

disznóval, ha ebből több disznót ki tudsz hajtani egy óra alatt, mint én, elviheted a királykisasszonyt.

— Nem bánom — feleli a cigány.

— De hát miről ismerjük meg, hogy melyik disznót ki hajtotta ki? — kérdi az ördög.

— Én majd — feleli a cigány — csak a göndörfarkúakat hajtom, te meg hajtsd az egyenesfarkúakat.

Erre az ördög is ráállott; avval hozzáfogtak a disznóhajtáshoz. A cigány kihajtott húszat-harmincat, avval lefeküdt, az ördög meg az egész óra alatt kereste az egyenesfarkú disznókat; a sok disznót mind felzavarta, mind kiszaladt az ólból. Mikor aztán eltelt az óra, szólította a cigány az ördögöt:

— No, ördög, olvassuk meg, melyik több, a göndörfarkú-e vagy az egyenesfarkú?

Elkezdtek keresni, de bizony egyet sem leltek egyenesfarkút; megint a cigány lett a nyertes. Az ördög visszament leesett állal a pokolba, a cigány pedig a királykisasszonnyal kiért a pokol határából, tovább nem volt rajta hatalma Plútónak.

Amint felértek erre a világra, egyenesen a királykisasszony édesatyjához mentek. Mikor a király meglátta egyetlen kedves leányát, mikor megtudta, hogy milyen nagy bajjal, milyen sok veszedelem közt tudta megszabadítani a cigány, mindjárt beváltotta ígéretét, hozzáadta a lányt, fele királyságával együtt, nagy lakodalmat csaptak, ettek, ittak, még most is élnek, ha meg nem haltak.

A vén cigány pedig hazament a többi tizenegy rajkójához.

16 / ILÓK ÉS MIHÓK

Hol volt, hol nem volt, hetedhét országon volt egy özvegy asszony s egy Mihók nevű boldogtalan fia. Egyszer azt mondja Mihók az anyjának:

— Édes anyókám, házasodhatnám.

— Kit vennél el, édes Mihókom?

— Ilókot, édes anyókám.

— Eredj fiam, kérsd meg.

Mihók elmegy az Ilókék házához, s egy tüt kap ajándékba. Jövet megunta a kezében tartani, s amint egy szénásszekeret ér, beszúrja a szénába. Megérkezik a szénásszekér, s Mihók váltig keresi a lehányt szénában a tüt, de nem lelte meg, s elment haza az anyjához.

— Hol voltál, édes Mihókom?

— Ilóknál, édes anyókám.

— Mit vittél neki?

- Nem vittem semmit, adtak.
- Mit adtak?
- Egy tút.
- Hadd lássam!
- Egy szekér szénába szúrtam, nem lelem sehol benne.
- Jaj fiam, nem jól töttél; a csákódba kellett volna szúrni.
- Másszor úgy tesztek.

Megint azt mondja az anyjának:

- Édes anyókám, házasodhatnám.
- Kit vennél el fiam?
- Ilókot, édes anyókám.
- Eredj fiam, kéreld meg.

Mihók elmegy leány-nézni, s kap ajándékba egy ekevasat. Hazamenet belé teszi a csákójába; de nem akart megállni, hol jobbra, hol balra húzta le a csákót, a fejét is összeverte. Utoljára megrestellte Mihók, s elhajította a sárba. Hazamegy üres kézzel.

- Hol voltál fiam?
- Ilóknál, édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem, adtak.
- Mit adtak?
- Egy ekevasat.
- Hadd lássam!
- A csákómba szúrtam, de nem akart megállni, s elhajítottam.
- Jaj fiam, nem jól töttél, a válladra kellett volna vetned s úgy hoznod haza.
- Másszor úgy tesztek.

Megint elkezd Mihók:

- Édes anyókám, házasodhatnám.
- Kit vennél el fiam?
- Ilókot, édes anyókám.
- Eredj fiam, kéreld meg.

Elmegy Mihók a leányos házhoz, kap ajándékba egy kis kutyát. Hazamenet a vállára veti, s úgy viszi haza. A kis kutyának sehogy sem tetszett az a hely, minél jobban nyomta oda, annál jobban vickádozott, utoljára mardosni kezdte a vállát. Mihóknak fájt, s eldobta.

- Hol voltál fiam?
- Ilóknál, édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem, adtak.
- Mit adtak?
- Egy kis kutyát.
- Hadd lássam!

— A vállamra vettem, de marta, s eleresztettem.

— Jaj fiam, nem jól töttél. Egy madzagra kellett volna kötnöd, magad után húznod s szólíthatnod: Kucó! kucó!

— Másszor úgy teszek.

— Édes anyókám, házasodhatnám.

— Kit vennél el fiam?

— Ilókot, édes anyókám.

— Eredj fiam, kérsd meg.

Elmegy Mihók Ilókékhöz, és kap ajándékba egy félszalonnát. Jó erős madzagot köt reá, maga után voncolva ballag hazafelé, és minduntalan szólíthatja: Kucó, kucó. A kutyák nem kérték sokáig magukat, az egész faluból reagáltak a szalonnára, s amíg Mihók hazaért, mind megették, csak az álla csontját hagyták meg, amelyikre a madzag volt kötve.

— Hol voltál fiam?

— Ilóknál, édes anyókám.

— Mit vittél neki?

— Nem vittem, adtak egy nagy darab szalonnát, ezt ni!

— Hiszen e csak az álla csontja.

— Madzagra kötöttem, magam után húztam, talán megették a kutyák.

— Jaj fiam, nem jól töttél; a hátadra kellett volna vened, hazahoznod s a házba felakasztanod a füstre.

— Másszor úgy teszek.

— Édes anyókám, házasodhatnám.

— Kit vennél el fiam?

— Ilókot, édes anyókám.

— Eredj fiam, kérsd meg.

Mihók ismét maga ment a leányos házhoz, és kapott egy borjút. Kötelet hurkolt a nyakára, hátára vette, s akármennyit feszengett, kapálódott és rúgdosta, hazavitte nagy nehezen. Otthon felvoncolta a hiuba,* s felakasztotta a kakasülőre.

— Hol voltál fiam?

— Ilóknál, édes anyókám.

— Mit vittél neki?

— Nem vittem, adtak egy borjút.

— Hol van, nem látom.

— Hazahoztam a hátamon, s felakasztottam a füstre.

— Jaj édes fiam, nem jól töttél. Gyengén kellett volna körülkerekíteni a nyakát egy kötéllel, szépen hazavezetni, a pajtába a jászol elébe kötni, s szénát vetni eleibe.

* padlásra

- Édes anyókám, házasodhatnám.
- Kit vennél el fiam?
- Ilókot, édes anyókám.
- Eredj fiam, kérsd meg.

Mihók elmegy, és odaadják neki a leányt. Mihók egy kötelet vet Ilók nyakába; vezeti hazafelé, szólítgatja: „Ne bocikám, ne! ne!” Hazaérve béköti a pajtába, szénát vet elibe, aztán béreteszeli az ajtót s bemegy a házba.

- Hol voltál fiam?
- Ilóknál, édes anyókám.
- Mit vittél neki?
- Nem vittem, adtak.
- Mit adtak?
- Ilókot, hihíhi.
- Hát hol van?
- Békötöttem a pajtába.

— Jaj fiam, nem jól töttél. Eredj hamar, cirógasd meg, vess szép szemeket rája, s hozd be a házba.

Mihók el is ment mindjárt, a háznál valamennyi aprómarhának kivájta a szemét, a pajtába ment, megcirógatta Ilókot, s reáhányta a szemeket. Ilók szegény azt gondolta, hogy Mihók csúfolódik vele, megsokallta a tréfát, s elszaladt haza.

Azalatt a násznép összegyűlt a lakodalomra, elment a vőlegénnyel a menyasszony után, megengesztelte s elvitte haza Mihókékhoz. Megesvén a vendégeskedés, felvitték Mihókot és Ilókot a pajta híjjára, s lefektették a szénába. Ilóknak nem volt kedvére ez a nyoszolya, azon járt az esze, hogy elillanhasson, s valami szín alatt lekéredzett egy kis időre. Mihók nem hitt neki, s egy hosszú sinórt kötött a nagylábujjára, úgy bocsátotta le. Ilók pedig, mihelyt künn volt az udvaron, leoldta a sinórt, egy kecske lábára kötötte, s maga elillant haza. Mihók csak várta, várta; kiabált utána, s hogy nem jött, rángatni kezdte a sinórt. A kecske a rángatásra mekegett, s Mihók anyja a lármára kinézvén, felment a pajta híjjára, hogy lássa mi baj?

- Hol van Ilók, fiam?
- Oda le, megkecskésedett, édes anyókám.
- Hogy kecskésedett volna?
- Sinórt kötöttem a lábára, s most húzom fel, de nem felel, csak mekeg.

Az anyja a sinórt tapogatva megkapja a kecskét, s észreveszi, hány hét a világ. Megint felkölti a vendégeket, elmennek a menyasszony után, kibékítik nagy bajjal, s még egyszer elviszik a vőlegényhez. Egybekelnek, s máig is élnek, ha meg nem haltak.

Egyszer volt, hol nem volt, még az Óperenciás-tengeren is túl, még az üveghegyeken is túl, kidőlt-bedőlt kemencének egy csepp oldala se volt, ahol jó volt, ott rossz nem volt, ahol rossz volt, ott jó nem volt, volt egyszer a nekeresdi s ebkérdi kopasz hegy mellett egy folyó, ennek a partján volt egy vén odvas fűzfa, annak minden ágán egy-egy ringyes-rongyos szoknya, ennek minden fércében-korcában egy-egy csorda bolha — s ezen bolhacsordának az legyen a csordása, ki az én mesémre figyelmesen nem hallgat. Ha pedig közüle csak egyet is elugrat: akkor az a bolhacsorda iszonyú vérontásának legyen kitéve, s csipkedjék agyon.

Hol volt, hol nem volt, volt hát a világon egy igen-igen vénasszony, aki öregebb volt az országútnál, vénebb volt az öreg Isten kertészinél. Ez a vénasszony sohasem gondolt arra, még akkor se, mikor már a hamut is mamunak mondta, hogy még egyszer meg is kéne ám halni, ahelyett úgy megdolgozott, úgy lótott-futott a gazdaság után; csetlett, botlott, sepert, kotort, az egész világot el akarta nyelni, pedig nem volt senkije sem, csak akkora se, mint az öklöm. De volt is ám az igyekezetinek látatja, mert utóvégre úgy megszédte magát, úgy meghizakodott, hogy jobban se kellett; volt is annak a házánál kis fejsze, nagy fejsze, minden.

Egyszer azonban az ő nevét is kikrétázta a halál, el is ment hozzá, hogy elviszi magával; azonban a vénasszony sajnálta otthagyni a gazdagságot, kérte hát a halált, könyörgött neki, hogy ne vigye még el egy darab ideig, engedjen még neki ne többet, csak tíz esztendőt vagy csak ötöt vagy csak egyet. De a halál sehogy se akart engedni, hanem azt mondta:

— Készülj hamar, oszt gyere, ha nem jössz, vizlek.

De a vénasszony nem hagyta fiára, csak kért, csak rimázkodott, hogy engedjen neki még valami kis időt, ha nem sokat is. A halál mégse akart anuválni.* Végre mégis addig árguválódott, rimázkodott a vénasszony, hogy a halál azt mondta:

— No nem bánom, engedek hát három órát.

— Az nagyon kevés — mondja a vénasszony —, hanem ne vigyél el ma, inkább halaszd holnapra.

— Nem lehet!

— No de mégis!

— Nem lehet!

— Ugyan már no!

— Na, ha olyan nagyon rád ásták — mondja a halál —, nem bánom, legyen!

— Oszt még azt kérném, hogy hát izé. . . Írd fel ide az ajtóra, hogy holnapig nem jössz el. . . legalább biztosabb leszek, ha ott látom az írást az ajtón.

A halál nem akart több időt tölteni, nem kötélőzködött tovább, hanem elővette a zsebéből a krétát, s az ajtó felső részére felírta: holnap, s avval elment dolgára.

*beleegyezni

Másnap reggel napföjlötte után elment a halál a vénasszonyhoz, akit még akkor is a dunna alatt talált.

— Na, gyere velem! — mondja neki a halál.

— Nem addig van az, nézd csak mi van az ajtón.

A halál odanéz, látja rajta az írást, hogy: holnap.

— Na, jól van, de eljövök ám holnap! — avval eloldalpálozott.

A halál meg is tartotta szavát, mert a következő nap ismét elment a vénasszonyhoz, aki még akkor is az ágyon nyújtózkodott, de most se ment vele semmire, mert az most is az ajtóra mutatott, ahol az volt írva: holnap.

Ez így ment egy hétig, egyszer azonban a halál unni kezdte ezt a mulatságot, azt mondja hát a hetedik nap a vénasszonynak:

— Na, nem szedsz rá többet! akrétára szükségem van, hazaviszem! — avval szépen letörölte az ajtóról az írást — holnap pedig, de jól megértsd, holnap érted is eljövök, s magammal viszlek!

A halál elment. A vénasszonynak pedig csak leesett az álla; már látta, hogy holnap vagy akarja, vagy nem, de meg kell hálnia; félt, reszketett, mint a kocsonya.

Már másnap reggel felé nem tudott hova lenni félelmében, belebújt volna a halál elől az üres palackba is, ha lehetett volna. Találgatta, hogy hova bújjék: volt a kamrában egy hordó csorgatott méz, beleült abba, s csak az orra, szeme, szája látszott ki belőle.

— De hátha ott is rám talál!? Jobb lesz, ha a dunnába búvok.

Kijött hát a mézből, s belebújt a dunnába a toll közé, de ezt se javasolta magának; ki akart hát jönni a dunnából, hogy más búvóhelyet keres, és amint bútt kifelé, éppen akkor toppant be a halál, aki el nem tudta gondolni, hogy micsoda istencsodája lehet az az izé, s úgy megijedt tőle, hogy majd kitörte a nyavalya, s ijedségében úgy elszaladt, hogy még tán máig se ment felé a vénasszonynak.

18 / MONDJAD HÁT: SZÉNA!

Egyszer volt, hol nem volt egy ember. Csak ide nem messze Gyalakután. Volt ennek az embernek annyi leánya, akár a rosta lika, de az egészre sem kellett annyit ügyelődni, mint a legkisebbre. Furfangosabb volt az adta leánya még az ördögnél is Annyit sem hajtott apja szavára, anyja szavára, mint egy mákszem. Verték, ütötték: nem használt.

A leány egyszer fogja magát, s elszökik. Meg sem állott Nagygalambfalváig. Hogy odamegy, beáll szolgálatba. Jó dolga volt, serény volt, megszereti egy legény s elveszi. Élnek egy darabig békességben. Azt mondja egyszer a menyecske az urának:

— Hallá-e! menjünk el apámuramékhoz. Lássuk meg: élnek-e, halnak-e.

Ők bizon nekicihelődnek, felkészülnek, szekér elé fognak két tehéntinót, s elindulnak Gyalakuta felé. Mikor mendegélnének Szentgyörgyön keresztül, meglát az asszony egy boglya szalmát az udvari csűrkertben. Mondja az urának:

— Né, hallá-e! mekkora szénaboglya van ahajt!*

Mondja az ura:

— Nem széna az, hanem szalmaboglya, feleség.

— A nem, hallá-e! mert az széna!

— A szalma! — mondja az ura.

Ahajt úgy összevesznek, hogy a menyecske haját is tépte nagy buszuságában. Szidta az urát, hogy mért nem mondja ő is, hogy: széna! De az ura mindig csak azt erősítette, hogy: szalma. Erre a menyecske felkapja az ecetes korsót, s úgy a tinók közé teremti, hogy mind miszlikbe** megy, a tehéntinókák megijednek, megfutamodnak, keresztül-kasul az úton, mindent összerontanak.

Eleget mondta az ura, hogy nem bolondoskodjék, de a menyecske mind csak azt kívánta, hogy az ura mondja azt, hogy: széna. De csak mondta biza, hogy: szalma. Erre még jobban nekidurálta magát a menyecske, az inget is kivette a nyakából, sírt, duzzogott. Az ura csak csillapította, mondta neki:

— Feleség! közel vagyunk Gyalakutához, ott minden ember ismer, hagyj fel a bolondsággal.

— Mondja hát, hogy: széna!

— A bizon szalma.

Megérkeznek az apjáékhoz. A menyecske összekörmölve, borzasan, megtépázva, leszáll a szekérből. Egyenesen bemegy a házba, de nem szól senkinek egy szót se. Eleget kérdi az anyja, hogy: mi lelte? mi baja? Lefeküdt az ágyba, s hallgatott, mint a néma. Eleget mondta az ura:

— Kelj fel, feleség, mert szégyen a dolgod. Ne tedd magad.

— Mondjad hát: széna.

— A bizony csak szalma!

Este lesz. Jőnek-mennek a látogatók, az atyafiak. Egy sem maradt el a menyecske zelletségiből,*** mindenki sajnálkozik a betegségin. Híják vacsorára, nem megy. Ágyat vetnek másuvá,**** hogy feküdjék oda. Egyet sem szól, még nem is mozdul.

— No e bizon meghalt!

Elmennek a pap után. Addig az ura pustogja***** neki:

— Állj talpra, mert mindjárt megmondom, hogy csak teszed magad.

— Mondjad hát, hogy: széna.

* ott

** apró darabokra

*** rokonságából

**** máshova

***** suttogja

— Az bizon csak szalma!

Eljő a pap, ádázkodik,* imádkozik, s avval elmegy. Megvirrad, nézegetik, hogy él-e, vagy meghalt? Hát se nem szól, se nem szuszog: a szemét is behunyta. Gondolja magában, hogy majd ráíjeszt az urára. Az ura pedig csak pustogja neki:

— Ne bolondozz, feleség! mindjárt nyújtó padra tesznek, harangoznak, rútul lesz a dolgod.

— Mondjad hát: széna.

— Az bizon szalma!

Elnyújtóztassák, sirassák, kivált mikor megkondítsák a harangot. Eljő a temetés ideje, koporsóba teszik, gyűlőt húznak,** mindenfelől bomlik a tenger nép, lezárják a koporsót, a pap prédikál. Mikor elvégezné a prédikációt, ismét pustogja a szegény ember:

— Feleség! vége életednek, mindjárt visznek a temetőbe, szólj, ébredj!

— Mondjad hát: széna!

— Az bizon csak: szalma.

Megindítsák ki a temetőbe, leteszik a sírhoz, hogy eresszék le kötéllel. Odasúrlódik az ember s ismét csak pustogja:

— Feleség! add ki magad, mindjárt betakarnak, soha míg a világ ki nem jössz innét.

— Mondjad hát: széna!

— Az bizon szalma!

Leeresztik a koporsót; minden ember egy gallyat vet rá előbb, s avval szépen betakarják.

No! a nép elmegy. A menyecske most veszi magát észre, hogy milyen bolondul cselekedett. Azt mondja magába:

— Bár az ördög vitt volna el engem!

Erre a szóra hallja, hogy ássa valaki a sírját. Megörül, hogy az ura gondolkozott meg, bizonyosan az ássa. De hát az bizon nem úgy van: az ördög ásta. Szépen felnyitotta a koporsót, s azt mondá a menyecskének:

— No, ha engemet kívántál, jere velem, ülj fel a nyakamba.

Felül biza a menyecske, mégpedig jó hekkesen,** s kikerekednek a föld színére.****

— No most szállj le! — mondja az ördög.

— E-en!?! . .

Még feljebb ült, s amúgy sarkantyúzta, hogy vigye haza.

— Szállj le hé! — kiáltott az ördög.

— E-en! — felelt a menyecske.

* fohászokodik

** gyülekezetre harangoznak

*** peckesen

**** a föld színére

Megijed az ördög, hogy már mi az isten haragját csinálja vele. Fut egyik helyről a másikra, sebesen vágatva. Amint fut, találkozik egy vörös csákós huszárral. Istenedik neki, hogy szabadítsa meg a menyecskétől, mert gazdag emberré teszi. A huszár előbb rendjin szépen fogja, de mikor látta, hogy nem használ a szép szó, kirántsa a kardját.

— Szállj le, kujon teremtette, mert mindjárt megöllek a kardommal! — A menyecske sem veszi teréfára a dolgot, s leszökik az ördög nyakáról.

— No te huszár — mondá az ördög —, jóért jóval fizetek. Én most elmegyek a király udvarába, belebújok a királynéba; te jere oda, s csak annyit mondj: indulj komám! De addig ki ne hajts engem belőle, míg a király neked nem ígéri a leányát s hóta után egész királyságát. Azután egy más királynéba bújok, abból is hajts ki egy jó summa pénzért, de osztég mikor a harmadikba bújok, onnét ki ne hajts, hiába ne is próbálj.

Elmegyen az ördög, s belébúvik a királynéba. Egyszeribe mindenfelé kurszust bocsát a király az ő birodalmába, hogy amennyi doktor, mind elégyüljön.

Mind elégyülnek, de egy sem tud a királynén segíteni. Megérkezik a huszár is, bejelenti magát, bemegy. Hát a királynét körülvette a zeltsége, sirtak, pizögtek, pöcsörögtek, hogy kifogynak belőle. Eléáll a huszár, megfogja a királyné pulzusát, gondolkozik, keresztet vet a királyné homlokára, s azt mondja: indulj komám!

Egyszeribe az ördög kibújik, de hogy szómat össze ne keverjem, addig a huszár nem fogott semmibe, míg a király meg nem ígérte, hogy neki adja a leányát, s hóta után egész királyságát.

Elment most az ördög, s belebújt egy más királynéba. Összehívják, amennyi doktor az országba csak volt, de egy sem tudott segíteni rajta. Azon közbe híre megy a huszárnak, s elhívják azt. A bizon ki is ugratá egy jó summa pénzért. Elmegy az ördög a harmadikba. Beléhelyezkedik egész lelke nyugadalmára, nem félt, hogy a huszár kizaklatja.

A harmadik király is meghallja a huszár híret, utána is küldött, ígért tenger sok pénzt, csak meggyavítsa az ő derága feleségét. Kiált is egyet a huszár: indulj koma! De biz az ördög egyet se mozdult. Úgy hallgatott, mint a süket disznó a rozsba!

— Indulj komám!

Az ördög nem mozdul. Harmadszor is nekikáromkodja magát:

— Fikkom teremtette! indulj, mert érkezik a székely menyecske!

Egyéb se kellett a szegény ördögnek. Úgy kipattant a királynéból, mint a pereszlen,* s úgy elvetette magát, hogy még e máj szent napig is mind fut.

Holnap legyen a kietek vendége.

*orsókarika

Egy szegény pásztoembernek volt két fickólegény* fia. Az öreg szeretett lopocsálgatni,** s szeretne volna, ha fiai is jól kitanulnák ezt a mesterséget.

Elvitte hát a nagyobbik fiát az erdőre megpróbálni, hogy jóra menendő-e? De ez mind csak a fák hegyét nézte, ha nem látna-e vagy egy madárfészket. Hazamennek este, s azt mondja a pásztoember a feleségének:

— No, feleség, ebből sohasem lesz tolvaj, mert a szeme mindig a fák tetején jár.

Másnap a kisebbiket vitte ki próbára. Amint mentek az erdőbe, megláttak egy embert, aki kecskét hajtott a vásárról.

— Hej, de jó volna ellopni azt a kecskét! — mondotta a legényke.

— Mit beszélsz, te legényke? Szeretném látni, meg mernéd-e próbálni — biztatta az apja.

Avval otthagya fiát az öreg, átsapott egy ösvényen az esztana felé. A legényke pedig lehúzta fél csizmáját, s letette az ösvény mellé, hol a kecskés embernek el kellett mennie. Meglátja ez a csizmát, s gondolja is, hogy ez bizony jó volna az ő mezítlábas fiának, de mégse vitte el, ki tudja: hátha valami szegény gyermek hagyta ott, s még utána jó.

Mikor a kecskés ember elhaladt, felkapta csizmáját a legényke, s egy másik ösvényen elejibe került amannak, ott ismét letette a fél csizmát.

— Mégiscsak elviszem — gondolja az ember —, kettő megérdemli.

Avval megkötötte a kecskét egy fához, visszafordult a másik csizmaért. A legényke pedig felkapta a fél csizmát, felhúzta nagy szorgosan, a kecskét meg eloldotta a fától, s elveszett vele a sűrűbe, el az esztenára, odaadta az apjának, hogy ölje meg, s csináljon egy istenes lábas tokányt, ő majd addig ellopja a kenyerét is az embernek.

Bezzeg, hogy a kecskés embernek vissza kellett térti csizma nélkül, de még az volt a haddelhadd, mikor látta, hogy se kecske, se csizma! Összekóborolta szegény ember az erdő minden zegét-zugát, de a kecskére nem akadt, mert abból bizony már tokány lett. Nagy kifáradva leült egy forrás mellé, ott elővette a tarisznyáját, hogy egy kicsit falatozzon. A legényke meg bebújt egy sűrű ciherbe, s elkezdett nyekegni, mint a kecske. . . Megörvend a szegény ember, hogy ott van közel eltévedt kecskéje, hagyja kenyerét, hagyja tarisznyáját, s megindul a kecskenyelvegés irányába. Mikor már jó messzire tévelygett a forrástól, a legényke visszakerült, vette a kenyeret, tarisznyát, s avval usdi neki, vesd el magad! egy micre az apjánál termett az esztenán.

— Hogy tudtad elhozni, te átkozott lélek? — kérdi az apja.

— Ne kérdezze azt kend, csakhog elhoztam — felelt a legényke.

*nyalka legény, növendék fiú

**lopogatni

— No — mondja az öreg —, te ügyelj a húsrá, én elmegyek, s vágok még vagy egy darab fát, hogy a tűzünk le ne szakadjon.

Amint behaladt az erdőbe, gondolja magában, ez mégis igen sok; ha így folytatja, hamar akasztófára kerül, jó volna egy kicsit megijeszteni. Erre az öreg orgonálni kezdett, mint egy farkas, de a legényke utánakiáltott:

— Ne fogja a tréfa, apámuram, hozza hamar azt a fát, mert mindjárt laszakad a tűz.

Az öreg visszatért, s csak rázta a fejét, s hmggett.

— Ejnye, de kicsi fát hozott, apámuram! — mondja a legényke. — Ennél soha meg nem sül a kecske, megyek, hozok én.

Kapta a baltát, beiramolt a sűrűbe, ott egy csutakot döngetni kezdett, amúgy istenesen, siránkozó hangon pedig mind azt kiabálta:

— Ne üssön engem, bátya, nem én loptam el a kecskét, ott süti az a vénember, az lopta el.

Arra elkezdett dörögni, mintha futna a kecskés ember az apja felé. Aj, megfutamodik a vén pásztor, mintha kivették volna a két szemét.

— Hova fut, apámuram? — kiáltott a fiú utána, elősomolyogva a ciherből,* s úgy kacagott, hogy a könnye is csurgott belé.

— Hát nincs itt a kecskés ember? — kérdi az öreg.

— Hiszen én vertem a csutakot, öreg, a baltámmal!

Az öreg csak megcsóválta a fejét:

— Hej, fiam, fiam! Te többet tudsz az apádnál! . . .

20 / EGY JUHÁSZ MESÉJE

Egy juhász hajtott az erdőbe legeltetni, és mikor hajtott, látott egy határtüzet, és a tűzbe úgy fölívta magát egy kégyó: fölívta a farkát, a birkák mög kétfelé szaladtak onnét, és a tűz ott maradt, és a kégyó vagdalózott ott a parázsba. A juhász odamönt, mögsajnálta, hogy a kégyó ott a tűzbe szenved: a botjával szépön kifordította. Akkor a kégyó mögszóllamlodott a juhászhoz. Aszmondja:

— No te juhász, mit kívánsz te most éntülem, amér engöm a tűzbül mögszabadítottál?

Erre a juhász mögdöbönt, hogy ez micsoda löhet, hogy még beszélni is tud a kégyó.

— De mit kívánnék én tetüled, nem tunnál te neköm semmit anni!

— De én mög akarom ezt hálálni, én tégödet boldoggá** tőhetlek, ha akarod. —

* ciher = bokrokkal benőtt, cserjés terület

** gazdagá

Aszmondja: — Ha mög akarsz tanulni mindönféle nyelvet, én mögtanítlak rá rövidössen, de oly föltétellel, hogyha azt te valakinek mögmondod, azonnal möghalsz.

Nohát fogadta a juhász, hogy nem mondja mög senkinek, titokban tartja.

— Nohát csak hajtsál, mönjél a birkáid után, mögtanulsz mindönféle nyelvön beszélni, madárnyelvön tudsz; ha ez a titok benned lössz, addig tudsz érteni, de ha kimondod, vége az életödnek: azonnal mög fogsz halni.

De a birkái már az erdőbül kiértek. Hát amint az erdőben mögy, egy podvás fáhol ér, csonka teteje vót nekije, azon két szarka ugrál. Azt csevögik a szarkák:

— Már a takarékbül elhordtunk mindön pénzt, ez a nagy advas fa mögtellött; de még van; hogy azt még hová hordjuk.

Ezön tanakodtak a szarkák. Hát amint a juhász azt möghallja, körülnézi a fát:

— Ejnye, hát a kégyó most énevem jót tött: ez az advas fa tele van pénzzel!

De a birkái már elmöntek azalatt egy rétbe: a rét be vót kerítvel, hanem a kapun beszöktek. Két kutyájja vót neki: egy puli, mög egy szöléndök, ezök a birkákkal möntek. Hát mikor a kert mellé ér a juhász, benéz a vágáson, egy nagy farkast lát a birkái után, odamögy a pulihol, aszmondja:

— Adjál neköm egy birkát, mer én ehös vagyok.

A puli azt mondta neki:

— Énmiattam mind elvihetöd; hanem od van az a nagy szöléndök, a gyepű alatt fekszik, ha az ád, én nem bánám, énmiattam mind elvihetöd.

Ezt osztán mögértötte a juhász, hogy a farkas hogyan kért a pulitul birkát, a puli mög hová utasította a farkast.

— Mögállj csak, puli! Maj kidolmányollak én tégöd!

Odamögy a farkas a szöléndök kutyáhol:

— Adjál neköm egy birkát, mer én ehös vagyok; a pulitul má kértem, de az ide utasított, hogy te majd adol.

— Gyere csak, majd adok én neköd birkát.

Fölugrik, utánna a szöléndök, de biza a farkas elszaladt. Akkor osztán a juhász bemönt a birkák után, odahíja a pulit, akkor osztán két oldalrul jól kidolmányólja. Hát mikor ölég vót neki, hogy elverte jól, akkor a szöléndök kutyáhol, hogy majd azt szépon mögcirógatja; a mög félt, hogy úrá is rákerül a sor, be nem várta, elfutott. Így a juhász kintelen vót a puli nekün örizni.

Este lött az üdő, hazahajt a juhász. Vót neki két erős szamara, mög vót neki egy öreg édosaptya. Aszmondja az édosaptyának:

— Papa, foggya kend be azt a két szamarat hosszi kocsiba;* elől-hátul cserént** tönni, két fejszét föltönni a kocsira!

— Mit akarsz fiam, hiszen van nekünk fánk ölég, nem kő nekünk hozzá.

— No csak fogadjon kend szót, elmönjünk az erdőre — aszondja.

*hosszi kocsi = széna-szalma behordásához használt hosszú kocsi

**deszkák

Az öreg engödelmeskődött, befogta a szamarakat, főtötte a két fejszét:

— Hát most elmönjünk, nem bánom.

Ez alatt osztán a juhász is bészárta az akót. Az aptyával együtt möntek az erdőre. Mikor odaértek, ahhol az advas fáhol:

— No most itten forduljon kend mög, és a szamarakat ki kő fogni! Ezt a fát levágjuk.

— Hó fiam, mit akarasz te evvel a nagy fával, hiszen nem tudjuk mink ezt lehordani!

— Nocsak engödelmesködjék kend, fogadjon szót, és ezt levágjuk.

Az öreg mögijedt a nagy fátul, hogy ennyi fát neki vágni köll; de a fia főtürözött, nekivágott a nagy fának kétfelül, osztán kikopácsolta. Egyszer mikor jól bevágta, hát dül a fa; abbul az a tengör sok pénz csak úgy dűt le. Akkor az öreg a sok pénztül mögijedt, de a fia aszmondta nekije:

— Most boldogok löszünk, csak pakóljunk fő mindjár a kocsira!

De nagy éjjel vót már. El is tudták tönni rëndössen a kamarájjukba. A felesége mög nem tudott mit csináni: tudakolta tüle, hogy hun vöhatték. Aszmondja:

— Ne tudakódd, akarhol vöttük, csakhogy van.

Ezek után az asszon nem hagyott békét az embörnek, mindig csak faggatta, kéntatta,* hogy hun vötte a pénzt, annyira, hogy hát mögmondta, hogy az erdőbül hozták egy advas fábul.

— Hanem osztán hogyan tudtad mög?

— Azt nem mondom mög; mer hogyha én azt neköd mögmondom, én azonnal möghalok.

— Dehogy halsz mög, csak modd mög! Azért csak nem halsz mög.

— De én möghalok.

— Ha möghalsz, möghalsz!

Így töprenkődött az asszon: hanem magába mondta.

Másnap mögin kérdözte, hogy csak mondja mög, hogyan taláta mög.

— Semmiért se.

— Nohát csak próbára. Mondja mög kend, dehogy hal mög!

— No ha már ennyire kivöszöl a hénárbul, nem bánom, készítsd el a hidegágyot,** adjál neköm halálravalót, lefekszöm, a hidegágyon mögmondom.

Az asszon méginkább ugrabugrált, hogy csak mondja mög, hogy mennél előbb tudja mög. Azt hitte, hogy valakit agyonvert. Dehát jó úton-módon taláta. Mikor osztán mögkészűt a hidegágy, fölötözött az embör.

Akkor osztán már híre lött, hogy halódik a juhász. A mög kitárta az ajtót, hogy csak nézzék az ű halálát, hogy majd ű hugyan hal mög. Mögkészűt a hidegágy, az állát főköttette és lefekűd a hidegágyra. A szöléndök kutyajja mög az ágy alá

*kinozta

**ravatalt

feküdt, hogy ha már a gazdája möghal, ű is a gazdájával mögy: mögdöglik, elpusztul. Hát aszmondja a juhász a hidegágyon:

— Te asszony! Adjál te annak az én kedves kutyámnak egy darab könyeret, mert az oljan szomorú: látja hogy én möghalok, hát ű is velem együtt elpusztul.

Az asszon mingyár vág egy nagy darab búzakönyeret; de a kutya csak köröszültötte a két első lábát, az állát rátötte és úgy nézte nagy szomorújan a könyeret. A kokas, amint az ajtó nyitva vót, észrevötte a könyeret, és vagdalta, csipködött és kottyogott:

— Gyertök, tik is ögyetök!

A kutya mög rámorranik:

— Mér bántod te azt a könyeret, hiszen nem a te számodra van az odatével, hanem az enyimre; nem látod, hogy a szögén gazdánk halódik, és mégis olyan étfággal öszöd azt a könyeret? Én nem tunnék egy falatot se, te még az én részemet is olyan jó étvággal öszöd, hát nem szomorkodsz?

— Mér szomorkonnék? Dögölj mög a gazdáddal együtt!

E mög osztán a juhász hallgatja az ágyon, hogy mit mond a kokas. Le akart ugrani, hogy majd a kokast agyonüti, de hát bevárta, hogy mi gyün ki ebbül. Aszmondja a kokas:

— Ölég hitfán rongyembör a gazdád, és teneköd ippen olyan kevés eszöd van, mint a gazdádnek; énnéköm van hetfen-nyócfan feleségöm, én tudok neki parancsóni, ű mög annak az egynek nem tud. Hát dögölj mög a gazdáddal együtt. Én azér panaszkodjak?

Ekkor a kutyának mindjá jobb kedve lött, hogy igazsága van a kokasnak. De a juhász főkelt ám az ágybul!

— Gyere asszony a kamorába! Majd ott mögmondom, hogy hun találtam.

Akkor levött a szögrül jó erős kötelet, összefonta kétrétüjen. Aszmondja:

— Hát mos tödd össze a kezedet hátul!

— Minek tögyek hátra? — aszondja.

— Azér — aszondja —, hogy így kő mögmondani, hogy hugyan találtam én azt a pénzt.

Az asszon hátratöszi a kezit, a mög osztán egy sárga dróttal összeköti ezt a két hövelykujját.

— Most majd mögmondom azt, hogy hugyan talátam mög!

Kaptya azt a kétrétü kötelet, jó fejbe türüte vele, elü-hátú pofozta vele. Jajgatott:

— Jaj, möghalok!

Akkor mög végigtapogatta, jól verte egész a sarkáig. Mikor osztán jó kinagyóta, aszmondja:

— Hát mögmondjam-e?

— De hát így köll mögmondani? No csak ne bántson kend, soha többet nem kérdöm.

— Nézd, én ezt így talátam, így köll mögmondani!

Sohase kérdözte többet az asszon tüle.

A rátóti csősz egyszer a mezőn egy hamvas úritököt talált.

— Tyű, fékom adta-teremtette, hát ez már megin mi?

Fölvette, megtapogatta, megszagolta, de a maga fejétől mégse tudta kitalálni, hogy mi. Bevitte hát a faluházára, ahun éppen együtt volt a kupaktanács. Mikor a csősz a tököt letette, az életes előljáró urak is mind elszörnyülködtek.

— Sok időt megértem, de ilyen istenteremtményét még nem láttam világeletemben.

— No, én is sok mindenem keresztülmentem, de ilyent még én sem ettem életemben.

— Hát szen, ami az illeti, én se vagyok már mai gyerek, hanem azért a fene jobban tudja ám, hogy mi a csoda lehet ez.

Itt aztán a bíró is beleszólt:

— Hát, atyafiak, ez — miként a formája is mutatja — semmi, de semmi más nem lehet, csak tojás.

— Persze hogy tojás! Mert mi a durrogó ménkű is lehetne, ha nem tojás.

Ezt aztán a csősz is erősítette avval, hogy egészen meleg volt, mikor tarisznyájába tette. A bíró nemhiába volt okos ember, mert most még azt is tudni akarta, hogy a tojás micsoda tojás. Az öreg előljárók gyíksárkányra meg ludvércre gondoltak, de a bíró inkább a csőszre hallatott, aki olyaténképpen beszélt, hogy akkoriban egy idegen csikó csatangolt a határban. Erre aztán az előljárók is rázendítették.

— Úgy van! Ez az idegen csikó tojta. Mert mi az isten csodája is tojhatott volna nekünk ekkorát?

— No, ha eddig már szerencsésen eljutottunk — szólott a bíró —, még csak azt mondják meg, atyafiak, mitévők legyünk?

— Kiköltetjük!

— Ki ám, de mivel? A mi lovaink nem tojnak, tehátlan tehát nem is költenek.

Ámbátor mindenki törte a sütnivalóját, mégiscsak a bírónak támadt jó gondolata.

— Tudjátok mit, atyafiak? Amihez nincsen elegendő esze a rátóti lónak, van a rátóti tanácsnak. Én amondó vagyok: hogy a drágalátos tojást költsük ki mink magunk.

Nagy szó volt biz ez, de azért bólintottak rá valamennyien. Jó példának okáért először a bíró ülte meg, aztán ülték a többiek rendben, amint következett.

Bizony még ma is ülne rajta valaki, ha a szomszéd falukban rebesgetni nem kezdték volna, hogy a rátóti kupaktanácsra rázápult a csikótojás. Erre aztán az előljárók is zúgolódni kezdtek, hogy ők biz nem ülik tovább senki lova tojását.

A bíró nagyon elszomorodott, mert szentül meg volt győződve, hogy a kis csikó már mozog. Az előljárók meg váltig azt állították, hogy a tojásnak már szaga van. Végtére is megállapodtak hát abban, hogy a záptojást kiviszik a határra, s onnan

egy dombról a felé a falu felé gurítják, amelyik a rátóti tanács kiszólásában leginkább serénykedett.

Most aztán az egész Rátót kiállt annak a csodájára, hogy csúffá lesz téve a rossz nyelvű szomszéd falu. Mikor az orrukat már valamennyien befogták, a bíró gurítani kezdte a csikótoját. A tojás gurult, gurult, s a domb alján belegurult egy gelegenyebokorba. Ott rapityánként törött, a bokorból pedig ugyanakkor kiugrott egy pici nyúl. Egész Rátót elkiáltotta magát:

— No, a piciny csikó! Fut a piciny csikó! Utána, emberek!

A sok nép utána eredt. A dombon csak a bíró maradt, és ott szomorúan mormogta magában: „Nem megmondtam, hogy a csikó már mozog. Hej, mért is nem ültük hát türelemmel még egy-két nap azt az istenadta csikótoját!”

22 / A TÁLTOS ÖKÖR ÉS GAZDÁJA

Volt egyszer, hol nem volt, még az Óperencián is túl volt, volt egy szegény ember s annak volt egy fia. A szegény embernek a felesége meghalt, és ő vett egy más asszonyt feleségül. És annak az asszonynak volt öt leánya. És a legküssebbiknek három szeme volt, a másodiknak volt négy, a harmadiknak volt öt, a negyediknek volt hat s az ötödiknek volt hét; egy leghátul a nyaka csigáján volt.

Volt a szegény embernek két ökröcskéje, és a csás ökröt Szilajnak hitták. Hát a fiú mindennap űzte ki az ökröket a legelőre. A mostoha anyja a fiúnak mind korpából sütött neki kenyeret merendőbe.* A fiú mind azt ett, korpakenyeret, de a csás ökör megsajnálta és megszólította a fiút:

— Édes jó gazdám, te mind korpakenyérrel élsz. Van nekem a jobb szarvamba elég éleség, csak ügyelj magadra. Húzd ki a jobb szarvamat, s amit akarsz, azt egyél belőlle.

A fiú kihúzta az ökörnek a jobb szarvát, és mindjárt megterült egy asztal magától. A fiú ett s itt, és visszadugta az ökörnek a szarvát.

Ez így folyt napról-napra, s a fiú mind kövérebb és jobb színbe lett. A mostoha anyja mind csudálkozott, hogy a mostoha fia a korpától hogy lehet mind jobb színbe. És azt számította, hogy elküldi a legküssebb leányát, hogy őrizze a fiút, hogy lássa, mit eszik. A legény este kiment, s az ökröknek ennik adott. De az ökör tátos volt, már tudta, hogy holnap mi történik. Megmondta a fiúnak:

— Vigyázz, holnap jó a háromszemű leány velünk. Addig mind játszódj vele, míg elalszik. De vizsgálj meg jól a szemeit, hogy mindegyik szemével elaludjék, mert különben meglátja, hogy te honnét eszel, s neked jaj lesz.

*merende = élelem, ennivaló (útra, tarisznyába való)

A fiú úgy es csinált. Addig játszadozott a leánnyal, míg a leány alaludt, s mindegyik szeme bé volt hunyva. S akkor kihúzta az ökörnek a szarvát, s étt jól, s megint visszadugta a helyére. Hazamentek este, s kérdete az anya a leányától:

— Evett-e valamit?

— Nem egyebet korpakenyérnél — mondta a leány.

Elküldte másnap a fiúval a négyszeműt, hogy vizsgálja meg, hogy a fiú mit eszik. De az ökör megint csak mondta, hogy vigyázzon és játszadozzék megint, még a leány elalszik mind a négy szemével. A fiú úgy es csinált. Addig játszadozott, még egészen elaludt. Megvizsgálta, mikor aludt, kihúzta az ökörnek a szarvát, étt, itt, és megint visszadugta. Este hazament, s kérdete az anya a leányát, hogy mit látott, s az nem tudott mondani semmit.

Másnap megint számította az anyja, hogy elküldi az ötszeműt. De az ökör megint megmondta a fiúnak, hogy mi lesz. Játszódjék vele, míg mind az öt szeme elalszik. A fiú úgy es csált. Addig mind játszódott a leánnyal, míg elaludt. Ett s ivutt jól, visszadugta az ökörnek a szarvát, és a korpakenyeret elészede, kínálta a leányt és, hogy egyék. A leálynak volt más merendéje es, és abból étt, nem akart a korpából enni. Hazamentek este, s azt mondta anyjának, hogy nem látott egyebet, csak korpakenyeret. — Még engem es kínál belölle.

Másnap elszámította az asszony, hogy kiküldi a hatszeműt, és ugyan réáparancsolt, hogy ügyeljen, mit csál a fiú. Az es csak úgy járt, mind a többiek. Este az anyja jól elverte, mérthogy ő se látott semmit. És elszámították este, hogy menjen el a hétszemű leány. De az ökör megint elmondta a legénynek, hogy ügyeljen magára. Az ökör sírva mondta el, hogy:

— Avval a hétszeművel addig játszódjál, míg mind a hét szemével elalszik. Jól vizsgálád a szemeit, mert ha nem, pórul járunk!

És addig játszódott a fiú, míg a leány elaludt. Megvizsgálta a szemeit, de egyet a nyakcsigáján nem látott meg, s avval nem aludt a leány. Meglátta, hogy a fiú kihúzta az ökörnek a szarvát s étt s ivutt. Este megmondta az anyjának, hogy a fiú mért van olyan jó színben s miért olyan vidor. Mert a fiú oan ételeket eszik, hogy még a bárók sem különbet, a Szilajnak a szarvából.

Az asszony betegnek tette magát, és azt mondta a férjének, hogy ő addig meg nem gyógyul, míg a Szilajnak a húsából nem ehetik. Valami nagy nehezen ráadta magát az ember, hogy az ökröt vágják le. Az ökör a fiúnak sírva panaszkodta el, hogy mi történik véle, mert a fiú semmit se tudott.

— Tudd meg, édes fiam, engem holnap levágnak. Hanem ügyelj, mert mi ketten el akarunk szökni. Holnap, mikor visznek a vágóhídra, hát kérjed édesapádat, te vezess engem a vágóhídra. És mikor én letérgyepelek, te ugorj a szarvam közi.

Másnap vitték az ökröt levágni. A fiú, mikor az ökör letérgyelt, felszökött a szarva közi, s az ökör többé nem ment a földön, hanem felemelkedett a levegőbe. Elrepültek a fiúval, és a többi a faképnél maradt.

Mentek az ökörral, sokáig repültek, és elértek nagy üdő múlva egy szép rézerdőhöz. És a fiú megkívánta a szép rézvirágokat, és mondta az ökörnek, hogy

leszakít egyet és a kalapja mellé tűzi. Leszakított egyet, és a kalapja mellé tűzte. Az ökör azt mondta:

— Édes fiam, mért nem hagyod békén? Mert én mindjárt megint kell, hogy szenvedjek.

Mikor kiértek a rézerdőből, eléállott egy nagy farkas.

— Hó, megálljatok! Mért bántottátok az én rézerdőmet? Most, Szilaj ökör, velem meg kell, hogy küzsdjél.

— Nem bánom — mondja a Szilaj ökör —, küzsdjünk hát egyet.

Megküzsdöttek, s a harmadik öklelésnél úgy felkapta a farkast, hogy három ölnyég vetette a levegőben. Mire a farkas visszaesett a földre, nyaka, lába ki voltak törve, nem bírt többet mozdulni. A fiúnak mondta az ökör:

— Na látod, hogy én egykönnyen martalékul eshettem volna a farkasnak? Ne próbálj hát az erdőből szakítani.

Mentek, mendegéltek, sokáig mentek, míg végre elértek egy szép ezüsterdőbe. Az erdő nagyon szép volt, ezüst lombokkal, virágokkal teljes volt, s a fiú kezdett rimánkodni az ökörnek, hogy ő mégéscsak szakít egy virágot innét és. Az ökör eleget kérte, hogy ne szakítson, mert azért ő kell küzsdjék megint, de a fiú addig rimánkodott, még az ökör megengedte, hogy szakasszon egy ezüst virágot az erdőből.

Mentek tovább, kiértek az erdő széjire. Mikor kiértek, eléáll egy oroszlán.

— Szilaj ökör, mit csengett az erdő? Valamit hallottam, bántottátok az ezüsterdőt.

Megküzsdenek az oroszlánal, azt úgy megöklelte, hogy az oldalán a szarvai keresztülmentek. Mégés az oroszlán valahogy a jobb fülét leharapta az ökörnek.

— No — azt mondja az ökör a fiúnak —, látod, most má jegyes vagyok. De harmadszor ne próbáld, mert akkor életemet veszítem.

Mentek, mendegéltek tovább, nemsokára elértek egy tiszta aranyerdőt. Az erdő szép arany virágokkal volt tele. A fiú rimánkodni kezdett, hogy ő mégéscsak szakít egy arany virágot. Az ökör sirva kérte a fiút:

— Ne szakíts, mert ennek az erdőnek két öre vagyok.

De nem fogadott szót a fiú, mégéscsak szakított egy virágot. Az ökör a fejét megcsafarta:

— Látom már előre, hogy végem lesz. Hanem ha megküzsdöm a kis nyúllal, hát a jobb szarvam elesik messze töllem, de te ügyelj, és ahogy felvetted, rögtön dugd el a zsebkendődbe, mert ott lesz néked éleség elég.

Nohát az erdő széjire érnek, eléállít egy tigris, egy háromfejű sárkány és egy kű fekete nyúl.

— No, Szilaj ökör, most akár add meg magadat, rabszolgánk léssz, míg élsz a fiúval együtt, akár pedig egymás után mind a hárommal meg kell, hogy küzsdjél. Mér bántottátok az aranyerdőt?

A fiú búsulni kezdett és sírt, hogy az ökör elpusztul, de az ökör azt mondja:

— Ne sírj, mert ez még nem utolsó, evvel megbirkózhatom.

Másnap délkor megverekedtek, és az ökör a tigrisnek nyakát keresztülöklelte egészen. Avval elment legelni, s azt mondta a fiúnak:

— Ha valaki keresni fog, mondd meg, hogy holnap délkor itt leszek, s ha készlet, fújjad a furulyát, s itt leszek mindjárt.

Eljő egy küs fekete nyúl, azt kérdi a fiútól, hol a Szilaj ökör. A fiú megfújta a furulyát, de még igazi vigon, táncnótára. Azt mondja a küs fekete nyúl:

— Hagyj békét a furulyának. Csak azt mondd meg, hogy holnap délben véllem verekedjék meg, mert a háromfejű sárkány, az erdőnek királya poroncsolta.

Eléjött az ökör és kérdi a fiútól:

— Mért fújtad oán táncnótára a furulyát?

— Hogyne fújnám, mikor idejött egy küs nyúl, s azt mondta, hogy veled kell, hogy megküzdjön.

Mondja az ökör:

— Atteszi el az én fejemet!

Megküzsdenek az ökörral. A küs nyúl csak mind forog az ökör körül, míg végre bebúj az ökör hasa alá. Úgy feldobta az ökröt, hogy az ökör minyát kétfelé hasadt, s a jobb szarva két-három ölnyire szökött el tőle. A fiú felvette a szarvat, és belédugta a zsebkendőjébe.

Mönyen tovább nagy búsan egyedül. Többiek közt elért egy szép rétre. Ott egy forrás felett leült, kihúzta a szarvat, ett s ivott, lefeküdt s elaludt. Mikorrá felébredett, látja, hogy az egész rét teli van nyájakkal. Búsulni kezdett, hogy tudja majd visszaüzni a szarvába, mert azok mind onnat jöttek ki, de nem bírta eltalálni.

Hát jött egy öregasszony, és az egy valóságos boszorkányné volt. Látja a fiút, hogy búslakodik, s elpanaszolta a fiú, hogy mi van a dologba, hogy:

— Én nem tudom ezt a sok csordát béüzni a szarvba.

— Ha csak az a baj — mondja a boszorkány —, az nem nagy baj. Én béüzöm, nem es nagy a fizetség. Csak arra esküdjél meg, hogy soha meg nem házasodol.

A fiú nagynehezen megesküdött, és az öregasszony egy hapra elévette a mesterségét és béüzte. Avval elbölcsűzött az öregasszonytól és ment tovább.

Nemsokára elért egy malomba és ott szállást kért. A molnárnak volt egy igen szép leánya. A fiú es megszerette a leányt, és még a leány es meg a fiút. A leány még inkább, mint a fiú, és kérte, hogy vegye el őt feleségül. De a legény megmondta, hogy néki milyen esküje van, hogy sohasem bír megházasodni.

— Ha csak az a baj — mondta a molnárné —, segíték én azon. Légy bátor, mert semmi bajod sem lesz.

Esszekelnek a leánnyal, megesküsznek, eltelik a vendégség,* lefekszik az egész háznépe, de a molnárné feltett egy kenyeret az asztalra és egy korsó vizet, és a vaskalánt felállította a nyelére az ajtó mellé, a seprüt es a nyelére az ajtó mellé. Éjfélakkor jó a boszorkány. Kiájtsa a seprűnek:

*lakodalom

— Nyisd ki seprű az ajtót!

Mondja a seprű:

— Nem lehet, mert a fejemen állok.

Kiájtja a vaskalánnak:

— Vaskalán, nyisd ki az ajtót!

— Töllem sem lehet, mert a fejemen állok.

Kiájtja a boszorkányné a házba:

— Gyere ki esküszegő, mert ügyes véged lesz!

Erre megfelelt a kenyér:

— Hát te kutya boszorkányné, nem megengedhetsz, mind én megengedek?

Engemet elvetnek, megnövök, azután lekaszálnak, azután megcsépelnek, megörölnék, vízzel összegyúrnak, megsütnek, azután megesznek. Ennyi ként* én mind kiállok s megbocsáttok!

— Ejnye teremtette! — kiájtotta a boszorkány — itt nagyobb boszorkány van nálamnál!

A boszorkányné erre úgy megharagudott, hogy rögtön kettéhasadott. A fiatalok máég és élnek, ha meg nem haltak.

23 / MÁTYÁS KIRÁLY ARANYSZÖRŰ BÁRÁNYA

Elment a burkus király Mátyás királyhoz. Mint pajtások köszöntötték egymást.

Mondja a burkus király, hogy:

— Úgy hallottam, hogy egy aranyszörű báránya van?

— Igaz — azt mondja —, nekem van a juhaim közt egy aranyszörű bárányom, és oan csobánom** van, hogy sosem hazudott.

A burkus király azt mondta:

— Én megmutatom, hogy hazud.

— De — azt mondja Mátyás király — az nem hazud, olyan nincs!

— De én megmutatom, hogy hazud, mert én megcsalom, hogy muszáj, hogy hazudjon.

Azt mondja Mátyás király, hogy:

— Én és fogadok akármibe, hogy nem hazud. Fele országomat odaadom.

Azt mondja a burkus király:

— Én és odaadom fele országomat, ha nem hazud.

Jó, mán kezet fogtak, avval jóccokát mond a burkus király, és elménen más szállására. Ott felöltözött a burkus király ilyen parasztgúnyába né, és elment ki a tanyára. Köszönti a csobánt. Fogadja a csobánt:

*kínt

**juhászom

— Isten hozta, király uram!

— Honnét üsmeresz te engemet, hogy én király vagyok?

Azt mondja a csobán:

— Üsmerem én a szován, hogy maga király.

Azt mondja a burkus király:

— Adok én neked sok pénzt, és hat lovat és hintót, add nekem az aranyszőrű bárányt.

— Jaj — azt mondja —, a viláért se adnám, mert felakasztatna Mátyás király. Sok pénzt ígért neki, nem, egyként se egyezett belé.

Hazamenyen nagy búsan a szállására, és ott búsul, és ott volt a leánya és. Azt mondja:

— Ne búsuljon, mert elményék én egy csomó színarannyal, és megcsalom én.

Vitt egy ládácska színaranyat és egy üveg bort jó mézesen, hogy a csobánt megcsalja. De azt mondja a csobán, hogy neki nem szükös a pénz. Mátyás király felakasztatja, ha kérdi, hogy hova lett az aranyszőrű bárány. Addig mondott a leány, addig incselkedett, hogy megitták a bort, de a leánynak kellett elébb innia belőle, hogy lássa, nem tett-é valami étőt* beléje. Oan kedve kerekedett aztán a csobánnak, hogy azt mondja: odaadja, ha hagyja, hogy velle háljon, de pénz néki nem kell, mert pénz neki elég van.

Sokat nem szokotalódott** a leány, hagyta hogy velle háljon. No, aztán azt mondja a leány a csobánnak, hogy:

— Nyúzd meg a bárányt, és a húst edd meg, mert nékem a húsa nem kell, csak a bőre.

Hazavitte nagy örömmel az apjának az aranyszőrű báránynak a bőrét. No, örvendett az apja és, hogy a leánya meg tudta csalni a csobánt.

De reggel lett, és búsul a csobán, hogy mit mondjon ő most Mátyás királynak, hogy az aranyszőrű bárány elveszett. Jött haza a csobán, hogy a királynak mondja meg, ha mit tud hazudni. Útközben beszúrta a botját egy féreglikba,*** és a kalapját reá tette. Elhátrált tőlle, még nekiment, köszöntötte király uramnak. Mondta a király:

— Mi újság a tanyán? — Mán a kalapja.

Mondta újra a csobán:

— Ott bizon nincs más, az aranyszőrű bárány elveszett, a farkas megette.

Mikor azt kimondta, megéjedett.

— Hazudsz, mert akkor a többit és megette volna!

Avval kivette a botját, és hazament esmég**** a király felé.

Esmég talált egy féreglikat, és esmég belétette a pálcáját, reá a kalapját, és köszöntötte király uramnak:

* mérget

** töprengett

*** egérlyukba

**** ismét

— Mi hír van a tanyán?
 — Nincs egyéb, csak az aranyszőrű bárány bédöglött a kútba.
 — Hazudsz — azt mondja a király —, mert a többi és bédöglött volna.
 Esmént kivette a pálcát, és ment hazafelé. Harmadszor és talált egy féreglikat, beléetette a pálcáját, réa a kalapját, és köszöntötte király uramnak.
 — Mi újság a tanyán?
 — Ellopták az aranyszőrű bárányt.
 — Te hazudsz — mondta a király —, mert a többit és ellopták volna.
 Kivette a kalapját, és tovább indult Mátyás király palotájába, és ott a burkus király és a leányával az asztalnál ülnek. No, osztág béménén, és köszönti a két királyt és a leányt és. De mán a bört odavitte volt Mátyás királynak a burkus király, és most várták, hogy hazud-é, mert ha hazudott volna, Mátyás király elvesztette volna a fele királyságát. Kérdi Mátyás király:
 — Mi újság a tanyán?
 — Nincs semmi egyéb, mint az aranyszőrű bárányt egy szép fekete báránnyal felcseréltem.
 De volt-é Mátyás királynak öröme! De azt mondja:
 — Hát hozd bé a bárányt.
 De azt mondja a csobán:
 — Ott közephelyt ül a két király közt.
 — Brává — mondta Mátyás király a csobánnak —, hogy nem hazudtál, már most néked adom a burkus királynak a fél országot, amit tőlle elnyertem.
 — No — mondja a burkus király —, én es odaadom a leányom, úgy és megkóstolták egymást.
 És úgy lett a csobánból burkus király.

24 / AZ APÁM LAKADALMA

Eccer csak azon veszem eszre magamot, hogy hát apám házasodni akar, s anyámot meg akarja venni. Azt mondja nekem apám:

— Eridj a malomba, s örless a lakodalomra kenyérnek valót!

Rajta szegén! kapom én nagyfírissen magamot, mind eme könnyű fickó, keresek egy átalvetőt, felviszek a híjjuba* három tarisnyát, s megtötök kilenc surgyét** olyan dálnoki búzával, mind a makk, s mind a kilencet eccerre vállamra billentem, s kiviszem a szekérre. Kivezetem az ökrököt, s bé akarom fogni, de hát egyik sem tanál a régi hejjiire, fogom a csást hócsból, a hócsost csából, s úgy jól tanál.

*padlásra

**szalmazsákokot

Poróbálom a járompácát, s hát nem tanál a hejji; dugom egyik hejjet a lapát nyelit, másik hejjet a kötőrúdat, s úgy jól van a dolog.

Elmenyek a malomba, s mikor odaérek, megállítom az ökrököt, felütöm az ostor nyelit előttik a földbe, nehogy meginduljanak; magam pedég bémenyek a malomba, hadd híjjam a mónárt, hogy a búzát segítsen behordani.

Egyetlen egy lelket sem kaptam benn a malomba. Nezek széjjel az ágy alá s a pest* megi, s hát látom, hogy a ződ kancsó nincs ott a szegen; abból megtudtam, hogy a malom oda van eprészni. Gondolom, hogy immán ha ennyibe van, szép békességesen hazavárom; de eszembe jut, hogy nemigen szokása hazasietni, s amíg eléjön, én addég meg es öszülhetek, osztág az ökröknek es bajosocska esztendőről esztendőre várakozni, mett nem es hoztam vót nekik, mit enni adjak. Utánnairamodom hát sebess kutyafuttába ki a bércre, s hát ott szimatol a bokrok között. Vágok egy istenes jó husángot, kosztolni kezdem két ódalba, ahogy csak töllem lehetett; még eccer jól nekihúzem a husángot, s amíg rea sójtottam vóna, hallom messzüről, hogy megzerdül oda bé a vögybe, s hát úgy öröl, ugyan zakatol: eppen az én búzámot járta.

Hogy a bércről hamarébb leérjek a vögybe, nekifekvém, a behingerödzém az ódalon; utánnam amennyi csutak: megkévánták töllem az üdötötést. Nekik nem lett belé semmi bajik; én es csak egy kicsiddég üttem belé az arromot egy lágy tehenganyéba, de nem mártottam fel onnét egészen, még ott es elég maradt a hejjin; több baja lett annak a szegén fejár lónak, amik ott eddegelt az ajjba, met a töllünk úgy megijedt, hogy a lábára szorított nyüggel együtt kifutott a világból, s még nem jött vissza ez napságig.

Hezzadörgölgetém az arromot a gypehez, mind a tyúk szokott, s elmenék, hadd lássam, az ökrök nem mentek-e el az álló hejjiokról; s hát az én ostoronyelem oda fogont a földbe, s akkora fa nőtt belőle, mind a barassai nagy torony; de annyi fiát kötöttek belé a seregélyek, hogy azoknak a csárrogásától a malomzúgás nem hallott. Bezzeg megörvendék neki; gondolám, hogy most fogok seregélyfiat eleget! Jól tudtam hágdosni, ahogy csak kellett: felhágok a fára, dugom a kezemet, s hát nem tér bé a likba, próbálom a fejemet, s hát jól bétér! Teliszedtem a kebelemet szeregélyfiával. Ki akartam búni a libból, de hát én nem térek ki; hazafutok, elviszem a ródaló féjszit, s kivágom onnét magamot. De nem tudtam leszállani, met a fa vastagocska vót, s a fejem es szédült, hanem kiátottam a mónárnak, hogy vegyen le; a mónár azt gondolta, hogy az a bajom, hogy megehültem, s nekem a fiától mónárpogácsát küdött. De én a fiúnak olyan erőss lúdméreggel mondtam meg, hogy nem efféle bajom van, hogy az ecceribe elfutott, s hozott egy véka korpát, azt nekem egy koszt** végin felnyútotta. Én kötelet sodorék belőle, olyant, hogy a malomkövet es fel lehetett vóna vélle akasztani; próbálám, leér-e a földig, de hát egyrét nem éri; fogom kétrét, s hát olyan jól leér, hogy még a földön meghajlik.

* kemence

** karó

Ereszkedni kezdek le rajta, de egy féreg* ott fenn, ahol egy ághoz megköttem vót, elkercelte.** s én kötelestől lecseppentem. De míg a földre érnék, addig a seregélyfiak a kebelembe megtollasodtak, szárnyikra köttek, s engem repíteni keztek. Mikor az Ót*** felett repültünk, valami asszonyok ott az Óton rongyát mostak, s kiátózni kezdtek felém:

— Mi a tüzes gútot csinál az a gyermek, hogy úgy tud repülni? Ha leesik, éppen az Ótba szottyán, s beléhal!

Láttam, hogy mind felém neznek, de a seregélyfiak csárrogásátul nem tudtam tisztán kivenni, mit kiátnak; azt gondoltam, azt kiáttsák, hogy öldjam meg az ingem derekát. Én az ingem derekát kiszabadítottam a harisnyám szíjja alól; avval a seregélyfiak eccerre a kebelemből mind kiduvadának,**** nekem amennyi szárnyam, mind elrepüle, s én az Ótnak köllös közepibe belécsurbanék. Csubbanásommal az Ótat úgy kicsapám az árkából, hogy az egészen kiloccsant a hegy aljáig; de mikor az árkába visszatakaradott egy kicsi héjjával, amit egy gidófalvi szonnyu***** komondor lecselt fel belőle, annyi hal maradt künn utánna, hogy a hejjet Mánástól Dobolyig s Árkostól Angyalosig mind ellepte — még a Szépmézőt es egészen. No, ott vót hal elég! Tizenkét bihalszekér egy hétig mind örökké hordotta, soha meg nem szünt, mégsem tudta megkezdeni; de mene egy csoré cigánpurdé Köröspatakról, mind felszedé a pendejjibe, s elvivé.

Eszembe jut, hogy engem nem jáccodni küdtek vót, hanem örölni; elindulok arrafelé, ahol az ökrök vótak, hadd lám, micsinának? nem mentek-e el hejjikről? Sokáig mentem, úgy, hogy megfáradtam belé. Látok a réten egy lovat, s reagondolom, hogy: ezen könnyen oda jutok, ahova kell. Utánna indulok, de hát ő engem nem vár meg. Fogom a farkát, egyet fordítottok rajta, s magammal szembe állítottom, s mondom neki amúgy mirgyilusoson:°

— Hó! megállj, pityigangos! ne légy olyan jeszke!°° — Megértette a szót s megállott, mind a cüvek. Megnyergelém a szürkét, felülék a barnára, s úgy elmenék a sárgán, egy lőtön°°° ki s egy hágón bé, hogy a föld es szakadt utánnam.

Egy helyt egy szöllő alatt menék el, s annak a kerittésin belől sok szép ért gyümölcs vót. Megállítottam a szürkét, leszállék a barnáról, s megkötém a sárgát a gyepühöz; próbálom, hogy behágjak, de nem tudék; megmarkolám a hajamot, s annál fogva bélódítottam magamot. Rázni kezdem a szilvát, hull a dió, szedem a magyarót; s teli rakám a kebelemet.

- * egér
- ** elrágta
- *** Ólt
- **** kibújnak, kitolulnak
- ***** szomjas
 - ° mérgesen
 - °° ijedős
 - °°° lejtőn

Eröss meleg vót, meg vótam szonnyulva, hogy majd megededtem. Látom, hogy ott nem messze vadnak valami aratók, s kérdem, hol kapnék itt vizet valahol? Azok nekem megmutattak nem messze egy forrást. Oda menyek, de hát befagyott! Eleget akartam a jeget a sorkammal vaj kövel bétörni, de nem lehetett, mett a jég lehetett egy araszos; hanem kapám a fejemről a koponyámat, s könnyen bétörém vélla a jeget, vizet merítették vélla, s amúgy jót ivám.

Elmenék a gypűhöz, hajamnál fogva kilódítottam magamot az útra; elódám a szürkét, felülék a barnára, s úgy elvágaték a sárgán egy lőtön ki, s egy hágón bé, hogy ugyan lógott a hajam belé. Egy helyt találék két embert; mikor meghaladtam vóna ökö, utánam azt kiáták:

— Te fiú, hova lett a fejed?

Tapasztom a fenekem, s hát nincs ott a fejem! Vissza én avval sebess kutyatroppba a forrásshoz; de hát mit látok! az én koponyám magát nállam nélkül megunta, s neki csak annyi esze vót, hogy minekutánna ott felejtetem, magának sárból nyakat, kezét, derekat, lábat csinálgatott, s a jégen sikolándva* kaptam meg. Én es meglehetősöcskén tudtam sikolándani; eleget sikolándottam utánna, de ő jobban tudott, mind én, nem tudtam semmiletteképpen megfogni. Uram isten, mi tevős legyek? merőbe megjedtem, hogy fejem nélkül kell csakugyan maradnom. De eszembe juta valami, s mondám magamba: hadd el, koponya, ne vesd magad, mett engem nem vágysz ki! Csakhamar sárból egy agarat csinálék, nekiusítottam a koponyának, s az egy micre** elfogá, s szépen előmbe hozá: én elvém, feltevém, menék a gypűhöz, hajamnál fogva kilódítottam magamot; elódám a szürkét, felülék a barnára, s úgy elmenék a sárgán egy lőtön ki s egy hágón bé, mind a madár.

Mikor a malomig értem, ott veszem észre, hogy engemet apám otthon nem győzött várni, keresésemre indult, s hogy nem kapott, siratni kezdett nagy jajszóval:

— Jaj, lelke fiam, hova lettél! jaj, jaj, miért es kűdélek el csak magadra! jaj, lelke fiam, most vége neked, valahol elpusztultál!

Amennyit engem apám életembe szidott, s korholt, soha sem hittem vóna, hogy engemet úgy tudjon sajnálni. Hogy láttam, mi baja van, még távurról hezza szóllottam:

— Ne búsuljon kjed egyet es, apám uram, mett itt vagyok! rossz féjszi nem vesz el!

Meghozta szegény apámnak a lelkit. A zsákokat a lisztel szekérre raktuk, hazamentünk, s az apám lakadalmát fáinosan meginnapoltuk. A menyasszony anyám vót, s a menyasszonytáncot legelőbb én jártam el vélla, s azután jött a szer másokra. Mikor a lakodalomnak vége lett, mások mind eltakarodtak, s mű otthon maradtunk csak magunkra: s máig is élünk, ha meg nem hótunk!

Én még azután egy esztendőre lettem, met apámnak igazi törvényes fia vagyok; szépen felcseperedtem, s ügyes legén lett belőlem.

*csúszkálva

**egy szempillantás alatt

Egy legény megvett feleségül egy dologtalan gazdag leányt; mégpedig azt fogadta, hogy sohasem veri meg.

Az éfiasszony soha nem dőgozott, hanem csak járt házról házra zuvatolni,* s egyéb hitvány dolgot követni. Nem es verte meg az ura eccer es; hanem egy reggel, mikor dologra ment, a macskához így szólott:

— Azt poroncsolom neked, te macska, hogy míg én oda leszek, te mindent dőgozz, amit kell, a házat szépen kítakarítsd, délre ételt készíts, s még egy orsó fonalat es fonj: met ha nem, mikor hazajövök, úgy megverlek, hogy megemeleted!

A macska a tüszelyen szunyókálva végighallgatta a beszédet. De az asszon azt gondolta magában, hogy: „Ez az én emberem megbolondult!”, s azt mondá:

— Kied uram, mét poroncsol olyanokot annak a macskának, hisz az azokhoz nem tud?

— Tud, nem tud, nekem mindegy, feleség! — azt mondá az ember. — Nekem nincs más, kinek poroncsoljak; de ha ő mindazt meg nem teszi, meglásd, úgy megverem, hogy sokétt fel nem kéne venni!

Avval elment dógára. Az asszon pedig biztatni kezdte a macskát:

— Dőgozz, macska, met ma megver uram!

De a macska nem dőgozott. Elment az asszon több házhoz, s mikor hazament, a macska akkor es szunyókált, s a tűz es kialudt. Esmét mondta:

— Szítsd fel a tüzet, s dőgozz, macska, mett ma megverődöl.

De a macska nem dőgozott.

Hazajő a gazda, széjjelnéz, s hát minden rosszul van. Elérántsa a macskát, felkötí a feleségre hátára, s addig veri, míg a felesége imádkozni kezd:

— Ne üsse többet azt a macskát, met az nem hibás, a nem tud azokhoz a dógokhoz.

— Fogadod-ë hát, hogy helyette mindent véghezvissz? — kérdi az ura.

— Véghezviszek még többet es, mind amennyit kied neki poroncsolt, csak ne üsse többet szegént! — felelé az asszony.

Az éfiasszonka hazafutott az anyjához, elpanaszolta a dógot, s azt mondta:

— Felfogadom, hogy a macska helyett minden dolgot eligazítottok, csak ne verje a hátamon olyan halálra.

Hozzászólott az apja es:

— Ha felfogadtad, tedd es meg; met ha nem, a macska hónap es megverődik. — S evvel hazaküdde az urához.

Másnap reggel es megporoncsolta a gazda a macskának, mit tegyen, de semmit sem tett meg most es. Azétt hát esmént megverte a felesége hátán. Az éfiasszon akkor es hazafutott panasza, de az apja úgy visszakergette, hogy a lába sem érte a földet.

*pletykálkodni

Leány gyászban / Alsóhutka

Öngyilkos temetése / Tevel

Öngyilkos temetése / Tevel

Aratás (legénytánc) / Magyarvalkó

Bányásztemetés / Lupény

Öregasszony gyászban / Nagyhind

Fehér gyász / Csököly

Harmadik reggel es elmondta a gazda a macskának a harmadik poroncsolatot, de a macska nem tudta végighallgatni, úgy meg volt ijedve, nem es dógozott akkor es semmit. Hanem most mindent eligazított helyette az éfiasszon: most nem felejtette el, hogy mit fogadott vót: tüzet tett, vizet hozott, ételt készített, sepregetett, s mindent tett, amit kellett; met sajnálta lelkiből azt a szegén macskát, hogy amikor az ura veri, az ő hátába a körmit kénjába mind beléaggassa, s osztán a kétrétű ostornak es a vége a macskán túl az ő hátát es megjárkálja minden ütéssel. Mikor az ura hazajött, hát minden jól van! S mondogatta:

— Ne félj, macska, most nem bántlak!

Az asszony örömmel terítette meg az asztalt, az enivalót kicsinálta, elégette, s jóllaktak jó kedvvel.

Azután mindennap úgy volt: a macska többször nem verődött meg, s az éfiasszonyból olyan gazdasszony lett, hogy ugyan helybe!

26 / RÓZSA ÉS IBOLYA

Hún vót, hún nem vót, vót a világon egy király. Egyszer tizenkét katonával vadásztatott az erdő szillin. Amint egy helyt a sűrűbe lép, meglátott egy iszonytató nagy sast. Rálútt, de a sas felkapta, oszt érepült velle. Elvitte egy heggyetőre, oszt amikor lététe, egyszerűbe emberré változott, mer a sas egy vasóru bába ura vót.

— Na — aszondja néki a sas —, úgy gondold még, hogy hét évig nem mígy el innen.

De a hét év is eltölt, oszt akkor azt kérdi a sas a királytul:

— Szeretnél-i mán hazamenni?

Oszt mikor a király aszondta, hogy nagyon szeretne, hát mégin azt kérde tülle:

— Mit adsz, ha hazaviszlek?

A király eget-fődet ígirt, de a sas csak aszondta, hogy azt adja néki, amirül nem tudja, hogy az üvé. No jó, megégyztek. A sas félkapta a királyt, oszt ippén ott tette lē, ahunnét elvitte. A tizenkét katona most is ipp ott vadásztatott, hát úgy megörűtek, hogy alig tudtak szóho jutni. Az egyik mindján elszaladt, hogy hírt adjik a királynénak, de útközbe meghótt. Elmént a második is, de ez is meghótt. Csak a harmadik jutott el a királyného. Ez is nagyon megörűlt, oszt mindjá befogatott a hintóba. Magával vitte a kisfiát is, aki azúta született, hogy a királyt a sas elkapta. A kisfiút Rózsanak hitták. Na, vót öröm, mikor egymást meglátták. A király az ölibe vette a kisfiát, oszt aszondta:

— Mégállj, kutya sas, ezt nem adom néked, ha ezt kired!

De a sas lécsapott, kikapta a kezibül, oszt avval érepült velle. Vót nagy búsulás, de mán nem segíthettek a dógon. Tött-mutt az idő, oszt a kis Rózsa olyan szip erős legíny lett, hogy a csuda. De a vasóru bábanak is született azúta egy jánya, ezt még

Ibolyának hitták. Ez is olyan szíp jány lett, hogy olyan sosë vót a földön. Ház biz ezék úgy megszerették egymást, hogy el së tudtak egymás nélkül lenni.

Rózsának eleinte jó vót dóga a sasnál, de ahogy megnőtt, aszondta néki a sas, hogy most már ëlig vót a játikbul. Van neki ëgy vad lova, hónap addig lovagó rajta, amëddig mël nem szelidül, mer máskípp piritúst vág belülle. Alig várta Rózsa, hogy Ibolyának elpanaszólhassa a dógot, de csak ëste beszilhetett véle, mikor má mindëнки lëfeküdt, mer a vasóru bába egisz nap maga mellett tartotta. Ibolya aszondta rá, hogy:

— E még nem is olyan nagy baj: az a lú az apám lész. Adok néked ëgy sarkantyút, oszt minël jobban használod, annál hamarabb megszelidül.

Na, másnap reggel a vasóru bába megmutterta néki a lovat, oszt a királyfi olyan jó használta a sarkantyúját, hogy a lú ëgy-kettőre megszelidült.

— Na — aszondja néki a vasóru bába, mikor a lovat az istállóba kötötte —, hónap ëgy más lovat kapsz, de kipukkantlak, ha azt is mël nem szelidited!

Ëste oszt aszondta Ibolya, hogy az a lú ű lész, hát nël nagyon használja a sarkantyúját. Hát nem is használta.

— Na — azt mondja a sas —, hónap a legvadabb lovatam kapod alá, de lassú tűzön piritlak mël, ha ëstere mël nem szelidited.

De már most a fiú magától is tudta, hogy e mël a vasóru bába lész, hát egisz ëste reszelte a sarkantyúját. Vót is dóga másnap a lábának, hiába lipëtt már akármilyen szípën a lú, ëstig mindig rugdosta az ódalát.

— Na — aszondja a király —, látom, erős legény vagy: még három dógot bizok rád, oszt ha ezeket megcsinálod, mindjá hazamëhetsz, de ha nem csinálod mël, elevenën megnyúztatlak. Hónap reggëre nël lássam itt azt a tengërt, de még a gödre is bé legyen tëmetve!

— Hü — aszondja magába Rózsa —, hónap ilyenkor már biztossan mellettem lész a büröm.

Alig várta, hogy Ibolyától elbúcsúzzik, de ez aszondta néki:

— Sosë búsulj, e még mindig csak kis baj. Feküdj lël, oszt aludj jóizüven, reggel meg mondjad, hogy má hajnalba kizsën vótál, oszt még aludtál is ëgyet. — Úgy is tëtt.

Hát reggëre maj hogy a gutta mël nem ütötte a vasóru bábát mël az urát, mikor látták, hogy sima föld van a tengër hëlyin.

— Na — aszondják —, hónap reggëre az a hëgy is ilyen sima föld legyik, szöllő terëmjik rajta, oszt ëgy tál szöllő, ëgy üveg bor itt álljik az asztalon!

— Hü — aszondja magába Rózsa —, de mos már csakugyan oda a büröm!

De Ibolya mëlgin csak megvígasztalta:

— Feküdj lël, aludj jót, hajnalra ott lész a szöllő is, bor is melletted.

Úgy is lëtt.

A vasóru bábát meg az urát pedig görcs fogta el mírgibe, mikor reggel a földre, a szöllőre, meg a borra níztek.

— Na — aszondják —, hónapra nël lássuk azt az erdőt, de a búza má lël legyik

aratva, ki légyik csípelve, még légyik örölvé, oszt fejír kényír álljik belülle az asztalon!

— Hű — aszondja Rózsa —, mán érzem, hogy nyúznak!

De Ibolya mégin csak mégvígasztalta:

— Feküdj lè, aludj réggelig, hajnára mindén rëndbe lész, a kényír is ott lész az ágyad mellett.

Úgy is lètt.

Hiába toporzikolt mírgibe a vasóru bába, még az ura, Rózsát haza kellètt engedni. A királyfi csak annyit kírt, hogy Ibolyátúl elbúcsúzhassik. Hát azt mégengèdtík, de ègy órat adtak oda néki, amék mindén percbe ütött, oszt akkor kiátani kellètt, hogy: itt vagyunk! De bizony úk egy-kettóre elhatározták, hogy mégszöknek. Ibolya aszondta, hogy köpjenek mindakettèn az óra mellé, oszt majd a köp fog kiátani helyettük, amikor az óra üt. Osztán ű lúvá vátozott át, Rózsa még ráült, oszt a másik pillanatban mán olyan messzire vótak, hogy látni sè lehetètt úket!

Mikor mán a vasóru bába mégèlígelté a búcsúzkodást, hát béküdte az urát Rózsáír! A köpök akkor is azt kiátották, hogy itt vagyunk! De bizon sèhun sè vótak. Mégmírgelòdött a vasóru bába, oszt azonnal utánnuk kúdté a sast. Ègyszèr aszondja Ibolya Rózsának:

— Ugyan níjjél má hátra, nèm látsz-í valamit?

Hát Rózsa ègy nagy fekete fèllegét látott.

— Az az én apám — aszondja Ibolya —, de én majd malommá vátozok, té még mónár lészél, oszt mondjad azt, hogy amiúta a malmot mégípítèttík, nèm láttál fiatal jányt még legínyt ègyütt.

Úgy is tèttek. Hát a sas még hazarèpült. Otthunn, amikor elmondta, hogy mit látott, a vasóru bába nagyon összeszídta, mert ű mindjá tudta, hogy a malom Ibolya, a mónár még Rózsa vót.

Mégin utánnuk kurgatta* a sast, de Ibolya èsmeg mégèrèzte, hogy valami baj van, hogy mégin jön az apja fèlleg kípibe. Azír aszondja Rózsának:

— Én maj kölessé vátozok, té még csósz lészél, oszt mondjad azt, hogy csak vetískor láttál fiatal jányt, még legínyt ègyütt.

Úgy is tèttek, oszt a sas mégin hazafordúlt. De a vasóru bába most is tudta, hogy ki vót a köles, még a csósz, hát maj kikaparta az ura szèmit.

Mos má maga indúlt utánnuk ègy nagy fejír sas kípibe.

Ègyszèr mégin aszondja Ibolya Rózsának:

— Ugyan níjjél má hátra, mer úgy érzem, hogy lész mit nízni.

Hát amikor méghallotta, hogy ègy nagy fejír sas rèpül utánnuk, aszondja:

— Hű, az az anyám; most oszt úgyessen csináld a dógot, mert máskípp vígünk van. Én mos tó lészék, té még aranykacsa a tóba. Mikor az anyám méglát, lèveti a szárnyát, hogy téged mégfogjik, de té gyorsann ugorgy ki a partra, kapd fèl a

*kurgat = lármával kerget, hajszol

szárnyakat, én abb' a pillanatba alattad lészék. De lë në hajíts egy tollat së, akárhogy könyörög!

Úgy is lëtt mindën, ahogy Rózsa mondta, oszt a vasórú bába a szárazon maradt. Hiába könyörgött csak egy tollír is, hogy hazadöcöghessik, nëm adtak néki.

— Na, ha még ezt së adtok — aszondja a vasórú bába —, hát verjen még az átok! Mihënt elváltak egymástól, sosë jussál többet a királyfi eszibe!

De ezek tovább repültek, oszt mikor a királyfi várossáho írtek, Ibolya mëgin a földre szállott, oszt ësmég jány lëtt belülle. Nëm mësszi egy szíp palotát tanáltak, hát Ibolya oda kötözködött, a királyfi mëg elmënt az apja után. Vót oszt odahaza öröm, mëg vígság: olyan vacsorát csaptak, hogy a kutyák az egisz országból három napig jártak a csontra.

Csakhogy Rózsa má rígen elfelejtette Ibolyát, hát nëm is szöllott az apjának semmit së rúlla. Tótt-mútt az idő, ëgyszër aszondja néki az apja:

— Të fiam, véd el a szomszíd ország királyának a jányát. Szíp jány, jó jány, gazdag jány, ippën néked való.

Hát jó, másnap mindján elküdtek három kapitányt, hogy kirják mëg a jányt. Az első kapott száz forintot, a második kétszázat, a harmadik mëg háromszázat. Ahogy mënnek, a palota ablakába mëglátták Ibolyát. Mëgtetszett nekik a szíp jány, hát bémëntek mëgpihenni. Éttek, ittak, beszélgettek, oszt közbe azt is elmondták Ibolyának, hogy mi járóba vannak.

— Na, mán itt muszáj valamit tenni — aszondja magába Ibolya, oszt kártyázni hitta űket.

Hát az első kapitány mindën pízit Ibolyánál hagyta. Mikor feküdni kezdtek, azt kérdezi ez a kapitány Ibolyától: szabad-í néki a szobába hálni? Szabad, aszondja Ibolya, de maj ha ű léfekszik, csak akkor jöjjik bé, oszt tégye bé az ajtót. Hát a kapitány egisz iccaka egyebet së csinált, mint hogy az ajtót tette, mëg nyitotta, oszt a szëmit së tudta behunni.

Másnap a másik kapitány vesztette el a pízit. Ez is békírdzkdëtt, de e mëg egisz iccaka a kürtőt dugdosta bé a kíminylyukba.

Harmannap a harmadik kapitány is garas nélkül maradt, oszt ráadásul egisz iccaka az ablakot tette, nyitotta. No, de píz nélkül nëm mëhetnek jányt kírní, hát hazamëntek, oszt elmondták a dógot a királynak, úgy ahogy vót.

A király mëgbocsátott nekik, de mindjá bëfogatott az aranyos hintóba, oszt maga indult a fiával jánykíröbe. Ibolya az ablakba várta öket, a palota elibe mëg odaállított egy vínesszonyt, akit azúta fogadott vízhordónak. Oszt ennek, mikor a palotáho írnek, azt kellett kiabálni:

— Rózsa királyfi, hát igazán elfelejtëted Ibolyát?

Amint ezt a királyfi mëghallotta, hát mindjá fëleszmílt, oszt aszondja az apjának:

— Në mënjük tovább, idësapám, nëm kell nékem a szomszíd király jánya. Ott van az én párom, aki mëgmentett száz haláltól, ásó, kapa së válasszík el éngem tülle!

Oszt most mindënt elmondott az apjának, mert ahogy Ibolyát mëglátta, az egisz ílete eszibe jutott. Nëm is mëntek tovább. Béhajtottak, oszt a király mindjá

mégkirte az Ibolya kezit. Nékiek sē kellēt sok biztatás, mindjá az egymás nyakába vótak. Hazamēntek, oszt háromszor sē mēnt lē a nap, olyan lakodalmat csaptak, hogy még én is ott vótam. Vót énnékem egy kendērfarkú, bársonyszőrű paripám, azon jártam borsír, sóír, paprikáír, még másír.

De azír a szomszíd király jánya sē maradt pártába, annak is akkor vót a lakodalma egy másik királyfival. Oszt mind a ngyēn boldogúl iltek, amíg még nēm hóttak.

27 / A HALKISASSZONY

Hol volt, hol nem volt, hetedhēt országon is túl, de az Óperenciás-tengeren innen, volt egy istennyomorultja szegény özvegyasszony. Akinék minden nyomorúságában csak az az egy szerencsēje vala, hogy csupán egyetlen egy gyermeke volt, egy fia, mert ha sok gyermeke lett volna, Isten, Krisztus uccsigen, hallák-e, hogy étlen-szomjan kellett volna a nagy szegénység miatt elpusztulniok. Amikor idő rátelve a fiú akkorára nőhetett, hogy legénysorba juthatott, egy vasárnap, egyéb dolog híjján halászni ment, hogy ne kelljen az egész áldott isten napján a napot étlen, szomjan ünnepelni.

Há' jó! elment, hát elment. Addig halász, addig mánkál* ott a víz partján erre-tova, míg valahogy ezen a világon egy növetlen kicsi szironyos** halat fog. Hej, kapja nagy örömmel a halat, s elszaladvást haza, hogy az anyja tüstént teremtsen belőle vasárnapi ebédet, már emilyent egy olyan kicsi szironyos halból lehet. De azért csak szaporán visszament tovább halásztatni, ha lenne szerencsēje ezen a világon.

Csak annyi, hogy az asszony is vette nagy örömmel a kést, s neki a halnak, hogy felhasítsa. Hanem megszólalik az a hal:

— Fel ne bonts, te szegény asszony, ha jó kell neked is, a fiadnak is.

— Jaj, kedves szép halacsám, hát te beszélni is tudsz — mondja örömmel az asszony —, hiszen én örömmel nem bántalak. De hát mondd meg, mit együnk ebédre, mikor még kenyérünk, vagy bár egy falás puliszkánk sincs?

— Ó, ha csak annyi a baj — mondja a halacska —, menj ki a fiadhoz, s kívánj a hálójába annyi halat, amennyit jónak látsz. Hanem engem tégy bé addig a párnák közé.

Jól van, megy az asszony nagy izibe a fiához, s mondja, hogy s mint járt a halacskával.

*maszatol

**cirmos, csíkos

— Hát hiszen az mind szép — elkezdgei a fiú —, de vajjon igazat beszélt-é a halacska, lenne-é, ha kívánnánk, bár egy vékányi hal is?

Még jóformán ki se szalasztá a száján a kívánságát az a fiú, hát már ott ugrál egymás hátán a sok hal. Csak annyi, hogy az asszony egy minutumra teliszedte a karincáját,* s avval hazalódulának nagy örvendezéssel. Azt mondja a hal a párnák alól:

— Na, lelkem öreganyám, hát meg van-e elégedve velem?

— Meg én, édes kicsi halacszkám, csak most hol a zsír, akibe kisüssem a halat?

— Ejnye, lelkem öreganyám — elkezdí a hal —, hiszen kérjen magának amennyit akar, s osztán járjon abba, hogy ebédelhessünk, mert én is ehetném.

Na jó, az asszony odagondol magának egy jó döbönkényi zsírt. S hát az ilyen-olyanját a kicsi halacszkájának, hallák-e, ahajt jóformán ki se gondolá, s máris ott vala egy döbönke zsír az asztalon. Akkor a kicsi hal kipattant a párnák közül, s lett belőle olyan gyönyörűséges fehércseléd, akinél szebbet kívánni sem lehetett volna.

Haj, csapá össze a két kezét az öregasszony nagy ámulatában. Dehát a legény, hallák-é, még szóllani se tudott, csak úgy kiméncseredék** a két látó szeme a nagy bámulástól, hogy még ahajt guvottyúnak*** se különbül a felszegen.

Hanem megszólalí a szépséges halkisasszony, s azt mondja, hogy:

— Csak egyet se bámulj, te szegény legény, de most itt vagyok, s ha kellek, kellek, ásó, kapa s a nagy harang síró szava válasszon el minket egymástól. Hívjál vendégséget, hadd legyek a feleséged, mert te mentettél fel az átok alól.

— Haj, édes szentem, kerekem, hogyne kellenél — mondja a legény szertelen örömmel, s még jóllakni sem tudott a szertelen nagy örömében, csak kifordula, s összehívá a nagy vendégséget.

Kérdé a szépséges halleány, amint a legény hazaére, hogy:

— Kiket hívott meg?

Mondja, hogy ő kiket, s közöttük a királyt, az első úri cselédségével együtt.

— Ejnye, ejnye, hátteremtette — elkezdí a leány —, hát te még nem tudod megtanulni, hogy nagy urakkal nem jó egy tálból cseresznyét enni? Hát nem tudtál magadhozvaló szegényembereket invitálni össze? Hanem, ha már ennyibe van, csak meg ne bánd, s hogy ebbe a füstös viskóba ne jöjjenek s jól fogadhassuk, segíték azon.

Avval kimene az udvarra, s állított egy miccentésre olyan kakaslábon forgó, gyémántfoglalató aranypalotát, hogy a napra lehetett nézni, de arra szemvilágvesztés nélkül egyet se.

Na jó, idő odatelve érkezik a király a fő-fő udvarnokival. De ahogy a királynak megtetszett a szépséges halleány, a csupa csoda, hallák-e. Azt mondja tudós tanácsadóinak, hogy már akárhogy s mint, akár istenes erővel, akár ördögi

*kötényét

**kidülled

***guvottyú = kidülledt szemű ember

praktikával, de neki utat nyissanak arra, hogy az a gyönyörűséges szép fehérnép az övé lehessen, mert ő úgy megszerette, hogy neki más túl anélkül a fehérnép nélkül többet nem élet az élet.

— Ó felséges király — mondja egyik tanácsosa —, segíthetünk. Annál könnyebb sincs. Hívassa magához azt a legényt, s mondja meg neki, hogyha holnap reggelre a királyi palotával szemben levő erdőből annyi őr fát nem vág, azt ölberakva ki nem szárítja, amennyit a király harmadmagával egy nap alatt ne tudjon számbavenni, karóba kerül a feje s pokolra a lelke.

Hát jó, magához hívhatja a király a hitvány legényt, s mondja a parancsot.

Haj, hogy megbúsul az a fiú, hogy mit tegyen ő most?

Kérdi otthon a felesége, hogy ugyan mi nagy bánata van, hogy búra hajtotta a fejét?

— Elég nagy az én bajom — mondja a fiú —, mert ma még van életem, de holnap szervusz világ s vetett ág, karóba kerül a fejem.

De a leány csak azért sem hagyott békét, s addig istenkedett, míg a fiú elmondá, hogy mi nagy baj van.

— Mondtam én, ugye — elkezd a leány —, hogy nem jó nagy urakkal egy tából cseresznyét enni. Hanem e már megvan. Ezen még megpróbálom segíteni. Te csak feküdjél le. Reggelre meglátjuk, hogy mi lesz belőle.

Avval östére kerülve el ki, megfuvint egy ezüst sípot. Hát lelkem teremtette, omlani kezdett úgy össze a sok ördög, hogy a földnek nehéz volt tartani.

Azt mondja akkor a leány:

— Én azt parancsolom nektek, hogy menjetek neki annak a világnagy királyi erdőnek, s mind egy utolsó szálig levágtatok s ölbe rakjátok, ami fát csak hátul, elöl, mindenfelől összekarisztolhattok, * hadd legyen a királynak elég fája, ha fa kellett neki.

Még jóformán ki se mondotta az a leány a parancsot, s már nekiment az a száználküli sok ördögfajta, s míg a leány egyet tért-fordult, mind egy utolsó szálig levágták azt a világnagy erdőt, s a legutolsó forgácsig ölbe is rakták. Akkor a leány nekiment, sorjába ráfuvingatott az ölfára s helyből száraz lett az egész.

Felkél reggel a király. Kipillant az ablakon. Haj, szerelmes Jézusom, legyél Krisztusom, de megrökönyödik, hogy tuda ő olyan parancsot adni annak az ördögi praktikával bíró ilyen-olyannak. Tessék. Most már legyen királyi erdő, hogyha volna. Gyöntölődött** erőst magában, dehát e más megvan, hallák-e.

Azt mondják a tanácsosok, egyet se törje rajta a szépeszét, mert az árt a kedves egészségének, hanem most már csak azért is karóba kerítjük a fejét az ágrólszakadottjának, s a felséges királyné lesz az a leány. Csak azt parancsolja meg annak az ilyen-olyannak, hogy ahajt azt az égigérő kősziklát, ha holnap reggelig szét nem hányja, a helyén szőlőhegyet nem állít, hogy abból reggel a király szőlőt is egyék, a mustjából is igyék, karóba kerül a butuk feje.

*összekaparhattok

**töprengett, tépelődött

Hát jó, tüstént hivatja a király a fiút, s elémondja a kívánságát.

Búsult, búsult az a hitvány fiú úgy, hogy majd belévakult, hanem azért csak elmondta otthon a feleségének az egész dolgot, s aztán legyen, ami lesz.

— Na, látod — mondja a felesége —, mind így jár az, aki nagyobbra vágyik annál, amit ér ő. Hanem már benne vagy. Csak feküdj le, s aludjál reggelig, én megpróbálom ezt is végezni.

Estére kerülve kiment a halkisasszony a szikla alá. Elévette az ezüst sípját, beléfuvintott. De omlott elé helyből annyi rusnya ördög, hogy mint egy országos, nagy sokadalom. Mondja a leány:

— Én azt parancsolom nektek, hogy ezt a sziklát tüstént széthányjátok, a helyét megrágyázzátok, szőlővel beültessétek.

Jól van, hát alighogy kimondotta, s alig fordult rá egyet-kettőt maga körül, s már el is végezte az az átkozott sok pokolfajzata az egész dolgot.

Avval a leány csak nekilátott a soroknak, s mind rendre végigfuvintotta azokat. S hát a mind megfogant, fürtököt termelt, reggelre be is ért. Reggel költi a felesége a fiút, hogy csak menjen ki a szőlőbe, hozzon szőlőt, mustot a királynak.

Hát jó, e megvan. A király a szőlőből evett, a mustjából ivott. S amennyit vigasztalódott, hogy erdője helyett legalább szőlője van, ugyanannyit búsult, hogy az a szépséges fehérnép mégsem lesz az övé.

Azt mondják a tanácsosok:

— Na hát ha úgy, hadd legyen úgy.

— Uram király — mondják a tanácsosok —, ha már ennyibe van, meg kell hívatni avval a kicsodával holnap délre udvari ebédre Isten Őszentfelségét.

Hivatja a király magához a fiút, s mondja, hogy mit kell tennie, mert ha nem, karóba kerül a feje s varjaknak a teste.

Megrökönyödik erre a királyi parancsolatra a hitvány legény úgy, hogy még hazafelé se nézett, csak úgy maga elé vette az utat, s megindult árva fejével egyfelé, maga se tudta merrefelé. Ezer szerencséje, hogy meglátta a halkisasszony felesége, amint ahajt a Küküllő hídján ment volna keresztül nagy lelógatott fejjel, s úgy hívá vissza. Hát csak elmondá a felesége könyörgésére, hogy milyen nagy baj van.

— Na — azt mondja akkor a halkisasszony felesége —, látod azt a göthös kabalát?* Nyergeld meg. Ül a hátára, s bízd rá magad. Ahogy akar, úgy menjen, ahol akar, hadd álljon.

Gondolja a hitvány fiú, hátszen ennél úgysem kell több. Legalább nem járom gyalog ezt a piszkos világot. S ahol aztán se erre, se arra, vagy a Küküllőbe, vagy az Óperenciás nagy tengerbe ugrom.

Annyi, hogy felül ahajt a kabalára, s útnak indult. Még nem is ment olyan messze, amikor megáll a kabala. Egyszer nagyot csattan az ég, szózat hallatszik, hogy:

*kancát

— Menj csak haza, szegény fiú, s mondd a te királyodnak, hogy ott leszek holnap délre, udvari ebédre, de nekem olyan ebédet adjon fel, akit nem én teremtettem, hanem egyenesen ő állított elé egészibe a maga királyi hatalmával.

A kabala akkor abból a helyből megfordula, s még östére a fiú bémondotta a királynak az isteni üzenetet.

Másnapra kelve megjelenik Isten Őszentfelsége, szállítja a fiút, hogy együtt menjenek az udvari ebédre. Megérkeznek a királyhoz. Hanem ott olyan nagy a zavar, fejetlenség, jövés, menés, de felterítve s ebédféle semmi.

Csak annyi, hogy megfordulá magát onnan Isten Őszentfelsége a legénnyel, s a jött úton vissza is mene.

Amikor egy darabig elmentek volna, nagyot csattan. Azt mondja akkor az Úr a legénynek:

— Nézz csak vissza, mit látsz?

— Jaj, én Uram, Teremtőm — mondja a legény —, a palota eltűnt a föld színeről. Helyét egy tó foglalta el, s abban békák ugrálnak.

— Na — mondja akkor az Úr —, azok a békák ott a király tanácsosai. Így bűnhődik minden felfuvalkodott, rosszindulatú, nagyotakaró. De vedd te is tudtul, s jövőre eszedbe, hogy nagyobbat ne akarj, mint amit a sorsod megenged.

Avval akkor úgy eltűnt Isten Őszentfelsége, mintha ott se lett volna. A legény is hazament nagy örömmel, tanulsággal. S azt hiszem, hallák-e, hogy máig se hívott több királyt vendégül.

28 / A KIS KOLOZS MÖG A NAGY KOLOZS

A nagy Kolozsnak vót négy lova, a kis Kolozsnak egy lova, szántottak az országút szélén. Hét falunak vót egy templomja, az egyik falubul a másik faluba jártak templomba, a kis Kolozs földje mellett köllött elmönni. Kis Kolozsnak vasárnap szántottak, mer csak egy lova vót, nagy Kolozs tartotta az ekét, kis Kolozs hajtotta a lovat, möntül többen möntek a templomba, annál jobban kiabálta:

— Gyí, szép öt lovam! Gyí, gyí, gyí!

Nagy Kolozs egy darabig hallgatta, éccör mán mögsokallta, aszondja neki:

— Nē úgy mondd, hogy: Gyí, szép öt lovam! hanem: Gyí, szép el* lovam! neköd csak egy van, még azt tanálik hinni, hogy mind az öt a tied.

Kis Kolozs rá sē hallgatott, csak aszmonta:

— Gyí, szép öt lovam! Gyí, gyí, gyí!

*egy

Nagy Kolozs megharagudott, kihúzta az üsztökét, agyonütötte kis Kolozsnak az egy lovát. Kis Kolozs oszt mögnyúzta az egy lovát, mögszárította a bürit, összehajtotta, zsákba tötö, fővötte a vállára, ballagott a másik város fele. Mikor odaért a szélső házhon, ráestelődött, benéz az ablakon, hát látja, hogy egy fiatal asszon mög egy fiatal embör szerelmeskőnnek: a fiatal embör az asszonnak a kurafija vót. Kis Kolozs osztán nem is szólt be az ablakon, mer tudta, hogy ús sē kap szállást, hanem bemászott a kapun, fölmászott a háztetőre.

Itt oszt az ódalsó ablakon látja, hogy az asztal teli van süteményel, sūt hússal, és egy nagy üveg bor is van ott. Valaki nonsokára zörget a kapun, kiabálja be, hogy:

— Asszon, nyisd ki a kaput!

Az asszon mögijedt, aszondja a kurafiának:

— Bújj ebbe a ruhás nagy ládába!

A bort étötte a sifon háta mögé, a sütemént mög a sütt húst berakta a kemincébe, kiszaladt, kinyitotta a kaput, az embör behajtott, kifogta a lovakat, bemönt. Ahogy mönt befelé, főtekint a szín tetejire, látja, hogy egy embör ott össze van húzódva, fölkiánt hozzá:

— Ki vagy fönt a szín tetejin?

Kis Kolozs oszt mögszólal:

— Én vagyok egy szögén vándorló!

— Hát gyere be a szobába!

Kis Kolozs oszt bemönt az embör után a szobába, vitte magával a masinaszákba* a lóbúrt.

Asz mondja az embör az asszonnak:

— No, hé! Hozzá egy kis vacsorát! Főzté-je?

Aszondja az asszon:

— Nem főztem, nem tudtam, hogy hazagyün kend; hanem van egy kis kinyér, fokhajma mög vörőshajma.

Az asszon odavitte a kinyeret mög a fokhajmát mög a vörőshajmát az asztāra.

Itt oszt a gazda hitta a kis Kolozst is vacsorálni, kis Kolozs is nem uraltatta magát,** odamönt, mer nagyon éhős vót. Éccör a gazda kérdőzi a kis Kolozst:

— Mi van a zsákba?

— A — aszondja —, a zsákba jövendőmondó van!

— Hát mit jövendőöl az? — kérdőzi a gazda.

— Mindönt a világon mögjövendőöl — mondja kis Kolozs.

— Hát tunna-jē most jövendőölni?

— Honnē tunna? — mondja kis Kolozs — így ni! — Rőgtön mögnyomta a zsákot, csikorgott a száraz lóbúr.

Kérdőzi a gazda:

— Hát mit jelönt most? Én nem értöm!

*ritka zsákba

**kérette magát

— Nem is érti ezt mindönki, csak a saját gazdája érti. Most azt jelönte, hogy a kemencébe van sütt hús és sütemén.

Az embör aszondja az asszonnak:

— Nézd, asszony! Hátha igaz.

Az asszon kiszaladt, behozta, odarakta az asztalra. Két éhös embör jóízűn öszögette, az embör nem állhata szó nélkül, aszondja:

— Nyomja mög még éccör, hogy mit jövendöl most?

Kis Kolozs mögnyomta erőssen.

— No, hát mit jövendölt? — kerdözi a gazda.

— Hát asz jövendölte, hogy ott van a sifon háta mögött egy jó nagy üveg bor.

Az embör oszt mondta az asszonnak:

— Erigy, hé! Nézd mög! Hátha igaz, nagyon jó esik a sütt hústra mög a süteménre.

Az asszon odaugrott, kihúzott egy nagy üveg bort, odatötte az asztalra, jóízűen iszogattak.

Mögén a gazda aszondta:

— Nyomja mög mögén! Mit jövendöl harmadszor?

Kis Kolozs mögnyomi, azt mondja:

— Most azt jövendöli, hogy gonosz van a ruhás ládába.

Fölugrott a gazda, fölnyiti a láda tetejit, látja, hogy egy nagy, szörös valami van benne, lécsukta hamar, lészögette, hogy ki nē gyűjön, kerdözi a kis Kolozst, hogy adja neki a jövendömondót?

— Odadom három véka aranyé! — mondta kis Kolozs.

— Jó van, mögadom a három véka aranyat, de azt a gonoszt is el köll vinni, hogy nē lögyön itt.

Lefeküdtek, röggel oszt fökeltek, kimérte a gazda a három véka aranyat, kocsira tötték a nagy ruhás ládát is a gonosszal éggüüt, és a kis Kolozs hajtott hazafelé, azt durúszolta:

— Belevetöm azt a gonoszt a Tiszába!

A gonosz oszt mögszólalt:

— Nem viszöl a Tiszába, én is adok három véka aranyat! Csak vigyél a lakásomra.

— Hogy vigyelek oda, mikor nem tudom, hogy hun van a lakásod?

Itt oszt mögmonta:

— Ilyen és ilyen épület az én lakásom.

Kis Kolozs mög is tanáta a lakását, beállt az udvarba. Gonosz kimérte a három véka aranyat, kis Kolozs osztán mögfordította a rudat hazafele, hazamönt.

A legnagyobb fiát mindjá magáhon hította:

— Eredj el, fiam, nagy Kolozs bátyádhon, kerd el a fölöntöt.

A gyerek oszt észaladt, aszondja:

— Nagy Kolozs bácsi, adja ken ide a fölöntöt!

Kerdözi nagy Kolozs:

— Mit akar apád a fölöntővel?

Aszondja a gyerök:

— Eladta a lóbúrt és egy kocsi aranyat hozott.

Nagy Kolozs fővötte maga a fölöntőt, oszt emönt kis Kolozshon. Mögmérték az aranyat, tizenkét fölöntő.

Kérdözi nagy Kolozs kis Kolozst:

— Ezt mind a lóbüre kaptad?

— Azér kaptam! — mondja kis Kolozs.

Nagy Kolozs oszt hazamönt, agyonütötte mind a nél lovát, szekérre rakta oszt üs elvitte a másik városba árulni; de ott a zsidók mögigérték a tisztösségös árát, de ü nem adta, mer kis Kolozs aszondta, hogy tizenkét fölöntő aranyat kapott el lóbüre. A zsidók szóba sē akartak aztán vele állni.

Itt oszt nagy Kolozs hazamönt, fővötte a fejszét, hogy agyonüti majd a kis Kolozst, de kis Kolozs élt a gyanúval, az édösanyját fektette az ü ágyába, ü mög belefeküdt az édösanya ágyába. Nagy Kolozs osztán éccaka belopóckodott, agyonütötte kis Kolozsna az édösanyját, asz gondolta, a kis Kolozs fekszik ott.

Kis Kolozs röggel főkelt, mögtürügette az édösanyját, fölültette a kocsiba hátul az ülésbe, elmönt vele a másik városba. Mögállt egy kocsmá előtt, bemönt a kocsmába, kért a kocsmárostul bort. A kocsmáros adott neki, aszondta:

— Vigyön az édösanyámnak is egy pohárral, de nagyokat kiátson neki, mer nagyott hall.

A kocsmáros kiviszi a pohár bort az anyjának, nagyot kiánt:

— Itt van egy pohár bor, a fia küdte.

De az asszon rá sē hallgatott, mintha nem is neki beszélnének. A kocsmáros oszt mögharagudott, odavágta a poharat az asszon fejihön, az öregasszon ēdült.

Itt kiugrott kis Kolozs:

— Jaj mi csinált az anyámmal? Agyonütötte!

Itt oszt a kocsmáros könyörgött kis Kolozsna, hogy nē mondja sēnkinek, inkább ad három véka aranyat!

Kis Kolozs aszondja:

— Nem bánom, de édösanyámat temettesse el, hogy sēnki nē tudja.

Aszondja a kocsmáros:

— Van neköm jó nagy kertöm, majd eltemetöm én oda, csak nē szóljon sēnkinek.

A kocsmáros kimérte a három véka aranyat, kis Kolozs hazavitte, elküdte a fiát a nagy Kolozshon:

— Hozd el a fölöntőt!

A gyerök oszt észaladt, mondja nagy Kolozsna:

— Nagy Kolozs bácsi, adja ken ide a fölöntőt!

— Mit akar apád a fölöntővel? - kérdözi a nagy Kolozs.

— Eladta öreganyámat a másik városba, hozott sok aranyat, azt akarjuk mögmérni.

Nagy Kolozs fölkapta a fölöntőt, szaladt kis Kolozshon, odaért, mögmérték, hát hat fölöntő lőtt.

Kérdözi nagy Kolozs kis Kolozst:

— Hun vötted azt az aranyat?

— Hát — aszondja — az éjjel tē ütöttem agyon édösanyámat, oszt elvittem a másik városba, azé kaptam.

— Hát vöszik ott a hót asszont? — kérdözi a nagy Kolozs.

— Hát honne vönnék — feleli kis Kolozs —, még kérdözték is, hogy van-é még több?

Nagy Kolozs hazaszaladt, agyonütötte az édösanyját, beletötte egy tajicskába, áttolta egy másik városba, kezdi kínálni:

— Hót asszont vögyenek! Hót asszont vögyenek!

A röndérok mindjá közrekapták, hogy micsoda hót asszon ez?

— Hát agyonütöttem az édösanyámat, oszt ēhoztam árulni.

A röndérok mökkötözték, bevetötték egy sütét dutyiba, az anyját mög eltemették.

Nagy Kolozs mikor kiszabadult, hazamönt, fölött egy masinazsákot, elmönt kis Kolozsékhon, kis Kolozst beletötte a masinazsákba, fölött a vállára, vitte, hogy majd beleveti a Tiszába. Ahogy a templom előtt mönt el, éppen akkor miséztek, kis Kolozst lötötte, bemönt, hogy maj a lelkié egy pár imáccságot mond, kis Kolozs mög kiabált:

— Jaj, visznek mönyországba! Jaj neköm!

Érehajtott egy öreg ősz embör egy falka marhát, hallja, hogy mit kiabálnak a zsákba, odamönt a zsákhon, aszondja:

— Bár engöm vinnének, öcsém! Örömet odannám ezt a falka marhát.

— Hát ódja ki bátyámuram! — mondja kis Kolozs — oszt gyűjön a zsákba, én maj bekötöm!

Az öreg embör kiötta a zsákot, az öreg belemönt, kis Kolozs bekötötte, aszondja:

— Akármit beszélnek, maga nē szóljon!

Kis Kolozs elébe vötte a marhát, kihajtotta. Nagy Kolozs elvégezte az imádságát, kigyütt a templombul, fölött a zsákot a vállára, vitte a Tisza fele. Mikor odaért, aszondja:

— No, átkozott kis Kolozs, nem csapsz be többet.

Akkó behajította a vízbe, ballagott hazafele. Látja, hogy kis Kolozs egy nagy falka marhát legeltet az országúton:

— Hun vötted, te kis Kolozs, mán ezt a falka marhát?

— Hun vöttem vóna? A Tisza fenekén az alvilágon!

— Van-é még ott? — kérdözte nagy Kolozs.

— Honnē vóna! Hiszen én azt utojját hajtottam el, vannak ott szöbbnél szöbбек.

Aszondja nagy Kolozs:

— Gyere, öcsém, vigyél el engöm is, hajíts bele!
— Én nem bírlak elvinni, hanem gyere oda, maj beelüklek ottan!
Möntek oszt mind a ketten a Tiszára. Mikor odaértek, kis Kolozs beelükte nagy Kolozst; mög is szabadult tüle.

29 / MILYIK JOBB: A SZÖRÖNCSE-JË VAGY A BOLDOGSÁG?

A Szöröncse mög a Boldogság tusakodtak, hogy melyik jobb: a szöröncse-jë vagy a boldogság*?

Amint tusakodtak, mönt ära ész szögény embör: söprüt vitt a hátán a piacra elanni, aszondta a Boldogság a Szöröncsének, hogy ű boldoggá töszí ezt a szögény embört!

Odahíta magáhon, adott neki száz forintot, hogy ne kölljön neki többet söprüt hordani, lögyön boldog!

Visszavitte a szögény embör a söprüt, neki mán péze van, nem köll söprüt kötögetni! (Szegények foglalkozása.) Örüt a szögény embör, hogy a felesége së tanája mög, főtötte a pallásra, beletötte egy zsák kórpa közé, aval ëmönt dógára. A felesége mer nem vót péze, fogta a zsák kórpát, átvitte a szomszédba, odadta egy fazék aludtjé.

Keresi a szögényembör a kórpát, hogy hun van?

Az asszony azt vallotta, hogy elvitte a szomszédba, odadta egy fazék aludtjé.

— Hisz abba száz forint vót! — mondta a szögény embör.

— Mé nem mondta ken? — mondja az asszony.

Mögint a szögény embör mit cseleködött? Kötötte a söprüt, vitte a piacra mögint.

A Szöröncse mög a Boldogság mögint ott vannak a piacon, láti a Szöröncse, hogy hozí a szögény embör a söprüt, aszondi:

— Nézd, Boldogság, ott van a tē szögény emböröd, mögin hozí a söprüt!

Odahíta a Boldogság, hogy huvá tötte azt a száz forintot, hogy mögén söprüt áru?

Elmondta a szögény embör, hogy beletötte ész zsák kórpába, a felesége odadta egy fazék aludtjé.

Mögin adott neki a Boldogság száz forintot, aszondja neki:

— Többet mög ne lássalak a söprüvel!

A söprüvel visszamönt mögént, de a száz forintot a feleséginek csak nem mondta, beletötte ész szakajtó kukoricalüsztbe.

*(itt) gazdagság

Szinte mögén átvitte a felesége a kukoricalüszttöt a szomszédba, kicserélte búzalüsztté, mert nem vót neki búzalüsztyük, oszt köllött. Kereste a szögény embör a kukoricalüszttüt, hogy hun van?

— Átvitem a szomszédba búzalüszté, mert köllött.

A szögény embör étürte, mögint csak hozzáfogott söprút kötni, vitte a piacra.

A Szöröncse mög a Boldogság möglátta messzirül, hogy a szögény embör hozí a söprút, aszondja a Szöröncse:

— Néz Boldogság, ahun gyün a te szögény emböröd, hozí mán mögint a söprút!

Odahítta a Boldogság a szögény embört, aszondta:

— Mos mán kétszáz forintot adtam, nem adok többet!

A Szöröncse mög aszondta:

— No, nézd szögény embör, én csak egy krajcárt adok, evel kezdjél kereskönni, lögyön hozzá szöröncséd!

Az egy krajcárhon adott olyan szöröncsét, hogy gazdag embör lött: elsőbb is masinát* vött egy krajcáré, eladta, oszt mán két krajcárja vót, úgy oszt két krajcáré vött, eladta, úgy tovább, möggazdagodott, mer vót hozzá szöröncséje.

30 / HOGY LOPTA EL A JUHÁSZTUL

KÉT EMBÖR A SZAMARÁT?

Mikor a juhász vezette a szamarát az úton, két embör mönt rá szömközt, oszt aszondja az egyik:

— Lopjuk el ettül a juhásztul a szamarát!

Aszondja a másik:

— Hogy lopod el, mikor vezeti?

— Honnē lopnám el? Mikor sosē néz hátra!

— No — aszondja —, maj elopom én, tē csak hajtsd el.

Itt oszt az egyik szép csöndesen odamönt, lehúzta a szamar fejirül a kötőféköt, és az ű fejire húzta, a másik mög elhajtotta a szamarat.

Mikor mán annyira elhajtotta a társa a szamarat, hogy nem láccott, az embör mögállt, és mögrántotta a juhász kezibe a kötőféköt. Akkor a juhász hátratekint, akkor látja, hogy nem szamar van a kötőfékön, hanem embör. Akkor kérdözte túle:

— Hogy kerüté tē ide, a kötőfékömbe?

Asz mondja, hogy:

— Hét esztendeje, mikó elátkozott engöm az anyám szamarának, most letelt a hét esztendő, mos visszaváltoztam embörnek!

— No, hát ha letelt a hét esztendő, eredj! Énnököm nem köllesz.

*gyufát

Itt oszt az embör elmönt āra, amőre a másik embör hajtotta a szamarat.

A legközelebbi vásárba az egyik embör, nem a, aki lopta, a másik, elhajtotta a szamarat, de a juhásznak is el köllött mönni, mer nem vót neki szamara.

Mikor odamönt a vásárra, láti, hogy ott van az ű szamara, odasompolyog mellé, a fülibe súgi, hogy:

— Mőgén elátkozott mán az édősanyád?

A szamár mögrázta a fejit.

Aszondja a juhász:

— Hiába rázod a fejed, nem vőszlek mög többet, mer mögén elvesz a pénzöm, akit érted adtam!

JEGYZETEK

A NÉPBALLADÁK JEGYZETEIBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK

Bartók—Kodály: Népdalok	Bartók Béla—Kodály Zoltán: Népdalok. Erdélyi magyarság. Bp. 1923.
Csanádi—Vargyas: Röpülj, páva	Csanádi Imre—Vargyas Lajos: Röpülj, páva, röpülj... Magyar népballadák és balladás dalok. Bp. 1954.
Domokos: A moldvai magyarság	Domokos Pál Péter: A moldvai magyarság. Kolozsvár é. n. [1941.]
Domokos—Rajeczky: Csángó népzene	Domokos Pál Péter—Rajeczky Benjámin: Csángó népzene. I—II. Bp. 1956, 1961.
Ecsedi—Bodnár: Hortobágyi pásztor-és betyárnóták	Ecsedi István—Bodnár Lajos: Hortobágyi pásztor-és betyárnóták. Debrecen 1927.
Faragó: Balladák földjén	Faragó József: Balladák földjén. Bukarest 1977.
Gaál: Spinnstubenlieder.	Gaál Károly: Spinnstubenlieder. Zürich 1966. (Studia Hungarica 3.)
Gönczi: Göcsej népköltészete	Gönczi Ferenc: Göcsej népköltészete. Zalaegerszeg 1948.
Jávorfamuzsika	Jávorfamuzsika (Népballadák). Vál., szerk. Faragó József. Bukarest 1965.
Kallós: Balladák könyve	Kallós Zoltán: Balladák könyve. Bukarest 1970. (Böv. kiad. Bp. 1973.)
Kálmány: Alföldi népballadák	Kálmány Lajos: Alföldi népballadák. Szerk. Ortutay Gyula. Bp. 1954.
Kálmány: Koszorúk...	Kálmány Lajos: Koszorúk az Alföld vad virágai-ból. I—II. Arad 1877—78.
Kálmány: Szeged népe	Kálmány Lajos: Szeged népe. I—III. Arad 1881—82, Szeged 1891.
Kiss: Rozmaring	Kiss Lajos: Rozmaring. Bp. 1952.
Kodály: A magyar népzene	Kodály Zoltán: A magyar népzene. A példatárt szerk. Vargyas Lajos. Bp. 1952.
Kovács: Iratosi kertek	Kovács Ferenc: Iratosi kertek alatt (Kisiratosi népköltészet). Bukarest é. n.
Leader 1967	Ninon A. M. Leader: Hungarian classical ballads and their folklore. Cambridge 1967.
MNGy I.	Elegyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből. Szerk. Arany László és Gyulai Pál. Pest 1872. (Magyar Népköltési Gyűjtemény I.)
MNGy II.	Csongrád megyei gyűjtés. Szerk. Török Károly. Pest 1872. (Magyar Népköltési Gyűjtemény II.)
MNGy III.	Székelyföldi gyűjtés. Gyűjt. Kriza János, Orbán Balázs, Benedek Elek, Sebesi Jób. Bp. 1882. (Magyar Népköltési Gyűjtemény III.)

- MNGy VIII. Dunántúli gyűjtés. Szerk., gyűjt. Sebestyén Gyula. Bp. 1906. (Magyar Népköltési Gyűjtemény VIII.)
- MNGy XI. Vadrózsák. (Székely népköltési gyűjtemény) Szerk. és gyűjt. Kriza János. Bp. 1911. (Magyar Népköltési Gyűjtemény XI.)
- MNGy XIV. Nagyszalontai gyűjtés. Kodály Zoltán közreműködésével. Szerk. Szendrey Zsigmond. Bp. 1924. (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIV.)
- Magyar népköltészet. II. Magyar népköltészet. II. Népballadák. Szerk. Ortutay Gyula. Bp. 1955.
- Moldvai csángó népdalok és népballadák. Moldvai csángó népdalok és népballadák. Szerk. Faragó József és Jagamas János. Bukarest é. n. [1954.]
- Ortutay 1948. Ortutay Gyula: Székely népballadák. Bp. 1948.
- Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. Ortutay Gyula—Kriza Ildikó: Magyar népballadák. Szerk. O. Gy. Válogatta és jegyzetekkel ellátta K. I. Bp. 1968., 2. kiad. 1976.
- Ortutay: Mondotta . . . Ortutay Gyula: Mondotta . . . Nyíri és rétközi balladák. Szeged 1933.
- Pap: Palóc népköltemények. Pap Gyula: Palóc népköltemények. Sárospatak 1865.
- Putyilov 1965. B. N. Putyilov: Szlavjanszkaja isztoricceszakaja ballada. Moszkva 1965.
- Száras kútgém, üres válú. Száras kútgém, üres válú (Juhásznóták, betyárdalok, balladák Zentán és vidékén). Szerk. Burány Béla. Zenta 1966.
- Szegő: 150 népdal. Szegő Julia: 150 népdal. Bukarest 1958.
- Sztareczky: Kékedi népdalok. Sztareczky Zoltán: Kékedi népdalok. Miskolc 1959.
- Vargyas 1976. Vargyas Lajos: A magyar népballada és Európa. I—II. Bp. 1976.

JEGYZETEK A NÉPBALLADÁKHOZ

KLASSZIKUS BALLADÁK

1 / *Kőműves Kelemenné* (A falba épített asszony)* Udvarhelyszék — MNGy XI. 422—426.

2 / *Kőműves Kelemenné* (A falba épített asszony) Ajnád, Csík m. — Magyar népköltészet. II. 12—15.

3 / *Kőműves Kelemenné* (A falba épített asszony) Zsére, Nyitra m. — Néprajzi Közlemények, VI. 1961. 90—92.

A magyar balladaköltészet egyik legszebb alkotása. Stílusa szerint a legrégebb balladáink közé tartozik. Ezt erősítik a benne megtalálható mitikus elemek. Az építőáldozat babonás hite szerint, amely ennek a balladáinak gerincét adja, csak élőlény (vagy annak egy része, pl. vére) képes összetartani a nagy várakat, kolostorokat, hidakat, egyéb építményeket. A régi emberáldozat hitét lassan felváltotta ugyan az állatáldozat, de lényegében mindmáig fellelhetők eme ősi képzet nyomai (pl. lebontott házak falából csontdarabok kerülnek elő). E balladánk rokonait csak Kelet-Európából ismerjük, de hiedelemrokonsága ennél sokkal messzebb mutat. A magyar ballada tragikumát erősíti az a tény, hogy az építőmester pénzért („hét véka aranyért”), sikerért, hírnévéért feláldozza feleségét, családi boldogságát. Ez a magyar ballada igen erős rokonságot mutat a balkáni népeknel megtalálható változatokkal, és a kutatás egyik legtöbbet vitatott kérdése az eredete: vajon magyar, román, görög vagy más földön született-e, avagy éppen a Kaukázusban. — Ez a balladatípus nem is egy változatában mind a magyar, mind a nemzetközi anyagban átalakult prózai, majdnem egyenesen mesei jellegűvé.

Vargyas 1976. II. 13—43.; Ion Taloş: *Meşterul Manole*. Bucureşti 1973.

4 / *Kádár Kata* (Az egymástól elválasztott szeretők) Udvarhelyszék — MNGy XI. 11—13.

5 / *Gyulainé, édesanyám* (Az egymástól elválasztott szeretők) Külső-Rekecsin, Moldva — Szegő: 150 magyar népdal. 8—10.

Az erőszakkal elválasztott szeretők tragédiájának csodaszép szószólója ez a ballada. A társadalmi mondanivaló minden régies változatban fontos szerepet kap. Számos motívum széles nemzetközi összefüggésbe ágyazható. Így pl. a bajt jelző, vörösre változó keszkenő ősi népi hiedelemre utal. Már a több ezer éves egyiptomi mesekincsben is előfordul, s része a népi epikumnak szerte egész Euráziában. Az *átok* formula, az előzőhöz hasonlóan, széles körben elterjedt, és népköltészetünk más rétegeiben (mese, dal) is az érzelem fontos kifejezője. A befejező *sírvirág* motívum mint a halált túlélő, elpusztíthatatlan szerelem szimbóluma, világszerte ismert. A 16. századi irodalmunk jeles alkotása, a *Telamon história* ezzel a balladával rokonítható témát fogalmaz meg, bár a széphistóriából számos balladai motívum hiányzik. Éppen ezért Kádár Kata

*A zárójelben közölt címek a magyar kutatásban használatos típusmeghatározást jelentik.

balladáját sem vezethetjük vissza irodalmi előképekig. A népköltészet sajátos törvénye szerint jött létre, s csupán fennmaradását erősíthette a rokon témát tartalmazó széphistória.

Király György: Kádár Kata balladája. Nyugat, 1924. I. 48—60.; Ortutay 1948. 297—298.; Leader 1967. 125—141.

6 / *Budai Ilona* (A szívtelen anya) Udvarhelyszék — MNGy XI. 426—428.

7 / *Szegény árva asszony* (A szívtelen anya) Klézse, Moldva — Domokos—Rajeczky: Csángó népzene. I. 84—86.

A gyermekét elhagyó szívtelen anya tragédiája a nemzetközi folklórban sokféleképp fogalmazódott meg. Az anyai érzés tudatosodásának tragikumuma a legősibb morális gondolkodásban rejlik. Kriza első, udvarhelyszéki változatának közlése a maga nemében páratlan, és ma már irodalmi műveltségünk szerves részévé vált. A másik változat a legrégebb moldvai balladafeljegyzések egyike, 1841-ből való. Témája módosult a székely balladához hasonlítva. Ebben a farkas neveli fel az elhagyott gyereket, akárcsak a *Romulus és Remus* mondában. A ballada költői szépségét emeli számos, honfoglalás kori énekhagyományunkra utaló elem.

Ortutay 1948. 294—295.; Vargyas 1976. II. 66—72.; Leader 1967 272., 281; Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1968. 739.

8 / *Gyönyörű Bán Kata* (Az elcsalt feleség — szívtelen anya) Apátfalva, Csanád m. — Kálmány: Szeged népe. II. 169—171.

Változat nélküli balladánkban a „gyermekét elhagyó szívtelen anya” és a *Molnár Anna* balladára jellemző „elcsalt feleség” téma kapcsolódott össze. A kizárólag a Székelyföldről ismert *Budai Ilona* ballada sajátos alföldi párhuzama ez. Jellegzetessége, hogy a mesei elemek fontos fordulópontokat teremtenek a balladában (pl. mágikus segítőeszközzé válik a megszólaló köpés, amely a menekülést lehetővé teszi), és megtartja a mesei hármas ismétlést mint szerkezeti elemet. Mindemellett a ballada tragikus léggöre, feszültsége megmarad mindvégig, a hazatérésig.

Vargyas 1976. II. 75—78.; Kovács Ilona—Matijevics Lajos: Gombosi népballadák. Újvidék 1976. 19.

9 / *Szép Júlia* (A pogány király leánya) Székelyföld — MNGy III. 8—10.

10 / *Kis Lília* (A pogány király leánya) Tordátfalva, Udvarhely m. — Bartók—Kodály: Népdalok (70. sz. szöveg)

A reneszánsz kori Európa egyik kedvelt témáját őrizte meg ez a ballada. A történet magva Boccaccio novellájából, valamint Egyedi György 1582-ben írt *Gismunda és Gisquardus* c. széphistóriájából is ismert lehetett. Kevés balladaváltozat maradt ránk. Ezek szerkesztésmódja differenciált, a konfliktusábrázolás hangsúlyozott, bennük egyértelműen kifejeződik az apai önkényeskedés, áttételesen a feudális zsarnokság, „a pogány király” akarata elleni tiltakozás.

11 / *A nagy hegyi tolvaj* (A zsvány felesége) Erdővidék, Udvarhely m. — MNGy XI. 194—195.

Az erőszakkal zsványhoz kényszerített asszony tragédiájáról elsősorban az erdélyi balladák szólnak. A barbár életmódú tolvaj, aki nem átal „egy pénzért, kettőért” vért ontani, és a nemesebb, civilizáltabb életkörülményekből kiszakított asszony ellentéte, a kétféle világ konfliktusa sűrűsödik a balladában. A változatok egy része rabénekek

motívumait élteti tovább, míg mások a betyárköltészet formuláihoz igazodnak. Egy-egy töredékes variáns és a dunántúli párhuzamok azonban azt sejtetik, hogy ez a ballada egy összetettebb cselekményű epikus ének része lehetett.

Ortutay 1948. 206.; Vargyas 1976. II. 221—242.: Együd Árpád: Egy alig ismert népballadáról. Somogy megyei Múzeumok Közleményei, 1973. 313—317.

- 12 / *Bíró Szép Anna* (Hajdúkkal útnak induló lány) Udvarhely — MNGy I. 176—179.
Csak Székelyföldről ismerjük ezt a balladát, sajnos igen kevés feljegyzésben. A szerelmesét látni kívánó lányt gazdagságáért (vagy esetleg féltésből) megölik kísérői. Ennyi csupán a ballada tárgya, amelyet kiegészít a gyilkosság felfedezése és a szerető önkéntes halála. A rendkívül kimódoltan, sok díszítő motívummal felépített ballada a klasszikus szerkezetet mutatja. A baljós előjel, a feszültségteremtő ismétlések, a jó és a rossz szándék találkozása, a szerető hirtelen megjelenése stb. — mind-mind balladaköltészetünk remekművű darabjai közé emelik. A balladatéma, az elcsalt és útközben megölt lány tragédiája, e formai gazdagság nélkül, sok nép balladakincsében megtalálható.
Vargyas 1976. II. 212—220.
- 13 / *Lányom, édes lányom* (Az eladott lány) Őrség, Vas m. — Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 114—117.
- 14 / *Rákóci kis úrfi* (Az eladott lány) Törökkopány, Somogy m. — Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 117—120.
- 15 / *Szép piros Őrsébet* (Az eladott lány) Salgóvidék, Nógrád m. — Pap: Palóc népköltemények. 1—3.
- 16 / *Fogarasi István* (Az eladott lány) Székelyföld — MNGy III. 3—4.
- 17 / *Seprődi Borbára* (Az eladott lány) Forrófalva, Moldva — Domokos: A moldvai magyarság. (24. sz. szöveg)
- 18 / *Anna* (Az eladott lány) Szőreg, Torontál m. — Kálmány: Szeged népe. III. 1—2.
„Az eladott lány” balladaköltészetünkben talán legárnyaltabban megfogalmazott témaként jelenik meg. Az akarata ellenére férjhez adott lány eloldthatatlan összeütközésbe kerül a társadalmi normákkal. Különböző módon tiltakozik a döntés ellen, de ellenszegülését szükségképpen büntetés követi. A különböző büntetések a megformálásban annyira lényegesek, hogy jól elkülönülő csoportokat, altípusokat jelentenek. A Rákóci kis úrfinak eladott lányt halálra hurcolják. A kérő a lányt a középkorban jól ismert büntetésmóddal, lófarkához kötve „Tüskékről tüskékre, / Bokrokra hurcolja”. Ez ugyan megtöri a lány akarátát, és végül elfogadja kedvesének azt a férfit, kinek anyja eladta, de csak halálos óráján. A kép megrendítő, és a szenvedés ismétlődő kifejezése népköltészetünk remekei közé tartozik. A mai énekesek interpretációja szerint ezt a kegyetlenséget már nem emberi, hanem ördögi tettnek vélik, a vőlegény képeben ugyanis maga az ördög jelent meg. Ez a jelenség összefügg a hiedelemmondák változásával. A ballada valóságos témáját, a „halálra táncoltatott lány” típusú balladához hasonlóan, irracionális elemekkel párosítják.
Szép piros Őrsébet balladájában a *fehér* legény iránti ellenszenv a nép közizlését, közvetetten pedig az idegennel való szembenállást fejezi ki. Sajátos mozzanat a balladában, hogy a hősnő pénzt osztogat a szegények között, így kérve az Isten

segítségét akaratának teljesüléséhez. Ez a kép jól ismert a középkori freskókról, és a középkorban népszerű Szent Erzsébet-mondakörrel való rokonságra utal.

Seprődi Borbára balladája, az előzőektől eltérően, nem a lány halálával, hanem kiszolgáltatottságának ábrázolásával érezteti a tragédiát. A zárókép jól érzékelteti a középkori ünnepek hangulatát, amelyet elsősorban Mátyás király korából származó leírásokból ismerünk.

Anna balladája nem egészen világos eseményt mond el. Csak népköltészetünk törvényszerűségeinek és más alkotásainak ismeretében mondhatjuk, hogy itt a *Jephta* motívum (az anya méhében levő gyermeket tudatlanul az ördögnek ígérik, aki aztán érte jön, mihelyt felnövekedik) balladai változatával találkozunk. A lány tragédiájának beteljesedését segíti, hogy az ördögüzésre képes lények megtagadják a segítséget. Hiába kéri a kakasokat (árva gyerekek), üzzék el a nem kívánt kérőt, nem teszik, mert a lány szívtelen volt hozzájuk. Így válik az ősi téma balladává, és szólal meg benne a bűn és a bűnhődés gondolata. A ballada társtalansága és bonyolult hiedelemháttere miatt népköltészetünkben egyedi helyet foglal el.

Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 611—612.; Vargyas 1976. II. 140—196.; Putyilov 1965. 74—75.

- 19 / *Én Ilonám* . . . (Az ördögvőlegény) Szekszárd, Tolna m. — Ethnographia, 1908. 297—299.

Az ördögvőlegény balladája igen kiterjedt nemzetközi rokonsággal rendelkezik, népszerűsége Európa határára is túllép. A téma, amely szerint a halott vőlegény vagy férj helyett az ördög jön el a lányhoz vagy az asszonyhoz — tulajdonképpen nem tartalmaz balladai konfliktust. E tekintetben az emocionális háttér kap különösen nagy szerepet. Ezt bizonyítja Faragó József idesorolható, újonnan gyűjtött variánsa az ördögszeretőről, amelynek záróversszaka így hangzik:

Nem megyek, nem megyek lólábú ember mellé,
Százezer forintjáért, százezer forintjáért.
Szóljatok, kakasok, mennybéli angyalok,
Mert én már oda vagyok, mert én már oda vagyok.

Az ördögvőlegény balladájának héber mítoszra visszavezethető témája különösképpen mégis Bürger *Lenore* c. balladája nyomán kelt új életre és hódított teret az újkori népköltészetben. Faragó kutatásai nyomán további változatok és új összefüggések kerültek napvilágra.

Faragó: Balladák földjén. 187—189. és 554—553.

- 20 / *Egy asszonynak kilenc fia* . . . (A halott testvér) Magyarfalu, Moldva — Moldvai csángó népdalok és népballadák. 141—146.

A visszatérő halott testvérről mindaddig ez az egyetlen publikált szöveg, amelyet néhány más, szintén a moldvai magyarok körében feljegyzett változat egészíti ki. Faragó József kutatásai szerint a román „Voikica” balladával áll legközelebbi kapcsolatban. A ballada cselekménye három részből áll: 1/ az idegen kérőnek nem akarja egyetlen lányát odaadni az anya, majd fia tanácsára mégis elviszi, ami miatt megátkozza az anya a fiát; 2/ a megfogadó átok miatt a halott fiú nem tud a földben pihenni; 3/ érte megy hűgáért, visszahozza. Ez az önmagában is erős balladai feszültségű téma, archaikus verselése, misztikus légköre miatt joggal vonta magára a figyelmet. Elsősorban mondai párhuzamai ismertek: a halottat be nem fogadó föld, a megátkozott, temetetlenül maradt halott az élő népköltészetben éppúgy, mint a több ezer éves antik hagyományban megtalálható. Ehhez társul az előbbi balladánkban is megtalálható hiedelemmotí-

vum visszatérő formulája: „Né min visz a hótt az élőt”, ami összecseng a „halott vőlegény” balladatípus jellegzetes formulájával. A ballada sokszínű összefüggéseit figyelni, fontos rámutatni a mesei elemekre is. A körbeforgó ház („Az a ház fordult kerekén”) varázsmeséink jellegzetessége éppúgy, mint a felhőben érkező természetfeletti lény, aki elrabolja a lányt („Csak eljőve egy nagy humáj / Felemelé az ő lányát”), vagy akár a megszólaló madarak szerepeltetése stb. Így tehát ez a kevésbé ismert balladánk a hazai és a nemzetközi népköltészet bonyolult kapcsolatának példája.

Faragó: *Balladák földjén*. 484—501.

- 21 / *Piros szép Őrzsébet* (A török rabolta lány) Padé, Torontál m. — Kálmány: Szeged népe. II. 4.

Az antik költészettől napjainkig megtalálható ez a téma, amely szerint az asszony (vagy a lány) inkább a halált választja, semhogy az idegen ellenség kezére kerüljön. A magyar ballada legközelebbi rokonait elsősorban Kelet-Európában találjuk. A ballada eredetéről különböző nézetek élnek. Vargyas szerint francia eredetű, Putyilov a szláv balladakörhöz tartozónak véli, ezt a véleményt osztja O. Zilynskyj is, G. Vrabie szerint újjörög eredetű. A magyar balladák közül a moldvai változatok sok rokonságot mutatnak a török rabolta lányról szóló román „Sandru Ilina” balladával. Míg a román változatokban erősebbek a törökellenes küzdelmekre való utalások, a magyar balladákban a lány magatartása jobban motivált, és a tragikum is kidolgozottabb. A bemutatott változat kivételesen a hős megmenekülését, a konfliktus elodázását példázza.

Vargyas: 1976. II. 314—317.; Putyilov 1965. 76.

- 22 / *Nagy Bihal Albertné* (A fel nem ismert anya) Ditró, Csík m. — Bartók—Kodály: *Népdalok*. (28. sz. szöveg).

- 23 / *Szögedi bíróné* (A fel nem ismert gyerek) Szaján, Torontál m. — Kálmány: Szeged népe. II. 2—3.

A fel nem ismert családtag egész balladakör témája lett. A morális kérdésben gyökerező konfliktusnak világos, egyértelmű megfogalmazását adják az idetartozó balladák. E tekintetben úgy látszik, hogy a tragikum ábrázolása az erkölcsi normák tudatosításával egyidejű.

Az anyját fel nem ismerő gazdag asszony török felesége lett. Az idegen környezet vagy a szülőföldjétől való távolság okozta-e, hogy „a szegényt nem szánja” — itt nem kulcskérdés, mert a szívtelen magatartás önmagában is elegendő a tragikus összecsapáshoz.

A gyermekeit föl nem ismerő anya tragédiája, az előzőhöz hasonlóan, feltehetően török vonatkozású, de a történelmi háttérnél sokkal régebbi konfliktust szolgált meg. Ez a téma a kelet-európai hősenekköltészetben is minden esetben drámai konfliktust hordoz. Balladánkban az anya nem ismeri meg rég nem látott, haldokló bátyjának falat élelemért könyörgő lányát, és szívtelenül elutasítja. A fiú csak a halálos ágyán fedi föl kilétét, de akkor már késő. Más változatokból erőteljesebben csendül ki a törökellenesség, azáltal, hogy a török által elrabolt, rabságukban sokáig sínylő, velük súlyos harcot vívott gyerekről van szó. Mindez azonban a balladai konfliktuson nem változtat, mindig az erkölcsi magatartás áll a középpontban. A fel nem ismerésben rejlő tragikum hősenekben, mondákban is megjelenik, és költői megfogalmazása igen differenciált.

Putyilov 1965. 74.; Vargyas 1976. II. 254.

- 24 / *Rársz férjhez menni* (A megátkozott lány) Györöd, Csanád m. — Kálmány: Alföldi népballadák. 45—47.

A megátkozott lányról szóló ballada konfliktusa nem egészen egyértelmű sem ebben, sem más változatokban. Csak sejthetjük, hogy az anya azért nem akarja lányát férjhez adni, mert vagy túl fiatal, vagy a vőlegény nem kedvére való, vagy pedig ő nem akar egyedül maradni. A nászmenetben való haldoklás igen hatásos jelenet, ezt tetézi a ballada zárórésze, az anya lelkiismeretfurdalása. Az átok számos ballada szerves részévé vált, ez esetben tulajdonképpen maga az átok beteljesülése lett a ballada tárgya, ebben áll egyedisége, a többi hasonló balladától eltérő jellege. A megátkozott lány balladáját még ma is fellelhetjük a hagyományörző falvakban, de általában sok újabb keletkezési stílárissal, új stílusú dallammal.

Vargyas 1976. II. 193—196.; Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 615.

- 25 / *Fehér Anna* (A halálraitélt húga) Magyarpécska, Arad — Kálmány: Koszorúk... I. 24—27.

- 26 / *Királyi és királyné* (A halálraitélt húga) Göcsej — Magyar népköltészet II. 208—209.

Igen elterjedt, országszerte ismert ballada szól Fehér László hűgáról, aki saját ártatlansága feláldozásával szeretné bátyját a haláltól megváltani. A napjainkban is gyűjthető balladák többnyire betyárballada jellegűek. Gyűjteményünkben ez a két változat szinte kuriózum, mert klasszikus balladaköltészetünkre jellemző részleteket tartalmaz. A magyarpécskai változathoz kitűnik, hogy igen gazdag lány volt Fehér Anna, hiszen „tál aranyat, tál ezüstöt” kínál váltságdíjjul testvééréért, hasonlóképp, mint Kőműves Kelemennek kínálják Déva vár felépítéséért. Emellett sok más tartalmi, formai sajátosság is a klasszikus balladához köti, nemcsak ezt, hanem még néhány változatot is, bár a túlnyomó többség mégiscsak a betyárballadák stílusát mutatja.

A ballada témájának történeti háttéréről érdemes megjegyezni, hogy a 16. században Nyugat-Európában vándortémaként él a történet egy lányról, aki testvére életének megmentéséért feláldozza szüzességét, illetve egy asszonyról, aki férje megmentéséért a „tisztségét” kínálja. Zolnay Béla szerint (Irodalomtörténet, 1917. 405., 560.) egy 1547-ben feljegyzett milánói esemény a ballada alapja. Tény, hogy néhány éven belül a legkülönbözőbb országokban (még Japánban is) helyi eseményként ismerik. Nálunk Bornemisza Péter tudósít az eseményről. A téma folklór jellegét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy Shakespeare *Szeget szeggel* c. vígjátékának egyik forrása már a történet színhelyét Mátyás király udvarába, Magyarországra helyezi. A kiterjedt világirodalmi és népköltészi rokonsággal rendelkező balladánk egyediségét költői megfogalmazása adja. A balladára jellemző befejező *átok* formula hatásossága mintegy kiteljesíti az egész eseménysort.

A göcseji szöveg (26.) egyedi helyet foglal el az országosan ismert balladatípust illetően, mert keretet teremt. Ez a téma archaikusságát mutatja, azt, hogy nem egyedi eseményre vezethető vissza, hanem egy magatartási normát fejez ki. A Fehér Lászlóról szóló ballada népszerűségét a múlt század közepétől rendre megjelent ponyvafüzetbeli változatok fokozták, és egyúttal a szöveg egységes alakulását is biztosították.

Vargyas 1976. II. 297—301.; Ortutay 1948. 218—219.

- 27 / *Barcsai* (A megégetett hűtlen asszony) Udvarhely — MNGy I. 149—150.

1858-ban jelent meg először a megégetett hűtlen asszony balladája, és azon nyomban nagy hatást váltott ki drámai ereje, hangvétele, minden korábban ismert alkotástól eltérő sajátossága miatt. A hűtlenségéért kegyetlen halállal, élve megégetéssel büntetett asszony sorsa olyan társadalmi helyzetet, ítélkezést elevenít fel, amelynek nyomai egyes

vidékeken ma is fellelhetők. Maga a téma — a hűtlen asszony halálbüntetése — közismert számos kelet-európai népnél. A változatok többségében a ballada egyediségéhez a rejtett konfliktus is hozzájárul, mert alig sejthetően árulás okozza az asszony halálát. Az általunk közölt szövegben kisia fedi fel apja előtt anyja hűtlenségét, tehát közvetve ő okozza anyja halálát. A népköltészetben szokatlan erővel kifejezett feltékenység ábrázolása és más poétikai sajátosságok együttesen indokolják e ballada különleges helyét.

Faragó: Balladák földjén. 343—360.; Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 616.; Vargyas 1976. II. 12.

- 28 / *Bátori Boldizsár* (A szaván kapott feleség) Rugonfalva, Udvarhely m. — Bartók—Kodály: Népdalok (84. sz. szöveg).

Az ajtón hallgatkozó férj kitudja felesége titkát, hogy a gyermek apja valójában nem ő, hanem az erdélyi kapitány. Az asszonynak hűtlensége miatt bűnhődnie kell, de kedvese önként követi őt a halálba. A balladánk témája ebben a fölépítésben meglehetősen rokontalanul áll a népköltészetben. Jellegéből következően a reneszánsz novella hatására gondolhatunk. Egyes elemek más-más balladában is fellelhetők: pl. a hallgatkozó férj; a bölcsődalból kiderülő igazság; a hűtlenség miatti halál; a megölt kedves után halni siető szerető stb. — klasszikus balladaköltészetünk jellegzetes építőkövei.

Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 616—617.; Vargyas 1976. II. 247.

- 29 / *Darvas Kis Kelemen* (A halálra táncoltatott lány) Salgóvidék, Nógrád m. — Pap: Palóc népköltemények. 7.

A halálra táncoltatott lány balladája megrázó eseményközlésével, szabályos, zárt, feszültséget fokozó szerkezetével, lendületes giusto dallamával klasszikus balladáink legelterjedtebb, mindmáig élő darabja. Sok száz variánsát jegyezték föl már eddig is, irodalmi, zenei, képzőművészeti alkotások ihletője lett. A balladában igen finoman fejeződik ki a társadalmi ellentét, amely miatt a gögös leány elutasítja szeretőjét. A halálig tartó táncot — az adatközlők szerint — a szerető képében megjelenő ördög ropja. Ez a „jogos” büntetése a csalfa, hitegető, több szeretőt tartó lánynak is az erdélyi változatok szerint.

Kriza Ildikó: A halálra táncoltatott lány. Bp. 1967.; Vargyas 1976. II. 282—283.; Leader 1967. 292—295.

- 30 / *Szegvári Katica* (A megesett lány) Újkigyós, Békés m. — Kálmány: Alföldi népballadák. 25—28.

Egyike a legnépszerűbb, még ma is fellelhető klasszikus balladáinknak, több száz változatban ismerjük, amelyek közül az utóbbi időben gyűjtötteknél inkább csak a jellegzetes kezdő és záróformula található meg. Témája, a megesett lány halállal való büntetése, nemcsak a magyar népköltészetben népszerű, hanem egész Európában mindenütt megtalálható. A tudományos kutatás igen sok kérdésre választ adott már e balladával kapcsolatban. E munkákra támaszkodva általánosíthatjuk, hogy erőteljesen tükrözi a ballada a két szerető közötti társadalmi különbséget. A német változatok eleve a szolgáló és a lovag szerelméről szólnak, sok változat a szülő (többnyire apa) által tiltott szerelem áldozatának tünteti fel a lányt. Ennek okait vizsgálva, a középkori lovagköltéssel való összefüggést is feltárták. Különösen sok formularokonság található balladánk nemzetközi párhuzamaiban. Így pl. az elől rövideülő szoknya jelzi a lány megváltozott állapotát, aki ezért a szabóra háritja a felelősséget. Gyakori az is, hogy a halott kedvesét kereső legényt kertbe, folyóhoz stb. küldik, nem akarván

bevallani a valóságot. Ugyancsak nemzetközi folklórmotívum a szerelmesek halálban való egyesülését kifejező kép: „Testem a testeddel egy sírban nyugodjon!”, vagy a halált túlélő szerelem szimbóluma: a siron nőző virág.

Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien. III. Hrsg. von J. Meier. Berlin 1957. 1—65.; Leader 1967. 179—223.; Ortutay 1948. 304.; Vargyas 1976. II. 136—139.

HŐSBALLADÁK

31 / *Kerekes Izsák*. Székelyföld — MNGy III. 4—6.

32 / *Hallottad-e hírit*... Nagyván, Heves m. — Ethnographia, 1960. 511—512.

E balladás hősenek egy kuruc kori eseményre utal, valószínű azonban, hogy egy ennél sokkal korábbi hősenekköltészet maradványának kell tekintenünk, amely az adott történelmi háttér miatt aktualizálódott. A felépítése hősenek jellegű. A különleges képességgel rendelkező hős harca, túlerővel való szembenállása jellegzetesen epikus téma. Ugyancsak visszatérő motívum a hősenekben az „Egy eleméntében gyalogösvényt vága, / És visszajöttébe szekéruat nyita” formula, amely mintegy jelképesen fogalmazza meg a harc előrehaladását, valamint a hős erejét, sikerét. Számos tartalmi és formai sajátosság alapján úgy véljük, hogy ez a hősballada epikus énekköltészetünk legkorábbi rétegére vet fényt. Balladás hangvételét mindkét variánsban a zárómotívum — „megbotlék a lovának lába” — teremti meg. A véletlen vagy ha úgy tetszik, a végzet okozza a hős szörnyű halálát. Ez a motívum a későbbi betyárköltészet egyik jellegzetes motívumává lett. Száz éven át egyetlen variánsban ismertük ezt a különös, régies motívumokat tartalmazó balladát (31). A Keszi Kovács László adatai alapján közzétett változat (32) a népköltészetet ismerő ember alkotása lehet.

Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 608.; Vargyas 1976. II. 341—342.; Demény István Pál: Kerekes Izsák balladája. Bukarest 1980. 162.

33 / *Szilágyi és Hagymási*. Székelyföld — MNGy I. 160—161.

A török fogságból szabadult ifjakról szóló balladáinak mondai és epikus ének-beli megfogalmazása Közép-Európában sokfelé ismert. A balladával szoros rokonságot mutató históriás ének két változatban maradt ránk a 16. századból (a Szendrői Névtelen tollából 1571; a Vasady-kódexben 1561), ezért már a múlt században felé fordult a tudományos érdeklődés. Ekkor még a két szereplő történelmi vonatkozása volt a fő kérdés. Honti János az irodalmi és népi szövegek összevetésével arra a következtetésre jutott, hogy a *Szilágyi és Hagymási* c. balladát egy régebbi, szélesebb ívelésű epikus ének előzte meg, amelynek népi és nem irodalmi eredetűnek kellett lennie. Erre vallanak a szlovák, délszláv hősenek is. Maga a mondakör távolabbi rokonsággal a germán Waltharius-mondakörhöz köthető. A fogságból való menekülés a császár- vagy szultánlány segítségével, az üldözőkkel való párharc stb. motívumok ismételt előfordulnak, de a ballada egyediségét a hazaszeretet, virtus és szerelem együttes tömör ábrázolása adja.

Honti János: Válogatott tanulmányok. Bp. 1960. 225—245.; Csanda Sándor: A Szilágyi és Hagymási széphistória. Valóság és illúzió. Pozsony 1962. 37—79.; Vargyas 1976. II. 332—337.

LEGENDABALLADÁK

- 34 / *Júlia szép leány* (A mennybe vitt lány) Fejér Nyikó melléke, Udvarhelyszék — MNGy XI. 175—177.

Népköltészetünk kiemelkedő szépségű darabja ez a legendaballada. Vallásos tartalma a középkori keresztény látomás- és legendaköltéssel rokonítható, de költői képei a kereszténység előtti pogány képzetekre vezethetők vissza. A sokszínű nyugat-európai látomásköltéssel a magyar ballada csak annyiban rokonítható, hogy a lányt „égi jegyesként” a mennybe viszik. A ballada képalkotása a pogány és keresztény hitvilág képzetköréből egyaránt merít. A csudaszarvas, a fel-felbukkanó, utat mutató fény mitológiánk részelemei lehettek, amelyhez szervesen kapcsolódik a keresztény, jelképrendszer (az Isten báránya és rajta a gyertya). A zárt szerkezet és a leányát sirató anyának a balladát lezáró jajszava együttesen mutatja, hogy milyen magas művészi szintű alkotások születtek balladaköltészetünk virágkorában.

Domokos Pál Péter: *Júlia szép leány*. Ethnographia, 1959. 13—60.; Feticch Nándor: *A Júlia szép leány-balladáról*. Uo. 61—76.; Ortutay—Krizsa: *Magyar népballadák*. 1976. 607—608.; Vargyas 1976. II. 108—110.

- 35 / *A szálláskereső Jézus*. Kiskomárom, Zala m. — Ortutay—Krizsa: *Magyar népballadák*. 1976. 312—314.

Témája a legendaköltészethez kapcsolódik: az áruhás Jézust csak a szegények fogadják házukba, a gazdagok kiutasítják. A vándorló Isten ilyenfajta ábrázolása az európai és ázsiai vallásokban egyaránt fellelhető. Ugyancsak isteni attributum fejeződik ki a következő versszakban: „A fejnél fölkel / A fényes napvilág, / A lábánál fölkel / Ragyogó holdvilág.” Egyes változatokban megtalálható a gazdag büntetése és a szegény megjutalmazása, ez szintén jellegzetes középkori legendaköltészeti motívum. Nálunk a múlt században megélenkülő ponyvaköltészet hatására terjedt el, elsősorban katolikus vidékeken.

Krizsa Ildikó: *A legendaballada*. Bp. 1982. 18—21.; Ortutay—Krizsa: *Magyar népballadák*. 1976. 622.; Vargyas 1976. II. 93—97.; Dömötör Tekla: *A népszokások költészete*. Bp. 1974. 110—119.

- 36 / *Hová mégy, te három árva?* (Három árva) Kolozsvár, Kolozs m. — MNGy I. 185.

A mostoha elleni panasz tulajdonképpen egy kiterjedt európai rokonsággal rendelkező legenda-balladakör része. Három árva a temető kapujában Szűz Máriától aranyvesszőt kap, és ezzel tudják anyjukat felkelteni, vele beszélgetni. Nálunk a tragikus sors kilátástalanságával fejeződik be a ballada, de egyes skandináv változatokban a halott anya a csodás segítséggel visszajár gyermekeit gondozni, ápolni. A ballada számos új stílusú megfogalmazásban él. Elsősorban dalszerű formában mindmáig megtalálható a hagyományörző közösségekben. Népszerű lett és folklorizálódott Gyulai Pál hasonló témájú költeménye. A ballada elevenségét bizonyítja, hogy siratók formájában is megtalálható. — Nemzetközi rokonsága is kiterjedt, a szakirodalom bőven foglalkozik vele, hiszen archaikus vonatkozásai és kései romantikus változatai más nyelveken is a magyarhoz hasonló tanulságokat hordoznak.

Deutsche Volkslieder mit ihren Melodien, V. Hrsg. von Erich Seemann. Freiburg i. Br. 1967. 282—333.; Vargyas 1976. II. 93—97.; Ortutay—Krizsa: *Magyar népballadák*. 1976. 623.

ROMÁNCOK, VÍGBALLADÁK, BALLADÁS DALOK

- 37 / *Molnár Anna* (Az elcsalt feleség) Udvarhelyszék—MNGy I. 138—141.

Az elcsalt és visszatért feleségről szóló balladánk feloldja a témából adódó konfliktust, és a családi harmóniát énekli meg. Nálunk az asszonycsábító pusztulásáról, méltó büntetéséről szól a ballada, míg az európai párhuzamok a Kékszakáll-mondából jól ismert módon, az elcsábított nő halálával zárulnak. Ebből következően a magyar ballada sajátos helyet foglal el az európai balladaköltészetben, a nyugat- és kelet-európai költészet archaikus elemeit csodálatos szerves egységben egyesítette. Számos archaikus elemet, honfoglalás kori művészeti hagyományunkra jellemző részletet (freskók jeleneteit) örökített ránk, a késő utókorra a szóművészet eszközeivel. A ballada európai rokonságát, elterjedését és változását kiterjedt irodalom tagolja.

H. O. Nygard: *The Ballad of Heer Halewijn. Its Forms and Variations in Western Europe.* (FFC 169.) Helsinki 1958.; Korompay Bertalan: *Die Ungarische Ballade vom Mädchenmörder.* Ural-Altische Jb. 1972. 1—63.; Vargyas 1976. II. 44—65.; Ortutay—Krizsa: *Magyar népballadák.* 1976. 309—310.

- 38 / *Görög Ilona* (A csudahalott) Rugonfalva, Udvarhely — Bartók—Kodály: *Népdalok.* (97. sz. szöveg)

- 39 / *Bálint vitéz* (A csudahalott) Zsére, Nyitra m. — *Ethnographia*, 1960. 217—219.

Kiterjedt rokonsággal rendelkezik ez a ballada, amelynek párhuzamait eddig Európa majd minden nyelven feljegyezték. A szerelmes magát halottnak tetteve csalogatja magához kedvesét — ennyi röviden a ballada témája, de az eseményleírás, a motívumok összekapcsolódása igen sokféle. Ennek alapján a magyar ballada bizonyos motívumaival északi rokonságot sejtet, míg más összefüggést figyelve erősek a dél-, kelet-európai kapcsolatai. Figyelemre méltó, hogy motívumai meseszerűek: pl. a két anya áll egymással szemben, és természetfeletti tudományuk összevetésével halad előre a cselekmény. A csodás tárgyak megjelenítése, a konfliktus elodázása, a happy end — mind-mind a mesei jelleget erősítik.

Vargyas 1976. II. 469—474.

- 40 / *Od'ala szolgáltam* (A szeretet próbája) Lapujtő, Nógrád m. — *Magyar Nyelvőr*, XI. 1882. 239—240.

A bajba jutott szerelmesért egyedül áldozatot vállalni tudó szeretőről szól a ballada. Ez a téma egész Európában megtalálható. Általános emberi mondanivalót fogalmaz meg azzal, hogy saját élete árán is szerelmesét kívánja megmenteni. A magyar ballada jellegzetessége, hogy mérges kígyótól (áspis kígyótól) kell megmenteni a legényt, míg más népeknél kereskedő rabolja el vagy hóhértől kell megmenteni avagy éppen vízbefúlástól. Egyes változatok a konfliktus feloldását jelzik: a szerelmes arannyá vált kígyót talál kedvese kebelében. A cselekmény sokfélesége a folklór természetéből adódik. A legutóbbi kutatások fényében úgy látjuk, hogy a magyar változatok is a legrégebb, antik görög hagyomány továbbélésének egyik ágát képviselik.

E. Long: *The Maid and the Hangmen.* Los Angeles 1971. Balladánk kígyós motívumának balkáni összefüggéseit Adrian Fochi tárta fel: *Coordonate sud-est europene ale baladei populare românești.* București 1975.; Vargyas pedig francia örökségnek tartja. Vargyas 1976. II. 481—490.

41 / *Ilonácska Györgyikével* (Az esküvőre hazaérkező kedves) Lészped, Moldva — Kallós: Balladák könyve. 1970. 357—359.

Az esküvőre hazatérő kedvesről szóló ballada a magyar népköltészetben csak a moldvai magyarok körében ismert. Archaizáló nyelvének egyik sajátossága a személyneveket becéző alakok. Mesében, mondában, balladában Európa-szerte közismert téma az esküvőre hazaérkező kedves története. Verseghy Ferenc: *Györgyike* c. elbeszélő költeménye is ezt az *Odüsszeia*-beli témát fogalmazta meg a korabeli környezethez igazodva. A magyar változatok balladai feszültségét a kezdő és a záró sorok közti feszültség, a bűnhődés ábrázolása stb. váltja ki.

Faragó: Balladák földjén. 502—533.

42 / *Kis Júlia* (A két királygyermek) Udvarhelyszék — MNGy I. 183—184.

A Hero és Leander szerelméről szóló ókori monda balladai változata ez. Balladánkban a lány a vízbe fúló kedvese után hal, hogy halálukban egyesüljön szerelmük éppúgy, mint Kádár Kata vagy Bátori Boldizsár balladájában. A balladatéma valójában mitikus eredetű: egy démonikus hatalmú nő (Napistennő) magához csalja a kedvesét, de az elérni nem tudja, mert — költői képpel élve — a „világító fény” idő előtt kialszik. Az ifjú meghal, tengerbe vész, nyoma veszik.

Istvánovits Márton: A két királygyermek balladája. Múzeumi Kurir, 1976. 11—12.; Vargyas 1976. II. 352.; Ortutay 1948. 210.; Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 620.; Martti Haavio: Essais folkloriques. Studia Fennica VIII. Porvoo. 1959. 125—142.

43 / *Pendzsóka* (Jávorfá-muzsika) Udvarhely — Jávorfá-muzsika. 101—103.

Közismert európai népmese szól a meggyilkolt hős testéből keletkezett furulyáról, amely énekével elárulja az eltitkolt eseményeket. A balladai forma viszonylag ritka, skandináv térségben található meg. A magyar balladaköltészetben mindaddig két, egymással nagyon egybeeső változatot ismerünk. A tragédia oka tulajdonképpen az irigység: a megegyezés szerint az anyai örökség, a drágagyöngy azt illeti, aki legelőbb teljesíti a feladatot. A vesztesek a testvérük élete árán kívánják megszerezni a gyöngyöket. A halott lány keresésére induló apa felfedi a bűnt, mindkét testvér megszégyenítésével. A ballada mesei rokonsága elvisz az északi mítoszokhoz, melyek része a hangszerek eredete is.

A mesei összefüggésről l. Solymossy Sándor: Mese a jávorfáról. Ethnographia, 1920. 1—20., 1925. 105—129.; P. V. Lintur: Balladnaja pesznya. Szlavjanszkij Folklor, M. 1972. 163.; Vargyas 1976. II. 601—603.

44 / *Katát kérették* (Kétféle menyasszony) Udvarhely — MNGy XI. 30—32.

45 / *Viszik már nénémet* (Kétféle menyasszony) Magyarpécska, Arad m. — Kálmány: Koszorúk... II. 59—60.

A kétféle menyasszonyról szóló balladák túlnyomó többsége idillbe hajlik: a szegény lányért eljön a királyfi, de a gazdag lány, aki dőlyfös és mindig többre vágyik, hoppon marad. E tekintetben erősen érződik az új stílus eluralkodása. Azok a változatok azonban, melyek tragikus befejezésükkel a szívtelenséggel társuló gazdagságot, illetve a szeretet meg a szegénység összeférhetőségét fejezik ki, közelebb állnak a klasszikus balladákhöz. A ballada mindmáig tartó népszerűségét az írásos műveltség segítette, de tény az is, hogy a legkorábban feljegyzett balladánk egyike; 1846-ban jelent meg nyomtatásban. Balladaköltészetünkben meglehetősen társtalan, összefüggéseit, rokonságát a csúfoló-, vetélkedőénekek között találhatjuk.

Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 622.

- 46 / *Elindulék este guzsalyasba* (Este guzsalyasba) Luizi-Kalagor, Moldva — Kallós: Balladák könyve. 1970. 367—369.
- 47 / *A molnár inasa* (Este guzsalyasba) Udvarhely — MNGy I. 185.
 A szerelmesüktől eltiltott szeretők konfliktusa fogalmazódik meg ebbe, a balladában is. A konfliktus egyrészt a szülők és fiatalok között alakul ki, másrészt abból ered, hogy az ártatlanságát veszített lány álmából felébredve rádöbben a valóságra, és kétségbeesésében csak az „ördögsülye bába” praktikájára gondol, ki „összerontsa szeretkezők titkát”. Főleg újonnan gyűjtött változatokkal rendelkezünk, amelyekben az epikus tartalom elmosódott, csak a jelképes kifejezések segítségével érthető, hogy a koszorút kötő lány éppen távozóban van a leányélettől, a lányságtól, és hosszú útra indul, amely egy másfajta életet is jelent. Minden változatban a szerelem árnyalt kifejezése a szembeötlő, és kevésbé hangsúlyos bennük a konfliktus ábrázolása.
 Ortutay 1948. 207.; Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 624.
- 48 / *Sírdogáló János* (A gyáva legény) Szeged, Csongrád m. — Kálmány: Alföldi népballadák. 97—98.
- 49 / *A gyáva legény*. Pustaföldvár, Csongrád m. — Kálmány: Alföldi népballadák. 94—95.
 A legénycsúfoló énekeknek se szeri se száma. Balladái megfogalmazásuk is sokféle. A magyar változatok sajátja, hogy a gyáva, ügyefogyottnak feltüntetett legény tulajdonképpen céltudatosan tör előre, vágya teljesülésére. Ez a belső ellentét adja a ballada sajátos hangulatát. Hasonlóan a miénkhez, ironikus hangvételűek az angol balladák is, de hasonló témát több nép költészetében is találunk. Balladánk északi rokonai valószínűen a nyári napfordulót köszöntő szentiváni szokásokhoz kapcsolódtak.
 Ortutay 1948. 208.; Vargyas 1976. II. 494—500.
- 50 / *Cinege madár*. Felsőíreg, Tolna m. — Kodály: A magyar népzene (Példatár 284. sz.).
 A gyáva szeretőről szóló balladában kifejezett gondolatnak ez a madárszimbolikával megfogalmazott változata. Játékos hangvétel jellemzője a változatoknak, amelyek ma igen megrövidülve, dalként élnek. Elsősorban Dunántúlon jegyezték föl variánsait. Népies hangvétele, szerkesztése ellenére valószínű, hogy a vágáns költészethez tartozott.
 Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 629—630.; Vargyas 1976. II. 522.
- 51 / *Egy bagoly-asszony*. Zsére, Nyitra m. — Csanádi—Vargyas: Röpülj, páva 250—252.
 Elhomályosult, jelképes értelme a fiatalasszony tiltott szerelmi kapcsolatára utal. Az éjjeli kalandra induló asszony vetett ágját, férjét, gyermekét s mindezzel asszonyi voltát jelképező „karika kontyát” hagyta otthon. A panaszt feloldja a ballada játékos jellege, vidám hangvétele, táncos előadása. Valószínű, hogy párosítóének volt. A közölt változat poétikai értékét mutatja a szinkron ritmus.
 Kriza János: Vadrózsák. Kolozsvár, 1863. 120—121.; Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 625.
- 52 / *Haj, révész, révész...* (A révészek nótája) Béd, Nyitra m. — Csanádi—Vargyas: Röpülj, páva 298—299.
- 53 / *Csillagom, révészem...* (A révészek nótája) Barslédec, Bars m. — Kodály: A magyar népzene. (Példatár. 374. sz.)

A régi stílusú balladák sajátosságait mutatják a változatok, amelyekből a tulajdonképpeni konfliktus, illetve az előzmények ábrázolása többnyire hiányzik. A folyón átkelni szándékozó asszonyt a révész zsarolja, szorult helyzetét felhasználja, hogy leánya feláldozásával vagy saját szerelmével váltsa meg az utat. A közölt változat lakodalmi szokás része; a leány kiadása tehát egyszerre jelképes és valóságos is, a búcsúzó szavak egyben leánybúcsúztató énekké alakítják. Nemzetközi összefüggése igen széles körű. A délszláv változatokban egyrészt az átkelés motívuma kap hangsúlyt, másrészt a nő becsületének megvásárlása a fő mondanivaló. Szorosan ehhez a témához kapcsolódik Szűz Mária csodás átkelése a tengeren, amely legendaballadában, prózai formában a közép-európai népköltészetben általánosan elterjedt.

I. Grafenauer: Bogastvo in uboštvo v slovenski narodni pesmi in irski legendi. Ljubljana 1958.; Vargyas 1976. II. 503—505.

54 / *Szolgalegény* (A szolgál és asszonya) Kánya, Tolna m. — MNGy VIII. 191—192.

Tartalmilag szorosan kapcsolódik az előző balladához, párhuzamait is csak ott kereshetjük. A gazdáját feleségül venni kívánó szolgál tragédiája mély társadalmi mondanivalót fejez ki. Ezt mutatják más népeknél megtalálható balladaváltozatok is, amelyekben még az is kifejezésre jut, hogy az asszony nem „véletlenül” jutott özvegyésre, ezáltal a szembenállás is erőteljesebben érvényesül.

Vargyas 1976. II. 506—507.

55 / *Szomszéd legény Gyurka* (Az ügyes hűtlen asszony) Udvarhely — MNGy XI. 27—29.

Az ügyes hűtlen asszony balladája kevés változatban maradt ránk, de szép, régies formája a klasszikus balladákra emlékeztet, azok tragédiája nélkül. Úgy látszik, hogy egy-egy tragikus balladának lehetett komikus ellenpárja. Maga a téma az újabb kori népköltészetben igen elterjedt, ezt erősítik nemzetközi párhuzamai is. Egy-két töredékes változata (elsősorban Moldvából) az asszony megbűnhődésére utal, ezek egyértelműen emlékeztetnek a „megégetett hűtlen asszony” (*Barcsai*) balladára.

Kriza Ildikó: A magyar tréfás népballada. Ethnographia, 1978. 11—22.

56 / *Kedves feleségem* (A megcsalt férj) Bercel, Nógrád m. — Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 365—366.

A megcsalt férjről szóló ballada témája megegyezik az előzővel, de stílusa annyira eltér, hogy el kell választani attól. Igen valószínű, hogy német változat helyi alakulását láthatjuk ebben a balladában. Országszerte igen népszerű, szellemes fordulatai, könnyen memorizálható dallama elősegítette gyors terjedését. A klasszikus balladák törvényeihez igazodva, egy-egy változat a hűtlen asszony büntetésével zárja a cselekménysort.

Vargyas L.: Zur Verbreitung deutscher Balladen in Ungarn. Jb. f. Volksliedforschung. 1964. 64—66.; Kriza Ildikó: Ästhetische Elemente der ungarischen Scherzballaden. Acta Ethnographica, 1971. 377—385.

57 / *A megégetett János*. Székelyföld — MNGy III. 7—8.

A megmérgezett fiúról, testvéréről igen sok ballada él Európában. Ez a magyar ballada tulajdonképpen társtalan. A szomszédos népeknél elterjedt téma szerint a hűga mérgezi meg a bátyját, hogy így nyerje el kedvesét, de az elfordul tőle, félve, hogy majd ő hasonlóképpen jár. Igen sok változat a népköltészet törvényszerűségeit jól példázza. H. Romanska 460 változatot gyűjtött össze Közép-Európában. A magyar balladában jelentős hangsúlyt kap a testamentum, a hagyatkozás. Tulajdonképpen ebből derül fény az elkövetett tette is. Így a ballada eseményábrázolása nagyon közvetett, emlékeztet a

görög sorsballadákra. Már Arany János fölfigyelt eme balladánk költői szépségére és északi, skót balladákkal való rokonságára.

Leader 1967. 317—318.; Vargyas 1976. II. 427—430.

58 / *A rossz feleség*. Kászonújfalu, Csík m. — Bartók—Kodály: Népdalok. (14. sz. szöveg)

Kisszámú táncballadánk egyike ez. Kétféle ritmusa, pattogó ütemű refrénje emlékeztet a skandináv táncballadákra. A giusto dallam eluralkodása fokozta terjedését, népszerűségét. Saját adatgyűjtésem szerint (Szanda 1958) az asszonyok a téli fonókban, munka közben ülve énekelték, lábukat a refrén táncütemére mozgatták. A ballada a táncolni szerető szívtelen asszonyt parodizálja, viselkedését elmarasztalja, mert élére állított helyzetben nem emberségesen, nem a társadalmi elvárások szerint cselekedett. E tekintetben szoros tartalmi rokonságot mutat a mi balladánk a német változatokkal.

Ortutay 1948. 206—207.; Vargyas 1976. II. 441—443.

59 / *Császárné pávája* (A gögös feleség) Háromszék — MNGy XI. 215—216.

A gazdag családból származó, gögös, rátarti feleség és a szegény férj közötti konfliktussorozat ebben a balladában nevetségesbe torkoll. A ballada a társadalmi mondanivalóval: a jómódú családból való asszony póruljárásával azonban olyan gondolatot fejez ki, amely a népköltészetben *A rest asszony* mesében, az irodalomban pl. Shakespeare *Makrancos hölgy* c. darabjában is megfogalmazódik. A férfi és a nő ellentéte, harca mint a *Gilgamesig* visszavezethető téma — itt demitizáltan jelenik meg. Istvánovits Mártonnak az 1976-os folklór szimpóziumon tartott előadása az összefüggések széles körét tárta fel.

Ortutay 1948. 207.

60 / *Kihajtottam ludaimat* (A gunaras lány) Kéked, Abaúj — Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 383—384.

A játékos tartalom mögött allegorikus jelentés húzódik. A gúnár a legény jelképe, akit egy másik „agyonhajgált”, hogy a lány szerelmét megnyerje. A töredékes változatok archaikus kifejezéseiből arra következtethetünk, hogy párosítóének lehetett. Vargyas 1976. II. 550.

61 / *Kövecses víz közepibe* (A hűség próbája) Klézse, Moldva — Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 394—395.

Régi balladás dalaink között talán ez a legszebb. Már krónikásaink feljegyezték, és középkori énekköltészetünkben minduntalan nyomára bukkanunk. Bár Arisztotelésznél is megtalálható ez a középkorban elterjedt jelképrendszerhez kapcsolódó szimbólum, amely szerint a gerle csak egyszer párosodik, s ha egyszer elveszti társát, csak száraz ágra száll, magányosan él. Ennek a szimbólumnak a 16. századi gondolkodásban való elterjedését Temesvári Pelbárt, a Nádor-kódex, Balassi Bálint sorai jelzik, majd egy 1653-as forrás azt írja: „Olyan leszek, mint a gerlice, mely mikoron a társa meghal, soha annak utána mással nem társalkodik és soha zöld ágra nem ül, hanem mindéltig asszura, az nagy bánatnak miatta.” (Középkori természetszemlélet a magyar költészetben. Egyetemes Philologiai Közöny, 1929. 87.) — Régi költészetünk kutatói sokat foglalkoztak ezzel a szimbólummal, legutóbb Mona Ilona: Adatok a középkori magyar irodalom és a magyar népdalszövegek kölcsönhatásához. (Ethnographia, 1963. 181—201.) A párjavesztett gerlice énekét a Vásárhelyi daloskönyv (1672) ránk örököltette. A motívum nemzetközi rokonsága igen kiterjedt, francia, finn, olasz, német, román stb. párhuzamait ismerjük.

Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 629—630.; Kallós: Balladák könyve. 632—633.; Vargyas 1976. 382—385.

- 62 / *Megöltek egy legényt* (A megölt legény) Rédics, Zala m. — Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 386—387.

Rendkívül népszerű ballada, sok régi dalszerű változata van, és még ma is országsszerte gyűjthető. A gyilkosság-énekektől még az új stílusú változatok is különböznek a régies *megszólaló halott* motívum szerepeltetésével. A ballada néhány állandósult formulára épült, szerkezete jellegzetesen strófaismétlő, s ez az oka, hogy számos más hazai, illetve európai balladával rokon, és egyik-másik része szinte szó szerint egyezik.

Vargyas 1976. II. 452—455.

- 63 / *Én leányom pávát őriz* (A pávás leány) Homoródszentpéter, Udvarhely m. — Jávorfamuzsika. 68—69.

A középkori szimbólumrendszerben a páva a büszkeség jelképe, s ebben a formában különösen régies jelentésben áll előttünk. A „páva” elvesztése a lány jóhiszeműségének, tisztaságának, ártatlanságának, illetőleg mások gonoszságának a következménye. A jónak és a rossznak a konfliktusa a késő középkori költészet szemléletmódjára vall. A múlt században, ponyvafüzetekben megjelenve, a ballada népszerűsége még nőtt.

Pogány Péter: A magyar ponyva tükröje. Bp. 1978. 147.; Vargyas 1976. II. 598.

- 64 / *A szép rózsavirág* (Virágok vetélkedése) Bogyzsló, Tolna m. — Csanádi—Vargyas: Röpülj, páva 238.

A középkori költészetben a vetélkedőének önálló műfaj volt. A virágok vetélkedése ennek csak egy része, amely a virágszimbolikájú költészetbe illeszkedik szervesen. A nyugat-európai folklórban mindenütt megtaláljuk a nyomát, és továbbélésére is sok példát láthatunk (pl. a németeknél ma is közkedvelt népdalok egyike a víz és bor vetélkedéséről szól). A téma gazdagságára példaként említjük, hogy a vetélkedőének között helyet kapott a rózsza és a liliom (szerelem és szüzesség) disputája is.

Eckhardt Sándor: Az utolsó virágének. Minerva IX. 1930. 32—52.; Ortutay 1948. 199—200; Joseph Szöveffy: Weltliche Dichtungen des lateinischen Mittelalters. I. Berlin 1970. 402.; Vargyas 1976. II. 577—579.

- 65 / *Ifjú Mátyás király* (A talányfejtő lány) Klézse, Moldva — Moldvai csángó népdalok. 134—135.

A talányfejtő okos lány meséjét régóta ismerik, de balladás megfogalmazása csak nemrégiben került elő a moldvai népköltészetből. A talányok nem azonosak a mesével (AaTh 875); a középkori szimbólumokat foglalja versbe, e tekintetben rokon a katekizmus-énekekkel, csak pótlólag egészíti ki egy-egy változat újabb elemekkel. A talányfejtő balladák távoli rokonait sok más népköltészetben megtaláljuk.

Leader 1967. 346—347.; Vargyas 1976. II. 530—531.

- 66 / *Füjdögél egy nagy szél*. Lészped, Moldva — Kallós: Balladák könyve. 1970. 324—326.

Fogságban szenvedő lányról kevés régi stílusú alkotást ismerünk. Ezek közé tartozik a lészpedi szöveg. A büntetés okát itt is — mint a rabénekekben általában — homály fedi. A balladai konfliktus ábrázolása helyett a panasz költői ábrázolására tevődik a hangsúly.

Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 632—633.

- 67 / *Rászállott egy hattyú*. . . Hertelendyfalva — Kiss: Rozmaring (27. sz. szöveg)
 A rabénekek jellegzetes formuláiból áll össze ez az alkotás. A hős szenvedésének okáról a szöveg nem tudósít. Később ezek a formulák a „keserves” műfajban is helyet kapnak.
 Andrásfalvy Bertalan: A hallgatóság nélküli népköltészet. In: Kriza János és a kortási eszmeáramlatok. Szerk. Kriza Ildikó. Bp. 1982. 255—262.
- 68 / *Lengyelország szélén*. Szépkényerüszentmárton, Szolnok-Doboka m. — Jávorfamuzsika. 286—287.
 A hazától távoli katonáskodás keserűségét panasolja ez a régi stílusú ének. A téma a későbbi költészetben is gyakran feltűnik, de mindinkább új stílusú változatokban.
 Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 633.
- 69 / *Basa Pista*. Diósd, Szilágy m. — Bartók—Kodály: Népdalok (50. sz. szöveg)
 Egyetlen változatban ismerjük. Történeti vonatkozása közvetett. II. Rákóczi György balszerencsés lengyelországi hadjáratára gondolhatunk, de az említett történeti személy, Basa Pista sorsa a valóságban másképp alakult. Nagyon szép, régies dallamára a kutatók hamar felfigyeltek, szövege sajnos töredékesen maradt ránk.
 Bóta László: Basa Pista balladája. Ethnographia, 1972. 347—357.; Vargyas 1976. II. 343—344.
- 70 / *Dancsuj Dávid*. Sepsiszentgyörgy, Háromszék m. — Ethnographia, 1906. 237—238.
 Régi bujdosó-rabének lehetett, bár a betyárköltészet hatását néhány stiláris elem mutatja, s így eltér az az erdélyi rab- és bujdosóénekek hangjától. Az erdélyi betyárfolklor korai darabjának tekinthető.
 Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 633.

BETYÁRBALLADÁK

- 71 / *Angyal Bandi*. Nyiri, Abaúj m. — Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 444—445.
 Angyal Bandi valóban élt, a múlt század elején halt meg (1806?). Vagyonos családból származott, eredeti neve Ónodi András. Lovasbetyárok példaképeként emlegették, és tudjuk, nagy tekintélynek örvendett társai körében. Szervezett rajtaütésekkel méltó sikereket ért el, amelyek közül a túri vásár szétverése volt a legnevezetesebb. Nem kevésbé népszerű a gönci törvényszékről való szökése sem, amelyre a mi balladánk is utal.
 Dömötör Sándor: Az Angyal Bandi-nóta történeti háttere. Ethnographia, 1971. 220—248.
- 72 / *Vidrócki*. Mátravidék — Kodály: A magyar népzene. (Példatár 118. sz.)
 Vidrócki a Mátra-vidéken élt, kanászból vált betyárrá. Sorsáról csak keveset tudunk. A betyárballadákban a betyárok neve gyakran cserélődik, esetleg teljesen ki is marad, ezért feltételezhető, hogy a nevével említett balladák csak kis részben

vonatkoznak biztosan őrá. Elsősorban a halálát megéneklő alkotások őriznek valóságos tényeket. Kocsmai verekedés áldozata lett.

Bodgál Ferenc: Vidróczky. Múzeumi Kurir, 1971. 5. sz. 12—16.

73 / *Bogár Imre*. Kisiratos, Csanád m. — Kovács: Iratosi kertek alatt. 109—110.

Bogár Imre a múlt század derekán az Alföldön betyárkodott, 1862-ben akasztották fel. A róla szóló ballada országszerte ismert, és még ma is gyűjthető. Szép, régies szövege nyilvánvalóan korábban kialakult, Bogár Imre neve csak utólag illeszkedett bele.

74 / *Csütörtökön virradóra*. . . (Szaladjak-e vagy megálljak) Borosberény, Nógrád m. — Kodály: A magyar népzene. (Példatár 170. sz.)

Jellegzetes alaphelyzetet állít középpontjába, bár nem fejt ki. Gyakran elválik az utazólevélként felmutatott pisztoly, illetve a menekülés leírása, s ettől függően válik tragikusabb végűvé vagy virtuskodóbb hangúvá a ballada. Országszerte ismert. Az erdélyi folklórban csak az utóbbi évtizedekben vált divattá a betyárballada. Nem véletlen azonban, hogy éppen a tragikus hangvételű változatot veszi át és illeszti saját új stílusú balladaköltészetébe.

Vargyas 1976. II. 702—704.

75 / *Fábián Pista*. Apáca, Csanád m.—Kálmány: Koszorúk . . . II. 71—72.

Fábián Pista alföldi, Szalonta környéki betyár volt. Az egykori feljegyzések szerint maga is verselt, s a nevéhez kapcsolódó énekek stílusa némelykor valóban erre vall. Sok változatban ismerjük elfogatásának történetét, amelyben a szegénység osztatlan rokonszenvvel figyelni a csapdába került hőst.

Csanádi—Vargyas: Röpülj, páva 530.

76 / *Rózsa Sándor az én nevem*. Alföld — Kálmány: Alföldi népballadák. 130.

77 / *Rózsa Sándor Bársony lovát nyergeli*. Kibéd, Maros-Torda m. — Ethnographia, 1913. 41.

78 / *Rózsa Sándor*. Temesköz, Torontál m. — Kálmány: Szeged népe. II. 27.

Rózsa Sándor (1813—1876) a legismertebb alföldi betyár volt. Szegeden született, alig 23 éves, amikor már rabja lett a híres szegedi börtönnek. Szökése után futóbetyárrá vált, és a betyárkalandok sokasága fűződik nevéhez. Kossuth seregében „szabad csapatot” alakított, majd a Bach-korszakban tovább betyárkodott társaival együtt, tiltakozva az adóztatás és az önkény ellen. Többször hosszú börtönfogságot szenvedett, míg végül a szamosújvári fogházban meghalt. — Színes élete, nevezetes tettei ellenére is kevés hiteles alkotás fűződik a nevéhez, inkább másodlagosan kapott helyet Rózsa Sándor neve a korábbi balladákban, a betyárvilág letűnése után.

Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 635—636.; Békés István: Magyar ponyva pitaval. Bp. 1966. 108—147.

79 / *Csehó Pista* (Lova lába megbotlott) Kecskemét, Pest-Pilis m. — Magyar népköltészet. II. 276—278.

Egyik leggyakoribb motívum a betyárballadákban: „Lova lába megbotlott egy gödörbe, kilenc zsandár ott nyomta el fektében”. Szinte bármely betyár alakjához kapcsolódhat — amint láttuk előbb, Rózsa Sándor nevéhez is. Különös figyelmet érdemel azért, mert epikus énekekben nagy történeti előzménnyel rendelkezik.

Vargyas 1976. II. 674—676.

- 80 / *Kismargita*. Nyírmada, Szabolcs m. — Ortutay: Mondotta... 47.
Népszerű betyárballadánkat ma országszerte magyarnóta-dallammal éneklük. A szöveg is egységes. Magabiztos, hetyke hang jellemzi a záró versszakot.
- 81 / *Barna Péter*. Gyergyószentmiklós, Csík m. — Bartók—Kodály: Népdalok. 35—36.
- 82 / *Szegén Barna Péter hun eszik vacsorát?* Hortobágy — Ecsedi—Bodnár: Hortobágyi pásztor- és betyárnóták. 143.
A romantikától mentesebb zsványéletet ábrázolja ez a változat. A hőse a 19. század elején élő betyárok közé tartozott, akit többször elítéltek, míg egyik támadás során elfogták és agyonverték.
Béres András: Barna Péter balladájához. *Ethnographia*, 1979. 85—89.
- 83 / *Vasba vagyok, vasba...* (Rólam törvénykeznek) Kéked, Abaúj m. — Sztareczky: Kékedi népdalok. 30—31.
A betyárballadák részint a régi rabénekek motívumait is magukba olvasztották, éppen azért, mert főként a hős szenvedéséről, üldözéséről, haláláról szólnak.
Vargyas 1976. II. 714—732.
84. / *Jáger Jóska*. Mezőtúr, Jász-Nagykun m. — Kálmány: Alföldi népballadák. 160.
Jáger Jóska érdekes figurája népköltészetünknek: női ruhában rabolt ki egy boltot, és nyilván ez a különleges eset tartotta meg alakját emlékezetben. Mindössze annyit tudunk még róla, hogy nyíri betyár volt. Női ruhában rabló betyárról néhány múlt század eleji feljegyzés is tanúskodik. Irodalmi és történeti párhuzamai szerteágazók.
Vargyas 1976. II. 696.
- 85 / *Zöld Marci*. Ghymes, Nyitra m. — *Ethnographia*, 1907. 110—111.
Neves alföldi betyár volt, a múlt század elején Fegyvernek környékén akasztották fel (1809). Ő is csapatostul járt, és rajtaütéssel támadta meg a védtelen postakocsit vagy az udvarházakat. Kalandjait korabeli ponyvák örökítették ránk.
Szalay Imre: Zöld Marci. Betyárvilág Heves és Külső-Szolnok megyében a 19. sz. első évtizedeiben. *Egri Pedagógiai Főiskola Évkönyve* II. 1956. 1—97.
- 86 / *Sobri*. Csongrád — MNGy II. 56.
A dunántúli „pajkosok” legnépszerűbb figurája. Számos monda, történet őrzi gavallérságának emlékét. Rövid ideig betyárkodott, előbb jól szervezett csapattal, később mindinkább egyedül. Tetteiről a korabeli újságok rendszeresen beszámoltak. Népszerűségének bizonyítéka nemcsak az idézett alföldi változat, hanem még inkább az, hogy halála után elterjedt róla több monda, miszerint külföldön él, jómódban; más monda szerint a hazai közbiztonság legfőbb őrzője lett; ismét más hírek szerint ifjúkori botlásait megbánva, beilleszkedett a törvényes falusi életbe.
Békés István: Magyar ponyva pitaval. Bp. 1966. 75—106.
- 87 / *A főcinkos*. Rábé, Torontál m. — Kálmány: Szeged népe. III. 18—19.
A rabénekek részint a klasszikus hagyományt őrzik, részint a betyárballadák hangját és motívumait illesztik új keretbe, sok keveredést eredményezve.
Vargyas 1976. II. 714.

BALLADÁK GYLKOSSÁGOKRÓL, SZERENCSETLENSÉGEKRŐL

- 88 / *Szedri Báró Mariska* (A báró lánya) Bősárkány, Sopron m. — Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 515—516.

Legszebb új stílusú balladánk, igen népszerű, ma dalként található meg leginkább. A múlt század végén összeállított, népszerű verseket tartalmazó antológiákban rendszeresen szerepel. Sok száz feljegyzett változata ismert; főként magyarnóta dallamra énekelték. A 19. században több műköltői alkotás nyilvánvalóan elősegítette terjedését, és az sincs kizárva, hogy a ponyvanyomtványok is hozzájárultak a variálódásához. A történeteket először Apor Péter: *Metamorphosis Transylvaniae* (1736) c. írásában találjuk meg.

Szabó T. Attila: A bárókisasszony balladájának históriája Apor Péternél. *Ethnographia*, 1975. 368—370.

- 89 / *Szűcs Marcsa*. Burgenland — Gaál : Spinnstubenlieder. 60—62.

Szűcs Marcsa balladája új stílusú megfogalmazása a „tiltott szerető” típusú, régies formájú románcnak. Országszerte ismert, népszerű. A balladáról, annak születéséről Vikár Béla írt: A „Szűcs Marcsa” balladáról. *Ethnographia*, 1905. 273—290., 337—345.

- 90 / *Szabú Vilma* (A gyermekgyilkos leányanya) Páka, Zala m. — Gönczi: Göcsej népköltészete. 279—280.

Az újonnan megtalált moldvai balladák bizonyítják, ennek a balladának volt régies stílusú formája is. A kelet-európai népköltészetnek fontos, századokon át megtalálható témája a leányanya tragédiája. Mindeddig érthetetlen volt, hogy nálunk, az európai balladaköltészet egyik gócpontjában, ebben a témában miért található csak naturalista hangvételű gyilkosságénekek vagy legjobb esetben betyárballadához hasonló epikus énekek. Vargyas kutatásai még inkább azt bizonyítják, hogy ennek a balladának középkori előzménye kellett hogy legyen. A középkori költészetünkkel való kapcsolatát pl. a pákai változat első strófája, a paradicsomalma szimbólum jelzi.

Vargyas 1976. II. 259—270.

- 91 / *Sára asszony* (A férjgyilkos asszony) Nagyszalonta, Bihar m. — MNGy XIV. 20.

Arany János balladája miatt fordult feléje az érdeklődés. A szalontai változaton kívül azonban csak néhány közeli-távoli rokonságot mutató feljegyzésünk van, és mindegyik *helyi ballada* jellegű. A klasszikus balladákban általános, hogy a társadalmi elvárással szembehelyezkedő asszonyt férje kegyetlenül megbünteti. Jelen balladában az asszony segíti a férj meggyilkolását. Ez alapvetően eltér a tipikus balladai konfliktusoktól. A szűsétípus viszont hőseposzokból, irodalmi előformákból ismert. A tébolyultság mint büntetés-, bűnhődésforma a népköltészetben csak elvétve található meg.

Ortutay—Krizsa: Magyar népballadák. 1976. 643—644.

- 92 / *Barna Jancsi*. Újfalu, Moldva — Moldvai csángó népdalok és népballadák. 171—172.

- 93 / *Fölszállott a páva*. Apátfalva, Csanád — Kálmány: Koszorúk . . . II. 67.

Sokféle változatban él a szeretőért elkövetett gyilkosságról szóló új stílusú ballada. Jellegzetes formai megoldásra támaszkodik az egész mondanivaló (önként jelenti be

tettét a gyilkos) a moldvai változatban. A téma évszázados múltra tekint már vissza, mégis az ország legtávolabbi pontján is hasonlóak a variánsok.

Vargyas 1976. II. 769—770.

94 / *Nyőrincc Ferenc siratója*. Csíkszentkirály, Csík m. — Jávorfalmuzsika. 425—436.

95 / *Győne Józsi siratója*. Háromszék — Ethnographia, 1902. 271—272.

Érdekes kettősséget mutatnak a siratóballadák: archaikus módon, egyes szám első személyű előadásban mondják el a hősök saját halálukat: másrészt azonban a művek az új stílus jegyeit viselik magukon. Eddig csak Erdélyből (és annak hatóköréből) ismerjük. Feltételezzük, hogy az archaikus folklórterület az új stílus születésekor is képes volt olyan típuscsoportot létrehozni, amely az ország polgárosultabb területén másodlagosan nem honosodott meg. A siratóballadák alakulását elősegítették a kántori halotti búcsúztatók, amelyeket az elhunyt felett énekeltek az ő nevében. A témaválasztás az új stílusú népköltészetre vall: egy-egy változat a tiltott munkára utal (favágás, sószerzés), mások pedig a bajba jutott és magára hagyott ember elesettségét ábrázolják (vízbefűlt), keverve a valóságos elemeket az irreális gondolkodással. Balog Józsi nótájáról Kriza János feljegyezte, hogy 1850 táján a legnépszerűbb alkotások közé tartozott. Mindez a siratóballada életére, virágzására vet fényt.

Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 644—645.; Vargyas 1976. II. 587—592.

96 / *Dávid* (A rossz férj) Beregújfalun, Bereg m. — Ethnographia, 1915. 143.

Az új stílusú balladákra az is jellemző, hogy gyakran a férfit állítják a középpontba — szemben a klasszikus balladával, ahol a nő helyzete, kiszolgáltatottsága, elkeseredése tudja adekvát módon kifejezni a konfliktust. — A „rossz feleség” típusú klasszikus balladánk mellé állítva a rossz férjről szólót, észre kell venni a különbségeken túl a népköltészet szemléletbeli rokonságát, az azonos erkölcsi magatartást.

Dávid c. balladánk népszerű, sok változatát ismerjük, az új stílusúak között különös figyelmet érdemel európai rokonsága miatt. 17. századi dallamát, ritmusát Kodály Zoltán kutatta.

Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 647.

97 / *Pápainé*. Nyírpazony, Szabolcs m. — Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 582—583.

A gyilkosságtörténetek száma vég nélküli. A század elején a fűzfapoéták egész hada megverselt egy-egy nevezetesebb gyilkosságtörténetet. A kocsmároscsalád kiirtása elrettentő véres esemény volt, és ponyván, kéziratossá énekes könyvben, idénymunkások révén terjedt. Számos vidéken helyi aktualitást fűznek a balladához.

Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 647.; Vargyas 1976. II. 607.

98 / *Vaskó Mihály*. Paszab, Szabolcs m. — Magyar népköltészet. II. 323.

99 / *Jaj, de magos a kendergyár teteje*. Zenta, Bács-Bodrog m. — Száraz kútgém, üres válú. 70.

100 / *Farkas Julcsa* (A cséplőgéphe esett leány) Rédcics, Zala m. — Ortutay—Kriza: Magyar népballadák. 1976. 597—598.

Tragikus balesetek, amelyek talán figyelmetlenségből eredtek, a népköltészetnek új ihletet adtak. A kigyulladt kendergyár, a mozdony alá került ember, a cséplőgéphe

esett lány tragédiája az ismertebbek közé tartozik. (A szűk elterjedésű *helyi balladák* is ehhez hasonló eseményekből táplálkoznak.) A felsorolt vázlatok közül leginkább figyelemreméltó a cséplőgépbe esett lányról szóló, nemcsak népszerűsége miatt, hanem azért is, mert benne valóban megtalálható a balladai ábrázolásmód.

Kriza Ildikó: A mezőgazdaság kapitalizálódásának visszhangja a népköltészetben. In: A parasztdaltól a munkásdalig . Szerk. Katona Imre, Maróthy János, Szatmári Antal. Bp. 1968. 229—250.

A NÉPMESÉK JEGYZETEIBEN HASZNÁLT RÖVIDÍTÉSEK ÉS JELEK

AaTh	Antti Aarne — Stith Thompson: The Types of the Folktale. Second Revision. Helsinki 1961. (FFC 184.) AaTh-val jelöljük azokat a típusszámokat, melyek a nemzetközi népmesekatalógusban és a készülő Magyar Népmesekatalógusban azonosak.
MNK	Magyar Népmesekatalógus. Kézirat. (MTA Néprajzi Kutató Csoport Folklór Osztálya) MNK-val jelöljük azokat a típusszámokat, melyek a nemzetközi népmesekatalógusban nem találhatók vagy más típuszámon szerepelnek.
+ jel	Két típusszám között azt jelenti, hogy mindkét típus teljes egészében megtalálható az összetételben.
– jel	Két típusszám között azt jelenti, hogy az összetevő típusok valamelyike csonka.
~ jel	Két típusszám között arra mutat, hogy az összetevő típusok motívumai keverednek egymással.
(. . .)	A zárójelben levő típus teljes egészében bennfoglaltatik a zárójelen kívül levő típusban.
Kálmány: Hagyományok	Kálmány Lajos: Hagyományok. I—II. Vác 1914, Szeged 1914.
MNGy I.	Egyes gyűjtések Magyarország és Erdély különböző részeiből. Szerk. Arany László és Gyulai Pál. Pest 1872. (Magyar Népköltési Gyűjtemény I.)
MNGy II.	Csongrádmezei gyűjtés. Szerk. és gyűjt. Török Károly. Pest 1872. (Magyar Népköltési Gyűjtemény II.)
MNGy III.	Székelyföldi gyűjtés. Gyűjt. Kriza János, Orbán Balázs, Benedek Elek és Sebesi Jób. Bp. 1882. (Magyar Népköltési Gyűjtemény III.)
MNGy VI.	Somogy megye népköltése. Gyűjt. Vikár Béla. Bp. 1905. (Magyar Népköltési Gyűjtemény VI.)
MNGy VIII.	Dunántúli gyűjtés. Szerk., gyűjt. Sebestyén Gyula. Bp. 1906. (Magyar Népköltési Gyűjtemény VIII.)
MNGy X.	Hétfalusi csángó népmesék. Gyűjt. Horger Antal. Bp. 1908. (Magyar Népköltési Gyűjtemény X.)
MNGy XII.	Vadrózsák. Székely népköltési gyűjtemény. Szerk. Kriza János. 2. kiad. Bp. 1911. (Magyar Népköltési Gyűjtemény XII.)
MNGy XIV.	Nagyszalontai gyűjtés. Kodály Zoltán közreműködésével. Szerk. Szendrey Zsignond. Bp. 1924. (Magyar Népköltési Gyűjtemény XIV.)
Ortutay: Magyar népköltészet	Ortutay Gyula: Magyar népköltészet. I—III. Bp. 1955.

- Ősz: A csudatáska
ÚMNGy I. Ősz János: A csudatáska. Eredeti székely népmesék. Bp. 1941.
Fedics Mihály mesél. Gyűjt. Ortutay Gyula. Bp. 1940. (Új Magyar
Népköltési Gyűjtemény I.)
- ÚMNGy V—VI. Kalotaszegi népmesék. I—II. Gyűjt. Kovács Ágnes. Bp. 1943. (Új
Magyar Népköltési Gyűjtemény V—VI.)
- ÚMNGy VIII—IX. Kakasdi népmesék. I—II. Gyűjt. Dégh Linda. Bp. 1955, 1960. (Új
Magyar Népköltési Gyűjtemény VII—IX.)

JEGYZETEK A NÉPMESÉKHEZ

- 1 / *János szolga.* — ÚMNGy V. 201—209. 21. Mondotta Mihály Márton korpos. Kolozs m., Kettesd. Gyűjtötte Kovács Ágnes.

A mese a maga kegyetlenségében a legvilágosabb vádbeszéd. Ezek a mesék, az „Erős János” s a „János szolga” mesetípusok tán a legnépszerűbbek voltak a magyar parasztság körében, társadalmi, politikai mondanivalójuk nyilvánvaló.

AaTh 1000—AaTh 1029 (AaTh 1002 + MNK 1003B^x + AaTh 1005 + AaTh 1012 + AaTh 1010). Közel negyven különböző összetételű változatát tartjuk számon.

- 2 / *Az iszákos katona.* — ÚMNGy I. 360—361. 33. Mondotta Fedics Mihály. Szabolcs m., Bátorliget. Gyűjtötte Ortutay Gyula.

Vö. Tolnai Vilmos H. Hensoldt útleírásából merített érdekes adatát, mely szerint a tamil a kígyókövet úgy szerzi meg, hogy éjszaka a fáról nagy csomó hamut dob le, a kígyó hiába keresi a követ, végül kénytelen eltávozni, s reggel aztán ő a hamuból kikotorhatja. (A kígyókő [Naja-kallu]. Ethnographia, XII. 1901. 293—294.) Ez a motívum egyezik a Fedics-mese alapötletével.

AaTh —. A mese a magyarban változat nélkül áll. Vö. AaTh 854 (*A pénz mindent megcsinál*).

- 3 / *Az aranyhajú két testvér.* — ÚMNGy I. 109—129. 1. Mondotta Fedics Mihály. Szabolcs m., Bátorliget. Gyűjtötte Ortutay Gyula.

Ez a mese is, miközben híven követi a varázsmesék hármasszerkezetét, sok olyan érdekes elemet tartalmaz, mozzanatot őriz, amely a honfoglalás előtti magyarság képzet- és hiedelemvilágára utal. A keresztény kódex legendás elemei, a *Gesta Romanorum* novelláinak formulái is előkerülnek ebben a mesében. Ez is példája annak, hogy a mese hány történeti korszak anyagát tudja újra meg újra egységbe ötvözni.

AaTh 707 (AaTh 1159). Két népszerű mese szokatlan összetétele. Az elsőből 34, a másodikból 7 változatot ismerünk.

- 4 / *Az Úr Jézus Krisztus és a parasztyerek.* — ÚMNGy I. 130—159. 2. Mondotta Fedics Mihály. Szabolcs m., Bátorliget. Gyűjtötte Ortutay Gyula.

Ez a mese igen jellemző Fedics Mihály előadásmódjára, a cselekményhez szervesen nem tartozó betétekkel, a terjedelmet bővítő részletekkel, a vallásos epizódok beépítésével. Ilyen például a víznek borrrá változtatása és a Salome-motívum, amelynek végén összekeveri Keresztelő szent János legendáját Nepomuki szent Jánoséval. Az óvó tanácshoz: „Őrizkedj a vörös hajúaktól és ne szolgálj náluk” — vö. egy intelmet a *Ruodelieb-regényből* a 11. századból:

Non tibi sit rufus umquam specialis amicus . . .

Tam bonus haud fuerit, aliqua fraus is eo sit.

A szakácsnak a százféle fogásról szóló anekdotájával kapcsolatban Bornemisza Péter munkáját kell megemlítenünk 1578-ból. Az *Ördögi kísértetek*ben rövid utalást találunk erre a történetre. (Bp. 1955. 177.)

AaTh 750B + AaTh 665. A típus 5 ismert magyar változata közül csupán Daskó András kéki (Szabolcs m.) mesemondó *A szegény ember három fia* c. meséje fogható a Fedicséhez. (Néprajzi Közlemények, II. 1957. 3—4. sz. 174—183.)

- 5 / *Kigyókirályfi*. — ÚMNGy VIII. 137—154. 15. Mondotta Palkó Józsefné (sz. Andrásfalva, Bukovina). Tolna m., Kakasd. Gyűjtötte Dégh Linda.

Az elvarázsolt férj vagy szerető megváltásáról szóló típuscsalád legelterjedtebb, legjellemzőbb formája az Amor és Psyche néven ismert típus. Nevét Apuleius 2. századi irodalmi feldolgozásától nyerte, noha nem ez az európai népi változatok forrása. Sokkal régebben, mintegy kétezer éve él a néphagyományban, igen nagy területen vált általánossá, amit a változatok nagyarányú konvergenciája is mutat. Elterjedése főleg nyugaton általános, de megtalálható a Közel-Keleten is. A típus a magyarban is népszerű. Változatunk Palkóné legszebb meséi közé tartozik. Azt a hangot üti meg, amely általában jellemző a szenvedő hősnőkről szóló meséire. Színes, poétikus, erősen lírai; mély emberismerettel formálja meg nemcsak a kézzel fogható szituációkat, hanem a hősnő lelkiállapotát is.

AaTh 425A. 20 magyar változatát ismerjük.

- 6 / *Az őztestvér*. ÚMNGy VIII. 155—172. Mondotta Palkó Józsefné (sz. Andrásfalva, Bukovina). Tolna m., Kakasd. Gyűjtötte Dégh Linda.

A gyűjtő a jegyzetekben így jellemzi a mesét: „Külön tanulmányt érdemelne az a drámai erő, amellyel mesélőnk ebben a darabjában alakjait megjeleníti, ahogy az eseményeket a való életben beágyazza. A racionális elemek oly logikusan fűzik össze a mese csodás elemeit, hogy a hallgató észre sem veszi, hogy nem ebben a világban jár. Palkóné minden részletet aprólékos türelemmel kidolgoz, nincs benne semmilyen törés vagy ugrás, nincs részlet, amelynek magyarázata sántitana, nincs olyan furcsaság vagy szokatlan cselekedet, amelynek ne lenne megfelelő, elhíhető indoklása, sőt annak világánál éppen az ellenkezője lenne hihetetlen.” (ÚMNGy VIII. 484.)

AaTh 450. Népszerű meséink közé tartozik. 28 magyar változata ismert.

- 7 / *Virág Péter*. — Ortutay: Magyar népköltészet III. 219—226. 11. Mondotta Szendrei István. Szabolcs m., Paszab. Gyűjtötte Túri Sándor.

Valósággal mintája a mesei hármasszerkezet következetes érvényesülésének; a mese előadását a hagyományos szép szerkezet, a tiszta előmondás, a hatásos szükszavúság jellemzi, a mesemondó szinte ellentéte a nagy mesélőkedvű, bőbeszédűségre hajlamos előadói típusnak.

AaTh 312D. A magyarban népszerű mese, mintegy 20 változatát ismerjük. Hősét többnyire Borsszem Jankónak hívják, mert egy borsszem lenyeléséből származik. Szokatlan a mesében, a hős nevén kívül, a befejezés is: Virág Péter beleugrik abba az árokba (a túlvilágra távozik?), ahonnan édesanyja leszakította.

- 8 / *Égig érő fa*. — Ortutay: Magyar népköltészet III. 227—250. 12. Mondotta „Tyukos” Horváth Antal. Baranya m., Kopács. Gyűjtötte Katona Imre.

Erről a mesénkről is elmondhatjuk, hogy a legszebben elmondott magyar népmesék közé tartozik. Egyik legtipikusabb és legszebb magyar tündérmesénk, valóságos műalkotás. Országszerte általánosan ismert, sok változatban feljegyezték folkloristáink. Legutóbb Nagy Ilona vett hangszalagra egy mesénkhez hasonló teljes változatot

Nógrádsipeken Domán kisbírótól. Solymossy Sándor arra a megállapításra jutott, hogy az égitő erő fa a sámán szertarásból és a samanisztikus gondolkodásból jutott a magyar népi hiedelemvilágba. (Keleti elemek népmeséinkben. Ethnographia, XXXIII. 1922. 30—43.) Diószegi Vilmos osztja ezt az elképzelést, és a magyar népmesekincsben, hitvilágban és díszítőművészetben szereplő világfát etnikus sajátosságnak ítéli. (A honfoglaló magyarság hitvilágának történeti rétegei. A világfá. Népi Kultúra — Népi Társadalom II—III. Bp. 1969.) A képzet a nyugat-európai mesékben viszonylag ritkán fordul elő. Néhány változata előkerült a magyarsággal érintkező román és délszláv mesevilágból. A mese bevezetőjeként elmondott formula is kedvelt a magyar mesemondásban. Ismereteseek ennél bővebben elmondott változatai is, önálló meseként.

AaTh 1961 B^x + AaTh 468 (AaTh 556F^x). AaTh 468 45 változata ismert.

- 9 / *A kopersóba tett fiú.* — Ortutay: Magyar népköltészet III. 342—355. 25. Mondotta Kürti „Laczkó” Mihály. Szilágy m., Bogdánd. Gyűjtötte Katona Imre.

Egyik népszerű tündérmesénk szép, teljes, az egykori paraszti osztályviszonyokat is tükröző változata. A vándorok az idetartozó mesék nagy részében Krisztus Urunk és Szent Péter. A szokatlanul gazdagon, szépen elmondott bevezető önálló legendameseként is ismert. A befejező hazugságmese szintén a gyakori zárómotívumok közé tartozik.

AaTh 779A^x ~ AaTh 461 + MNK 1923^x. A 24 számon tartott magyar változat közül 5 tartozik a mesénkkel azonos, legendamese bevezetőjű redakcióba. A hazugságmese befejezés esetleges: a mesemondó tetszése szerint kapcsolható bármely lakodalommal végződő tündérmeséhez.

- 10 / *A gazdag ember szegény komája.* — Ortutay: Magyar népköltészet III. 361—366. 27. Mondotta Lacza Mihály. Szabolcs m., Tiszabercel. Gyűjtötte Ortutay Gyula.

A 86 éves Lacza Mihály több mint száz meséje 1953-ban került lejegyzésre. Mesemondó tudásáért megkapta a Népművészet Mestere kitüntetését, meséiből monográfia készül. A magyar mese történetében az általa elmondott típusnak különös jelentősége van: Igazság és Hamisság históriája megtalálható példázat alakjában Temesvári Pelbárt: *Sermones Pomerii de Tempore* c. művének 1501-es hágai kiadásában (8, Y). A kiváló emlékezetű, nagy tudású mesemondó változata, a paraszti osztályviszonyok ábrázolását illetően, előbbi mesénkhez (9.) hasonló beállítottságú. A mese a típusnak egyszerűbb felépítésű, de nagy realitásérzékkel elmondott változatai közé tartozik.

AaTh 613. 33 változata ismert.

- 11 / *Az öreg halász és nagyravagyó felesége.* — Ortutay: Magyar népköltészet III. 367—369. 28. Mondotta Palásti Anna. Csongrád. Gyűjtötte Katona Imre.

Mesénk a zárt szerkezetű, szinte hibátlan numerozitású népmesék közé tartozik.

AaTh 555. A típusnak 14 változatát tartjuk számon, valamennyit a 20. században jegyezték le. A változatok egy része az ismert Grimm-mese közvetlen származékának tűnik.

- 12 / *A három bolond.* — Ortutay: Magyar népköltészet III. 520—525. 57. Mondotta Albert András. Csík m., Csíkszentdomokos. Gyűjtötte B. Braun Olga.

Az ötletes mesemondó két jól megszerkesztett trufát kapcsol össze egy mesévé.

MNK 1452A^x; AaTh 1450 + AaTh 1384 (AaTh 1229 + MNK 1233^x + AaTh 1245). A mese első fele (MNK 1452A^x) az Aarne—Thompson-féle katalógusban nem szerepel. A magyarban mindössze 3 változata ismert, valamennyi a Székelyföldről. A mese

második fele állandó összetétel nálunk, csupán a bolond emberek cselekedeteiben és azok sorrendjében szokott változás lenni. Eddig 13 változata ismert, közülük kettő olyan, melyben a legény otthagyja a pincében síró ostoba családot, és nem kel útra három bolondot keresni (AaTh 1450).

13 / *A három barát.* — Ősz: A csudatáska. 88—92.

Az európai trufáknak, borsos történetkének egyik kedves témája ez. Francia, angol, olasz változatait s mind a többi európai változatot sorolhatnók. Az ilyen meséket a magyar mesélők is jól ismerik, szívesen mesélik.

AaTh 1536. 15 magyar változata ismert.

14 / *A három siket ember.* — Ortutay: Magyar népköltészet III. 571—572. 74. Mondotta Gál Istvánné (sz. Moldva, Gajcsána). Baranya m., Egyházaskozár. Gyűjtötte Kovács Ágnes.

AaTh 1698A. Az anekdotának széles körű elterjedtsége ellenére vagy talán éppen azért, mindössze két feljegyzett magyar változatról tudunk: az egyik Gál Istvánné meséje, a másikat Gaal György kéziratos gyűjteménye őrzi.

15 / *A cigány az égben és a pokolban.* — MNGy I. 383—396. 3. Arany László gyűjtése. Bihar m.

Ismét egy bonyolult, de jó szerkesztői kézre valló típusösszetétel, amelyről korábban azt hittük, hogy a gyűjtő alkotása. Most az újabban gyűjtött változatok birtokában már tudjuk, hogy ez a kompozíció is, akárcsak a *Kis ködmön* meséje, állandó a szóbeliségben. Annak megszilárdulásában, elterjedésében minden bizonnyal Benedek Elek, ennek pedig Arany László meséjének, gyűjteményének számos kiadása is szerepet játszott.

MNK 750A III⁺ + AaTh 800 – AaTh 804B (AaTh 1072 + AaTh 1063 + AaTh 1084 + AaTh 1083A + AaTh 1036). Az összetételnek 5 változata ismert Biharból, Békésből és Szilágyságból, de találtuk mását Somogyban és Bács-Bodrogon is.

16 / *Ilók és Mihók.* — MNGy I. 422—428. Gyűjtötte Brassai Sámuel. Torockó.

A maga típusában az egyik legismertebb, legjobban elmondott népmese. Jellemző az ismétlődő szerkezet szabályos, szinte ritmikus formája.

MNK 1684^x + (AaTh 1006) + AaTh 1685. A mesének különböző összetételekben közel 30 változata ismert.

17 / *A halál és a vénasszony.* — MNGy II. 436—439. 9. Gyűjtötte Török Károly. Hódmezővásárhely.

Tapasztalhattuk, hogy a magyar mesében éppúgy, mint általában az eurázsiai anyagban, a szűkszavú kezdő és záró formulák mellett a mesemondók sokszor hosszabb tréfás bevezető és záró formulákat is alkalmaznak, ezek olykor a hallgatóságra vonatkozó személyes, tréfás utalásokat is tartalmaznak, így keltik fel a figyelmet, illetőleg biztosítják a mese sikerét. Nemegetszer szinte önálló kis tréfás történet kerekedik a bevezető formulából, amelyet a nemzetközi és a magyar katalógus is külön típuszámmal jelöl.

MNK 2100G^x + AaTh 1188. Az öregasszony és a halál meséjének 7 magyar változatát ismerjük.

18 / *Mondjad hát: széna!* — MNGy III. 355—361. 6. Kriza János gyűjtése. Székelyföld.

Ismét egy állandó típuskombináció, mely különösen a Székelyföldön kedvelt, de a magyar nyelvterületen másutt is ismert. Elterjedésében valószínűleg része van a mesét feldolgozó Benedek Eleknek is.

AaTh 1365F* + AaTh 332. 6 számon tartott magyar változata között Kálmány feljegyzett olyat is, amely a mesének csak az első felét tartalmazza: a makacs asszonyt eltemetik, s nem jön az ördög, hogy kiszabadítsa.

19 / *Többet tud az apjánál.* — MNGy III. 389—392. 9. Orbán Balázs gyűjtése. Székelyföld.

Ez a világszerte ismert tréfás mese nálunk is kedvelt, különösen a magyar nyelvterület keleti felében. Ponyván is megjelent, Dugonicsnál szólásmondás is utal rá: „Papucsért a báránt el ne veszesd!” (*Magyar példabeszédek és jeles mondások.* II. Szeged 1820. 146—147.)

AaTh 1525D. 8 változat.

20 / *Egy juhász meséje.* — MNGy VI. 294—301. 6. Mondotta Kovács György. Somogy m., Juta. Gyűjtötte Vikár Béla.

A népszerű mese jól elmondott, teljes változata. Aligha véletlen, hogy a mese hőse is, akárcsak Vikár Béla kedves mesemondója, juhász.

AaTh 670. A típus országszerte, sőt világszerte ismert. 25 magyar változata közül sok a Kovács Györgyéhoz hasonló felépítésű. Ismerünk egy olyan hiedelemmondát, amely szerint az állatok beszédét értő ember mikor elárulta, mit hallott, meghalt.

21 / *A rátóti csikótojás.* — MNGy VIII. 464—467. 6. Gyűjtötte Sebestyén Gyula. Fejér m., Moha.

Egyike legnépszerűbb rátótiadáinknak, falucsúfolóinknak. A szólások, helyi közmondások keletkezésének egyik módja, hogy a kis epikus történetekből csak éppen a szólás marad meg: magát a történetet az a közösség, amely a szólással él, amúgy is tudja. A falucsúfoló történetekből szintén keletkezik szólás. Erdélyi János közmondásgyűjteményében közöl is egy szóláshasonlatot, mely mögött egy, a mohaihoz hasonló történet áll: „Kigördül belőle, mint görgei tőkből a nyúlcsikó” (*Magyar közmondások könyve.* Pest 1851. 431. 8967. sz.)

AaTh 1319. 17 változat.

22 / *A táltos ökör és gazdája.* — MNGy X. 26—35. 2. Mondotta Fazekas Mihály. Brassó m., Pürkerec. Gyűjtötte Horger Antal.

„A kis vörös ökör” vagy a „veres tehén” meséje egyike samanisztikus motívumokat, képzeteket tartalmazó meséinknek. A magyarban előfordul önálló meseként is, de ismeretes több állandó összetételben is. Ez a hétfalusi csángó változat az eddig csupán Erdélyben és Moldvában feljegyzett egyik típusösszetétel szép példája.

AaTh 511A + AaTh 361* + AaTh 1199A. 4 változat. Az összetétel első tagja, a „kis vörös ökör” (tehén) típus eddig 7 különböző összetételben 22 változatban került elő az egész magyar nyelvterületről.

23 / *Mátyás király aranyszőrű báránya.* — MNGy X. 103—107. 13. Mondotta Veres András. Brassó m., Pürkerec. Gyűjtötte Horger Antal.

Mesénk már a középkorban ismert volt. (Vö. A. Wesselski: *Märchen des Mittelalters.* Berlin 1925. 32., 200. ff.) Több, az európai nemzetközi mesekincsben elterjedt s a magyarban más hősökkel is ismert mese kapcsolódik Mátyás király személyéhez. Az igazmondó juhász meséjét például feljegyezte Penavin Olga Kopácson Csák Mátéhoz kapcsolódva. Nemzetközi jelenség ez is: közismert és közkedvelt történeti személyek egész mese- és mondakört vonzzanak maguk köré. Ilyen volt Mátyás király alakja is, nemcsak nálunk, hanem a szlovéneknél, szlovákoknál,

ruszinoknál és a románoknál is. Mindenütt a törökverő, szabadságvédő hőst tisztelték személyében.

AaTh 889. 7 változat. A pürkereci változat forrása — Horger gyűjteményében több ilyen mese is van — valószínűleg Benedek Elek *Magyar mese- és mondavilága* (Bp. 1894—96. IV/1. 128—133. 24.), Benedek Elek pedig Erdélyi János szövegét (*Népdalok és mondák*. III. Pest 1848. 306—312. 14.) mesélte újra. Amint már más meséknél is tapasztaltuk, népmeséink a szóbeliség mellett az írásbeliségben is terjedtek. A két szféra interferenciájának lépten-nyomon tanúi vagyunk.

24 / *Az apám lakadalma*. — MNGy XII. 131—137. 10. Kriza János háromszéki gyűjtése.

Azt mondhatjuk, hogy az európai hazugságmesék között is a legkedvesebben, legügyesebben elmondottak közül való. Voltaképpen hősmese-paródia: az égigérő fa megmászása és a hős repülése itt bolondmese keretek között történik. Az énforma műfaji sajátosság: valamennyi mesemondónk egyes szám első személyben mondja el a képtelen kalandokat.

AaTh 1962. Kriza meséjének összetételét nem adjuk meg, annyira esetleges ennél a típusnál a különböző részek összekapcsolódása. Már Honti és Berze Nagy is közel 20 változatát tartotta nyilván, a Magyar Népmesekatalógus 58 változatát ismeri.

25 / *A rest macska*. — MNGy XII. 137—139. 11. Kriza János háromszéki gyűjtése.

A jellegzetes székely életképnek tűnő mese egész Európában ismert, természetesen mindenütt más és más környezetbe beágyazva. Finn, észt, svéd, dán, német és angol változatai mellett román, szerb, szlovén, orosz és görög változatairól tudunk.

AaTh 1370. 4 magyar változatát tartjuk számon.

26 / *Rózsa és Ibolya*. — MNGy XIV. 183—188. 2. Mondotta Fazekas Lajos, Nagyszalonta. Gyűjtötte Fazekas István.

Mint tudjuk, a nagyszalontai gyűjtés szervezői, Szendrey Zsigmond és Kodály Zoltán Arany János költészetének folklór forrásait akarták összegyűjteni születésének századik évfordulójára. Íme egy mese, melynek mása Arany költészetéből is ismert. A típus egy másik változata megtalálható Arany László gyűjtésében is (Eredeti népmesék. Bp. 1862. 41—82.). Ez utóbbi kéziratát Arany Jánosné kezeírásával az MTAK Kézirattára őrzi. A mese tehát népszerű lehetett Nagyszalontán a 19. század közepén, de kedvelt napjainkig az egész magyar nyelvterületen, s azon túlmenően szerte Európában is.

AaTh 313C. 50 változat.

27 / *A halkissasszony*. — Ősz: A csudatáska. 135—141. Kis-Küküllő m., Kibéd v. Pócsfalva.

A népszerű tündérmese szép teljes változata. Ez a mese is olykor valós feudális társadalmi ellentéteket állít előtérbe, élez ki (pl. Kriza János: *Halász Józsi*. MNGy XII. 189—201. 16.), máskor — mint mesénkben is — a mesemondó vagy a gyűjtő jobbnak látja a földesúr helyett a távolabbi, személytelenebb királyt szerepeltetni.

AaTh 465C. 15 változat.

28 / *A kis Kolozs mög a nagy Kolozs*. Kálmány: Hagyományok I. 107—112. 29. Torontál m., Egyházaskér.

Ebben a mesében is, amit nagy derűtség közepette szoktak hallgatni, szinte a hideg kegyetlenség éleződik a harc a meggyötört s furfangos kisparaszt és a zsíros nagygazda között, s nagyon is reális az indítás, hogy az igazságszótól kezdődik közöttük a harc.

AaTh 1535. 36 változat.

- 29 / *Milyik jobb: a Szöröncse-jé vagy a Boldogság?* — Kálmány: Hagyományok I. 203—205. 114. Torontál m., Magyarszentmárton.

Aladdin, Ali Baba és a negyven rabló meséje mellett a Szerencse és Áldás példázata is valószínűleg az Ezeregyéjszaka meséinek hatalmas gyűjteményéből került az európai s ezen belül a magyar mesekincsbe. Valamennyi a szegény—gazdag ellentétre épül, népszerűségük oka tehát nyilvánvaló.

AaTh 946C^x. 9 változata főként Erdélyből, az azzal határos Szabolcsból és — mint mesénk is — a szegedi kirajzásokból ismert.

- 30 / *Hogy lopta el a juhásztul két embör a szamarát?* — Kálmány: Hagyományok II. 139—140. 33. Torontál m., Egyházaskér.

Kálmány Lajos kedvelt mesemondójától, Borbély Mihálytól való ez a mese. A tréfa egész Európában ismert, nálunk sajátos módon inkább a nyelvterület nyugati feléből vannak feljegyzett változataink. Itt is a két agyafúrt szegény ember (diák) teszi lóvá a maguknál gazdagabbnak vélt juhászt (parasztot).

AaTh 1529. A szóbeliségből 6 változatát ismerjük, ezen kívül György Lajos A magyar anekdota története és egyetemes kapcsolatai c. kötetben a különböző vicc- és anekdotagyűjteményekből még egész sorral gazdagította a magyar változatok számát (Bp. 1934. 218. p. 242. sz.).

MUTATÓK

A NÉPBALLADÁK BETŰRENDES MUTATÓJA*

- A báró lánya* [88]
A cséplőgépbe esett leány [100]
A csudahalott [38, 39]
A falba épített asszony [1—3]
A fel nem ismert anya [22]
A fel nem ismert gyerek [23]
A férjgyilkos asszony [91]
A főcinkos [87]
A gőgös feleség [59]
A gunaras lány [60]
A gyáva legény [48]
A gyáva legény [49]
A gyermekgyilkos leányanya [90]
A halálraitélt húga [25, 26]
A halálra táncoltatott lány [29]
A halott testvér [20]
A hűség próbája [61]
A kegyetlen anya [6]
A két királygyermek [42]
A megátkozott lány [24]
A megcsalt férj [56]
A megégetett hűtlen asszony [27]
A megesett lány [30]
A megégetett János [57]
A megölt legény [62]
A mennybe vitt lány [34]
A molnár inasa [47]
A nagy hegyi tolvaj [11]
Angyal Bandi [71]
Anna [18]
A pávás leány [63]
A pogány király leánya [9—10]
A révészek nótája [52—53]
A rossz feleség [58]
A rossz férj [96]
A szálláskereső Jézus [35]
A szaván kapott feleség [28]
A szép rózsavirág [64]
A szeretet próbája [40]
A szívtelen anya [6—7, 8]
A szolga és asszony [54]
A talányfejtő lány [65]
A török rabolta lány [21]
*Az egymástól elválasztott
szeretők* [4—5]
Az eladott lány [13—18]
Az elcsalt feleség [8, 37]
Az esküvőre hazaérkező kedves [41]
Az ördögölégény [19]
Az ügyes hűtlen asszony [55]
A zsvány felesége [11]
Bálint vitéz [39]
Barcsai [27]
Barna Jancsi [92]
Barna Péter [81]
Basa Pista [69]
Bátori Boldizsár [28]
Bíró Szép Anna [12]
Bogár Imre [73]
Budai Ilona [6]
Cinege madár [50]
Császárné pávája [59]
Csehó Pista [79]
Csillagom, révészem [53]
Csütörtökön virradóra [74]
Duncsuj Dávid [70]
Darvas Kis Kelemen [29]
Dávid [96]
Egy asszonynak kilenc fia [20]
Egy bagoly-asszony [51]
Elindulék este guzsalyasba [46]
Én Ilonám [19]
Én leányom pávát őriz [63]
Este guzsalyasba [46—47]
Fábián Pista [75]
Farkas Julcsa [100]
Fehér Anna [25]
Fogarasi István [16]

* Dőlt betűvel jelöljük a típuscímeket. A számok a balladák sorszáma utalnak.

- Fölszállott a páva [93]
 Fújdogál egy nagy szél [66]
 Görög Ilona [38]
 Gyönc Józsi siratója [95]
 Gyönyörű Bán Kata [8]
 Gyulainé, édesanyám [5]
 Haj, révész, révész [52]
Hajdúkkal útnak induló lány [12]
 Hallottad-e hírit [31, 32]
Három árva [36]
 Hová mégy, te három árva [36]
 Ifjú Mátyás király [65]
 Ilonácska Györgyikével [41]
 Jáger Jóska [84]
 Jaj, de magos a kendergyár teteje [99]
Jávorfá-muzsika [43]
 Júlia szép leány [34]
 Kádár Kata [4]
 Katát kérették [44]
 Kedves feleségem [56]
 Kerekes Izsák [31]
Kétféle menyasszony [44, 45]
 Kihajtottam ludaimat [60]
 Királfé és királynő [26]
 Kis Júlia [42]
 Kis Lília [10]
 Kismargita [80]
 Kövecses víz közepibe [61]
 Kőműves Kelemenné [1—3]
 Lányom, édes lányom [13]
Lova lába megbotlott [79]
 Lengyelország szélén [69]
 Megöltek egy legényt [62]
 Molnár Anna [37]
 Nagy Bihal Albertné [22]
 Nyörinc Ferenc siratója [94]
 Od'ala szolgáltam [40]
 Pápainé [97]
 Pendzsóka [43]
 Piros szép Örszébet [21]
 Ráérsz férjhez menni [24]
 Rákóci kis úrfi [14]
 Rászállott egy hatyú [67]
Rólam törvénykeznek [83]
 Rózsa Sándor [78]
 Rózsa Sándor az én nevem [76]
 Rózsa Sándor Bársony lovát
 nyergeli [77]
 Sára asszony [91]
 Seprődi Borbára [17]
Siratóballada [94—95]
 Sírdogáló János [48]
 Sobri [86]
 Szabú Vilma [90]
Szaladjak-e vagy megálljak? [74]
 Szedri Báró Mariska [88]
 Szegény árva asszony [7]
 Szegín Barna Péter hun eszik
 vacsorát? [82]
 Szegvári Katica [30]
 Szép Júlia [9]
 Szép piros Örszébet [15]
 Szilágyi és Hagymási [33]
 Szolgalegény [54]
 Szomszédlegény Gyurka [55]
 Szögedi bíróné [23]
 Szűcs Marcsa [89]
 Vasba vagyok, vasba [83]
 Vaskó Mihály [98]
 Vidrócki [72]
Virágok vetélkedése [64]
 Viszik már nénémet [45]
Zavaros a Tisza [73]
 Zöld Marci [85]

A NÉPMESÉK BETŰRENDES MUTATÓJA*

- A cigány az égben és a pokolban [15]
A gazdag ember szegény komája [10]
A halál és a vénasszony [17]
A halkisasszony [27]
A három barát [13]
A három bolond [12]
A három siket ember [14]
A kis Kolozs mög a nagy Kolozs [28]
A koporsóba tett fiú [9]
A rátóti csikótozás [21]
A rest macska [25]
A táltos ökör és gazdája [22]
Az apám lakadalma [24]
Az aranyhajú két testvér [3]
Az iszákos katona [2]
Az öreg halász és nagyravágyó felesége [11]
- Az öztestvér [6]
Az Úr Jézus Krisztus és a parasztgyerek [4]
Égig érő fa [8]
Egy juhász meséje [20]
Hogy lopta el a juhásztul két embőr a szamarát [30]
Ilók és Mihók [16]
János szolga [1]
Kígyókirályfi [5]
Mátyás király aranyszőrű báránya [23]
Milyik jobb: a Szöröncse-jé vagy a Boldogság? [29]
Mondjad hát: széna! [18]
Rózsa és Ibolya [26]
Többet tud az apjánál [19]
Virág Péter [7]

* A számok a mesék sorszámára utalnak.

A kiadásért felelős az Akadémiai Kiadó és Nyomda főigazgatója
Felelős szerkesztő: Mérey Zsoltné — Műszaki szerkesztő: Horváth Anikó
Terjedelem: 33,57 (A/5) ív + 48 oldal melléklet
85.12409 Akadémiai Kiadó és Nyomda — Felelős vezető: Hazai György

Ára: 117,— Ft

